

ЗАГРАНИЧНИ РУСИ У МАЧВИ
Руске избеглице у Шапцу и Епархији шабачко-ваљевској

ЖИВАНА ВОЈНОВИЋ

ЖИВАНА ВОЈНОВИЋ
ЗАГРАНИЧНИ РУСИ У МАЧВИ
Руске избеглице у Шапцу
и Епархији шабачко-ваљевској

ПЛАН ВАР. ШАПЦА

Размера 1:5000
Одстојање изохипса 50 м.

Издао д-р *Живана Војновић*
Одбрава
Шаб
Грађевинског Одељка
12. VI. 1930

Друштво „Свети Сава“
у Грађевинско-Одељку Шабца

Живана Војиновић
ЗАГРАНИЧНИ РУСИ У МАЧВИ
Руске избеглије у Шапцу и Епархији шабачко-ваљевској.

Живана Војиновић
Загранични Руси у Мачви. Руске избеглице у Шапцу и Епархији шабачко-ваљевској.

Издавач
Архив Српске православне цркве
Руски научни институт

За издавача
Ирина Антанасијевић

Научни уредник
Алексеј Тимофејев

Прелом и дизајн
Ђорђе Секерезовић

ISBN 978-86-81328-16-3

На корицама су:

Кубански козаци у кафани у Шапцу. Друга половина 30-их година.
Фёдор Карасёв (1895-1967), свештеник у Доњој Оровици, чинодејствује штабу и
пратњи ђенерала Драже Михаиловића, 1943.

Генерални регулациони план Шапца, који је 22.02.1930.-09.09.1930. израдио
инжењер А.Д.Бучин.

Александр Димитриевич Бучин (1902-1944) са супругом Ружицом, 1935.
Сергей Евдокимович Чуприна (1898-1995), кубански козак и кесонац. Друга
половина 30-их година.

Николай Александрович Бочкарёв (1899-1974), правник са виолином, 1931.

АРХИВ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
РУСКИ НАУЧНИ ИНСТИТУТ

Живана Војиновић

ЗАГРАНИЧНИ РУСИ У МАЧВИ

Руске избеглице у Шапцу и Епархији шабачко-ваљевској

Београд, 2024.

САДРЖАЈ

А.Тимофејев. Живана Војиновић- летописац руске емиграције у Западној Србији.....	11
МАЧВАНСКИ, ПОДРИНСКИ И ШАБАЧКИ <i>кусочек РУСИЈЕ</i>	13
1921. година: Парастос за покој душе рускога цара Николаја II	15
1922. година: Гимназијски наставници за гладну руску децу	19
1923. година: Руске избеглице донеле „саблазан“ звану кабаре	23
1924. година: Др Дуњић постао почасни члан управе централне Руске колоније у Шапцу и Подрињу.....	28
1925. година: Др Рамзин месец дана провео на усавршавању у Паризу.....	30
1926. година: Умро је генерал царске војске Николај Слезин	32
1927. година: Поново дошао хиромант Николај Садлуцки	35
1928. година: Инжењеру Сергију Багенском уручен Орден св. Саве V реда.....	36
1929. година: Воштаницу на Церу упалили донски, терски и кубански козаци	37
1930. година: Шапчани се одазвали апелу за помоћ „мученици Русији“	40
1931. година: Козачкој станици уступљен плац за избеглички дом, а балерина Олга Соловјова стигла код родбине у Шабац	41
1932. година: Изненадна смрт коњичког пуковника Ивана Лепилкина.....	47
1933. година: На иницијативу јеромонаха Алексеја основано „Удружење за вршење пољопривредних огледа“	50
1934. година: Руска колонија и Козачка станица у Шапцу у жалости због смрти Александра I Карађорђевића.....	54
1935. година: Лекар Владимир Лебедев активан у „Варњанском театру“	58
1936. година: Помен митрополиту Антонију и изненадна смрт Лидије Михаиловне Мазурин	60
1937. година: Преминуо бригадни генерал Василије Галушко	61
1938. година: Обележена двадесетогодишњица смрти цара Николаја II	63
1939. година: Руски ратни заробљеник Ђеранић пронашао свог добротвора Хоменка	65
1940. година: Помозите руским инвалидима у Југославији	67

КЊИГА ВЕНЧАНИХ	69
ИЗБЕГЛИЦЕ У ПОПИСИМА	85
РУСКИ ПРОФЕСОРИ И УЧЕНИЦИ.....	109
РУСКО СВЕШТЕНСТВО У ЕПАРХИЈИ ШАБАЧКО-ВАЉЕВСКОЈ.....	133
ШАБАЧКИ РУСИ У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ И РУСКОМ ЗАШТИТНОМ КОРПУСУ	157
Прва ратна година	164
Друга ратна година	168
Трећа ратна година	171
Четврта ратна година.....	175
Крај рата.....	178
Одлазак белогардејаца и долазак црвеноармејки	179
Конфискација белогардејске имовине	183
ПРОМЕМОРИЈА.....	187
Сергије Рамзин, бактериолог који је открио да гушавост изазива недостатак јода у води за пиће	187
Велики пријатељ српског народа др Константин Мазурин.....	192
Велики художњик и позоришни редитељ Јуриј Ракитин.....	195
Оперска певачица Нађа Архипова - Баранов	197
Заида Кримшамхалов првакиња Дrame СНП	198
Ненадмашни хоровођа Василије Кузенко.....	200
Инжењер Багенски, пројектант споменика на Текеришу, исушивао мачванску равницу	205
Александар Бучин, кадет ростовске војне гимназије и шабачки инжењер	209
Инжењер Михаило Смаглијенко градио двор на Дедињу.....	212
Брат Јура Градов бициклом први стигао до Јужне Србије.....	215
Хоровођа Всеволод Дудник, почасни члан Шабачког певачког друштва „Занатлије“	219
Професор Владимир Курагин, од одобравања до порицања	220
Искусни хоровођа Сергије Красовски, са гаранцијом давао часове певања и свирања	223
Маршал Толбухин салутирао белом генералу Никити Саљникову.....	227

Наставник цртања, сликар и иконописац Василије Ступников	230
Др Иван Морозов, други отац Дисовог сина Мутимира	231
Судбина Александра Финогенова и његове породице	234
Спира Бруј, чиновник Дирекције железница Дринске бановине	237
Буре и осаме Ивана Птухина	238
Велики шахиста, виолиниста и певач Георгије Астапов	240
Белогардејски лекар Александар Коропченко	240
Баритониста и књиговезац Александар Погорљеcki.....	241
Загонетни нестанак геометра Николаја Морозовића.....	243
Виктор Оберемок, један од најомиљенијих професора.....	245
Учитељица језика Јулија Сљоскина.....	247
Латинац Феодор Мурза Каракубски	247
Олга и Орест Мењшов, шабачки Омер и Мерима	248
Добар стан, тражи математичар Лукијан!	249
Наставница земљописа Олга СИХВОНЕН	250
Строги професор Григорије Коновал.....	251
Брачни пар Иван и Даница Теофилактов	252
Шабачки Рус Владимир Шестериков	253
Шабачки зет Евгеније Милоградов	254
Историчар Александар и учитељица вештина Добринка Чухрај	254
Страх гимназијског наставника Павла Павловића	255
Учитељица руског језика Олга Демјанов	256
Домна Србин, царица у хемијском кабинету.....	256
Елеонора Панасенко, учитељица у Рибарима.....	259
О породици професора Мирослава Бјелика.....	260
Судија, наставник и страсни пећарош Никола Бочкаров.....	261
Заменик државног тужиоца Михаило Виноградов.....	263
Летњиковац пошумљен по плану Ивана Горбанова	264
Самосвојна породица Виктора Сидњенка.....	265
Грађевински инжењер Теодор Бојаринов	267
Тридесетак потомака Максимилијана Панасиука.....	267
Поцерски Рус Митрофан Мереник	270
Јова Рус, богати трговац из Метлића	276

Мајурац Андрија Соловјев	277
Рибар Михаил Шабловски.....	278
Козак и снајдер Архип Круц.....	280
Алас Васиљ Бондаров и његова Анушка	281
Радник Андрија Бегдан.....	282
Трагом дописница Герасима Новикова	283
Иван Иванов, заточеник норвешких ветрова и сметова	284
Капетан I класе Никола Владимирович Савицки.....	286
Генерал руске војске Василије Шишлов	287
Козачки потпуковник Марко Соломаха	288
Никола Јелисаветов Украјину заменио Мачвом.....	289
Добричина Виктор Фарафонов	292
О породици лешничког лекара др Лава Мокијевског.....	292
Лаборант дрогерије Степан Бељчански.....	293
Шабачки продавац новина Иван Тишћенко	294
Магистар фармације Сергије Курјачиј	295
Добродушни чика - Аким Мољко.....	296
Смртоносна игра тринаестогодишњег Саве Петренка.....	297
Пуковник и административни радник Никола Лаврињиков	298
Осмех Јевдокима Фофилова.....	298
Рускиња Јевдокија и Србин који је волео Русе	298
Усачови из Харкова, Румске и Шапца	300
Машинисте са Чевртије, Александар и Иван Трејгут.....	301
Рвач и кесонац Сергије Чуприна.....	304
Синови Сибина Зајарног носе презиме Николић.....	306
Генералштабни потпуковник Сергије Богородицки.....	308
Атамани Павле и Иван Иконигов	309
Атаман Василије Васа Монастирниј.....	311
Коњички пуковник Владимир Котларовски.....	312
Гвожђарски трговац Николај Зубчевски.....	313
Ратни војни инвалид Алексеј Горбачев	315
Феодор Рокотјански није хтео из земље која му пружила уточиште.....	316
Мачванска снајка и јорданска ташта Марија Дјомина.....	319
Нађа Асејева два пута за мужеве бирала Србе.....	320

Тежак живот Љубе Скривањек.....	321
Осуђен за смрт породице Барарон.....	322
НЕМИ СВЕДОЦИ.....	325
ЗАКЉУЧАК	341
ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ	343

Живана Војиновић- летописац руске емиграције у Западној Србији.

Живана Војиновић рођена је у Узвећу, у Мачви. Школовала се у родном селу, Шапцу и Београду. На београдском Факултету политичких наука завршила је журналистику, а новинарством се бави од 1983. године. Објавила је књиге: „Принцеза Анка“ (Стубови културе, 2010), „Аврамова деца“ (ОРИОН АРТ, 2015), „Шапчанке“ (ОРИОН АРТ, 2017) и „Круг маштовњака“ (Задужбинско друштво „Први српски устанак“ - Мишар, 2018), „Заточеници сећања: јеврејске сенке над Шапцем“ (Музеј шабачких Јевреја, Народни музеј Шабац, Шабац, 2019) и „Школа у Узвећу и писменост Узвећна“ (Шабац, 2020). Аутор је и сценарија документарно-играног филма Шабачки Јевреји (2011).

За рукопис „Аврамова деца“, под шифром Бен Жан, на међународном конкурсy Савеза јеврејских општина Србије добила је Прву награду „Жени Лебл“ (2012). Добитник је и Златне значке Културно-просветне заједнице Србије „за несебичан, предан и дуготрајан рад и стваралачки допринос у ширењу културе“ (2018).

Чувени Андреј Тарасјев, председник Друштва за очување спомена на Русе у Србији, који је дуго година предавао предмет Историје руске културе на Катедри славистике Универзитета у Београду, писао је у својој рецензији на овај рукопис: „Ауторка, журналиста по струци, зналачки проналази податке значајне не само за историју Руса у Србији, него и за историју Шапца, Мачве и Подриња током читавог раздобља између два рата, што даје овом рукопису посебну вредност. Ова, као и следећа поглавља сведоче не само о стручности ауторке Војиновић, већ и о огромном труду који је она уложила радећи на тако обимном материјалу. Прошла је трагајући за судбинама Руса у Србији многе странице Књига венчаних, материјале са неколико пописа становништва, архиву школских установа и Епархије шабачко-ваљевске кад се радило о свештеним лицима. Користећи обиман материјал ауторка је у посебном поглављу описала ратне године и изузетно објективно приказала поступке „белих“ Руса у време окупације и тужну причу о Руском заштитном корпусу. Обиман одељак ПРОМЕМОРИЈА чини посебну вредност овог рукописа. Кроз многобројне судбине Руса у Шапцу и околини дочарава се не само њихов живот и рад него и прилике у Краљевини СХС. Живана Војиновић користећи не само своје стручно искуство и литерарни таленат, него и руковођена љубављу према братском руском народу и хуманошћу коју је доказала и својом претходном књигом о страдању Јевреја „Аврамова деца“, дала је драгоцен прилог историји читавог краја Србије, Подриња и града Шапца, стога најтоплије препоручујемо да се овај рукопис објави на понос хуманог српског народа.“

Са задовољством поштујемо ову препоруку и доносимо текст на увид јавности.

ДАЈ МИ ХЛЕБА!

Сад се сећам златне њиве,
Те богате славне земље,
Где је било доста хлеба
И шта су хтеле наше жеље
Русијо, Русијо моја
Дивна је, богата земља твоја!
Где је било доста свега,
Где је била грдна земља,
Сада тамо деца изгладнела
Вичу: „Брате, дај ми хлеба!“
Русијо, Русијо моја,
Где су велика богатства твоја!...
Тамо ја видим руску децу
Русијо, Русијо моја
Где је богата житница твоја? ...
Мила мајко, дај ми хлеба!
Виче дете изгладнело;
Срце моје зебе, вене,
Кад се чује: „хлеба нема!“
Русијо, Русијо, мајко моја,
Комесари су заузели богатства твоја!

Спира А. БРУЈ

(*Радикал* бр. 49, 26. март 1922.)

МАЧВАНСКИ, ПОДРИНСКИ И ШАБАЧКИ *кусочек* РУСИЈЕ

Историја Мачве и Русије почела је знатно пре но што је Црнобарац Вук Исаковић у избеглиштво повео Мачване. Прва страница мачванско-руске приче исписана је у 13. веку, када је избегли руски галички кнез Ростислав Михаилович (син св. Михаила Всеволодовича) - као зет угарског краља - на управу добио Мачвански банат. Краљ Бела IV (1235-1270) око 1247. године организовао је Мачванску бановину, већу административно-војничку област јужно од Саве, између Београда и Дрине. Сматра се да је тај својеврсни штит Угарске већ при оснивању дао уз ћерку, принцезу Ану, па је први мачвански бан постао чернигорски православца који је Русију највероватније напустио због монголске најезде.¹ После Ростислављеве смрти (1262), као *херцези Мачве*, Бановином су из Бељина управљали Ана и њени синови Михаило и Бела.

Два најстарија документа, која сведоче о српско-руској вези а чува их Међуопштински историјски архив у Шапцу, јесу: Указ Николаја Павловича Самодержца Цветку Феодоровичу Рајовићу од 13. јуна 1829. године,² и пропусница цара Николаја дата дворјанину Радоици Василиеву, сину Новаковом, да из Кишињова крене 28. маја 1832. године.

Најстарији пописи Мачвана и Шапчана сведоче да је и у 19. веку у Мачви и Подрињу било Руса. У мачванским селима 1829. године живело их је неколико: у Засавици је био Сима МОСКОВ, у Мајуру Михаил ПАВЛЕК, у Метковићу Гаврило ИВАНОВ, у Ноћају Марко ДЕТЕНОВ, а у Причиновићу Никола СТЕПАНОВ (39). У септембру 1862. из Аустроје се у Дреновац доселио Алекса КОНАЧАНСКИ (47), а између два рата у Засавицу је као избеглица стигао Јаков ПОКРОВ - родом из Калачкаја у Украјини.³ У Попису Шапчана из 1862. године, уз име Петра СТЕВАНОВИЧА, уписано је: „*Рус, као роб турски с Косова у Србију пребегао месеца августа 1861. год.*“⁴ А тај Петар Стеванович имао је 26 година, био је Москов, и слуга у дому пензионера Антонија Нешића.

1 Краљ Србије Урош I (1243-1276) покушао је да преузме Мачванску бановину, област између Саве и Дрине, Соко-града, Крупња, Колубаре и Ваљева, идући ка Београду и Дунаву, али је поражен и заробљен. Урошев старији син краљ Драгутин (1276-1282) 1284. године добио је тај простор од шурака, мађарског краља Владислава IV (1270-1290), као мираз уз принцезу Каталину. Мачва је тако постала средиште српске државе. После освајања Кучева и Браничева савременици су Драгутинове територије називали - Краљевством Србије, а тамо где је владао његов млађи брат Милутин било је Краљевство Рашке. Драгутин је носио титулу „сремски краљ“, престонице су му биле Београд и Дебрц код Шапца, а у његово време (1276-1282. + 1316) Мачванска бановина била је у свом златном периоду. Престала је да постоји 1521. године.

2 МИАШ, ПО-266

3 Миливоје Васиљевић, *Мачва, историја, становништво*, стр. 245

4 *Годишњак Историјског архива V*, стр. 235

Писма које чува Архив у Шапцу сведоче да је кнез Милош Глигорија РИБАКОВА у мају 1835. послао Лазару Теодоровићу, вршиоцу дужности команданта подринско-савске војске стационарне на Дрини, ако му затреба лекар и хирург.⁵ Тај Рус је за сталног лекара у Ваљеву дошао 2. августа 1835. и као окружни физикус одмах предложио оснивање болнице, а историја сведочи и да је био један од 19 лекара и хирурга који су и 1836. радили у Србији.

У марту 1837. одређен је за лекара Рачанског контумаца.⁶ Сачувано је писмо, које је 21. маја Теодоровић упутио из Лешнице, а из њега се види да је руском лекару по налогу Суда Окружја шабачког било поверено лечење рањеника и наложено да му се за „пропитание“ даје *таин* обични, и све што буде тражио. „Ако би овога Хирурга амо кадкад позвали, даћете му подвоз из вароши кулуком, свврху чега и он обавление књажеско има“, наредио је Теодоровић.⁷

Сачувани су и документи који сведоче да је др Рибак 12. јуна 1837. лажно оптужен. О томе говори писмо, којим се члан Исправничества Окружја шабачког - мајор Матија Симић - обратио директору *контумаца* рачанског Ђоки Марковићу. Обавестио га је да је тога јутра са његовим „рапортом на светлог књаза“ у Шабац дошао др Рибак, а чим је приспео обратио им се трговац из Београда - који је на Рачи „новце са Бошњацима мењао“ - и рекао да је доктор распечатио касу *контумаца* и „50 дуката цесарских узео и да је тога ради у Немачку побегао био а њему дао препоруку и облигацију“.⁸

Сачувано је и неколико писма из којих се види да је Филип Радовановић - кмет у Богатићу - 4. маја 1837. обећао да ће код Рибаква послати Богатинца који му није платио лечење. Исправничеству Окружија шабачког „покорни доктор“ обратио се након шест дана и рекао да је по налогу полковника и кавалера Јованче Спасића ишао „лечити у село Богатић онога човека и да је он оздравио“, али свој труд није наплатио иако је „за своје новце из Митровице медицине приносио“ и 35 форинти и 20 крајцара у сребру потрошио.⁹

Историја сведочи и да је на размеђу 19. и 20. века са супругом Розалијом у Шабац стигао руски држављанин Мојсијеве вере др Аврам Јосиф ВИНАВЕР, и постао шабачки лекар, први српски рендгенолог, велики патриота и србофил.

Зна се и да је 1912. године Руско дунавско паробродарско друштво два пута недељно саобраћало на релацији Одеса - Кијев, и од Српског бродарског друштва у Шапцу преузимало робу.¹⁰

У другој деценији 20. века Подриње и шабачки крај суочили су се са реком избеглица из Русије. Револуција је откидала живо месо бескрајној земљи, која је од Петра Великог до средине 19. столећа примала европске идеје и открића а Европи давала жито, коже и

5 АС, Збирка Мите Петровића 1711-1899, III, 1820-1860, XXXIV-207, L. 2.

6 Ваљевска болница, споменица о њеној 140. годишњици /1867-2007/, стр. 8

7 Исто

8 МИАШ, ШОС - 4212, Н-1256/1837

9 МИАШ, ШОС - 4212, Н-1256/1837

10 Група аутора, *Шабац у прошлости*, књ. 1, стр. 88, 368, 382, 432

дрва. После Првог светског рата руска бујица је преплављивала свет својим противречностима, социјалним идејама и емиграцијом.

Избеглице су, баш као у Берлину, Прагу, Паризу и Београду, у Шапцу створиле свој *кусочек Русије, комадић* који је „отпао“ када је историјска нужност њихову *Матушку* натерала да се брзином закотрљаног точка окреће око себе!

Не зна се колико је избеглих Руса стигло на подринско подручје након прве евакуације Одесе, крајем марта 1919. године, али попис од 31. јануара 1920. казује да је Држава Срба, Хрвата и Словенаца тада имала 20.568 избеглица. Већ 2. јула 1920. године у Шапцу је отворена прва руска радња, ситничарница Ивана МЕШКОВА, а од 1923. знатно су се умножиле.

Списак оних који су распоређени у октобру и новембру 1920. године, после слома Врангелове армије, казује да је у Шапцу било само двоје избеглих из Русије.¹¹ Историја Среског јадранског суда у Лозници открива да је крајем 1920. за практиканта постављен Сергије ГАЛИКОВ.¹² Зна се такође да је након друге евакуације Одесе и Новоросијска, на територију данашњег Мачванског округа дошло око 10.000 људи. Транспортовани су возом.

У Поцерини и Посавини, у четири села, сместила су се шесторица Руса. У Румској се настанио Иван УСОЛОВ, у Ђерића мали, оженио се и добио сина Михаила који је 1942. убијен у логору, а у истом селу Мирон УСИКОВ у мираз је добио земљу Јовановића и почео да слави Велику Госпојину.

Нови живот у Драгојевцу пронашли су алас Никола ЧАУШ, ожењен из Срема, и Феодор Аксентијевич БИКОВ, који се оженио Босиљком из Риђака и добио четири сина и две кћери. Јаков КАРАДИН живео је у Прову, у мали Гложђе, а био је тишљер и дућанија. Врангелов војник Павле АКИМОВ у Крнулама се оженио Живком из Јаловика.¹³

А када су 6. фебруара 1921. по Србији размештена још 672 избегла, 445 зауставила су се у Мачви.¹⁴ Према *Дефинитивним резултатима пописа становништва Краљевине Југославије од 31. јануара 1921. године* у Подринском округу живела су 94 Руса: 27 у Општини Шабац, двоје у Срезу Азбуковица (у Царини), осморо у Срезу Јадар, 60 у Срезу поцерском, 8 у Срезу посавотамнавском, а у Срезу подгорском један у Каменици, један у Оглађеновцу и један у Осладићу. У селима данашњег Мачванског округа по један руски избеглица живео је у Драгојевцу, Мајуру, Мишару, Ориду, Предворици, Мачванском Причиниовићу и Румској, а два у Дреновцу.

1921. година: *Парастос за покој душе рускога цара Николаја II*

Живот руских избеглица и у шабачком крају може релативно лако да се реконструира захваљујући локалној штампи између два светска рата. Пожутеле странице казују да је

11 АЈ, МУД КЈ 14, 224/799

12 Група аутора, *Право, правда и правосуђе у Подрињу*, стр. 241

13 Војислав С. Радовановић, *Шабачка Посавина и Поцерина*, стр. 44, 149, 174, 244

14 Мирослав Јовановић, *Досељавање руских избеглица у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца 1919 - 1924*, стр. 220

Подриње избегле Русе примило „са толико топле љубави колико је топла крв палих Руса у ратовима за наше (српско) ослобођење“. У мају 1921. године, баш тако је забележио шабачки лист *Радикал*. Текст под насловом *Руси код нас* први је (сачуван) о руским избеглицама, *браћи по крви и историји*. Пун је топлине и разумевања. Преносимо га, готово у целини:¹⁵

/.../И ако су баш ови наши крајеви, вароши и села, опустошени инвазијом непријатеља; и ако је Подриње најчешће осетило све страхоте „казнене експедиције“ ипак ће наш свет, баш због тога што потпуно схвата дубоки бол и тежак положај руских избеглица, учинити све да им бављење међу нама буде као лек који ублажава болове. Руси који сада живе међу нама не смеју осетити да су као у туђем свету. Ми за њих нисмо туђи свет већ браћа по крви и Историји.

Поред свих незгода које нам је донела пустош рата, ипак морамо се трудити да положиј наше браће Руса побољшавамо свакога дана.

Учинимо све да када се та наша браћа буду вратила у своју велику земљу, однесу светле успомене одавде са појачаном братском љубављу.

Ако немамо љубави према брату кога видимо, немамо љубави ни према Богу кога невидимо.

Треба знати да је Шабац током Првог светског рата разорен и број Шапчана у аустроугарској одмазди преполовљен. А у какав град су стигле руске избеглице, најбоље показује запис др Арчибалда Рајса у књизи *Шта сам видео и доживео у великим данима*. У четвртом поглављу, под насловом „Преко савског и дринског фронта“, велики пријатељ Срба овако је насликао Шабац:¹⁶

/.../То је варош са разваљеним вратима и прозорима, обијеним полугама и сикирама. То је варош бомбардована и пожаром уништена. То је варош некада богата и весела, сада пустошина и опљачкана. Парчад од граната, и зрна од шрапнела покривају земљу. До 25. септембра 1914. године, биланс „рада“

Аустро-Маџара је овај: у Шапцу је разрушено или озбиљно оштећено 2500 кућа; око 2500 особа су изгубиле све бомбардовањем и пљачком; 1500 грађанских особа погинуло је или било одведено од непријатеља; око 50 породица је nestало...

Извесно је да избеглице из Русије у Шапцу и Подрињу нису могле да рачунају на боршч, пшеничну кашу, пироге и квас, али је у шабачкој цркви већ у фебруару 1921. певао „веома леп и снажан руски хор“ и привлачио вернике. Шапчани су преко новина замољени да помогну Русима, тако што ће их запослити и омогућити им да зараде за хлеб. „Прилич-

15 *Радикал*, бр. 4, стр. 2, 22. мај 1921.

16 *Шабачки гласник*, бр. 2, 1-14. јануар 1929.

но је велики број руских избеглица који знају свирање, певање, сликање, моделирање“ и спремни су да дају часове „како би и нас научили лепим вештинама а себи помогли у тешким данима ван своје куће и отаџбине“,¹⁷ сутерисала је *Подринска демократија*. Богати Шапчани одазвали су се позиву и школоване придошлице ангажовали за кућне учитеље своје деце. А иако је школска година већ била при крају, руски пуковник Јуриј АНДРЕЈЕВИЧ у јуну је постављен за наставника у Шабачкој гимназији.¹⁸

Целокупно становништво, чини се, чинило је све да придошлицама олакша живот. У мају је хуманитарна помоћ већ била на резерви па је упућен драматичан јавни позив, како би се болесни и незапослени Руси исхранили:¹⁹

./.../Већ се исцрпљује новац који су вредне чланице Шабачког Кола Српских Сестара прикупиле по вароши за исхрану болесних, неспособних и незапослених Руса у нашој вароши. Не клонимо никако у помагању, већ чим видимо да се резерва црпе, пренимо се и сетимо опет свега оног што су Руси добро за нас учинили и шта ће још учинити. Помозимо Русима!

Иако је у бомбардовању 1914. шабачка црква остала без торња а Шабац споро видао ратне ране, крајем маја 1921. године у православном храму одржана је „заупокојена служба са парастосом за покој душе рускога цара Николаја II и његове породице“. ²⁰ Парастосу је присуствовао велики број грађана, официрски кор и Руска колонија.²¹ У бриљантном говору епископ Михаило подсетио је на заслуге руског народа, и рекао да је император Николај „у најсудбоноснијим тренуцима за престо тргао мач из корица и тиме спасао не само Србију већ и целу Европу од инвазије немачких драгона“. Руској колонији у Шапцу, на руском језику, шабачки епископ пружио је „утехе и хришћанске наде да ће и њихова отаџбина, Велика Русија, пребродити тешке ударе безбожних бољшевика“. Са шабачко-царског парастоса сви су отишли дубуко уверени да ће Русија опет бити моћна царевина и „чувар мира целоме свету“.²²

Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца морала је да брине и о готово 5.000 својих грађана који су током Првог светског рата и Руске револуције били у Русији. А да је живот изузетан редитељ и понекад прави комедијант, сведочи случај српског војника - Мачванина

17 *Подринска демократија*, бр. 4, 20. фебруар 1921.

18 *Подринска демократија*, бр. 18, 12. јун 1921.

19 *Подринска демократија*, бр. 15, 22. мај 1921.

20 *Радикал*, бр. 5, 29. мај 1921.

21 Основна организациона целина. На њеном челу били су управа и председник. До 1924. рад Руских колонија надзирао је владин опуномоћеник С. Н. ПАЛЕОЛОГ, а од тада делегат за заштиту руских избеглица био је Василије Н. ШТРАНДТМАН. Колоније су се издржавале кроз узајамну и државну помоћ, а значајну улогу имао је и Руски Црвени крст који је у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца званично основан 22. маја 1920. године.

22 *Радикал*, бр. 5, 29. мај 1921.

Стевана Марића - који се управо тих дана преко Пољске вратио у Шабац. Он је у новембру 1914. рањен и заробљен у борби код Ваљева, а „због тога што је три пута бегео из ропства бачен је 1918. на Руски фронт одакле је за време бољшевика експедован у Сибир“.²³ Није могао да се јави својима у Белој Реци, а када се вратио - претуриривши штошта преко главе - у Шапцу је сазнао да му се жена преудала у Богосавац!

Руски трговци и индустријалци, почевши од „шабачке дашчаре генерала ШИШЛОВА и завршивши са модерним индустријским млекарским предузећем једне руске грофице крај Париза“,²⁴ нису се предавали. Официри су трошили илузије а кнежеви и бивши велепоседници драго камење, али су се полако враћали у стварност и прихватили рада.

Лист *Балкан* крајем јуна 1921. објавио је чланак посвећен Русима избеглим у Државу Срба, Хрвата и Словенаца, којима је незнање српског језика било сметња у проналажењу запослења. У Шапцу су тада живела „два три динамична руска друга“, који су радили, читали и дискутовали, и много квалификованих, инжењера, професора, учитеља, телефониста, али, „иако је било и 4-5 одличних телеграфа градски телеграф оскудевао је у радницима“.²⁵ Шабачки *Радикал* се zaloжио да би их све „требало одмах запослити по канцеларијама у Начелству, судовима и тако даље, неке као платежне... а неке бесплатно и за 3-5 динара док не науче језик, и кад науче језик одмах их у њихове службе увести“.²⁶

Из целе земље, међутим, почиње свакодневно да стиже „маса жалби“ на понашање избеглица које злоупотребљавају гостопримство, а 15. августа 1921. „два оваква типа“ разбила су сапунцијску радњу Шапчанина Жака Бити Јакова. Лопови су ухваћени и предати суду, али је покушај похаре изазвао револт. „Какве избеглице, ако су војници - у касарну на казан а ако нису војници, онда им ограничити кретање“,²⁷ писао је *Радикал*, затраживши да се коначно зна ко је и одакле у варош дошао. На текст је реаговано доношењем судске наредбе „да сви који имају ма кога на стану одмах га пријаве суду са назначењем ко је и одакле је, као и то, да се сва ванбрачна лица одмах раставе“.²⁸

Артиљеријски пуковник из Русије С. МАРКОВИЧ, који је планирао одлазак из Шапца а био је смештен код шабачког адвоката Драгомира Драже Петровића, истог дана написао је писмо уреднику *Радикала*.²⁹

Молим да изволите одштампати у Вашем цењеном листу следеће:

Кад сам почетком јануара месеца т. г. дошао, као избеглица у Шабац, био сам са још једним Русом примљен са великом срдечношћу код Г. Драгомира Петровића,

23 *Радикал*, бр. 10, 28. јун 1921.

24 *Радикал*, бр. 90, 7. јануар 1923.

25 Исто

26 *Радикал*, бр. 10, 28. јун 1921.

27 Исто

28 *Радикал*, бр. 18, 21. август 1921.

29 *Радикал*, бр. 19, 28. август 1921.

адвоката овдашњег, који је дао мени сву удобност у његовој кући, стан и храну за свих шест месеци, које сам ту провео и то бесплатно. Данас, приликом одласка из Шапца, сматрам за дужност и овим путем изјавити велику благодарност на свесрдном пријему и пажњи коју су мени указивали у мојој оскудици г. Петривић са својом породицом.

15. VIII 1921. год. С. Марковић
пуковник артиљ. из Русије

У Поцерском Добрићу, у ноћи 28. септембра 1921. године, догодило се „двоубо“ убиство. Из револвера су убијени руски избеглица Аћим БОЖДИРЕНТ, свештеник у тој парохији, и његова снаха. Зликовци су их убили на спавању, истовремено, а пуцали су „у само чело, што значи да су били прикривени у кући“. ³⁰ Не зна се због чега је убиство извршено, али се за убицама трага, записале су локалне новине.

Крајем 1921. године омладина Шапца zaloжила се за обнову Шабачког певачког друштва, које је „милозвучно“ певало пре Првог светског рата и у Српству ловорике брало. А да ће „поћи стопама својих претходника“, младеж је уверавало то што се за хоровању примио наставник певања у Шабачкој гимназији Василије КУЗЕНКО - један од „најспремнијих у својој бранжи за данас у Србији“. ³¹

1922. година: Гимназијски наставници за гладну руску децу

У Држави Срба, Хрвата и Словенаца 1922. године владале су криза и скупоћа, али се Шабац полако дизао из ратног пепела. Тамо где је била „Мала касина“ подигнут је „Гранд хотел“, а сазидан је и Хотел „Париз“, са салом за позориште и биоскоп - „какву нема ниједна варош у Србији“. Поправљено је Начелство, Првостепени суд и још неколико лепих зграда на Великој пијаци. Држава је „прегла“ и 1. јула поставила понтонски мост на Сави, а онда је почела да стиже и гвоздена конструкција за железнички мост. ³² Од зиме до лета у вароши је владао шарлах, али је 8. јуна свечано прослављено венчање регента Александра и принцезе Марије од Румуније. А шабачка црква, разорена у ратним дејствима, обновљена је и освештана 8. октобра.

Локалне новине су пажљиво пратиле тешко стање у Русији, у којој је четири године након завршетка Велике војне народ гладовао. Писане су серије текстова о комунистима, о „рају“ и „благостању комунизма“ у братској земљи која је неколико пута исукала мач у одбрани Срба. На глад у совјетској Русији са скупштинске говорнице упозорио је народни посланик, Шапчанин др Нинко Перић. Рекао је да само у једном крају велике словенске

30 *Радикал*, бр. 24, 2. октобар 1921.

31 *Радикал*, бр. 31, 20. новембар 1921.

32 *Шабачки гласник*, бр. 2, 1. мај 1922.

земље „ове зиме има да умре равних 12 милиона људи, жена и деце, таман онолико колико свега има становника у нашој Држави Срба, Хрвата и Словенаца“. Позвао је све да гладнима помогну прилозима, јер „наша ратом опустошена земља мора и треба ... да помогне колико може“.³³

У акцију за помоћ Русији укључила се и Шабачка гимназија, а лист *Радикал* одмах је објавио текст *За гладну руску децу*:³⁴

/.../Ужасна глад мори невину руску децу. Свакога дана умиру невина руска деца хиљадама по улици, пољима и домовима. И најокорелије срце мора уздрхтати пред овом словенском несрећом, тако је и наша влада и цео народ решио да овим невинашцима притекне у помоћ. Ради тога су наставници Шабачке гимназије образовали одбор за прикупљање прилога. Ми апелујемо на наше људе из округа по селима да прикупе колико ко може и тај новац пошаљу или преко наше редакције или преко директора гимназије г. Љубе Павловића, са назначењем: За руску децу. Нас су Руси задужили.

У фебруару 1922. године један шабачки Рус добио је писмо из Петрограда, са поштанским маркама у вредности 10.000 рубаља - 30.000 у српским динарима! Како све марке нису могле да стану на предњу страну, то је десет од по хиљаду рубаља било излепљено на полеђини писма. Био је то још један доказ „благостања које су Русији донели Лењин, другови и комунизам“.³⁵ А како је неподношљиво живети када се месечна „плата поједе за пет дана“, Шапчанима је открило писмо које је шабачки Рус добио из Харкова и дао га у штампу:³⁶

10. II 1922. г. Харков

Код нас је живот постао немогућ, скупоћа скаче гигантским корацима; тако на пример: црни хлеб рђавог квалитета долази за 40.000 рубаља, за 400 грама меса 65.000 рубаља, ... бутер 290.000 рубаља, ½ литра млека 120.000 рубаља, просто на просто не подношљиво је.

Зарађујемо и примамо месечну плату, а све то поједемо за пет дана. Живимо само од тога, што можемо да продамо какву ствар, а ко то нема - или је већ продао, он је осуђен на смрт од глади. Пегавац и трбушни тифус владају свуда и маса ваших познатих умрли су већ давно и погребени и ако су били потпуно здрави (сигурно су стрељани, прим. уредника листа).

Вашег брата нама је сасвим случајно пошло за руком да спасемо од смрти од глади. Он је изнурен од глади постепено умирао. Ми смо продали наше ствари и тако смо успели да га мало прехранимо.

33 *Радикал*, бр. 46, 5. март 1922.

34 Исто

35 *Радикал*, бр. 42, 5. фебруар 1922.

36 *Радикал*, бр. 50, 2. април 1922.

Како вам завидим, што ви живите у земљи, где има реда и где можете добити хлеба, топао стан и спокојан живот. Ми смо већ давно заборавили, шта значи топла соба од - 2 степена, јер је код нас у дому увек 3 до 5 испод нуле.

Писмо из Ростова на Дону, које је од марта до маја путовало у Шабац, допунило је „жалосне ствари“ које се дешавају у бољшевичкој Русији. Преносимо најилустративније делове:³⁷

/.../Код нас је сада велика глад. Кад идеш у Ростов видиш на друму више људских лешева него ли за време рата лешева коњских. Но лешеве за време рата су закопавали одмах, а на ове људске лешеве нико не обраћа пажњу.

Смрт од глади узела је толико маха да умиру свакога часа по читаве породице. Није остало ни једног пса ни мачке - све је то давно поједено. Такво је стање не само овде него и дуж целог Дона.

/.../Сад је zgodно куповати куће. Како је сад власт дозволила приватну својину, у вароши се продаје више кућа. За 6 метара брашна можеш купити највећу и најлепшу палату у Ростову. Има кућа које се продају за 16 кг брашна.

/.../Совјетска власт издала је декрет о приватној својини, али је то оптеретила порезом толико да се ратосиљаш свега.

/.../Ето, до чега је довело „благословено стање“ комунистичког режима један најјачи народ у Европи. И има још људи који причају о „рају“ у Русији!!!

Чувајмо ову нашу свету земљу од овакве напасти.

На вратима московских станова било је тада по 11 звона, а како су руске избеглице живеље у Подрињу и како су прихватиле нову средину, сведочи писмо које је Петар А. ШАЛДИРВАНОВ из Завлаке написано поводом смрти учитеља и школског надзорника за Срез шабачки, Живојина О. Крстића. Својеврсни некролог благодарног Руса, гласи:³⁸

Умро је Живојин О. Крстић. Умро је велики пријатељ руски. /.../Његова успомена, која лежи у срцу многих руских избеглица неможе никад изчезнути. Необична простота духа, приступачност, племенитост, - то су црте које карактеришу нашег покојника. Он, који је и сам оптерећен великом породицом, без средстава за живот, са великим саучешћем сретао је беднике, - то му никад неможемо заборавити. Нека му у вечном царству, у које он одлази даде Милостиви Бог блажени покој.

10. фебруара 1922. г. Благодарни

37 Радикал, бр. 58, 28. мај 1922.

38 Радикал, бр. 45, 26. фебруар 1922.

*Завлака Петар А. Шалдирванов
контролор предузећа за градњу пута
Ваљево - Лозница*

У Шапцу је исте године умро ученик Учитељске школе Ђорђе В. МАРКУШЕВ, али не од глади. Одбор руских избеглица, за Округ подрински, у име Руске колоније дубоку захвалност изјавио је директору, наставницима и ђацима Шабачке гимназије и Учитељске школе који су „узели срдачно и братско учешће при сахрани умрлог“. Јавну благодарност потписали су: председник - пуковник Панио фон ДЕМЕЛИЧ и секретар - поручник Ђ. КОРДАЛИ.³⁹

Почетак јуна **заграничним** Русима донео је наду у скори повратак у Отаџбину јер се озбиљно разболео вођ бољшевика Владимир Иљич Лењин, који је „довео Русију до пропасти а народ до нечувене глади“. Неке новине су јавиле да је болестан од „сушења кичме и да је полудео, а неке да је пре кратког времена извршен атентат на њега, који је држан у тајности“.⁴⁰ Светска штампа писала је да је рањен у врат и да му се због ране излила крв у мозак па се смрт очекује свакога часа.

А 18. јуна Шапчани су на свом Касарском пољу поздравили кубанске козаке. На задовољство многобројне публике они су приредили витешке игре на коњима, и као и у свим југословенским варошима „пожњели велики успех“. О интересовању за наступ, сведочи приход од 7.000 динара.⁴¹

Југословенски соколи спремали су се за слет, који је од 12. до 15. августа требало да буде одржан у Љубљани, а пријаве заинтересованих Шапчана - у свом стану у Топузовића кући у *Јевремовој улици* - примао је Јуриј ГРАДОВ.⁴²

Општина шабачка је у сусрет новој купалишној сезони издала упутства за купање на Сави, и обавестила оне „који хоће да се користе купатилом које Руси подижу“ да ће морати да плате 1 динар за једно купање.⁴³

У корист студената Прашког универзитета, 11. септембра, у сали Хотела „Париз“ Шапчани су уживали у концерту, на којем је таленат и „хуманитарну дарежљивост“ иска-зало и троје шабачких Руса. Млада балерина госпођица ШИШЛОВА „успела је да да врло лепу културу линија и свежу, љупку драж плесачких покрета“, господин АСТАПОВ био је „веома прецизан у тону, сигуран у изразу, и обећава врло много“, а господин БРУЈ је „одличан баритон, искусан мајстор у песми“.⁴⁴

39 *Радикал*, бр. 42, 5. фебруар 1922.

40 *Радикал*, бр. 60, 11. јун 1922.

41 *Шабачки гласник*, бр. 11. и 12, 18. и 22. јун 1922.

42 *Шабачки гласник*, бр. 13, 25. јун 1922.

43 *Шабачки гласник*, бр. 13, 25. јун 1922.

44 *Шабачки гласник*, бр. 36, 14. септембар 1922.

Радикал је својим читаоцима скренуо пажњу да ће 7. новембра у сали Хотела „Париз“ концерт одржати чувени руски уметници: оперска певачица Софија ДАВИДОВА и браћа СЛАТИН,⁴⁵ тада професори у Београду. Част да са њима наступе имали су шабачки Руси, ШЕСТЕРИКОВ И АСТАПОВ.⁴⁶

У дупке пуној сали „Лафа“, последњег дана децембра, свечано је обележена стогодишњица рођења великог француског научника Луја Пастера (1822-1922), проналазача лека против беснила. Најважнији део прославе било је предавање др Сергија РАМЗИНА. Шабачки Рус говорио је о Пастеровом научном раду, а потом у листу *Радикал* објавио фељтон на исту тему. „Уметнички део програма извели су г. г. Лапчевић, АСТАПОВ, Стојановић и КУЗЕНКО са ђачким хором“⁴⁷

Мачвански Прњавор је 18. априла 1922. добио Среску здравствену задругу, која је одмах окупила 267 задругара из десет села у Мачви. Први лекар у њој постао је Рус др Веминијан ВАСИЉБЕВ, који је најпре ординирао у простору прњаворске школе, за плату од 2.500 динара и бесплатан смештај и огрев.⁴⁸

А 5. новембра је при освећењу спомен-костурнице у Мачванском Прњавору, у присуству почасног Прњаворца др Арчибалда Рајса и бројних високих званика и гостију, парастос служио епископ Михаил, уз саслужење руског епископа ВЕНИЈАМИНА и петнаест свештеника. Велики Швајцарац одржао је леп говор, а када је епископ Руске заграничне цркве говорио о великој Русији и цару Николају Романову народ је узвикнуо: „Слава Николи руском цару а српском пријатељу!“⁴⁹

1923. година: Руске избеглице донеле „саблазан“ звану кабаре

Један *наполеон* је 1923. вредео 6,5 динара, а пре 1914. износио је 20 динара и њиме се могло купити 70 килограма хлеба! Шабац је те године почео да добија лепши изглед, поправљана је и калдрма јер се „по улицама није могло проћи да се не искаља“, а шабачки Руси борећи се за парче хлеба масовно су отварали радње. Ситничарнице су протоколисали: Алекса ГОРБАЧЕВ, Јаков РАДЧЕНКО, Марко СОЛОМАХА, С. ЧЕБЛАКОВ и другови,

45 Плавоока браћа СЛАТИН рођена су у Харкову: Иља је свирао клавир, Владимир виолину а Александар чело. И као дечаца давали су концерте, јер им је отац био професор на Конзерваторијуму. Студије су завршили на универзитету у родном граду, а наступали су у Петрограду, Москви, Кијеву. Иља је био професор и директор Харковског конзерваторијума, а друга двојица предавали су на Московском конзерваторијуму. Бавили су се и музичком књижевношћу. Избеглице су били у Београду. Приређивали су концерте, а Иља је с времена на време дириговао у Опери. У Шабац су стигли лађом, а августу 1922. - под „редитељством“ професора Шабачке гимназије Василија КУЗЕНКА - наступили су у Хотелу „Подриње“ у Бањи Ковиљачи.

46 *Радикал*, бр. 89, 31. децембар 1922.

47 *Радикал*, бр. 90, 7. јануар 1923.

48 Архив Србије, Фонд здравствених задруга, кутија бр. 67

49 *Радикал*, бр. 81, 5. новембар 1922.

Василије ШИШЛОВ, Нионила ШИШЛОВ, Иван ЧУПРИН, Иван ИВАНИКОВ, Александар ПАВЛОВ, Константин БЕРЕЖНОЈ, Владимир РВАЧЕВ и Сергије БОБРИШОВ.⁵⁰

Русима у Русији било је и даље веома тешко, а и из света су стизале вести о „благодетима руског раја“. Делегат совјетске владе проф. др Тросевич, Друштву народа у Женеви поднео је извештај о здравственом стању у Русији. Према подацима које је дао новинарима, од доласка бољшевика више од 25 милиона Руса оболело је од пегавца, а у току 1922. било је 1.097.000 случајева пегавог тифуса (80 одсто са смртним исходом), и 81.000 оболелих од колере (95% умрло). Његов извештај је говорио и о болестима узрокованим глађу и нечистоћом, које се у Европи „већ столећима нису појављивале“.⁵¹

А шабачки Рус Никола ЗУБЧЕВСКИ, који је гвожђаску трговину држао на Мачванској пијаци у Шапцу, преко новина је тражио стан са три до пет одељења у центру вароши,⁵² а месец дана касније приложио је 100 динара Трговачкој школи Шабачке трговачке омладине.⁵³

Шабачки „кусочек“ те 1923. године био је „врло снажан, експлозиван, и пун противуречности, руских противречности: бескрајне мистичне доброте и благости, час оштре, анималне саможивости и суровости“.⁵⁴ Новине су забележиле да су једне јануарске ноћи у кафани „Лаф“ за дугачким столом седели „наши Руси“: били су ту „захрђали ордени и криве сабље, извештале и полуплесниве официрске еполете - цео један декор, цела једана спољашност, извучена из неког дубоког музеја“.⁵⁵ Заборавили су на себе саме, јели су, пили, разговали, смејали се. Уживали су у баритону Габајева, који им „наговештава нешто величанствено ну утекло, нешто што је с оне стране зида, и што се све више удаљава“,⁵⁶ а онда су гледали Ласку - док у *костиму од рибљих крљушти избацује високо ногу*. Био је то Chanteclair, руски кабаре.

Судећи по новинском запису, шабачки Руси - „почевши од упосленог ‘купеца’ и завршивши са доконим ‘полковником’ - живе интелектуално, више и јаче него наша средина“.⁵⁷ Крајичак њихов, ма колико мали био, имао је и своју релативно богату и одабрану библиотеку а Шабац је није имао, записао је гимназијски професор Тодор Илић. У српска неписмена времена из Русије су стизали буквари и учитељи, а руске избеглице - ето - међу бројним вредностима донеле су „саблазан“ звану кабаре. Али, његова културна мисија била је да руши стари и широм отвара врата новом моралу, и новом времену.⁵⁸

50 МИАШ, Књига протоколираних фирми пре и после рата 1891-1932, РД Х/1

51 *Радикал*, бр. 95, 11. фебруар 1923.

52 *Шабачки гласник*, бр. 13, 18. фебруар 1923.

53 *Шабачки гласник*, бр. 32, 29. април 1923.

54 *Радикал*, бр. 90, 7. јануар 1923.

55 Исто

56 Исто

57 Исто

58 *Радикал*, бр. 90, 7. јануар 1923.

./.../Кабаре је за шабачке обичаје и нарави један преврат. Две три тачке из програма су права саблазан за старе госпође, за оне које још носе 'фес' и пале кандило. Јер, Ласка, та два бела, мека и звонка слога, и та глава која пипцима хвата човеку свест, скоро сваке вечери игра у костиму од рибљих крљушти, избацује високо ногу и љуби као бесомучна: јер Сњежонки, младој, свежој, руменој, насмејаној, сваке вечери дрхти тело као прут безазленошћу и безумношћу у исти мах ...

Шабац је тих дана потресла вест да је гимназијском професору Виктору ОБЕРЕ-МОКУ главу разбио отац ученика, којем је због безобразлука ударио шамар. Грађани су осудили догађај, јер су Руса избеглицу знали као финог и отменог човека. Напад је назван мучким, а нападач - убицом.⁵⁹

А на трећи дан Ускрса, Друштво руских геометара Подринске области приредило је концерт и јавно захвалило свима који су га добровљним прилозима помогли.⁶⁰

Шабачка пошта, уз нарочиту тарифу, 15. маја пренела је пакете за „разна места европске и азијске Русије“.

У Мачванском Прњавору 22. априла одржана је Прва годишња скупштина здравствене задруге, на којој је председник Управног одбора Ранисав Кулезић захвалио „брату Русу др Василеву на свесрдном лечењу задругара“. Похваљени лекар, који више није радио у Мачви већ у Ужичкој Пожеги, рекао је да је благодаран задругарима јер су му „олакшали тешки избеглички живот“.⁶¹

Руски епископ ВЕНИЈАМИН донео је у манастир Петковицу Чудотворну икону Мајке Божје, која је „са Волге стигла под Цер“.⁶² Током евакуације пренета је као „котва спасења“, да до повратка буде светионик душама које лутају далеко од завичаја. Свештеници шабачки дочекали су процесију на Мачванском тргу и Чудотворна икона унета је у цркву, где је „одслужена руска архијерејска служба и учињен помен изгнулим и умрлим Русима“.⁶³ Истог дана светиња је однета на Фрушку Гору а копија поклоњена шабачком храму. Сељаци Петковице позвани су после службе да са руским епископом ВЕНИЈАМИНОМ поделе ручак.

Шабачки гласник је у мају објавио текст *Једно издашно бацање пара*, посвећен настојању да Шабац добије водовод. Шапчани су то сматрали расипништвом у кризи, и на новину нису благонаклоно гледали. Вода из артеских бунера била им је сасвим добра, а сумњичави су били и према премеравањима по граду која су због водовода обављали Руси запослени у Хидротехничком Одељку. Новински запис, више је него речит:⁶⁴

59 *Радикал*, бр. 98, 11. март 1923; Види поглавље *Промеморија*

60 *Радикал*, бр. 105, 22. април 1923.

61 *Радикал*, бр. 107, 6. мај 1923.

62 *Радикал*, бр. 112, 10. јун 1923.

63 *Шабачки гласник*, бр. 58, 12. јул 1923.

64 *Шабачки гласник*, бр. 39, 24. мај 1923.

/.../Неки дан овдашњи Хидротехнички одељак, у коме раде Руси, видели смо како нешто по Шапцу мере. Запитали смо их шта то мере и добили смо одговор: да мере за водовод Шапца, јер ће воду за Шабац довести из Саве за потребе Шапчана, пошто кажу, вода у овдашњим артерским бунарима не ваља.

На овај одговор ми смо се тако слатко насмејали.

Вода у артерским бунарима неваља, вода од преко 100 и више метара из земље, а ваља вода из Саве.

И то вели Хидротехнички одељак, Руси странци.

Ми Шапчани знамо врло добро, који пијемо воду из артерских бунара каква је, а хемичари опет знају каква је вода из дубине од преко 100 метара и вода из реке, која се мора дестиловати.

Бога Вам господо из Хидротехничког одељка ако немате каквог другог посла, оставите наше артерске бунаре на миру и водовод у Шапцу и боље би било да још који артерски бунар ископате.

На позив ваљевске општине из Шапца је у мају отпутовала екипа, чији је циљ била „бактериолошко-хемијска, геолошка и рудничка припрема за подизање водовода у Ваљеву“.⁶⁵ На пут су отишли инжењер Сергије БАГЕНСКИ, шеф Хидротехничког одељења за подрински и ваљевски округ, са својим техничким особљем, др Сергије РАМЗИН, шеф Бактериолошке станице у Шапцу, и господин Винда, геолог и рударски инжењер из Словеније.

Хидротехнички одељак на челу са Багенским убрзо је разматрао и могућност исушивања Мачве. По њиховом премеру, 30.000 хектара мачванске земље било је под водом и није обрађивано. Због поплава које чине огромну штету Подринњу, а нарочито Мачви, у Бечкерек и Горњо Торонталску водну заједницу отпутовали су 17. јуна - о свом трошку - велики жупан Васа Алексић, инжењер БАГЕНСКИ, председник окружног одбора Марко Брајић, председник шабачке и представници свих мачванских општина.⁶⁶

У Шабачкој гимназији школска година се приводила крају, а међу „мемљивим и прљавим зидовима“ развијали су се дарови и неговали даровити ученици: позоришни комад, балет, виолине, певање, гимнастичке вежбе, цео један свет који се рађа уз муке, дреку, цику и писку. А наставник вештина Јуриј ГРАДОВ успешно је у Позоришту представио резултат свог годишњег рада са гимназијалцима. Новине су забележиле да је „између балета његових ученица и балета ученица г-ђе Магазиновић из Београда једнога тренутка повучена врло ласкава разлика по њега“.⁶⁷

65 *Радикал*, бр. 107, 6. мај 1923.

66 *Радикал*, бр. 113, 17. јун 1923.

67 *Радикал*, бр. 114, 21. јун 1923.

Совјетска влада је почетком септембра помиловала све војнике и политичке кривце и дозволила свакоме да се „слободно у Русију сели“.⁶⁸ Вест је међу избеглицама изазвала преокрет, и „већ је авизирано око 10.000 пасоша“ иако су издавани само за одлазак. Не зна се колико је подринских и шабачких Руса искористило могућност да се врати у *Матушку*, али се зна да је тих дана у Шабац стигло 20 кола руских Цигана које је секретар Жупаније одмах послао тамо одакле су дошли јер нису имали никакве легитимације.⁶⁹

Шабачка општина је крајем септембра расписала конкурс за израду плана Шапца. У граду је образовано Српско-Руско певачко друштво, под управом гимназијског наставника КУЗЕНКА, а Шапчани су замољени да „морално и материјално помогну ту нову културну тековину“.⁷⁰ Хоровођа и хористи представили су се 7. октобра, на литургији у шабачкој цркви. Почело се озбиљно, и критике су биле добре. „Гласови су одлични, нарочито баритони и басови, а хоровођа г. Кузенко је савршен, уз то вредан, приступачан, дарован са свима условима за успех“.⁷¹ О првом наступу Српско-Руског певачког друштва, као музички критичар, огласио се гимназијски професор Драгиша Лапчевић:⁷²

./.../Кад сам јуче присуствовао Служби Божјој, и само кад сам чуо оно класично „Свјати Боже“, онако уметнички обрађено, у мени су се одмах пробудила она религиозна осећања која су још у детињству мило и онако чиста и убедљива. Концерт су извели Руси и Срби, свега 18 гласова, али врло интензивно и доста пуно, а под дириговањем наставника г. Василија Кузенка. Само после овог дивног, класичног „Свјати Боже“ одмах се осећало присуство Бога у цркви, и Његовом мистичном светлошћу била је испуњена цела црква, људи, дим тамјана. Толика је моћ чисте Уметности коју створише наша словенска браћа Руси, код којих је ова врста Уметности (црквено певање) јако негована, благодарећи самој култури националног духа ...

И Феријални савез Шабачке гимназије и Учитељске школе током јесени 1923. приредио је неколико концерата са игранком, а први је био 20. септембра. Новине су забележиле да су тада „ангажоване најбоље силе у Шапцу - г. г. КУЗЕНКО, Срнић, АСТАПОВ, БРУЈ, МАЈМАШЕВСКИ, Руско-Српско певачко друштво, оркестар и хор, и позоришна трупа Феријалног савеза“.⁷³ Лист *Радикал* је похвалио и шабачкој публици препоручио Квартет руских оперских певача „Сибирски Бродјаги“, који је у кафани „Лаф“ наступао свакога дана.⁷⁴

68 *Шабачки гласник*, бр. 79, 2. септембар 1923.

69 *Шабачки гласник*, бр. 82, 9. септембар 1923.

70 *Радикал*, бр. 125, 9. септембар 1923.

71 Исто

72 *Радикал*, бр. 130, 14. октобар 1923.

73 *Шабачки гласник*, бр. 84, 14. септембар 1923.

74 *Радикал*, бр. 130, 14. октобар 1923.

1924. година: Др Дуњић постао почасни члан управе централне Руске колоније у Шапцу и Подрињу

Нова 1924. година у Шапцу је почела вестима о научним достигнућима. О „методи модерног лечења заразних болести и практичној борби са њима“⁷⁵ Шапчанима је говорио Рус - др Сергије РАМЗИН, који је претходне године одликован Орденом св. Саве IV степена. Као шеф шабачке Бактериолошке станице и један од водећих лекара, народ је просвећивао и кроз новинске текстове и предавања на Народном универзитету у Шапцу, а у априлу је говорио о тифусу.

У првој недељи јануара за шефа Гинеколошког одељења у шабачкој Окружној болници постављен је руски избеглица, др Константин МАЗУРИН, „специјалиста за порођаје и женске болести“. Новине су обавестиле да је реч о професору Медицинског факултета у Москви, да је он „велики пријатељ српског народа и да је велика добра учинио нашем народу па се Шабац може поносити што у својој средини има г. др Мазурина“.⁷⁶ Научнику светског гласа, који је „многo учинио за Србе док је био у Москви“,⁷⁷ јавну добродошлицу исказао је лист *Шабачки гласник*.

Вест о смрти бољшевичког вође Владимира Иљича Уљанова у Шабац је стигла 27. јануара. Лењин је умро шест дана раније - од парализе органа за дисање, објављено је у телеграму из Париза.

На иницијативу неколико Шапчана основан је шабачки Грађански салонски оркестар, који је располагао са десет инструмената и био под управом избеглице ШТЕЈНА. Чинили су га и Срби и Руси, сви музички образовани, а први концерт приредили су на Ђурђевдан у сали Хотела „Париз“.⁷⁸

Лепе вести наставиле су да стижу у град на Сави, јер су краљевим указом од 14. марта Орденом белог орла одликовани др МАЗУРИН и трговац из Москве Михаило БЕЛОУСОВ, који је „такође велики пријатељ наш“.⁷⁹

Заслужено признање добио је и др Михаило Дуњић, управник Окружне болнице у Шапцу, јер се сетио „људи који су заиста потребити да им се помогне ако не материјално, а оно бар да им се лепим речима и утехама, сузама које нису само из очију, но које су и из срца“.⁸⁰ Шапчани знају шта значи бити избеглица и шта значи лепа реч и помоћ, а др Дуњић је браћи Русима „помогао и где год је могао излазио им у сусрет“. Да би им олакшао избегличке муке, од њих је откупљивао неупотребљиве рубље царске Русије, а деценијама касније његов унук Михаило случајно је у породичној кући у Шапцу пронашао читав

75 *Шабачки гласник*, бр. 35, 4. април 1924.

76 *Радикал*, бр. 144, 20. јануар 1924.

77 Исто

78 *Шабачки гласник*, бр. 45, 27. април 1924.

79 *Шабачки гласник*, бр. 55, 25. мај 1924.

80 *Шабачки гласник*, бр. 68, 26. јун 1924.

свежањ тих новчаница. Јавну захвалност племенитом др Дуњићу Руси су исказали на дан Св. Вратоломија, његове крсне славе, када су га *корпоративно* посетили и изабрали за почасног члана управе централне руске колоније у Шапцу и округу подринском. О томе сведочи новински текст, који гласи:⁸¹

/.../Колонија руских избеглица на дан Св. Вратоломија 24. о. м. корпоративно га посетила и поклонила му једну дивну књигу Споменицу, у којој му је одала хвалу, и уједно га изабрала за почасног члана управе централне руске колоније у Шапцу и округу подринском. Захвалницу су потписали сви чланови колоније. Поред изјаве захвалности у Споменици се налази изјава захвалности главне делегације свих Руса у Краљевини Југославији са потписом делегата Пелехина; изјава захвалности Руског Државног пуномоћника Сергија Н. Палеолога; главног пуномоћника Руског Црвеног крста г-на Еврејнова; писмо с е к р е т а р а Њ. К. Величанства принцезе Јелене, г. С. Смирнова и телеграм из Фолкстоуна Његовог Краљевског Величанства принцезе Јелене, којим и она топло благодари г. доктору за учињену услугу браћи Русима.

Ученици Шабачке гимназије на крају школске године показали су да су успешни у вештинама, музици, ритмичким вежбама, сликарским радовима, а задовољни су били и министар просвете и новинари који су тада дошли из Београда. Заслуга за њихов успех, како су забележиле новине, припала је „вредним и озбиљним наставницима Русима, С. ШТЕЈНУ, В. СТУПНИКОВУ, В. КУЗЕНКУ и Ј. ГРАДОВУ. Они се „свесрдно одзивају своме позиву, и да је веће дисциплине, њихови ученици и ученице показали би много већи успех“.⁸²

У јулу су почели радови на подизању железничког моста на Сави код Шапца.

Са својим српским колегама др РАМЗИН се и даље борио за здравље Шапчана, а „популарна предавања“ држао је и по поцерским селима. Благајник руског одбора у Шапцу Евгеније И. РОЗОВ, пуковник царске војске, извршио је самоубиство 27. јула. Истог дана, Сергије ГРИГОРИЈЕВСКИ из Криваје огласио је продају 11 кошница, заједно са пчелама и медом.⁸³

Последњег дана октобра „путничком свету“ јављено је да на шабачко пристаниште - први пут - пристаје тек изграђени пароброд „Воља“. Дугачак је 35 m и широк 5,5m, а ноћивао је у Београду и Шапцу и примао 200 путника и седам вагона робе. Новине су забележиле да је његов власник инжењер Димитрије СИРОТКИН.⁸⁴

81 *Шабачки гласник*, бр. 68, 26. јун 1924.

82 *Шабачки гласник*, бр. 69, 29. јун 1924.

83 *Шабачки гласник*, бр. 173, 3. август 1924.

84 *Шабачки гласник*, бр. 119. и 120, 30. октобар и 2. новембар 1924.

Шабач је 1. новембра добио целоноћно осветљење. А у сусрет крају још једне избегличке године, у хуманитарне сврхе, Управа Руске колоније града Шапца и Мачванског рејона приредила је концерт са игранком.⁸⁵

Током 1924. на Ташмајдану у Београду завршена је Руска православна црква „Свете тројице“, по пројекту архитекте Валерија СТАШЕВСКОГ, и у њен темељ стављен је грумен земље донет из Русије. Шабачки и подрински Руси наставили су да протоколишу радње, а у Шапцу су то учинили: Виктор ФАРАФАНОВ, Василије ПАЛТОВАЦ, Михаило ЛАШКУЛ, Харитон КЕЧЕЦИ и Никита КАЛДУШИН. Дућане у селима су отворили: Никифор КОТЉАР (Накучани), Иван ПАПАЗОВ (Метлић), Тодор ТИШЋЕНКО (Румска) и Андрија РОМАНИКА (Црна Бара).⁸⁶

Божа БЕЗУХА, машинбравар у Владимирцима, 30. септембра избрисан је из регистра, а умро је 1932. године.⁸⁷

1925. година: Др Рамзин месец дана провео на усавршавању у Паризу

Шабач је 1925. године имао 14.900 становника. Предизумљиви хотелијер Драг. Чачић у марту је отворио модерно парно купатило, које је због ниских цена било доступно свима па и руским избеглицама.

Шабачки Покретни Народни Универзитет наставио је да ради, а међу најагилнијим члановима и предавачима био је шеф Бактериолошке станице др Сергије РАМЗИН. Локалне новине су забележиле да је 1. марта говорио пред више од 200 људи у Раденковићу и истакао важност хигијенских услова за народно здравље. Нагласио је да је у том мачванском селу отворена Нудиљска школа, којој је „циљ да тим знањем наоружа будуће мајке“.⁸⁸

На Велики четвртак у шабачкој цркви одржан је парастос преминулом руском патријарху ТИХОНУ. Певао је Руски хор, којим је дириговао Василије КУЗЕНКО, а и том приликом је потврђено да су „браћа Руси и њихов хоровађа ненадмашни“.⁸⁹

Шапчани су почетком маја са радошћу дочекали др РАМЗИНА, свог брата Руса, који је месец дана био на усавршавању у Паризу. Млади научник је већ 10. маја у Криваји, за житеље Метлића, Румске и Букора, одржао предавање о лечењу туберкулозе. Истога дана, поподне, говорио је у Дому Кола српских сестара у Шапцу. О пелцовању новорођенчади и Калметовом проналаску предавао је и 30. маја у Камичкој основној школи.⁹⁰

Вест о самоубиству Харалампсија ТЕМИРОВА, агента Друштва за продају Сингерових машина Born i комп, ражалостила је шабачке Русе. Јелена Трајковић, код које је као самац

85 *Радикал*, бр. 186, 2. новембар 1924.

86 МИАШ, Књига протоколисаних радњи пре и после рата 1891-1932, PD X /1

87 МИАШ, Књига регистрације занатских радњи са регистром заната за срезове поцерски и посаватамнавски 1921-1940.

88 *Радикал*, бр. 204, 8. март 1925.

89 *Радикал*, бр. 210, 19. април 1925.

90 *Радикал*, бр. 212, 3. мај 1925.

становао, пријавила је Поглаврству Среза поцерског сумњу да ће се убити. Полицијске патроле одмах су послате на све стране, али Харалампје није нађен. Сутрадан га видео наполичар имања Јулке Суботић, у чијој је слами пронађен тешко повређен. „Лежао је са зјапећом раном на десној слепоочници и поднадулом главом“, ⁹¹ а револвер којим се ранио био је нешто даље од њега.

Увиђај је извршио писар Среза поцерског Милан Васиљевић. Он је констатовао да је самоубица себи у главу испалио метак, који се „услед мале пробојне снаге задржао у лобањи“. Код Темирова су нађене разне прибелешке и менице, а разлог дизања руке на себе остао је непознат јер је био у агонији. Опроштајно писмо није оставио па загонетку самоубиства одгонета вест, која гласи: „Изгледа да је по среди љубав скопчана са дефицитом који је учинио као агент *Born i kotr*“.⁹²

Интернационална лекарска комисија, у којој су били др Гринвут из Енглеске, др Розети из Италије, др Ђупан из Чехословачке, др Полстер из Пољске и др Оплакта из Палестине, 25. маја посетила је Шабац у намери да сагледа санитарско-хигијенске прилике. На савском пристаништу госте су дочекали др Рашић и др РАМЗИН, и одмах их одвели на Летњиковац код др Дуњића. О резултатима посете, локалне новине су записале:⁹³

./.../У погледу свега виђеног комисија није крила задовољство што је у једној релативно малој вароши као што је Шабац наишла на примерену санитарску организацију, која ради на основу последњих научних метода и принципа. За ово, што нам образ није поцрвенео, на првом месту нека је хвала нашем вредном г. д-р Дуњићу, г. Петровићу и драгом брату Русу, г. д-р Рамзину.

Избегли Руси су 1925. године отворили 12 дућана у селима Мачванског округа. Учинили су то: Павел КРАВЦОВ (Криваја), Андрија СИНДИДИН (Црна Бара), Тодор КУЛИКОВСКИ (Градојевић), Николај Г. ШИРАЈ (Цуљковић), Михаило АЛЕКСИЈЕВ (Коцељева), Федор ДАВИДОВ (Посавотамнавски Белотић), Е. ВАКУЛЕНКО (Црнићево), Севастијан ГАРДИЈЕНКО (Петковица), Василије И. ГАЛУШКО (Волујац), Иван МАКЕЈЕВ (Грушић) и Герасим НОВИКОВ (Поцерски Метковић).⁹⁴

И шабачки трговац Тодор РОКОТЈАНСКИ, из Београдске улице бр. 8, радио је одлично. Средином године огласио је дводневни попуст на трикотажу, свилене хаљине, блузе и хаљинице за децу, и на свилу на метар, а робу је продавао по сниженим ценама због одласка у бању. На насловној страни новина, купце је обавестио и да радња преко лета неће бити отворена.⁹⁵

91 *Радикал*, бр. 214, 17. мај 1925.

92 *Радикал*, бр. 214, 17. мај 1925.

93 *Радикал*, бр. 217, 7. јун 1925.

94 МИАШ, Књига протоколских фирми пре и после рата 1891-1932, РД X/1

95 *Шабачки гласник*, бр. 61, 11. јун 1925.

Управа Руске колоније обнародовала је да од јула намерава у сали Учитељске школе у Шапцу да организује гостовања познатих руских научника, филозофа и историчара са Београдског универзитета, и да ће „на предавањима учествовати и познати хоровођа г. Кузенко са врло добрим руским хором“.⁹⁶ Прво предавање планирано је на тему „Русија, њена будућност и улога на Балкану“. Лист *Шабачке новости* поздравио је „дивну намеру браће Руса“ и позвао Србе да и они у што већем броју дођу „како би се још више приближили браћи Русима са којима их иначе већ веже крвна братска веза“.⁹⁷

Мешовитим хором Шабачког певачког друштва „Занатлија“, које је напредна омладина Шапца основала 1. септембра 1924. године, на видовданском опелу у шабачкој цркви дириговао је хоровођа Василије КУЗЕНКО.⁹⁸

Током лета, дневничар шабачке Финансијске управе Константин ДУБРОВИН примљен је у југословенско поданство, заједно са женом Вукосавом и ћерком Клавдијом.⁹⁹ А Јован Петровић 13. августа ступио је у други брак: оженио се Стевком, разведеном женом Аркадија КУЛИЧЕНКА из Шапца. Младожења је био син Анке и чувеног адвоката Драже, а невеста ћерка Драге и извозника Душана Тошковића.¹⁰⁰

Средином септембра у Троноши је одржана лепа свечаност, јер је дошао „Г. ТЕОФАН Курски и донео Чудотворну Икону Божје Матере, коју је он спасао и пренео из Русије“.¹⁰¹ Икона Богородице звана „Знамење“ у манастиру је била три дана.

Сачуван је и податак да су руске избеглице из Лознице 1925. године лозничком храму приложиле мало звоно, за покој душе свога цара Николаја II.¹⁰²

1926. година: Умро је генерал царске војске Николај Слезин

Шабац је и 1926. године био запуштен и „лишен културних и хигијенских услова а по живот скуп и умртвео“. Био је без добре калдрме и без канализације, а без здравих станова нарочито је сиротиња оскудевала. Општинске таксе на сељачке производе биле су претерано високе, иако су сељаци и трговци робу доносили по разваљеним путевима.¹⁰³ Усред вароши, крај парка иза главне улице, простирала се огромна бара која је била легло комараца и заразних болести. Због кризе и беспарице, тек у јулу следеће године, настављено је подизање кеја.

Градска повесница чува и податак да је проширење зграде Шабачке гимназије омогућио „самоуправни Окружни Одбор Области Подринске 1926. године, за време пред-

96 *Шабачке новости*, бр. 1, 18. јун 1925.

97 Исто

98 *Шабачке новости*, бр. 2, 28. јун 1925.

99 *Радикал*, бр. 223, 19. јул 1925.

100 Матична служба Града Шапца, Регистар за матичну књигу венчаних, 1925. година

101 *Глас цркве*, бр. 10, октобар 1925; 4. април 1926.

102 Проф. Атанасије М. Поповић, *Поменик шабачко-ваљевске епархије*, стр. 68

103 *Радикал*, бр. 266, 30. мај 1926.

седништва Стојана Алексића и деловође Бранка Лазића, а изградњу извршило предузеће „Темељ“ из Београда под надзором руског архитекте Леонида ТАРАСЕВА“.¹⁰⁴

И за Георгија Ђорђа АСТАПОВА Нова 1926. почала је радосно. Он је средином јануара на ниску музичких успеха ставио још једну „шаховску перлу“, и остао шампион шабачког Шах-клуба.¹⁰⁵ Несрећу је доживео његов сународник, руски избеглица Иван ИВАНЕНКО, чији је дућан - барака од дасака - и сав еспап изгорео у пожару. Ватру су први приметили општински служитељи и са „општинским иследником алармирали и са четири ручна шмрка дошли на лице места“.¹⁰⁶ И грађани су доносили воду и помагали у гашењу, па захваљујући томе околне зграде пожар није захватио.

Шабачко Коло српских сестара трудећи се да обезбеди новац за хуманитарне потребе приредило је „словенску костимирану забаву“. Позивнице су послате и многим виђенијим члановима Руске избегличке колоније, а одазвало се више од стотину. Долазак неколико Руса, без госпођа, новине су осудиле јер у Шапцу има доста „интелигентних Рускиња које су требале посетити забаву како би бар тако наша велика Русија била више заступљена“.¹⁰⁷ Забележено је и да је г-ђа Доминковић имала „дивно руско бојарско одело и била у њему дивна Рускиња“.¹⁰⁸

Лист *Радикал* је на почетку 1926. обавестио Шапчане да је Бактериолошка станица почела превентивно пелцовање против шарлаха, по методи која је дала врло добар резултат у Америци. Министарство народног здравља донело је одлуку да се отвори Школска поли-клиника у Шапцу: „у вези овога г. РАМЗИН, шеф Бактериолошке станице, у споразуму са школ. властима, предузео је корак, да се и до овога дође и веровати је, да у овоме погледу неће бити тешкоћа, јер је жртва, која се од општине тражи веома мала, нарочито с обзиром на корист, коју ће школска деца од ове установе имати“.¹⁰⁹

Гвожђарски трговац Николај ЗУБЧЕВСКИ клијентима је на располагање ставио два ауто-таксија, број 127 и 128, за вожњу „како по вароши тако и даље ван вароши“.¹¹⁰ Једно возило било је паркирано на Великој, а друго на Мачванској пијаци. Цена вожње била је без конкуренције ниска, будући да му је то споредни посао, а погодба се могла извршити у његовој гвожђарској радњи на Мачванској пијаци или код шофера које је ангажовао.

Епископ шабачки господин Михаило увео је бденије уочи недеље и празника, а народ је то лепо примио. У цркви је певао Руски црквени хор, под управом г. ПОПОВА, и „својим складним и хармоничним певањем привлачио све већи број слушалаца“.¹¹¹ Да чују дивну

104 Према запису на плочи у ходнику Шабачке гимназије

105 *Шабачки гласник*, бр. 8, 27. јануар 1926.

106 *Шабачки гласник*, бр. 6, 21. јануар 1926.

107 *Шабачки гласник*, бр. 11, 2. фебруар 1926.

108 Исто

109 *Радикал*, бр. 246, 14. март 1926.

110 *Шабачки гласник*, бр. 25, 9. март 1926.

111 *Шабачки гласник*, бр. 46, 2. мај 1926.

песму јавно су позвани сви који посећују концерте, забаве и игранке, јер би имали „ретко духовно задовољство“, црквене песме па и „божанствену мелодију *На рјеках вавилонских*“.¹¹²

Учитељско друштво приредило је забаву у сали Хотела „Париз“, а соло певањам увеличали су је учитељица Цвета Михаиловић и хор под управом наставника музике у Учитељској школи Василија КУЗЕНКА.¹¹³

Крајем априла умро је генерал руске царске војске Николај СЛЕЗИН. Живео је у *Каменој улици бр. 10* у Шапцу, а на шабачком Доњошорском гробљу сахрањен је уз војну церемонију и почаст. До вечне куће испратило га многобројно грађанство и исказало „саучешће и праву словенску љубав према руском официру који је у братској Српској земљи нашао себи вечни мир и спокој“.¹¹⁴ Покојникова супруга Јулија, кћи Дора и зет Гљоб СКУРСКИ, дубоку захвалност јавно су исказали лекарима који су га лечили, др Михаилу Дуњићу, др Андри Јовановићу, др Сергију РАМЗИНУ и др Константину МАЗУРИНУ. Благодарни су били и свештеницима и ђакону Т. КАРАСЕВУ, а у својеврсном некрологу топло су захвалили и Василију КУЗЕНКУ и члановима Певачког друштва „Невен“ који су певали на погребу. За бесплатне погребне ствари захвалили су шабачкој општини и браћи Свејковски, а управи Руске колоније и свим Русима јер „венац на гроб покојног положише и изјавом свога саучешћа и материјалном помоћи тешку тугу (нам) ублажише“.¹¹⁵

Руси, инжењери, техничари и службеници Хидротехничког одељка у Шапцу, укључили су се у акцију прикупљања помоћи за Храм св. Саве у Београду. До јуна су прикупили 310 динара и новац предали преко свог шефа инж. Сергија БАГЕНСКОГ, а упутили су и писмо које су завршили речима: „*Да не замере браћа Срби на нашој малој лопти, коју смо скупили од чиста срца и у нади да ћемо ускоро са радошћу видети сјајну и лепу катедралу Св. Саве, учитеља и просветитеља свију Словена*“.¹¹⁶

У шабачкој цркви освештана је соколска застава, којој је кумовао Шапчанин из Београда Воја Живковић. Након обреда кум је дао богат дар, а поподне су одржани банкет и свечана академија. Локалне новине су сачувале и податак да „лавовски део заслуга за све ово има наш брат Јуриј Градов, коме ... честитамо и кличемо: Хвала!“¹¹⁷

„*Хиљадила се таква браћа*“, узвикнули су Шапчани и пред крај 1926. године, када је из Шапца за Београд отишао млади и способни Рус - др Сергије РАМЗИН.

Државна комисија за руске избеглице Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца упутила је шабачко-ваљевском епископу Михаилу обавештење да је у Београду отворила „Биро за руске израђевине“, где Руси „већ три године „своје израђевине продају у безцење“,¹¹⁸ само

112 Исто

113 *Радикал*, бр. 253, 28. фебруар 1926.

114 *Шабачки гласник*, бр. 46, 2. мај 1926.

115 Исто

116 *Радикал*, бр. 269, 20. јун 1926.

117 Исто

118 *Глас цркве*, бр. 10, 11. и 12, октобар-децембар 1926.

да би им се олакшао живот и да беспослени не иду по улицама. Бироу су се први прикључили „уметници црквених икона које побожни народ радо купује“,¹¹⁹ па је то препоручено и Епархији шабачко-ваљевској.

Болница - Санаторијум у Бањи Ковиљачи, коју су заједно са главним делом Кур-салона пројектовали руски архитекти а на чијој изградњи је од 1924. радио Александар Павлович ФИНОГЕНОВ са неколико других руских избеглица, опремљена је и почела да ради 1926.¹²⁰ Шабачки Руси су током исте године отворили дућане у два села: Фјодор-Теодор - А. БИКОВ у Драгојевцу, а Василије РЕШИТКО у Маовима.¹²¹

1927. година: Поново дошао хиромант Николај Садлуцки

О руским избеглицама у Подрињу у 1927. години остало је мало сачуваних података. Зна се да је Борис А. ВИНИКОВ у марту у Шапцу отворио „нирбершку радњу“, а Иван А. НЕВРАЈЕВ кројачку. Симон РИМАРЕНКО протоколисао је дућан у Мачванском Метковићу, Павле АКИМОВ бакалницу у Владимирцима, а Петар ОХРАМЕНКО дућан у Глушцима.¹²²

Најлепши догађај у тој години биле су две српско-руске веридбе и венчања. Вера Митровић, кћи Љубице и почившег учитеља Дамјана из Богатића, и гардијски козачки поручник и студент Медицинског факултета у Београду Владимир СОКОЛОВ, верили су се у мају и у шабачкој цркви венчали на Духове.¹²³ У православној цркви у Богатићу, 23. октобра, венчали су се Васиљка - поћерка економа Стевана Осећанског, и Лејб-гардијски козачки потпоручник Петар БИРЈУКОВ.¹²⁴

Хор Подринске учитељске школе у Шапцу, један од најбољих у земљи, одржао је 15. маја духовно-световни концерт. Новине су забележиле да су савршено изведене „тешке ствари“. Захваљујући хористима и хоровађи Василију КУЗЕНКУ све је било „милозвучно“ и пуно снаге и лепоте, нечега што човека преображава и приближава Богу.¹²⁵

Сачуван је и податак да је средином августа у Шабац поново дошао хиромант Николај САДЛУЦКИ, да са длана чита прошлост, садашњост и будућност.

Дифтерија је у град стигла у другој половини 1927. године. Прво се појавила међу децом, а Обласни одбор за угушење заразе у помоћ је позвао свог најпознатијег бактериолога др Сергија РАМЗИНА. Чим је дошао из Београда, са шабачким лекарима предузео је све да се пошаст предупреди: организовао је превентивно пелцовање антидифтеричним серумом, а наредио је и издвајање оболелих и дезинфекцију школа.¹²⁶

119 Исто

120 Др Павле А. Финогенов, *Таква је његова судбина*, стр. 82-83

121 МИАШ, Књига протоколисаних фирми пре и после рата 1891-1932, РД X/1

122 Исто

123 *Радикал*, бр. 19. и 22, 15. мај и 5. јун 1927.

124 Исто

125 *Радикал*, бр. 20, 22. мај 1927.

126 *Радикал*, бр. 39, 16. октобар 1927.

Савез руских официра у шабачкој цркви је после службе организовао помен цару Николају и његовој породици. Истог дана, 18. децембра, наставник Учитељске школе Василије КУЗЕНКО огласио је продају клавира. Инструмент чувене фабрике Баумбах био је „потпуно исправан, са одличним тоном“.¹²⁷

1928. година: *Инжењеру Сергеју Багенском* *уручен Орден св. Саве V реда*

На Цвети 1928. године Шабац је имао важне госте, Драгишу Васића и Густава Крклеца. Долазак уважених књижевника организовала је Шабачка народна читаоница. Васић је у сали „Париза“ говорио о својим утисцима из Русије, а Крклец о Исидори Данкан и песнику Нове Русије Сергеју Јесењину. Када је Васић завршио излагање о „духовном метежу у Русији“ и „глупости револуције“ оправдао колосалним успесима после ње, реч је затражио професор Шабачке гимназије Григорије КОНОВАЛ.

Дрхтавим гласом, изражавајући се врло тешко на српском језику, поставио је питање о слободи и моралној „чистоти данашњих руских кормилара“,¹²⁸ и о руској жени - коју руски народ толико цени да је први имао царицу. Навео је и пример совјетског комесара, који је у револуцији својом руком потписао смртну пресуду сопственом оцу. Драгиша Васић „изразио је жаљење што је чланове руске емиграције његово излагање коснуло“,¹²⁹ и замолио да схвате да је он као књижевник изнео личне утиске.

У Женеву је од 28. до 30. јуна одржана Конференција о правном статусу избеглица, а Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца заступао је Шапчанин Константин Фотић.

Вест о смрти генерала ВРАНГЕЉА веома је погодила и све шабачке Русе.

А да је живот јачи од смрти и да се људи нужно окрећу стварима од којих се живи, сведоче огласи у тадашњим локалним новинама. Никола Н. КАЧКАНОВ, из *Јевремове бр. 23* у Шапцу, упорно је оглашавао да купује поништене српске и стране поштанске марке. Серафима И. МЕЗЕРНИЦКАЈА, из *Јевремове бр. 28*, рекламирала је све врсте дамског одела - које је израђивала по париским моделима - и тражила ученице које би за месец дана обучила да кроје по „признатом Хубачевом мустраапарату“.¹³⁰ Госпођа СЉОСКИНА је преко огласа, тражила златни крст који је изгубила на путу од куће до цркве, и онемо ко га пронађе и донесе у *Камену улицу бр. 23* нудила добру награду.¹³¹

Прва мачванска водна задруга приводила је крају ископавање споредних канала, и о свом трошку почела постављање телефонске мреже и израду одбрамбеног насипа Дреновац - Думача. Радови су извођени по пројекту и под надзором шефа Хидротехничког

127 *Радикал*, бр. 48, 18. децембар 1927.

128 *Шабачки гласник*, бр. 35, 15. април 1928.

129 *Исто*

130 *Шабачки гласник*, бр. 69, 18. јул 1928.

131 *Шабачки гласник*, бр. 77, 8. август 1928.

Одељка Сергија БАГЕНСКОГ.¹³² Том вредном руском инжењеру, на церској свечаности, уручен је Орден св. Саве V степена.

Шабачке новинске ступце пуниле су и вести о културним дешавањима. Нина РАХ-МАНОВА, првакиња београдског балета, наступила је 15. и 16. јуна у ревији „Лесковчани у Паризу“. У биоскопу „Париз“ приказивани су филмови из живота Руса. У септембру је била пројекција трагедије *Бекство на тројки*, о савременој жени која се жртвује због љубави, а главну улогу играо је један од највећих светских уметника Владимир ГАЈДАРОВ. У новембру је емитована троделна драма *Велика Русија*: у првом делу филма приказани су цареви из династије Романов, у другом - слике из живота последњег цара, а у трећем - Русија у Првом светском рату.¹³³

Поводом 1. децембра, Дана Краљевине Југославије, Шабачко певачко друштво приредило је концерт у простору хотела „Париз“. Хором је дириговао хоровађа КУЗЕНКО.

Година 1928. била је и у знаку отварања неколико руских радњи. Пиљарницу са млечним производима „Здрављак“ у Шапцу је отворио Павле П. КИРИЛЕНКО, нирнбершку радњу Антон А. ГОРЛЕНКО, а галантерију Александар В. ШЋЕРБАКОВ. Дућан у Каменици протоколисао је Глигорије А. ЛАРИОНОВ, а Јаков КОРНИЛОВ у Каони. Бакалницу и мануфактуру у Богатићу отворио је Никола ЈЕЛИСАВЕТОВ, дућан у Брдарици Аким С. ЛУЧКИН а Корнелије А. ПРАНЖЕНСКИЈ у Цуљковићу.¹³⁴

1929. година: Воштаницу на Церу упалили донски, терски и кубански козаци

Нова 1929. година у Шапцу је почела трагично: кафеџија код „Матроза“

Велимир Поповић у свађи је убио Руса избеглицу - Андрију БУРЈАКОВА.¹³⁵

На залеђеној Сави пароброде је зауставио лед те се из Кленка у Шабац стизало чамцем, а пошта је долазила преко Ваљева и Лознице. Град је био завејан снегом и окован ледом, а зима толико јака да су локалне новине писале да је Српски Верден - у српском Сибиру!

Варош која је 1914. имала разваљене и секирама обијене врата и прозоре, и даље се опорављала од аустроугарског бомбардовања и пустошења али је попримала све лепши изглед. Трговац Никола Деспотовић почео је у мају до Крсмановића куће да зида једносратну зграду, кафану на спрат подизао је Раја Чалић, абација Милан Николић кућу са дућанима на Мачванској пијаци, Стева Станчетић градио је „горњи бој“ и реновирао кућу у *Каменој улици*, а Спорт клуб „Мачва“ поставио је на свом игралишту камен темељац за трибину.

132 *Радикал*, бр. 23, 18. новембар 1928.

133 *Шабачки гласник*, бр. 93, и 121, 10. септембар и 25. новембар 1928.

134 МИАШ, Књига протоколисаних фирми пре и после рата 1891-1932, PD X/1

135 *Шабачки гласник*, бр. 3, 19. јануар 1929.

Лепа вест била је и веридба Маре Илић и Василија ЖУКОВА. Будући младенци су 21. априла честитања примили у *Улици каменој бр. 75*.¹³⁶ А госпођица Роса, кћи Дане и свештеника Драгољуба Поповића, и инжењеријски поручник Владимир СКОРЛОВНИК венчали су се 13. августа у цркви Св. Марка у Београду.

На Видовдан је одржана свечаност поводом 15. годишњице славне Церске битке. Шабачка Руска колонија и Козачка станица, са представницима козака из Београда, била је на прослави у Шапцу а онда је посетила церску спомен-костурницу. Код споменика на Церу били су донски, терски и кубански козаци, јер су сматрали да им је дужност да походе место где леже кости палих српских хероја, да га оките венцем и за покој душе браћи Србима упале воштаницу.¹³⁷

136 *Шабачки гласник*, бр. 28, 13. април 1929.

137 Феномен је сличан српским ускоцима и граничарима. Реч „козак“ има турско порекло и означава слободног човека, пљачкаша; користи се у овом смислу у пољском и руском језику од краја 14. века. Дотле на северу Русије било је „ушкујника“, на југу од Дона до Дњестра – „бродника“ (од 12. века у летописима). Од 16. века долази до „унајмљивања“ одреда искусних коњаника и сурових ратника од стране околних владара. Московски цар изнајмљује од 16. века козаке за освајање Сибира, ратове против Пољске и Порте. Пољски краљ плаћа их за ратове против Москве и Порте. Две велике реке Дњепар и Дон пружили су терен за формирање козачких земаља од 15-17. века. Разликовали су се ношењем бркова или само браде, фризуром (кратком уз перчин или слободном „до ува“) и појединим дијалектним и фолклорним особинама. Формирали су се од бројних збегова у који су стизали људи жељни слободе из околних руских земаља под влашћу Москве или Варшаве. Велико пољско освајање Москве почетком 17. века, када је био урађен покушај насилног наметања католичанства целој Русији Варшаваа је радила уз ослонац на најамне козачке одреде. Било је козака и у редовима руске војске која је отерала Пољаке из Москве 4. новембра 1612. Тај датум се сада обележава као Дан народног јединства у Русији. Два века након тога Русија води ратове против Пољске за ослобођење територија руских кнежевина потпалих под власт Пољака након монголске најезде. У тим борбама крајем 18. века долази до уједињења великоруских, малоруских и белоруских земаља. Значајан корак у томе били су бројни руско-пољски ратови, вођени уз учешће козака у 17. веку. Слабљењем моћи Варшаве део козака који је био на платном списку Пољске („реестар“) прелази средином 17. века под власт Москве, што је означио потез козачког поглавара (атамана) Богдана Хмељницког 1654. Неке козачке скупине с временом слабе, а друге се шире услед лојалности цару и успеха у спољнополитичким потезима Русије. Као и српски граничари нестајали су чим би се нашли далеко од границе и ратних потреба државе. Нестаје у 18. веку Запорошко козаштво, његови наследници у Белгороду, али активно се шири једини плодан изданак поред планина Кавказа – Кубанско козаштво, уз формирање посебних терских и гребенских козака. Јача снагу Донско козаштво, које даје даље гране – Уралско, Сибирско, Далекоисточно и Астраханско (Волшко) козаштво. Кључном особином Козаштва била је љубав према личној слободи (одсуство феудалних односа на земљи) и оданост Православљу. С те тачке гледишта издвајале су себе од околних народа пре свега религијом (од Пољака, Татара, Јевреја и домородаца на Истоку и Југу). С друге стране, одвајали су себе и од оних сељака који су радили „кулук“ и били су подчињени феудалцима, називајући их „мужицима“ а себе „козацима“. Ово је било доста слично диференцијацији „граничара“ и „паора“ на земљама Војне Крајине под влашћу Хабсбурговаца. Ако је долазило до етничке самодиференцијације (обично у епским песмама или у службеним писмама Варшави, Москви или Истамбулу) називали су себе „Русима“ без обзира на то да ли су служили краљу или цару, или како су изговарали „г“ (обично или фрикативно). Пре револуције 1917. козаци су били само специфичан staleж, али још никако не посебан етнос. Крајем 19. и почетком 20. века долази до низа публицистичких покушаја коришћења козачке прошлости. Пре свега на југо-западу руске царевине у пределима Малоросије долази до развоја локалног идентитета, који се трансформира

Новине су забележиле и да је после помена, који је служио месни свештеник, у славу хероја који „положише живот за слободу своје нације и свега Словенства“¹³⁸ дирљив говор одржао атаман Павле ИКОНИКОВ. Русима је на братској пажњи захвалио Петар Гроздић, председник Удружења резервних официра и ратника. Атаман је потом прочитао „дипломе о одликовању“ и почасним козацима прогласио неколико Шапчана: епископа Михаила, адвоката и резервног мајора Драгомира С. Петровића, потпуковника Јанка Јовановића и резервног пуковника Петра Гроздића. У име одликаних захвалио је Дража Петровић, рекавши да им је признање утолико драже што га добијају „пред костима палих хероја на Церу“, од козака - који се „од детињства уче и посвећују своје животе у одбарану слободе Словенске“. После свечаности домаћини и гости отишли су до Бање Ковиљаче, где су „једнокрвна браћа усрдно дочекана“.¹³⁹

Чланови Новосадске опере Нађа АРХИПОВА и Николај БАРАНОВ у Шапцу су гостовали средином септембра, а на концерту им се придружио хоровађа Шабачког певачког друштва Борис ОВСЈАЊИКОВ. Публика, у којој су већина били Руси, поздравила их је са задовољством.¹⁴⁰

Краљевина Југославија озваничена је 3. октобра, а у Шапцу је одржан једногодишњи помен генералу Врангелу. Чиноејствовали су шабачки свештеници и руски епископ ВЕНИЈАМИН. Осим великог броја Руса, присутвовале су све „овдашње корпорације и

у савремени украјински национални идентитет. Као што се то обично дешава у етногенези користе се и старије идентитетске конструкције. Формира се идеја о окосници Украјине - „украјинским козацима“, несталим крајем 18. века у расформирању Запорошких козака. На подручју Дона долази до јачања идеје о козацима као посебном етносу (или бар субетносу) уз потребе борбе за културну аутономију, уз тежњу за политичком аутономијом и независношћу. И прва и друга идеја добијају снажну подршку у немачкој и аустријској научној политици, посебно у периоду светских ратова. Идеја малоруске аутономије се већ 1917. брзо трансформисала у идеју о независној украјинској нацији која мора да има независну државу. У исто време идеја о независности Дона и његовој политичкој аутономији није добила толику подршку у земљама Дона. Док је Лењин активно помагао идеју „посебности“ Украјине (базиране на идејама независности наследника „украјинских козака“), бољшевици су били изричито против независности или аутономије „донских козака“. Услед тога долази до снажних репресија на њиховим земљама у саставу СССР-а и доследног антикомунистичког става у редовима козака. У Краљевини Југославији било је више козака из различитих групација. Већина је сачувала руски идентитет, који су испољавали кроз чланства у руским емигрантским организацијама. Било је нешто присталица козачке аутономије окупљених у редовима „Савеза вољног козаштва“. Најмање је у редовима досељеника из јужних губернија бивше царске Русије било присталица украјинског сепаратизма, чији су се чланови уједињавали у украјинско друштво „Просвита“.

138 *Шабачки гласник*, бр. 48, 4. јул 1929.

139 Исто

140 *Шабачки гласник*, бр. 69, 15. септембар 1929.

велики број грађанства“,¹⁴¹ а на одар свог команданта изасланици Руске козачке станице послали су венац.

Да је Руска црква у Берлину изложена јавној продаји, због дуга банци која је кредитирала њену изградњу, шабачки Руси сазнали су у октобру. Упућен је апел свим правослаvnим верницима у свету да помогну новчаним прилозима, а новине бележе примере „дирљивих пожртвовања“ избеглица. Руска колонија у Шапцу сакупила је колико је могла, а и остали Шапчани положили су испит хуманости јер су члановима Одбора за помоћ доносили прилоге. Новац је од 1. до 3. новембра примао свештеник Паун М. Протић, у канцеларији шабачке цркве. Давало се од 6,5 до 25 динара: Паун Протић приложио је 25, а К. ЛЕНГИКИН био је међу двадесетак Шапчана који су дали по 10 динара.¹⁴² Сакупљен је 1.441 динар и новац послат Друштву „Кнегиња Љубица“ у Београду, а имена приложника објављена су у *Шабачком гласнику* и *Политици*.

Вест о „грозном убиству“¹⁴³ у поцерском селу Накучани 1. децембра запрепастила је све. Убијен је тамошњи дућанџија ВАЉХОВСКИ, руски пуковник - избеглица. Крај њега је нађено пакло дувана и закључено да га је убица тражио, а када је трговац отворио прозор добио је куршум. Метак је ушао с леве стране груди и изашао на врат. Новине су забележиле и да је цела кућа била испретурана.

Сачуван је и податак да је Рус Василије МАНАСТИРНИЈ у лето 1929. у Шапцу отворио галантерију и нирнбершку радњу.¹⁴⁴

1930. година: Шапчани се одазвали апелу за помоћ „мученици Русији“

На почетку 1930. из света је стигла вест да је у Русији побијено око 6.000 епископа, свештеника и калуђера, а душе и срца Шапчана потресало је и рушење цркава и манастира, проливање крви и уништавање православне вере. Страдање траје дуже од деценије. Руска *голгота* премашила је све до тада познате, а јук мученика сливао се у ехо који је одјекивао земним шаром. Парастос епископима и свештеницима, које су бољшевици побили, шабачки епископ Михаил служио је 9. фебруара у шабачкој цркви.¹⁴⁵

Црвени терор под мотом - Лењин на небу, Стаљин на земљи - у огањ је бацао хиљаде најчеститијих руских синова и кћери, а њихов очај и вапај ширио се светом. Посланик Русије на краљевском двору Василије ШТРАНДМАН, за помоћ гладнима и унесрећенима организовао је добротворну лутрију руског Црвеног крста у Југославији. За вучење заказано за 14. март краљица Марија поклонила је „ванредно леп и веома скупоцени сребрни сервис за 12 персону, а принцеза Олга табакеру „веома скупоцено израђену са емајлом“.¹⁴⁶

141 *Шабачки гласник*, бр. 76, 10. октобар 1929.

142 *Шабачки гласник*, бр. 81, 82. и 93, 27. и 29. октобар, 5. децембар 1929.

143 *Шабачки гласник*, бр. 91, 1. децембар 1929.

144 МИАШ, Књига протоколисаних радњи пре и после рата 1891-1932, РД X/1

145 *Шабачки гласник*, бр. 9, 9. фебруар 1930.

146 *Шабачки гласник*, бр. 18, 13. март 1930.

И Шапчани су се одазвали апелу за помоћ „мученици Русији“ и 30. марта окупили на протестном збору у сали „Париза“. Скуп је отворио адвокат Дража Петровић, а присуство је оверавао инжењер Сергеје БАГЕНСКИ. У препуној сали био је и епископ Михаил, који је тога јутра после помена жртвама бољшевизма говорио о мукама и заслугама Русије за српски народ.

Цео Шабац проговорио је тада срцем, осудио „дивљачка гоњења“ и исказао братске симпатије према жртвама. О терору и неугаслој вери у васкрс Русије говорили су и шабачки Руси, Александар ВИНОГРАДОВ и Сергеје БАГЕНСКИ. Миливоје Исаковић прочитао је „резолуцију“, која је усвојена акламацијом и уз „клицање“ упућена краљу. У њој се „са задовољством поздравља иницијатива надлежних светских фактора, да се са представницима бољшевизма у Русији прекину све везе“,¹⁴⁷ јер ће само таквим држањем бити омогућена победа праве слободе и човекових права.

Сачуван је и податак да је Русиња Олга КОРОПЧЕНКО за Ускрс дала прилог Колу српских сестара у Шапцу и помогла сиромашнима.

Почетком маја изабрана је нова управа Соколског друштва, чије је оснивање 1894. године покренуо колегијум Шабачке гимназије, а за начелнике су изабрани гимназијски наставници Јуриј ГРАДОВ и Јустина Болхарјева.¹⁴⁸

Госпођа Зорка В. ШЕСТЕРИКОВ, кћи шабачког терзије Миливоја Јоковића, као професор гимназије у Великој Кикинди унапређена је у VII положајну групу.¹⁴⁹

Локалне новине су забележиле и да је „нашег суграђанина и драгог брата Руса Феодора РОКОТЈАНСКОГ, трговца овдашњег, задесила голема несрећа“,¹⁵⁰ јер је умрла његова млада супруга Даринка - рођена Обрадовић.

Шабац је током 1930. године добио још неколико руских фирми: Александар ЛИШЋАН отворио је пиљарницу и бакалницу, Александар ПАВЛОВ галантерију и продавницу обуће, а Павле ИКОНИКОВ галантерију и конфекцију.¹⁵¹

1931. година: Козачкој станици уступљен плац за избеглички дом, а балерина Олга Соловјова стигла код родбине у Шабац

Нова 1931. година за Русе у Шапцу почела је лепом вешћу. Одбор Општине шабачке, на седници одржаној 18. фебруара, одобрио је да се Козачкој станици да на привремено уживање - докле потреба траје - плац у Сремској улици, до куће браће Свејковски. Одлучено је да се уступи: „са лица улице Сремске 15 т а у дубини 40 т и површини 600 т², да на овом плацу Станица подигне дом - азил за смештај остарелих и изнемоглих Руских ратника,

147 Шабачки гласник, бр. 24, 3. април 1930.

148 Шабачки гласник, бр. 32, 4. мај 1930.

149 Шабачки гласник, бр. 86, 8. и 9. новембар 1930.

150 Подринске новине, 1. октобар 1930.

151 МИАШ, Књига протоколисаних фирми пре и после рата 1891-1932, РД X/1

инвалида и Руских избеглица у општини“.¹⁵² Уједно је Општинском суду одобрено да Козачкој станици „учини и све друге олакшице у преносу материјала, давању потребне количине песка и осталог из свога мајдана, као и све остало што би помогло за брже подизање истога дома ради смештаја изнемогле наше браће Руса, која су нашла склоништа у нашој Краљевини и општини“.¹⁵³

Неколико руских избеглица у истој години отворило је фирме: Алекса ГРИЊКИН протоколисао је *нирнбершку* и галантеријску радњу у Шапцу, Иван МЕШКОВ дућан у посавотамнавском селу Белотићу, Павле ИКОНИКОВ мануфактуру у Шапцу, а Михајло ПОПОВ дућан у Брдарици.¹⁵⁴

Министар пољопривреде и вода организовао је велику лутрију у корист сиромашних руских ратника, удовица и деце, којима је у Краљевини Југославији „омогућен интелектуални и физички рад, који одговара њиховим склоностима и способностима“.¹⁵⁵ Југословенски краљ приложио је као „милостиви дар - диван скупочени златни сат са својим монограмом“, а брош са брилијантима дао је пре две године када је Руски Савет организовао сличну лутрију.¹⁵⁵

Током априла пописани су становници Краљевине Југославије, а име Василија ЧЕЧЕНА - из *Београдске улице бр. 41* у Шапцу - сачувано је захваљујући огласу о продаји „потпуно исправног хармонијума у три реда са десет регистара“.¹⁵⁶

Лепе вести у варош на Сави стигле су и из света: председник Чехословачке Републике Томаш Масарик одликовао је десет Шапчана, а међу њима био је инжењер Сергије БАГЕНСКИ.¹⁵⁷ На великој светковини српско-чехословачког пријатељства и освећења надгробног споменика Роберту Толингеру, одликовања је 14. јуна предао чехословачки посланик др Роберт Флидер.

Скупштина Козачке станице у Шапцу одржана је у кафани „Бели крст“,¹⁵⁸ а наставник задругарства и инжењер агрономије Евгеније МИЛОГРАДОВ у Пољопривредној школи организовао је течај за мајурске учитеље.¹⁵⁹

Сређивање шабачке цркве Светих апостола Петра и Павла, оштећене у Првом светском рату, привођено је у крају. Подигнут је порушени звоник, црквени сат намештен, златни крст опет је засветлео са звоника, а намештена су и звона. Црквена управа предузела је мере да се поправи и сваки детаљ у иконостасу, који је „разједињен и у неколико укварен а нарочито у резбарији“.¹⁶⁰ Посао је поверен резбару Игњату Ђорђевићу из Београда,

152 МИАШ, Шабачка општина, Записник седница Одбора Општине Шабачке, 1931.

153 Исто

154 МИАШ, Књига протоколисаних фирми пре и после рата 1891-1932, PD X/1

155 *Подринске новине*, бр. 42, 19. април 1931.

156 *Шабачки гласник*, бр. 55, 25. и 26. јул 1931.

157 *Шабачки гласник*, бр. 7, 28. и 29. мај 1931.

158 *Подринске новине*, бр. 46, 17. мај 1931.

159 *Подринске новине*, бр. 59, 16. август 1931.

160 *Шабачки гласник*, бр. 68, 9. и 10. септембар 1931.

а израду икона конкурсом је добио руски академски сликар Андреј БИЦЕНКО¹⁶¹ који је израдио иконостасе у многим југословенским црквама.

Као човека и као уметника Биценка је Шапчанима препоручио сликар Урош Предић, али и епископ нишки Доситеј на чије је „задовољство и похвалу израдио иконостас у манастиру Свети Роман и у новој лесковачкој цркви“.¹⁶² А када је сликарске радове почео у шабачком храму локалне новине су подсетиле да је наступио на великој Париској изложби „Au Salon des Artistes Francais et de la Nationale“, да учешће на том салону „значи бити увршћен у ред првокласних уметника чија се имена уносе у сликарску енциклопедију“, и да је тамошњи врло строги жири примио две Биценкове слике - „обе са југословенским мотивима“.¹⁶³ Једна носи назив *Из Боке Которске* а друга *Нови Пазар*. Обе је излагао и у Београду и на изложби руских уметника добио диплому. „Ето, таквом уметнику и човеку поверила је црквена Управа радове“,¹⁶⁴ јавно је саопштено Шапчанима.

Шабачко певачко друштво „Занатлија“ за хоровађу је изабрало Владимира КУ-РАГИНА, који је дошао из Дубровника и 29. јула примио дужност. Хор је водио до 3. августа 1932. године, а иако је био *стручан и хористе брзо преобразио из Шапца је готово отеран*.¹⁶⁵

Други руски избеглица, др Леонид ГОРОШЧЕНКО, средином септембра вратио се из бање и почео „примање болесника“.¹⁶⁶ Пацијенте је огласом обавестио да у свом Зубном кабинету преко пута шабачке Поште зубе лечи пломбама од злата и новог метала.

161 Андреј Васиљевич БИЦЕНКО, уметник светског гласа, рођен је 17. октобра 1886. у Курску. После реалке и Императорско-уметничке академије у Кијеву „са одликовањем“ завршио је школу вајарства и архитектуре у Москви па студије продужио у Паризу. Школовање је довршио 1913. и већ следеће године у Кијеву добио прву награду за рад „Јесен“, а то уље на платну купљено је за Кијевски музеј. Са трупам генерала Деникина из Русије се повукао на Лемнос, а 1920. дошао је у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Четири године живео је у Зрењанину, као наставник сликања у Српској великој гимназији, а онда је у Београду започео свој најплоднији период и сликао широм Србије. Радио је портрете, а најпознатији је Александра Карађорђевића који се чува у Панчеву. Урадио је иконостас у манастиру Св. Роман, а био је и у археолошкој експедицији Њ. К. В. у манастирима Сопоћани, Студеница и Грачаница. Осликао је и бројне храмове: Вазнесенску цркву у Београду, Богородичину цркву, Ружицу на Калемегдану, цркву на Бежанијској коси, цркву св. Георгија у Смедереву, цркве у Лесковцу, Костолцу, Зрењанину, Крагујевцу, Пријеполу, Великој Плани, Шапцу, и цркву Рођења пресвете Богородице у колубарском селу Новаци. Издава је фреска „Исусова беседа Апостолима“, на западном делу цркве Ружице, јер је на њој - уз апостоле - насликао краља Петра I, цара Николаја Романова и младог Александра Карађорђевића. Иконе је радио и у Ориду, Каони и Шабачкој Каменици. Посебно место у Биценковом иконописачком раду има фреска у цркви у Новацима, јер је једна од ретких композиција у српском сликарству: на њој је уочљив ауторов потпис, и доминира жуто класје. Избеглица по други пут постао је 1951. године, када је отишао у Америку. Живео је у Кливленду, Филадельфији и Њујорку, а у православним храмовима у тим градовима урадио је и фреске. Умро је 1985. у Кливленду, по неким у Њујорку, а живео је 99. лета.

162 *Подринске новине*, бр. 57, 2. август 1931.

163 Исто

164 Исто

165 *Подринске новине*, бр. 59, 16. августа 1931; Види поглавље *Промеморија*

166 *Шабачки гласник*, бр. 70, 16. и 17. септембар 1931.

Новине су забележиле и да се Никола БУРКО, уметнички сликар, настанио у Шапцу и да у Улици Милоша Поцера бр. 8 прима поруцбине и продаје слике „из своје одличне колекције“.¹⁶⁷

На десетогодишњицу владавине краља Александра I руске избеглице упутиле су „телеграфски поздрав своме Узвишеном Покровитељу“, који гласи:¹⁶⁸

/.../Вољом и бригом вашег Величанства добијају наши инвалиди и болесници потпору, наша деца наставу, а наше културне снаге могућност не само да чувају руска културна постигнућа, већ да их проширују.

Нема руског бола, који би мимоишла рука Ваша, рука што пружа помоћ и утеху, дајући најлепши у историји пример широког милосрђа и љубави.

Из дубине наших захвалних срдаца и руске душе, у име целе руске емиграције, у којој је овалплоћена идеја националне Словенске Русије, радосно кличемо: Да живи Велики Словенски Владалац! ... На многаја љета!

А у часовничарској радњи Шапчанина Мирослава Квинца, 14. септембра 1931. године, непознати је покушао да прода једну црквену чашу - путир. Часовничар је чуо да је тих дана сличан предмет украден из Католичке цркве у Шапцу па је позвао градску стражу. Командир Алагић је утврдио да је продавац руски избеглица Ђорђе СЛЕТОВ, са сталним боравком у Скопљу. Он је у полицији изјавио да је путир донео из Русије 1921. године, али је у кафани пронађен пакет у којем је био калез - постоље чаше. Притиснут доказом, оптужени је променио исказ: рекао је да је за 250 динара путир купио од неког Циганина у селу Рибари, само зато што је од руског злата. Шабачка Градска стража утврдила је да је Слетов преварант и да је већ кажњаван, па га је предала државном тужиоцу.¹⁶⁹

На Усекованије, после литургије, у цркви манастира Радовашнице служен је помен јунацима који су пали на Церу а сахрањени су у манастирској порти. Чинодејствовао је старешина, јеромонах АЛЕКСИЈЕ,¹⁷⁰ агилан, вредан и омиљен Рус, уз асистенцију братства и свештеника Добривоја Мандића који је дошао из Поцерског Добрића да допринесе васпостављању обреда прекинутог Алексијевим одласком у Троношу (1924). После опела литија је кренула на Цер: на пут дуг четири сата хода пошли су и млади и стари, а међу њима био је и дописник страних и наших новина Јуриј СЕРГЕЈЕВИЧ. Народ их дочекао на месту где је 1924. године Алексије подигао крст, украшен иконама, а после помена одржани су пригодни говори.

Обрад Божић, један од најагилнијих чланова Српске православне хришћанске заједнице, тада је говорио о проливеној крви и подвигу 24 сељака погинула за веру, краља

167 *Подринске новине*, бр. 65, 27. септембар 1931.

168 *Подринске новине*, бр. 60, 23. август 1931.

169 *Шабачки гласник*, бр. 71, 19. и 20. септембар 1931.

170 Види поглавље Руско свештенство у Епархији шабачко-ваљевској

и Отаџбину. Уз жито, хлеб и мед, предложио је да се церским јунацима подигне споменик, а предлог је једногласно прихваћен и одмах је формиран оснивачки одбор. „*Морам напоменути, да се од стране јеромонаха Алексија води јака акција, да се на самом Церу подигне једно велико звоно, и као одјек, Друштво Кнегиња Љубица из Београда намерава о своје трошку набавити ово звоно и са делегацијом доставити га на Цер*“, записао је за *Шабачки гласник* инжењер Владимир АНДРЕЈЕВ.¹⁷¹

Скупштина Кубанске козачке станице у Шапцу 20. септембра изабрала је нови управни одбор. Атаман је постао Максим КАЛЕДИН, за помоћнике су бирани Феодор РОКОТЈАНСКИ и Васа МОНАСТИРНИЈ, а за секретара Алекса ГОРБАЧЕВ. Избор је прошао у „знаку једнодушности и сарадње“ и на почетку рада скупштина је „одушевљено поздравила свога високог покровитеља Његово Величанство Краља Александра I и Његов Узвишени Дом“.¹⁷² Једногласном одлуком козачког збора, одржаног након медсеца дана, управник Шабачке болнице др Михаило Дуњић проглашен је почасним козаком и козачким војводом. Документ су потписали помоћници атамана, капетан I класе Васа МОНАСТИРНИЈ и Феодор РОКОТЈАНСКИ, а с поносом га и данас чувају докторови унуци др Михаило и др Бранко Дуњић.

Управа Фонда сиромашних ученика шабачких основних школа поставила је 27. септембра 1931. године камен темељац за своју зграду „Зелени венац“. Истог дана је осветљена и шабачка црква: лепо израђени иконостас био је завршен, као новина уведено је електрично осветљење, на кандила и полилеје намештене су електричне сијалице у облику свећа, а епископ Михаил служио је архијерејску литургију са водоосвећењем.¹⁷³

Козачка станица у Шапцу са новим атаманом 21. новембра прославила је славу и организовала изузетан културни догађај. Козаци су у „Шабачкој касини“ приредили хуманитарни концерт чувене балерине Олге СОЛОВЈОВЕ¹⁷⁴, којој се дивила цела Европа и за

171 *Шабачки гласник*, бр. 71, 19. и 20. септембар 1931.

172 *Шабачки гласник*, бр. 72, 23. и 24. септембар 1931.

173 *Шабачки гласник*, бр. 88, 18. и 19. новембар 1931.

174 Олга Михаиловна СОЛОВЈОВ (Одеса, 1900 - Цавтат, 1974) била је европска балерина и глумица у првим југословенским филмовима. Њен отац Михаил Алексејевич Соловјов са породицом је у октобру 1920. емигрирао из Одесе: у енглески брод укрцали су се тајно захваљујући знању енглеског језика његове кћери Лидије, удате за руског Грка Владимира Александровича Ираклидија. Пристали су у солунској луци и копноом отишли у Скопље. Ту су остали три године, јер је Ираклиди изгубио коферче са драгоценостима, па је Лидија морала да се запосли у банци а он у библиотеци. Олга је за то време плесала по свету и кретала се међу београдском културном и политичком елитом. Живела је живот холивудске звезде, а магацини су писали о њеном „отменом стану по којем су растурене рајске птице, пантљике и перле, украси за бину, а две коже од леопарда постављене за игру Сани Боја - малог мајмуна кога је донела чак из Тринадада из Западне Индије“.

Док је Олга наступала у обе Америке, у балетским трупима Михаила Фокина и Михаила Мордкина, њен отац је био судија у Окружном суду у Новом Саду. Каријеру плесачице завршила је крајем тридесетих година 20. века. Повредила је чланак и - иако је имала само 35 година - отишла је у пензију. Од публике се опростила соло наступима „високог уметничког нивоа“, у Новом Саду, Марибору, Београду и Сарајеву (1929). Тада је купила кућу у Камену Малом у Цавтату и са родитељима се скућила, а после Другог светског

коју се говорило да је наследница Ане Павловне. Она плеше, дивно пева, виртуозно свира клавир, перфектно говори све европске језике, а играла је главну улогу у филму *Лепотица са плаже*, забележиле су локалне новине. А да велика звезда у град на Сави долази због родбинских веза открива *Шабачки гласник*, у тексту којим је најављен њен долазак: „Још овог месеца долази у Шабач својој родбини чувена прима балерина највећих америчких опера ... Олга Соловјева“.¹⁷⁵

Публика је аплаузом тада поздравила и прима-балерину ВАСКРЕСЕНСКУ, драмског тенора А. АНАХИНА, козачке певаче, плесаче и виолинисте. Програм је био богат и разноврстан, а у „сали се појавило све оно што је руски дисало и осећало код нас у граду“ па је тога дана створен шабачки „кутак матушке Русије“.¹⁷⁶ Критика је оценила да је госпођица Соловјева „изненадила у позитивном смислу: њена интерпретација Сенс Сансовог *Умирућег лабуда* је заиста одлична и ... показала је особине првокласне балетске снаге“, а госпођица Васкресенска „певала је топло, са дубоким рефлексима осећајности и једне интимне топлине“.¹⁷⁷ Козаци су после концерта приредили ручак за преко стотину најугладнијих грађана и гостију из Београда, међу којима је био и књижевник Бранислав Нушић.

Козачка слава, међутим, открила је поделу међу шабачким Русима јер је 22. новембра у сали хотела „Париз“ друга група козака славила са старим атаманом и у присуству других гостију, представника власти и почасних козака - Јанка Јовановића и Перта Гроздића.¹⁷⁸

Печат на 1931. годину јавно је ставио „један пријатељ Руса“: због неслоге и „супарништва појединих личности“ које влада међу руском браћом у Шапцу, он је предложио оснивање „Југословенско-Руске Лиге“.¹⁷⁹

рата прикључили су јој се сестра и зет. Цавтат је изабрала јер ју је подсећао на родну Одесу, њену вилу је са три стране заплускивало море а „иза леђа“ била је црквица Св Рока, и препустила се носталгији и жалу за Русијом. Након смрти оца (1950) и мајке Марине Васиљевне (1953) сестре Соловјев су се посветиле друштвеном животу: Олга је подучавала ручном раду, лепом понашању и плесу, а Лидија је као школован козметичар улепшавала Дубровчанке.

Када су 1950. основене Дубровачке летње игре Олга је постала стални кореограф, а при музичкој школи основала је и водила балетски одсек. Уз пријатеља Косту Страјнића, конзерватора и историчара уметности, сликала је и вајала. Са сестром је дочекивала иконе 20. века: Свјатослава Теофиловича Рихтера, сина Русиње Ане Павловне и Немца Теофила Рихтера, Ростроповича, Хачатуријана, Марка Фотеза, Марију Црнобори, Бојана Ступицу. У Цавтату је и умрла, у пролеће 1974. године.

Вилу у којој су живеле сестре Соловјов су почетком седамдесетих завештале Дубровачким летњим играма, али тестамент није испоштован: у последњем рату кућа је спаљена а зграиште потом продато. Остали су само надгробни споменици крај цркнице Св. Рока: на Олгином је сцена из неког балета, рељеф који је сама урадила, а Лидијин гроб је празан јер ју је рат отерао у Херцег Нови а онда у Апатин где је и умрла. Животну причу и сећања Лидије Михаиловне ИРАКЛИДИ (Кишињов, 1893 - Апатин, 1995) забележио је 1991. године Новосађанин Алексеј АРСЕЊЕВ, хроничар живота руских избеглица.

175 *Шабачки гласник*, бр. 88, 18. и 19. новембар, 1931.

176 *Шабачки гласник* бр. 91, 28. и 29. новембар 1931.

177 Исто

178 *Подринске новине*, бр. 74, 29. новембар 1931.

179 *Подринске новине*, бр. 75, 6. децембар 1931.

./.../Ми имамо овде једну руску колонију, две козачке станице са два атамана, који не живе у пријатељству, што је наравно у првом реду штетно по браћу Русе ... По мом мишљењу, а и многих других које ово питање интересује, могло би се ово стање знатно поправити кад би ова поменута друштва приступила акцији за оснивање „Југословенско-Руске Лиге“. Сличне организације већ постоје у другим градовима Југославије па су се показале свуда као веома корисне ...

Иван ПОТОЧЊАК, професор Подринске учитељске школе у Шапцу, у новембру је премештен у Панчево. Указом његовог краљевског величанства, по личној молби, постављен је за предавача у тамошњој реалној гимназији.¹⁸⁰

1932. година: *Изненадна смрт коњичког пуковника Ивана Лепилкина*

Списак приложника за сиротињу у шабачкој општини открива да су за Божић 1932. године међу двадесетак дародаваца била и два Руса. Један пешкир и два пара мушких чарапа даровао је избеглица Василије Н. РУС, а једну дечју капу приложио је Феодор РОКОТЈАНСКИ.¹⁸¹

Сачуван је и податак да је на концерту Певачког друштва „Занатлија“ изабрана најлепша Шапчанка, а у жирију су били: гимназијски наставници Хакија Куленовић и Олга Галовић, архитекта Анте Гашпарац, новинар Радивоје Марковић и хоровађа Владимир КУРАГИН.¹⁸²

За професора Шабачке гимназије на почетку другог полугодишта школске 1931/1932. постављен је суплент - приправник Павле Ф. КОНРАТ,¹⁸³ а

у VI положајну групу унапређени су Глигорије С. ДУНОВАЦ и Иван П. ФЕОФИЛАКТОВ.¹⁸⁴

Спира А. БРУЈ, чиновник Дирекције железница Дринске бановине у Шапцу, средином јануара верио се са Марженком Пацал. Последњег фебруарског дана венчали су се у шабачкој цркви.¹⁸⁵ Радовао се потом и инжењер Сергије БАГЕНСКИ, јер је изабран за члана нове општинске управе.¹⁸⁶

Руску колонију и цео Шабац у другој половини априла потресла је вест о изненадној смрти активног коњичког пуковника царске војске Ивана ЛЕПИЛКИНА, рођеног 1865. године у Терској области. „Као командант коњице Козака борио се седа старина Иван на

180 *Шабачки гласник*, бр. 88, 18. и 19. новембар 1931.

181 *Шабачки гласник*, бр. 6, 23. и 24. јануар 1932.

182 *Шабачки гласник*, бр. 5, 20. и 21. јануар 1932.

183 *Шабачки гласник*, бр. 9, 3. и 4. фебруар 1932.

184 *Шабачки гласник*, бр. 13, 17. и 18. фебруар 1932.

185 Види поглавље *Прометориа; Подринске новине*, бр. 81. и 88, 17. јануар и 28. фебруар 1932.

186 *Подринске новине*, бр. 94, 10. април 1932.

турском фронту против вековног непријатеља целог Словенства“,¹⁸⁷ рекао је Марко Поповић у посмртном слову одржаном испред покојничковог стана, код кафане „Албанија“. Свештеник Паун Протић, увек предусретљив према Русима, опроштајни говор одржао је у шабачкој цркви.

Пуковник Лепилкин био је „маркантна и интелигентна појава вишег положаја“.¹⁸⁸ Русију је напустио притиснут околностима и дошао у Србију, да „сачека дан одмазде непријатељу своје Отаџбине“ па да се врати јединој сестри која је у тешким условима чекала браћу Ивана и Константина. Зарађивао је као продавац новина и у Шапцу важио за скромну, часну, поштену и честиту словенску душу, и био цењен и поштован од свих који су га знали. Као председник Удружења руских официра - оних који су „увек били на стражи ритерства и части“ - истакао се у борби за њихова права. Некролог у шабачкој локалној штампи чува и податак да га оплакују: син, активни артиљеријски пуковник који - као шофер - живи у Паризу, брат, активни потпуковник у Шапцу, а у Русији једина сестра.

Руски емигрант, командант коњичког козачког пука у Првом светском рату а у Шапцу сиромашни продавац часописа, у присуству официра и бројног грађанства, сахрањен је уз војне почасте. Благодарност пуковнику Војиславу Тодоровићу, команданту шабачког војног округа, и другима који су исказали братску пажњу и почаст, потписали су председник шабачке Руске колоније потпуковник Константин ЛЕПИЛКИН и атаман Козачке станице Василије Васа МОНАСТИРНИЈ.¹⁸⁹

Преко пута А.Д. „Бостон“ у Шапцу, крајем маја, почео је да ради Здрављак „Нада“ Николе РУСА.¹⁹⁰

Професор шабачке Државне реалне гимназије Александар ЛУКЈАНОВ истог месеца укључио се међу десетак првих приложника за подизање споменика кнезу Иви од Сембе-рије,¹⁹¹ а у јулу је унапређен у VI положајну групу.¹⁹²

Андрија А. ЛЕБЕДА, секретар Окружног инспектората у Зајечару, средином јуна постављен је за секретара Окружног инспектората у Шапцу.¹⁹³

У јулу је обележена годишњица и одржан помен херојима палим на Мачковом камену. Испред мале костурнице тада су чинодејствовали свештеници шабачке епархије, и архијерејски намесник азбуковачки Александар КОЗЛОВ. Новине су забележиле да је руски избеглица оджао дирљив говор, и подсетио на српско страдање од Косова до Првог светског рата. Мачков камен није костурница, рекао је тада Козлов, него је „величанствени споменик народног ослобођења, духовни споменик народног васкресења, громогласни

187 *Шабачки гласник*, бр. 32, 23. и 24. април 1932.

188 *Исто*

189 *Шабачки гласник*, бр. 32, 23. и 24. април 1932.

190 *Подринске новине*, бр. 101, 29. мај 1932.

191 *Шабачки гласник*, бр. 39, 25. и 26. мај 1932.

192 *Шабачки гласник*, бр. 54, 20. и 21. јул 1932.

193 *Шабачки гласник*, бр. 15, 25. и 16. јун 1932.

проповедник који никад неће престати казивати потомству колико је велика светиња наша слободна Отаџина“.¹⁹⁴

Сергије С. СЕЛИВАНОВ и Михаило ТАРАСОВ, приправници у Срезу јадранском, у јулу су напустили Подриње јер су премештени у Срез сомборски.¹⁹⁵

Руски избеглица из Шапца Марко СОЛОМАХА обавестио је јавност да га је 10. јула напустила жена Видосава, рођена Лимић, и да ће повести бракоразводну парницу. „Ни морално ни материјално за њу не одговарам и дугове које је начинила у моје име не признајем“,¹⁹⁶ написао је Соломаха.

На почетку школске 1932/1933. у VIII положајну групу унапређен је Евгеније МИЛОГРАДОВ и постављен за суплента Подринске учитељске школе у Шапцу.¹⁹⁷ Наставник музике Василије КУЗЕНКО вратио се из аранђеловачке гимназије, а његов колега Радован Пејић отишао је у Аранђеловац да предаје певање.¹⁹⁸

У септембру су почела редовна вежбања у шабачком Соколском дому, а нове чланове сваког дана после пет часова уписивао је начелник Јуриј ГРАДОВ.¹⁹⁹

Једанаестог дана септембра у Варни је основана Прва поцерска здравствена задруга, а први њен лекар је др Владимир ЛЕБЕДЕВ. Био је то способан и агилан човек, заслужан за ударање сигурног темеља здравственом задругарству. О његовом угледу сведочи податак да му је више од 200 Варњана организовало величанствен испараћај и у сузама га испатило у Београд, на рад у Савезу здравствених задруга. Постао један од најпознатијих функционерима те асоцијације и био дугогодишњи секретар Удружења задружних лекара. А о његовом одласку из Варне лист *Здравствени покрет - Здравље*, за покољења је забележио:

./.../Пред задружним домом сакупило се цело село. Његови омладинци на коњима, задругари и задругарке на колима, жене и деца, а кад др Лебедев са породицом напушта Варну, све плаче али плаче и др Лебедев. Огромна поворка мештана је свога задружног лекара испратила до станице и показала да село зна да цени и воли своје пријатеље и добре раднике.“

Још једна избегличка година примицала се крају, успешна за неколико Руса. Николај ЗУБЧЕВСКИ је у Богатићу отворио гвожђарску филијалу, а деловођа је био Никола СОЛОВЈЕВ. Васа БОГЛАРСКИ отворио је дућан у мачванском селу Ноћају.²⁰⁰ Шабачка задарска радња Аркадија ОВАНСИЈАНА избрисана је из протокола, јер се 21. септембра

194 *Шабачки гласник*, бр. 51, 9. и 10. јул 1932.

195 *Шабачки гласник*, бр. 51, 9. и 10. јул 1932.

196 *Шабачки гласник*, бр. 60, 10. и 11. август 1932.

197 *Шабачки гласник*, бр. 66, 31. август и 1. септембар 1932.

198 *Шабачки гласник*, бр. 74, 15. и 16. октобар 1932.

199 *Шабачки гласник*, бр. 69, 10. и 11. септембар 1932.

200 МИАШ, Књига протоколираних фирми пре и после рата 1891-1932, РД X/1

власник преселио у Београд. Никола СИЈОБА отворио је обућарску радњу у Коцељеви, у Главној улици бр.17.²⁰¹

Локалне новине сведоче и да је уз Дан државности - 1. децембар - у великој сали „Шабачке касине“ одржан годишњи концерт Шабачког певачког друштва, а уз клавирску пратњу Ж. Голумбовског Шапчани су аплаузом поздравили Руса Александра ПОГОРЉЕЦ-КОГ. Као соло-баритон он је уз пратњу хора отпевао руску песму „Кудијар и 12 разбојника“, а - на краљев рођендан - у باشти „Париза“ арију Зибела из опере „Фауст“.²⁰²

1933. година: На иницијативу јеромонаха Алексеја основано „Удружење за вршење пољопривредних огледа“

Европа је и 1933. била у врењу, а фашизам је све гласније наговештавао прекрајање мапе света. Нова година у Шапцу, ипак, почела је прославама на којима су се истакла двојица руских хорова. Шабачка Државна реална гимназија обележила је славу Св. Саву и у корист Фонда сиромашних ученика организовала забаву са игранком, а гимназијским хористима дириговао је Василије КУЗЕНКО и са врло добро спремљеним хором изашао пред публику.

У сали шабачког хотела „Париз“ уметнички концерт са забавом приредило је Шабачко певачко друштво „Занатлија“, чији је хоровађа био Сергије КРАСОВСКИ.²⁰³ На годишњем концерту тог друштва, које „репрезентује Шабац“, он је постигао „успех који се не може порећи“: сигурном руком мајсторски је водио хор, мада „нема неких особитих премија у своме раду“.²⁰⁴ Новине су забележиле и да је на забави Кола српских сестара, после поздравне речи председнице Леје Петровић, Красовски отпевао песму „Три хајдука“.²⁰⁵ Сачуван је и податак да је као хоровађа „Занатлија“ у фебруару одликован Орденом св. Саве V степена, за допринос у културом развоју.²⁰⁶

Брат Јура - Јуриј ГРАДОВ - поново је изабран за начелника Соколског друштва, и са шесторицом Шапчана постао члан Суда части.²⁰⁷

Краљевим Указом од 29. јануара Владимир ЖИТКО, професор Шабачке гимназије, унапређен је у VII положајну групу.²⁰⁸

201 МИАШ, Књига регистрације занатских радњи са регистром заната за срезове поцерски и посаватманавски 1921-1940.

202 *Шабачки гласник*, бр. 6, 4. и 5. фебруар 1933.

203 *Шабачки гласник*, бр. 4, 21. и 22. јануар 1933.

204 *Шабачки гласник*, бр. 6, 4. и 5. фебруар 1933.

205 *Шабачки гласник*, бр. 5, 28. и 29. јануар 1933.

206 *Шабачки гласник*, бр. 8, 18. и 19. фебруар 1933; Види поглавље *Промеморија*

207 *Шабачки гласник*, бр. 8, 18. и 19. фебруар 1933.

208 *Шабачки гласник*, бр. 12, 18. и 19. март 1933.

Руски одбор у Шапцу одржао је главну скупштину и изабрао нову управу, чији је избор потврђен „решењем делегације о заштити интереса руске Емиграције у Београду“.²⁰⁹ Председник Руске колоније постао је тада Александар А. КОСКО, а чланови управе Никита КАЛАУШИН и Спиридон А. БРУЈ, који је и секретар. У Надзорни одбор ушли су Алексеј БЕЗЛАДНИЈ, Иван НЕВРАЈЕВ и Александар ЛЕВКАШОВ.

Учесници 1. кубанског похода и козаци из Шапца приредили су 29. јануара парастос „убијеним уставшима против бољшевичке владе“.²¹⁰ Председник Савеза 1. похода потпуковник Марко СОЛОМАХА потписао је тада јавну захвалност хоровођи Сергију КРАСОВСКОМ и члановима Певачког друштва „Занатлија“, који су у цркви „драговољно певали“.

У манастиру Радовашница, на иницијативу јеромонаха АЛЕКСЕЈА, основано је „Удружење за вршење пољопривредних огледа“. Оснивачка скупштина била је у фебруару, а за председника је изабран манастирски старешина.²¹¹

Руском избеглици Николи РУСУ трговина је и даље цветала. Јавно је препоручивао „своје богато стовариште млечних производа“,²¹² и као новину нудио овчје кисело млеко и млади сир. У његовој млекарни „Нада“, до шабачке Поште, Шапчани су могли да пазаре: „жички кајмак у чабрицама, лознички кајмак, шарпланински качкаваљ, пиротски бели сир у кришкама, млади качкаваљ, првокласни јогурт, шлаг“²¹³ и друге млечне производе.

Прилог за шабачку сиротињу те године су дали многи Шапчани, а међу њима били су и инжењер Сергије БАГЕНСКИ (50 динара), трговац Никола ЗУБЧЕВСКИ (30 динара) и трговац Павле ИКОНИКОВ (10 динара).

У нову управу Шабачког ловачког друштва ушао је руски избеглица, инжењер Александар БУЧИН. Изабран је за секретара, заједно са извозником Мићом Тадићем, а председник је био директор банке Ђока Јовановић. Кројач Јовиша Станишић постао је благајник.²¹⁴

Козачка станица у Шапцу дала је 19. фебруара помен официрима и војницима погинулим у борби са бољшевицима у Русији, а јавну захвалност исказала је шабачком епископу Михаилу, црквеној управи и члановима Шабачког певачког друштва и хоровођи ДУДНИКУ.²¹⁵

Сергије БАГЕНСКИ, директор Мачванске водне задруге, почетком априла био је гост на годишњој скупштини Шабачке водне задруге која је одржана у сали „Белог крста“. Андријан ЛЕБЕДА, управно-полицијски секретар шабачке области, пензионисан је указом краља Александра Карађорђевића.²¹⁶

209 *Шабачки гласник*, бр. 8, 18. и 19. фебруар 1933.

210 *Шабачки гласник*, бр. 8, 18. и 19. фебруар 1933.

211 *Шабачки гласник*, бр. 8, 18. и 19. фебруар 1933.

212 *Шабачки гласник*, бр. 10, 8. и 9. март 1933.

213 Исто

214 *Шабачки гласник*, бр. 11, 11. и 12. март 1933.

215 *Шабачки гласник*, бр. 12, 18. и 19. март 1933; Види поглавље *Промеморија*

216 *Шабачки гласник*, бр. 15, 7. и 8. април 1933.

Министар просвете унапредио је 21. априла Јурија ГРАДОВА, контрактуалног привременог учитеља вештина у шабачкој Реалној гимназији, и поставио га за учитеља вештина у VIII положајној групи.²¹⁷

Савез руских војних инвалида у Краљевини Југославији, на предлог председника шабачког одсека, управнику Болнице у Шапцу и почасном козаку др Михаилу Дуњићу доделио је значку Удружења и звање почасног члана. Признање је било израз „срдачне захвалности руских ратних инвалида“ за велику пажњу и све учињене добротe, а уручено је 26. маја 1933. године.²¹⁸

Двомесечник *Руски архив* и даље се рекламирао у *Шабачком гласнику* и Русима у Шапцу нудио могућност за претплату.

Мушки хор Шабачког певачког друштва певао је у цркви на парстосу војницима Козачке и Добровољачке армије, погинулим у борби са бољшевицима. А на концерту у Кур-салону у Бањи Ковиљачи Александар ПОГОРЉЕЦКИ уз пратњу мешовитог хора и клавира - својим баритоном - извео је „Мирјану“ Стевана Мокрањца.²¹⁹

Соколско друштво је 1. априла приредило велику и добро припремљену академију, са одабраним програмом, на којој је посебну похвалу добио Јуриј ГРАДОВ који је „све тачке спремио и дао све од себе да академија успе“.²²⁰ Шабачки соколи су основали стрељачки одсек и увели ту „грану Тиршевог система“, а сва ближа обавештења Шапчани су могли да добију код *браће* - инжењеријског мајора Драгана Кобера и начелника Градова.²²¹ Брат Јура је примао и пријаве за слет, који је одржан од 25. до 29. јуна у Љубљани. У његовој канцеларији могле су се добити и све информације о понудама за довршење радова на Соколском дому.²²²

Шабачка црква је на Цвети приредила први велики духовни концерт, на којем су се истакла двојица Руса. Државну химну певало је Шабачко певачко друштво и гимназијски хор, којим је дириговао Василије КУЗЕНКО. Тај врсни наставник музике дириговао је и мешовитим хором при извођењу „Легенде о Христу“ од Чајковског, и својим „мирним и моћним, скоро хипнотичким гестом, учинио је да је та песма савршено изведена“.²²³ Сергије КРАСОВСКИ руководио је мешовитим хором Певачког друштва „Занатлија“, а при извођењу композиција „Христос теши матер“ Стевана Христића, „Милост мира“ од Архангелског и „Кољ Славен“ од Бортњанског, дириговао је „чврстом руком“ и показао несумњиве диригентске способности.²²⁴

217 *Шабачки гласник*, бр. 25, 17. и 18. јун 1933.

218 Документ чувају потомци др Дуњића.

219 *Подрински весник*, бр. 10, 3. јун 1933.

220 *Подрински весник*, бр. 2, 8. април 1933.

221 *Подрински весник*, бр. 3, 16. април 1933.

222 *Подрински весник*, бр. 11, 10. јун 1933.

223 *Подрински весник*, бр. 2, 8. април 1933.

224 Исто

Индустијалца Феодора РОКОТЈАНСКОГ средином године оставила је жена. „Стављам до знања свима онима, којима би се моја супруга Софија, са којом више не живим у заједници, обратила за кредит да исти не дају на моје име јер та задужења нећу признати“, обавестио је јавност. Оглас је у октобру поновио.²²⁵

Инжењеријски поручник Иван ВЕЛИКОЊА из Шапца је премештен у Сарајево, за „руковаоца инвентара зграда“.²²⁶

А *Centropres* је донео вест да из Лењинграда на Камчатку креће прва совјетска експедиција, и да ће тројица од осам њених чланова тамо презимити. Циљ им је испитивање околине вулкана Авач и геолошко истраживање брда Камчатке, а гребен Кара-Тау проучаваће нова експедиција која ће ускоро кренути.²²⁷

Шапчани су сазнали и да је 21. августа у 10 сати увече у Врњачкој Бањи, где је био на лечењу, умро епископ шабачко-ваљевски господин Михаил (Урошевић). Вест је потресла и све руске избеглице у Шапцу, јер је преосвећени био руски ђак, дугодишњи старешина Српског Подворја у Москви и велики пријатељ Руса. Владичино тело је два дана касније пренето у Шабац и сахрањено са северне стране цркве, а на погребу је говорио и руски избеглица Александар КОСКО. „Запажено је неколико венаца захвалног свештенства мачванског, азбуковачког и других срезова“, а венац руских емиграната имао је златним словима исписано: „Своме почасном козаку и добротвору, искреном другу Русије - Шабачка козачка станица и Руска колонија града Шапца“.²²⁸

Школска 1933/1934. почела је премештајем у друге гимназије четири шабачка гимназијска професора и суплената.

А пред све већом опасношћу од фашизма Краљевина Југославија преиспитивала је снаге и тражила пријатеље и савезнике. Запахнути мирисом барута и уплашени због наговештаја новог рата регент Александар Карађорђевић и Југословени поглед су - опет - упрли ка Русији, апостолу Словенства.

Тринаестог дана новембра Шапчане је веома потресла вест о смрти инжењера Сергија БАГЕНСКОГ, директора Мачванске водне заједнице, руског избеглице који је учинио многе „услуге“ Шапцу.²²⁹

Шабачки козаци окупили су се 19. новембра и прославили дан своје станице. Сетили су се том приликом и Бранка Лазића, почасног козака и бившег народног посланика, који је већ дуго био тешко болестан. Предвођени атаманом, потпуковником Иваном ИКОНИКОВИМ, Жарком СОЛОМАХОМ и индустријалцем Тодором РОКОТЈАНСКИМ, посетили су болесника у његовој кући. На тај начин исказали су му велику захвалност за „користан

225 *Подрински весник*, бр. 11, 10. јун 1933.

226 *Подрински весник*, бр. 12, 17. јун 1933.

227 *Подрински весник*, бр. 14, 1. јул 1933.

228 *Подрински весник*, бр. 22, 26. август 1933.

229 *Подрински весник*, бр. 34, 18. новембар 1933; види поглавље *Промеморија*

рад и моралну и материјалну помоћ шабачким козацима“,²³⁰ и пожелели да брзо оздрави. Гест руске браће необично је дирнуо Лазића, сведочи стара штампа.

Александар ПОГОРЉЕЦКИ, руски избеглица који је својим баритоном одушевљавао Шапчане, положио је књиговезачки мајсторски испит и као књиговезац почео да ради у Улици протe Смиљанића бр. 14.²³¹

Локалне новине говоре и да је трговац Павле ИКОНИКОВ своју жену ухватио у прељуби.²³² Забележиле су и јавну захвалност Милосаве и Стојана Ђорђића из Гуњака др Иви МОРОЗОВУ, лекару Здравствене станице у Пецкој, који је спасао њиховог сина Нику.²³³

Година 1933. приведена је крају сећањем на инжењера Багенског, поменом који је његова породица дала у шабачкој цркви.²³⁴

1934. година: Руска колонија и Козачка станица у Шапцу у жалости због смрти Александра I Карађорђевића

Првих дана Нове 1934. настављена је новинска прича о Здравственој задрузи у Варни. Крајем новембра претходне године она је почела да ради под управом др Владимира А. ЛЕБЕДЕВА, руског избеглице кога је поставио Главни савез здравствених задруга из Београда. Новоотворена задруга била је одлична, јер је задругарима омућућавала лечење на најсавременији и најјефтинији начин. Имала је и богату апотеку па је одмах окупила 250 чланова, а почели су да се уписују и сељани других места. О успешном почетку Задруге и др Лебедеву, чија се „ретка спрема“ може такмичити са најбољим лекарима и чији долазак на село говори о љубави и жељи за „проучавањем прилика у којима живи наш народ“, обавештена је и јавност:²³⁵

/.../Овако срећном почетку има се захвалити, поред савесне управе и ревности задругара, на првом месту г. др. Владимиру. Његова скромност, што је одлика готово сваког знањем наоружаног човека, привукла је нагло пажњу пацијената и околине. Државна болница у Београду, са свим професорима Медицинског факултета, сјајно се, још на првим прегледима показала; било их је који су били безнадежни а данас већ ходају. Његова ретка спрема, која се може такмичити, не само са најбољим лекарима, већ и са професорима Медицинског факултета, улива непоколебљиву веру, не само задругарима, већ и сваком болеснику који жели сигурно, на најсавременији и најјефтинији начин да се излечи, а здравом се од болести сачува. Његов долазак

230 Шабачки гласник, бр. 48, 25. и 26. новембар 1933.

231 Подрински весник, бр. 36, 2. децембар 1933.

232 Шабачки гласник, бр. 51, 16. и 17. децембар 1933.

233 Шабачки гласник, бр. 53, 30. и 31. децембар 1933.

234 Подрински весник, бр. 39, 23. децембар 1933.

235 Подрински весник, бр. 40, 30. децембар 1933.

на село сведочи његову неизмерну љубав према народу и селу, и јаку вољу и жељу за проучавањем прилика у којима живи наш народ./.../

Скромни лекар Здравствене станице у Варни, на новинске похвале реаговао је тако што се обратио уреднику *Подринског весника*, с молбом да објави следеће: „*Мишљење г. аутора поменутог чланка о моме карактеру, спреми и раду, молим да сматрате као израз његовог према мени личног расположења, а ја се категорички ограђујем од овог за мене врло неугодног ‘славословија’*“.²³⁶

Распоред рада у Окружном суду у Шапцу чува податак да је Никола БОЧКАРОВ радио као записничар судије појединца, и од 31. јула до 15. августа био дежурни судијски приправник.²³⁷

У Државној краљевској реалној гимназији у Шапцу учитељ музике Василије КУЗЕНКО за светосавску забаву марљиво је припремао „уломке нашег вокалног музичког мелоса“.²³⁸ Др Евгеније СПЕКТОРСКИ, професор права на Универзитету у Љубљани, после Београда, гостовао је у Шапцу и у Шабачкој књијници и читаоници одржао предавање „Тургењев и руско друштво“.²³⁹

И Шабачко певачко друштво „Занатлија“, под управом хоровађе Сергија КРАСОВСКОГ, за Ускрс је приредило „ретко музичко уживање“.²⁴⁰

Секција геометара Шапца, у којој су радили искључиво Руси, у фебруару је организовала забаву у дворани „Шабачке касине“. Био је то концерт, на којем су се представили чланица Београдске опере Људмила СЛАТИН, пијаниста БУТАКОВ и „наш баритониста“ Александар ПОГОРЉЕЦКИ. Познати шабачки соло певач, уз клавирску пратњу Бутакова, отпевао је арију из опере *Кармен*, „потпуно је верно интерпретирао раторборну арију Торeadора“,²⁴¹ и са топлином на бис отпевао Азра од Рубинштајна.

Шабачко певачко друштво „Занатлија“ средином фебруара приредило је годишњу забаву, која је наишла на велико инересовање. Посебну похвалу заслужио је Сергије КРАСОВСКИ, јер је и хор и оркестар „имао чврсто у рукама“.²⁴²

Новоизабрана управа Руске колоније у Шапцу, потврђена од Делегата за заштиту руске емиграције у Краљевини Југославији, у марту је примила дужност. Власт и грађанство замољени су тада да се „по свим питањима“²⁴³ која се односе на избеглице обратe новом председнику Колоније Сергију ЕНДАСОВУ, секретару Епархијског управног одбора, и његовом заступнику Евгенију МИЛОГРАДОВУ, професору Подринске учитељске школе.

236 *Подрински весник*, бр. 41, 7. јануар 1934.

237 *Шабачки гласник*, бр. 2, 14. јануар 1934.

238 *Шабачки гласник*, бр. 3, 20. и 21. јануар 1934.

239 *Подрински весник*, бр. 48, 24. фебруар 1934.

240 *Шабачки гласник*, бр. 14, Ускрс, 1934.

241 *Подрински весник*, бр. 46; 47, 10. фебруар; 17. фебруар, 1934; види поглавље *Промеморија*

242 *Подрински весник*, бр. 48, 24. фебруар 1934.

243 *Подрински весник*, бр. 50, 10. март 1934.

Коло српских сестара у Шапцу обележило је 30 година рада, а председница Леја Петровић подсетила је да су поред осталог „сестрински дочекали браћу Русе у њиховим најтежим данима избеглиштва и били им од велике помоћи, сакупљали прилоге и хранили их у својој трпези“.²⁴⁴ За пожртвованост у Колу тада је краљевим Указом одликовано неколико Шапчанки, а учитељица Женске занатске школе Љубица Срефановић - БОГОРОДИЦКИ добила је Орден св. Саве V реда и унапређена је у X положајну групу.²⁴⁵

У дворани Шабачке касине, у организацији Народног универзитета, предавање је одржао руски политичар Владимир ЛЕБЕДЕВ. Гостовање је побудило велико интересовање Шапчана, јер је бивши министар у влади Керенског говорио и о веома актуелним руско-јапанским односима. „Није, ваљда, међу данашњим руским политичким мислиоцима који живе код нас, нико позванији да говори о Јапану него г. Лебедев“,²⁴⁶ записао је *Подрински весник*.

Никола СИДОТИН почео је да производи и прерађује млечне производе у *Масариковој бр. 14* у Шапцу.

Шапчани су 23. маја сазнали да су се верили гимназијска наставница Даринка Ђорђевић и професор Подринске учитељске школе Евгеније МИЛОГРАДОВ.²⁴⁷ Обрадовали су се и последњег мајског дана, када је освештан гвоздени мост на Сави код Шапца, али и 3. јуна - када је у порти шабачке цркве освештан споменик погинулима од 1912. до 1918. године.

Страх од комунизма кружио је и Краљевином Југославијом, а у *Шабачком гласнику* освануо је захтев за брзу и енергичну ревизију држављанства јер међу руским избеглицама које су га добиле има левичара. Немања Павловић стао је тада у одбрану многих добрих Руса, који нису примљени у југословенско поданство јер нису имали довољно новца да плате таксе или им из другог разлога молба није прихваћена. Делимично цитирамо његов текст:²⁴⁸

/.../И код Руса има левичара, који су помогли да руског цара убију а радили су некада отворено противу Србије у име Милујковаца и других а сада се као тобоже Руси јавише за држављанство. Овај злочин према доброј мајци Русији треба да се исправи. Све Русе левичаре, то јест оне који су рушили војску и цара и предали их бољшевицима морају се из наше државе протерати и њихово држављанство као обичне подвале уништити. Чак их строго и оштро кажњавати за злочин и преваре... Зато је ревизија држављанства врло потребна и то што брже и енергичније иначе дочекаћемо да једнога дана видимо овде бољшевице или боље рећи комунисте у пуној опреми, а какву ће пропаст они донети нашем народу о томе требамо сви да водимо рачуна...

244 *Подрински весник*, бр. 56, 21. април 1934.

245 *Шабачки гласник*, бр. 19, 10. мај 1934.

246 *Подрински весник*, бр. 56, 21. април 1934.

247 *Подрински весник*, бр. 61, 26. мај 1934.

248 *Шабачки гласник*, бр. 28, 12. јул 1934.

Премештаји и постављења судија у Подрињу обухватила су и Русе: из Окружног суда у Шапцу у Срески суд у Лозници премештен је Томислав ХАРАМУСТЕК а Никола БОЧКАРОВ у Косовску Митровицу, док је судијски приправник из Апатина Михаило ВИНОГРАДОВ постављен за судију Среског суда у Владимирцима.²⁴⁹ Краљевим указом је за судију Среског суда у Богатићу, у VII положајној групи, одређен Владимир ПЕЧЕНКО, дотадашњи судија и помоћник повереника за оснивање земаљских књига у Срезу мачванском.²⁵⁰

Шабачка гимназија је у школској 1934/1935. за суплента добила Александра ЧУХРАЈА, који је стигао из Битоља.²⁵¹ Шапчанка је нешто раније постала и учитељица Персида ЕНДАСОВ, јер је из Крушевца премештена у Шабац.²⁵²

Хирософ, психолог и физиономист Николај САДЛУЦКИ, путујући по Краљевини Југославији, десетак јулских дана провео је међу Шапчанима. Проучавањем хирософије, графологије и физиономике он се бавио још као наставник руске Војне академије, а да „невероватном способношћу врло успешно открива тајне с длана“²⁵³ клијентима у Шапцу сведочио је његов албум са писмима разних личности, па и знаменитог Подринца Јована Цвијића.

Током 1934. године у шабачко-подринској штампи објављиване су приче руских аутора, а писало се и како раде сунчани самовари у Совјетској Русији. Пажњи читалаца препоручен је и текст Валентина Ф. Булгакова, личног секретара Лава Толстоја, написан поводом смрти пишчевог сина Илије Лавовича Толстоја (1866-1934) - доброг сликара и аутора „Јаснопољанског ентеријера“ - који је умро у Америци.

Преношени су и текстови *Cenrtopresa*, захваљујући којима су Шапчани сазнали причу жене професора Т. ЧЕРНАВИНА, која је у Совјетској Русији проживела 16 година и са мужем 1933. пешке отишла у Париз. Она је сведочила да се у црвеној Русији млади - док не стигну за школу - васпитавају у пионирским (скаутским) одредима; да се деца непролетерског порекла или кулака не примају у школе, јер имају недостојне родитеље, и да се осталима одређује шта ће да уче па се у првим семестрима „зидови совјетских високих школа шарене од објава: „Заменио бих медицински факултет за математички“.²⁵⁴ Саопштила је и да су 1930. године студенти „подељени у бригаде и приморани да уче четворо и да тако полагају испите па када један не покаже знање пропадају и остали“²⁵⁵ што је 1932. наишло на отпор па је наређење укинито.

Cenrtopres је обавештавао и о моди у земљи совјета: тамо жена обично носи прегрубо рубље, без везова и украса, има и пар свилених чарапа које обува само у изузетним

249 *Подрински весник*, бр. 81, 13. октобар 1934.

250 *Шабачки гласник*, бр. 31, 2. август 1934.

251 *Шабачки гласник*, бр. 36, 6. септембар 1934.

252 *Подрински весник*, бр. 69, 21. јул 1934.

253 *Подрински весник*, бр. 69, 21. јул 1934.

254 *Подрински весник*, бр. 58, 5. мај 1934.

255 Исто

случајевима, мантили су обично једноставни и полувојничког кроја, хаљина нема много и зато носи оне које су изашле из моде и преправља их по неколико пута, а деколте нема велики јер се голотињи уопште поклања мала пажња; употребљава пудер, мало ружа за усне и врло много парфема, а најомиљенији су „Турчинак“ и „Магнолија“ који не заостају за француским.

А о животу Руса у Шапцу 1934. године говори реаговање шабачке Руске колоније и Козачке станице, на вест о убиству краља Александра I Карађорђевића (1888-1934). Млађи син краља Петра I убијен је 9. октобра у Марсеју, где је био у званичној посети Француској. Руси у Шапцу били су у жалости због трагичне смрти свог заштитника и великог пријатеља, сведочи лист *Подрински весник*.²⁵⁶

/.../Потресена ненадокнадивим губитком високог заштитника руске националне емиграције, највећег пријатеља Русије и руског народа, Руска колонија и Козачка станица у Шапцу, придружујући се безграничном болу и жалости наше драге браће - Југословена, дубоко се клањају сени Блаженопочившег Витешког Краља Александра I Ујединитеља и изражавају осећање бескрајне верности и љубави Њ. В. Краљу Петру II и целом Узвишеном Краљевском Дому...

Обавештени о саучешћу које је југословенској Влади изразио делегат руске емиграције у Југославији Василије Н. ШТРАНДМАН, бивши руски изасланик у Београду, шабачки Руси донели су неколико одлука. Одлучили су следеће: да пошаљу 300 динара за сребрни венац који ће бити положен у име свих избеглица из Русије, да исти износ дају „Народној одбрани“ уместо венца блаженопочившем, да гимназијски професор историје Александар Ј. ЈУХРАЈ 21. октобра у 4 сата поподне за Русе одржи предавање о Александру I Карађорђевићу, и да их на сахрани у Београду представљају председник Руске колоније Сергије Т. ЕНДАСОВ и Александар Ф. ТРЕЈГУТ.²⁵⁷

Шабачко певачко друштво „Занатлија“ одржало је 17. новембра у позоришној сали комеморативни концерт, а хоровађа Сергије КРАСОВСКИ прво је отпевао државну химну па су изведене „све верско-духовне композиције“.²⁵⁸

1935. година: Лекар Владимир Лебедев активан у „Варњанском театру“

Захваљујући *Centropresu* у Шабац су и током 1935. године стизале слике из совјетског живота. Шабачки Руси су Василија Ивановича НЕМИРОВИЧА ДАНЧЕНКА упознали кроз интервју, који је дао поводом 90. рођендана и 75-годишњице литерарног рада. Он је у Балканским ратовима и Руско-турском рату (1877) био дописник са Балкана, а као

256 *Подрински весник*, бр. 82, 20. октобар 1934.

257 *Подрински весник*, бр. 82, 20. октобар 1934.

258 *Подрински весник*, бр. 91, 22. децембар 1934.

избеглица у Прагу „промишљао“ је велики роман о Русима у емиграцији. А на Радничком универзитету у Шапцу, лично су поздравили др Николу КРАЈИНСКОГ, професора криминалне психологије на Београдском универзитету и свог сапатника у избеглиштву.

Руске избеглице су током петнаест година избеглиштва постале важан чинилац у Шапцу и Мачванском округу. Начелник шабачког Соколског друштва Јуриј ГРАДОВ од првих дана Нове 1935. примао је пријаве заинтересованих за Мачевалачку секцију коју су соколи намеравали да оснују.²⁵⁹ Тај неуморни и свестрани гимназијски наставник гимнастике изабран је и у управу, а почетком јула из Шапца је кренуо бициклом за Јужну Србију. Постао је први шабачки спортиста који се на то осмелио, а дуг и напоран пут - преко Крагујевца и Београда - „предузео је сам, пошто су неки његови пријатељи одустали од путовања“.²⁶⁰ Натраг се вратио потпуно другим путем, такође бициклом.

На скупштини Црвеног крста Шапца првих дана марта изабрана је нова управа и за члана Надзорног одбора именован Иван ФЕОФИЛАКТОВ, гимназијски професор који је крајем године унапређен у V положајну групу.²⁶¹ Свештеник из Оровице Теодор КАРАСЈОВ претплатио се на *Подрински весник*.²⁶² Александар ПОГОРЉЕЦКИ постао је члан Надзорног одбора Шабачког певачког друштва „Занатлија“, на годишњој скупштини која је у присуству епископа шабачког господина др Симеона изабрала нову управу.²⁶³ У марту је одржао концерт, који је „посетило свега 9 Руса и Русиња!“²⁶⁴

У Срески суд у Мионици премештен је Никола СКРИПКИН, судски приправник из Владимираца.²⁶⁵ Владимирачки судија Михаило ВИНОГРАДОВ постављен је за судију Среског суда у Богатићу. Судским указом Владимир КИРИЛОВ, судија Среског суда за Срез врачарски, постао је судија шабачког Окружног суда.²⁶⁶

Вадим КАРПОВ, инжењеријски поручник у Шапцу, у априлу је премештен у Штаб пионирске команде у Карловцу.²⁶⁷

Склопљена су и три шабачко-руска брака. Учитељица вештина Добринка Јовановић и гимназијски професор Александар ЧУХРАЈ венчали су се 19. маја у Београду.²⁶⁸ Ружица Константиновић, учитељица у Јаловику, сестра банкарског чиновника Мије Константиновића, у јулу се верила са повлашћеним инжењером шабачким Александром БУЧИНОМ, а венчали су се 1. септембра.²⁶⁹ Са коњичким пуковником Владимиром М. КОТЉАРЕВ-

259 *Шабачки гласник*, бр. 3, 14. јануар 1935.

260 *Шабачки гласник*, бр. 29, 10. и 11. јул 1935.

261 *Подрински весник*, бр. 97, 2. фебруар 1935.

262 *Подрински весник*, бр. 99, 16. фебруар 1935.

263 *Шабачки гласник*, бр. 7, 7. фебруар 1935.

264 *Подрински весник*, бр. 104, 23. март 1935.

265 *Шабачки гласник*, бр. 8, 14. фебруар 1935.

266 *Шабачки гласник*, бр. 44, 23. и 24. октобар 1935.

267 *Подрински весник*, бр. 107, 13. април 1935.

268 *Подрински весник*, бр. 113, 25. мај 1935.

269 *Шабачки гласник*, бр. 29; 37, 10. и 11. јул; 5. 6. септембар 1935.

СКИМ верила се Јела, кћи Лепосаве Куртовић и бившег окружног начелника Спиридона Поповића и сестра председника шабачке општине Илије Поповића.²⁷⁰

Збио се и један немио догађај. Руски избеглица Глигорије ТИРИПЕНКО обесио се 27. октобра, у штали шабачког пиљара Богића Цвејића. Глигорије је био „онај пунији Рус који је по вароши ишао бос и го“,²⁷¹ а на самоубиство га сигурно навело пијанство јер је био ноторни алкохоличар.

При Здравственој задрузи у Варни, десетог дана новембра, отворена је друга изложба Хигијенског и пољопривредног рада чланова Одељка задругарске омладине и Одељка жена „Задругарка“. Био је то изузетан догађај, а „неоцењива заслуга“²⁷² за успешну изложбу и културни напредак села припала је задружном лекару др Владимиру ЛЕБЕДЕВУ. Том агилном руском избеглици јавну захвалност исказали су и Христина и Јоца Поповић, учитељ из Поцерског Метковића, за указану помоћ њиховој трогодишњој кћери Мирослави.²⁷³

Лекар ЛЕБЕДЕВ био је активан и у „Варњанском театру“, дилетантском позоришту које је у Варни основано 1930. а током пет година рада приредило је десетак позоришних представа. За 8. март 1935. изведен је Нушићев „Народни посланик“, у режији др ЛЕБЕДЕВА, учитеља Бујишића и Милана Московљевића, тројице људи који „целим својим бићем неуморно раде и лебде над напретком села и народа и који су увек готови бити жртва његовог културнопросветног рада“.²⁷⁴

1936. година: Помен митрополиту Антонију и изненадна смрт Лидије Михаиловне Мазурин

„Столари! Грађевинари! Молери! Уштедите сигурних 15-25 од сто, ако потребан материјал као: грађевински оков, фарбу, фирнаиз, ексере, гвозђе, шрафовску робу и остало назарите у гвозђарско-фарбарској трговини Николе Зубчевског, Шабач Мачванска пијаца - филијала Богатић (Мачва).

Цене на упит без обавезе у чему увек се можете уверити.“²⁷⁵

Овако се, и 1936. године, потенцијалним купцима у Мачванском округу обратио богати шабачки трговац и власник првог таксија Николај ЗУБЧЕВСКИ.

У градској хроници забележена су два немила догађаја, у којима су страдали Руси. Погинуо је руски избеглица Јефто НАУМОВ, а несрећа се догодила у кафанском подруму Живојина Бугарчића из Мишара чији је купац био Младен Ољачић са Думаче. Подрум је био склон паду па је власник ангажовао неколико људи да га сруше. Када су откопали

270 Шабачки гласник, бр. 37, 5. и 6. септембар 1935.

271 Шабачки гласник, бр. 45, 31. октобар 1935.

272 Шабачки гласник, бр. 48, 20. и 21. новембар 1935.

273 Подрински весник, бр. 97, 2. фебруар 1934.

274 Подрински весник, бр. 107, 13. април 1935.

275 Шабачки гласник, бр. 17, 6. и 7. мај 1936.

један део, по казивању радника, свод се обрушио и убио Јефту. „Леш је нађен под земљом и циглама био је потпуно згњечен“,²⁷⁶ констатовала је полицијско-лекарска комисија која је одмах изашла на лице места. Код жељезничког моста на Сави, потом, удавио се 21-годишњи берберски помоћник Никола ПЕТРОВ. Нико му није могао помоћи, иако је неколико људи било на обали.²⁷⁷

Помен руском митрополиту АНТОНИЈУ, који је преминуо у Сремским Карловцима, служен је 16. августа после литургије у шабачкој цркви. Чинодејствовао је епископ шабачко-ваљевски др Симеон (Станковић), са свештенством. Присуствовао је „леп број шабачких грађана, нарочито чланови овдашње руске колоније“,²⁷⁸ иако се унапред није знало за помен.

Нови хоровађа Шабачког певачког друштва Василије КУЗЕНКО после летње паузе окупио је хористе и средином септембра почео припреме за традиционални зимски концерт.²⁷⁹

Министарство просвете је уз почетак нове школске године донело одлуке о постављењу наставника: учитељица Евдокија С. КИТАЈСКОВА из Гуњака у Срезу азбуковачком премештена је у Крупањ, Срез рађевски,²⁸⁰ учитељица вештина Даринка МИЛОГРАДОВА из Шабачке гимназије у Учитељску школу у Неготину,²⁸¹ као и професор Подринске учитељске школе Евгеније МИЛОГРАДОВ.²⁸²

Шапчане је 27. новембра изненадила вест о смрти Лидије Михаиловне МАЗУРИН, супруге др Константина, учитељице клавира и музичког педагога неколико генерација. Из јавне захвалности њеног супруга види се да су „импровизовани парастос“²⁸³ на дан смрти служили епископ шабачки и протојереј Бранко Јовановић, уз суделовање хора руских избеглица и хоровађе Сергија КРАСОВСКОГ. Др Мазурин захвалио је и колегама из Бановинске болнице, а на „труду око сахране“ секретару Руске избегличке колоније ГОРБАЧОВУ и члану колоније ЖУКОВУ.

Шеснаеста избегличка година шабачких Руса завршила се премештајем Николе БОЧКАРОВА, судије Среског суда у Љубовији, за судију у Владимирцима.²⁸⁴

1937. година: *Преминуо бригадни генерал Василије Галушко*

У јануару 1937. године, пред Врховним државним судом у Москви, почело је суђење најистакнутијим совјетским функционерима и јавним радницима. Био је то почетак краја

276 *Шабачки гласник*, бр. 22, 10. и 11. јун 1936.

277 *Шабачки гласник*, бр. 28, 23. јул 1936.

278 *Шабачки гласник* бр. 32, 20. август 1936.

279 *Шабачки гласник* бр. 36, 17. септембар 1936.

280 Исто

281 *Шабачки гласник* бр. 39, 10. октобар 1936.

282 *Шабачки гласник* бр. 43, 5. новембар 1936.

283 *Шабачки гласник* бр. 43, 5. новембар 1936; Види поглавље *Промеморија*

284 *Шабачки гласник* бр. 49, 17. децембар 1936.

једне велике заблуде. Црвени диктатор Јосиф Висарјонович ЦУГАШВИЛИ - Стаљин - настављао је обрачун са неистомишљеницима, започет у лето претходне године, када су побијени бољшевички прваци КАМЕЊЕВ, ЗИНОВЈЕВ и други. На ред су дошли процеси против БУХАРИНА, РАКОВА, РАКОВСКОГ и осталих из групе троцкиста. Суђење у Москви пратило се и у Шапцу, са уверењем да се успавани цин од 180 милиона становника диже против државног експеримента, који се већ 18 година плаћа губитком имовине, крви и живота милиона житеља Русије.

Нова 1937. за Шапчане је почела вешћу да је Указом краљевског намесника унапређен Владимир СКАРЛОВНИК, официр Првог понтонирског пука у Шапцу.²⁸⁵ Достојанствено је потом обележена стогодишњица трагичне ПУШКИНОВЕ смрти, захваљујући гостовању проф. др Евгенија СПЕКТОРСКОГ који је у Шабац дошао из Љубљане.²⁸⁶

Последњег фебруарског дана у шабачкој православној цркви венчали су се Милан Павловић, пословођа шабачке продавнице Николе Зубчевског, и Татјана Николајевна ЗУБЧЕВСКА, кћи бившег пуковника руске царске војске.²⁸⁷ Трговац Зубчевски те године се нашао међу добитницима Захвалнице Јадранске страже, чији је био члан, због добровољног прилога којим је омогућио да се оснује Веслачка секција.

Руског емигранта Николу СИРОТИНА, пиљара у Шапцу, градска стража опоменула је 8. марта јер је кроз прозор ушао у стан Кристине Савић са којом је ванбрачно живео. Под оптужбом да се „свакодневно опија ... лупа прозоре и штети туђу имовину“,²⁸⁸ приведен је када је излупао прозоре и изломио тишљерај каменоресца Сретена Бујуклића. Сутрадан је осуђен на дводневни затвор, који је и издржао.

У јуну је у шабачком парку одржана изложба деце, а међу 42 награђена малишана било је и Руса. Сто динара и друго место освојио је Андреја ГРИГОРОВ, стар три и по године. Четврту награду, која се састојала у „разним предметима“,²⁸⁹ добио је мали Роман БРУЈ, а Димитрије БУЧИН - стар само 4,5 месеца - заслужио је похвалу.

Учитељица из Крупња Евдокија КИТАЈСКОВА унапређена је у VIII положајну групу.²⁹⁰ Унапређење у VII положајну групу добио је Андрија СМОЉАН, учитељ из Засавице.²⁹¹ Шапчанин Василије КУЗЕНКО одликован је поводом стогодишњице Шабачке гимназије, а његове колеге Даница и Иван ФЕОФИЛАКТОВ премештени су у Сарајево.²⁹²

Бригадни генерал руске војске Василије ГАЛУШКО преминуо је 5. децембра у Шапцу. Имао је 72. године, а био је скроман, тих и повучен човек. Своја последња лета

285 Исто, бр.1, 6-9. јануар 1937.

286 *Шабачки гласник* бр. 6, 11. фебруар 1937.

287 *Шабачки гласник*, бр. 9, 4. март 1937.

288 МИАШ, ПО-1000

289 *Шабачки гласник*, бр. 23, 17. јун 1937.

290 *Шабачки гласник*, бр. 27, 17. јул 1937.

291 *Шабачки гласник*, бр. 28, 24. јул 1937.

292 *Шабачки гласник*, бр. 39, 7. октобар 1937.

провео је у „успоменама на дане славе, части и борбе“.²⁹³ У Првом светском рату, на име, био је начелник штаба кубанских козака и за свој савестан и пожртвован рад добио је више одликовања. У Октобарској револуцији убијена су оба његова сина, а једна кћи је умрла. Сахрањен је на Руској парцели шабачког Доњошорског гробља „са војничким почастима нашег првог понтонирског пука и уз учешће руске колоније и нашег грађанства“.²⁹⁴

Током 1937. године, према сећању тадашњег председника шабачке Општине Илије Поповића Спириновца, донски *козаци* - на челу са генералом ШКУРОМ - завршили су наспање терена за изградњу фабрике „Зорка“ у Шапцу.²⁹⁵

1938. година: Обележена двадесетогодишњица смрти цара Николаја II

Шабац је у Нову 1938. годину ушао са 1.492 дома, 77 радњи са намирницама, 32 пекаре, кланицом, 97 кафана и четири хотела, 24 бербернице, три основне школе, Гимназијом, Подринском учитељском школом са интернатом, Нижом пољопривредном и Женском радничком школом при Колу српских сестара, Бановинском болницом и Домом народног здравља, две Водне задруге, Окружним судом, Среским затвором, два гробља и неколико хуманитарних друштава.²⁹⁶ Имао је живе културне потребе и активности, и већ на почетку године угостио је оперску певачицу Зденку Зикову.

Јуриј ГРАДОВ опет је изабран за начелника Соколског друштва, а и даље је био неуморан и као спортски радник и као педагог. Јавни час ученика Шабачке гимназије и Подринске учитељске школе, одржан 15. маја 1938. године, успео је захваљујући наставницима Јурију ГРАДОВУ и Јустини Павловић, а одлични резултати постигнути су у „простим вежбама“,²⁹⁷ лакој атлетици и хазени.

Успешно је радио и Никола ЗУБЧЕВСКИ, али се осећало да економска криза куца и на његова врата. Почео је, на име, да на 12 месечних рата нуди: бицикле најбоље марке, резервне гуме и све врсте резервних делова, као и одлично сортирани лагер разне гвожђарске, фарбарске и столарске робе.

На скупштини шабачких трговаца током априла се расправљало о чаршијском моралу, посебно трговачком, а угледни Васа Микић осврнуо се на рад Николе Зубчевског и назвао га „скоројевићем“ и недржављанином.²⁹⁸

293 *Шабачки гласник*, 25. децембар 1937.

294 Исто

295 Драган Ивановић, *У огледалу живота*, стр. 99

296 Центар града водом за пиће снабдевао се из водоводне мреже, која је постављена током претходне године, а остали су користили воду из 480 пумпи и четири артеска и 990 других бунара.

297 *Шабачки гласник*, бр. 22, мај 1938.

298 *Политика*, 14. април 1938.

./.../А када бих - рекао је дословце Микић - као син ове земље радио све оно што ради г. Зубчевски, ја бих одавно био у Митровици, или, у најмању руку, из свог рођеног места протеран некуд у Пишкотеју. Међутим, њега ни глава није заболела. Поред тога што не поштује наш предратни трговачки морал, изгледа да за њега не важе ни закони ове земље...

Зубчевски је због оваквих речи тужио Микића, а судски процес је привукао велику пажњу. Васа Микић је 13. априла пред судијом Савићем потврдио да Зубчевски шегрте не пријављује Окружном уреду за осигурање радника, а када се један од њих набо на ексер није га послао лекару па је „дете умрло од тровања крви“.²⁹⁹ Рекао је и да „с понудама иде ниже од фабричке цене, само зато што не даје понуђену робу већ подваљује“,³⁰⁰ и нагласио да је због тога био искључен с лицитације у Дирекцији бановинских железница. Оптужио је Зубчевског и да се лажно издаје за царског официра, будући да је рођен 1899. и да са 16 година није могао бити официр. После завршних речи тужбе и одбране, Микић је оглашен кривим за увреду и кажњен са 900 динара глобе, а ако не плати - на 15 дана затвора, условно на годину дана. Обе стране у спору, жалиле су се на пресуду.

Иван ГОРБАНОВ је по потреби службе из Орашја, где је радио као бановински пољопривредни пристав VIII положајне групе, премештен за бановинског професора Ниже пољопривредне школе у Шапцу. Њега је одмах ангажовало Друштво за чување народног здравља, чије је било Дечје опоравилиште Летњиковац, јер је одлучило да засади воћњак на око 2,5 хектара земљишта које је преходне године докупило. По његовом „плану и инструкцијама већ је извршено паркирање и пошумљавање Летњиковца“, који ће захваљујући томе у „овој години имати много лепши изглед“,³⁰¹ и око целог имања већ је посађен велики број јабланова и багремова, борова и јела, сведочи *Шабачки гласник*.

Двадесетогодишњица смрти руског цара Николаја II, његове супруге и петоро деце, навршила се 16. јула 1938. године. Трагедија царске породице догодила се 16/17. јула 1918. у Јекатеринбургу, а Руска избегличка колонија у Шапцу дала им је парастос који је у шабачкој саборној цркви служило девет свештеника и архијерејски заменик др Максим Савић. Према новинском извештају, присуствовао је већи број Руса и „приличан“ број других Шапчана оба пола. Војска и државна надлештва нису имали заступнике. На крају службе узбудљив говор одржао је прота Паун Протић, који је истакао да се из „необавештености или злонамерно цар Никола сматра деспотом, тиранином и угњетачем“ и да му се тиме наноси велика неправда. Преносимо део Протићевог излагања:³⁰²

299 Исто

300 Исто

301 *Шабачки гласник*, бр. 5. мај 1938.

302 *Шабачки гласник*, бр. 28, јул 1938.

/.../Ми Југословени не можемо да заборавимо трагични лик Николе II који је у више махова помогао и спасао југословенски Пијемонт - Краљевину Србију. Била би то црна незахвалност, несвојствена нашем народу. Његов телеграм који је упутио Регенту Александру у најтежим тренуцима које је наш народ преживљавао кад је био примљен аустро-угарски ултиматум ... ући ће у историју као најлепши пример братске љубави, солидарности и пожртвовања. А познато је да тада Русија није била још спремна ни за одбрамбени рат. Не можемо и не смемо заборавити ни помоћ коју је указао у другој, још тежој прилици. У време наше Голготе, онда кад је изгледало да је све пропало и да смо напуштени од свих, лична интервенција цара Николе II присилила је наше савезнике да убрзају спасавање остатака српске војске која се, изнурена и десеткована, повлачила преко беспутне Албаније и да пошаљу бродове који ће их пренети на Крф... У највећим патњама васкрсава нова, свесловенска Русија, нада нас Југословена и читавог човечанства, а са њом и почетак нове епохе и боље културе људске. Неће то бити Русија Романових, али не ни Лењина и Стаљина ...

Сергије КРАСОВСКИ, артистички вођа Занатског дилетантског позоришта „Јанко Веселиновић“ у Шапцу, 31. јуна 1938. изабран је у нову управу.

Решењем заменика бана Дринске бановине Љубица БОГОРОДИЦКИ, бановинска занатска учитељица у Женској занатској школи у Зеници, по потреби службе премештена је - за бановинску учитељицу VIII положајне групе - у Женску занатску школу на Убу.³⁰³

1939. година: Руски ратни заробљеник Ђеранић пронашао свог добротвора Хоменка

Начелник шабачког Соколског друштва Јуриј ГРАДОВ поднео је оставку 12. фебруара 1939, после 17 година начелниковања. Говорећи на годишњој скупштини о раду Брата Јуре др Михаило Градојевић истакао је агилност, а соколски старешина др Драгомир Туфегџић нагласио техничку и музичку делатност и нарочито подвукао „заслуге око подизања Соколског дома“.³⁰⁴

Шапчане је у мају обрадовала најава почетка изградње Градске кланице, у Улици Јанка Веселиновића, на месту изгорелог млина Јанка Вукосављевића. Петнаестог маја одржана је лицитација, а најповољнију понуду дао је Рус Александар БУЧИН.³⁰⁵

Бановински пољопривредни пристав Ниже пољопривредне школе у Шапцу Никола КОЧЕТКОВ, на крају школске 1938/1939, премештен је у Нижу пољопривредну школу у

303 *Шабачки гласник*, бр. 36, 10. септембар 1938.

304 *Шабачки гласник*, бр. 7, 18 фебруар 1939.

305 *Шабачки гласник*, бр. 19, 20 мај 1939.

Бутмиру.³⁰⁶ Инжењер Иван ФАРБАНОВ унапређен је за вишег пољопривредног пристава VII положајне групе при шабачкој Нижој пољопривредној школи.³⁰⁷

До краја 1939. забележена су још три премештаја руских избеглица: Олга МЕЊШОВА, професор у Лозници, на личну молбу премештена је у Шабац,³⁰⁸ Михаило ВИНОВАЦ, заменик државног тужиоца у Шапцу, отишао је за судију Среског суда у Владимирици,³⁰⁹ а Никола БОЧКАРОВ, судија VII положајне група Округног суда у Лозници, унапређен је у VI групу.³¹⁰

Др Иван МОРОЗОВ, здравствени пристав код начелника Среза прокупачког, постао је здравствени пристав код начелника сремскомитровачког.³¹¹

Срески ветеринар Павле ИГНАЦИЈ преко новина је подучавао Подринце и Шапчане из области ветерине.³¹²

Најинтересантнији догађај у 1939. години збио се 1. новембра, када је Херцеговац и Шапчанин Јовица Ђеранић у својој радњи пронашао свог добротвора из Русије. Код Григорија ХОМЕНКА, велепоседника са више од хиљаду хектара и фабриканта шпиритуса из Харковске губерније, Ђеранић је боравио као ратни заробљеник: Немци су га први пут заробили 14. фебруара 1915. а други пут 1918. године. Од краја Првог светског рата трагао је за Русом, „код кога је боље живео него код своје куће“.³¹³ Веровао је да никада неће срести свог добротвора, али, случај је хтео другачије.

У Ђеранићеву трговину колонијалне и бакалске робе у центру Шапца ушао је човек четрдесетих година, да би купио лозове. Трговац је у разговору сазнао да је непознати руски избеглица и инжењер, и да је у Шапцу „на вежби“. Извукао је лоз и упитао га за име, да би убележио у књигу евиденције, а онда забезекнуто гледао у Хоменка, пришао му, загрлио га, пољубио, и рекао:³¹⁴

-Лаве, то сте ви... Откуд овде? Двадесет година ја тражим ма кога од ваше породице...

-Па ви сте Иван, што сте били у заробљеништву код нас?

Питања су им навирала, а сећања их сустизала. Ђеранић је причао о две године, у којима је био омиљени члан хумане породице. И Лав Григоријевич ХОМЕНКО присетио се некадашњих дана и свог госта, који је тада имао 22 године. Били су готово вршњаци.

306 *Шабачки гласник*, бр. 25, 1. јул 1939.

307 *Шабачки гласник*, бр. 29, 29. јул 1939.

308 *Шабачки гласник*, бр. 33, 26. август 1939.

309 *Шабачки гласник*, бр. 36, 17. септембар 1939.

310 *Шабачки гласник*, бр. 40, 14. октобар 1939.

311 *Шабачки гласник*, бр. 41, 21. октобар 1939.

312 *Подрински одјек*, бр. 5, 15. октобар 1939.

313 *Политика*, 13. април 1939.

314 Исто

Јовица се сетио да му је Григорије на почетку Октобарске револуције дао коња и рекао да бежи. „Када дођеш до воза а ти коња пусти нека иде куд му воља“;³¹⁵ посаветовао га. Тако је и урадио, али, Немци су га ухватили и седам пута изводили пред преки суд. Спасао га земљак, који је био сеиз официра у преком суду. Накадашњи добри знанци, причали су и причали, а Шапчани су улазили у радњи и у чуду их загледали.

Сазнао је Ђеранић да је Лав Григоријевич ХОМЕНКО, избегавши у Краљевину Југославију, у Загребу носио малтер и упоредо студирао. Радио је тешке физичке послове, а 1927. и 1928. године осам месеци држао је млеку у близини Ђеранићеве трговине у Шапцу. Нису се тада препознали, али су благодарнећи војној вежби и куповини лоза постали „прворазредна сензација“ која је из шабачке чаршије зачас отишла у централне новине.³¹⁶

1940. година: Помозите руским инвалидима у Југославију

Последња мирна година између два светска рата нуди мало података о руским избеглицама из шабачког краја и данашњег Мачванског округа.

Подрински одјек сведочи да је 18. фебруара у хотелу „Дрина“ у Богатићу одржана „хумана приредба“ и да је „на каси пало 4.000 динара“.³¹⁷ Забава је успела захваљујући судији Михаилу ВИНОГРАДОВУ, који је у организацију „уложио много труда и добре воље“.³¹⁸

Наставник музике Сергије КРАСОВСКИ, из *Владе Јовановића бр. 54*, тада је за пријемни испит у шабачкој Учитељској школи са гаранцијом давао часове из певања и свирања.³¹⁹

Инжењер Јурије ДРИЗО, бановински виши технички пристав Техничког одељења при Среском начелству у Шапцу, премештен је у Технички одељак при Среском начелству у Бајиној Башти. Његова колегиница, инжењер Клодија ЦИГАНОВ, технички виши пристав Техничког одељења при Среском начелству у Љубовији, истог лета, унапређена је у VI положајну групу.³²⁰

Лидија ПЕРЕПЉОТЧИКОВА, суплент гимназије у Тузли, премештена је у Шабачку гимназију, као и гимназијски професор из Лознице Александар ШПИЦ,³²¹ Андрија ЧИТАК, професор гимназије у Шапцу, добио је премештај у Сенту.³²²

Рат је све јаче куцао на врата света. Сремала се нова катастрофа, а избеглице из Прве светске војне и Грађанског рата у Русији и даље су патиле и тражиле место под сунцем. Стигла је двадесета зима њиховог изгнанства, неизвесна и страшна као и прва.

315 Исто

316 Исто

317 *Подрински одјек* бр. 13, 28. фебруар 1940.

318 Исто

319 *Шабачки гласник* бр. 29, 27. јул 1940.

320 *Шабачки гласник* бр. 31, 10. август 1940.

321 *Шабачки гласник* бр. 38, 29. септембар 1940.

322 *Шабачки гласник* бр. 41, 24. октобар 1940.

Писмо Немање ПАВЛОВА, писано у име Одбора руских ратних инвалида у Београду, речито сведочи о томе. „Помозите руским инвалидима у Југославији“,³²³ завапио је он, и све добре људе замолио за помоћ у новацу, одећи и обући. Затражио је подизање склоништа, у којима би ратни инвалиди имали стан, храну и лекове. У отвореном и потресном писму, у октобру 1940. године написао је да истерани из своје домовине пате, али, ћуте. „Отмено су поносни, а велики су Руси и одлични родољуби и људи“.³²⁴ Немаштину и своје ране они не могу да сакрију па умиру ћутећи, а подизањем Дома били би заштићени од разних недаћа.

323 Шабачки гласник бр. 39, 5. октобар 1940.

324 Исто

КЊИГА ВЕНЧАНИХ

Живот побеђује све, и ратове и револуције, а љубав лечи и најтеже ране. Правило потврђује податак да су руске избеглице већ 1921. године, док се избегличка река уливала у Европу, у шабачкој православној цркви Св. апостоли Петар и Павле склопљена три брака. До средине 20. века у Шапцу је венчано стотинак Руса, а разведено тринаест. У парохији и цркви шеваричкој брачно испитаних било је двоје, а много више било је у другим парохијама тадашње Епархије шабачко-ваљевске.

Протоколи венчаних чувају имена младенаца и њихових кумова, и откривају да су многи шабачки Руси били официри царске војске и да су се женили Српкињама, Словенкама и Мађарицама, распуштеницама, удовицама и девојкама - углавном - знатно малађим од себе. Реконструисане матичне књиге чувају податак да су у Шапцу живели избегли из Украјине, Литваније, Белорусије и Бесарабије, из више руских губернија а највише из кубанске. Дошли су из градова и места широм царске Русије: Армавира, Асхабада, Баталпашинека, Владимирска, Вазнесенског, Витебска, Вологде, Горњег Кишењова, Дупљанска, Засовског, Заплавна, Илинке, Иркутска, Изјума, Јекатеринослава, Јермољановке, Јаковљевска, Јекатеринодара, Кијева, Краснодара, Кухаровска, Колниболотске, Кохолке, Келермесова, Костроме, Лабинска, Москве, Мигулиеска, Мангуша, Мајкопа, Медујева, Мариупоља, Н. Александровска, Новојављенска, Нижње-Чирска, Новочеркаска, Нововеличковске, Новомосковска, Новобекешевског, Новоукраинке, Новотроице, Н. Енгорлика, Павлограда, Павловска, Приволње, Петровска, Ростова, Риге, Романовска, Роговске, Расшеватске, Рај-Александровска, Ростова, Санкт Петербурга, Севастопоља, Соколског, Сингелевска, Старокорсунска, Суздаљска, Станиц Маријанској, Успенској, Роговској, Величковској, Константиновској, Лабинској, Пашковској, Теменебеуској, Тимошевској, Убеженској, из Полтаве, Тифлиса, Уст-Лабинска, Умања, Херсона, Харкова.

Имагинарну руску венчану књигу, према протоколима венчаних које чува Матична служба Града Шапца и Архив шабачки, „исписујемо“ до 1944. године.

Читалац ће се понекад на следећим страницама срести са Русима чија се годишта, у два различита документа, не подударају. Напомињемо да то није штампарска грешка, него су различите године рођења записане у изворима које смо користили. Рецимо, у Књизи венчаних, реконструисаним књигама Матичне службе у Шапцу, Књигама пописа становништва и избеглица, школским уписницама, али и на надгробним споменицима. Како документе и записано не можемо да мењамо и усклађујемо, читалачкој публици на увид стављамо оригиналне, давно записане податке. О разлозима, зашто један те исти човек има два годишта у два различита документа и зашто је Аким уписан као Ађим, можемо више или мање успешно да нагађамо. Од претпоставки, међутим, верујемо да је много важније да се из мрака заборави извуче армија руских прогнанника како би им се имена заувек сачувала.

Иван Кирилович ГРЕЧИШКИН, син Кирила и Матроне, рођен у Тифлиској у Кубанској области, први је руско-шабачки младожења. Био је то његов трећи а младин први брак. Имао је 26 година када се 2/15. маја 1921. у Шапцу венчао са двадесетдвогодишњом Ружицом, ћерком Михаила и Катице Трифуновић из Шапца. Кум им је био ђак Шабачке гимназије Риста Т. Марић, а стари сват руски избеглица из Новотроице Иван Лазаревич СПИЦИН.

Александар Иванович КУЗНЕЦОВ, син Ивана и Јулијане из Кубанске области, капетан руске царске војске, рођен 21. новембра 1894. у Армавиру, брак је склопио 30. августа 1921. године. У шабачкој цркви венчао се са Зорком, ћерком Стевана и Софије Јевтић, рођеном 26. новембра 1894. у Шапцу. Кум им је био Марко СОЛОМАХА, пуковник из Краснодара у Русији, и адвокат из Москве Георгије Петрович КОРДЕЉЕВ. Брак је разведен 3. априла 1927. године, „пресудом Великог црквеног суда бр. 266“.

Иван Мојсејевич ОДОРИЧ, руски официр - поручник, син Мојсеја и Наталије, рођен 2. априла 1899. у Кијеву, венчао се 24. октобра/6. новембра 1921. са Смиљаном Петровић. Млада је рођена 14. марта 1899. у Панчеву. Била је кћи панчевачких надничара Михаила и Агнице, а живела је у Шапцу. Кум им је био избеглица Иван ПУШКАРИЈОВ из Лабинскоја у Кубанској области, а стари сват - ђак VII разреда из Херсона - Павле НИКАЛСУТА.

Николај Генадијевич ПЕСКОВ као свршени богослов избегао је у Шабац. Био је син Алимпијаде и свештеника Генадија из Јаковљеска у Русији, где је и рођен 11. марта 1895. године. У шабачкој цркви венчао се 27. октобра/10. новембра 1922. године са Роксандом Јеремићевом из Прањана, ћерком Јелисавете и прањанског свештеника Светозара. Кумовали су им Радован Јуришић, свештеник банополски, и свештеник из Шапца Светислав Јовичић.

Ђуро Иванович МАНАХИН, син Ане и јекатеринодарског трговца Ивана, рођен 17. децембра 1891. у Јекатеринодару, у шабачкој цркви венчао се 6/19. априла 1923. године. Брак је склопио са Зојом ПЛАХОТИНОМ, ћерком Михаила и Матроне, ученицом V разреда, рођеном 16. новембра 1903. у Јекатеринославу у Русији. Кум им је био снајдер Јаков КОПИЈЕВ, избеглица у Шапцу, а стари сват руски пуковник Јевгеније РОЗОВ.

Харитон Исидорович КИЧИНЦИ, трговац и руски избеглица, син Исидора и Марије из Мариупоља у Украјини, родио се 4. новембра 1888. у Мариупољу. У шабачкој цркви венчао се 14/27. маја 1923. године, а његова изабраница била је службеница из Шапца Јелена Пожега. Невеста је рођена 7. новембра 1902. у Слуњу, у Лици. Родитељи њени били су почивши Јоца и Катарина, рођена Петровић. Кумовале су им руске избеглице, трговац Сава БАСОВШОВ и пуковник Јевгеније РОЗОВ.

Глигорије ЛИПЕНИК, син Алексе и Јулијане из Риге у Литванији, био је руски избеглица римокатоличке вере и обућар у Шапцу. Родио се 8. маја 1896. у Риги, а у шабачкој православној цркви венчао се 12/25. новембра 1923. године. Невеста је била Наталија, кћи Катице и касапина Љубомира Јелића, рођена 31. августа 1906. у Шапцу. Кумовали су им опанчар Драгољуб Недељковић и берберин Јован Јовановић.

Леонид Василијевич ГУСОВ, машиниста државне железнице, био је син Василија и Марте из Новочеркаска. У том руском граду родио се 3. јуна 1894. године, а 28. августа 1924. венчао се у шабачкој цркви. Његова изабраница била је Тинка, рођена 8. новембра 1886. у Шапцу, кћи шабачких земљорадника Петрије и Милана Марјановића, удова машинбравара Андрије Добривојевића.

Никола Михаилович ЛАВРОВ, син Михаила и Александре, рођен 3. јула 1898. у Вогоду у Русији, био је капетан лађе „Војвода Мишић“. Са болничарком из Ђуприје Александром, ћерком руског генерала Николаја ЛИВАНЦЕВА, венчао се у шабачкој цркви 8/21. јула 1924. године. Млада се родила 10/24. септембра 1903. у Русији. Кумовали су им младожењине колеге, Душан Максимовић и Славко Недељковић из Београда.

Михаило Никитович ЖУРАВЉОВ, капетан I класе петроградског железничког пука, као избеглица по други пут оженио се у Шапцу. Родио се 5. децембра 1888. у Санкт Петербургу, а био је син Ане и артиљеријског ђенерала Никите С. Журављова. У шабачкој цркви венчао се 4/17. новембра 1924. године са Анастасијом, удовом руског избеглице Ђорђа Н. КАМЧЕНКА из Харкова. Млада је била кћи Марије и инжењера Јована Л. ДАНЧИЧА, а родила се 25. марта 1898. у Изјуми у Русији. Кумовали су им Василије Г. КОТУРЕНКО, поручник из Севастопоља, и капетан Сергије А. ДРУЗИЈАК, избеглице у Шапцу.

Александар Емилијанович ПОГОРЉЕЦКИ, син гимназијског учитеља Емилијана Лукича и Јелене Симеоновне из Павловграда, Област Екатеринослав у Русији, као избеглица био је радник у Шапцу. Рођен је 28. априла 1895. у Павловграду, а у шабачком православном храму венчао се 30. јануара/12. фебруара 1925. године. Супруга му је постала Херта, тада Шапчанка, удова загребачког рачунарског почасника и кћи штампара Фрање Хакера и Матилде Мител из Течена у Чешкој. Кумови су им били машинбравар Александар Спасојевић и руски избеглица, шофер Николај КОЛАЧОВ.

Георгије Феодорович БОРШЧОВ, син Феодора и Јулије из Ростова на Дону, у шабачкој цркви венчао се 6/19. маја 1925. године. Рођен је 1. априла 1899. у Ростову. Супруга му је постала Русиња Полина, кћи Милице Ивановне и војног инжењера са Крима Карла ИВАНЧУКА, рођена 8. децембра 1901. у Харкову. Кумови су им били трговац Владимир Андрејевич РОВАЧОВ и музикант у Шапцу Гаврил Сергејевич КУЗНЕЦОВ.

Виктор Иванович ФАРАФОНОВ, рођен 11. новембра 1887. у Душњанску, био је син Ивана и Харитине из Душњанска у Донској области. У шабачкој цркви други брак склопио је 24. маја/6. јуна 1925. године. Млада је била Шапчанка Љубица, кћи Марије Шајковић, рођена 25. фебруара 1901. у Сиску. Кумовали су им Василије Васиљевич ШИШЛОВ, бивши руски генерал а тада трговац у Шапцу, и руски гардијски капетан Михаило Никитович ЖУРАВЉОВ. Брак је разведен 9. јула 1954. године.

Лаврентије Феодорович ВЕРЕШЧАК, рођен 1897. у Соколском, био је син Феодора и Јулијане, земљоделца из Соколског у Полтавској губернији. Са Маријом, удовицом Ђорђа Тешановића, земљорадника из Борине у Босни венчао се у шабачкој цркви 26. октобра/8. новембра 1925. године. Невеста је била тридесетдвогодишња Русиња, кћи земљоделца

Георгија и Марије СИРОФ, рођена у Селовску у Уфинској губернији у Русији. Кумовале су им руске избеглице, гимназијалац VII разреда Иван ПТУХИН и машинбравар Петар ХАЛАЕ.

Александар Порфиријевич СТАРКОВ, руски изубеглица у Шапцу, венчао се 29. априла/11. маја 1926. године у цркви Св. Александра Невског у Београду. Био је син земљоделца из Сингелевска у Русији, и бродар речне пловидбе. Родио се 18. маја 1903. у Сингилевску, а његова изабраница била је Румунка Ана Радо, кћи Павла и Јелене из Драгомирешта у Румунији. Кумовали су им Шапчани, Манојло Патуровић и Козма ЗАРУБА, „бивши есаул козачки а сада црквар у Шапцу“.

Саво Иванович КОВШАР, шабачки обућар, био је син Ивана и Јефросиније из Н. Енгорлика у Ставропољској губернији. У шабачкој цркви венчао се 19. јула/1. августа 1926. године са тридесетчетворогодишњом Милицом, ћерком Милана и Марије Ђурђевић, удовицом Драгутина Вучетића из Мајура. Кум им је био обућар Миленко Деспотовић, а стари сват обућар Васо Поповић. Брак је престао смрћу Милице Ковшар, 31. јануара 1964. године.

Филип Феодорович БЕСЕДКО, обалски радник у Шапцу, оженио се 13/16. септембра 1926. године. Био је син руских земљоделца Феодора и Анисије, а рођен је 9. јануара 1890. у Засовском у Кубанској области. У шабачкој цркви венчао се са двадесетпетогодишњом Анђелијом, ћерком Павла и Евице Јовић из Глине у Хрватској, удовицом Шапчанина Николе Вујаклије. Кумовали су им обалски радник Василије БЕЗМЕЉНИЧНИ и Живка Маринковић, обоје из Шапца.

Феодор Михаилович ЈУРЧЕНКО, рођен 1902. у Ст. Величковском у Русији, био је син руских земљоделца Михаила и Марије. У шабачкој цркви венчао се 10/23. јануара 1927. године са Словакињом Терезом Гобец, рођеном 17. септембра 1902. у Рогатецу у Словенији, ћерком земљорадника Францишека и Терезе. Кум им је био Петар СЛАПЕК, руски избеглица, и служитељ Манојло Пандуровић.

Владимир Сергијевич СОКОЛОВ, студент медицине у Београду, постао је мачвански зет 30. маја/12. јуна 1927. године. Био је син магистра фармације Сергија Александровича и Јевросиме Алексијевне из Новобекешевска, а у том граду родио се 12. новембра 1898. У шабачкој цркви венчао се са Вером Митровић, ученицом VIII разреда Шабачке гимназије. Млада је била кћи почившег Дамњана и Љубице, учитељице из Шапца, а рођена је 7. јануара 1908. у Богатићу у Мачви. Кумовали су им техничар Никола ТОЛЕТОВ и Коста Митровски, оба из Шапца.

Михаило Спиридонович КОРОПОВ родио се 8. октобра 1900. у Заплавну у Русији, у породици руских земљоделца Спиридона и Дарје. У шабачкој цркви венчао се 10/23. октобра 1927. године, са Шапчанком Амалијом Благовић. Млада је била Словенка, рођена 3. априла 1898. у Лаханци у Словенији. Кумовале су им руске избеглице из Шапца, радници Сергије РУДАКОВ и Гоха Михаилович АНТОНОВ.

Борис Анастасијевич ВИНИКОВ, син Олге и кубанског козака Анастасија, рођен је 5. јуна 1895. у Асхабаду у Русији. У шабачкој цркви венчао се 24. октобра/6. новембра 1927. а кумовали су му кафеџија Петар Мишковић и удовица Цвета Мил. Шкорић из Шапца.

Стефан Димитријевич БЕЛИЧАНСКИ, лаборант дрогерије у Шапцу, оженио се 23. октобра 1927. године. Имао је тада 36 година и био је син Димитрија и Матроне, земљоделца из Иркијевска са Кубана. Са двадесетдеветогодишњом служавком Вером Павић, ћерком земљорадника Илије и Марије из Воћина у Славонији, венчао се у шабачкој цркви. Кум им је био дрогерист Милан Несторовић, а стари сват шабачко-руски трговац Порфирије СИНЂЕНКО.

Всеволод Алексијевич ДУДНИК, хоровођа шабачког Певачког Друштва „Занатлија“, био је син Алексија Д. Дудника и Варваре М. ШЕЉИХОВ из Умања у Кијевској губернији. Родио се 22. фебруара 1900. у Умању у Русији, а у шабачкој цркви венчао се 11/24. новембра 1927. године. Млада је била Милица, кћи Симке и воскара Стевана Дражића, разведена од писара Првостепеног суда Александра Ристића, рођена 5. јуна 1899. у Шапцу. Кумовали су им књијар Спасоје Јокичић и кафеџија Милан Марјановић.

Михаило Константинович ОГАНЕЗОВ, син Константина и Катарине из Тифлиса, био је пекар у Шапцу. У шабачкој цркви венчао се 22. маја/4. јуна 1928. године са Терезом Лаки. Кумовали су им Милева Алексић из Горње Врањске и Драгомир Добривојевић, пиљар из Шапца. Младожења је рођен 23. августа 1903. у Тифлису у Русији, а млада 24. фебруара 1907. у Мађарској.

Василије Јефремович КУЗЕНКО, син Јефрема Василијевича и Јефимије Игњатијевне из Петровска у Русији, родио се 25. јануара 1887. у Петровску. По други пут се оженио у Шапцу, и у шабачкој цркви венчао 3/16. јула 1928. године. Млада је била Савета, кћи Персе и Јована Икића, рођена 9. марта 1901. у Шапцу.³²⁵

Алексије Михаилович ГОРБАЧЕВ, син поседника из Костроме Михаила и Евдокије, био је бивши руски официр. Родио се 9. септембра 1892. у Костроми, а као избеглица живео је у Шапцу и у шабачкој цркви венчао се 6/19. новембра 1928. године. Млада је била Јелисавета, рођена 5. септембра 1884. у Сибиру, удовица чувара шума у Петковици Вујадина Милосављевића.³²⁶ Кумовали су им Шапчани, кројач Павле ПАШКОВ и инвалид Василије ЧЕЧЕН.

Виктор Павлович ВАСИЉЕВ био је руски избеглица и путар, грађевински надзорник у Шапцу. Родио се 31. јануара 1898. у Русији, а родитељи су му били Марија и свештеник Павле. У шабачкој цркви венчао се 24. септембра/7. октобра 1928. године. Млада је била Милева, ћерка Настасије и обућара Митра Пановића, рођена 2. фебруара 1906. у Шапцу. Кумовали су им Анатолије ПОЛОВШОВ, инжењер из Тополе, и шабачки финансијски прегледник Јерко Лончаревић.

Василије РЕЉИЋ, син Срећка и Евдокије, трговаца из Романовска на Кубану, био је општински чиновник у Шапцу. Родио се 25. априла 1901. у Романовску, а у шабачкој цркви

325 Савета Икић, по речима њеног сина Петра Кузенка, рођена је у Куршумлији.

326 У питању је грешка: Вујадин презивао Мисаиловић, судећи по школским документима његовог и Јелисаветиног сина јединца.

венчао се 8/21. октобра 1928. године. Млада је била Персида Грујићева, кћи Катарине и среског чиновника Јована, рођена 6. јуна 1904. у Шапцу. Кумовали су им Војислав Бабић, студент права, и професор Шабачке гимназије Шимун Бјењаш.

Иван Игњатијевич ЈЕМЕЉАНСКИ, рођен 29. августа 1897. у Павловграду, син је руских велепоседника Игњатија и Јулије. Као избеглица живео је у Шапцу и радио као магационер Прашке банке. Са Драгињом Угреновић, рођеном 13. новембра 1908. у Подрону у Босни, венчао се 15/28. октобра 1928. у шабачкој цркви. Кумовали су им Љубица, удова опанчара Војислава Јовића, и Драг. Ковачевић.

Ананије Данилович ВОЛКОДОВ, рођен 1. октобра 1902. у Роговској у Русији, био је обалски радник у Шапцу. Са Милицом, ћерком Наталије и колара Илије Марковића, рођеном 25. октобра 1911. у Шапцу, венчао се 29. октобра/11. новембра 1928. године у шабачкој цркви. Кумовали су им Шапчани, Сергије РУБАКОВ и Михаил КОРОБОВ. Брак је разведен „извршном пресудом Црквеног суда у Шапцу бр. 5743/3.

Василије Тимофејевич ЖУКОВ био је син Ографене и Тимофеја, земљоделца из Суваровске у Кубанској губернији. Родио се 9. априла 1879. у Суваровској, а у Шабац је стигао као избеглица и удовац. По други пут се оженио 29. априла/12. маја 1929. године, а на венчању у шабачкој цркви кумовали су му руски избеглица Петар ЛУКАЧЕНКО и пиљар Драгомир Добривојевић. Невеста је била четрдесетогодишња Шапчанка Мара, кћи Катарине и трговца Игњата, разведена жена Јеврема Јеше Ракића.

Андрија Иванович СОЛОВЈЕВ био је руски избеглица и земљорадник из Мајура, син Ивана и Олге, земљоделца из Костјонке у Вороњешкој губернији у Русији. Родио се 8. новембра 1902. у Костјонки, а у шабачкој цркви венчао се 11/24. фебруара 1929. године. На венчању са двадесетогодишњом Мајурком Даницом Павловић, ћерком земљорадника Љубице и Симе, кумовали су му трговачки помоћник Мулутин Томић и земљорадник Иван Савић.

Василије Артемович ИВАШЧЕНКО био је обалски радник у Шапцу. Родио се 27. априла 1897. у Привољни на Кубану, у породици земљоделца Артема и Текле. Са Милицом Рашковић из Шапца, рођеном 15. септембра 1892. у Јурги у Босни, венчао се у шабачкој цркви 14/27. јула 1929. године. Кумовали су им келнер Андрија Петровић и обалски радник Симон ИВАНИКОВ, оба из Шапца.

Димитрије Илијевич ТОЛЕТОВ, бивши руски официр, радио је као геометар и живео у Кленку. Родио се 8. децембра 1898. у Медијеву, у Калушкој губернији, у породици Јелене и лекара Илије. Са Јеленом Сикора из Кленка, ћерком Хелене и Јосипа, машинбравара из Гуштања у Словенији, венчао се 9/22. септембра 1929. у шабачкој цркви. Кум им је био Алексеј Герасимович ЛЕВШАКОВ, чиновник из Кленка, а стари сват техничар Федор Ивашович ОДИНЕС.

Михаило ШАБЛОВСКИ био је син Александре и Фердинанда, бившег железничког инжењера из Јекатеринослава. Родио се у Јекатеринославу, а имао је 35 година када се 10/23. јануара 1930. у шабачкој цркви венчао са Јеленом Кећкош из Варошице Лешнице. Био је

руски царски официр. Млада је била седамнаестогодишња кћи Марка и Кате, земљорадника из Миљеваца у Славонији. Кумовали су им бивши руски официри Павле ИКОНИКОВ и Иван Павлович МИЉЕВСКИ. „Брак је престао 10. фебруара 1946. године.“

Захарије Захаријевич ЧЕРНАШОВ био је „радник трикотаже“ у Шапцу. Син је Захарија и Марије, земљоделца из Расшеватске у Русији. У Расшеватској је и рођен 15. јула 1891, а у шабачкој цркви венчао се 6. фебруара 1930. године. Млада је била Олга Савићева из Шапца, кћи земљорадника Луке и Стеваније, рођена 3. фебруара 1897. у Дебрцу. Кум им је био трговац Феодор РОКОТЈАНСКИ, а стари сват опанчар Душан Солаковић.

Иван МАЛУКА, син земљоделца Крима и Федоре из Приволње у Русији, имао је 40 година када се 13. фебруара 1930. венчао у шабачкој цркви. Његова изабраница била је 37-годишња Марија, бивша жена Николе Лаћарца из Шапца, кћи земљорадника из Сремске Митровице Ђорђа и Ане Ђурко. Кум им је био гостионичар Јанко Глазеровић, а стари сват бивши руски официр Павле ИКОНИКОВ. Брак је разведен 27. фебруара 1950. године, пресудом Црквеног суда у Шапцу бр. 5-64/50.

Кондрат Петровић ЉАШЕНКО, продавац „хлебног пецива“ у Шапцу, родио се 14. јула 1895. у Колниболотској у Кубанској области. Био је син Петра и Марфе, земљоделца из Колниболотске. Када је постао Шапчанин био је удовац, а у шабачкој цркви венчао се 13. фебруара 1930. године. Млада је била Лепосава, кћи Ђуке и Марије Николић, удовица Сретена Милановића, рођена 1897. у Шапцу. Кумовали су им трговац Воја Стевановић и продавац новина Иван МИЉЕВСКИ.

Александар Герасимовић СМОЉАН, радник у Шапцу, био је син земљоделца Наталије и Герасима из Старокорсунска у Кубанској области. Имао је 42 године када се - као удовац - по други пут оженио. У шабачкој цркви венчао се 5/18. фебруара 1930. са четрдесетједногодишњом Софијом, ћерком Фридриха и Маргарете Барух из Ковиља, удовицом кројача П. Тих. Вуковића. Кумовали су им Шапчани, кројач Павле ПАШКОВ и радник Иван ВАСЈУКОВ.

Николај Алексејевич РАТИМОВ, пиљар у Шапцу, родио се 5. септембра 1880. у Ст. Успенска у Русији. Отац му је био Алексеј, а мати Александра. Са Лидијом, удовицом Адама Хороша, венчао се у шабачкој цркви 7/20. фебруара 1930. године. Млада је била педесетогодишња Мађарица, рођена у Руменки, кћи Балинда Варте и Цине Шари. Кумовали су им Шапчани, руски пуковник Константин ЛЕПИЛКИН и Михаил РЈАБОКОВ.

Григорије Димитријевич ЈЕРМАКОВ, син Димитрија и Матроне, родио се 30. јануара 1889. у Устлабинску у Русији. У Шабац је дошао као удовац, а у шабачкој цркви венчао се 7/20. фебруара 1930. године. Његова изабраница била је 40-годишња Станија, удовица земљорадника Нандора Николића, кћи Стевана и Станије Максимовић из Дреновца. Кум им је био трговац Антон ГОРЛЕНКО, а стари сват радник Александар СМОЉАН.

Иван ПОДСТАВНИК био је руски избеглица и радник у Шапцу. Родио се у Суздаљску, у породици земљоделца Дениса и Софије, а имао је 39 година када је 15. марта/28. априла 1930. у шабачкој цркви склопио други брак. Венчао се са Мађарицом Хеленом-Ил-

ком, удовицом Мих. Кучере, ћерком Стефана и Марије Нача, земљорадника из Титела, која се родила 6. маја 1887. у Чуругу у Бачкој. Кум им је био Харитон Рутин, надничар из Титела, а стари сват радник из Кленка Алекса ПОПОВ.

Феодор Мојсијевич РОКОТЈАНСКИ, трговац у Шапцу, био је син земљорадника Мојсеја и Агафије из Кухаривска у Русији. Родио се 17. фебруара 1900. у Кухаривску, а у шабачкој цркви венчао се 28. априла/11. маја 1930. године. Невеста је била деветнаестогодишња Шапчанка Даринка Обрадовићева, кћи Наталије и ћурчије Станка, рођена у Бадовинцима. Кум им је био трговац Војислав Стевановић, а стари сват Павле ИКОНИКОВ.

ДРУГИ брак засновао је 2/15. фебруара 1931. године. Са Софијом - Зором Ластин, ћерком домаћице Даринке и зидара Душана, рођеном 4. децембра 1911. у Иригу у Срему, венчао се у шабачкој цркви. Кум је био Максим КОЉАДИН, трговац из Прова, а стари сват трговац Василије МОНАСТИРНИЈ. Брак је разведен „правомоћном пресудом Црквеног суда Епархије шабачке бр. 2903 на штету мужа“.

Василије Максимович БОНДАРЕВ био је син земљорадника Максима и Параскеве из Владимирска у Русији. У Владимирску се родио 22. марта 1902. године, а у Шапцу је био обалски радник када се 11/24. маја 1930. венчао у шабачкој цркви. Млада је била Мађарица Ана, кћи надничара Иштвана Јухаса и Ане Нађ, рођена 16. јула 1896. у Киштереску у Мађарској. Кум је био рибар Јован Д. Аћимовић, а стари сват руски официр Павле ИКОНИКОВ.

Иван Антонович НИКИТИН, син Антона и Параскеве, земљорадника из Убеженске у Русији, био је шофер у Шапцу. У Убеженској се родио 22. јануара 1894, а у шабачкој цркви венчао 11/24. јула 1930. године. Био је то његов други брак. Млада је била Марија из Шапца, кћи Мате и Уше Пирењак, рођена 20. јануара 1894. у Кашини у Хрватској. Кумовали су им Шапчани, трговци Аким МОЉКО и Алексеј ГРИЊКИН.

Александар Васиљевич ШЧЕРБАКОВ био је трговац у Шапцу, а његови родитељи - Василије и Катарина - били су руски дворјани (племени). Родио се 1894. у Мајкопу на Кубану, а у цркви у Богатићу венчао се 13/26. октобра 1930. године. Свештеник је био Алексеј ЈЕФРЕМОВ, парох дубљански. Кумовале су им такође руске избеглице: Александар ТРЕЈГУТ, техничар из Шапца, и полицијски писар из Лознице Сергије СЕЛИМАНОВ. Млада је била Људмила, кћи Сергија и Лидије РОСНИЦКИ, професора гимназије у Бихаћу, рођена 11. новембра 1909. у Кохолки у Русији.

Василије Трофимович МОНАСТИРНИЈ син је Трофима и Јефимије, земљорадника из Величковске у Русији. Рођен је 12. априла 1888. у Нововеличковској, а у Шапцу је био трговац. У шабачкој цркви, као удовац, венчао се 3/16. новембра 1930. године. Млада је била Русиња из Шапца Наталија КОВЕШЊИКОВА, кћи руских земљорадника Јевдокима и Зинаиде, рођена 14. августа 1896. у Ст. Отрадку на Кубану. Кум је био Марко СОЛОМАХА, бивши козачки пуковник, а стари сват трговац Антон ГОРДЕНКО.

Иван Фјодорович ТРЕЈГУТ, машиниста из Шапца, родио се 19. јула 1898. у Русији. Био је син Фјодора и Евдокије из Кубанске губерније. У шабачкој цркви венчао се 24. маја/6. јуна 1931. године са Ирином, ћерком Марије Шпигл, рођеном 25. септембра 1915. у Цун-

дорфу. Кумовали су им Константин ЛЕПИЛКИН, руски пуковник из Шапца, и бродски моториста Игор БАГЕНСКИ.

Мојсије Андрејевич МИТКАЛЕВ био је чиновник Техничког одељења у Шапцу. Родио се 24. августа 1885. у Харкову, у породици харковског полицијског чиновника Андрије и Александре. Други брак склопио је у шабачкој цркви, 25. маја/7. јуна 1931. године. Тада се венчао са Радмилом Маринковић, ћерком почившег финанси Јовице и Катарине из Шапца, рођеном 20. јула 1904. у Сенишкју. Кума им је била Загорка, жена геометра Момчила Мелића, а стари сват абација Илија Митровић.

Николај Александрович БОЧКАРОВ родио се 9. маја 1899. у Царицину у Русији, у трговачкој породици. Родитељи су му Александар Матвејевич и Јевдокија Стефановна из Царицина. Био је судија - приправник Окружног суда у Шапцу, када се 25. маја/7. јуна 1931. венчао у шабачкој цркви. Млада је била Наталија, кћи пекара Саве и Персиде, рођена 24. фебруара 1906. у Шапцу. Кум им је био адвокат Драгомир С. Петровић, а стари сват Василије А. ЧЕРНИШОВ, чиновник железничке дирекције у Београду.

Георгије Теодорович ПЕТРЕНКО, радник у Шапцу, син је Теодора и Ане, земљорадника из Ст. Лабинска на Кубану. Рођен је 23. априла 1898. у Ст. Лабинску, а 29. јуна/12. јула 1931. венчао се у шабачкој цркви. Као удовац оженио се са Бојаном, удовом кројача Момчила Перишића, ћерком земљорадника Николе и Данице Лазаревић, рођеном 18. јануара 1899. у Свилеуви. Кумовали су им Шапчани, домаћица Лепосава Хајрић и радник Василије ЗИНЧЕНКО.

Марко Феодатович СОЛОМАХА, козачки потпуковник и избеглица у Шапцу, био је син Феодота и Марфе из Ст. Маријанске у Кубанској области у Русији. Родио се 25. априла 1898. у Ст. Маријанску, а у шабачкој цркви венчао се 6/19. септембра 1931. године. Млада је била 22-годишња Видосава Лимићева, кћи Милутина и Маре из Шапца. Кумовали су им трговци Павле ИКОНИКОВ и Аким МОЉКО. Брак је разведен 1942. године „на штету мужа и жене“.

Василије БЈЕЛОУСОВ био је надзорник Завода у Храстовцу. Родио се 1. јануара 1885. у Рај-Александровску, у породици Ефимије и Самуила, официра руске војске. Био је удовац, када се 9/22. новембра 1931. оженио по други пут. У шабачкој цркви тада се венчао са Хеленом, васпитачицом из Храстовца, ћерком Франциска Пинтера и Марије Јешин, рођеном 16. априла 1899. у Поновичу у Словенији. Кум им је био Козма ЗАРУБА, бивши козачки официр.

Андрија Димитријевич БЕГДАН, син Димитрија и Јелистимије из Ст. Роговске у Кубанској области, био је обалски радник у Шапцу. Родио се 30. септембра 1887. у Роговској, а као удовац у шабачкој цркви склопио је други брак. Венчао се 21. јануара 1932. године са 40-годишњом Петријом, разведеном од Милисава Јерковића, ћерком Михаила и Јелке Попадић, рођеном у Руњанима. Кум им је био трговац Аким МОЉКО, а стари сват лаборант Степан БЕЛИЧАНСКИ.

Архип Симеонович КРУЦ, снајдер у Шапцу, родио се 19. фебруара 1895. у Роговској у Русији. Био је син Симеона и Марије, а 19. јануара/1. фебруара 1932. венчао се у шабачкој цркви. Млада је била 24-годишња Лепосава, разведена жена Милутина Ивановића из Синошевића, кћи земљорадника Рајка и Крстине Алимпић из Накучана. Кумовали су им шабачки Руси, трговац Павле ИКОНИКОВ и машинбравар Александар МАХОВ. Брак је разведен „правоснажном пресудом Црквеног суда Епархије шабачке бр. 3578 из 1942. на штету мужа“.

ДРУГИ брак у шабачкој цркви склопио је исте године са Лепосавом Лазић, рођеном 15. августа 1919. у Синошевићу.

Спиридон Алексијевич БРУЈ био је чиновник дирекције Бановинске железнице у Шапцу. Син је Марије и Алексија, пензионисаног пуковника из Новомосковска у Русији. Родио се 12. децембра 1893. у Новомосковску, а у шабачкој православној цркви венчао се 28. фебруара 1932. године. Његова изабраница била је Чехиња Марија Пацел, кћи Ане и окружног шумара Франца из Чешке, рођена 22. јуна 1904. у Спасу, Ст. Самбор - Пољска. Кум им је био адвокатски писар др Миодраг Д. Петровић, а стари сват инжењер Светислав Станојевић.

Павле Михаилович ДЕЉНИ био је син Михаила и Ане, земљорадника из Ст. Константиновске у Русији. Родио се 2. августа 1885. у Ст. Константиновску, а 6. марта 1932. венчао се у шабачкој цркви са 40-годишњом Маријом. Млада је рођена у Лаћарку, а била је удовица земљорадника из Шапца Милана Вученовића и ћерка Матије и Соке Мандић. Кумовали су им домаћица Марија Ковач, рођена Колар, и трговац Аким МОЉКО.

Василије Аврамович ЗИНЧЕНКО, обалски радник у Шапцу, рођен је 27. фебруара 1900. у Пашковској у Русији. Син је Аврама и Марије, земљорадника из Ст. Пашковске, а у шабачкој цркви венчао се 28. августа 1932. године. Млада је била 30-годишња Јелисавета Ћосићева, кћи Марије и Обрада, земљорадника из Брдарице. Кума је била учитељица из Црниљева Наталија Пириватрић, а стари сват служитељ шабачке цркве Козма ЗАРУБА.

Павле Иванович ИКОНИКОВ, син Ивана и Марије из Станице Костаниковске у Кубанској области, родио се 25. марта 1880. у Русији. У Шапцу је био трговац, а као удовац у шабачкој цркви по друди пут се оженио 9/22. септембра 1932. године. Тада се венчао са Маријом, разведеном женом Франца Ковача из Љубљане, ћерком чиновника Милинора и Ане Колар, рођеном 16. маја 1902. у Цељу у Словенији. Кумовали су им виђени Шапчани, Петар Гроздић и Рус Аким МОЉКО.

Павле Георгијевич ГРИГОРОВ, молерски радник из Шапца, родио се 29. јуна 1896. у Јермољановки у Русији. Био је син Георгија и Анастасије, житарских трговаца из Јермољановке. У шабачкој цркви венчао се 26. септембра 1932. године са Рускињом Ирином СТЕФАНИ, рођеном 13. новембра 1908. у Тифлису. Млада је била кћи Михаила СТЕФАНИ, бившег пуковника руске војске, и Вере Александровне из Тифлиса. Кумовали су им Шапчани, Петар ДУДКА и Александар МАХОЊ.

Василије Никитович РЕШИТКО, надничар из Шапца, био је син Никите и Јевросиме из Кубанске губерније у Русији. Имао је 40 година, када се 3/16. октобра 1932. у шабачкој цркви венчао са Станом Костић из Шапца. Невеста је била кћи Љубомира и Драгиње, земљорадника из Ма(х)ова, а у том селу је и рођена 27. маја 1899. године. Кум је био трговац Марко СОЛОМАХА, а стари сват кројач Архип КРУЦ.

Сергије Томич ЕНДАСОВ био је секретар Епархијског управног одбора у Шапцу. Син је Неониле и Томе, помоћника министра Министарства саобраћаја из Москве. Рођен је 13. октобра 1894. у Харкову. Два пута се женио, а други брак склопио је 8/21. септембра 1933. године. Тада се у цркви Св. Ђурђа у Крушевцу венчао са учитељицом Персидом Каменићевом, ћерком зајечарског трговца Мите и Јулке, рођеном 28. октобра 1894. у Зајечару.

Анатолије Василијевич ШАМБО, руски избеглица и геометар у Шапцу, родио се 5. маја 1909. у Ростову. Био је син Софије и царског официра

Василија, а 2/15. априла 1934. венчао се у шабачкој цркви. Млада је била студенткиња филозофије, Русиња Валентина БУДАРИНА, кћи Ане и геометра Михаила из Шапца, рођена 18. марта 1913. у Петровску у Русији. Кумовали су им Евгеније ПОЉАКОВ, геометар из Владимираца, и студент технике у Београду Владислав ДАНИЛОВ. Брак је разведен 21. августа 1941. године.

Иван Јегорович КУДЉАЈЕВ, син руских земљорадника Јегора и Лукреције, био је земљорадник у Шапцу. Родио се 14. септембра 1888. у Келермесову у Русији, а 2/15. јула 1934. венчао се у шабачкој цркви. Био је то његов други брак. Невеста је била Марија, удова пекара Сретена Радукића, кћи обућара Ђуре и Паулине Нађ, рођена 16. фебруара 1882. у Нађ-Атаду у Словенији. Кум им је био кројач Радосав Томић, а стари сват бравар Нинко Матић.

Евгеније Иванович МИЛОГРАДОВ, професор Подринске учитељске школе у Шапцу, родио се 18. јануара 1895. у Рудњу у Вороњешкој губернији. Био је син Олге и Ивана Љ. Милоградова, општинског чиновника из Рудња. Са Даринком Ђорђевић, учитељицом вештина у шабачкој Државној реалној гимназији, венчао се 9/22. јула 1934. године у шабачкој цркви. Млада је била кћи трговца Петра и Томаније из Зајечара, а рођена је 9. јуна 1897. у Заграђу у Срезу зајечарском. Кумовале су им младожењине колеге, професори Момчило Стојановић и Михајло Савић.

Григорије Јемељанович САПСАЈ, син руских земљорадника Јемељана и Јевлампие, био је надничар у Шапцу. Родио се 10. јануара 1902. у Старођермијевску у Русији, а 15/28. октобра 1934. венчао се у шабачкој цркви. Млада је била Шапчанка Ана Урач, кћи врдничког бравара Паваоа и Франциске, рођена 17. септембра 1917. у Врднику. Кум је био трговац Никита СИРОТИН, а стари сват Аким МОЉКО.

Јаков Никифорович ТЕСЛЕНКО, син вороњешких земљорадника Никифора и Фекле, родио се 11. октобра 1893. године у Илинки у Вороњешкој губернији. Са Шапчанком Драгињом Ивац, ћерком Петра и Тодоре, земљорадника из Сиберића у Далмацији, рођеном

30. августа 1903. у Сиберићу, венчао се у 4/17. априла 1934. у шабачкој цркви. Кумовале су им учитељица Катарина Ђорђевић и Живана, супруга Милана Чакића.

Александар Димитријевић БУЧИН био је син московског индустријалца Димитрија и Татјане, рођене ЈАЗАРОВ. Родио се 25. јануара 1902. у Москви. Био је овлашћени инжењер у Шапцу када се 19. августа/1. септембра 1935. у шабачкој цркви венчао са Ружицом Константиновић, ћерком шабачких гостионичара Ђорђа и Љубице. Млада је тада била учитељица у Јаловику, а рођена је 10. септембра 1911. у Шапцу. Кум је био директор банке Ђорђе М. Јовановић, а стари сват шеф техничког одсека Боривоје Д. Костић.

Антон Иванович МИХАЧЕВ, син руских земљорадника Ивана и Насте, био је тестераш у Шапцу. Рођен је 5. марта 1887. у Павлову, у Оренбуршкој губернији у Русији. Са удовицом Маријом Бабић, ћерком хрватских земљорадника Јакова и Манде Јерковић, рођеном 1885. у Гуњи у Славонији, венчао се 22. августа/9. септембра 1935. у шабачкој православној цркви. Кумовали су им Шапчани, кројач Миодраг Топузовић и тестераш Аким ЧЕРКАСКИ.

Аћим Гаврилович КАЛИНЧЕВ био је син руских земљорадника Гаврила и Ефросиније, а као избеглица радио је у стругари у Шапцу. Родио се 8. септембра 1879. у Н. Александровску код Саратова. Као удовац се венчао у шабачкој цркви, 7. јуна 1936. године, са 51-годишњом домаћицом Анђелијом Лазић. Она је била кћи Миленка и Јелисавете, земљорадника из Бојића. Кумовали су им Шапчани, опанчар Матија Љ. Поповић и столарски радник Никола В. Паповић.

Јаков Макаревич ДРОНОВ, радник у Шапцу, родио се 16. марта 1883. у Мигулиеску у Донској области. Био је син мигулиеских земљорадника Макара и Јулијане. Као удовац, 30. јула/11. августа 1936, венчао се у шабачкој цркви са удовицом из Шапца Маријом Јеремић. Она је била кћи Ференца и Борке Ердељи, елемирских земљорадника, а у Елемиру се родила 1886. године. Кумовале су им руске избеглице, трговац Аким МОЉКО и радник Павле ЂОМЕН.

Аким Аникејевић МОЉКО, трговац из Шапца, родио се 9. септембра 1882. у Станици Полтавска у Кубанској области. Био је син тамошњих земљорадника, Аникеја и Јелисавете. У шабачкој цркви, 20. јануара/8. фебруара 1937. године, ступио је у други брак и венчао се са удовицом Катариницом Додић. Она је била кћи Михаила и Николије Лазић, земљорадника из Скеле у Срезу посавском, а у Скели се и родила 1898. године. Кум је био болничар Александар КОРОВОЈ, а стари сват зидар Андрија БЕГДАН.

Павле Јевремович КЛИМОВ, син земљорадника Јеврема и Пелагије из Вазнесенског, био је радник у Шапцу. Родио се 10. јуна 1881. у Вазнесенску у Кубанској области, а у шабачкој цркви венчао се 17. октобра 1937. године. Његова изабраница била је Хрватица Јелена Црној, удова пекара Јосипа и кћи међумурског оружника Стевана и Агате, а рођена је 16. маја 1880. у Чаковцу у Међумурју. Кумовали су им радник Андрија ПЕТРЕНКО и Аким ЧЕРКАСКИ.

Симеон Феодорович МУЉГИН, радник у Шапцу, био је син новојављенских земљорадника Феодора и Марије. У Новојављенску родио се 1896. године, а 15. априла/2. маја 1938. венчао се у шабачкој цркви. Невеста је била радница Спасенија Шашић, кћи горњовраштанских земљорадника Живојина и Ане, рођена 4. новембра 1904. у Горњој Врањској. Кум је био радник Кондрат ЉАШЕНКО, а стари сват Петар ДУДКА. Брак је разведен 6. јуна 1952. године.

Леонид Павлович ГОРАНСКИ, инжењеријски поручник из Шапца, родио се 16. марта 1906. у Витепеку у Русији. Био је син Надежде и свештеника Павла. У војној капели Св. Ђирила и Методија у Марибору венчао се 4. августа 1938. године, са Русињом Нинном ПЧЕЛНИКОВ, учитељицом у Дутој Реци. Њени родитељи били су трговачки путник Владимир и Клавдија, рођена ЛИХОНОС, из Нахичеване на Дону. Млада је рођена 25. фебруара 1916. у Нахичевани, а брак је престао Леонидовом смрћу - 27. октобра 1991. године у Марибору.

Иван Александрович АФНАСЈЕВ, син Александра и Аграфене, земљорадника из Теменебеуске на Кубану, родио се 18. фебруара 1901. у Ст. Теменебеуска, а у шабачкој цркви венчао се 12. фебруара 1939. године. Био је тада браварски радник у Шапцу. Млада је била служавка Марија Мартиновић, рођена 21. августа 1900. у Бојићу, кћи тамошњих земљорадника Луке и Стане. Кум је био радник Илија Д. ЈЕРМОЛЕНКО, а стари сват Симон И. ИВАНКО.

Сава Леонтијевич БАЛАБАНОВ, трговац у Шапцу, родио се 4. децембра 1890. у Мангушу у Донској губернији. Био је син мангушких земљорадника Леонтија и Харитине. У шабачкој цркви, као удовац, венчао се 30. маја 1939. године. Млада је била удовица Ана Павишић, кћи кикиндских земљорадника Фрање и Кате Прелић, рођена 9. фебруара 1891. у Кикинди. Кумовали су им Шапчани, кафеџија Иван Лацко и Сима Сеизовић.

Кондрат ЉАШЕНКО венчао се 16/29. маја 1939. године у шабачкој православној цркви са Зорком Добродолац, домаћицом из Шапца. Био је то његов трећи а њен други брак. Она је била кћи Душана и Кате, земљорадника из Купинова, а рођена је 1911. у Купинову.

Иван Василијевич ГАРБАНОВ, инжењер пољопривреде у Шапцу, родио се 22. јула 1899. у Кијеву. Родитељи његови, Василије и Марија, били су кијевски велепоседници. Био је разведен, када се 12/30. јула 1939. у храму Св. Саве у Београду венчао са београдском професорком Персидом Обреновић. Она је била кћи Младена и Драге, учитеља у пензији, а рођена је 20. јула 1898. у Милошеву.

Теодор Василијевич БОЈАРИНОВ био је син руског трговца Василија и Анастасије, родио се 25. августа 1905. у Нижње-Чиркаску на Дону. У шабачкој цркви венчао се 13. јула 1941. године, са домаћицом из Шапца Загорком Кнежевић. Она је била кћи Ангелине и грађевинског предузимача Тодора, а рођена је 9. новембра 1922. у Шапцу. Кумали су им шабачки Руси, приватни чиновник Димитрије И. ТОЛЕТОВ и руски официр Алексије ГОРБАЧЕВ.

Мојсеј Алексијевич МОРОЗ, радник у Шапцу, родио се 28. августа 1902. у Тимошевској на Кубану. Био је син тамошњих земљорадника Алексија и Устиније. У шабачкој цркви венчао се 21. јула/3. августа 1941. са Мађарицом Маријом Ковач, домаћицом из Шапца. Она је била кћи Петра и Марије, земљорадника из Котлине у Барањи, а тамо је и рођена 15. децембра 1902. године. Кум је био радник Василије ПОЗНЕСШЕВ, а стари сват Прокочиј СВЕРИДЊЕНКО.

Матвеј Петровић БЕЛОНОГ, син земљорадника Петра и Јевдокије из Роговске на Кубану, родио се 6. августа 1899. у Роговској. У Шапцу је био радник, а у шабачкој цркви венчао се 7/25. јула 1941. године. Млада је била домаћица Милица, разведена ЈЕРМОЛЕНКО, кћи Катарине и земљорадника Милорада Јовановића, рођена 4. фебруара 1909. у Румској. Кум је био трговац Аким МОЉКО, а стари сват књиговецац Александар ПОГОРЉЕЦКИ.

Петар Петровић АНДРИЈЕНКО био је радник у Шапцу, а родио се 29. јуна 1892. у Уст-Лабинску у Русији. Био је син тамошњих земљорадника Петра и Параскеве. У шабачкој цркви склопио је други брак, 5. октобра 1941. године. Тада се венчао са Терезијом Целнер, удовицом из Шапца, ћерком земљорадника из Новске Јозе и Јулке Врбљан, рођеном 1892. у Хрватској. Кумовали су им Евица, жена таљигаша Саве Росића, и радник Василије ЗИНЧЕНКО. Брак је разведен 15. фебруара 1955. године.

Виктор Алексејевич СИДЊЕНКО, инжењер у Шапцу, родио се 16. новембра 1897. у Новоукраинки, Срез Јелисаветград, Губернија Херзон. Био је син тамошњег трговца Алексеја и Ане. У храму Св. Вознесења Господњег у Београду венчао се 21. септембра/4. октобра 1942. године, са Шапчанком Јеленом Миловановић. Млада је рођена 20. децембра 1907. у Шапцу, а била је кћи Данице и банкарског чиновника Љубише. Брак је престао Викторовом смрћу, 9. јула 1982. године.

Иван Андрејевич ВАСЈУКОВ, шабачки радник, био је син земљоделца Андреја и Прасковеје из Уст-Лабинскаја на Кубану. Тамо се и родио 29. августа 1889. године. У Шапцу се венчао 19. октобра/1. новембра 1942. године са домаћицом Љубицом. Она је била удовица Стојана Живковића и кћи Марије и београдског јорганције Илије Антонијевића, а родила се 24. маја 1898. у Београду. Кум им је био трговац Никита КАЛАУШИН, а стари сват машинбравар Иван АФАНАСЈЕВ.

Борис Викторовић НАДАЛОВ, син Виктора и Прасковије, родио се у Краснодару 24. априла 1911. године. Био је грађевински инжењер, а 15. јуна 1945. у Шапцу се оженио са Даницом Арнаутовић. Она је била чиновница, а рођена је 21. јула 1921. у Шапцу. „Правоснажним решењем СО Нови Сад ... одобрена је промена презимена женика и невесте са Надалов на Ђурић и промена имена женика са Борис на Боровој“. Било је то 27. октобра 1966. године.

Сергије Георгијевич КРАСОВСКИ, син Георгија и Александре, родио се 20. марта 1894. у Русији. Био је наставник музике у Шапцу. Са Зорком, ћерком Алексе и Љубице Вукашиновић, рођеном 25. јула 1900. у Дуваништу, венчао се 3. фебруара 1946. године. Брак је престао Сергејевом смрћу, 1. новембра 1973. године.

Јурије НАУМОВ, син Олега и Катарине, родио се 8. јануара 1922. у Косовској Митровици. У Шапцу је радио као шофер, а у истом граду се оженио 6. маја 1946. године. Невеста је била Марија, кћи Војислава и Катице Поповић, рођена 4. априла 1925. у Београду. Брак је разведен 27. јула 1957. у Шапцу.

Виктор Керентијевич КЛЕШЋАР, службеник „Вођара“ у Шапцу, родио се 15. маја 1890. у Горњем Кишењову у Бесарабији. Био је син Керентија и Варваре, рођене ШЕКАР-ЧУК. Са тринаест година млађом Соком, ћерком Милана и Илинке Ђирковић из Страже, венчао се 31. маја 1947. и постао јадрански зет. Сведоци на венчању били су им комшије, бојација Велизар Косановић и гостионичар Сава Лазаревић. Брак је разведен 13. фебруара 1959. године.

Сергије КУРЈАЧИЈ, магистар фармације из *Сремске 7* у Шапцу, родио се 14. јануара 1889. у Старобелску. Родитељи су му Григорије и Дарја, рођена ПОГОРЕЛОВА. Са удовицом Јеленом Свејковски, ћерком Лепосаве и Живојина Ценића, рођеном 24. децембра 1910. у Ђуприји, венчао се 5. септембра 1949. године.

Павле ПАВЛОВИЋ, син Павла и Марије МАКСИМОВНЕ, родио се 18. маја 1896. у Севастопољу. Био је гимназијски наставник у Шапцу. У том граду се 20. априла 1950. венчао са Милојком Богдановић, рођеном 22. јуна 1914. у Горњој Сипуљи у Јадру, ћерком тамошњих земљорадника Живојина и Милеве.

Михајло КУРИЛОВ, официр ЈНА украјинске народности, родио се 13. новембра 1923. у Дервенти. Био је син Евстасија и Анастасије, рођене СИПУН. У Шапцу се оженио 29. априла 1950. године, са Радмилом Алексић. Невеста је рођена 1. новембра 1928. у Мојковићу у Рађевини, а била је домаћица. Брак је престао жениковом смрћу, 26. маја 1968. у Мачванском Причиновићу.

Мирослав БЈЕЛИК, машински техничар у Шапцу, родио се 1. јануара 1927. у Вуковару. Са Живком Антонић, рођеном 5. јула 1932. у Варни, оженио се 2. јула 1950. године. Невеста је била кћи Владислава и Радојке, рођене Личанин, и свршена ученива Трговачке академије. Сведоци на венчању били су каменорезац Владимир Чворић и београдски студент технике Димитрије Бенч. Брак је престао 3. септембра 1974. године, смрћу Мирослава Бјелика.

Никита КАЛАУШИН родио се 27. маја 1877. у Баталпашинеку, а у Шапцу је био службеник. Живео је у *Карађорђевој бр. 39*. Био је син Илије и Марфе, рођене ПОДЛАБ-КОВ. Имао је држављанство ФНРЈ и народност руску, а био је разведен када се 3. јуна 1951. венчао са Јеленом КОНДРАТЕНКО. И невеста је била разведена, а родила се 3. јула 1895. у Уст-Лабу. Њени родитељи били су Симеун ЈАНУЧКЕВИЧ и Марија, рођена Берг. Брак је престао жениковом смрћу, 11. маја 1973. године.

Олег ПОПОВ родио се 1. септембра 1931. у Лазници у Хомољу. Био је син руског избеглице Анатолија и Босилке, рођене Радовић. Становао је у Београду и радио као техничар. У Шапцу се венчао 31. маја 1952. године са шабачком ученицом Јеленом Јовановић, рођеном 8. априла 1934. у Великој Кикинди. Брак је разведен 18. марта 1960. године.

У цркви и парохији села Шеварице, Срез Мачвански, Бановина дринска, брак су склопила два Руса, Никола Мишћанко и Никита Серђук.³²⁷

Никола МИШЋЕНКО, Рус источно-православне вере, машински чиновник Водне задруге на Чеврнтији. Био је син Ивана и Пелагије, земљопоседника и власника мајдана из Александрo-Грушевска у Русији. Рођен је 4. децембра 1903. године. У Шеварицама је брак склопио са Маријом, удовом Михаила Михайловича из Шапца, ћерком предузимача из Цурндорфа у Бургенвалду у Немачкој Лоренца и Марије Шпигел, рођеном 6. априла 1896. године. Младенци су брачно испитани и 20/7. октобра 1940. године венчани, а црквено венчање обавио је парох дреновачки Јаков Чупић.

Никита СЕРЋУК, руски избеглица из Узвећа, био је син Даринке и Симеона Серђука, земљоделца из Кубанске области у Русији. Рођен је 15. септембра 1885. у Роговској, а 29/11. јуна 1944. године венчао се у цркви у Шеварицама. Брак је склопио са 42-годишњом Милицом Степановић из Узвећа, ћерком узвећских земљорадника Паје и Кате. Млади је то био први, а младожењи други брак. Обред је обавио свештеник Владета Лукић.

327 МИАШ, Црква шеваричка, Протокол брачно испитаних лица 1933-1949.

ИЗБЕГЛИЦЕ У ПОПИСИМА

Становништво Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца први пут је пописано 31. јануара 1921. године. У тројединој држави живело је тада 20.568 Руса: 4.176 у Србији, 54 у Црној Гори, 2.636 у БиХ, 712 у Далмацији, 5.923 у Хрватској, Славонији, Међумурју и на острву Крк са општином Кастањ, 1.630 у Словенији са Прекомурјем, и 5.437 у Банату, Бачкој и Барањи. У Подрињу су била 94 житеља руске народности.

Од тада је обављено још девет пописа: 1931, 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2012. године. Међуопштински историјски архив у Шапцу чува књиге Шапчана пописних током 1937. и 1943. године, у којима су имена и шабачких Руса. Попис из 1937. није детаљан, али је онај из 1943. обухватио адресе и биографске податке комплетних породица. Сачуване књиге пописа, драгоцени су документи који показују да су шабачки Руси били углавном писмени, да су обављали различите професије, радили у државним установама и цркви, бавили се трговином, били инвалиди, радници, студенти и ђаци.

Из пописа током 1937. године наводимо 150 руских фамилија, онако како су и пописане:³²⁸

- Атанас БЕЗЦЕЛИЈ, писарски помоћник
- Иван БУРЈАН, надничар
- Спира БРУЈ, чиновник
- Борис БАКАЛ, Рус; Зора, домаћица; Александар, дете; Зора, дете
- Степан БЕЛИЧАНСКИ, апот. помоћник; Амалија, домаћица
- Матвеј БЕЛАНУД, Рус емигрант; Евица, надничар
- Андрија БЕГДАН, надничар
- Александар БУЧИН, Рус, инжењер
- Сава БАЛАБАНОВ, Рус, ситничар
- Сергије БОГОРОДИЦКИ, чиновник; Љубица, домаћица
- Сергије БАГЕНСКИ, инжењер (умро); Катарина, домаћица; Игор, ђак; Аркадиј, домаћин; Олег, студент технике; Хиљда, студент технике
- Иван БОРАС, ковачки помоћник
- Ирена БИРДАШИКОВ
- Никола БОЧКАРОВ, чиновник у суду
- Марија БРУЈ, домаћица; Рамон, дете
- Борис ВИНИКОВ, чиновник; Мила, домаћица

- Иван ВЕЛИКОЊА, поручник
- Александар ВИНОГРАДОВ
- Алексије ГОРБАЧЕВ, радник; Јелисавета, домаћица; Сергије, радник
- Алекса ГЕРАСИМЕНКО, надничар
- Јуриј ГРАДОВ, наставник гимнастике; Полина, домаћица; Светлана, дете; Ирена, ђак
- Коста ГЛИВЕНКО, чиновник
- Леонид ГОРНИШЧЕВСКИ, зуботехничар
- Антон ГОРАСЕНКО, Рус; Загорка, домаћица
- Иван ГУРИЊЕЦ, Рус
- Павле ГРИГОРИЈЕВ, Рус; Ирена, домаћица; Вера, дете
- Јаков ГРИГОРИЈЕВ, Рус
- Јелисавета ГРАЉАК, домаћица
- Иван ГАНЧЕВ, баштован
- Стеван ГЛИГОРСКИ, надничар,
- Василије ГАЛУШКО, трговац
- Димитрије ГАЛУШКО, трговац
- Иван ДУРИЦКИ, обућарски радник; Марија, домаћица; Алекса, дете; Олга, дете
- Јаков ДРОНОВ, радник
- Григорије ЕРМАКОВ, надничар; Станија, домаћица
- Јаков ЕРМОЛЕНКО, Рус, инвалид
- Сергије ЕНДАСОВ-Томић, секретар Духовног суда; Персида, учитељ
- Василије ЖУКОВ, инвалид; Мара, домаћица
- Игњат ЖУКОВ, надничар
- Козма ЗАРУБА, црквењак; Лидија, домаћица; Владимир, дете
- Николај ЗУБЧЕВСКИ, трговац; Босиљка, домаћица; Људмила, ђак; Владимир, ђак
- Јелена ЗУМКОВСКА, домаћица
- Иван ИКОНИКОВ, трговац; Матилда, домаћица
- Павле ИКОНИКОВ, трговац; Марија, домаћица
- Василије ЈЕВТУЗЕНКО, инвалид
- Павле КАШЕР, Рус, радник
- Александар КОРОВОЈ, служитељ
- Михај КАХНАЈОВ, радник

- Владимир КОРНИЛОВ, надничар
- Сава КОВШАР, обућар; Милица, домаћица
- Виктор КЉЕШЋАР, радник
- Никифор КИСИЉ, техничар; Марија, домаћица; Георгије, ђак
- Владимир КУРАГИН, професор; Марија, домаћица
- Никола КОЧКОНОГОВ, биоскопција; Клавдија, биоскопција
- Александар КЕДРИН, надзорник
- Архип КРУЦ, кројачки радник
- Петар КАР-ПЕТРОВ, берберски помоћник
- Георгије КАЛПАКЧИЈЕВ, кројачки радник
- Александар КОРОПЧЕНКО, зубар; Олга, домаћица
- Александар КОСКО, биоскопција
- Михаил КОТХАЈ, покућар; Ката Балог, домаћица; Спира, син; Павле, син
- Марија КАЉУШКА, суплент
- Платон КРКЉУШ, земљоделац; Тина, домаћица
- Берија КУЧЕРА, столарски радник; Наталија, домаћица
- Харитон КЕЧЕРСКИ, трговац; Јелена, домаћица; Исидор, дете; Марица, дете
- Ђорђе КАСАНОВ, млинарски радник; Лепосава, домаћица
- Григорије КОНОВАЛ, професор
- Никола КЕРНАЧИН, ђак
- Павле КОНРАД, чиновник
- Александар КАТРАЉОВ, надничар
- Иван КУЛИЧОВСКИ, надничар
- Виктор ПАРАФАНОВ, трговачки помоћник
- Василије КУЗЕНКО, учитељ музике; Савета, домаћица; Смиљана, дете; Оливера, дете; Петар, дете
- Иван Е. КУДЉАЈЕВ, надничар; Марија, радница
- Петар КАСПАРОВ, радник
- Никита КУЛАШИН, трговац
- Елена КОНДРАТЕНКО, домаћица
- Игор КАМЕНСКИ, механичар; Драгица, домаћица
- Василије КАМЕНСКИ, члан Народног позоришта у пензији; Евдокија, домаћица
- Лепосава П. КЛИМОВ, продавачица млечних производа; Павле, млекар

- Владимир КОХ, трговац; Милица, жена; Михаило, ђак
- Рада ЛЕВТЕРОВ, баштовански радник
- Петар ЛУКАЧЕНКО, инвалид
- Иван ЛЕПИЛКИН, инвалид; Константин, инвалид (брат)
- Александар ЛУКЈАНОВ, професор
- Зинов ЛАБАНОВ
- Борис ЛАКАШИН, радник; Јулијана, домаћица; Слободан, дете; Петар, дете
- Константин МАТВЕЈЕВ, фијакериста
- Павле МОРОЗОВ
- Мојсије МИТХАИЛОВ, бивши чиновник
- Константин МАЗУРИН, лекар; Марија, домаћица; Даринка, куварица
- Никола МЕЛИКОВ, тестераш; Данило, тестераш
- Иван МИЉЕВСКИ, продавац новина; Људмила, домаћица; Константин, ђак
- Орест МЕЊШОВ, техничар; Олга, наставник
- Василије МОНАСТИРСКИ, трговац; Наталија, домаћица
- Никола МИШЧЕНКО, монтер
- Тимофеј МАЛЕШЕНКО, бравар; Марија, домаћица; Вера, ђак; Радмила, дете, Божана, дете
- Иван МЕШКОВ, ситничар; Марија, домаћица; Валеријан, ђак
- Иван МОСКОВ, баштован
- Александар МОХОЊ, надничар; Мархва, домаћица; Анастасија, учи за зубног техничара; Олга, ђак; Николај, дете
- Михаило НИКОЉКА, шофер Дома народног здравља
- Иван НИКИТИН, шофер; Марија домаћица
- Јефим НОСАК, геометар; Јевдокија, домаћица; Андрија, ђак
- Гаврило НЕСТРЕНКО, емигрант
- Андрија ОНЕСАРГ, надничар; Јован, млинарски помоћник
- Стеван ОСТОРУКОВ, каменорезац; Зорка, домаћица
- Андрија ОВАНСЕЈАК, грађевински техничар; Раиса, домаћица
- Михаило ОГАЊЕЗОВ, пекар; Шерушка, домаћица
- Михаило ПРОЗАРОВСКИ, радник
- Јованка ПЕЛАШАГОВ
- Георгије ПЕТРЕНКО, обалски радник
- Александар ПАВЛОВ, трговац

- Владимир ПЕТРЕНКО, алас; Марија, домаћица; Владимир, дете; Розалија, дете, Анка, дете
- Ђорђе ПЕТРЕНКО, обалски радник; Борка, домаћица; Сава, дете
- Александар ПОГОРЉЕЦКИ, надничар; Херта, лаборант; Павле; надничар
- Иван ПУШКАРЕВ
- Виктор ПАРАФАНОВ, трговачки помоћник
- Татјана ПОПЛАВСКА, домаћица
- Никола ПАНАСЕНКО, Рус; Пелагија, домаћица; Елеонора, свршена ученица
- Никола РАТИМОВ, надничар; Лидија, пиљар (умрла 1937)
- Васа РЕШИТКО, Рус, радник; Стана, домаћица; Мирослава, дете
- Сима СУХОРУКОВ, шегрт
- Михаило СОПОЦКИ, лекар; Љубица, милосрдна сестра
- Никола СОЛОВЈЕВ, трговац
- Глигорије САПСАЈ, надничар
- Алексија СИДАРЕНКО, дрвофарбар
- Михаило СМИРНОВ, кочијаш
- Владимир СКАРЛОВНИК, инжењер. поручник; Росанда, домаћица; Марија, дете
- Марко СОЛОМАХА, трговац; Видосава, домаћица
- Павле СОЛОНСТЕКИ, тестераш; Стајка Борић, невенчана жена
- Сибин ЗАЈАРНИ, рабаџија
- Никола СИРОТКИН, трговац
- Јулија СЉОСКИНА, наставница контрактуална
- Александар СТАРАКОЉСКИЈ, апсолвент медицине; Анилина, лекар
- Никифор ТРАЈАН, надничар
- Иван ТРЕЈГУТ, машиниста; Ирена, домаћица; Александар, дете;
- Александар ТРЕЈГУТ, чиновник
- Јаков ТЕСЛЕНКО, надничар
- Лариса Ј. ТИМЧЕНКО, домаћица; Владимир, офицер; Виктор, ђак
- Иван ФЕОФИЛАКТОВ, професор; Даница, домаћица
- Иван ФАХАТОВ, чиновник
- Михаило ШАБЛОВСКИЈ, служитељ; Јелена, домаћица; Михаило, дете
- Александар ШЧЕРБАКОВ, трговац; Људмила, домаћица
- МИХАИЛО ШЕРБИН, надзорник; Вукосава, домаћица; Владимир, дете.

По наредби војног заповедника и немачких власти, у јуну 1941. године, „Биро за заштиту интереса и за помагање руских емиграната у Србији“ укључио се у попис који је био обавезан за држављане Русије старије од 16 година. Градско поглаварство Шапца задатак је завршило 1943, и захваљујући томе сачувени су детаљни подаци о 130 руских фамилија са 232 члана. Књиге пописаних, по азбучном реду, „причају“ давно заборављене избегличке приче и сведоче о старосној, социјалној и образовној структури руских избеглица.

Међу тадашњим шабачким Русима двоје најстаријих имали су по 79 година. Били су то наставница Јулија Димитријевна СЉОСКИНА и чиновник Александар КОСКОВ.

Више од тридесет најмлађих рођени су у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, и многи од њих имали су српска имена а матерњи језик био им је српски.

Међу руским избелицама у Шапцу било је двадесеторо академски образованих, не рачувајући једанаесторо који су завршили руске војне академије. Завршену основну школу имао је 31 шабачки Рус, осамнаесторо потпуну или непотпуну гимназију, тринаесторо средњу школу, десеторо неку од стручних школа, а троје Богословију. Било је и тридесетак ђака и пет студената, а неписмених само четворо!

Руси - Шапчани по занимању су били: машинбравари, снајдери, млинари, шофери, лимари, стаклоресци, бојације, бравари, молери, обућари, чувари, продавци новина, рибари, најамни радници, типографи, болничари, часовничари, кафеџије, трговци, техничари, лаборанти, хемичари, фармацеути, учитељи, наставници и професори, лекари, судски писари, судије, адвокати, архитекте, инжењери, геометри, свештеници. Било је и пензионера, активних официра и војника, а четворица су били инвалиди. Имена свих, по азбучном реду уписујемо у имагинарну књигу пописа, онако како је попис и извршен, уз напомену да су после завршетка Другог светског рата уз имена Руса који су напустили Шабац или ФНЈ надлежни дописисали те податке.³²⁹

Иван АФНАСЈЕВ, рођен 24. јуна 1891. на Кубану, Русија; машинбравар; Рус; југословенско држављанство, источно-православна вера; матерњи језик руски; писмен, завршио основну школу; у Шабац досељен из Лознице, 3. августа 1935; поседује 2 грла ситне стоке; ожењен.

МАРА, жена, рођена 1. фебруара 1900. у Бајици у Црној Гори; Српкиња; писмена; из Лознице заједно дошли у Шабац.

Џвета АФНАСЈЕВ, старешина породице; домаћица; рођена у априлу 1914. у Моровићу; Српкиња; завршила 3 разреда основне школе; са породицом у Шабац дошла из Лознице, 1. априла 1942. године; удата; поседује две свиње.

МИХАИЛО, син, рођен 12. априла 1933. у Лозници; ђак, завршио 3. разред основне школе; Рус, српско држављанство; источноправославна вера.

МАТРОНА, кћи, рођена 7. априла 1939. у Лозници; дете; Русиња; српско држављанство; матерњи језик српски.

329 МИАШ, Шабачка општина, *Попис становништва општине града Шапца, грађанство 1943.*

ЈАКОВ, муж, рођен је 1901. у Русији; трговац. ПРИМЕДБА: „Добровољно у немачкој војсци“³³⁰

Архип КРУЦ, рођен 19. фебруара 1894. у Ст. Роховска у Русији; отац Симеон; снајдер; Рус, источноправославна вера; матерњи језик руски; завршио основну школу; у Шабац дошао из Земуна; станује у *Зеке Буљубаше* 55 у Шапцу; ожењен.

ЛЕПОСАВА, жена, рођена 15. августа 1919. у Синошевићу; домаћица; Српкиња; неписмена; у Шабац дошла 15. априла 1936. из Синошевића.

НИКОЛИЈА, свастика, рођена 6. децембра 1933. у Синошевићу; ученица I разреда основне школе; Српкиња; из Синошевића дошла 3. маја 1942.

Анатолије БАТЕНКО, рођен 17. децембра 1901. у Папучни; свештеник; народност руска, држављанство српско; вера православна; матерњи руски; завршио Богословију; из Криваје дошао у Шабац 22. априла 1943; ожењен.

РАИСА, жена, рођена 5. септембра 1909. у Кавказији; домаћица; народност руска, вера православна; матерњи руски; завршила 6 разреда гимназије.

ПЕТАР, син, рођен 29. септембра 1928. у Миличиници; ђак, завршио IV разред гимназије.

ВАЛЕНТИНА, кћи, рођена 14. августа 1930. у Миличиници; ђак, завршила I разред гимназије.

ЛИДИЈА, кћи, рођена 25. јануара 1932. у Осечини; ђак; завршила IV разред основне школе; народност руска, држављанство српско; вера православна.

ТАТЈАНА, кћи, рођена 29. септембра 1934. у Осечини; ђак; завршила II разред основне школе; народност руска, држављанство српско; вера православна.

ВЛАДИМИР, син, рођен 16. јула 1933. у Осечини; народност руска, држављанство српско; вера православна.

Николај БАКУТА, рођен 23. марта 1888. на Кубану; радник; Рус; неожењен; православне вере; матерњи руски; завршио основну школу; у Шабац се доселио 1920. године.

Фјодор БОЈАРИНОВ, рођен 5. марта 1905. у Нижњој Чирекоји; грађевински инжењер; руска народност; православна вера; матерњи руски; завршио Технички факултет; ожењен.

ЗАГОРКА, жена, рођена 9. новембра 1922. у Шапцу; домаћица; Српкиња; завршила 7 разреда гимназије.

ОЛГИЦА, кћи, рођена 5. марта 1942. у Шапцу; дете.

ВАСИЛИЈЕ, син, рођен 5. марта 1942. у Шапцу; дете.

ПРИМЕДБА: „Одселили се за Београд 20. јануара 1947.“

Андрија Димитријевич БЕГДАН, рођен 29. септембра 1886. у Русији; радник; народност руска, држављанство српско; матерњи руски; вера православна; завршио V разреда гимназије; из Русије дошао 1921; ожењен.

ПЕТРИЈА, жена, рођена 1. марта 1890. у Руњанима; домаћица, Српкиња; неписмена.

Игњат БЈЕЛИК, рођен 29. јануара 1884. у Увричанки; радник; народност руска, држављанство српско; матерњи руски; вера православна; завршио основну школу; у Шабац дошао из Винковаца 1. новембра 1937; станује у *Стојана Новаковића 46*; ожењен. ПРИМЕДБА: „Умро“.

БАРБАРА, жена, рођена 13. јуна 1898. у Бачкој Паланци; домаћица; римокатоличке вере; матерњи немачки; неписмена.

МИРОСЛАВ, син, рођен 1. јануара 1927. у Вуковару; ученик V разреда гимназије; руска народност, вера православна; учесник НОБ-а.

Сергије Александрович БОГОРОДИЦКИ, рођен 1886. у Москви; генералштабни потпуковник; народност руска, држављанство српско; матерњи руски; завршио Војну академију у Русији; из Москве отишао 1920; у Шапцу живи у *Светосавској бр. 73*; ожењен. ПРИМЕДБА: „Отишао с Немцима“.

ЉУБИЦА, жена, рођена 5. новембра 1894. у Зајечару; учитељица Женске занатске школе; Српкиња; завршила Вишу женску занатску школу.

Никола Александрович БОЧКАРОВ, рођен 9. маја 1899. у Соликамску; судија у пензији; народност руска, вера православна; завршио Правни факултет; у Шабац се доселио из Кичева 30. октобра 1930; живи у *Синђелићевој 14*; ожењен.

НАТАЛИЈА, жена, рођена 24. фебруара 1907. у Шапцу; домаћица; Српкиња; завршила 4 разреда гимназије.

Андрија БУЗИН, рођен 28. септембра 1888. у Русији; машинбравар; ожењен.

МАРИЈА, жена, рођена 23. марта 1899. у Руми; домаћица; живе у Ливадама, код шипурске ћуприје.

Александар БУЧИН, рођен 25. јануара 1902. у Москви; инжењер; Рус; држављанство српско, вера православна; матерњи руски; завршио Технички факултет; у Шабац дошао из Београда 23. фебруара 1930; ожењен.

НАПОМЕНА: „Умро“.

РУЖИЦА, жена, рођена 1. септембра 1911. у Шапцу; домаћица; Српкиња; завршила Учитељску школу; живи у *Масариковој 29*.

ДИМИТРИЈЕ, син, рођен 4. септембра 1936. у Шапцу.

НАТАЛИЈА, кћи, рођена 22. марта 1939. у Шапцу.

Василије Максимович БОНДАРОВ, рођен 22. марта 1902. у Владимирскоју; рибар; Рус; држављанство руско, вера православна; матерњи руски; завршио средњу школу; у Шабац дошао из Београда 1. новембра 1943; станује у *Карађорђевој бр. 9*; ожењен.

АНА, жена, рођена 1898. у Мађарској; домаћица; држављанско руско; вера православна, матерњи мађарски; завршила основну школу.

Ђорђе Костадинович ВЕРЛЕ, рођен 9. јула 1903. у Керчу; чиновник; народност руска, држављанство српско; вера православна; матерњи руски; рибар; завршио 7 разреда гимназије; из Русије дошао 10. априла 1929; у Шапцу живи у *Вука Караџића бр. 8*; ожењен.

НАДЕЖДА, жена, рођена 6. маја 1910. у Глушцима; домаћица; Српкиња; завршила основну школу; из Глушаца у Шабац дошла 1923. године.

ДОБРИЛА, кћи, рођена 29. септембра 1929. у Шапцу; ђак; народност руска, држављанство српско; завршила III разред гимназије.

ВЛАДИМИР, син, рођен 25. априла 1935. у Глушцима; ђак; завршио III разред основне школе.

Андреја Иванович ВУЗИН, рођен 1889. у Русији; радник; народност руска, држављанство југословенско; матерњи руски; вера православна; писмен; живи у Шипурским ливадама; ожењен.

МАРИЈА Хинко Вујасин, жена, рођена 1899. у Руми; Српкиња; православна вера; писмена.

Михаило Василијевич ВАХИЉЕВ, рођен 10. октобра 1884. у Рјазану у Русији; продавац новина; завршио Војну академију; у Шапцу живи у *Владе Јовановића 23*; самац; ожењен.

Добрила ГЛУШЧЕНКО, рођена 15. октобра 1911. у Бањанима; Српкиња; завршила 4 разреда основне школе; у Шабац дошла из Забрежја 1. марта 1946; живи у *Масариковој улици*; удова.

ВЕРА, кћи Григорија Глушченка; рођена 25. октобра 1933. у Забрежју; ђак.

Иван Василијевич ГАРБАНОВ, рођен 22. јула 1899. у Кијеву; инжењер; завршио универзитет; у Шабац дошао 4. јула 1935. из Зем. добро-Беље; живи у *Цара Душана бр. 38*; ожењен.

ПЕРСИДА, жена, рођена 25. јула 1898. у Милошеву; професор у гимназији; завршила Вишу педагошку; у Шабац се дошла из Алексинца 12. марта 1936.

Алексеј ГОРБАЧЕВ, рођен 23. јануара 1891. у Костроми у Русији; инвалид; народност руска, држављанство руско; матерњи руски; вера православна; завршио Војну академију; из Русије у Шабац дошао 28. јануара 1921; станује у *Масариковој 47*; ожењен.

ЈЕЛИСАВЕТА, жена, рођена 5. априла 1892. у Бомску у Русији; држављанство руско; матерњи руски; вера православна; завршила Домаћичку школу; из Русије у Шабац дошла 28. јануара 1921.

ВЛАДИМИР, син, рођен 6. априла 1922. у Рибарима; радник; завршио VII разред гимназије у Шапцу.

ПРИМЕДБА: „Отишли с Немцима“.

Јуриј Андрејевич ГРАДОВ, рођен 30. октобра 1892. у Тифлису у Русији; наставник гимнастике; матерњи руски; вера православна; завршио Војно инжењерску академију; из Русије дошао 1. јануара 1920; у Шапцу живи у *Стојана Новаковића 57*; ожењен. ПРИМЕДБА: „Био у ропству у Немачкој“.

ПОЛИНА, жена, рођена 28. августа 1896. у Волгороду у Русији; домаћица; завршила 4 разреда основне школе. ПРИМЕДБА: „Отишла са Немцима али се вратила“.

ИРИНА, кћи, рођена 2. августа 1920. у Челиштопољу у Русији; чиновник банке; завршила 3 године Правног факултета; неувдата. ПРИМЕДБА: „Отишла са Немцима“.

Владимир ГИРКО, рођен 1900. у Русији; у Шапцу живи у *Вука Караџића бр. 2*; ожењен.

СЛАВКА, жена, рођена 15. децембра 1899. у Мрђеновцу.

Олга ДЕМЈАНОВ, рођена 4. јула 1881. у Могиљеву у Русији; домаћица; Русиња; матерњи руски; вера православна; завршила учитељски семинар; у Шапцу живи у *Вука Караџића бр. 45*; удова.

ГРИГОРИЈЕ, син, рођен 14. јула 1917. у Русији; активни официр; Рус; матерњи руски; вера православна; отеран у заробљеништво у Немачку.

ВИКТОР, син, рођен 26. маја 1926. у Панчеву; свршени матурант гимназије; Рус; матерњи руски; вера православна; мобилисан у НОВ.

Василије Тимофејевич ЖУКОВ, рођен 1875. у Русији; Рус; матерњи руски; вера православна; досељен из Русије; живи у *Војводе Мишића бр. 3*; ожењен.

МАРИЈА, жена, рођена 13. фебруара 1880. у Шапцу; Српкиња; православне вере.

Сибин Савич ЗАЈАРНИ, рођен 26. октобра 1892. у Русији; обалски радник; матерњи руски; вера православна; писмен; завршио 4 разреда основне школе; дошао из Русије; живи у *Краља Милана бр. 11* у Шапцу; ожењен.

ДАРИНКА, жена, рођена 1891. у Мајуру; Српкиња.

Ломбанов³³¹ **ЗИНОВЈЕВ**, рођен 30. октобра 1887. у Новгородску у Русији; радник; Рус; матерњи руски; вера православна; писмен; завршио Грађанску школу; у Шабац дошао из Крагујевца 1929; живи у *Карађорђевој бр. 9*; удовац.

Василије ЗИНЧЕНКО, рођен 27. фебруара 1906. у Кубанској области у Русији; радник; држављанство руско; матерњи руски; православна вера; завршио основну школу; у Шабац дошао 1921. године; живи у *Краља Милана бр. 14*; ожењен. ПРИМЕДБА: „У Немачкој на раду“.

ЈЕЛИСАВЕТА, жена, рођена 17. маја 1903. године.

Никола ЗУБЧЕВСКИ, рођен 29. јула 1899. у Русији; трговац; народност руска; матерњи руски; вера православна; завршио Коњичку академију; у Шабац дошао из Брчког 1921; живи у *Вука Караџића бр. 49*; ожењен.

БОСА, жена, рођена 22. марта 1902. у Брчком; домаћица; Српкиња; завршила трговачку школу.

ВЛАДИМИР, син, рођен 24. септембра 1922. у Шапцу; студент медицине.

ЉУДМИЛА, кћи, рођена 13. фебруара 1932. у Шапцу; ученица I разреда гимназије.

ПРИМЕДБА: „Цела породица отишла с Немцима“.

Јелена ИВАНОВИЋ, рођена 23. маја 1903. у Русији; домаћица; православна вера; матерњи руски; неписмена, живи у *Јевремовој 7* у Шапцу; удата.

ЖАРКО (Стевана) Ивановић, муж, рођен 24. јануара 1895. у Планинском Грабовцу; Србин; у Шабац се доселио 4. септембра 1925.

331 У првом попису постоји Зинов ЛАБАНОВ!

МИЛИЦА, кћи, рођена 30. јула 1925. у Планинском Грабовцу; завршила основну и радничку школу.

НАДЕЖДА, кћи, рођена 3. фебруара 1930. у Шапцу; ученица гимназије. ПРИМЕДБА: „Умрла“.

ДАНИЛО, син, рођен 18. јула 1935. у Шапцу; ученик основне школе.

РАДИВОЈ, син, рођен 18. јануара 1939. у Шапцу.

ВЕРА, кћи, рођена 14. септембра 1942. у Шапцу. ПРИМЕДБА: „Умрла 1945“.

Ана Николајевна ЈАКШИЋ, рођена 1923. у Трослианецу у Украјини; домаћица; самоука; живи у *Масариковој бр. 99*; удата.

ЈАКОВ (Сретко) Јакшић, муж, рођен 1919. у Цикотама код Власенице; радник фабрике „Зорка“; у Шабац досељен из Власенице.

СЛАВКО, син, рођен 22. августа 1945. у Минхену у Немачкој.

Јаков ЈЕРМОЛЕНКО, рођен 27. фебруара 1887. у Русији; инвалид; емигрант; народност руска; вера православна; матерњи руски; завршио 5 разреда Више народне школе; у Шабац дошао из Бакра 1920. године; живи у *Вука Караџића бр. 58*; удовац. ПРИМЕДБА: „Умро 1943“.

Катарина КАЉАДИН, рођена 1903. у Русији; домаћица; Русиња; држављанство руско; матерњи руски; православна вера; завршила основну школу; из Русије дошла 1920; живи у *Карађорђевој 37* у Шапцу; удовица. ПРИМЕДБА: „Умрла 1943“.

Виктор КЛЕШТАР, рођен 15. фебруара 1890. у Русији; Рус; држављанство руско; вера православна; матерњи руски; завршио основну школу; из Русије дошао 1920. године; у Шапцу живи у *Војводе Мишића 12*; ожењен.

СОКА, жена, рођена 1901. у Стражи; домаћица; Српкиња; неписмена; из Страже у Шабац доселила се 1920. године.

Александар КОРОПЧЕНКО, рођен 27. маја 1887. у Кијеву; зубни лекар; Рус; вера православна; држављанство руско; матерњи руски; „завршио стручну школу“; из Русије дошао 21. априла 1921. године; у Шапцу живи у *Војводе Мишића 26*; ожењен.

ОЛГА, жена, рођена 15. јуна 1896. у Русији; домаћица; православна вера; матерњи руски; завршила средњу школу; удата; у Шабац дошла са мужем.

ПРИМЕДБА: „Отишли са Немцима“.

Александар Антонич КОСКОВ, рођен 1875. у Полтави; чувар; Рус; руско- православна вера; матерњи руски; живи у Колонији фабрике „Зорка“; ожењен.

Сава Иванович КОВШАР, рођен 19. јуна 1896. у Ставропољу у Русији; обућар; из Русије дошао 6. октобра 1921; у Шапцу живи у *Вука Караџића 67*; ожењен.

МИЛИЦА, жена, рођена 1890. у Мајуру; у Шабац дошла 1918. године.

Виктор Терентович КЉЕШТАР, рођен 5. маја 1891. у Кишињову; радник; Рус; вера православна; држављанство руско; матерњи руски; у Шапцу живи у *Војводе Путника бр. 39*; ожењен.

СОКА, жена, рођена 1899. у Стражи.

СТАНА, кћи, рођена 1917. у Стражи.

Василије КУЗЕНКО, рођен 25. јануара 1887. у Петровској; пензионер; Рус; вера православна; матерњи руски; завршио педагошку школу; у Шапцу живи у *Милоша Обилића бр. 5*; ожењен. ПРИМЕДБА: „Умро“.

САВЕТА, жена, рођена 15. марта 1902. у Куршумлији; домаћица; Српкиња; завршила основну школу; у Шабац дошла из Аранђеловца 1. октобра 1937.

ПЕТАР, син, рођен 2. фебруара 1935. у Шапцу; ђак основне школе.

СМИЉАНА, кћи, рођена 28. марта 1929. у Шапцу; ђак.

ОЛИВЕРА, кћи, рођена 21. маја 1931. у Аранђеловцу; ђак.

Сергије Георгијевич КРАСОВСКИ, рођен 20. марта 1891. у Селидовој, Област јекатериновска, Русија; Рус; вера православна; матерњи руски; музичар; завршио основну музичку школу.

Олга Сергејевна КРАСОВСКА, ђак; рођена 27. октобра 1932. у Бихаћу; завршила гимназију; из Бихаћа дошла 1932. и 26. јула 1945. отишла за Загреб; у Шапци живи у *Владе Јовановића бр. 56*.

СЕРГИЈЕ Георгијевич, отац, рођен 20. марта 1894. у Русији; наставник музике; завршио гимназију и музичку школу; из Бихаћа дошао 1932; разведен.

ИВАН Георгијевич, стриц, рођен 19. марта 1893. у Русији; архитекта; завршио архитектонску школу; у Шабац се доселио 11. јула 1944; ожењен.

Никита Илијич КАЛАУШИН, рођен 1877. у Башаплашину; трговац; Рус; вера православна; матерњи руски; живи у *Карађорђевој 39* у Шапцу.

ЈЕЛЕНА Анакондрентна КОНДРАТЕНКО, синовица, рођена 3. августа 1895. у Башаплашину; домаћица; Рускиња; удата.

Љубица КРИМШАМХАЛОВ, рођена 15. маја 1894. у Краљеву; домаћица; држављанство руско; вера православна; завршила основну школу; у Шабац дошла из Лознице 9. октобра 1943; живи у *Светосавској бр. 2*; удата.

ИЗМАИЛ БЕЈ, син, рођен 1938. у Краљеву; држављанство руско; мухамеданска вера; матерњи руски; у Шабац дошао из Лознице.

ЗАИДА, кћи, рођена 1. априла 1936. у Краљеву; држављанство руско; мухамеданска вера; матерњи руски; у Шабац дошла из Лознице.

ЛЕИЛА, кћи, рођена 9. октобра 1934. у Крагујевцу; држављанство руско; мухамеданска вера; матерњи руски; у Шабац дошла из Лознице.

Тодор КУМКОВСКИ, рођен 14. марта 1883. у Русији, у Курску; бојација; у Шапцу живи у *Вука Караџића бр. 90*; 23. фебруара 1944. дошао из Р. Охр. Корпуса; ожењен. ПРИМЕДБА: „Одселио се“.

АНГЕЛИНА, жена, рођена у Бадовинцима.

Борис Паја ЛАКАШИН,³³² рођен 21. јануара 1897. у Чајкоту (Тифлис), Русија; најамни радник; народност руска; држављанство руско; вера православна; матерњи руски; завршио Руску војну академију; из Тифлиса дошао у априлу 1924; у Шапцу живи у *Милоша Поџерца 49*; ожењен.

ЈУЛИЈА, жена, рођена 10. октобра 1911. у Врднику; домаћица, држављанство руско; вера католичка; матерњи мађарски; завршила основну школу; у Шабац дошла 1923. године.

СЛОБОДАН, син, рођен 15. октобра 1932. у Букову; народност руска; ученик; завршио III основне школе.

ПЕТАР, син, рођен 31. новембра 1934. у Шапцу; народност руска; ученик; завршио I разред основне школе.

Никола ЛАВРИЊИКОВ, рођен 24. фебруара 1894. у Ускатерешадору у Русији; отац Никола; чиновник Дома народног здравља; држављанство руско; вера православна; матерњи руски; завршио Војну академију; из Русије дошао 29. јануара 1921; у Шапцу живи у *Војводе Мишића 12*; ожењен.

Архип Симеонович КРУЦ, рођен 19. фебруара 1894. у Русији; кројач; доселио се из Земуна; у Шапцу живео у *Краља Александра бр. 27*; ожењен.

ЛЕПОСАВА, жена, рођена 12. августа 1911. у Синошевићу; домаћица.

НАДЕЖДА, кћи, рођена 13. јануара 1944. у Шапцу.

Ангелина КУЛИКОВСКА, рођена 10. априла 1899. у Бадовинцима; Српкиња; православна вера; из Бадовинаца се доселила 15. фебруара 1944; завршила основну школу; у Шапцу живи у *Карађорђевој бр. 37*; уривица.

ПРИМЕДБА: „Презива се Пузић“.³³³

ВЕРА, кћи, рођена 3. марта 1937. у Бијељини.

Сергије КУРЈАЧИЈ, рођен 1888. у Старобељску у Русији; фармацевт; држављанство руско; вера православна; матерњи руски; живи у *Сремској бр. 3* у Шапцу.

Александар КОСКОВ, рођен 1864. у Русији; чиновник; Рус; матерњи руски; вера православна; живи у Колонији фабрике „Зорка“ у Шапцу.

Константин Митрофанович МАЗУРИН, рођен 22. фебруара 1866. у Москви; лекар; Рус; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; завршио Московски универзитет; у Шабац дошао 1. јануара 1924. из Банатског Новог Села; живи у *Улици Владе Јовановића бр. 16*; удовац.

Иван МАЛУКА, рођен 7. јула 1889. у Русији, Машатовска станица; сарач; Рус; вера православна; матерњи руски; завршио основну школу; у Шабац дошао из Забрешја 1923; живи у *Милоша Поџерца бр. 9*; ожењен. ПРИМЕДБА: „Умро“.

МАРА, жена, рођена 1895. у Сремској Митровици; домаћица; Српкиња; писмена; у Шабац дошла 1922. године.

332 Уписан два пута.

333 Њен муж је Тодор, који је у попису грешком заведен под презименом КУМКОВСКИ - прим. аутора!

САВКА, кћи, рођена 1930. у Обреновцу.

Олга Петровна МАРЈАНОВИЋ, рођена 2. августа 1888. у Русији; у Шабац дошла из Кленка 22. августа 1936; живи у *Војводе Путника бр. 29*; удовица.

ВЛАДИМИР, син, рођен 26. септембра 1926. у Кленку; радник; завршио основну школу; нежењен.

Орест Владимирович МЕЊШОВ, рођен 7. фебруара 1878. у Русији; техничар; Рус; вера православна; матерњи руски; завршио Војну академију; у Шабац дошао 21. новембра 1920. из Врања; живи у *Светосавској бр. 36*; ожењен.

ОЛГА, жена, рођена 5. маја 1887. у Русији; пензионер; Русиња; матерњи руски; завршила универзитет; у Шабац дошла 21. новембра 1920. из Врања.

Јефим Јаковљевич МЕРКУЛОВ, рођен 28. фебруара 1906. у Русији; геометар; Рус; вера православна; матерњи руски; држављанство југословенско; живи у *Поп Лукиној бр. 5* у Шапцу; ожењен.

ДАНИЦА, жена, рођена 14. септембра у Криваји; домаћица.

ТАЊА, кћи, рођена 2. новембра 1940. у Зајечару.

Иван Павлович МИЉЕВСКИ, рођен 25. маја 1897. у Новгороду; ревизор новина; Рус; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; завршио Војну академију; из Русије дошао 21. јануара 1921; у Шапцу живи у *Милоша Обилића бр. 3*; ожењен.

ЉУДМИЛА, жена, рођена 4. октобра 1899. у Керчу; домаћица; Русиња; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; завршила средњу школу.

КОНСТАНТИН, син, рођен 26. марта 1922. у Шапцу; студент; Рус; нежењен.

ПРИМЕДБА: „У НОБ-у“.

Марија Фјодоровна МИХАИЛОВИЋ, рођена 3. маја 1926. у Москви; домаћица; завршила основну школу; станује у *Јанка Веселиновића бр. 32* у Шапцу; (сна покојног Николе Михаиловића, рибара из Шапца; живи са девојком женом Маријом, рођеном у Мађарској, и њеном децом: Александром, Михаилом, Миланом, Јованом и Ленком).

Сергије Ђорђе МИЛЕТИЋ, рођен 5. јуна 1879. у Рашању; отац Георгије; судијски писар; Рус; вера православна; живи у *Кајмакчаланској бр. 2* у Шапцу; ожењен.

МИЛИЦА, жена, рођена 1888. у Шапцу; домаћица.

Зинаида МОКИЈЕВСКИ-ЗУБОК, рођена 13. октобра 1899. у Ростову; наставница музике; Русиња; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; завршила средњу школу; у септембру 1936. у Шабац дошла из Лешнице; живи у *Светосавској бр. 41*; удата.

ОЛЕГ, син, рођен 22. септембра 1923. у Горанском; приватни чиновник;

Рус; вера православна; матерњи руски; завршио средњу школу; нежењен.

ИРИНА, рођена 22. априла 1925. у Тузи; ученица; I разред гимназије.

ПРИМЕДБА: „Отишли с Немцима“.

Аким Аникијевич МОЉКО, рођен 8. септембра 1879. у Јекатеринославу; бивши трговац; Рус; вера православна; матерњи руски; завршио основну школу; у Шабац дошао из Обреновца 4. септембра 1928; живи у *Јевремовој 20*; ожењен.

КАТАРИНА, жена, рођена 18. априла 1898. у Скели; домаћица; Српкиња; неписмена; у Шабац дошла из Обреновца 4. септембра 1928. године.

Трајан НИКИФОР, рођен 12. марта 1874. у Накубању; радник; Рус; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; живи у *Добропољској 5* у Шапцу; ожењен.

Јефим НОСАК, рођен 2. априла 1893. у Уејаку; геометар; Рус; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; завршио Вишу геодетску школу; у Шабац дошао из Скопља 1. маја 1928; живи у *Владе Јовановића бр. 16*; ожењен.

ЈЕВДОКИЈА, жена, рођена 4. августа 1896. у Краснодару; домаћица; Русиња; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; завршила 8 разреда гимназије са матуром; из Скопља дошла 1. маја 1928. године.

АНДРИЈА, син, рођен 23. септембра 1920. (Теодосија); студент; Рус; вера православна; матерњи руски; држављанство српско.

ПРИМЕДБА: „Син умро 14. септембра 1943. а родитељи отишли из Шапца.“

Константин НОВОСИЉЕВ, рођен 18. маја 1905. у Кавкаској; свештеник; Рус; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; завршио Богословију; у Шабац дошао из Црнијева 22. априла 1943; живи у *Мачванској 6*; ожењен.

ЦВЕТА, жена, рођена 1. јануара 1910. у Београду; домаћица; Српкиња; завршила 4 разреда гимназије; у Шабац дошла из Црнијева 22. априла 1943.

АЛЕКСАНДАР, брат, рођен 10. априла 1914. у Јекатеринграду; студент; Рус; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; у Шабац дошао из Црнијева 22. априла 1943; неожењен.

ВЕСЛОВОЛОД, брат, рођен 31. новембра 1915. у Јекатеринграду; студент; Рус; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; у Шабац дошао из Црнијева 22. априла 1943; неожењен.

ТАМАРА, кћи, рођена 1. новембра 1932. у Недељици; ученица основне школе; вера православна; народност руска; матерњи српски; држављанство српско; у Шабац дошла из Црнијева 22. априла 1943. године.

ТАТЈАНА, кћи, рођена 12. јула 1934. у Дрену; ученица основне школе; вера православна; народност руска; матерњи српски; држављанство српско; у Шабац дошла из Црнијева 22. априла 1943. године.

ДУШАН, рођен 26. септембра 1936. у Дрену; ученик основне школе; вера православна; народност руска; матерњи руски; држављанство српско; у Шабац дошао из Црнијева 22. априла 1943. године.

ПРИМЕДБА: „Отишли у Банат“.

Сибин НИКОЛИЋ,³³⁴ рођен 1865. у Харкову у Русији; радник; држављанство ФНРЈ; завршио основну школу; у Шабац дошао из Русије; живи у *Партизанској 11*; ожењен.

334 Уписан три пута: први пут као Сибин ЗАЈАРНИ, други пут под жениним презименом НИКОЛИЋ, а трећи пут као члан домаћинства своје супруге Даринке а придодат је и син Петар. У једном од пописа

ДАРИНКА, жена, рођена 1865. у Мајуру; домаћица; неписмена.

МИОДРАГ, син, рођен 10. децембра 1926. у Шапцу; млинарски радник; завршио основну школу; неожењен.

РАДИВОЈЕ, син, рођен 1928. у Шапцу; шофер; завршио основну школу; неожењен.

ДРАГОЉУБ, син, рођен 1930. у Шапцу; шофер; завршио основну школу; неожењен.

Михаило Кипријанич ПОПОВ, рођен 22. маја 1878. у Николајеву; тестераш; живи у *Добропољској бр. 5*. (Других података нема, прим. аутора)

Никола ПАНАСЕНКО, рођен 7. маја 1876. у Русији; лимар; народност руска; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; завршио 4 разреда гимназије; у Шабац дошао из Богатића 17. августа 1931; живи у *Вука Караџића бр. 8*; ожењен.

ПЕЛАГИЈА, жена, рођена 4. маја 1886. у Русији; домаћица; Русиња; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; завршила основну школу.

ЕЛЕОНОРА, рођена 4. фебруара 1922. у Бијељини; учитељица; завршила Учитељску школу; у Шабац дошла из Богатића; неувдата. ПРИМЕДБА: „На дужности у селу“.

Бојана ПЕТРЕНКО, рођена у Свилеуви; старешина домаћинства; матерњи српски; писмена; у Шабац дошла из Свилеуве 7. маја 1922; станује у *Карађорђевој бр. 25*; удата. ПРИМЕДБА: „На раду у Немачкој“.

ЂОРЂЕ Феодорович Петренко, муж, рођен 1898. у Лабинску; овалски радник; држављанство руско; дошао из Русије. ПРИМЕДБА: „У НОБ-у“.

БРАНИСЛАВ, син, рођен 10. маја 1927. у Шапцу; типограф; држављанство руско; завршио основну школу; неожењен. ПРИМЕДБА: „У Немачкој“.

САВА, рођен 21. октобра 1931. у Шапцу; држављанство руско; завршио основну школу; неожењен.

Аксентије Јованич ПОПОВ, рођен 14. фебруара 1877. у Армавиру у Русији; стаклорезац; Рус; вера православна; матерњи руски; завршио основну школу; из Русије дошао 20. јануара 1920; у Шапцу живи у *Карађорђевој бр. 90*; удовац. ПРИМЕДБА: „Отишао с Немцима“.

Херта ПОГОРЉЕЦКИ, рођена 6. октобра 1891. у Течеи; лаборант; држављанство руско; народност немачка; вера католичка; матерњи немачки; завршила основну школу; у Шабац дошла из Загреба 3. новембра 1920; живи у *Проте Смиљанића бр. 14*; удата. ПРИМЕДБА: „Отишла с Немцима“.

Милан РЕЉИЋ, рођен 1905. у Романовску на Кавказу, у Кубанској области; инжењер; чиновник Дома народног здравља; завршио право; из Русије дошао 1920; у Шапцу живи у *Милоша Поцерца бр. 12*.

РАИСА, сестра, рођена 19. маја 1909. у Романовску у Русији; домаћица; завршила 8 разреда гимназије; неувдата.

МАРИЈА, сестра, рођена 7. јуна 1910. у Романовску у Русији; чиновник болнице; завршила 8 разреда гимназије; из Русије дошао 1920; неудата.

Василије РЕЉИЋ, рођен 25. априла 1901. у Романовску у Русији; **отац** Срећко; чиновник Градског поглаварства; завршио „потпуну средњу школу“; из Романовска дошао 20. марта 1920; у Шапцу живи у *Карађорђевој бр. 2*; ожењен.

ПЕРКА, супруга, рођена 6. јуна 1903. у Шапцу; домаћица; завршила 2 разреда гимназије.

ВОЈИСЛАВ, син, рођен 25. јануара 1929. у Шапцу; ученик 4. разреда гимназије.

ГОРДАНА, кћи, рођена 3. августа 1937. у Шапцу; дете.

Јурије Лавович РАКИТИН, рођен 1882. у Харкову у Русији; позоришни редитељ; завршио Глумачку школу; држављанство ФНРЈ; у Шабац дошао из Београда; живи у *Карађорђевој бр. 20*; ожењен.

ЈУЛИЈА, жена, рођена 1892. у Петрограду у Русији; домаћица; завршила Глумачку школу; дошла из Београда.

Тодор Мојсилович РОКОТЈАНСКИ, рођен 17. фебруара 1886. у Јејску; кафеџија; Рус; народност руска; вера православна; матерњи руски; завршио средњу школу; са Лемноса дошао 17. јануара 1921; у Шапцу живи у *Кнеза Иве бр. 4*; ожењен.

ТАМАРА, кћи, рођена 9. октобра 1931. у Шапцу; ученица I разреда гимназије; вера православна; матерњи српски; држављанство руско; народност руска.

ЛЕНА, жена, рођена 3. марта 1914. у Владимирцима; домаћица; Српкиња.

Сава РЕШЕТКО, рођен 1895. у Русији; обућар; Рус; вера православна; матерњи руски; држављанство руско; завршио основну школу; из Русије дошао 1921; у Шапцу живи у *Браће Недића бр. 4*; неожењен.

ПРИМЕДБА: „Отишао с Немцима“.

Никола Николајевич РУСАНОВ, рођен 27. децембра 1908. у Русији; инжењер; живи у *Јевремовој бр. 40* у Шапцу; ожењен.

ЗОЈА Стевановна, жена, рођена 11. новембра 1912. у Русији; домаћица. КАРАТИНА, кћи, рођена 4. новембра 1927. у Београду; ђак.

ПРИМЕДБА: „Одселили у хрватски Карловац 25. октобра 1945“.

Григовије САПСАЈ, рођен 10. јануара 1904. у Старој Целаштоској; војник; Рус; вера православна; матерњи руски; завршио основну школу; из Русије дошао 1921; у Шапцу живи у *Милоша Поцерца бр. 43*; ожењен.

АНА, жена, рођена 28. септембра 1917. у Врднику; домаћица; у Шабац дошла 1930. из Врдника.

НИКОЛА, син, рођен 13. маја 1935. у Шапцу; ученик.

АНДРИЈА, син, рођен 28. септембра 1937. у Шапцу; ученик.

ВЛАДИМИР, син, рођен 17. фебруара 1940. у Шапцу; дете.

ПРИМЕДБА: „Отишао с Немцима“.

Марија СЕНДИ, рођена 4. марта 1906. у Суботици; домаћица; Рускиња; вера православна; држављанство руско; матерњи мађарски; завршила основну школу; из Суботице дошла 1940. године; у Шапцу живи у *Пона Карана бр. 13*; удата. ПРИМЕДБА: „Одселили“.

ОЛГА, кћи, рођена 29. јануара 1929. у Суботици; радница; Рускиња; вера православна; матерњи мађарски; завршила основну школу; неудата.

РОЗИКА, кћи, рођена 22. августа 1930. у Суботици; радница; Рускиња; вера православна; матерњи мађарски; завршила основну школу; неудата.

ЈОВАНКА, кћи, рођена 6. септембра 1935. у Суботици; Рускиња; вера православна; матерњи мађарски; завршила основну школу.

Игор Андријевич СЕРБИН, рођен 16. септембра 1899. у Курску; хемичар Дома народног здравља; Рус; држављанство српско; вера православна; матерњи руски; завршио Београдски универзитет; у Шабац дошао из Београда 9. јануара 1942; живи у *Војводе Мишића бр. 8*; ожењен.

ДОМНА Петровна, жена, рођена 1. фебруара 1905. у Номраду; професор; Рускиња; вера православна; матерњи руски; завршила Филозофски факултет.

Виктор Алексијевич СИДЊЕНКО, рођен 3. новембра 1897. у Новоукраинској; општински инжењер; Рус; држављанство српско; вера православна; матерњи руски; завршио Технички факултет; у Шабац дошао из Панчева 1. јула 1935; живи у *Карађорђевој бр. 70*; ожењен.

ЈЕЛЕНА, жена, рођена 7. јануара 1907. у Шапцу; домаћица; Српкиња; завршила трговачку школу.

НИКОЛА, син, рођен 16. јануара 1944. у Шапцу.

Андреј Иванович СИНИЦИН, рођен 1. септембра 1897. у Геническу; трговац; Рус; држављанство српско; вера православна; матерњи руски; завршио гимназију; у Шабац дошао из Црне Горе 1. септембра 1939; живи у *Авде Карабеговића бр. 2*; ожењен.

ВЕРА, жена, рођена 24. новембра 1901. у Илоку; Рускиња; домаћица; вера православна; матерњи руски; завршила основну школу.

ОЛГА, кћи, рођена 8. септембра 1935. у Гњилану; ђак 1. разреда основне школе.

Јулија Димитријевна СЉОСКИНА, рођена 28. маја 1864. у Талеку у Сибиру; наставница; Рускиња; вера православна; матерњи руски; завршила Николајевски институт; дошла 23. јануара 1921; у Шапцу живи у *Вука Караџића бр. 25*; удова.

Павле СОЛОНЕЦКИ, рођен 1873. у Русији; трговац; радник; Рус; вера православна; матерњи руски; неписмен; из Русије дошао 1920; у Шапцу живи у *Вука Караџића бр. 68*; ожењен.

Савка САВЧЕНКО, рођена 1934. у Забрежју; ђак; Рускиња; вера православна; држављанство српско; из Забрежја у Шабац дошла 1942; живи у *Зеке Буљубаше бр. 23*.

Александар СМОЉАН, рођен 9. септембра 1886. у Старом Киреунску; Рус; држављанство српско; вера православна; матерњи руски; неписмен; из Русије дошао 1921; у Шапцу живи у *Краља Александра бр. 28*.

Никола СОЛОВЈЕВ, рођен 1880. у Москви; инвалид; Рус; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; завршио Артиљеријску академију; у Шабац дошао из Богатића 1941; живи у *Вука Караџића бр. 49*; неожењен.

Иван Лукич ТИШЋЕНКО, рођен 15. јуна 1890. у Русији; продавац новина; Рус; држављанство руско; вера православна; матерњи руски; завршио официрску школу; из Русије дошао 31. јануара 1921; у Шапцу живи у *Јевремовој бр. 36*; ожењен.

ЛЕПОСАВА, рођена 17. септембра 1903. у Дубљу; домаћица; Српкиња; неписмена; удова.

ТАТЈАНА, кћи, рођена 15. августа 1942. у Шапцу; народност руска; вера православна; матерњи српски.

ТОМИСЛАВ, син, рођен 15. септембра 1939. у Шапцу; народност руска; вера православна; матерњи српски.

ЉУБИЦА, кћи, рођена 12. марта 1936. у Богатићу; ђак; народност руска; вера православна; матерњи српски.

Јован ТОФИЛОВ, рођен 30. септембра 1906. у Русији; клонфер; народност руска; вера православна; матерњи руски; држављанство руско; у Шапцу живи у *Поп Лукиној бр. 50*; ожењен. ПРИМЕДБА: „НОБ“.

СОФИЈА, жена, рођена 4. јуна 1909. у Звезду; домаћица.

УГРИНКА, кћи, рођена 8. маја 1932. у Звезду.

Димитрије ТОЛЕТОВ, рођен 21. јуна 1878. у Калуги; грађевински техничар; народност руска; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; завршио 8 разреда гимназије; из Русије дошао 1921; ожењен.

ХЕЛЕНА, жена, рођена 11. априла 1906. у Гутенштајну; држављанство руско; вера православна; матерњи немачки; народност немачка; завршила 4 разреда гимназије; из Немачке дошла 1925. године.

ОЛГА, кћи, рођена 22. априла 1930. у Кленку; народност руска; држављанство руско; вера православна; матерњи немачки; завршила I разред гимназије.

ПРИМЕДБА: „Одселили се“.

Александар ТРЕЈГУТ, рођен 7. марта 1895. у Русији; чиновник Водне задруге; народност руска; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; завршио средњу техничку школу; из Русије дошао у јануару 1921; у Шапцу живи у *Милоша Обилића бр. 10*; ожењен.

Никола ТОЛЕТОВ, инжењер, народност руска; држављанство руско; вера православна; матерњи руски; у Шапцу живи у *Милоша Поџерца бр. 42*.

ПРИМЕДБА: „Одселио се за Немачку“.

Виктор Иванович ФАРАФОНОВ, рођен 1885. у Русији; радник; народност руска; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; писмен; „привремено у Београду“; у Шапцу живи у *Војводе Степе бр. 11*; неожењен.

Виктор ФЕОДОРОВ, рођен 1892. у Кијеву; народност руска; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; завршио Богословију; у Шабац дошао 26. фебруара 1944; живи у *Масариковој бр. 47*; ожењен.

Јакв Никифорович ТЕСЛЕНКО, рођен 11. октобра 1892. у Иљинки; земљорадник; емигрант из Русије; народност руска; вера православна; матерњи руски; држављанство руско; у Шапцу живи у *Краља Александра бр. 18*; ожењен. ПРИМЕДБА: „На раду у Немачкој“.

ДРАГИЊА, жена, рођена 30. августа 1913. у Сиберију; домаћица; у Шабац дошла из Табановића.

ДУШАНКА, кћи, рођена 3. марта 1933. у Шапцу; ђак основне школе.

Сергије Јевдокимович ЧУПРИНА, рођен 15. марта 1898. у Кавказу; бравар-монтер; Рус; држављанство српско; вера православна; матерњи руски; завршио основну школу; у Шабац дошао из Београда; живи у *Вука Караџића бр. 24*; ожењен.

СОФИЈА, жена, рођена 1. октобра 1908. у Св. Крижу.

СТЕВАН, син, рођен 8. фебруара 1943. у Шапцу.

ДУШАНКА, кћи, рођена 29. марта 1945. у Шапцу.

Аким ЧЕРКАСКИ, рођен 15. септембра 1887. у Русији; надничар; народност руска; држављанство руско; вера православна; матерњи руски; писмен - самоук; 1926. године из Чачка у Шабац дошао; живи у *Владе Јовановића бр. 8*; ожењен. ПРИМЕДБА: „Умро“.

Михаило ШЧЕРБИН,³³⁵ рођен 17. новембра 1901. Керчу у Русији; техничар; народност руска; држављанство руско; вера православна; матерњи руски; завршио осам разреда гимназије и 6-месечни геодетски курс; у Шабац дошао 15. марта 1924. године; ожењен. ПРИМЕДБА: „Не налази се у Шапцу: 3. V отишли за Београд“.

ВУКОСАВА, жена, рођена 17. јуна 1907. у Равњу; домаћица; Српкиња; завршила 4. разред гимназије; у Шабац дошла из Равња.

ВЛАДИМИР, син, рођен 10. маја 1930. у Шапцу; ђак II разреда гимназије.

Михаило Фердинанд ШАБЛОВСКИ, рођен 1896. у Екатеринбург у Русији; рибар; из Русије дошао 1921; у Шапцу живи у *Карађорђевој бр. 9*; ожењен.

ЈЕЛЕНА, жена, рођена 1910. у Осијеку; домаћица; у Шабац дошла 1929. из Лешнице.

МИХАИЛО, син, рођен 1930. у Шапцу; ученик гимназије.

Јелена Симеуновна НИАКОДРАТЕНКА, рођена 6. јула 1895. у Русији; Русиња, држављанство југословенско; матерњи руски; вера православна; домаћица; завршила нижу гимназију.

Шабац је током Другог светског рата био пун нових избеглица, а међу њима било је једанаест руских фамилија. Нажалост, сачуване су само две књиге тог пописа (А-Ђ и Е-Љ). Наводимо имена и „нових“ шабачких Руса.

335 Михаило ШЧЕРБИН је један од неколико оних који су пописани два пута. У другом попису налазе се и подаци да је из Русије дошао 1919. године и да живи у *Мачванској бр. 17* у Дреновцу.

Сима БОЈАРИНЦЕВ, рођен 1873. у Кијеву у Русији; молер; Рус, држављанство руско; матерњи руски; вера православна; завршио Војну академију; из Кијева дошао 1921; број избегличке легитимације - 15698; у Шапцу живи у *Проте Смиљанића бр. 10*; ожењен.

Михаило ВИНОГРАДОВ, рођен 24. јануара 1891. у Русији; адвокат; Рус, држављанство југословенско; матерњи руски; вера православна; завршио Правни факултет; у Шабац дошао из Апатина 1. новембра 1935; живи у *Цара Душана бр. 38*; ожењен. ПРИМЕДБА: „Одселио се“.

Олга ГРИНИОФ, рођена 30. септембра 1894. у Смоленску; домаћица; народност руска, вера православна; матерњи руски; завршила 8 разреда гимназије; број избегличке легитимације - 5; у Шапцу живи у *Карађорђевој бр. 18*; удата.

Марија ДУРИЦКА, рођена 15. маја 1895. у Полтавској у Русији; домаћица; Русиња; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; неписмена; у Шабац дошла из Београда 19. априла 1944, после бомбардовања; живи у *Карађорђевој бр. 22*; удова.

ОЛГА, кћи, рођена 22. августа 1926. у Инђији; Русиња, ученица 4. разреда гимназије; вера православна; матерњи руски; држављанство српско; у Шабац дошла из Београда.

Вера БОЛОТОВ, рођена 1900. у Урупској у Русији; домаћица; народност руска, држављанство српско; вера православна; матерњи руски; у Шабац дошла из Београда 19. априла 1944; живи у *Карађорђевој бр. 32*; удова.

ПАВЛЕ, син, рођен 1929. у Сланкамену; ђак основне школе.

МАРИЈА, кћи, рођена 1932. у Старој Пазови; ђак.

Атанасија ЕКРЕНОВА, рођена 15. новембра 1890. у Суботици; домаћица; држављанство руско; народност руска, вера православна; матерњи руски; неписмена; у Шабац дошла из Београда 19. априла 1944; живи у *Карађорђевој бр. 23*; удова.

Никита КАЛАУШИН, рођен 27. маја 1877. у Русији; трговац; држављанство руско; народност руска, вера православна; матерњи руски; завршио 6 разреда гимназије; са Крима дошао 21. јануара 1921; у Шапцу живи у *Карађорђевој улици*; ожењен.

Јелена КОНДРАТЕНКО, рођена 3. јула 1895. у Русији; домаћица; држављанство руско; народност руска, вера православна; матерњи руски; завршила 2 разреда гимназије; са Крима дошла 21. јануара 1921; број избегличке легитимације - 15775; у Шапцу живи у *Карађорђевој 39*; удата.

ПРИМЕДБА: „Рускиња, инвалид II категорије“.

Александар КОРОВАЈ, рођен 29. августа 1897. у Русији; болничар; држављанство руско; народност руска, вера православна; матерњи руски; завршио „2 класа козачког училишта“; из Русије дошао 20. јануара 1921; број избегличке легитимације - 15773; у Шапцу живи у *Болничкој 8*; ожењен.

Александра КУНАШОВ, рођена 9. априла 1902. у Русији; домаћица; држављанство руско; народност руска, вера православна; матерњи руски; завршила средњу школу; у Шабац дошла из Београда 18. априла 1944; живи у *Карађорђевој бр. 22*; удова.

ТАТЈАНА, кћи, рођена 6. фебруара 1931. у Бадовинцима; народност руска, вера православна; матерњи руски; завршила средњу школу.

ВАСИЛИЈЕ, син, рођен 6. децембра 1928. у Бадовинцима; народност руска, вера православна; матерњи руски; завршио средњу школу; нежењен.

ВЕРА, кћи, рођена 6. јуна 1926. у Бадовинцима; народност руска, вера православна; матерњи руски; завршила средњу школу.

НИНА, кћи, рођена 19. септембра 1924. у Лозници; народност руска, вера православна; матерњи руски; завршила средњу школу.

ПРИМЕДБА: „Руски држављани, живе у Београду“.

Љубица КАРТАЛИШЕВ, рођена 25. марта 1908. у Крагујевцу; домаћица; Српкиња; држављанство руско; вера православна; матерњи српски; завршила 4 разреда занатске школе; у Шабац дошла из Београда 19. априла 1944; живи у *Карађорђевој бр. 22*; удова.

СЛАВОМИР, син, рођен 1939. у Крагујевцу.

КАТАРИНА, кћи, рођена 19. јуна 1929. у Крагујевцу; домаћица; завршила основну школу.

У попису из ратне 1943. године недостаје петнаестак старих руских породица, а њихова имена наводимо из сачуваног *Пописа по улицама*.³³⁶

- Николај МАРКОВ: Зора, жена; Николај, син
- Мојсије МОРОЗ: Марија, жена; Никита, син
- Иван МАЛУКА: Мара, жена
- Јелена МОРОЗОВИЧ: Александар, син; Горан, ?
- Марија МАКОЊ: Николај, син
- Валентина СОЛОМАХА: Марија, кћи; Владимир, син; Станислав, син; Светислава, кћи
- Ана СМИРНОВ
- Петар ТУБИН, порезник; Загорка, жена
- Миланка УКОЛОВ: Владимир, ђак; Клавдија, дете
- Анастасија УСАЛОВ, домаћица: Петар, ђак; Александра, домаћица; Љубица, ђак
- Виктор ФЕОДОРОВ, свештеник
- Борис ХАЛВУИСКИ: Даринка, жена

Бројност Руса у Србији опадао је како је одмицао 20. век.

Други руски егзодус догодио се 1944. године, пред долазак Црвене армије. Тада су многи напустили Краљевину Југославију и спас од „југословенских бољшевика“ потражили у Европи, Аустралији и Америци.

Трећи руски егзодус збио се у време Информбироа (1948), када су сви Руси без југословенског држављанства хитно морали да напусте Југославију.

И пописи становништва показују да се од Другог светског рата до данас број Руса стално смањује, и да их у Србији има све мање: 13.329 (1948), 7.829 (1953), 6.948 (1961), 4.746 (1971), 2.761 (1981), 2.473 (1991), 2.588 (2002) и 3.247 (2011).³³⁷

На подручју Подриња и Колубаре 1971. године било је стотинак становника руског порекла: у Шапцу је живело 29 Руса и осам Украјинаца, у Лозници 17 Руса и пет Украјинаца, у Богатићу четири Руса и два Украјинца, у Ваљеву 20 Руса и четири Украјинца, у Љигу по два Руса и Украјинца, а у Владимирцима, Коцељеви и Малом Зворнику по један Рус.

Резултати пописа из 1991. године показују да су тада становници руског порекла у Подрињу били житељи: Богатића (1), Клења (1); Владимираца (2), Јаловика (1), Сувог Села (1); Коцељеве (1), Љутице (3); Крупња (1), Красаве (1); Лознице (4), Ковиљаче (1), Горње Ковиљаче (1), Клубаца (2), Лешнице (1), Липничког Шора (2); Љубовије (2), Лоњина (1), Узовнице (1), Црнче (1); Малог Зворника (2), Амајића (1), Велике Реке (1), Бољевца (2), Радаља (3); Шапца (10), Богосавца (1), Горње Врањске (1), Добрића)1), Јевремовца (1), Мајура (5), Маова (1), Мишара (1), Поцерског Причиновића (1) и Мачванског Прњавора (3).

Попис из 2002. године сведочи да је у Мачванском округу било 89 Руса, 20 у градовима и 42 у селима. Живели су у: Клењу (1) и Совљаку (1); Владимирцима (1) и Јаловику (1); Коцељеви (2), Љутицама (1) и Свилеуви (1); Крупњу (2), Костајнику (1), Ликодри (2), Липеновићу (1) и Мојковићу (2); Лозници (4), Бањи Ковиљачи (2), Великом Селу (1), Горњем Добрићу (1), Доњем Добрићу (1), Зајачи (1), Јадранској Лешници (1), Јаребицама (1), Клупцима (3), Коренити (3), Варошици Лешници (1), Липничком Шору (2), Лозничком Пољу (2), Новом Селу (1), Руњанима (1), Цикотама (2) и Чокешини (1); Љубовији (1) и Црнци (2); Малом Зворнику (3), Брасини (2), Великој Реци (1), Доњој Брасини (3) и Радаљу (2); Шапцу (9), Варни (1), Горњој Врањској (3), Мајуру (5), Маовима (2), Мачванском Причиновићу (1), Мишару (1), Петловачи (1), Поцерском Метковићу (1), Поцерском Причиновићу (3), Мачванском Прњавору (3), Рибарима (1) и Слепчевићу (1).

Попис, обављен 31. марта 2011. године, показао је да Руси чине 0,03% од укупног броја становника Републике Србије. У реону Мачве, у градовима и селима, живе 92 становника руског порекла.

РУСКИ ПРОФЕСОРИ И УЧЕНИЦИ

Између два светска рата у Краљевини Југославији радило је 30 руских образовних установа, разврстаних у четири групе. Постојале су специјалне средње школе са интернатским смештајем, Кадетски корпуси и Марински девојачки институти, класичне гимназије, основне школе и основношколске групе по местима у којима је било руске деце. До средине 1925. године у 17 руских школа, осам је издржавала држава а остале помагало Министарство просвете, школовало се готово 3.000 ђака.

Александар I Карађорђевић дозволио је и да се у Краљевини Југославији отворе три кадетска корпуса и Војна руска академија. Био је то јединствен пример, да у неокупираној земљи самостално раде војне школе друге земље! Кадетски корпус „Великог кнеза Константина Константиновича“ у банатској Белој Цркви постојао је до почетка Другог светског рата.

Кримски кадетски корпус радио је у Белој Цркви, Харковски девојачки институт у Новом Бечеју, Донски кадетски корпус у Стрњишћу, Билећи и Горажду, Руски кадетски корпус у Сарајеву, Руско-српска девојачка гимназија у Великој Кикинди, а у Београду Прва руско-српска гимназија која је 1929. године подељена на мушку и женску. Гимназије су постојале и у Земуну, Новом Саду, Дервенти, Дубровнику и Панчеву, а основне школе у Београду, Загребу, Земуну, Зајечару, Сарајеву, Сомбору и Херцег Новом.³³⁸

Руско *зарубежје* било је висококвалификовано и радно способно. Према проф. ИВАНЦОВУ, 60,91% избеглих из царске Русије почетком 1921. имало је између 21 и 45 година, 18,86% до 18, а више од 60 само 2,78%. Анализа њихове образовне структуре, према статистичким подацима Државне комисије, показује да је високообразованих било 2.972 (13,29%), средњошколско образовање имало је 9.464 (62,44%), ниже образовање 2.390 (11,46%), домаће образовање 1.114 (7,18%), а без образовања било је само 473 (2,76%).³³⁹ Избеглице су биле свих професија, а просветних радника било је око 5%. Шта је значио рад Руса просветара у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, сведочи податак да је у тројединој земљи са много проблема - по попису из 1921. - међу старијима од 12 година било чак 50,5% неписмених!

А какво је стање било у шабачком крају и Шапцу?

Учитељица женског рада Александра ЧОГЛОКОВА прва је на шабачко-руској просветној листи, а предавала је у 19. веку, од 1888. до 1891. године.

Између два рата руски наставници су оставили златан траг у душама многих генерација, и у просвети Шапца исписали посебне странице. Предавали су у шабачкој Краљевској

338 Мирослав Јовановић, *Досељавање руских избеглица у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца 1919-1924*, стр. 306

339 А САНУ, 14386, несређена грађа

мушкој реалној гимназији, Краљевској женској реалној гимназији, Подринској учитељској и Нижој пољопривредној школи, а после рата и у Економској и у основним школама.

Дневнике Мушке гимназије у Шапцу Руси су сасвим преузели школске 1920/1921. године. Први међу њима био је бивши руски наставник Василије Јефремович КУЗЕНКО, кога је 26. фебруара 1921. министар просвете поставио за хонорарног наставника нотног и црквеног певања. Јулија Димитријевна СЉОСКИНА, бивша наставница у Русији, за хонорарну наставницу руског језика дошла је 2. марта 1921. године. Већ 13. марта, студент Уметничке академије у Петрограду Трифун Павлович ЛЕВАШЕВ постао је хонорарни наставник „мушког ручног рада“ и краснописа.³⁴⁰

Пуковник Јуриј Андрејевић ГРАДОВ средином јуна 1921. постављен је за наставника гимнастике.³⁴¹ Не зна се када је у Шабачку гимназију дошао Владислав Николајевић ШТИРСКИ, професор музике, али се зна да је 16. новембра 1921. по личној молби из Шапца пребачен у београдску Трећу мушку гимназију.³⁴² Заменио га је пређашњи руски капетан Симеун ШТЕЈН, који је музику предавао од 8. новембра.

У школској 1921/1922. у шабачкој Мушкој реалној гимназији просветара из Русије било је дупло више. Пређашња руска наставница Олга Покатиловна СИХВОНЕН од 30. септембра 1921. предавала је земљопис, као суплент под уговором. Иван ДОЛГОРУКОВ био је привремени наставник математике, суплент Виктор ОБЕРЕМОК предавао је земљопис, суплент Владимир ШЕСТЕРИКОВ - француски језик, а ручни рад и цртање наставник вештина Василије Михајлович СТУПНИКОВ. Јулија Сљоскина тада је радила као стални контрактуални наставник руског језика, Трифун Левашев био је стални хонорарни наставник цртања и краснописа, Јуриј Градов - стални хонорарни наставник гимнастике, Василије Кузенко - стални хонорарни наставник певања, а привремени учитељ павања Симеун Штејн. Шабачке гимназијалце они су, углавном, учили и школске 1923/1924. године.

Југословенске школске власти водиле су рачуна о руским професорима, распоређивале су их по школама, разрешавале и унапређивале. Међутим, сви Шапчани нису били одушевљени руским наставничким кадром. Локалне новине су крајем 1923. године забележиле да „у нашој гимназији, више неголи у иједној, имамо Руса наставника“, а један забринути родитељ потписао је текст из којег издвајамо:³⁴³

./../Ма како да су они стручни, разумљиво је да школа и у томе трпи, јер деца не разумеју језик и нису уредна и мирна, као према нашим српским наставницима. Ми ово не пишемо из неке мржње и злобе. Русе поштујемо, и њих треба помоћи, али налазимо да би с те стране било боље ако би се Руси распоредили сразмерно по гимназијама тако да их нема много на једном месту као у нашој гимназији ...

340 *Просветни гласник*, XXXVIII-1921, бр. 4

341 *Подринска демократија* бр. 18, 12. јун 1921.

342 *Просветни гласник*, XXXVIII-1921, бр. 12

343 *Радукал* бр. 135, 18. новембар 1923.

Школске 1925/1926. у шабачкој Мушкој реалној гимназији веронауку и *филозофску пропедвтику* предавао је професор Борис К. СЕЛИВАНОВСКИ. Физику и математику током 1926/1927. предавао је контрактуални суплент Владимир ШЕСТЕРИКОВ, а француски језик Виктор ОБЕРЕМОК. Тада је радила је и Зорка ШЕСТЕРИКОВ, која је потом у гимназији у Великој Кикинди била професор VII положајне групе.³⁴⁴

У трећој деценији 20. века на шабачкој просветној листи били су и супленти Феодор КАРАКУЊСКИ (1927-1929), Нада СЕЛИВАНОВСКИ (1925-1927), Јован ПАТРОНОВ (1925-1926) и Настасја ПРИБИЧКОВИЋ (1930-1932).

На почетку другог полугодишта 1931/1932. за професора Шабачке гимназије постављен је суплент - приправник Павле Ф. КОНРАТ.³⁴⁵ Као повереник Друштва трезвености „Слога“, које је радило при школи, он је већ на почетку школске године пред огромним бројем гимназијалаца одржао „врло поучно предавање о штетности алкохола“.³⁴⁶

А када је Учитељско одељење Шабачке гимназије 1925. године прерасло у Подринску учитељску школу, њени први предавачи постали су: привремени учитељ вештина Василије КУЗЕНКО, супленти Борис и Нада СЕЛИВАНОВСКИ, контрактуални супленти Владимир ШЕСТЕРИКОВ, Виктор ОБЕРЕМОК и Олга МЕЊШОВА, контрактуални учитељ вештина Јуриј ГРАДОВ и контрактуални хонорарни наставник Јулија СЉОСКИНА.

У Срезу азбуковачком предавала је Евдокија ГРИБКОВА.³⁴⁷

Професор Подринске учитељске школе у Шапцу Иван ПОТОЧЊАК, по личној молби, крајем 1931. премештен је за предавача панчевачке реалне гимназије.³⁴⁸ Указом његовог величанства краља на почетку 1932. у VI положајну групу унапређени су шабачки професори Глигорије С. ДУНОВАЦ и Иван П. ФЕОФИЛАКТОВ,³⁴⁹ који је са супругом Даницом у октобру 1937. премештен у Сарајево.³⁵⁰ И професор Државне реалне гимназије у Шапцу Александар ЛУКЈАНОВ у јулу 1932. унапређен је у VI положајну групу,³⁵¹ а када је 22. новембра 1933. по потреби службе отишао у Тузланску реалну гимназију разредно старешинство у III-6 предао је супленту Катарини Ј. Радић.³⁵²

На почетку школске 1932/1933. професор Шабачке гимназије Владимир ЖИТКО унапређен је у VII положајну групу.³⁵³ Унапређење у VIII групу добио је тада Евгеније МИЛОГРАДОВ и постављење за суплента Подринске учитељске школе у Шапцу,³⁵⁴ а крајем

344 *Шабачки гласник* бр. 86, 8. и 9. новембар 1930.

345 *Шабачки гласник*, бр. 9, 3. и 4. фебруар 1932.

346 *Подринске новине*, бр. 76, 13. децембар 1931.

347 *Подринска учитељска библиотека*, бр. 1 и 2, 1926.

348 *Шабачки гласник* бр. 88, 18. и 19. новембар 1931.

349 *Шабачки гласник*, бр. 13, 17. и 18. фебруар 1932.

350 *Шабачки гласник*, бр. 39, 7. октобар 1937.

351 *Шабачки гласник*, бр. 54, 20. и 21. јул 1932.

352 МИАШ, Усписница Шабачке гимназије, 1933/34.

353 *Шабачки гласник*, бр. 12, 18. и 19. март 1933.

354 *Шабачки гласник*, бр. 66, 31. август и 1. септембар 1932.

1936. са супругом - наставницом Даринком Ђорђевић - премештен је у Учитељску школу у Неготину.³⁵⁵ Из Шабачке гимназије по потреби службе тада је отишло још троје наставника: Олга МЕЊШОВА у Реалну гимназију у Тузли, Григорије КОНОВАЛ у Реалну гимназију у Новом Врбасу, а контрактуална наставница Јулија СЉОСКИНА у Реалну гимназију у Србобрану.³⁵⁶

Учитељица Персида ЕНДАСОВ из Крушевца је током следеће школске године стигла у Шабац.³⁵⁷

Шабачким гимназијалцима 1934/1935. предавали су Евгеније МИЛОГРАДОВ (Математика), Василије КУЗЕНКО (Музика), Јуриј ГРАДОВ (Гимнастика) и Даринка МИЛОГРАДОВА (Вештине). Наредне школске године придружио им се суплент Александар ЧУХРАЈ (Историја), премештен из Битоља.³⁵⁸ Решењем заменика бана Дринске бановине учитељица Женске занатске школе у Шапцу Љубица Срефановић - БОГОРОДИЦКИ постала је бановинска занатска учитељица у Зеници, а онда је по потреби службе одређена за бановинску учитељицу VIII положајне групе Женске занатске школе на Убу.³⁵⁹

Школске 1936/1937. Министарство просвете је Евдокију КИПАРСКОВУ поставило за наставницу у Крупњу,³⁶⁰ а Евдокију С. КИТАЈСКО из Гуњака преместило у Крупањ.³⁶¹

У септембру 1938. Иван ГОРБАНОВ је по потреби службе из Орашја, где је био бановински пољопривредни пристав VIII положајне групе, премештен за бановинског професора Ниже пољопривредне школе у Шапцу. Бановински пољопривредни пристав Ниже пољопривредне школе у Шапцу Никола КОЧЕТКОВ, на крају исте школске године прешао је у Нижу пољопривредну школу у Бутмиру.³⁶² Инжењер Иван ФАРБАНОВ унапређен је за вишег пољопривредног пристава VII положајне групе, при шабачкој Нижој пољопривредној школи.³⁶³

Из гимназије у Лозници, на личну молбу, Олга МЕЊШОВА се на почетку школске 1939/1940. вратила у Шабац.³⁶⁴ Шабачки наставници тада су били и Јуриј ГРАДОВ, Василије КУЗЕНКО и Александар и Добринка ЧУХРАЈ.

Лидија ПЕРЕПЉОТЧИКОВА, суплент гимназије у Тузли, крајем 1940. премештена је у Шабачку гимназију, као и гимназијски професор из Лознице Александар ШПИЦ.³⁶⁵

355 *Шабачки гласник*, бр. 43, 5. новембар 1936.

356 *Подрински весник*, бр. 26, 23. септембар 1933.

357 *Подрински весник*, бр. 69, 21. јул 1934.

358 *Шабачки гласник*, бр. 36, 6. септембар 1934.

359 *Шабачки гласник*, бр. 36, 10. септембар 1938.

360 *Шабачки гласник*, бр. 38, 3. октобар 1936.

361 *Шабачки гласник*, бр. 36, 17. септембар 1936.

362 *Шабачки гласник*, бр. 25, 1. јул 1939.

363 *Шабачки гласник*, бр. 29, 29. јул 1939.

364 *Шабачки гласник*, бр. 33, 26. август 1939.

365 *Шабачки гласник*, бр. 38, 29. септембар 1940.

После Другог светског рата у шабачкој просвети радило је петнаестак руских наставника, укључујући Српкиње удате за Русе и Рускиње удате за Србе. Били су то: Олга МЕЊШОВА, Григорије С. КОНОВАЛ, Љубица В. БУКОВАЛ, Јуриј А. ГРАДОВ, Никола БОЧКАРОВ, Павле ПАВЛОВИЋ, Персида ЕНДАСОВ, Иван и Персида ГОРБАНОВ, Зорка В. ШЕСТЕРИКОВ, Никита и Јелена САЉНИКОВ, Елеонора ПАНАСЕНКО, Олга ДЕМЈАНОВ и Домна СЕРБИН,³⁶⁶ последња из корпуса руског наставничког кадра.³⁶⁷

У селу Раденковићу у Мачви од 27. фебруара 1945. године предавала је Екатерина Р. РАДУЛОВИЋ, Рускиња рођена 28. јануара 1896. у Брест Литовску. У избеглиштву се удала за учитеља Радивоја Радуловића и добила два сина, Владимира (1922) и Александра (1923). Током Другог светског рата није радила, а синови - студенти - у октобру 1944. као добровољци су се прикључили партизанској војсци. Пуних 25 година Екатерина је провела у југословенској просветној служби, а дневник је први пут узела 3. децембра 1920. као суплент у гимназији у Дервенти. Пре Раденковића, као учитељица народних школа, радила је у Лопарима, Срез зворнички, Горњем Жабару, Срез брчански, Балатуну, Срез бијељински, и Сарајеву.³⁶⁸

Са сигурношћу се може рећи да је педесетак професора избеглих из Русије изузетно допринело образовном напретку целе подринске регије. Речито о томе говоре следећи подаци: према попису из 1971. године - некада неписмени Шабац - имао је 802 становника са завршеном вишом школом, 801 са факултетском дипломом, 2.273 са средњом школом и 483 свршена гимназијалца!

Имагинарни дневник Шабачке гимназије, сачињен прегледом Уписника које чува Међуопштински историјски архив у Шапцу, до средине 20. века, чува имена и стотинак руских ученика. Неки од њих су дошли из царске Русије, неки су рођени у Шапцу или другде у две бивше Југославије, а неки су напустили Шабачку гимназију и школовање наставили у Руској средњој школи у Жомбољу, у Руском кадетском корпусу у Белој Цркви или некој другој школи. Својеврсни шабачко-руски дневник није било лако сачинити, јер су већ школске 1928/1929. ученици руског порекла почели да се изјашњавају као Срби и Југословени. Уверени смо да смо због тога неке прескочили, бележимо им имена и биографије. Да се не забораве.

Василије РЕЉИЋ, рођен 25. априла 1901. на Кавказу у Русији. Син Евдокије и Срећка, контролора монопола. Станује код оца у *Поцарској бр. 89* у Шапцу. У Београду завршио VII разред гимназије школске 1920/1921. и у VIII уписао се 1921/1922. у шабачкој мушкој реалки. У јуну 1922. изгубио право на школовање, због слабе из математике, а његов разредни Ђорђе Паунковић записао је: „*Тешко учи (због матерњег руског језика) ... тип смрног и доброг дечка*“.³⁶⁹

366 Види поглавље *Промеморија*

367 Види поглавље *Промеморија*

368 МИАШ, ОНО, Просветно одељење, К. Пер. Бр. 822, Кутија 117

369 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1920/21.

Петар РЕЉИЋ, рођен 10. септембра 1902. у Романовску у Русији. Син Евдокије и Срећка, контролора монопола. Станује у *Поцерској 89* у Шапцу. У Русији завршио VII разред гимназије, а VIII у шабачкој реалки школске 1920/1921. Са братом Василијем био у истом одељењу. Разредни Ђорђе Паунковић, професор историје, уз његово име је записао: „По народности Србин, али се родио и одрастао у Русији, мати Рускиња; тешко говорио и говори српски, па онда тешко и схвата; нежног здравља, те му и то смета успеху; понашање врло добро; опште - добар дечак“.³⁷⁰

Ђорђе МАРКУШЕВ, рођен 15. априла 1903. у Јекатеринославу у Русији. Рус, вера православна. Отац Владимир, свештеник - протојереј. У Шапцу живи у *Полицијској бр. 16*. У „Армјано Базарскај“ на Криму завршио IV разред, а у Мушкој реалној гимназији у I разред уписао се школске 1921/1922. У другом тромесечју, међутим, разболео се и „умро у државној болници у Шапцу 21. фебруара 1922. и сахрањен уз пратњу другова на шабачком гробљу 22. фебруара 1922“.³⁷¹

Димитрије ПОПОВ, рођен 26. октобра 1903. у Јекатеринодару у Русији. Емигрант. Вeroисповест православна. Родитељи: почивши Александар, мати Аља, професор у Димитријеву, Јекатеринодар. У Русији завршио VI разред, а VII 1921/1922. у Мушкој гимназији у Шапцу. Врло добар ђак, похваљен за вредноћу. Зрелост му призната школске 1922/1923, а разредни старешина Тодор Илић, професор француског, записао је у напомени: „Одличан, вредан, енергичан, физичка снага и способности. Понашање беспрекорно, у основи Пјер-Безуховско ... Рус. Висок. Витак. Жилав. И стидљив као девојка. Има држање оне чудне руске душе, безазлене и загонетне у исти мах“.³⁷²

Екатерина ШИШЛОВА, рођена 15. новембра 1903. у Новочеркаску у Русији. Емигрант. Народност руска, поданство руско, вера православна. Отац Василије Шишлов, пензионер, генерал у руској војсци, избеглица у Шапцу, мати Неонила. Станује код оца у *Београдској бр. 2* у Шапцу. У Јекатеринодару завршила V разред гимназије, а VI у шабачкој мушкој реалки 1920/1921. Одличан ђак, само из српског оцена (3). Испит зрелости положила школске 1922/1923. Разредни Тодор Илић, професор француског, у напомени уз њено име записао је: „Рускиња. Плава. Танка. Воља, весељива са неком чудном руском топлином и природношћу. Оштроумност. Наклоност ка уметности ... Понашање беспрекорно, врло развијен унутрашњи живот, учење одлично, ретка енергија и веома интелигентна“.³⁷³

Катарина ЧУЛИНОВА, рођена 15. новембра 1903. у Новочеркаску. Рускиња. Емигрант. Народност руска, вера православна. Отац Василије, генерал у руској војсци - избеглица у Шапцу, мати Авеонола. Станује са родитељима. Шести разред завршила у шабачкој Мушкој реалној гимназији, школске 1921/1922. Била одличан ђак, а оцену вр. добар имала

370 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1920/21.

371 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1921/22.

372 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1922/23.

373 Исто

само из српског и латинског. „Ретка енергија, веома интелигентна од мајке, врло развијен унутрашњи живот, понашање беспрекорно“.³⁷⁴

Игор БАГЕНСКИ, рођен 21. марта 1904. у Јекатеринодару у Русији. Отац Александар Багенски, шеф Хидротехничког *отсека* у Шапцу. У Русији завршио IV разред реалке. У Мушку гимназију у Шапцу уписао се 22. децембра 1921. али је Решењем наставничког већа 1. марта 1922. напустио школу.

Олег БАГЕНСКИ, рођен 1. јуна 1905. у Ростову на Дону. Рус. Мати Катарина, отац Сергије, шеф Хидротехничког Одељка у Округу подринском. У Чивтавскији у Италији приватно завршио V разред гимназије. У Мушкој гимназији у Шапцу школске 1921/1922. учио VI разред и био „врло слаб“. Одлуком Разредног већа кажњен због неоправданих изостанака, јер је у другом полугодишту самовољно напустио школу „не јављајући се никоме а место садашњег боравишта непознато“.³⁷⁵ У напонем уз његово име пише да није за школу.

Ђорђе ШИШЛОВ, рођен 26. новембра 1905. у Козлову, Орловска губернија у Русији. Народност руска. Отац Василије, генерал, мати Неонила. Станује у *Београдској 1* у Шапцу. У Јекатеринодару учио III разред реалне гимназије, а 1920/1921. у шабачкој Мушкој реалној гимназији завршио IV разред. Школске 1923/1924. у II полугодишту VIII разреда остао неоцењен због запаљења плућа, па је полагао разредни испит и положио са добрим спехом. Школска уписница чува и податак да је због увреде наставника кажњен, а његова разредна Божица Јовановић мајчински је записала: „Пудљив, прави испаде али се каје“.³⁷⁶

Милан РЕЉИЋ, рођен 19. децембра 1905. у Хут-Романовску на Кубану. Отац Срећко, трговац, мати Јевдокија. Станује код оца у *Поцерској 89* у Шапцу. У Хут-Романовску завршио IV разред гимназије, а у Шапцу се школске 1920/1921. уписао у VI.

Иван ПТУХИН, рођен 27. јуна 1906. у Јекатеринодару, у Кубанској области. Народност руска. Отац Петар, механичар и трговац, а мати Јелена. У Шапцу станује код родитеља, у *Артиљеријској бр. 28*. Трећи разред завршио у „Восточној реалној гимназији“, а IV у јуну 1921. у шабачкој Мушкој гимназији. У V је удаљен из школе па је разред полагао приватно. Његова разредна Босиљка Стојковић записала је да је „дечко са погледом правога козачког типа“.³⁷⁷ Више пута је кажњаван у VIII разреду, „због посећивања јавних локала“,³⁷⁸ а из школе је искључен школске 1927/1928. године.

Растислав СОЛОМАХА, рођен 14. марта 1907. у Полтави, у Русији. Рус. Мати Надежда остала у Русији па му је старатељ Марко Соломаха, пуковник. Живи код старатеља у *Београдској бр. 49* у Шапцу. У Русији завршио III разред гимназије, а IV био школске 1921/1922. у шабачкој Мушкој реалној гимназији. Постигао добар успех.

374 Исто, 1921/22.

375 Исто

376 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1920/21.

377 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1921/22.

378 Исто

Владимир ШИШЛОВ, рођен 5. октобра 1907. у Новочеркаску, Сенск. Орловска губернија. Отац - генерал Василије Шишлов, мати Нина. Станује у *Београдској бр. 2* у Шапцу. Мати старатељ. У Русији завршио I разред гимназије, а школске 1920/1921. у II се уписао у Шапцу. Разредни Стеван Дожудић, професор јестаственице, у његовој уписници записао је: „Врло брижљиво учи и са вољом, скромног је понашања, тип примерног ученика“.³⁷⁹ Испит зрелости у шабачкој Краљевској мушкој реалној гимназији положио школске 1926/1927.

Тамара ПАРАФИЈЕВА, рођена 28. фебруара 1908. у Севастопољу на Криму. Рускиња. Мати Марија, а отац Јаков, инжењер. Станује на *Баиру бр. 28* у Шапцу, а родитељи у Љубовији. У Скопљу завршила I разред гимназије, а 1920/1921. у Шапцу се уписала у II: дошла је у трећем тромасељу па је „као недовољно испитана полагаала испите из свих предмета“. Њена уписница чува и податак да се 25. августа 1922. исписала и одселила: „Узела уверење и отишла у руску средњу школу у Жомбољ“.³⁸⁰

Александра ПОЛИТЕНКОВА, рођена 14. децембра 1908. у Јекатеринодару у Русији. Рускиња. Родитељи: Дарја и Иван, бивши чиновник. Станује у *Камичкој бр. 70* у Шапцу. У други разред Мушке гимназије у Шапцу уписала се школске 1921/1922. и била добар ђак. На полугодишту, 27. фебруара 1922. године, исписала се и отишла у Руску средњу школу у Жомбољ.

Раиса РЕЉИЋ, рођена 16. маја 1909. у Романовску на Кавказу, у Кубанској области. Народност српска, матерњи руски. Отац - трговац Срећко, а мати Рускиња Јевдокија. Станује у *Поцерској 89* у Шапцу. У шабачкој Мушкој гимназији учила од I разред, а VIII завршила 1926/1927. Имала врло добар и одличан успех.

Александар ШИШЛОВ, рођен 27. јуна 1909. у Одеси, Херсонска губернија. Рус. Родитељи: Нина и генерал Василије. Станује у *Београдској бр. 11* у Шапцу. У Русији завршио IV разред основне школе. У први разред шабачке Мушке реалне гимназије уписао се 7. фебруара 1921. године, „када је дошао из Русије“,³⁸¹ и завршио га са врло добрим успехом. IV разред и Нижи течајни испит положио 1923/1924, а VIII и Виши течајни испит 1927/1928. „Бистар и несташан али учтив, детињаст, карактера поучљива“,³⁸² пише у његовој уписници.

Марија РЕЉИЋЕВА, рођена 7. јуна 1910. у Хугору Романовску, Херсонска губернија, Кубанска област. Отац Срећко, трговац, а мати Јевдокија. Станује код оца у *Поцерској бр. 89* у Шапцу. После четвртог разреда основне школе 1920/1921. уписала се у I разред шабачке Мушке реалне гимназије. Имала све петице и похвалу за успех. Била је интелигентна, а VIII разред завршила је 1927/1928.

Тамара БУДАРИНА, рођена 20. марта 1912. у Петрограду. Рускиња, православне вере. Отац Михаило, техничар, а мати Ана. Са родитељима станује у *Улици Милоша Оби-*

379 Исто

380 Исто

381 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1920/21.

382 Исто

лића у Шапцу. У Поновичу у Чехословачкој завршила II разред гимназије, а III учила у шабачкој Мушкој гимназији школске 1926/1927. Имала све петице, осим из женског рада. Њен разредни, суплент Владимир ШЕСТЕРИКОВ, записао је: „Једна од најбољих ученица; понашање стално примерно; развијен интелект и воља за рад“.³⁸³

Валеријан МЕШКОВ, рођен 21. августа 1912. у Јурјеву у Русији. Отац - трговац Иван, а мати Марија. Станује код родитеља у *Београдској бр. 55* у Шапцу. У шабачкој Мушкој реалној гимназији III разред завршио са добрим успехом, а његова разредна - суплент Ружица Д. Бајић (Земљопис) - записала је: „Учење солидно, узимајући у обзир да је Рус и да у I разреду гимназије није знао ни речи српски; врло миран, учтив и лепо васпитан дечко; уопште, интеллигентан и вредан“.³⁸⁴ Четврти разред завршио је 1927/1928. и био „савестан радник, јаке воље, интеллигентан, примеран у сваком погледу“. Матурирао је школске 1931/1932.

Јуриј А. ПОПОВ, рођен 6. децембра 1912. у Екатеринодару у Русији. Рус. Отац Алексеј, чиновник, а мати покојна Лиана. Станује код оца у *Камичкој бр. 68* у Шапцу. У шабачкој Мушкој реалној гимназији I разред завршио 1925/1926. и био врло добар ђак.

Олга А. МАХОЊ, рођена 8. јануара 1922. у Петловачи, Мачвански округ. Отац Александар, радник (таљигаш), а мати Марија. Са родитељима живела у *Јована Цвијића бр. 2*. у Шапцу, а потом у *Војводе Бране бр. 2*. Основну школу завршила у Шапцу, а у Краљевској државној мушкој гимназији уписала се у I разред (1935/1936) и била ослобођена школарине. Школовала се у неповољним условима и била слаб ђак. Школске 1937/1938. - у III разреду - удаљена из школе, јер се у другом полугодишту није појавила. Право на школовање изгубила у IV разреду.

Марија С. РОСНИЦКИ, рођена 25. јануара 1922. у Књажевцу, Моравички округ. Русиња, православне вере. Држављанство југословенско. Мати Лидија, отац Сергије, бивши контрактурални суплент гимназије у Бихаћу. У III разред Краљевске државне мушке реалне гимназије у Шапцу дошла 1938/1939, из гимназије у Бихаћу. Са оцем становала код трговца А. ШЕРБАНОВА, у *Краља Александра бр. 33* у Шапцу. Четврти разред завршила 1939/1940. са добрим успехом, али је при полагању Нижег тецајног испита одбијена на годину дана. Прилике за школовање имала „приличне“. Њена разредна Бранислава Несторовић, професор српског језика, записала је: „Бистра, не показује никакву амбицију, ради колико да прође; понаша се као дамица и радо шета на корзоу; у разреду пристojна“.³⁸⁵

Елеонора ПАНАСЕНКО, рођена 4. фебруара 1922. у Бијељини, Дринска бановина. Народност руска. Отац Никола, трговац, а мати Пелагија. Са родитељима живи у *Вука Караџића бр. 2* у Шапцу. Други разред у шабачкој Мушкој гимназији завршила школске 1933/1934. У њеној уписници, пише: „Способна и вредна; врло тиха и често плашљива кад говори - то јој доста омета успех; прилике у којима се школује доста тежке - родитељи

383 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1926/27.

384 Исто

385 Исто, 1939/40.

избеглице, сиромашни, не могу јој пружити удобности за учење“.³⁸⁶ Школске 1935/1936. у IV разреду била врло добра и ослобођена је полагања Нижег течајног испита. И у наставку школовања била је пажљива и вредна, али јој и даље сметало „што се не уме најправилније изражавати српскохрватски“.³⁸⁷

Михаило ПАНАСИУК, рођен 13. фебруара 1922. у Горажду, Срез чајнички, Бановина дравска. Руско држављанство (касније југословенско). Отац Максимилијан, жан-дармеријски наредник, мати Зорка. Станује у *Масариковој бр. 73* у Шапцу. Други разред гимназије завршио у Лозници, а III у Шапцу 1935/1936. са врло добрим успехом. Био је „устрајан и амбициозан, озбиљан у школи и ван ње“,³⁸⁸ а школовао се у добрим условима.

Константин МИЉЕВСКИ, рођен 26. марта 1922. у Шапцу. Рус. Отац Иван, продавац новина, мати Људмила. Становао у *Милоша Обилића бр. 3*. Школске 1932/1933. у шабачкој Краљевској државној мушкој гимназији уписао се у I разред и био врло добар ђак. Прилике у којима се школовао биле су добре, а он амбициозан и интелигентан, „способан и вредан, отворен и смео“.³⁸⁹ Школске 1935/1936. ослобођен полагања Нижег течајног испита.

Владимир Мисаиловић ГОРБАЧЕВ, рођен 29. априла 1922. у Рибарима, Срез мачвански. Рус, православне вере. Отац Вуја Мисаиловић, мати Јелисавета, а поочим - руски ратни инвалид Алексеј Горбачов. Становао у *Болничкој 20* у Шапцу. У Белој Цркви учио II разред у Руском кадетком корпусу, а у II разред Мушке реалне гимназије у Шапцу уписао се школске 1934/1935. Ослобођен школарине. Био је бистар и без телесних недостатака. У V разреду постигао добар успех, али је 23. јуна 1938. због негативне оцене из владања „уклоњен на две године због посеђивања вечерњих представа и дрског понашања према наставнику историје“.³⁹⁰ Одлуци је претходио укор разредног старешине, јер је на часу латинског „свом другу рекао ружну реч“, као и укор наставничког савета због тога што је 18. марта „отишао од куће без знања родитеља и вратио се тек 3. априла“.³⁹¹ Шести разред је завршио у Госпићу, па се вратио у Шабац. Школске 1940/1941. уписао се у VII разред и постигао добар успех. Његов разредни Прибислав Радовановић, професор француског језика, записао је тада:

*„Велики преокрет код овог ђака, како у погледу учења тако у погледу владања; ове године вредан, уредан и учтив, а у млађим разредима такав није био“.*³⁹²

Милисав БОРЂОШКИ, рођен 21. септембра 1922. у Шапцу. Југословен. Отац Ђорђе, машинбравар из *Карађорђево бр. 69* у Шапцу. Четири разреда основне школе завршио у Коцељеви и у I разред у Краљевској државној мушкој гимназији уписао се 1933/1934. Био

386 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1933/34.

387 Исто

388 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1935/36.

389 Исто

390 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1937/38.

391 Исто

392 Исто, 1940/41.

је добар ђак, али: „*Не учи колико би требало и према својим способностима. Понашање му је лепо. Казне имају повољно дејство на његово владање. Прилике за учење нису баш добре*“;³⁹³ Његов разредни Димитрије Ђуровић, професор математике записао је и да му је отац врло сиромашан и да мајке нема.

Владимир Н. ЗУБЧЕВСКИ, рођен 24. септембра 1922. у Шапцу. Рус, источно православно веро. Отац Никола, трговац из *Вука Караџића бр. 49*, мати Босиљка. Школовао се у одличним условима. Школске 1932/1933. у шабачкој Краљевској државној мушкој гимназији завршио I разред, са врло добрим успехом. У IV разреду „попустио у марљивости“. Био је интелегентан и амбициозан, али је имао „самосталну природу која се тешко савлађује“.³⁹⁴ У VII разреду 1937/1938. лоше се владао па је његов разредни у уписници, записао: „*Врло слабо понашање на улици, хоће да пуши и посећује кафане, да игра билијар и карте*“.³⁹⁵ Виши течајни испит положио је 1939. године, са врло добрим успехом.

Владимир М. КАЖЕДИН, рођен 27. октобра 1922. у Прову, Срез посавотамнавски, Дринска бановина. Рус. Држављанство југословенско. Отац Максим, трговац у Прову. Старатељ му мати Катарина, домаћица. У Шапцу становао код Јелисавете и Алексеја ГОРБАЧЕВА, у *Болничкој бр. 20*. Школовао се у повољним условима и у I разреду шабачке Мушке реалне гимназије 1934/1935. постигао добар успех. Из VI разреда искључен на две године, по одлуци Наставничког савета, а у његовој уписници пише да је темпераментан, да бежи од школе, и да је „апатичан према свему“.

Ђорђе А. АДАМОВИЋ, рођен 23. новембра 1922. у Горохину, Калушка губернија, Русија. Југословен. Вера православна. Мати Евгенија, отац Адам Адамович, пешадијски капетан у пензији. Са родитељима живи у *Карађорђевој бр. 49* у Шапцу. Школске 1932/1933. завршио I разред у шабачкој Краљевској државној гимназији са добрим успехом. Школовао се у „одличним приликама“. У његовој уписници, још пише: „*Улаже много труда, али не показује поуздано знање; не може дуго миран да буде, али не чини никакве преступе*“.³⁹⁶ У II разреду (1933/34.) разредни му био професор Григорије С. КОНОВАЛ, у IV Јуриј ГРАДОВ, а VI је завршио школске 1938/1939.

Олег МОКИЈЕВСКИ-ЗУБОК, рођен 22. септембра 1923. у Горанском (Даниловграду), Срез шавнички, Бановина зетска. Рус. Држављанство југословенско. Син Зинаиде и др Лава Мокијевског, лекара у Лешници. У Шапцу станује код чиновника Јефима НОСАКА, у *Владе Јовановића бр. 16*. Први разред гимназије завршио у Лозници, а II у шабачкој Краљевској државној реалној мушкој гимназији школске 1834/1935. Био је добар, лепо васпитан и пристојан ђак, а у његовој уписници пише да је „врло бистар, али се не труди“.³⁹⁷ Школске

393 Исто, 1938/39.

394 Исто, 132/33.

395 Исто, 1937/38.

396 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1932/33.

397 Исто, 1934/35.

1938/1939. становао са мајком у *Карађорђевој бр 17*, а отац је био лекар у Платичеву. Виши течајни испит положио 1942. године.

Александар И. ДУРИЦКИ, рођен 5. октобра 1923. у Љутомиру, Дравска бановина, Љубљански округ. Рус. Југословенско држављанство. Син радника Ивана, и Марије. Са родитељима живи у Шапцу, у *Добропољској бр. 5*. Ослобођен школарине, а школовао се у добрим условима. Четири разреда основне школе учио у Шапцу и школске 1934/1935. у Краљевској државној мушкој гимназији уписао се у I разред, али у другом полугодишту није долазио у школу нити се појавио на полагању разредног испита па је по закону „отпуштен из школе“.³⁹⁸ Други разред завршио 1937/1938. са врло добрим успехом, а у уписници пише да се није залагао много али је био добар ђак, примерног владања. У III разреду такође постигао добар успех.

Богдан ПАНАСИУК, рођен 2/15. јануара 1924. у Горажду, Срез чајнички, Бановина дравска. Југословен. Отац Максим, жандармеријски наредник, мати Зорка. Станује у *Масариковој бр. 73* у Шапцу. Први разред гимназије завршио је у Лозници, а II у Шапцу 1935/1936. „Способан, али се не труди много, прилично немиран, прилике повољне“,³⁹⁹ записала је његова разредна Катарина Радић. У Богдановој уписници IV разреда шабачке Краљевске државне мушке гимназије, пише да је пољске народности, држављанства југословенског, да „нема воље за школу“ и да има добар успех.

Јелена П. ДУДКА, рођена је 6. априла 1924. у Штитару, Срез мачвански, Бановина дринска. Југословенка. Кћи таљигаша Петра и Катарине. У Краљевској државној мушкој реалној гиназији у Шапцу IV разред завршила је школске 1938/1939. Њена разредна Јелена Радосављевић, професор математике, записала је: „Учење доста тешко иде, марљива је доста да би имала успеха, владање ђачко, прилике скромне“.⁴⁰⁰

Павле АНТОХИН, рођен 11. априла 1924. у Београду. Народност руска, држављанство југословенско. Мати почивша Драгица, отац Павле, шумарски инжењер. Са оцем живео у Шумској управи у Кленку. Нижи течајни испит положио у Руми као приватни ученик, а школске 1939/1940. у Мушкој реалној гимназији у Шапцу уписао се у V разред. Његов разредни Никола Николић, професор француског језика, записао је: „Теже учи; владање примерно, прилике добре, али дангубио због становања у Кленку“.⁴⁰¹

Војислав БОРЂОШКИ, рођен 23. јула 1924. у Шапцу, Срез поцерски, Бановина дринска. Народност руска (потом југословенска), држављанство југословенско. Мати покојна Даринка, отац Ђорђе, машинбравар. Живео у *Поп Лукиној бр. 20* и у *Карађорђевој бр. 69* у Шапцу. Четири разреда основне школе завршио у Шапцу и школске 1935/1936. уписао се у I разред у Мушкој реалној гимназији. Његов разредни Франц Тонин, записао је: „Учи

398 Исто

399 Исто, 1935/36.

400 Исто, 1938/39.

401 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1939/40.

на силу, за школу много не мари; алкав, неуредан, самохран“.⁴⁰² Школске 1938/1939. био је врло добар ђак, а тадашња разредна Даница Николић оставила је запис да се школује у „врло тешким“ условима и да је „врло вредан, бистар, врло миран, учтив, пажљив“.⁴⁰³

Никола В. РЕШИТКО, рођен 26. августа 1924. у Ма(х)овима, Срез поцерски. Народност руска, држављанство југословенско. Мати Стана, отац - надничар Василије. Са родитељима живео у *Проте Смиљанића бр. 23* и у *Браће Недића бр. 4* у Шапцу. Четири разреда основне школе завршио у Шапцу и школске 1935/1936. у Краљевској државној мушкој реалној гимназији уписао се у I разред. Имао све петице, иако се није школовао у добрим приликама јер су родитељи били сиромашни а „отац често незапослен“. У његовој уписници, пише: „*Интелигентан, разборит, за школу рођен; владање иделано; миран, послушан, учтив, у свему одмерен*“.⁴⁰⁴

Владимир К. ЗАРУБА, рођен 29. октобра 1924. у Шапцу. Народност руска, вера православна. Мати Лидија, а отац Козена - служитељ шабачке цркве. Са родитељима становао у *Карађорђевој бр. 21*. Четири разред основне школе завршио у Шапцу и школске 1935/1936. у Мушкој реалној гимназији уписао се у I разред. Ослобођен школарине, али се исписао 23. децембра 1935. године.

Светлана ГРАДОВ, рођена 20. новембра 1924. у Шапцу. Народност руска, држављанство југословенско. Мати Полина, отац Јуриј - учитељ вештина. Са родитељима живела на *Тиришовом венцу*, у Соколском дому. Након основне школе, 1936/1937. уписала се у I разред Мушке гимназије и била одлична ученица. У II разреду кажњена укором Наставничког савета „зато што је просула амонијак у очи другарици“ и добила јединицу из владања. Школовала се у добрим условима. У њеној уписници пише и да је „у владању прилично дрска и слободна“, али „врло интелигентна и уредна“.⁴⁰⁵

Ирина Л. МОКИЈЕВСКИ, рођена 22. априла 1925. у Тузи, Срез подгорички, Зетска бановина. Народност руска, држављанство руско. Мати Зинаида, отац др Лав - лекар у Лешници. У Шапцу становала са мајком и братом, у *Владе Јовановића бр. 16*. Четири разреда основне школе завршила у Лешници, а у I разред гимназије у Шапцу уписала се школске 1935/1936. Имала повољне прилике за школовање, али је њено учење било „немарно а владање пристојно, ђачко“.⁴⁰⁶

Виктор Ј. ТИМЧЕНКО, рођен 14. јула 1925. у Букуру, Срез тамнавски, Дринска бановина. Народност руска, вера православна, држављанство југословенско. Мати Лариса, а отац - учитељ Јован. Са оцем живео у *Јове Курсуле бр. 5* у Шапцу. Досељен из IV мушке реалне гимназије у Београду, где је завршио III разред. Школовао се у повољним условима.

402 Исто, 1935/36.

403 Исто, 1938/39.

404 Исто, 1935/36.

405 Исто, 1937/38.

406 Исто, 1935/36.

У четврти разред шабачке Краљевске државне реалне гимназије уписао се 1939/1940. али се већ 27. новембра 1939. исписао „због промене завода“.⁴⁰⁷

Олга ЈЕЛИСАВЕТОВА, рођена 21. новембра 1925. у Богатићу. Народност руска. Мати Милева, отац Никола. Школовала се у добрим условима.

Први разред у Мушкој гимназији у Шапцу завршила школске 1936/1937. И у II била врло добра ученица, примерног владања. У шести разред уписала се у Трећој женској гимназији у Београду, али је 12. децембра 1941. постала ђак шабачке Женске реалне гимназије. У њеној уписници пише да није радила све предмете, али да је била „веома интелигентна, послушна, мирна, сталожена, озбиљна, искрена и поштена“.⁴⁰⁸

Олга И. ДУРИЦКА, рођена 22. августа 1926. у Инђији, Срез румски. Рускиња. Југословенско држављанство. Кћи Марије и Ивана, радника. Са родитељима живела у Шапцу, у *Добропољској бр. 5*. Ослобођена школарине, а школовала се у добрим условима. Основну школу учила у Шапцу, и школске 1937/1938. у Краљевској државној мушкој гимназији уписала се у I разред. Имала врло добар и одличан успех, и била „марљива, амбициозна и врло примерног владања“.⁴⁰⁹ Из V разреда исписала се 31. октобра 1941. године.

Ирина П. ГЛИГОРОВА, рођена 11. децембра 1926. у Шапцу. Народност руска. Држављанство југословенско. Вера православна. Мати Ирина, а отац Павле - музикант из *Проте Смиљанића бр. 21*. у Шапцу. Први разред у Мушкој гимназији у Шапцу завршила школске 1938/1939. и постигла добар успех. Њена разредна Видосава Николић, која је као суплент предавала земљопис, записала је: „Врло тешке прилике оменогућавају рад, због чега је овај успех похвалан; пажљива и мирна“.⁴¹⁰ Школске 1939/1940. у школу ишла само у првом полугодишту.

Мирослав И. БЈЕЛИК, рођен 1. јануара 1927. у Вуковару, Дунавска бановина. Народност руска, вера православна, држављанство југословенско. Мати Барбара, а отац - Игњат. Живео код оца у *Рабацулику бр. 5* у Шапцу. Четврти разред основне школе завршио у Шапцу 1938/1939. и 1939/1940. уписао се у I разред Мушке реалне гимназије. Ослобођен школарине, а био је брло добар ђак. У његовој уписници пише: „Бистар и паметан, доста миран и пажљив према старијима, амбициозан, владање одлично; прилично сиромашан“.⁴¹¹ Виши течајни испит положио школске 1945/1946.

Олга БОРЂОШКИ, рођена 2. фебруара 1927. у Коцељеви. Држављанство југословенско. Отац Ђорђе, машинбравар, из *Карађорђево бр. 69* у Шапцу. Четири разреда основне школе завршила у Шапцу и школске 1938/1939. у Краљевској државној мушкој реалној гимназији уписала се у I разред. Имала добар успех, а њена разредна, суплент Видосава

407 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1939/40.

408 Исто, 1941/42.

409 Исто

410 Исто, 1938/39.

411 Исто, 1939/40.

Николић, записала је: „Способна, али прилике врло тешке у којима дете живи и не дозвољавају бољи успех; врло мирна и скромна“.⁴¹²

Иван В. ПОПОВ, рођен 27. марта 1927. у Црвенки, Дунавска бановина. Син радника Василија. Србин, народност руска, вера православна, држављанство југословенско. Досељен из суботичке Мушке реалне гимназије 16. децембра 1940. У Шапцу завршио III разред, са добрим успехом. Био марљив и миран дечак.

Миодраг Ф. БИКОВ, рођен 26. јануара 1928. у Драгојевцу, Срез поцерски, Дринска бановина. Народност руска, вера православна, држављанство југословенско. Отац Феодор, радник у Шапцу. Основну школу завршио у Драгојевцу, а 7. октобра 1939. одобрен му упис у I разред шабачке Мушке реалне гимназије. Школу напустио 12. децембра 1939. године.

Вера С. ПЕЧЕНКО, рођена 16. маја 1928. у Београду. Русиња. Држављанство југословенско. Кћи Сергија Печенка, келнера из *Вука Караџића бр. 65*. Основну школу завршила у Шапцу 1938/1939. и 1939/1940. уписала се у I разред Мушке реалне гимназије. Постигла добар успех. Њена разредна Олга МЕЊШОВА, професорка земљописа, записавала је да је марљива ученица, примерног владања. Из III разреда Женске реалне гимназије исписала се 10. марта 1942. и напустила школу, по „одлуци Разредног већа“.⁴¹³

Мирослава В. РЕШИТКО, рођена 27. маја 1928. у Мишару. Русиња. Држављанство југословенско. Мати Стана, отац - радник Василије. Са родитељима живела у *Браће Недића бр. 4* у Шапцу. Основну школу завршила у Шапцу и 1939/1940. уписала се у I разред Женске реалне гимназије. Постигла одличан успех. Трећи разред завршила 1941/1942, а у њеној уписници пише да је „врло паметна, марљива и амбициозна, интелигентна и надарена“.⁴¹⁴ Школовала се у сасвим лошим условима, јер су родитељи били врло сиромашни.

Петар А. БАТЕНКО, рођен 11. септембра 1928. у Миличиници. Рус. Православна вера. Отац Анатолије, свештеник у Метлићу, мати Раиса. У Шапцу становао код земљорадника Марка Јовановића, у *Милоша Поцера бр. 43*. Први разред гимназије завршио у Ваљеву, а у други уписао се школске 1940/1941. у Мушкој реалној гимназији у Шапцу. Био врло добар ученик, јако послушан и тругољубив. Из VI разреда исписао се 9. септембра 1944. године.

Наталија П. ДУДКА, рођена је 27. децембра 1927. у Маовима. У њеним школским докумантима пише: народност руска, држављанство југословенско, отац Петар, таљигаш, мати Катарина, станује у *Владе Јовановића бр. 63*; основну школу завршила у Шапцу и 1939/1940. уписала се у I разред шабачке Мушке реалне гимназије; после поправног из српског и француског језика постигла добар успех. Била „без надарености ... мирна - пристојна - врло сиромашна“.⁴¹⁵

412 Исто, 1938/39.

413 Исто, 1941/42.

414 Исто

415 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1938/39.

Томислав И. ПАПАЗОВ, рођен 4. фебруара 1929. у Метлићу. Србин. Вера православна. Држављанство југословенско. Мати Драгиња, а отац - Иван. Живео у Шапцу, код финансиа Симе Милеуснића у *Карађорђевој бр. 58*. Четврти разред основне школе завршио у Метлићу, а у I разред шабачке Мушке реалне гимназије уписао се 1940/1941. и био врло добар ђак.

Смиљана В. КУЗЕНКО, рођена 28. марта 1929. у Шапцу. Рускиња. Кћи

Савете и Василија, учитеља вештина. Са родитељима живела у *Милоша Обилића бр. 5*. После основне школе уписала се у I разред Женске реалне гимназије и била одличан ђак. У III разреду четворку имала само из математике. Школовала се у „доста добрим условима“ и била „способна, амбициозна, помало брзоплета“. Виши течејни испит положила је 1948, иако је VIII разред завршила годину дана раније. Одлуком Наставничког савета, наиме, 1. јуна 1947. „*кажњена је искључењем из школе на годину дана због дрског и некултурног понашања према другу Директору и бацања у лице речи: „Ви сте ми убили оца“, мислећи ту, како је сама изјавила, на људе данашњег поретка*“.⁴¹⁶

Добрила Ђ. ВЕРЛЕ, рођена 29. септембра 1929. у Шапцу. Српкиња. Народност руска. Држављанство југословенско. Вера православна. Мати Надежда, а отац Ђорђе - чиновник Водне задруге у Шапцу. Са родитељима живела у *Вука Караџића бр. 8*. Школовала се у добрим условима, у чиновничкој руској породици, записао је вероучитељ Милован Радивојков, њен разредни. Први разред у Женској реалној гимназији завршила је 1940/1941. Била је врло добар ђак, а у њеној уписници још пише: „*Марљива и амбициозна; примерна у школи а ван ње сасвим лоше; телесни недостатак - врло мала разроконост*“.⁴¹⁷

Димитрије А. СОЛОВЈЕВ, рођен 8. септембра 1929. у Мајуру. Син Андрије Соловјева, радника у „Зорки“. Становао код оца. Први разред у Мушкој реалној гимназији завршио је школске 1942/1943, а у III постигао добар успех. Био је марљив, миран и пристојан, а школовао се у скромним приликама. Виши течајни испит положио школске 1949/1950, а његова уписница открива и да је 18. марта 1950. добио држављанство ФНРЈ.

Олга Д. ТОЛЕТОВ, рођена 29. септембра 1929. у Кленку. Кћи чиновника Димитрија, из *Милоша Поџерца бр. 66* у Шапцу. У први разред шабачке

Женске реалне гимназије уписала се школске 1941/1942. али се већ 12. септембра исписала.

Владимир М. ШЧЕРБИН, рођен 10. маја 1930. у Дреновцу. Син Михаила Шчербина, пензионера из *Мачванске бр. 17* у Шапцу. У први разред Мушке реалне гимназије уписао се школске 1940/1941, а у III постигао добар успех. Био „интелигентан али лењ, пажљив и повучен“,⁴¹⁸ записала је његова разредна Зага Т. Гавриловић. Школовао се у добрим условима, а школу је напустио 2. јула 1945. по одлуци Разредног већа.

416 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије 1947/48.

417 Исто, 1940/41.

418 Исто, 1941/42.

Валентина А. БАТЕНКО, рођена 3. августа 1930. у Миличиници, у Подгорини. Русиња. Православна вера. Отац Анатолије Батенко, свештеник. Са родитељима становала у Шапцу, у *Карађорђевој бр. 58*. Четврти разред завршила је у Државној народној школи у Криваји, школске 1940/1941, и уписала се у I разред Женске реалне гимназије. Због материјалних прилика, исписала се 24. фебруара 1942. године.

Михаило М. ШАБЛОВСКИ, рођен 20. новембра 1930. у Шапцу. Народност руска. Син рибара Михаила. Трећи разред у Мушкој реалној гимназији - први пут - био школске 1943/1944, а у IV остао без оца. Од тада је у *Карађорђевој 9* живео са мајком Јеленом. Школовао се у тешким условима. Према запису његове разредне Загорке Миладиновић, професорке историје, био је тих и миран али слабих способности.

Ђорђе М. ЖИТЛОВ, рођен 10. фебруара 1931. у Мачванској Митровици. Србин. Отац Михаило, чиновник у Шапцу, капетан пристаништа. Први разред у Мушкој реалној гимназији у Шапцу био је 1941/1942. а из VI се исписао 4. септембра 1945. „ради промене завода“.⁴¹⁹ Са родитељима и братом близанцем у живео у *Улици цара Душана бр. 30* у Шапцу.

Михаило М. ЖИТЛОВ, рођен 10. фебруара 1931. у Мачванској Митровици. Србин. Отац Михаило, капетан пристаништа у Шапцу. Други разред у Мушкој реалној гимназији завршио у Шапцу, а у трећи уписао се школске 1943/1944. Имао добре услове за рад, али је „врло слабо учио и показао мало интересовања за школу“.⁴²⁰

Драгица Н. ЈЕЛИСАВЕТОВ, рођена 4. маја 1931. у Богатићу. Српкиња. Држављанство ФНРЈ. Отац Никола, трговац, а маги домаћица Мица. Као ћак Женске реалне гимназије у Шапцу живела је у *Маршала Тита бр. 37*, код Стане Берић. Имала добар успех, а њена разредна Јованка Јовичић записала је да је интелигентна и да „због болести показује слабији успех“.⁴²¹ Виши течајни испит положила је школске 1949/1950. и стекла зрелост. Школовала се у добрим условима.

Оливера В. КУЗЕНКО, рођена 21. маја 1931. у Аранђеловцу. Отац Василије, наставник вештина. У Шапцу живела у *Милоша Обилића бр. 5*. Први разред у Женској реалној гимназији завршила је школске 1942/1943, са добрим успехом. Била „марљива, способности добрих, владања примерног“.⁴²² Школовала се у тешким условима.

Тамара РОКОТЈАНСКА, рођена 9. октобра 1931. у Шапцу. Русиња. Држављанство југословенско. Отац Феодор, трговац, мати Софија. Са оцем живела у *Краља Милана бр. 4*. Завршила I разред Грађанске школе у Шапцу и школске 1944/1945. у Женској реалној гимназији уписала се у II. У III разреду остала без оца па је становала код старатељке Милене Јовановић, угоститељке из *Маршала Тита бр. 32*. Била мирна, али „небрижљива у учењу“.⁴²³

419 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије 1945/46.

420 Исто, 1943/44.

421 Исто

422 Исто, 1942/43.

423 Исто, 1945/1946.

Бранислава Т. ПОПОВ, рођена 17. новембра 1931. у Шапцу. Рускиња. Држављанство ФНРЈ. Кћи почившег Тихона и домаћице Божице. Са мајком живела у *Небојше Јерковића бр. 6/1*. Осми разред у Женској реалној гимназији у Шапцу завршила је школске 1950/1951. са врло добрим успехом, и положила Виши течајни испит. Била „интелигентна и амбициозна, али врло слабог здравља“.⁴²⁴ Залагала се у омладинској организацији, записала је њена разредна Јованка Јовичић. Школовала се у добрим условима.

Александар И. ТРЕЈГУТ, рођен 19. септембра 1932. у Шапцу. Рус. Отац Иван, машиниста на Чеврнтији, мати Ирина. Становао у *Милоша Обилића бр. 10* у Шапцу, код Зоре Максимовић. Школске 1942/1943. завршио је ОШ „Вук Караџић“. Трећи разред у шабачкој Мушкој реалној гимназији био је школске 1945/1946. године, и постигао добар успех. „Слободан, али неједнаког интереса за предмете, дружељубив“,⁴²⁵ записао је његов разредни Никола Антић, професор руског језика.

Андрија М. МЕРЕНИК, рођен 25. октобра 1932. у Метлићу. Син Бранке и трговца Митрофана. Народност српска, држављанство ФНРЈ. Основну школу учио у Метлићу, а први разред гимназије у Шапцу завршио је школске 1943/1944. са врло добрим успехом. Становао код шабачког берберина Милана Максимовића, у *Војводе Бране бр. 3*. „Природна интелигенција, врло вредан, врло миран и учтив“,⁴²⁶ записала је његова разредна Милева Поповић, која му је као учитељица вештина предавала предмет Писање. Када би био бољег здравственог стања био би одличан, пише у његовој уписници II разреда. Исти успех постигао и у V разреду, а тадашња разредна Наталија Јовановић записала је да његово „учење одговара интелектуалним способностима“ и да са великом пажњом прати наставу.

Вера ГЛУШЧЕНКО, рођена 25. октобра 1932. у Забрешју. Српкиња. Држављанство ФНРЈ. Мати Добрила, отац Глигорије, радник. У Шапцу становала код мајке у *Маршала Тита бр. 16*. Школовала се у тешким приликама, и школске 1946/1947. у шабачкој Државној вишој мешовитој гимназији IV разред није успела да заврши.

Олга КРАСОВСКА, рођена 27. октобра 1932. у Бихаћу, БиХ. Рускиња. Држављанство ФНРЈ. Отац Сергије, наставник у Музичкој школи у Шапцу. Станује у *Поп Лукиној бр. 51*. Седми разред завршила у Другој женској гимназији у Београду, школске 1948/1949, а у VIII у шабачкој Државној вишој мешовитој гимназији 1952/1953. имала врло добар успех. У њеној уписници, пише: „Врло способна и вредна, примерна у свему, прилике за школовање приличне“. Виши течајни испит положила у септембру 1953. године.

Владимир П. ИКОНИКОВ, рођен 14. јануара 1933. у Шапцу. Рус. Син Марије и трговца Павла. Школске 1942/1943. досељен из Београда, из Руске државне народне основне школе. У Шапцу живео са родитељима, у *Јевремовој бр. 13*. У I разреду шабачке Краљевске државне мушке реалне гимназије 1943/1944. постигао добар успех. „Марљив и труди се,

424 Исто, 1950/51.

425 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1945/46.

426 Исто, 1943/44.

нема нарочитих способности, а уз то је нежног здравља; тих, миран, пажљив; школује се у повољним приликама“;⁴²⁷ записала је његова разредна Нада П. Карановић која је као суплент предавала гимнастику.

Анастасија МОЛОТКОВ, родила се 15. фебруара 1933. у Лозници. Кћи Цвете и почившег Ивана. Први разред гимназије завршила у Лозници, а у II уписала се школске 1946/1947. у Државној вишој женској гимназији у Шапцу. Становала у *Карађорђевој бр. 11*, а старатељ јој била пензионерка Стана Савић. Њена разредна Бранислава Новаковић, која је као суплент предавала земљопис, записала је и следеће: „Врло вредна, марљива и за сваку похвалу; владање примерно; прилике за школовање тешке (дете без родитеља, узето под своје)“.⁴²⁸

Михаило В. ШЕСТЕРИКОВ, рођен 3. марта 1933. у Великој Кикинди. Народност руска. Отац Владимир, професор у Београду. У Шапцу становао са мајком, у *Јевремовој бр. 24*. Први разред у шабачкој Мушкој реалној гимназији завршио је 1943/1944. Био врло добар ђак, а његова разредна Милена Поповић (земљопис) записала је да је „са мало више труда могао бољи успех да постигне“.⁴²⁹ Из београдске Седме мушке гимназије 20. јуна 1945. поново је уписан у шабачку Мушку реалну гимназију, и исписан већ 13. октобра исте године.

Михаил Ј. АФНАСЈЕВ, рођен 12. априла 1933. у Лозници, Срез јадрански. Рус. Југословенско држављанство. Син Данице и трговца Јакова. Досељен из Београда, из Руске државне народне основне школе 1942/1943. У Шапцу живео са мајком у *Мачванској бр. 6*. Четврти разред основне школе завршио у Шапцу. У први разред шабачке Краљевске државне мушке реалне гимназије уписао се 1944/1945, али га није завршио. Условe за школовање имао добре, али је био „лењ, немаран, немиран и непопустљив“;⁴³⁰ сведочи запис његове разредне Мирославе Станчић која је као суплент предавала математику.

Александар МОРОЗОВИЋ, рођен 7. маја 1933. у Карловцу. Рус. Отац Никола, геометар, а мати Јелена. Са родитељима становао у *Маршала Тита бр. 36* у Шапцу. Био је добар ђак шабачке Мушке реалне гимназије. „Средње способности, не залаже се довољно, недисциплинован, дечачки несташан“;⁴³¹ записала је његова разредна Ружица Гачић, професор земљописа. Виши течајни испит положио 1953. године. Тада је имао врло тешке условe за школовање, а прилике у кући сметале су да се развија како би могао.

Гордана МАРКУШЕВ, рођена 19. августа 1933. у Житковцу, Срез моравски. Народност српска. Отац Милан, чиновник. Становала код родитеља у Кленку, *Херцеговачка бр. 22*. Школске 1949/1950. завршила је III разред у Женској реалној гимназији у Шапцу. Разредни Ђорђе Мумало, наставник биологије, уз њено име је записао: „Скоромна, пажљива

427 Исто

428 Исто, 1946/47.

429 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1943/44.

430 Исто, 1944/45.

431 Исто, 1948/49.

и поуздана; марљиво се залаже у раду али се неспретно сналази и не уме да користи сазнање; прилике за школовање неуредне, долази из Кленка“.⁴³²

Милан БЕЛИЧАНСКИ, рођен 22. августа 1933. у Шапцу. Син раднице Љубице и почившег Степана. Са мајком живео у *Попа Карана бр. 21* у Шапцу. После основне школе, школске 1944/1945, уписао се у I разред шабачке Краљевске државне мушке реалне гимназије и постигао добар успех. Школовао се у тешким условима.

Дамњанка Г. РОМАЊУК, рођена 2. септембра 1933. у Платичеву. Народност руска. Држављанство ФНРЈ. Отац Глигорије, механиџа, а мати Савета. Са родитељима живела у *Маршала Тита бр. 24* у Шапцу. Четврти разред основне школе завршила у Мишару, где је њен отац радио као механичар. Школске 1947/1948. у IV разреду у шабачкој Женској реалној гимназији била је врло добар ђак. Њена разредна у V разреду, професор француског језика Зорка Јелесић, записала је: „Способна, олако схвата дужности у школи, нестална у раду, нестаишна, детињаста, учтива; прилике за школовање повољне.“⁴³³

Владимир МЕРЕНИК, рођен 9. априла 1934. у Метлићу. Отац, трговац Митрофан. Основну школу учио у родном селу, а у I разред Мушке гимназије у Шапцу уписао се 1945/1946. У III разреду био врло добар ученик. „Способан и марљив, миран и дисциплинован, прилике за учење повољне“,⁴³⁴ такође пише у његовим школским документима.

Владимир А. ФЕДЈУШКИН, рођен 16. маја 1934. у Крагујевцу. Народност руска (касније српска). Држављанство руско (касније ФНРЈ). Отац Алексије, инжењер. Досељен из Лознице 7. фебруара 1948. године, и тада се у Државној вишој мешовитој гимназији у Шапцу уписао у III разред. Становао са родитељима, у шабачкој Колонији фабрике „Зорка“. Био „врло бистар и трудољубив“.⁴³⁵ Одличан ученик, а четворку имао само из историје.

Лејла КРИМ-ШАМХАЛОВ, рођена 8. октобра 1934. у Крагујевцу. Народност руска. Држављанство ФНРЈ. Отац Хамзат, бравар, мати - радница Љубица. Трећи разред у Женској реалној гимназији у Шапцу завршила је школске 1947/1948. Ослобођена Нижег течајног испита. „Способна ученица, за неке предмете и необично талентована и заинтересована, али математику потпуно запоставља“,⁴³⁶ записала је њена разредна Милена Шимић, професор српског језика. Школовала се у „врло тешким приликама“ и залагала у раду омладинске организације. Виши течајни испит положила у Државној вишој мешовитој гимназији, у септембру 1953. године.

Петар В. КУЗЕНКО, рођен 2. фебруара 1935. у Шапцу. Мати Савета, отац - почивши Василије, учитељ вештина. Живео код мајке у *Милоша Обилића бр. 3*. Народност српска. Држављанство ФНРЈ. Нижи течајни испит положио школске 1947/1948. и био врло добар ђак. Његова разредна Вукосава Соковић, наставник историје, записала је и следеће: „Има

432 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1949/50.

433 Исто, 1947/48.

434 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1947/48.

435 Исто, 1947/48.

436 Исто

способности али не толико колико сам уображава; често досађује и мисли да само њега треба слушати; слабо је одевен и однегован“.⁴³⁷ Виши течајни испит положио у септембру 1953. године.

Мара ПАПАЗОВ, рођена 16. јануара 1935. у Метлићу. Српкиња. Кћи Драгиње и трговца Ивана. Четири разреда основне школе завршила у Метлићу. Први разред у Женској реалној гимназији у Шапцу уписала школске 1946/1947, али на наставу никада није дошла.

Никола ПУЧНИН, рођен 7. априла 1935. у Сурчину, Срез земунски. Рус. Син почившег Петра и домаћице Јелице, рођене Веизовић. У Шапцу живео са мајком у *Цара Душана бр. 32*, код ујака-старатеља Душана Веизовића. Школске 1951/1952. у шабачкој Државној вишој мешовитој гимназији приватно завршио V разред, а у VI био редован ђак. Имао врло добар успех. Његов разредни старешина Бранислав Дражић, професор српског језика, записао је и следеће: „*Бистар, интеллигентан, тих, али активне воље, учтив и добар друг; прилично индивидуалиста ... оптерећен извесном сетом*“.⁴³⁸

Владимир Ђ. ВЕРЛЕ, рођен 25. априла 1935. у Глушцима. Отац Ђорђе, бивши чиновник, мати Надежда. Народност српска. Држављанство ФНРЈ. У Шапцу живи са мајком у *Вука Караџића бр. 8*. Први разред у шабачкој Краљевској државној мушкој реалној гимназији завршио 1947/1948, а на крају следеће школске године није се појавио на поправном испиту. Био нерадан и недисциплинован, а школовао се у славим приликама. Његов разредни Никола Николић, професор руског језика, записао је да „на часовима задовољава“, да је ван учионице врло недисциплинован, и да је „први укор добио због псовке а други због туче на улици“.⁴³⁹ У његовој уписници I разреда пише да му је отац - у иностранству.

Стана А. СОЛОВЈЕВ, рођена 23. јула 1935. у Мајуру. Народност руска. Отац Андрија, земљорадник, мати Даница. Четири разред основне школе завршила у Мајуру, а у I разред Женске реалне гимназије у Шапцу уписала се школске 1947/1948. и постигла добар успех. У њеној уписници пише да јој свакодневно путовање омета учење, јер је нежног здравља. Школовала се у „средњим приликама“, а владала се одлично.

Верица МАРКУШЕВ, рођена 21. јанура 1936. у Житковцу, Срез моравски. Народност српска. Отац Милан, чиновник. Становала код родитеља у Кленку, *Херцеговачка бр. 22*. Школске 1949/1950. са добрим успехом завршила III разред у Женској реалној гимназији у Шапцу и добила сведочанство о положеном Нижем течајном испиту. Наставник биологије Ђорђе Мумало, њен разредни, записао је: „*Залаже се у раду, вредна и пажљива; прилике за школовање неуредне, долази из Кленка; анемична*“.⁴⁴⁰

Заида КРИМ-ШАМХАЛОВ, рођена 3. априла 1936. у Крагујевцу. Народност руска. Држављанство ФНРЈ. Отац Хамзат, бравар, мати - радница Љубица. Становала код оца, у *Масариковој бр. 3* у Шапцу. После IV разреда основне школе, школске 1947/1948. уписала

437 Исто

438 Исто, 1951/52.

439 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1948/49.

440 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1949/50.

се у I разред шабачке Женске реалне гимназије. Била је одлична ученица, са свим петицама, „амбициозна и интелигентна, врло способна, беспрекорног владања“, сведочи запис њене разредне Кларе Петровић. Школски документи казују и да је у II разреду живела само са мајком, у *Милоша Поцерца 16*, јер је отац био у иностранству.

Љубица ТИШЋЕНКО, рођена 12. марта 1936. у Богатићу. Народност руска. Држављанство ФНРЈ. Кћи Лепосаве и почившег Ивана, продавца новина. Са мајком живела у *Маршала Тита бр. 36* у Шапцу. Нижи течајни испит у шабачкој Женској реалној гимназији положила школске 1947/1948. Била „трудољубива, мирна, тиха и марљива“. Школовала се у тешким условима и примала ступендију. У Државној вишој мешовитој гимназији Виши течајни испит положила је у јуну 1953. године.

Димитрије А. БУЧИН, рођен 7. септембра 1936. у Шапцу. Србин. Отац Александар, мати наставница Ружица. Са мајком живео код Љубице Константиновић, у *Карађорђевој бр. 69* у Шапцу. Школске 1951/1952. завршио V разред у шабачкој Вишој мешовитој гимназији, која је следеће године добила име народног хероја Вере Благојевић. Разредни старшина Рада Т. Адамов, професорка историје, уз његово име записала је: „*Интелигентан, логички мисли, није увек вредан ни истрајан у послу; у раду и владању још се осећа пубертет; прилике за школовање врло добре*“.⁴⁴¹

Никола И. ТРЕЈГУТ, рођен 29. новембра 1936. у Шапцу. Рус. Држављанство ФНРЈ. Отац Иван, машиниста на Чеврнтији, мати Ирина. Четврти разред основне школе учио у Митровици, а први разред у шабачкој Краљевској државној мушкој реалној гимназији завршио је школске 1947/1948. Био је добар ученик. Прво је становао код Драге Живановић у *Небојше Јерковића бр. 56*, а онда код Пере Костадиновића у *Партизанској бр. 10* у Шапцу. Његов разредни Бора Лукић, учитељ математике, записао је: „*Успех постигнут са средњим залагањем; добро се влада и са друговима правилно односи*“.⁴⁴²

Борис Т. ПОПОВ, рођен 7. фебруара 1937. у Шапцу. Мати Божица, отац - почивши Тихон, чиновник електричне централе у Шапцу. Са мајком живео у *Небојше Јерковића бр. 6*. Четврти разред основне школе завршио у Шапцу и 1948/1949. уписао се у I разред гимназије. Био је одличан ђак, а у његовој уписници пише да је „*интелигентан и солидног основног знања, при том озбиљан, пажљив и уредан*“.⁴⁴³ Школовао се у добрим условима.

Петар М. РОГОВ, рођен 18. марта 1937. у Лозници. Рус. Отац Максим П. Рогов, чиновник фабрике „Зорка“. Са родитељима становао у Колонији „Зорка“ у Шапцу. Први разред гимназије учио у Лозници, а II у шабачкој мушкој реалки школске 1948/1949. Био је добар ђак, примерног владања, интелигентан и пажљив. Школовао се у добрим условима.

Константин Б. МЕЖИНСКИ, рођен 22. октобра 1938. у Београду. Народност руска. Отац Борис, инжењер, мати Ирина - наставница. Становао у *Проте Смиљанића бр. 2/7*

441 Исто, 1951/52.

442 МИАШ, Уписница гимназије, 1947/48.

443 Исто, 1948/49.

у Шапцу. Пети разред гимназије завршио је у Потпуној мешовитој гимназији у Борском руднику 1952/1953, а у шестом (1953/1954) у Вишој мешовитој гимназији „Вера Благојевић“ у Шапцу био је одличан ђак. Школски документи казују да је био интеллигентан, прилично дисциплинован, и да је радио савесно и систематски. Његова разредна у VIII разреду Радмила Јовичић, професор руског језика, записала је: „*Вредан је, ради увек и не за оцену. Врло самоуверен. Нема пуно смисла за колектив. Самокритичан је. Интелигентан је и образован*“.⁴⁴⁴

Татјана БУЧИН, рођена 22. марта 1939. у Шапцу. Кћи наставнице Руже и почившег Александра. Станује код Љубице Константиновић у *Карађорђевој бр. 69* у Шапцу. Пети разред у шабачкој Вишој мешовитој гимназији са одличним успехом завршила 1953/1954, а у VI четворку имала само из руског. За успех и владање награђивана књигама. У школским документима пише да је интеллигентна, амбициозна и „помало самоуверена, због чега понекад истиче себе над осталим друговима и другарицама“.⁴⁴⁵ Није се ограничавала само на рад у школи, него је била активна и физкултурница.

Матрона АФАНАСЈЕВ, рођена 7. априла 1939. у Лозници, Срез јадарски. Мати Цвета, домаћица, отац Јаков - радник. Становала у *Небојше Јерковића бр. 6* у Шапцу. ОШ „Вук Караџић“ завршила 1953/1954. и V разред уписала у шабачкој Вишој мешовитој гимназији. Имала врло добар успех. Школовала се у средњим материјалним условима, а у њеној уписници пише: „*Поседује радне навике те радом постиже солидно знање, али не показује шире интересовање за ванишколски рад и ванишколско образовање*“.⁴⁴⁶

Томислав И. ТИШЋЕНКО, рођен 15. септембра 1939. у Шапцу. Отац почивши Иван, продавац новина, а мати Лепосава. Живео у *Маршала Тита бр. 30* у Шапцу. Шести разред у шабачкој Вишој мешовитој гимназији завршио је школске 1957/1958. са добрим успехом. Разредни старешина Љубица Копач, професор српског језика, записала је: „*Средње способности, али крајње нехатан при раду, кампањски учи; мајка чини све да му обезбеди несметано учење, но он то не користи*“.⁴⁴⁷

Татјана М. СМАГЛИЈЕНКО, рођена 17. маја 1940. у Београду. Српкиња. Отац Михаило Смаглијенко, инжењер, мати - домаћица Вукосава. Са родитељима становала у Водној заједници. ОШ „Лаза К. Лазаревић“ завршила 1953/1954. и 1954/1955. уписала се у V разред шабачке Више мешовите гимназије. Школовала се у врло добрим условима. За одлично учење и владање награђена књигом. Осми разред и Виши течајни испит положила школске 1957/1958. Разредни Јован Матић, наставник физике, уз њено име записао је: „*Интелигентна, мирна и повучена. Има неко патријархално васпитање. Јако поштена и дисциплинована ученица. Прилике сасвим нормалне. Родитељи интелектуалци и воде о њој рачуна*“.⁴⁴⁸

444 Исто, 1955/56.

445 Исто, 1953/54.

446 Исто

447 МИАШ, Уписница гимназије, 1957/58.

448 Исто, 1957/58.

Александра А. ГУСАРОВ, рођена 12. августа 1940. у Београду. Кћи Анатолија, железничког службеника, и домаћице Радмиле. Живела код оца у *Цара Душана бр. 7/1* у Шапцу. Шести разред у шабачкој Вишој мешовитој гимназији завршила је 1956/1957. и постигла врло добар успех. „*Веома тиха. Није амбициозна, те се не истиче у одељењу. Вредна је и учи да има знања; прилике за школовање врло добре*“,⁴⁴⁹ записала је њена разредна Марија Петровић, професор српског језика.

Татјана И. ТИШЋЕНКО, рођена 15. децембра 1942. у Шапцу. Отац почивши Иван, продавац новина, а мати Лепосава. Живела у *Маршала Тита бр. 30* у Шапцу. Четврти разред завршила у Основној школи „Лаза К. Лазаревић“, школске 1956/1957, а V у Вишој мешовитој гимназији. Имала добар успех. „Ученица је осредњих способности и ради кампањски. Кад би била пажљивија и радила редовно успела би да задовољи“,⁴⁵⁰ записала је њена разредна Олга Московљевић, професор француског језика. Завршни испит у Гимназији „Вера Благојевић“ положила 1962. године.

Радмила М. ПОПОВ, рођена 15. августа 1943. у Шапцу. Кћи службеника Михаила и домаћице Славке. Завршни испит у Гимназији „Вера Благојевић“ у Шапцу положила 1962. године, са врло добрим успехом. Према запису разредног старешине Божидача Тодоровића, професора историје, била је вредна и способна. Школовала се у повољним условима.

Никола В. СИДЊЕНКО, рођен 16. јануара 1944. у Шапцу. Син инжењера Виктора и домаћице Јелене. Са родитељима живео у *Карађорђевој бр. 60* у Шапцу. Завршни испит у Гимназији „Вера Благојевић“ положио 1962. године са добрим успехом. „Способан али лењ“,⁴⁵¹ записао је професор историје и његов разредни Божидар Тодоровић. Школовао се у добрим условима.

Јелена С. ЧУПРИНА, рођена 1945. у Шапцу. Отац Сергије, машинбравар из *Војводе Бране бр. 8* у Шапцу, мати Софија. Завршила ОШ „Лаза К. Лазаревић“ 1959/1960. и уписала се у I разред Гимназије „Вера Благојевић“.

Фјодор Г. ДЕМЈАНОВ, рођен 11. децембра 1946. у Шапцу. Народност руска. Син Анђе и Георгија М. Демјанова, официра у пензији. Са родитељима живео у *Стојана Новаковића бр. 1* у Шапцу. Завршио Основну школу „Иван Горан Ковачић“ и школске 1961/1962. уписао се у I разред шабачке Гимназије „Вера Благојевић“. Био је добар ђак. Његова разредна Ружица Гачић, професор географије, записала је да је „*детињаст, непостојан у раду, али добар друг*“.⁴⁵² Школовао се у добрим условима, а завршни испит положио је 1966. године.

Александар А. ГУСАРОВ, рођен 18. септембра 1947. у Београду. Син Анатолија, службеника, и домаћице Радмиле. Први разред у Гимназији „Вера Благојевић“ у Шапцу био је 1965/1966, а после II изгубио је право на школовање. Био је друштвено-језички смер.

449 Исто, 1956/57.

450 Исто

451 Исто, 1961/62.

452 МИАШ, Уписница гимназије, 1961/62.

РУСКО СВЕШТЕНСТВО У ЕПАРХИЈИ ШАБАЧКО-ВАЉЕВСКОЈ

После Грађанског рата у Русији у избеглиштву се нашла и Руска православна црква (РПЦ), цео Синод, Чудотворна икона Богородице курске и митрополит АНТОНИЈЕ⁴⁵³. Са руским избеглицама дошло је и сестринство Љеснишког манастира, са игумнијом ЕКАТЕРИНОМ Борисовном Јефимовском, грофицом и блиском рођаком царске породице Романов, и 78 монахиња распоређених у Новом Хопову, Кувеждину, Дивјану и мачванској Петковици. У Ново Хопово стигле су из манастира Лесне 1920. године, а када се 1925. упокојила игуманија Екатерина наследила ју је дотадашња манастирска благајница - схи-монахиња НИНА (Костова).⁴⁵⁴

Током деценија проживљених у Југославији руски монаси су били ослонац, утеха и фактор повезивања *заграничних* Руса.

Признавањем легитимитета избегличкој власти, као једином представнику Русије, омогућено је стварање избегличког центра у Краљевини Југославији. Митрополит Антоније, који је био на челу Више црквене управе Југа Русије која се нашла у избеглиштву, почетком 1921. године из Константинопоља је на позив српског патријарха Димитрија дошао у Србију и окупио архијереје и делове РПЦ. Захваљујући томе Сремски Карловци су постали, не само седиште Врховне команде Руске армије ген. Врангела него и Више црквене управе Руске *заграничне* цркве.

Патријарх московски ТИХОН, то је прихватио и сва постављења признао.

Подела на Московски патријархат (РПЦ МП) и Руску православну цркву -заграничну (РПЦ-з) извршена је 8/21. новембра 1921. године. Из Сремских Карловаца, са I Свезаграничног црквеног сабора, тада је упућена „Посланица деци Руске цркве“ а Женевској конференцији захтев да не подржи бољшевичку власт него да помогне да се врати

453 Митрополит АНТОНИЈЕ (породично имање Вагаино, 17. март 1863 - Сремски Карловци, 10. август 1936), поглавар РПЦ-з, родио се у Новгородској губернији као Алексеј Павлович ХРАПОВИЦКИ. Потомак је новгородске племићке лозе. Био је ректор Треће руске Духовне академије у Казању и учитељ генерација теолога и тројице патријарха (св. Тихона, Сергија и српског Варнаве). За епископа је хиротонисан у граду Уфа на Уралу. На Сабору РПЦ био је један од три кандидата за сверуског патријарха (1917), али, иако је добио највише гласова жреб се одлучио за ТИХОНА (Белавина). Харковски митрополит био је 1914-1918, а потом митрополит кијевски и галички (1918-1919). Сматра се да је Достојевски по њему створио лик Аљоше Карамазова (*Руска литерарна Србија*, стр. 230). Издахнуо је на рукама својих ученика, архимандрита ТЕОДОСИЈА и протојереја Владислава Некљудова. Авва Антоније сахрањен је у крипти Иверске капеле на београдском Новом гробљу.

454 Игуманију Нину и руске монахиње су из Хопова Немци прво отерали у Ириг а потом у Београд. Оне су у Улици војводе Миленка основале манастир у којем су биле до 1947. и одласка у Француску. Није отишла само игуманија Нина, која је у београдској Руској цркви примила велику схиму и упокојила се 1949. године. Почива на руској парцели Новог гробља, у близини Иверске капеле.

православни цар из династије Романов. Да би ућуткала Русе ван Русије совјетска власт је извршила притисак на патријарха ТИХОНА и ухапсила га, чим је потписао акт о укидању Више црквене управе.

Загранични архијереји указ су одбили и 31. августа/13. септембра 1922. године уместо Више црквене управе изабрали Архијерејски синод, на чијем челу је био митрополит кијевски АНТОНИЈЕ, тада најстарији по чину.

Под окриљем Српске православне цркве (СПЦ) основана је РПЦ-з, а руске цркве у иностранству то су прихватиле. У Руској заграничној цркви нашли су се тада избегли епископи и свештеници, али и читаве парохије у Европи и Америци, на Далеком истоку па и Православна духовна мисија у Палестини.⁴⁵⁵

После смрти патријарха Тихона (1925) Руска загранична црква признала је митрополита крутичког ПЕТРА, а када је он прогнан постављен је митрополит СЕРГИЈЕ. Због непоразума који су настали међу руским јерарсима митрополит ЕВЛОГИЈЕ обратио се 26. децембра 1926. митрополиту Сергију, али је он ухапшен након што је - под притиском - 16/29. јула 1927. издао Декларацију којом је признао совјетску власт и од РПЦ-з затражио лојалност. Тај указ, у име РПЦ-з, одбио је митрополит АНТОНИЈЕ.

Нови расцеп у РПЦ-з догодио се када се од Архијерејског сабора у Сремским Карловцима отцепило „једно коло руских архијереја“.⁴⁵⁶ Издвајањем групе око митрополита ЕВЛОГИЈА, који је био „у контакту са большевцима“, у Паризу је образована засебна црквена јединица потчињена митрополиту московском. Међу петорицом *одшелника* био је и епископ севастопољски ВЕНИЈАМИН, из мачванског манастира Петковице.⁴⁵⁷ Раскол је толико погодило митрополита Антонија, да је намеравао да се повуче на Свету гору. Патријарх српски господин ВАРНАВА (1880-1937) настојао је да помогне, па је 9/22. јула 1936. у Руској цркви „Свете тројице“ позвао одвојене јерархе да се врате.

Црквена историја сведочи и да је Свети архијерејски сабор 3. децембра 1930. године решио питање попуњавања Мукачевске епархије у Прикарпатској Русији. При избору кандидата затражио је сагласност чехословачке владе, а за администратора одређен је битољски епископ Господин ЈОСИФ. Он је у пратњи др Јустина Поповића, професора Богословије „Свети Сава“, на дужност одмах отпутовао.⁴⁵⁸

Синод Руске цркве поделио је надлежности са Српском православном црквом: РПЦ-з имала је надлежност над руским парохијама у местима у којима су постојале веће Руске колоније (Сремски Карловци, Нови Сад, Земун, Вршац, Кикинда, Бела Црква, Панчево, Београд, Шабац и тд.), а руски свештеници и монаси распоређени су по српским храмовима и манастирима. После митрополита Антонија поглавар Руске заграничне цркве и

455 Контакт Синода РПЦ-з и Привременог синода РПЦ МП покидан је 1927/1928. а сасвим је прекинут 1936. па црквени сабор ни у августу 1939. године није решио проблем расцепа.

456 *Глас цркве*, бр. 3-4, март-април 1931.

457 Исто

458 *Глас цркве*, бр. 1-2, јануар-фебруар 1931.

руских црквених општина у Краљевини Југославији, а потом и свештеника Руског корпуса, био је митрополит АНАСТАСИЈЕ (Грибановски).

На челу шабачко-ваљевске епархије налазио се тада епископ Михаил,⁴⁵⁹ прави русофил, некадашњи руски ђак и старешина Српског подворја у Москви. Он је у шабачком храму, који је 1914. остао без торња а обновљен је и освештан тек 8. октобра 1922. године, већ у мају 1921. служио први парастос руском цару Николају II и његовој породици. Осим бројних Шапчана на служби су били официрски кор и Руска колонија, а владика је на руском језику шабачким Русима пружио наду да ће њихова отаџбина „пребродити тешке ударе безбожних бољшевика“⁴⁶⁰ и опет бити моћна царевина.

И патријарх српски Господин Варнава (Росић) искрено се придружио молитвама руских свештеника, и упућивао топле жеље да избеглиштво Руса буде кратко и да се врате своју отаџбину. А осетљива и благодарна руска душа, у данима своје највеће муке, Његовој Светости узвраћала је честиткама за крсно име и предала му „зелену епископску мантију и жезал, скупочено украшен, и друге поклоне“.⁴⁶¹

Руска депутација, у којој су били журналисти и писци А. КСЈУЊИН, Н. ЖУХИН и В. ГЛУЗДОВСКИ и у име партије „Сељачка Русија“ г. ЦАРИК, у јануару 1932. посетила је патријарха Варнаву. Српском црквеном поглавару саопштили су да је из Русије, „земље глади и неправности“⁴⁶² у последње три године преко Сибира у Китај пребегло више од 60.000 Руса, да многи ризикују живот бежећи у шуме и препливавајући Амур, да бољшевици сељацима који верују у Бога одузимају све, терају их на тежак рад, бацају у тамнице и убијају. Обавестили су господина Варнаву и да је динамитом срушен храм Христа Спаса у Москви, који је коштао готово шест милиона златних рубаља, и да је планирано да се током године сруши још око 2.500 православних цркава, 70 римокатоличких, две протестантске и 150 синагога.⁴⁶³

Стара штампа сведочи да је из Сремских Карловаца 7. јуна 1923. у манастир Петковицу донета *Коренаја*, Чудотворна икона Богородице курске, позната и под називом

459 Михаило Урошевић био је епископ шабачки од 1. јануара 1922. до смрти - 21. августа 1933. године. Рођен је 4. јула 1868. у шумадијском селу Брестовцу. Завршио је Духовну академију у Москви, а када се 1897. у Раваници замонашио добио је управу над манастиром Враћевшница. Старешина Српског подворја у Москви постао је 1905. године и био „врло мудар и достојан представник СПЦ“. Обновио је Словенофилски-Аксаковски Комитет, који је помагао српском народу у рату са Турцима, а у време балканских ратова прикупао је помоћ и слао добровољце у Србију. Говорио је по руским градовима и на универзитетима држао предавања о Српству и Словенству. За националне заслуге од државе је добио огроман новац, који је употребио за обнову Епархије шабачке. Умро је у Врњачкој Бањи, а вест о његовој смрти потресла је и све Русе у Шапцу. Сахрањен је у епископској гробници крај шабачке цркве.

460 *Радикал*, бр. 5, 29. мај 1921.

461 *Глас цркве*, бр. 1-2, јануар-фебруар 1931.

462 *Глас цркве*, бр. 1-2, јануар-фебруар 1932.

463 Исто

„Знамење“.⁴⁶⁴ Она је и данас спона српског и руског народа, а у Мачву је два пута стизала. Више од хиљаду година стару икону Мајке Божје први је донео епископ ВЕНИЈАМИН,⁴⁶⁵ а након месец дана са калуђерима у старим мантијама и гломазним војничким чизмама понео ју је у Шабац. Преко мачванских њива и дугих прашњавих шорова пратио их побожни народ и руски избеглечки свет свих узраста. Чудотворна Богородица курска за све њих била је персонификација Русије, вере у спасење и повратак у Отаџбину. Тај дирљив догађај и својеврсну литију кроз села, локалне новине овако су забележиле:⁴⁶⁶

./.../И док на сваких неколико корака поворка стаје ради целивања и кићења, или свраћа у куће оних Руса који су болесни и не могу да присуствују - дотле поворка са ситним женским гласовима, високим тенорима и дубоким басовима, хармонично пева ... И док млађи наш свет који не верује са чудним осмехом прати целу ову процесију дотле наши старији које је несрећна судба као и Русе расејала по свим европским рекама и морима, утиру сузе, сећајући се оних тешких дана када су под маслинама правили нове олтане од трске - молећи Бога да им спасе нејач под тежином и да виде своју отаџбину...

464 Историја иконе „Знамење“ веома је интересантна. Јавила се 8. септембра 1295. године, у шуми близу Курска. Један ловац случајно ју је нашао на корену неког дрвета у прашуми, у коју људска нога није ступила након што је Бату-кан уништио град. Када ју је узео, тамо где је лежала избио је извор који још постоји. Вест о чуду дошла је до војводе Шемајка, који је живео у стотину километара удаљеном Риљску. Према летопису, он је посумњао у њену чудотворност и ослепео - у дану када је по његовом наређењу донета у Риљск. Вид му се вратио чим се покајао, па је у знак захвалности подигао цркву Рођења Пресвете Богородице. Корјенаја икона (назив по месту где је нађена) одатле је више пута нестајала, а увек би је нашли крај корена дрвета у курској шуми па је народ ту подигао капелу. Татарске хорде 1385. капелу запалише и икону располутише и бацише, али свештенослужитељ пронађе делове и они се чудесно склопише. Дознавши за то, житељи Риљска три пута Корјенају пронеше кроз град и опет однеше у Шемајкову цркву. Она је наставила да се враћа под свој корен, све док је нису оставили у њеној капели. Вест о чудима које је чинила стигла је и до цара Фјодора Јовановича, и он 1589. нареди да је донесу у дворску цркву у Москву. Царица Ирина Фјодоровна икону украси царском ризом па је свечано вратише на старо место. Исте године ту подигоше манастир „Коренски“, а цар нареди да се Курск поново насели. Лажни цар Димитрије - Гришка Отрепјев - однео је „Знамење“ на Крим, а после 20 година икону је вратио цар Михаил Феодоровић, први Романов. Свечана литија ишла је од Москве до Курска, говото 500 километара. Чудотворна икона спасла је Курск, када је пољски војсковођа Жолткиевич 1612. опсео град. Заробљеници су причали да су на градским зидинама виђали Жену, окружену „светлим младићима, како им прети“. И становници су видели да Богородица закриљује град, па су својој заштитници подигли манастир у који су је 1618. пренели. Курску икону 1676. носили су на Дон да благослови Донце, а 1812. послата је на фронт у помоћ Кутузову и његовој војсци. Велико чудо збило се и 1898. године: тада је „један атеиста који се звао Уфијев, са својим истомишљеницима бацио бомбу у манастир али је икона остала неповређена“. Ту је дочекала Октобарску револуцију, а онда је донета у Србију. У знак сећања на чудотворно јављање, сваког деветог петка по васкрсу *Корјенаја* се из Курска испраћа у пустињу где остаје до 13. септембра. Добила је тропар: „Јако не оборимују стјену и источник чудес...“. Празнује се 8. септембра. (*Глас цркве*, бр. 10, октобар 1925)

465 *Радикал*, бр. 112, 10. јун 1923.

466 *Радикал*, 8. јул 1923.

У Сремским Карловцима је 10. августа 1936. преминуо поглавар Руске заграничне цркве господин АНТОНИЈЕ, а након шест дана у шабачком храму одржан му је помен. После свете литургије чинодејствовао је епископ шабачко-ваљевски др Симеон, а присуствовали су бројни грађани, нарочито чланови Руске колоније.⁴⁶⁷

Траг у животу и душама верника у Епархији шабачко-ваљевској оставило је више од шездесет избеглих руских свештеника, монаха и монахиња. Сигурно је да су неки од њих молитву Богу упућивали, држећи у рукама богослужбене књиге штампане у Русији. Манастир Чокешина, наиме, имао је *Октоих* (Москва 1777), *Јеванађеље* (Москва 1782) и *Општи минеј* (Кијевска лавра 1766), а манастир Боговађа коло од 12 *Минеја* (Москва 1784), *Ирмологију*, два московска *Октоиха* и *Патерик* кијевски.⁴⁶⁸ У азбуковачком саборном храму налазило се добро очувано позлађено *Јеванађеље*, дар руског цара Николаја II из 1913. године.

Имена свештеника Руске заграничне цркве који су служили у тадашњој Епархији шабачко-ваљевској сачувао је *Глас цркве*, часопис за црквени и просветни живот. У уредништву тог полуслужбеног епархијског органа неколико година био је Александар КОЗЛОВ, а сарађивало је још неколико руских свештеника.

Сарадник из несвештеничких редова био је др Михаило Аркадијевич СОПОЦКИ,⁴⁶⁹ коме је 1931. године „ускраћено гостопримство“ и рукописи послати за мајски број враћени зато што је тада небираним речима писао о цару Николају II и одредио му „место у паклу“.⁴⁷⁰

Сачуван је и податак да је хор руских војника у шабачкој цркви последња два пута певао 23. новембра 1941. и 14. октобра 1943. године, на литургији и парастосу.⁴⁷¹

467 *Шабачки гласник*, бр. 32, 20. август 1936.

468 Слободан Живојиновић, *Манастир Боговађа*, стр. 14

469 Михаило Аркадијевич СОПОЦКИ, руски избеглица, рођен је 1869. у Иванову-Вознесенску, у Владимирској губернији у Русији. Био је искушеник у манастиру Преподобног Лазара и Анастасија, где је изучавао аскетску хришћанску литературу. Током 1898. отишао је на север, до Соловецког манастира у Леденом мору. Чтец Подворја митрополита Владимира у Петрограду био је 1900. године, а потом чиновник Конзисторије (1901) и чтец катедрале у Нижњем Новгороду (1902). У Руско-јапански рат отишао је као добровољац (1904), а збога спасавања једног официра одликован је Крстом св. Ђорђа. На Московском универзитету завршио је потом природне науке и специјализирао хемију, а на Медицински факултет у Новоросијску уписао се 1906. године. Студије је окончао на Дорпатском универзитету (1912), оценом *Cum eximia laude*. Био је добровољац и у балканским ратовима: са колером се као лекар борио у Косовској Митровици, Врању, Пожаревцу, и шеф Антиколерне болнице у Лесковцу. Одликован је Орденом св. Саве IV реда, Крстом Црвеног крста, Медаљом за ревност краља Николе, а за храброст је добио сабљу и једанаест одликовања. Био је лекар Императорске гарде, а први официрски чин дао му је у Кијеву цар Никола II. Као артиљеријски официр контузован је, и у револуцији умало жив спаљен. У Врангеловој војсци био је проповедник евангелија, а од 1920. у Краљевини Југославији био је лекар и добровољни мисионар. Говорио је више језика: руски, српски, украјински, бугарски, француски, немачки, талијански, грчки, енглески, латински, есперанто и црквенословенски. Аутор је десет књига, а двотомно издање *Реално биће света тамних духова* нарочито је интересно. Три и по деценије његовог књижевног и мисионарског рада у *Гласу цркве* обележен је текстом „Један скроман и незапажен јубилеј“.

470 *Глас цркве*, бр. 11-12, новембар-децембар 1931.

471 Марко Павловић, *Цркве и свештенство у Шапцу*, стр. 77

И имена више од 70 руских свештеника, монаха, монахиња и два епископа, који су служили у Епархији шабачко-ваљевској, сабирамо у својеврсни поменик. Да се не забораве.

Његово преосвештенство епископ севастопољски ВЕНИЈАМИН родио се 14. септембра 1880. године у селу Вјажи у Томбовској губернији, као Иван Атанасјевич ФЕД-ЧЕНКОВ. Након Духовне академије био је стипендиста на Катедри за библијску историју а потом секретар архиепископа финског СЕРГЕЈА, будућег патријарха московског и целе Русије. Педагошко-духовним радом у Тверској и Тавричкој области бавио се од 1911. до 1919. године. Био је архимандрит када је 10. фебруара 1919. хиротонисан у епископа севастопољског, викара Тавричке епархије. За личног секретара узео је тада свог одличног ђака Алексеја ЧЕРЊЕНКА, са којим је потом био у избеглиштву у Мачви.

У току Грађанског рата именован је у Савет министара главнокомандујућег *Беле армије* барона ВРАНГЕЛА, као епископ армије и флоте. Русију је напустио у новембру 1920. и дошао у Државу Срба, Хрвата и Словенаца. У Сремским Карловцима је у новембру 1921. иницирао Свезагранични црквени сабор, али се - касније - од њега одвојио. Управљао је манастиром Петковица и са епископом шабачко-ваљевским Михаилом више пута служио у шабачкој цркви. У служби Богу заједно су били и 5. новембра 1922. када је освештана спомен-костурница у Мачванском Прњавору, позната као Ђеле-кула.⁴⁷² У Петковицу је 7. јуна 1923. донео Чудотворну икону Богородице, познату под називом „Знамење“, која је из Матушке Русије пренета да би била светионик душама које лутају далеко од завичаја.⁴⁷³

Са калуђерима у старим мантијама, владика Венијамин је после месец дана икону курске Богородице понео назад и преко мачванских њива и дугих прашњавих шорова донео је у Шабац.⁴⁷⁴ Пратиле су их побожне руске избеглице, а лист *Радикал* је забележио да су тада и они који су „оставили дворове и екипаже, интелигенција која сада ради и најтеже послове, жене и деца донета из Русије и рођена овде, изашли као пред Христов улазак у Јерусалим“.⁴⁷⁵ На сваких неколико корака, уз хармонично певање, поворка је застајала због

472 *Радикал*, бр. 81, 5. новембар 1922.

473 Руси изузетно поштују и Казанску Мајку Божју, јер представља сећање на Богородичину милост према Русима и чудотворно избављење Москве од Пољака (1612). Богородица казанска празнује се 22. октобра, односно, 4. новембра. Пред њом се и данас благосиљају младенци, а поставља се изнад дечјих кревета. Чува се у Владимиурској цркви у Петрограду, као знамење покрва небеске царице. На Црвеном тргу у Москви поново се уздиже храм посвећен Богородици, који је срушен 1936. и обновљен по нацртима које је сачувао рестауратор Петар Димитријевич БАРАНОВСКИ.

Чудотворна икона Богородице казанске, уз благослов партијарха московског и целе Русије Алексеја Другог, 1. априла 1999. године, стигла је у Београд да народ заштити од НАТО бомбардовања. Донели су је монаси Сергејеве лавре, а путовање по Србији почела је од Саборне цркве. На платоу испред храма на Врачару дочекало ју је више од 3.000 људи, а потом је однета у цркву Александра Невског па на Богословски факултет. Са врха Београђанке након три дана враћена је у храм Светог Саве, а на врачарском платоу служен је молебан за спас српског народа. Богородици казанској посвећена је црква у селу Прову, у данашњој Епархији шабачкој, а освештана је 2011. године.

474 *Радикал*, бр. 112, 10. јун 1923.

475 *Шабачки гласник*, бр. 58, 12. јул 1923.

целивања и кићења, и свраћала у куће болесних Руса. Свештеници шабачки процесију су дочекали на *Мачванском тргу* и икона је уната у цркву. После архијерејске службе и помена изгинулим и умрлим Русима, оригинал је враћен на Фрушку Гору а копија поклоњена саборном храму у Шапцу.⁴⁷⁶

Епископ Венијамин управљао је Петковицом од 18. јула до 24. октобра 1923. године, када је отпутовао у Чехословачку. Тамо је био на челу православних парохија Карпатске Русије, које су тада улазиле у састав Чехословачке. Када су га власти суспендовале вратио се у Србију, а 15. јануара 1929. поново је постављен за привременог старешину Петковице (Ебр. 42).⁴⁷⁷ Управљао је до октобра, када се заувек укључио међу петорицу архијереја - одшелника.⁴⁷⁸

Дужност инспектора Православног богословског института „Преподобни Сергиј Радоњешки“, који је основан на иницијативу митрополита ЕВЛОГИЈА Георгијевског (+1944), владика Веминијан обављао је од 1925. до 1927. и 1929. и 1930. године. Након раскида са митрополитом (1930) постао је старешина Тресвјатитељског подворја, прве парохије Московског патријархата у Паризу.

У Америку је отишао 1933. а првих година веома се мучио и сиротовао. Од 1939. био је митрополит Алеутски и Северноамерички.

За време Другог светског рата подржавао је борбу против фашизма, и уз његов благослов скупљани су храна и новац за руске борце. У зиму 1945. вратио се у Москву, као члан Помесног сабора РПЦ. У Совјетском савезу заувек је остао 1948, када је стао на чело Рижске епархије. Ростовску катедру преузео је 1951. а последњу службу имао је у духовној школи у Саратову. Од 1958. живео је умировљен у Псково-Печерском манастиру. Ту се и упокојио 4. октобра 1961. године.

Петковички ВЕНИЈАМИН написао је „Акатист Трима Светитељима“ и бројне агиографије, међу којима је најпознатије „Житије Божје Мајке и учење Св. Отаца о Њој“. Писао је и радове из литургије, а аутор је и књига *Строј православног богослужења* и *Мисао о Литургији верних*. У Србији је објављена његова књига *Небо на земљи - Учење Светог Јована Кронштатског о Божјој Литургији* (Смедеревска Паланка, 2007). Оставио је и мемоаре.

Српско-руска црквена историја познаје још једног Руса ВЕНИЈАМИНА, игумана манастира Свети Наум у Епископији охридско-битољској. Он је убијен 1942. године на службеном путу за Преспу, у селу Трпезица у Срезу охридском, а убиство никада није расветљено.⁴⁷⁹

Епископ полтавски, курски и обојански господин ТЕОФАН постављен је у јануару 1923. године за привременог старешину манастира Петковице, на место епископа сева-

476 Исто

477 *Глас цркве*, бр. 1-2, јануар-фебруар 1929.

478 *Глас цркве*, бр. 3-4, март-април 1931.

479 *Споменица православних свештеника 1941-1945*, стр. 48

стопољског ВЕНИЈАМИНА који је отпутовао у Чехо-Словачку.⁴⁸⁰ Он је из Русије пренео Чудотворну икону „Знамење“. Курск је од бољшевика ослобођен 7. септембра 1919. године, пред славу Курског манастира, а Бела армија генерала Деникина узела је икону Мајке Божје и епископ Теофан после два месеца понео ју је у избеглиштво. По жељи новог манастирског старешине јеромонаха АЛЕКСЕЈА светињу је 5. септембра 1925. донео у манастир Троношу. Народ Јадра, Рађевине и Азбуковице дочекао је икону, упркос лошем времену и сезони пољских радова, а новине су забележиле:⁴⁸¹

/.../У шест часова по подне било је свечано бденије које је трајало до 10,30 часова, а служио је млади старешина отац Алексије. На шестој песми читали су акатист Божјој Матери. Народа је било врло много и њима је после бденија дата вечера. Сутра дан дошло је још више народа, који је доносио прилога ... Литургију је служио отац Алексије и лепим смишљеним говором позвао народ да чува светињу свог манастира, која је очувала Српско име и нацију.

Икона „Знамење“ три дана је била у Троноши.

Током Другог светског рата архиепископ Теофан био је на територији НДХ, у манастиру Хопово, који су 1943. партизани спалили. Служио је са архиепископом Гермогеном и осам јеромонаха.

Упокојио се у јуну 1943. године у Београду, и почива код Иверске капеле.⁴⁸²

Аћим БОЖДИРЕНТ био је свештеник у Поцерском Добрићу, а у ноћи 28. септембра 1921. из револвера је убијен на спавању. Било је то „двогубо“ убиство, јер су непознате убице у чело пуцале и његовој снахи.⁴⁸³

Алексије ЈЕФРЕМОВ, рођен 17. марта 1872. у Стракину, завршио је Курску духовну академију. Чин ђакона примио је 30. јула 1893. а чин свештеника 24. маја 1894. године. Као избеглица из Русије, 19. јуна 1921. добио је парохију у Оровици али је након две недеље премештен прво у Селанце а онда у Љубовију. Парох у Добрићу постао је 1922. а 5. марта 1926. епископ шабачко-ваљевски Михаил поставио га за привременог пароха у мачванском селу Глоговцу и одликовао за „ревностну свештеничку службу“.

Био је и привремени парох Салаша Ноћајског, у Срезу мачванском, а у августу 1927. утврђен је за сталног пароха те парохије. Као свештеник салашки постао је протојереј, а правом ношења протске камилавке одликован је 27. јануара 1928. године. За пароха дубљанског постављен је 22. новембра 1928, по личној молби. У Дубљу је служио до 26. октобра 1933, када је прешао у Лозницу. У чин протојереја произведен је 25. марта/7. априла 1933.

480 *Глас цркве*, бр. 1, јануар 1923.

481 *Глас цркве*, бр. 10, октобар 1925.

482 Алексеј Ј. Тимофејев, *Руси и Други светски рат у Југославији*, стр. 46

483 *Радикал*, бр. 24, 2. октобар 1921.

године. Од 1934. до смрти, 25. фебруара 1955, служио је у Обреновцу. И на почетку 1940. био је у Братству посавском, парох III обреновачки.⁴⁸⁴

Александар ШАМРАЈ уписан је у летопис белоцркванског храма, у Срезу рађевском. Као руски избеглица тамо је стигао 1921. године. Служио је потом у Доњој Трешњици, а 4. децембра 1923. добио је место пароха у Селанцу. Постављење за администратора парохије у Кнежини, Епархије зворничко-тузланске, примио је 1. јуна 1925. године (Ебр. 377). Крајем 1928. опет је постао свештеник селаначки, а на почетку 1929. премештен је за пароха азбуковачког.⁴⁸⁵

Архимандрит АРИСТАРХ РАДИОНОВ био је старешина манастира Петковице, од 24. октобра 1923. до 15. јануара 1929. године. Тамо је и умро, а сахрањен је с јужне стране манастирске цркве, према олтару.

Јеромонах ТЕОФИЛ управљао је Петковицом од октобра 1929. до 12. фебруара 1930. године.

Игуманија СИДОНИЈА у Петковици је основала женски манастир. Наследила је свог сународника јеромонаха ТЕОФИЛА, а о мацванској светињи бринула је од 12. фебруара 1930. до 10. децембра 1933. године. Петковичко сестринство тада је имало 12 Српкиња и 23 Русиње. Руске монахиње биле су: АГНИЈА, МИНОДОРА, АНТОНИЈА, МЕЛАНИЈА, ВЕРА, АЛЕКСАНДРА, ДАРИЈА, ЈУЛИЈА, ПЕЛАГИЈА, ТАВИТА, АНАСТАСИЈА, ЕКАТЕРИНА, ЕФИМИЈА, ВАСИЛИСА, СОФИЈА, АНА, ДОМЕНИКА, ГЛАФИРА и МАРИЈА, а искушенице АНА, ВАСИЛИСА и АНА.

Решењем архијерејске власти (Ебр. 1222) 25. септембра 1930. канонски отпуст за Епархију битољску добило је десет петковичких Русиња: монахиње **МИХАИЛА**, **АНТОНИЈА** ВАВИЛКО и **МИНАДОРА** ЖЕСКО, схимонахиња **АРСЕНИЈА** АНТОЊЕСКО, расоформонахиње **СОФИЈА** КОРОЂАНЧУК и **ЕФИМИЈА** ЛЕСКОВНА, као и искушенице - **ЈЕЛЕНА** РОСОХЕ, **ЈЕЛЕНА** ВОРОН, **ЈЕЛЕНА** ЛАДИГАН и **АНА** БАЦЕЛКО.⁴⁸⁶ Остале монахиње из Петковице су отишле у Жичу, а мацванска светиња опет је постала мушки манастир.

Инокиња МАРИЈА ХАЉАВИНА, рођена 15. августа 1883. године у Русији, била је монахиња у Петковици.

Јеромонах ИРИНЕЈ ЧУЈКО рођен је 12. октобра 1896. у Тифлису на Кавказу, од оца Леонтија и мајке Пелагије. У Москви је завршио осам разреда гимназије и као добровољац ступио у војску. Имао је чин поднаредника, када је одликован Орденом св. Ђорђа IV сребрена.

484 Марко Павловић, *Цркве архијерејског намесништва поцерског*, стр. 21; *Шабачки гласник*, бр. 3, 5. мај 1922; бр. 3, март 1926; бр. 2-12, септембар-децембар 1927; бр. 3-4, март-април 1933; бр. 1-2, јануар-фебруар 1940.

485 *Глас цркве*, бр. 1, јануар 1923; бр. 6, јун 1925; бр. 1-3, јануар-март 1928; бр. 10-12, октобар-децембар 1928; бр. 3-4, март-април 1929.

486 Проф. Атанасије М. Поповић, *Поменик шабачко-ваљевске епархије*, стр. 146; *Глас цркве*, бр. 3-4, новембар-децембар 1930.

У Србију је дошао 1921. године. Епископски викар сремско-карловачки Иринеј Ђорђевић замонашио га 26. новембра 1928. у манастиру Наупари, а два дана касније рукоположио у чин јерођакона. Епископ Јован произвео га у јеромонаха 2/15. марта 1930, а служио је у Браничевској епархији. Био је сабрат пет манастира: Наупара, Манасија, Миљков манастир, Горњак и Света Петка.

У Епархију шабачко-ваљевску примљен је 23. јануара 1936. и постављен за сабрата манастира Петковице. Парох прве шабачке епархије постао је 16. октобра исте године, а сабрат манастира Боговађе 25. октобра 1937. У манастир Ћелије премештен је 1939. и тамо је био до почетка рата, када је постао руски војни свештеник. Са Немцима се повукао 1944. године, али је ухваћен и 1949. као *белогардејац* стрељан у Ваљеву.

Имао је више талената, а највећи су били - иконописање и резбарство.⁴⁸⁷

Јеромонах АЛЕКСЕЈ ЧЕРЊЕНКО био је вредан и омиљен, најпознатији и најагилнији руски пастир у Епархији шабачко-ваљевској. Родио се 22. јануара 1896. године у селу Рождественском у Тавричкој губернији, као Иван Андрејевич. Свет је угледао у угледној породици на југу Русије, а родитељи су му били Јевдокија и свештеник Андреј. Његов прадеда, пореклом са Балкана, био је учитељ у Русији. У Симферотону на Криму, пре Октобарске револуције, завршио је основну школу, духовно училиште и два разреда Богословије. Ректор Богословије - архимандрит ВЕНИЈАМИН - узео га као одличног ђака за личног секретара, када је рукоположен за епископа севастопољског. Радио је и у руској армији, а 1921. године је са владиком Венијамином пошао у избеглиштво. У Држави Срба, Хрвата и Словенаца сместио се у Сремске Карловце.

Када је епископ Венијамин на управу добио мачвански манастир Петковицу, Иван Черњенко је стигао у Епархију шабачко-ваљевску и замонашио се. Пострижен је 15/28. марта 1924. године у манастиру Петковици, и по благослову епископа Михаила добио монашки чин. У чин јерођакона 7. априла 1924. у Сремским Карловцима рукоположио га избегли митрополит кијевско-галички АНТоније, а 18. априла чин јеромонаха дао му епископ шабачко-ваљевски Михаил и поставио за сабрата манастира Чокешине (ЕБр. 301).

Одлуком архијерејске власти почетком јула исте године постављен је за привременог настојатеља манастира Радовашнице, на место јеромонаха Висариона Лазаревића који је извршио самоубиство. Током деветомесечне управе отац Алексеј настојао је да поправи оронуту мачванско-церску светињу: „да набави једну краву и бар једнога коња, да набави света звона која ће позвати честите Поцерце на молитву“.⁴⁸⁸ Забележено је и да је на Усекованије, после свете службе, одвео народ на Цер и окружен „носиоцима светих икона, крстова и барјака, извршио свечани помен свима погинулим јунацима“.⁴⁸⁹ Отац Алексеј је те 1924. године са народом подигао крст, украшен иконама, и после помена помолио

487 Марко Павловић, *Цркве и свештенство у Шапцу*, стр. 165-166; проф. Атанасије М. Поповић, *Поменик шабачко-ваљевске епархије*, стр. 180-181

488 *Глас цркве*, бр. 3-4, март - април 1933.

489 Исто

се за срећу Србије и дуг живот краља Александра. Изговорио је и „топле речи о славним Немањићима и о блаженопочившем краљу Петру“.⁴⁹⁰

У марту 1925. преузео је управу над Троношом, када је игуман Лукијан Бирчанин по личној молби премештен за старешину Радовашнице. Епископ курски ГЕОФАН већ у септембру испунио му је жељу и у манастир донео Чудотворну икону „Знамење“, која је ту била три дана. Млади, скромни и побожни Рус заслужан је и што је над чесмом „Девет Југовића“ из 1388. године, у манастирској близини, изграђена капела - *часовња* - у коју је смештена копија иконе Богородице и кандило које непрестано гори за спокој душе краља Перта I Ослободиоца и за душе јунака палих од Косова до данас.

Васпоставио је и обред, прекинут његовим одласком у Троношу, и на Усекованије опет повео литију на Цер. На пут дуг четири сата хода пошли су тада и млади и стари, а међу њима био је и дописник страних и наших новина Јуриј СЕРГЕЈЕВИЧ који је епископа шабачко-ваљевског Михаила јавно замолио да помогне оца Алексеја у „свим његовим предузећима“.⁴⁹¹ Тадашњи Поцерци и Мачвани поносили су се што је руски калуђер чувар античке српске краљевске лавре и чувар православља.

Почетком 1927. године јеромонах Алексеј постао је привремени парох II Јабучке парохије, у Срезу тамнавском. Након неколико месеци премештен је у Вртоглав, у Срез колубарски. Као парох вртоглавски, 1. маја 1929, одликован је правом ношења црвеног појаса (Ебр. 459).

Одлуком архијерејске власти, 30. септембра 1930. одређен је за привременог капелана пароху руњанском - протојереју Владимиру Поповићу - у Срезу јадранском (Ебр. 1258). Старешина Радовашнице поново је постао на молбу Мачвана, 5. јула 1931. године, након разрешења игумана Лукијана.

Манастир је одмах оградио „покривеним капијама“, подигао и оградио виноград са око 3.000 чокога и у његовој „средини подигао малу али врло лепу вилу са терасом, са које се види Мачва и Фрушка Гора, а још јасније околна села“,⁴⁹² а засадио је и јабучњак са 100 комада колачара и преко 200 садница калемљених крушака и јабука. Посадио је и 120 ораха „франкет“, које је Трговачка комора 1930. године донела из Француске. Подигао је и шљивик и ниже манастира саградио воденицу, на којој су сељани бесплатно млели брашно, а почео је да копа и рибњак - на месту где је и пре био. Закоровљено манастирско имање лепо је обрађивао, сејао пшеницу, зоб и поврће, а нешто дао и у наполицу. Израдио је „културни план“ и обавестио Министарство пољопривреде да је створио „огледно добро“. При манастиру је основао Удружење за вршење пољопривредних огледа, и окупио 35 чланова. Покренуо је и акцију за оснивање Подружнице Српског пољопривредног друштва и Читаонице.

490 Исто

491 *Глас цркве*, бр. 4, април 1926.

492 *Глас цркве*, бр. 3-4, март - април 1933.

Желео је да подигне и Дом блаженопочившег патријарха Димитрија, у спомен на његово епископовање у Епархији шабачко-ваљевској. Краљу Александру Карађорђевићу обратио се молбом да Радовашницу ослободи „извесног дела порезе, јер 11.000 динара сиромашан манастир не може да плаћа“.⁴⁹³ Његовим заузимањем српски краљ је церској светињи поконио нова велика звона, јер су она које је даровао Карађорђе Аустријанци однели. На манастирском вису планирао је да подигне нову звонару, са које ће се звонити само у великим црквеним данима.

Јеромонах Алексеј био је председник радовашничког Пододбора Лиге за борбу против туберкулозе. У жељи да од манастирског простора створи ваздушну бању, успео је да се 3. априла 1933. „озбиљно узме у претрес питање санаторијума или летовалишта за слабуњаве и малокрвне гимназијалце“,⁴⁹⁴ и да покрене акцију за прикупљање помоћи и окупљање добротвора. Речју, био је старешина за углед, предузимљив и вредан.

Као сарадник *Гласа цркве*, потписао је и јавну захвалност Осигуравајућем друштву „Југославија“ због активности након пожара који се у манастиру догодио у августу 1932. године.

Канонски отпуст из Епархије шабачко-ваљевске јеромонах АЛЕКСЕЈ ЧЕРЊЕНКО добио је 17. фебруара 1936. и отишао у Епархију скопску, а митрополит ЈОСИФ дао му управу над манастиром Св. Димитрија у Велесу.⁴⁹⁵

Јеромонах МАРКО МАКАРОВ био је у манастиру Чокешина до 24. децембра 1934. године. Тада је премештен у Боговађу, а 15. јула 1935. вратио се у чокешинско братство.⁴⁹⁶

Монах АРСЕНИЈЕ JEЖОВ, сабрат манастира Петковице, у шабачкој цркви је 21. новембра/4. децембра 1923. године рукоположен у јерођакона. Чин јеромонаха добио је 14. јануара 1924. а рукоположио га епископ Михаил. Тада је постао сабрат манастира Троноше, а већ 22. фебруара постављен је за сабрата манастира Радовашнице (Ебр. 175). Одлуком архијерејске власти после две недеље послат је у Епархију тузланску, за сабрата манастира озренског.

За пароха у Селанцу одређен је 14. децембра. Од 4. марта до 29. јула 1926. био у је братству манастира Чокешине, а тада је враћен у Петковицу. Првог августа исте године постављен је за капелана проти Алекси Петровићу у Грабовцу. „Силом прилика које је сам себи створио, морао је отићи из Грабовца, остављајући код најбољих људи мајгоре, а код најгорих најбоље успомене“.

493 Исто

494 Исто

495 *Глас цркве*, бр. 4, април 1924; *Глас цркве*, бр. 7, јул 1924; *Глас цркве*, бр. 4, април 1925; *Глас цркве*, бр. 1-2, јануар-фебруар 1927; *Глас цркве*, бр. 5-6, мај-јун 1927; *Глас цркве*, бр. 5-6, мај- јун 1929; *Глас цркве*, бр. 3-4, новембар-децембар 1930; *Глас цркве*, бр. 7-8, јул-август 1931; *Глас цркве*, бр. 3-4, март-април 1933; *Глас цркве*, бр. 9-10, септембар-октобар 1932; Проф. Атанасије М. Поповић, *Поменик шабачко-ваљевске епархије*, стр. 159-160

496 Проф. Атанасије М. Поповић, *Поменик ваљевске епархије*, стр. 91

Првог маја 1927. постао је капелан оболелом парохију у Причевићу. Свештеник у Ставама био је од 28. августа, а потом сабрат манастира Петковице.

Канонски отпуст за Епархију нишку добио је у децембру 1927. године. До 13. септембра 1928. служио је у Љубушком код Мостара, а до 25. маја 1931. у Јабланици.

Учествовао је у Другом светском рату, у партизанском покрету. Као пензионер, око 1960. године, живео је у Суботици.⁴⁹⁷

Архимандрит КЛИМЕНТ КАПИЛОВ, по потреби службе и по одлуци шабачког епископа Михаила, у септембру 1925. постављен је за привременог пароха II Белоцркванске парохије. Сабрат манастира Петковице постао је у марту 1926. године.⁴⁹⁸

Архимандрит МЕЛИТОН био је старешина манастира Троноша, од 1926. до 1932. године.⁴⁹⁹

Игуман ЈОВ био је Карпато-Рус. Из Пустинске парохије у манастир Боговађу дошао је 6. јула 1935. године. У јесен 1936. премештен је у Драгиње, код Владимираца. Тамо је исте године и умро.⁵⁰⁰

Јеромонах ВАРСОМОВИЈЕ КЕМЕЊ, такође Карпато-Рус, био је у братству Радовашнице у време управе јеромонаха АЛЕКСЕЈА (1935). Родио се у селу Иза у Прикарпатској Русији. Богословију је завршио у Битољу. Ђакон је прво био у Скопљу, где је добио чин архиђакона, а потом у Шапцу. У шабачкој цркви служио је од 6. фебруара 1934. до 31. јануара 1935. године, када је рукоположен у чин јеромонаха и послат за сабрата манастира Радовашнице.

Из мачванске светиње отишао је у Срем, а од 1947. до 1950. био је у парохији Кијево у Шумадији.⁵⁰¹

Јеромонах АНДРОНИК ШУБИН био је 1926. године сабрат манастира Радовашнице. Као привремени парох драчићски, почетком 1929. године постављен је за в.д. пароха I Белоцркванске парохије у Срезу рађевском. Неколико месеци касније епископ Михаил одликовао га правом ношења црвеног појаса (Ебр. 459).

Решењем архијерејске власти, по потреби службе, 22. јула 1930. премештен је за сабрата манастира Троноше (Ебр. 954). Канонски отпуст за Епархију нишку добио је 6. августа 1931. године (Ебр. 1090), а 15. фебрура 1932. поново је постављен за сабрата Тро-

497 *Глас цркве*, бр. 4, децембар 1923; *Глас цркве*, бр. 1, јануар 1924; *Глас цркве*, бр. 2, фебруар 1924; *Глас цркве*, бр. 3, март 1924; Проф. Атанасије М. Поповић, *Поменик ваљевске епархије*, стр. 167; *Глас цркве*, септембар-децембар 1927; Марко Павловић, *Манастири шабачко-ваљевске епархије*, стр. 150-151

498 *Глас цркве*, бр. 9, септембар 1925; *Глас цркве*, бр. 3, март 1926.

499 Проф. Атанасије М. Поповић, *Поменик шабачко-ваљевске епархије*, стр. 106

500 Исто, стр. 91

501 Проф. Атанасије М. Поповић, *Поменик шабачко-ваљевске епархије*, стр. 152-160; *Глас цркве*, бр. 9, септембар 1924; Марко Павловић, *Цркве и свештенство у Шапцу*, стр. 165

ноше. За духовника женског манастира Ђелије премештен је 20. јула 1932. године, с тим да повремено врши дужност ћелијског пароха (Ебр. 1961).⁵⁰²

Протојереј Јован ПОДЛУЦКИ за пароха у Грабовцу постављен је у јулу 1921. године. Службу је „вршио уредно али је стицајем прилика“ у августу 1924. премештен из Грабовачке парохије. Добио је канонски отпуст из Епархије шабачко-ваљевске.

Протојереј Флор ЖОЛТКИЈЕВИЧ за капелана у манастиру Грабовцу постављен је 22. новембра 1925, а служио је до октобра 1926. године. Био је један од неколико свештеника, који су служили у грабовачкој парохији. Оставио је најлепшу успомену.

Николај Иванович РАФАЕЛСКИ рођен је 1882, а рукоположен 1912. године. Након доласка у Државу, Срба, Хрвата и Словенаца, као близак рођак царске породице Романов, крио је порекло и често мењао место боравка.

Служио је у Цветановцу, Љубовији, Миличиници, Рабровици, Грабовцу и Драчићу. Био је привремени парох недељички, када је по потреби службе 15. септембра 1923. премештен за привременог пароха цветановачког у Срезу колубарском (Ебр. 768). Парох љубовијски постао је 18. јануара 1924. године, а већ 3. марта премештен је за привременог пароха миличинског у Срезу подгорском (Ебр. 201).

За привременог пароха грабовачког, у Срезу посавском, постављен је у фебруару 1927, али је „силом прилика које је сам себи створио морао отићи из ове парохије“.⁵⁰³ У августу 1927. премештен је за пароха комирићског, у Срезу рађевском. Служио је и у Рабровици, а од 1936. у Драгачићу у Епархији врањској. Тамо је и умро 26. маја 1938. године.⁵⁰⁴

Јеромонах Николај ПРОКОП, Рус румунског порекла, за привременог пароха у Грабовцу дошао је из манастира Кувеждина. Служио је од јануара до августа 1928. године, када је добио канонски отпуст и отишао у Румунију.⁵⁰⁵

Свештеници Димитрије САБОВЉЕВ и **Симеон ГОРБАЉЕВ**, одлуком епископа Михаила одређени су крајем августа 1923. године да опслужују парохију славковачку и цветановачку.⁵⁰⁶

Јереј Михаило НИКОЛАЈЕВСКИ био је парох пиромански, када је 21. фебруара 1924. постављен за пароха Маркове цркве у Срезу колубарском (Ебр. 171). Одатле је крајем фебруара 1925. премештен за пароха грачаничког, у Срезу азбуковачком.⁵⁰⁷

Јереј Николај БАЗИЛЕВСКИ крајем фебруара 1925. постављен је за капелана оболелом протојереју Панти Туфегџићу, пароху текеришком.

502 *Глас цркве*, бр. 1-2, јануар-фебруар 1929; бр. 5-6, мај-јун 1929; бр. 1-2, септембар-октобар 1930; бр. 9-10, септембар-октобар 1931; бр. 3-4, март-април 1932; бр. 1-2, јануар-фебруар 1933.

503 Проф. Атанасије М. Поповић, *Поменик шабачко-ваљевске епархије*, стр. 167

504 *Глас цркве*, бр. 2, октобар 1923; *Глас цркве*, бр. 1, јануар 1924; *Глас цркве*, бр. 3, март 1924; *Глас цркве*, бр. 1-2, јануар-фебруар 1927; *Глас цркве*, бр. 9-12, септембар-децембар 1927; Марко Павловић, *Манастири шабачко-ваљевске епархије*, стр. 151

505 Проф. Атанасије М. Поповић, *Поменик шабачко-ваљевске епархије*, стр. 167

506 *Глас цркве*, бр. 1, септембар 1923.

507 *Глас цркве*, бр. 2, фебруар 1924; бр. 3, 3. март 1925.

Привремени парох селаначки, у Срезу азбуковачком, постао је 1. јуна 1925. (Ебр. 363). Канонски отпуст из Епархије шабачко-ваљевске добио је у марту 1926. године.⁵⁰⁸

Јереј Виктор СЕМЈОНОВ постављен је почетком 1928. године за привременог пароха цветановачког, а по потреби службе премештен је већ у априлу за пароха звечанског у Срезу посавском.

У храму у Звечки 8. августа 1931. дочекао је и поздравио епископа Михаила, који је био у „канонској визитацији“ по Поцерини и Тамнави, и са свештеником Иваном КАУНОМ увече га испратио уз пуцањ прангија. За сталног свештеника те парохије утврђен је 13. септембра исте године (Ебр. 1274).⁵⁰⁹

Јереј Александар КОЗЛОВ, руски избеглица, родио се 21. фебруара 1890. године у Вдаускоју у арзамашкој области.

У Краљевини Југославији рукоположен је 1921. и постављен за презвитера у Горњој Трешњици у Срезу азбуковачком. Вршилац дужности пароха у Горњој Љубовији, такође у Азбуковици, постао је почетком 1923. а упоредо је - повремено - свештеничку дужност обављао у Оровици (1923 - 1925) и у Читлуку (1923 - 1943). Парох нове цркве у варошици Љубовији постао је 21. септембра 1940. а архијерејски намесник азбуковачки био је од 14. децембра 1925. до 12. октобра 1943. године.

Сачуване фотографије сведоче да је на Св. Николу 1943. у Горњој Оровици служио, заједно са својим земљаком Тодором Каросјовим, ломео колач и служио при обележавању славе Драже Михаиловића. На крају Другог светског рата емигрирао је у Америку.⁵¹⁰

Као свештенички в.д. намесник Среза азбуковачког одликован је 23. априла 1926. године правом ношења црвеног појаса (Ебр. 363). По налогу епископа Михаила, у априлу 1928. освештао је и положио камен темељац за цркву у Горњој Трешњици. Петог јуна 1930. освештао је темељ цркве у Горњој Буковици. Чинодејствовао је и на парастосима на Мачковом камену, а на Видовдан 1932. говорио је о „стихијском херојству јунака палих од Косова до данас, о њиховој љубави према нацији и домовини“.⁵¹¹

За сталног намесника азбуковачког утврђен је у мају 1929. године. Реферат „Братска солидарност свештенства“, који је поднео 14. јула 1932. на редовној конференцији архијерејског намесништва, парохијски свештеници „примили су са много допадања“ и предложили да буде прочитан на епархијској скупштини. Почетком 1940. у Архијерејском намесништву био је председник Братства азбуковачког.

За „дугогодишњи и предан рад за добро Православне цркве и српског народа“ епископ шабачко-ваљевски др Симеон одликовао га 8/21. септембра 1940. године, и у ново-подигнутом храму Преображења Господњег у Љубовији произвео га у чин протопрезвитера

508 *Глас цркве*, бр. 3, март 1925; бр. 6, јун 1925; бр. 3, март 1926.

509 *Глас цркве*, бр. 1-3, јануар-март, 1928; бр. 4-5, април-мај 1928; бр. 9-10, септембар-октобар 1931; бр. 11-12, новембар-децембар

510 Милан С. Младеновић, *Цркве у оровичкој парохији*, стр. 133, 170

511 *Глас цркве*, бр. 7-8, јул-август 1932.

(Ебр. 1507). Свету архијерејску литургију служило је тада петнаест свештеника и један ђакон, у присуству готово 6.000 верника, а владика је два дана био гост Александра Козлова.⁵¹²

Сарађивао је у листу *Глас цркве* из Љубовије и био члан редакционог одбора, од 1929. до 1933. године. У том полуслужбеном органу Епархије шабачко-ваљевске објавио је и своје дневничке записе, под насловом „Мозаици“. Као новинар је оставио вредне податке о божјим храмовима и манастирима у Епархији шабачко-ваљевској, посебно азбуковачким, и о руским свештеницима који су у њима служили. Сачувао је и истину о богослужбеним књигама по Азбуковици, штампаним у Русији.

Архимандрит КИРИЛ СЕЛИВАНОВСКИ крајем 1926. године одређен је да привремено опслужује парохију петничку.⁵¹³

Јереј Данило НОВОСЕЉЦЕВ првих месеци 1927. године добио је отпуст из Епархије нишке, а владика шабачко-ваљевски Михаил поставио га за привременог пароха миличинског у Срезу подгорском.⁵¹⁴

У Миличиници је убијен крајем 1942. или првих дана 1943. године, а са њим су погинуле и његова жена и ћерка. Прота Глиша Бабовић записао је да је Новосељцев био „под сумњом да је издавао наше људе Русима - белогардејцима, које су они хапсили, и ноћи дођоше неки људи, изведоше свештеника, жену му и ћерку девојку и заклаше недалеко од пароховог стана“. У кући су заклали слугу, јер их је ваљда познао, а по Шапцу се тада причало да Руси - немачки војници - „ужасно пљачкају ... по селима Миличинске и Црниљевске парохије, ваљда за освету због Новосељцевих“.⁵¹⁵

Јереј Виктор ЛАМЗАК, професор Богословије у оставци, у марту 1927. постављен је за пароха славковачког у Срезу колубарском.

Епископ шабачко-ваљевски Михаил одредио га 27. децембра 1932. године за пароха у Кључу у Намесништву колубарском (Ебр. 1988), а 13. марта за сталног пароха кључанске новообразоване парохије (Ебр. 290).⁵¹⁶

Јереј Михаило КОЛОДЧУК, руски поданик, на основу чл. 27 и тачке 15 Закона о црквеним властима у лето 1927. године постављен је за привременог капелана парохи причевитском у Срезу колубарском, а потом за привременог пароха.

Решењем архијерејске власти 25. јуна 1932. постао је привремени парох нове Гологлавске парохије у Срезу тамнавском (Ебр. 1143).⁵¹⁷

Монах ТИХОН био је сабрат манастира Петковице, када је 28. августа 1927. рукоположен у чин јерођакона.⁵¹⁸

512 *Глас цркве*, бр. 5, мај 1926; бр. 4-5, април-мај 1928; бр. 5-6, мај-јун 1929; бр. 1-2, септембар-октобар 1930; бр. 1-2, јануар-фебруар 1940; бр. 6-9, јун-септембар 1940.

513 *Глас цркве*, бр. 10-12, октобар-децембар 1926.

514 *Глас цркве*, бр. 3-4, март-април 1927.

515 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 462, стр. 475

516 *Глас цркве*, бр. 3-4, март-април 1927; бр. 1-2, јануар-фебруар 1933; бр. 3-4, март-април 1933.

517 *Глас цркве*, бр. 7-8, јул-август 1927; бр. 7-8, јул-август 1932.

518 *Глас цркве*, бр. 9-12, септембар-децембар 1927.

Јереј Сергије СЕЛИВАНОВСКИ постављен је крајем 1927. године за заступника оболелом парохиу кривајском - јереју Урошу Бујишићу.⁵¹⁹

Свештеник у Хрватској православној цркви био је пре Другог светског рата и 1941. избегао је у Србију, али се 1942. вратио на парохију у Угриновцима.⁵²⁰

Пред крај рата отишао је у Немачку и „од 25. октобра служио на парохији у Минхену, коју је он и основао“,⁵²¹ а 12. априла 1950. отишао је у Америку. Тамо је и умро. Имао је чин протојереја.

Јоаким Силбестеров БОНДАРЕНКО свештеник у Добрићу био је неколико месеци, од 24. априла до 28. септембра 1921.

Убијен је исте године, у ноћи 28. и 29. септембра. По једнима, упуцали су га лопови а по другима је то био „обрачун руске мафије“.⁵²²

Јован СВЈАТОСЛАВСКИ био је у октобру 1921. парох у Добрићу. Одатле је отишао у Бели Цркву, и тамо служио до 1925. године.⁵²³

Михаило КОТЉАРЕВСКИ у Шабачко-ваљевску епархију дошао је 10. јула 1941. године, а избегао је из Живаје у Горњокарловачке епархије. Распоређен је у Дворишкуну парохију, којој је припадало 456 домаћинстава у селима Десић, Грушић и Двориште у Горњокарловачкој епархији.

Канонски отпуст добио је после пет месеци, 10. децембра, а 5. маја 1942. постао је помоћник старешини Цркве св. Марка у Београду.

После Другог светског рата служио је у Горњокарловачкој епархији, а 31. октобра 1951. добио је парохију у Дечу у Срему.⁵²⁴

Јереј Григорије БАРАНИКОВ, рођен је 11. марта 1895. у руском Азову. Завршио је богословско-учитељску школу, а рукоположен је 12. марта 1923. и крајем 1927. постављен за привременог капелана оболелом парохиу лојаничком - проти Јанку Дабићу.

Капелан у Криваји био је до 28. августа 1931. године, када му је због одласка у Француску издат канонски отпуст из Епархије шабачко-ваљевске. У клир поново је примљен 16. октобра, пошто није могао да оде у Француску. Тада је постављен за капелана оболелом парохиу руњанском протојереју Владимиру Поповићу у Срезу јадранском.

Решењем архијерејске власти 8. децембра 1931. одређен је за капелана оболелом лозничком протојереју Јовану Бошковићу.

Као капелан у Лозници 23. априла 1932. одликован је црвеним појасом (Ебр. 1132).⁵²⁵

519 Глас цркве, бр. 9-12, септембар-децембар 1927.

520 Вељко Ђ. Ђурић, Судбине архијереја и свештеника Српске православне цркве у Независној држави Хрватској, стр. 235

521 Марко Павловић, Цркве архијерејског намесништва поцерског, стр. 43

522 Марко Павловић, Цркве архијерејског намесништва поцерског, стр. 20

523 Марко Павловић, Цркве архијерејског намесништва поцерског, стр. 20

524 Доброслав Ст. Павловић, Цркве и брвнаре у Србији“, стр. 118; Марко Павловић, Цркве архијерејског намесништва поцерског, стр. 59

525 Марко Павловић, Цркве архијерејског намесништва поцерског, стр. 43; Глас цркве, бр. 9-12, септембар-децембар 1927; бр. 9-10, септембар-октобар 1931; бр. 11-12, новембар-децембар 1931; бр. 1-2, јануар-

Прота Глиша Бабовић је сачувао податак да је 1. новембра 1941. године Рус Барањи-ков, парох у Варошици Лешници, у шабачку цркву донео антимиње лешничког храма. „Он оде у Београд, други му сапарох Бабић некуда се склонио - а црква непорушена сама остала. У попаљеној Лешници - нема се ко скупљати у светом храму....“⁵²⁶ записао је прота Глиша. Бараников је 1942. отишао у клир РПЦ/з.

Ф(е)одор КАРАСЈОВ, руски избеглица, родио се 1895. године у Гниловоди код Курска. Завршио је Курску духовну академију.

У Држави Срба, Хрвата и Словенаца рукоположен је 25. и 26. јуна 1925. и постављен за вршиоца дужности пароха у Доњој Оровици, у Срезу азбуковачком. На истој парохији остао је до 14. октобра 1967. године, када се упокојио. Почива у порти доњооровичке цркве, коју је дуже од четири деценије опслуживао.

Чином протојереја одлукован је 6. септембра 1959. године, а архијерејски намесник азбуковачки био је од 1955. до 30. септембра 1967. године.

Сачуван је и податак да је 1926. године био ђакон у Шапцу, и да је примивши држављанство Краљевине Југославије у лето 1928. утврђен за сталног свештеника.

Почетком 1935. године, као свештеник у Оровици, претплатио се на *Подрински весник*. И његов лик чува фотографија из 1943. године, која сведочи да је чинодејствовао када је ђенерал Дража Михаиловић са штабом и пратњом био у Оровици.⁵²⁷

Јереј Леонид КОСТИЉЕВ постављен је у септембру 1928. за привременог пароха јошевског, у Срезу јадранском. Епископ Михаил дао му 9. маја 1933. године да буде привремени парох новообразоване Дворске парохије у Намесништву лозничком (Ебр. 232). Био је сарадник *Гласа цркве* из Јошеве и Јадранске Лешнице (1931). На почетку 1940. године био је члан Братства рађевског у Архијерејском намесништву, као парох I белоцрквањски.

Сачуван је и податак да је 1. јуна 1940. унапређен у VIII/1 положајну групу (Ебр. 857/40).

И током Другог светског рата био је свештеник у Белој Цркви, а као народни непријатељ убијен је у октобру 1944. на железничком мосту у Шапцу.⁵²⁸

Тит Н. СТЕФАНОВ, свршени ученик Битољске богословије, 7. априла 1929. рукоположен је у чин ђакона.

Почетком 1940. године у Архијерејском намесништву био је члан Братства азбуковачког, као парох I парохије у Царини.⁵²⁹

фебруар 1832; бр. 7-8, јул-август 1932.

526 Григорије - Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 156

527 *Шабачки гласник*, бр. 46, 2. мај 1926; *Подрински весник*, бр. 99, 16. фебруар 1935; *Глас цркве*, бр. 8-9, август-септембар 1928.

528 *Глас цркве*, бр. 10-12, октобар-децембар 1928; бр. 9-10, септембар-октобар 1931; бр. 5-6, мај-јун 1933; бр. 1-2, јануар-фебруар 1940; бр. 6-9, јун-септембар 1940; *Мост*, бр. 5

529 *Глас цркве*, бр. 3-4, март-април 1929; бр. 1-2, јануар-фебруар 1940.

Јереј Иван КАЦИ, руски свештеник, средином 1929. постављен је за капелана оболелом парохију у Дрену, Срез посавски.⁵³⁰

Иринеј НИКИЦКИ у јуну 1929. године пострижен је за монаха, и добио је име ЈОВАН. Произведен је у јерођакона и постављен за сабрата манастира Петковице.⁵³¹

Јеромонах Иларион СКЉАР, руски избеглица, од 1927. служио је у цркви у Пустинји у Срезу колубарском. Свештеник пустињског храма постао је 6. августа 1928. године.⁵³²

Јереј Никола ГЕНАДИЈЕВ (ић) био је богослов када се 9. новембра 1922. године у шабачкој цркви венчао са Роксандом, ћерком почившег проте Светозара Јеремића и сестром судије Духовног суда Љубинка Јеремића.

Служио је у Стублинама, а 11. августа 1931. пред црквом је дочекао епископа шабачко-ваљевског Михаила, који је био у канонској визитацији по Поцерини и Тамнави. Преосвећеног владику тада је поздравио одличним говором и са њим служио вечерње, а код брата Руса уважени гост је и преноћио.

Као парох стублински 30. новембра 1940. године унапређен је у VII групу другог степена.⁵³³

Јереј Павле ДЕРКАЋ рођен је 5. новембра 1876. у Русији. Као избеглица рукоположен је у Држави Срба, Хрвата и Словенаца 27. новембра 1927. а потом је служио у мачванским селима Равњу и Засавици.

Решењем архијерејске власти 28. августа 1931. године премештен је у Кривају, и постављен за заступника оболелом парохију кривајском и поцерском протојереју Урошу Бујишићу (Ебр. 1200). Привремени парох у Узвећу постао је 4. септембра 1932. (Ебр. 880), а 15. марта 1933. шабачко-ваљевски епископ Михаило одредио га за привременог пароха парохије шеваричке која је образована спајањем са узвећском (Ебр. 114). Последње венчање у цркви и парохији шеваричкој, обавио је крајем фебруара 1935. године. Тада је брачно испитао и венчао Живана Ђоровића, сина Јосипа и Саре Ђоровић, земљорадника из Узвећа, и Алексију Гајић из Бановог Поља.⁵³⁴

До 22. маја 1936. служио је у Доњој Трешњици, а тада се укључио у РПЦ/з.⁵³⁵

Константин НОВОСЕЉЦЕВ (НОВОСИЉЕВ) рођен је 18. маја 1905. у Кавкаској, а завршио је руску Богословију. У чин ђакона рукоположен је 15. фебруара 1932. године, а 20. марта у чин презвитера. Тада је постављен за заступника јереју Милосаву Маринковићу, оболелом парохију у Недељици, Срез јадрански (Ебр. 1025). Био је и заступник црниљевски у Намесништву шабачком.

530 *Глас цркве*, бр. 5-6, мај-јун 1929.

531 *Глас цркве*, бр. 5-6, мај-јун 1929.

532 *Глас цркве*, бр. 7-8, јул-август 1929.

533 *Радикал*, бр. 82, 12. новембар 1922; *Глас цркве*, бр. 9-10, септембар-октобар 1931; бр. 10-12, октобар-децембар 1940.

534 *Глас цркве*, бр. 11-12, новембар-децембар 1931; бр. 9-10, септембар-октобар 1932; бр. 3-4, март-април 1933; МИАШ, Црква у Шеваричама, Протокол брачно испитаних лица 1933-1940.

535 Марко Павловић, *Цркве архијерејског намесништва поцерског*, стр. 44

Епископ Михаил га 9. маја 1933. поставио за заменика - помоћника - оболелом пароху у Брштици, свештенику Петру Грујићу у Намесништву лозничком.

У Шабац је дошао из Црниљева, 22. априла 1943. године, са женом Цветом, троје деце, и браћом Александром и Весловодом, који су били студенти. Сви су живели у *Мачванској бр. 6*. Књига пописа избеглица сведочи да је његова кћи Тамара рођена у Недељици (1932), а кћи Татјана (1934) и син Душан (1936) у Дрену.

Новосељчеви су из Шапца „отишли у Банат“.⁵³⁶

Јерођакон Василије МИЛИВОЈЕВ, на основу уредног канонског отпуста, у марту 1940. године примљен је у клир Епархије шабачко-ваљевске, а епископ др Симеон rasporedио га у братство манастира Боговађе (Ебр. 392/40).⁵³⁷

Јереј Виктор ФЕОДОРОВ рођен је 1892. у Кијеву. Књига пописа шабачко-руских избеглица сведочи да је у родној земљи завршио Богословију. Парох је био у селу Ноћају, у Архијерејском намесништву мачванском.

Епископ др Симеон на личну молбу преместио га у мају 1940. за привременог пароха Клењачке парохије, у истом намесништву (Ебр. 634/40). Нешто раније одликован је правом ношења црвеног појаса (Ебр. 625/40).

У Шабац је дошао 26. фебруара 1944. Био је ожењен, а са женом је живео у *Масариковој бр. 47*.⁵³⁸

Јереј Анатолије БАТЕНКО завршио је Богословију. За привременог заступника пароха у Лопатњу, у Срезу подгорском, постављен је у лето 1929. године. Рођен је 17. децембра 1901. у Папучни у Русији, а у Епархији шабачко-ваљевској служио је у Миличиници, Осечини, Вртоглаву, Метлићу и Криваји. Као парох Лопатањске парохије, по потреби службе је 4/17. августа 1940. премештен за привременог пароха у Вртоглаву. Међутим, тек што је постављен добио је премештај у Метлић, у Архијерејско намесништво шабачко (Ебр. 1312).

Са петоро деце и женом Раисом, рођеном 5. септембра 1909. у Кавказији, у Шабац је дошао из Криваје 22. априла 1943. године. Њихов син Петар рођен је 11. септембра 1928. у Миличиници. Први разред гимназије завршио је у Ваљеву, а у II уписао се 1940/1941. у шабачкој Мушкој реалној гимназији. Био је врло добар ученик, јако послушан и трудољубив, али се из VI разреда исписао 9. септембра 1944. године. И кћи Валентина родила се у Миличиници (1930). Четврти разред завршила је у Државној народној школи у Криваји, а 1941/1942. уписала се у I разред Женске реалне гимназије у Шапцу и већ 24. фебруара 1942. исписала из материјалних разлога. Кћери Лидија (1932) и Татјана (1934) и син Владимир (1933) рођени су у Осечини.⁵³⁹ Породица Батенко у Шапцу је становала у *Карађорђевој бр. 58*.

536 *Глас цркве*, бр. 7-8, јул-август 1932; бр. 5-6, мај-јун 1933; МИАШ, Попис избеглица

537 *Глас цркве*, бр. 3, март 1940.

538 *Глас цркве*, бр. 4-5, април-мај 1940; МИАШ, Књига пописа избеглица; МИАШ, Општина Шабац, *Попис по улицама 1943*, XXIII, 37

539 *Глас цркве*, бр. 7-8, јул-август 1929; бр. 6-9, јун-септембар 1940.

Сачуван је и податак да су свештеника Батенка 25. септембра 1943. године ухапсили Руси у немачким униформама, док је са парохом Новосељцевим (млађим) ишао улицом. Из кафане „Злени венац“ тада су истрчали војници који „пограбише попове и увукоше их у хол, а увукли су их унутра да их почасте ракијом“.⁵⁴⁰

Борис К. СЕЛИВАНОВСКИ завршио је Духовну академију у Кијеву. Имао је титулу - кандидат Богословља. Рођен је 10. маја 1894. у Слоботском у округу Вјаткова у Русији. У Краљевину Југославију стигао је као избеглица.

Веронауку је као суплент предавао прво у гимназији у Куманову, а веронауку и *филозофску пропедевтику* од 1925. до 1927. у Краљевској државној мушкој реалној гимназији у Шапцу. У истој школи, суплент је била и његова супруга Нада (1925-1927).

Свето писмо и Историју хришћанства предавао је у Карловачкој богословији. Након успешно положеног професорског испита, 12. октобра 1938. године, премештен је у Сарајевску богословију.

У току Другог светског рата био је на раду у Светом архијерејском синоду, а након ослобођења служио је у Обилићеву и Новом Кнежевцу у тимочкој и банатској епархији. Пуних дванаест година био је председник Црвеног крста, а за предан рад је и одликован. Рукоположен је 1933. године, а 1951. одликован је правом ношења напрсног крста. Када је 1964. обновљена Карловачка богословија постављен је за професора. Предавао је до смрти, 1966. године.

Преводио је са руског језика. Аутор је више верски поучних текстова, а са Живаном Маринковићем објавио је *Антологију проповеди*.⁵⁴¹

Сергије Томич ЕНДАСОВ, серетар Епархијског управног одбора у Шапцу, био је син Неониле и Томе - помоћника Министарства саобраћаја из Москве. Рођен је 13. октобра 1894. у Харкову.

Не зна када је дошао у Шабац, али се зна да је од септембра 1923. године био деловођа у шабачкој „Радњи готових одела С. ЧЕБЛАКОВА и другова“.⁵⁴² У марту 1934. изабран је за председника Руске колоније у Шапцу, а власт и грађанство тада су замољени да му се обрате „по свим питањима“⁵⁴³ која се односе на избеглице. Представљао је шабачке Русе и на сахрани краља Александра I Карађорђевића у Београду.

Као в.д. епархијски благајник прикупљао је црквене хартије од вредности, а у току 1939/1940. савесно, тачно и уредно управљао је продајом црквених таксених марака и водио књиге. Чинио је то „са похвалом“ епископа др Симеона, а у свим извештајима констатовани су ажурност, тачност, исправност и савесност у руковању епархијском касом, вођењу благајне и других рачунских и депозитних књига. Бавио се и преводилаштвом, а његов превод са руског „Тестамент Господа нашега Исуса Христа“ 1933. објавио је *Глас цркве*.

540 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 509-560

541 Марко Павловић, *Цркве и свештенство у Шапцу*, стр. 155-156

542 МИАШ, Књига протоколисаних фирми пре и после рата 1891-1931, PD X/1

543 *Подрински весник*, бр. 50, 10. март 1934.

Са учитељицом Персидом Каменовић, рођеном 28. октобра у Зајечару, венчао се 8/21. септембра 1933. у крушевачкој цркви Св. Ђурђа. Био је то његов други брак. Млада је била учитељица у Крушевцу, а средином следеће године премештена на рад у Шабац. Предавала је све док 1945. године, када је као нераспоређена, стара и болесна, поднела захтев за пензију.⁵⁴⁴

Петар Павловић СИРОТА, руски свештеник - пензионер, у Епархију шабачко-ваљевску дошао је средином 1941. године, када је на састанку у Аранђеловцу одлучено да Шабац прими 50 свештеника избеглих из Хрватске, Словеније и Босне. Као избеглица је редовно служио литургију у шабачкој цркви.⁵⁴⁵

Козена Козма ЗАРУБА био је црквењак шабачког православног харма Св. апостола Петра и Павла.

Не зна се када је као избеглица стигао у Државу Срба, Хрвата и Словенаца, али се зна да му се 29. октобра 1924. године у Шапцу родио син Владимир. Био је ожењен Лидијом и са породицом је становао у *Карађорђевој бр. 21*. Гимназијски документи казују и да је његов син у Шапцу завршио четири разреда основне школе, да се школске 1935/36. уписао у први разред Мушке гимназије, и да се 23. децембра 1935. исписао.

Име Козмино чува и Протокол венчаних, јер је три пута био кум шабачким Русима. У мају 1926. године у цркви Св. Александра Невског у Београду био је стари сват руском избелици Александру Порфиријевичу СТАРКОВУ на венчању са Аном Радо. У православној цркви у Шапцу кумовао је Василију БЈЕЛОУСОВУ, надзорнику Завода у Храстовцу, који се у новембру 1931. венчао са васпитачицом Хеленом Пинтер. Крајем августа 1932. кум је био и обалском раднику Василију ЗИНЧЕНКУ, који је склопио брак са Јелисаветом Ђосић из Брдарице.

Чини се да је шабачки *црквар* и „бивши есаул козачки“ отишао из Шапца пре почетка рата, јер породице Заруба нема у ратном попису Шапчана.

Владимир МАРКУШЕВ био је свештеник - протојереј. Живео је у *Полицијској бр. 16* у Шапцу.

Име му чува - само - гимназијска уписница његовог сина Ђорђа, рођеног 15. априла 1903. у Јекатеринславу у Русији. Документ сведочи да је дошао са Крима: Ђорђе је тамо завршио IV разред и 1921/1922. уписао се у шабачку Мушку гимназију, али је 21. фебруара 1922. умро.

Свештеници Руског корпуса били су под јурисдикцијом АНАСТАСИЈА, митрополита Руске православне заграничне цркве.

544 *Подрински весник*, бр. 82, 20. октобар 1934; *Глас цркве*, бр. 3, март 1940; бр. 5-6, мај-јун 1933; Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1933; *Подрински весник*, бр. 69, 21. јул 1934; МИАШ, Окружни народни одбор, Шабац, Досијеи просветне струке

545 Марко Павловић, *Цркве и свештенство у Шапцу*, стр. 78 и 185

У јесен 1944. године, три недеље пре уласка Црвене армије у Београд, управа РПЦ-за отпутовала је за Немачку.

У Србији у том тренутку остало је више од 3.000 верника, 20 свештеника, два манастира, 15 монаха и 32 монахиње. Духовну власт имао је тада Јован СОКАЉ, најстарији свештеник проглашени за поглавара Епархијског савета Руске православне цркве у Југославији.

Синод Српске православне цркве, у новембру 1944. године, прихватио је молбу Епархијског савета РПЦ - з и примио је руски клир и парохије под своје окриље. Неколико месеци након тога предао их је под управу РПЦ Московске патријаршије.

Са Московском патријаршијом РПЦ-з је уједињена у „канонском општењу“ уз велики степен аутономије 17. маја 2007. године. Потписивању акта о канонском уједињењу, у поново изграђеном Храму Христа Спаса у Москви, присуствовао је и председник Руске Федерације Владимир Владимирович ПУТИН.

ШАБАЧКИ РУСИ У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ И РУСКОМ ЗАШТИТНОМ КОРПУСУ

Генерал Петар Николајевић ВРАНГЕЛ⁵⁴⁶ преговарао је у априлу 1921. године са владом Државе Срба, Хрвата и Словенаца о прихватању делова руске армије, која је након повлачења са Крима била стационирана у околини Цариграда и на острву Лемнос. Преговори су били успешни, а у Краљевини Југославији бели Руси имали су своје полувојне организације и државну помоћ. У југословенским избегличким колонијама бивши царски официри и војници деценијама чували су успомене и гланцали ордење. Остали су заклето непријатељи Баћушке Стаљина и *црвених*, па су многи у Другом светском рату униформе царске војске заменили за немачке. Сматрали су да на тај начин настављају борбу против бољшевика, Кремља и комунизма.

Емигрантски лист *Руски глас* 1941. године позвао је 20.000 својих сународника у Краљевини Југославији, толико их је тада било без оних који су прихватили југословенско, српско или неко друго држављанство, да „изврше свој дуг пред сродном земљом која их је дочекала са толико гостољубивости“ и дала им права која нису имали нигде другде. Избеглице из царске Русије одазвале су се позиву на мобилизацију и 12% учесника Априлског рата погинуло је, а у заробљеништво одведена су 173 руска официра, војна техничара и пилота.

Комунистичка идеологија изменила је унисони однос избеглих према „црвеној Русији“, и актуелизовала поделу руске емиграције (из тридесетих година) на „браниоце“ и „дефетисте“. Први су говорили да Хитлер жели да уништи њихову отаџбину, а други сматрали да фашизам намерава да збрише комунизам у Русији и - верни аманету предака - наставили да се раме уз раме са окупатором боре против земље која их је оберучке прихватила.

546 Барон ВРАНГЕЛ потамак је старе и угледне породице немачког порекла, настањене у Русији. Рођен је 15. августа 1878. године у Новоалександровску, у Ковенској губернији. Био је „импозантна војничка фигура“, висок и витак, по струци инжењер. Завршио је чувени руски „Горниј институт“ (Факултет за рударске инжењере), а онда ступио у коњички пук цара Николаја. У Руско-јапански рат отишао је као пуковник, а ђенералштабну академију завршио је са одличним успехом (1907-1910) и постао командант ескадрона. У Првом светском рату његови војници су у источној Пруској непријатељу нанели тешке губитке, а он је одликован Геогријевским официрским крстом, добио чин генерал-мајора и постао царев флигел ађутант. За време Грађанског рата ставио се на чело коњице Добровољачке армије. Након освајања Царицина (1919) постао је командант свих антисовјетских трупа. У јуну 1920. кренуо је у офанзиву на украјинску територију, али је у новембру поражен и приморан на повлачење ка Криму. Бродовима је евакуисао 150.000 људи, а велики део његове армије био је на полуострву Галипољу. Из Цариграда је дошао у Сремске Карловце. Уживао је поштовање својих официра - избеглица. У Белгију је отишао 1926. године, а од туберкулозе је умро 25. априла 1928. у Бриселу. По сопственој жељи сахрањен је „на комаду руске земље“, у Руској православној цркви „Св. тројице“ на Ташмајдану у Београду. У Сремским Карловцима, где почива његов отац барон Николај Јегорович, генералу Врангелу 2007. откривен је споменик.

Ушли су у квислиншку формацију Руски заштитни корпус - Russisches Schutz Korps, који је био део немачких окупационих трупа, а штитио је индустријске објекте. Чинили су га *белогардејци* које су Немци користили за борбу против комунизма и Титових партизана. Под именом Руски корпус, основан је 12. септембра 1941. године. Крајем 1941. имао је око 1.500 војника, који су против партизана водили локалне битке и бранили Трепчу и руднике код Крупња, Мајданпека и Бора.

Омасовљен је захваљујући добровољцима са Балкана и током 1942. године укључен у Вермахт, под називом Руски заштитни корпус. Имао је три пука, са 4.000 војника. При 104. Ловачкој дивизији, 1. и 2. пук чували су границу на Дрини, Крупња, Бор и Мајданпек. Трећи пук је штитио долину Ибра и рудник Трепчу, а њиме је командовао први начелник Штаба Корпуса генерал Б. В. ГОНТАРЕВ. Од 1943. године попуњавали су га совјетски ратни заробљеници. У октобру 1944. под оружјем је имао 11.197 људи, а тешке губитке поднео је у борби са Црвеном армијом. Главнина Корпуса крајем рата је напустила Југославију, а у моменту капитулације у њему су била 5.584 војника.

Идеју о оснивању Руског корпуса дао је генерал гардијског павловског пука Михаил Ф. СКОРОДУМОВ (1892-1963), неколико пута рањавани ветеран, који је након евакуације са Крима у Београду сакупио посмртне остатке Руса палих на Солунском фронту и читавом Балкану.⁵⁴⁷ Намеравао је да своје војнике после ликвидације комунизма у Србији пребаци на Источни фронт, па је 12. децембра 1941. прогласио мобилизацију емиграната између 18 и 55 година. Међутим, био је већ оболео па су Немци на његово командно место већ 14. септембра поставили некадашњег Врангеловог официра, генерал-потпуковника Бориса Александровича ШТЕЈФОНА (1881-1945).

Козачки пуковник Анатолиј Иванович РОГОЖИН команду је преузео 30. априла 1945. године, а у мају се предао Енглезима. Они су совјетски део Корпуса изручили Совјетској Русији, а емигрантима омогућили да оду у Јужну Америку.

А како су се шабачки Руси укључили у Други светски рат?

Историја сведочи да су 13. априла 1941. године Немци прешли Саву код Шапца. Били су то војници 8. оклопне и 16. моторизоване дивизије и 46. корпуса. Циљ им је било Сарајево, а да би им задатак отежали и продор спречили комунисти су образовали Мацвански партизански одред. Југословенска краљевска војска била је у расулу и повлачила се ка Лозници, а онда је уследила - капитулација.

Вођени аверзијом према комунизму и комунистима, убрзо, и шабачки Руси су се одазвали мобилизацији и ушли су у Руски заштитни корпус. Током 20 година избеглиштва Србија и Шабац били су им дом, али, у њиховим душама живела је Русија. Не треба занемарити ни чињеницу да је у то гладно и несрећно време служба у Руском корпусу била релативно привлачна: редови и војници примали су од 60 до 75 рајсмарака месечно, са

547 На његову иницијативу, 24. маја 1935. године, подигнут је монументални споменик на београдском Новом гробљу. Са Руским корпусом отишао је из Србије.

породичним додатком 105 РМ, а официри од 270 до 800 рајсмарака (рајсмарка је 1942. вредела 20 динара).

На другој страни, у штабу Мачванског партизанског одреда, у оквиру културно-просветног рада, читана је књига Николаја ОСТРОВСКОГ⁵⁴⁸ *Како се калио челик* и одушевљавало се Павлом Корчагином. Хор у Петковици на руском језику певао је „Песму амурских партизана“, „Каћушу“, „Чапајевку“ и „Буђонку“, по чијој мелодији је касније испевана песма „Коњух планином“.⁵⁴⁹

Устанак у Мачви плануо је током лета 1941. године, а руске избеглице већ тада су исписале прве странице своје - српске - историје. Објављене књиге, мемоарска грађа и послератни записи заувек сведоче о томе. Био је четвртак, пијачни дан, када су у зору 7. августа партизани напали Богатић. Испред зграде Начелства, где се пијаца налазила, у таљигама су довели пушке, прекривене зеленом кукурузовином. Напад је почео пре договореног времена, јер је пред Начелство дотрчао партизан Здравко Шестић кога су јурили срески подначелник Сергеј КОТЛАРОВ и његови људи. *Белогардејци*, „огорчени прогонитељ комуниста“, био је у канцеларији адвоката Свете Берића која се налазила преко пута Начелства. Шестић је отишао да га убије али му пиштољ два пута заказао па је Рус појурио за њим, вичући: „Упомоћ, лопов, комуњист, држ’ те га, има оружје“.⁵⁵⁰ Благоје Радовановић тада је из таљига узео пушку и убио Котларова, а командант Мачванског партизанског одреда Небојша Јерковић командовао је напад.

Историја сведочи и да је Народноослободилачки одбор у Богатићу први збор организовао 10. септембра 1941. године, а током свог кратког постојања издао је три наређења и основао три радионице за израду бомби. Једна је била у дућану Акима Руса.⁵⁵¹

Сачуван је и податак да су партизани у августу 1941. конфисковали трговину *белогардејца* Петра ОХРАМЕНКА, коју је држао у Глушцима. Он је 14. октобра, са бившим Глушчанима Георгијем ВЕРЛЕ и пуковником царске војске Виталијем КОРОПКОМ, отишао у штаб 342. дивизије у Шапцу и немачком обавештајном официру пријавио да се у Глушцима „поново налазе озлоглашени комунисти“.⁵⁵²

Већина руских избеглица није схватила да их Немци искоришћавају и да манипулишу њиховим страхом. Истина је да су се многи укључили у антикомунистичку борбу,

548 Николај Алексејевич ОСТРОВСКИ (1904-1936), култни писац совјетског доба, бољшевицима се приближио 1917. године у граду Шепетивка, у којем су живели његови родитељи а он радио као помоћни радник у кухињи железничке станице. У јуну 1918. постао је комсомолац, а у августу црвеноармејац и борац Коњичке бригаде Котовског. Слепило и непокретност, проузроковани артритисом и хроничним реуматизмом, нису га спречили да 1930. почне да пише свој први роман *Како се калио челик* по којем су снимљена три филма и приређене бројне позоришне адаптације.

549 Драгослав Пармаковић, *Мачвански партизански одред*, стр. 332

550 *Шабац у прошлости*, књ. 4, стр. 167, 547

551 *Глас Подриња*, бр. 1160, стр. 2, 26. јун 1969.

552 Драгослав Пармаковић, *Мачвански партизански одред*, стр. 633

Александар МАЛБЕЧЕВСКИ - Аца Рус - постао је шеф четничке пропаганде у Поцерини,⁵⁵³ а на страни партизана борило се мало шабачких Руса.⁵⁵⁴ Борци Мачванске партизанске чете били су Михаило Кирилович ПАВЛОВ(ИЋ), др Тамара ГАВРИЛОВ, Олга ЈЕЛИСАВЕТОВ и још понеки млади Рус.

Михаило ПАВЛОВ рођен је 1922. у Русији и имао је само четири месеца када је донет у мачванско село Глушце. Са родитељима, три брата и три сестре био је надничар. У партизански одред укључио се 19. августа 1941. године. У Лалиној чети био је до 3. новембра, када је стрељан у шабачком логору.⁵⁵⁵

Др Тамара Васиљевна ГАВРИЛОВ родила се 5. септембра 1910. у Архангелску у Русији. Била је лекар Здравствене задруге у Мачванском Причиновићу. У превијалиште Поцерског батаљона у Табановићу мобилисана је средином септембра 1941. године, уочи заједничког партизанско-четничког напада на Шабац, а са партизанима се 28. септембра повукла из Мачве и радила у болницама у Крупњу и Оровици. Била је у логору на Бањици, а као логораш уписана је два пута - под бројевима 20374 и 21469. У логорској документацији пише да је тада била неудата и да је живела у Ваљеву, односно, Горњој Топлици. Родитељи су јој били Василије и Пелагија, а 19. марта 1944. ухапсио ју је SS. Петнаестог априла одведена је у полицијски затвор и након два дана враћена у Бањички логор, а „пуштена (је) у слободу 5. маја 1944. од Гестапоа.“⁵⁵⁶

Олга Николајевна ЈЕЛИСАВЕТОВ, шабачка гимназијалка рођена у Богатићу, 6. октобра 1944. прикључила се 2. Мачванској партизанској чети и била руководилац актива СКОЈ-а.⁵⁵⁷

Мирослав Игњатович БЈЕЛИК, ученик V разреда Шабачке гимназије, такође је био учесник НОБ-а.⁵⁵⁸

Војислав Воја Георгијевич БОРЂОШКИ, син руског избеглице (Георгија) Ђорђа, рођен је 23. јула 1924. у Шапцу. Рано је остао без мајке Даринке, а отац му је био машинбравар. Са породицом је живео у *Поп Лукиној бр. 20* и у *Карађорђевој бр. 69* у Шапцу. У родном граду завршио је четири разреда основне школе и школске 1935/1936. уписао се у I разред Мушке реалне гимназије. Школовао се у „врло тешким“ условима, а био је „врло вредан, бистар, врло миран, учтив, пажљив“ ученик.

553 Драгослав Пармаковић, *Мачвански партизански одред*, стр. 952

554 Као партизански борци успех су постигли: инж. Владимир СМЕРНОВ, који је као београдски студент постао члан КПЈ а као начелник Техничког одељења Врховног штаба допринео рушењу и подизању моста на Наретви, Фјодор МАХИН, бели официр кога су совјети заврбовали па је 1939. постао члан КПЈ и радио у Пропагандном одељењу Врховног штаба а крајем рата био начелник Историјског одељења Генералштаба, и др Сегрије РАМЗИН - шабачки Рус - који је у рату био епидемиолог од угледа а потом остварио научну и професорску каријеру.

555 Драгослав Пармаковић, *Мачвански партизански одред*, стр. 1125, 1162

556 *Логор Бањица - Логораши 1941-1944*, II том, стр. 471

557 Исто, стр. 1218; Види поглавље *Промеморија*

558 Види поглавље *Промеморија*

И Подринску учитељску школу учио је у Шапцу, а 12. августа 1941. постао је скојевац и по Шапцу прикупљао оружје. Његова ратна прича необична је и - трагична. У Подрински партизански одред отишао је 21. августа, онога дана када је обешен др Бора Тирић, казивао је 19. септембра 1959. године - у свом стану у Лозници - његов отац Ђорђе. Учествовао је млади Борђошки у многим борбама и акцијама, а ухваћен је у децембру 1941, када је пошао у Троношу да преда неки акт Драгољубу Поповићу, првом политичком комесару Лозничке партизанске чете. „Наводно је приликом заробљавања убио неколико добровољаца и покушао да изврши самоубиство, али му револвер није опалио“.

Одведен је тада у Шабачки логор, и осуђен на смрт. Живот су му спасли шабачки трговци Тома Павловић и Цветин Ђурђевић, преко Катице Добросава Глоговца која је за Немце организовала вечеру на којој су двојица трговаца говорила да је Воја дечак кога су занели професори Жика Поповић и Мома Михаиловић. Захваљујући томе, са групом партизана је 24. априла 1942. отеран у Беч где се повезао са бечким комунистима. По сведочењу његовог оца, све их је „наводно спасао Немац који је издејствовао да их пошаљу у казнени логор у Борски рудник“.

У мају 1943. у Бору прикључио се Тимочком партизанском батаљону. Погинуо је 1. децембра исте године, у селу Рготине, док је митраљеском ватром штитио повалачење својих другова. Када је рањен, партизани су дошли да га извуку али им он рекао да „носе митраљез а за њега да не мисле“. Није хтео да се повуче, него је извршио самоубиство. Имао је само 19 година.⁵⁵⁹

Ђорђе Феодорович ПЕТРЕНКО, рођен у Лабинску, такође је учесник НОБ-а. Његова жена Бојана и син Бранислав били су међу онима који су отерани у заробљеништво и „на рад у Немачку“.

Јован ТОФИЛОВ, шабачки клонфер рођен 1906. у Русији, такође је био у НОБ-у.

Међу немачким ратним заробљеницима био је и шабачки гимназијски наставник вештина Јуриј ГРАДОВ, а у Норвешкој Иван ИВАНОВ из Крупња.⁵⁶⁰ У заробљеништво је отеран и активни официр Григорије, старији син Могилевке Олге ДЕМЈАНОВ, а његов млађи брат Виктор - свршени гимназијалац - прикључио се Народноослободилачкој војсци.⁵⁶¹

Руса Василија ЗИНЧЕНКА, који је из Кубанске области у Шабац дошао 1921. године, Немци су одвели на принудни рад. Исто је задесило и руског избеглицу Јакова Никифоровича ТЕСЛЕНКА.

Историја сведочи да је ратно деловање Руског заштитног корпуса почело у новембру 1941. године. Немачки 18. армијски корпус, са генералом Бемеом на челу, припремао се тада за концентрични напад на Ужице - центар слободне партизанске територије. Група Запад требало је да од Ваљева, Пецке и Прослопа (некадашњи рудник олова који су експлоатисали

559 МИАШ, Уписнице Шабачке гимназије, 1935/36; МИАШ, МГ- 52, Изјава Ђоке Борђошког, пензионера из Лознице; Драгослав Пармаковић, *Мачвански партизански одред*, стр. 1193

560 Види поглавље *Промеморија*

561 Исто

Французи), продре до Љубовије, Рогачице и Бајине Баште, и нападне Ужице. Комплетна немачка 113. дивизија са Источног фронта дошла је 24. новембра, а штаб 342. дивизије издао је налог за уништење партизана у Ужицу. Општи напад планиран је за 25. новембар.

Око 2.000 белогардејаца у Шабац је стигло 20. и 21. новембра, а три дана касније из дворишта Шабачке гимназије камиони и 16 тенкова у колони су кренули ка Лозници. За напад је одређен лознички 3. батаљон, који је без губитака 26. новембра заузео Зајачу. Рудник је „поседнут од једне чете Руса, а друга чета Белогардејског корпуса - са нешто четника и Немаца - из Лознице је отишла за Радаљ“.⁵⁶² Трећа чета Руског заштитног корпуса остала је у Зајачи, друга у Радаљу, а прва у Ковиљачи.

Општи непријатељски напад на Столице и Крупањ почео је 28. новембра 1941. године. Колону белогардејаца са четницима и неколико Немаца, код Црвене јабуке, разбила је чета Живојина Љубичића и вратила према Радаљу. Нешто касније, у противнападу, Немци и белогардејци потиснули су партизане ка Столицама. Трећи батаљон је 30. новембра заузео Крупањ, а исте вечери пао је и Толисавец. У рејон Драгинац - Цикоте стигли су 1. децембра, а сутрадан у Лозницу. Делови Руског корпуса распоређени су на истуреним kotaма према партизанима, у Зајачи, Столицама, Томану, Крупњу, Ставама, Белој Цркви, Мојковићу, Завлаци и Радаљу.

Међуопштински историјски архив у Шапцу чува много изјава тадашњих ратника, а ми издвајамо сећање Богољуба Митровића, из Рађевског батаљона у саставу Мачванског партизанског одреда. О фанатичној борби белогардејаца, старијих људи који су тада у „десној руци имали пушку а у левој штап“, он је после рата изјавио:⁵⁶³

/.../ Мене, Мику Вујковца и Живорада Љубичића позвао је Здравко Јовановић у колибу на Рупавицу. Ту смо примили задатак да идемо и нападнемо Белогардејце и четнике Рајка Марковића у селу Томану... Речено нам је да по могућности опколимо Белогардејце. На задатак смо поишли увече у 12 часова... Напали смо белогардејце иза гробља и они су се грчевито браанили, потискивали смо их. Ми нисмо никога заробили. Белогардејци су побегли с гробља, али смо их нашли пред једном кућом, њих 18. Када су изашли из куће на вратима их је сачекао пушкомитраљезац, наши Првослав. Како су излазили из куће он их је тукао митраљезом, тако да је било пуно лешева. Руси су побегли, а ми смо наставили даље ка Млину... Већ је било јутро. Белогардејци су извршили један јуриш који смо ми одбили. Затим су извршили други јуриш и заробљен је Богдан Чолић, комесар вода. Ти Белогардејци су били старији људи, у десној руци су имали пушку а у левој штап...

562 Драгослав Пармаковић, *Мачвански партизански одред*, стр. 678-702

563 МИАШ, МГ- 40, св. 1 (Рађевска група)

Сведочио је Богољуб Митровић и о партизанском нападу на Столице. Партизани су кренули из села Брштице а *белогардејци* су били у баракама, само је стражар шетао испред и један извиђач био на брду изнад рудника. Када је приметрио партизане стражар је узбунио своје, а они су устукнули али су се брзо прибрали и кренули у јуриш. Мртве и рањене Руси су сутрадан запрегом и на мобилисаним санкама пренели у Крупањ, а о њиховој фанатичној борби и избаченима из строја, Митровић - заувек - овако казује:⁵⁶⁴

/.../У Столицама се налазило 300 Белогардејаца добро наоружаних пушкомитраљезима „Брно“ и обучених у Недићевске униформе. Белогардејци су извршили јуриш на Вукову чету, разбили су један вод Вукове чете, а Вук је погинуо. Вукова чета је одступала у паничном бекству. Затим су се Белогардејци бацили свом снагом на нас који смо се налазили на Козјој стени. Напали су нас фронтално и ми смо се успешно отирали. Белогардејци су дошли отприлике до 50 метара испред нас. Вршили су јуриш... Никад у животу нисам помислио да људи могу тако фанатично да гину. Ми смо бацали бомбе на Белогардејце, међутим, и поред тога једни су гинули а други су одмах ишли за њима. Највећи размак од једног до другог Белогардејца је био 1 метар. Поставило се питање да ли ћемо се одржати или не... Дошао је Стојан и известио да су нам Руси зашли на левом крилу иза леђа од стране Вукове чете... Затим је на нас осута јака ватра и наредио сам одступање. Извукао сам читаву чету без и једног губитка, а ми смо убили најмање 60-70 Белогардејаца...

Деветог децембра партизани су на Мраморју код Крупања напали *белогардејце* и четнике, али су сутрадан након неколико јуриша потиснути. Осогољени успехом у рејону Крупањ - Столице победници су 13. децембра кренули у напад у правцу Гуњака и Петрине стене. Огорчена борба трајала је два дана, а у извештају 3. батаљона 697. пука пише да је 10. децембра „белогардејски батаљон из Крупања нападнут од групе од око 500 партизана код Толисаваца“.⁵⁶⁵

Средином децембра 1941. године на територији данашњег Мачванског округа, осим 697. пука, било је бар 1.500 људи из других немачких јединица. Руски заштитни корпус имао је тада батаљоне у Лозници и Зајачи, са по 350 људи. Белогардејске јединице биле су сконцентрисане при важним привредним објектима у већим подринским местима, од Шапца до Зворника.

564 МИАШ, МГ-40, св. 1, Рађевска група

565 Драгослав Пармаковић, *Мачвански партизански одред*, стр. 678-702

Прва ратна година

Шабац је крајем 1940. године имао око 14.700 становника. У новембру 1941. у граду на Сави живела су 164 житеља руског порекла.⁵⁶⁶

Живот шабачких Руса током Другог светског рата лако може да се сагледа кроз *Дневник 1941-1945* проте Глише Бабовића, вођен од октобра 1940. до 19. децембра 1945. године, јер су на више од 720 страна забележени сви ратни покрети и збивања.

Немци су 1941. у Шабац ушли на Цвети. Прва моторизована јединица појавила се око пола десет у Доњем шору, а на Велики петак у подне немачки радио јавио је да је југословенска војска капитулирала. Током четири наредне године много тога се догодило у животу свих Шапчана, а реконструкција ратних активности шабачких, мачванских и подринских белогардејаца овако изгледа.⁵⁶⁷

20. април 1941.

Јуче, на Велику суботу из немачке команде саопштено да је богослужење дозвољено и да звона смеју звонити. Општинска радио-станица синоћ објавила краљев опроштајни говор. Данас, првог дана Васкрса, по граду тутње камиони а Шапчани шапућу да су „Руси објавили рат Мађарској и због тога се војска повлачи из Србије“.⁵⁶⁸

23. април 1941.

Краљ прешао на острво.

*/.../Данас стигоше вести да су цело село Горњи Добрић у Јадру сравнили са земљом, јер су комите убиле тамо неколико немачких војника.*⁵⁶⁹

25. април 1941.

Шабац облепљен плакатама у којима је упозорење да ће за сваког убијеног Немца бити стрељано 100 Срба.

10. мај 1941.

*/.../Данас су свим емигрантима Јеврејима везали жуту траку око руке и на њој Соломоново слово. Јуче су у излозима овдашњих јеврејских радњи метнули жуте цедуље на којима пише: Јуда - немачким војницима улаз забрањен.*⁵⁷⁰

22. јун 1941.

Радио јавио да је Немачка објавила рат Совјетском Савезу.

23. јун 1941.

Осванула вест о великом успеху Немаца против совјета, и да су им већ првог дана „уништили многе аеродроме и 1800 авиона“.⁵⁷¹

566 *Списак Белих Руса у Шапцу од 1. новембра 1941, AVII, VIA Prag, F.9, sn. 126-132*

567 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 57-722

568 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 57

569 Исто, стр. 58

570 Исто, стр. 67

571 Исто, стр. 79

5. јул 1941.

Лист *Ново време* пише да су освојени Лавов, Бјалисток, Грозни, Вилна, Рига, да су Немци прешли Прут и заробили 160.000 руских војника, уништили 5.800 тенкова, оборили 2.000 авиона, да је „слом руске војске неизбежан“. Народ, међутим, прича „да су Руси пресекли одступницу читавој немачкој северној армији, да су падобранци освојили целу Румунију“⁵⁷² и стигли до Ђердапа, да су руске и енглеске трупе дошле до Цариграда, да је у Немачкој „све поколебано“

и да су Геринг и Гебелс побегли.

19. август 1941.

У град умарширала глад, а „кила грожђа кошта 25 динара“.⁵⁷³

20. август 1941.

У Мачви се распламсао устанак. „Мртвог немачког војника који је јуче погинуо, данас су у болници залемили у сандук. Руска колонија из Шапца донела му цвеће и окитила га. Присутни били њихове старешине: Икоников и Монастирњи, те жена Иконикова. Као болнички свештеник - то сам видео. Кажу да је још један војник мртав већ однешен одавде.“⁵⁷⁴ Исте вечери из Богатића Немци су у Шабац дотерали пет везаних људи, а сутрадан се пронео глас да ће током ноћи бити комунистички напад на град.

31. август 1941.

Обнародована нова српска влада, чији је председник ђенерал Милан Недић. Избеглице, које су преплавиле Шабац, понадале се миру. „Овдашњи Руси дали су, по светој литургији, парастос неким својим Русима које су комунисти ових дана у Прову и Петковици поубијали. Служила су 3 руска свештеника.“⁵⁷⁵

13. септембар 1941.

Центар Шапца блокиран, чује се пушкарање. „Немци се све боље утврђују. Грудобрани од цепаница и врећа с песком направљени су и на улазима у град, забрањен је улаз и излаз кроз споредне улице, Руси се грозничаво спремају на одлазак и распродају своје радње.“⁵⁷⁶

14. септембар 1941.

Шапчани су сазнали да је јучерашња блокада била „само док нису разоружали српску војску. А разоружали су је на денунцијацију једног Руса наредника који је био са њима и јавио Немцима да Срби међу собом говоре како се неће борити с браћом побуњеницима... Поднаредник - Рус - шетао се и после тога у униформи српској кроз Шабац“.⁵⁷⁷

572 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 81

573 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 108

574 Исто, стр. 108

575 Исто, стр. 117

576 Исто, стр. 127

577 Исто, стр. 129-130

16. септембар 1941.

Пред вечерњу службу у Владичин конак стигло наређење да се сви свештеници искупе. Сутрадан им официр - Аустријанац - рекао да немачка војска „поштује свачију религију и како Немци у окупираној Русији подижу, тј. обнављају запуштене цркве“.⁵⁷⁸ А у том часу војници с пушкама и шлемовима трчали су од Гимназије, и заповедник Шапца - командант Троте - поповима је на немачком саопштио да су их ставили под заштиту, јер им од комуниста прети опасност. Затражио је бројно стање, а владика др Максим Савић написао је тачне адресе свих 46 свештеника. Саопштено им је да ће спавати на спрату Владичиног конака, да га могу напустити у 8 изјутра, и да ће бити кажњени ако сваког дана тачно у подне не дођу на прозивку.

17. септембар 1941.

Током ноћи свештенике чувало 17 Руса избеглица, „сви у козачким капама, са пушкама“.⁵⁷⁹

18. септембар 1941.

Под командом немачких војника Руси избеглице иду и ноћу на стражу, што значи - „у њиховој су служби“. Забележен је и „један пример робовања“.⁵⁸⁰

!.../Две госпође - виших чиновника и један господин с њима дошли су у кафану неког Карла (Швабе) да купе масти, јер је он и маст продавао. У кафани је седело неколико немачких војника и за другим столом неколико Руса.

- Да попијемо по чашу пива кад смо већ ту - рече господин. Госпође пристадоше и заискаше пиво. Једна госпођа узне столицу да седне, али јој келнер рече:

- Није госпођо дозвољено седети, морате стојећи попити.

- Па како ови седе? И она показа цивиле који су седели.

- Е то су Руси. Они и Немци смеју седети, а ви не.

22. септембар 1941.

Јуче, на Малу Госпојину, у цркви било необично много света. Опсада Шапца и даље траје. Оскудева се у свему, ни новине редовно не стижу.

23. септембар 1941.

Живи се у неспокојству и ишчекивању страшнијег, а у поноћ Шапчане избуди „ужасна паљба“. Мешали се збуци бомби и машинских и обичних пушака са канонадом топова. Праштало је од Масарикове улице, или Камичка, а највише од Баре. У три сата уташена је електрика и цео Шабац је „заробљен у куће“. Увече се чуло да су четници заузели фабрику „Зорка“ и жандармеријску станицу. „Све породице Немаца и Руса становника шабачких беже преко Саве за Кленак.“⁵⁸¹

578 Исто, стр. 131

579 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 134

580 Исто, стр. 137-138

581 Исто, стр. 143

24. – 30. септембар 1941.

Веровало се да ће четници и партизани заузети град. Немачкој посади, у којој је било 50 Руса, јуче је пред мрак у помоћ стигло тридесетак војника НДХ. Целу ноћ је на све стране праштало, а у зору је улицама ишао „само понеки Рус с пушком или немачки војник“.⁵⁸² Заједнички партизанско-четнички напад није успео, а Шапчани су потерани на Крвави марш. Око 5.000 људи, од 14 до 70 година, трчећи су отерани за Јарак. На кленачким њивама провели су две ноћи, а онда су стигли у логор под ведрим небом. Неколико Шапчанки, на челу са бабицом Христином Секом Ранковић, натовариле су 4.300 пакета хране и на 10-11 запрежних кола кренуле за Јарак. На савском мосту усташе их пропустиле, тек када су рекле да их шаљу Немци. Храну су истовариле у Јарку и кренуле назад, али их на Сави усташе задржаше. „*На њихову срећу, трећи дан дође у Кленак Рус Александар Бучин, инжењер из Шапца, својим послом (породица му била у Кленку) и оне га замолише да их избави*“.⁵⁸³ Захваљујући њему, добише пропусницу и „ослободише се ропства код ‘браће’ Хрвата и стигоше у Шабац“.

2. октобар 1941.

У Логор на Сењаку, где су Шапчани 30. септембра враћени из Јарка, Немци доведоше све старце и богаље јер су сумњали да они пуцају по вароши.

*./.../Нису ни помислили да то пуцање потиче од њихових помоћника: Руса и Хрвата - усташа. Руси су пуцали из два разлога: Прво што се опију (јер су у време наше евакуације испразнили заједно с Немцима огромна складишта пића: Тике Николића, Милана Марчића, Јове Петровића, Бошка Лојина - Радошевића и Јакова Вукосављевића) и пијани заседну где било у шабачким кућама па шенлуче. Или су пак намерно пуцали из неке куће, да би је могли опљачкати и онда спалити... Кад су старци били евакуисаном ... и кад усташе ескпедоваше преко, а пијаним Русима одузеше пушке, мир у граду одмах би савршен.*⁵⁸⁴

15. октобар 1941.

*./.../Како су се Руси - избеглице јавили у немачку војску, јер им је обећано да ће се вратити у Русију да тамо у освојеним крајевима буду немачки повереници, то се данас сви скупили пред Тржницом да се при растанку заједно сликају. Продају сувишне ствари и остале пакују. Радосни су - није шала после толико година - иду у Русију. И верују у то.*⁵⁸⁵

1. новембар 1941. „

„Данас је лешнички парох Барањиков (Рус) донео у цркву антимице цркве лешничке. Он оде у Београд, други му сапарох Бабић некуда се склонио - а црква непорушена сама остала. У попаљеној Лешници - нема се ко скупљати у светом храму...“⁵⁸⁶ У шабачкој цркви

582 Исто, стр. 144

583 Исто, стр. 260-261

584 Исто, стр. 278-279

585 Исто, стр. 145-146

586 Исто, стр. 156

одржано седам-осам парастоса Шапчанима који су пали у маршу за Јарак, а међу њима и једном рабацији којег су Руси у Камењаку убили док је од Ливада улазио у Шабац.

6. новембар 1941.

Почело „отпуштање“ из Логора на Сењаку, а Руси избеглице затварају радње и због одласка у Матушку Русију „радосно продавају куће“.

/.../Руси трговци - ликвидирали сви са радњама. Имали велике и добро сортиране дућане: Зубчевски, Икоников, Шчербанов, Павлов, Манастирниј, Мољков итд. Ниједне више њихове радње - и куће своје продају, јер се „враћају“ у Русију на освојено од Немаца земљиште. Додуше, у Русији још траје рат ... али ту је обећање! А Хитлер је (они држе) свемоћан.⁵⁸⁷

26. новембар 1941.

По Шапцу се прича да су „Руси - белогардејци отишли за Крупањ и да су узели мајдан“⁵⁸⁸ који су партизани напустили без борбе.

15. децембар 1941.

Радио Лондон јавио да Немци узмичу на руском фронту.

23. децембар 1941.

Око поноћи Шапчане пробудила пуцњава. „Сви смо се расанили, сви стрепели шта се догађа, многи чак грозницу добили од страха. Али се испоставило да је пуцао пијани Рус и побунио стражаре.“⁵⁸⁹

30. децембар 1941.

Зима јака, до - 15. Сељаци на санкама у град довозе дрва и папрено продају, 500-600 динара метар. Цена братоубилачке борбе знатно је виша, и мери се - крвљу. „Четници и добровољци и Руси се боре по околини Шапца са заосталим партизанима. Немци седе у Шапцу, а Срби и Руси се с њима боре. Тако и треба! Увек браћа дубље копају око него туђин. Па што си луђи, тим боље...“⁵⁹⁰

Друга ратна година

Првих дана Нове 1942. године у Шабац стиже вест да Русија стоји лоше и да ће по одласку немачких трупа доћи италијански фашисти.

17. март 1942.

Интернат Учитељске школе држе Немци као своју болницу, а руски војници су у Шабачкој гимназији. По Шапцу се прича да се у неком рађевском селу белогардејцима обрадовала сељанка, кад су јој рекли да су Руси. Разговор је овако текао:⁵⁹¹

- Шта? Руси? зачуди се сељанка.

587 Исто, стр. 160-161

588 Исто, стр. 175

589 Исто, стр. 189

590 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 191

591 Исто, стр. 327-328

- Да, да Руси...

- Па, је л' прави Руси из Русије?

- Јест. Прави Руси из Русије.

- Е, хвала Богу кад смо вас дочекали. А наш учитељ цело лето прича да ће доћи Руси да нас ослободе. Ходите да вас почастим... И Руси су примили част иако нису дошли баиш из Русије и нису били они „прави“.

1. април 1942.

Прича се да се „спрема казнена експедиција од Немаца и Руса (наших) на Срем“.⁵⁹²

20. април 1942.

Рођендан Адолфа Хитлера. Шабац украшен великим црвеним заставама са кукастим крстом. Вијоре се пред немачком болницом (Интернатом Учитељске школе), Владичанским конаком где је стан генералов, на Фелдкомандантури, Гестапо-команди и на Руском дому.

28. мај 1942:

Синоћ и ноћас немачке трупе напунише јавне зграде и приватне куће. Прича се да је у Хрватској зло, а са ратишта стижу вести да су код Харкова опкољене три руске армије. Народ не верује немачким извештајима и држи да ће Руси победити, јер „за њих нема бољшевика“.⁵⁹³

8. јун 1942.

Нестацице су све веће. Сапун се продаје „по 100 грама на душу“, килограм трешања кошта 40 динара, а метар дрва се мења за 40 килограма кукуруза.

/.../Међу свештеницима се много расправља питање оснивања хрватске православне цркве и закључује - да су се и ту „наши“ Руси избеглице угурали, јер осим митрополита Хермогена - има и доста свештеника њихових у Хрватској и неколико Срба.⁵⁹⁴

15. јун 1942.

Шабац је посетио гроф Шверин-Кросик, министар финансија Рајха. Дошао је да прегледа немачке пограничне царинске власти па добош обзнанио да Шапчани не смеју прићи Сави ни на стотину метара. А један белогардејац прича:⁵⁹⁵

/.../Налазим се у Крупњу на терену. Свуда је потпуни мир. Али ипак идемо у патроле по околини. Једнога дана нас два војника са поручником били на терену и враћајући се у Крупань, сели смо у хлад. Путем пролазе 3 сељака. Прићу нам и заишту шибице да запале дван. И један каже:

- Е хвала вама, браћо Руси, што нас ослободисте од партизана. Ви сте нам збиља велики пријатељи. А добро је што одоше и Немци одавде - много нам штете начинише и порушише готово целу варош... Ал' нека их нека...мајку им њихову швапску, сад их Руси жестоко туку.

592 Исто, стр. 334

593 Исто, стр. 354

594 Исто, стр. 356

595 Исто, 359-360

Ја погледах у поручника, а овај се сав накомстрешио да га изгрди - но ја га стискох за ногу да ћути и рекох:

-А велиш туку Руси?

- Бога ми их опако туку, мајку им швапску, ал' тако им и треба!... и сељаци одоше.

- Јесте л' видели г. поручник, како ти сељаци воле Русе. Они чак и не праве разлику између оних у Русији и нас. За њих је Рус - Рус - и он даље не мисли: да ли је конуниста или није.

26. јул 1942.

Због пада Ростова јуче у ноћ Немци су певали и марширали кроз Шабац.

13. август 1942.

Немачки војници прослављали успех на руском ратишту и 1.040.000 заробљених. „Они певају, а ми у највећој потери за килом брашна.“⁵⁹⁶

12. септембар 1942.

/.../Прекјуче дошле нове трупе немачке SS полиције, у новим униформама, а све млади људи. Сви смо мислили да су Немци и чудили се лепим људима, а кад оно - Руси. Свршили неки курс у Немачкој и послати овамо. А куда ће одавде - не знамо. Због њиховог доласка наша државна стража (која носи слично финансима - зелене униформе) преселила се у основну Доњошорску школу...⁵⁹⁷

20. новембар 1942.

/.../Вечерас опет неке нове немачке и руске трупе заузеле Гимназију. Руси кажу да долазе из Косовске Митровице.⁵⁹⁸

30. новембар 1942.

Околина Шапца мирна. Војска је у обе касарне, у Гимназији, Зеленој школи и Камичкој основној школи, а многи Руси су потпуно у немачким униформама.

25. децембар 1942.

Данас је католички Божић. „Једино су весеље направили Риси - „акупаћори“.⁵⁹⁹ Синоћ у Шабац стигле две чете руске војске, око 200 људи. Одсели у хотелу „Париз“ и око 3 сата поподне промарширали „свечано кроз град уз лепу руску песму“. Певали о Дону и Волги, а Шапчани се питали каква ли их судбина чека ако Немачка изгуби рат. Гледали их и размишљали о разлозима, који су их натерали да буду у служби Немаца. Радио Лондон јавио да су большевици продрли у Вороњеж, а фашисти тврде да се не боје руске офанзиве.

596 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 373

597 Исто, стр. 385

598 Исто, стр. 415

599 Исто, стр. 426

Трећа ратна година

12. јануар 1943.

У Шапцу -16. Владају несташица дрва и скупоћа. Зиму и оскудицу „брише“ вест, да се Немци повлаче са Кавказа а Руси напредују ка Ростову.

6. март 1943.

Затворен стражар зато што је пијан певао:⁶⁰⁰

Марамница свилена па шушка

Са истока иде нам Баћушка!

Пријавио га Рус избегица, и Немци га одмах отерали у лагер.

11. март 1943.

Већ два дана дува хладан источњак, а са руског фронта и даље стижу противречне вести. Говори се о немачкој противофанзиви, али и о напредовању Руса изнад Вјазме и Смоленска. По Шапцу се пева:⁶⁰¹

Плива патка плива гуска

Ова земља биће руска.

12. март 1943.

У граду се препричава „договор“ Хитлера, Мусолија и Стаљина о подели света, виц у којем Хитлер уз хармонику пева: *Срем, Банат и Бачка/ Земља је Немачка*, Италијан уз мандолину извија: *Цију мију, мени Далмацију!* а Стаљин уз бегеш, грми: *Њет, њет, њет/ Мој је цео свет!*⁶⁰²

31. март 1943:

Око 3 сата у Шабац дошла већа група руских војника и уз своју песму промарширала градом. Шапчани их слушали а срце им се стезало јер ће већ сутра на фронт да служе Немачку, уверени да ће им Немци „створити нову руску државу“. *„Лаковерност словенска! ... А ови Руси што кроз Шабац певају још како би жељно отишли у свој завичај, пољубили свету земљу руску и сматрали да су стигли у земаљски рај кад би могли остати на Дону и Волги. Но они тамо Руси њих не примају. И једни и други деца су мајке Русије, а заједно им места нема на груди руској. И каква ли будућност ове очекује ако Немци изгубе рат!? Ови Руси иду ујутру даље за Босну - где се непрестано воде борбе против партизана.“*⁶⁰³

24. април 1943.

Велика субота, а пред највећи празник „мало радости има у душама“.

*/.../Неки дан у Миличиници (убијен) Рус свештеник Новосиљцев (стари). Погинула с њим жена и ћерка.*⁶⁰⁴

600 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 447

601 Исто

602 Исто, стр. 449

603 Исто, стр. 453

604 Исто, стр. 462

26. април 1943.

Други је дан Васкрса. Стање баш замршено: у градовима немачка и руска војска, српски одреди страже и добровољци, а у шуми комунисти и четници.

/.../На Велику суботу ухапсили поп Владана из Криваје и поп Мићу из Текериша и одвели Руси (окупатори) у Лозницу - не зна се зашто (као сараднике четника...)⁶⁰⁵

29. април 1943.

/.../Причају како су Руси, хапсећи по селима око Цера, свирепо поступали. Осим 2 свештеника ухапсили су и 6-7 учитеља и учитељица, те око 200 људи. Све су терали у лагер у Лозницу. Путем су их вијали и мучили, а у Лозници им 3 дана нису дали ни хране - па чак ни воде. И тако, једне хапсе Руси, белогардејци, друге Намци, треће шумци. Сви смо у граду озбиљно забринути шта то значи и чему то води.⁶⁰⁶

21. мај 1943.

У Шабац данас донето пет руских војника, које су четници убили код Осечине. Из Лознице дошла војна музика, а на сахрани била само Руска колонија - руски и немачки војни одреди.

25. мај 1943.

/.../Да још надопуни тужну и суморну нашу душу дође нам вест да је стрељано 500 Срба за оних неки дан побијених 5 Руса - немачких војника. И то из логора: шабачког, лозничког и београдског...⁶⁰⁷

28. мај 1943.

И данас причају о стрељању Срба за изгинуле Русе, а по граду лепе „велике беле плакате са црвеним обрубом“⁶⁰⁸ са обавештењем да је за побијене стрељано 250 присталица Драже Михаиловића.

31. мај 1943.

/.../Прича се у граду да Руси, немачки сад војници, ужасно пљачкају по селима с ону страну Цера, по селима парохије Миличинске и Црниљевске (ваљда за освету због пароха Новосилъцевих). Новосилъцев, парох у Миличиници је био под сумњом да је издао наше људе Русима - белогардејцима, које су они хапсили. И ноћи дођоше неки људи, изведоше свештеника, жену му и ћерку девојку заклаше недалеко од пароховог стана. Његовог слугу (ваљда их је познао) заклали су у кући. Иду по кућама и што год нађу односе: маст, сланину, брашно, прасице, јагањце, и нико не сме да се противи. Народ ће буквално остати без ичега. Један наш војник српске државне страже, који је тамо био и то све видео, дошао свом командиру и рекао: „Господине, ја више не могу да гледам ту пљачку и такво мучење нашег народа. Ја морам шта било учинити.“ И официр је отишао немачким властима те реферисао поступак Руса (окупатора), а да ли је шта постигао - Бог зна.⁶⁰⁹

605 Исто, стр. 463

606 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 463

607 Исто, стр. 473

608 Исто

609 Исто, стр. 475

7. јун 1943.

Шапчане расанила вест да је у Јеленчи убијен један а тешко рањена два руска војника. „*Срце је свима задрхтало, јер то значи - 300 људи на стрељање!*“

Пуна кола Јеленчана због тога дотерана у Шабац, али око подне дође до умирења јер је један Рус сам признао покушај самоубиства. „*Рус се напио и пошто су Руси - војници дознали да ће на фронт, овај се хтео сам заклати, јер ипак му се не иде на ратиште против бољшевика.*“⁶¹⁰

8. јун 1943.

На Думачи стрељано 36 мушкараца и три жене, а међу онима који су их стрељали био и „онај Рус што се почео клати у Јеленчи“.⁶¹¹

14. јун 1943.

./...Једном умрлом Русу давали неки дан парастос на доњошорском гробљу. По обављеном обреду била је мала закуска коју су другови Руси спремили. Међу њима било је и неколико војника Руса у немачким униформама, а међу њима и ђенерал - Рус. У разговору запита г. ђенерал свеиштеника одакле је и он рече да је протеран из Хрватске.

- *Хитлер добро ради - рече г. ђенерал бивше царске руске војске - што све земље чисти од туђих елемената. Нек сваки народ живи у својој земљи.*

- *Али ми смо од старине у Хрватској, бунио се свеиштеник.*

- *Не, не. Хрвати у Хрватској, Срби у Србији. И зар је то право било да се по Арнаутској земљи колонизирају Црногорци и Херцеговци? Зар је то право, да на Кубану нашем живе други народи?*

- *Па ви бар треба да ме разумете - рече свеиштеник - ви сте избеглица као и ја.*

- *Не. Ми нисмо избеглице. Ми имамо своју домовину - рече г. ђенерал. А говорио је чисто српаки, јер живи 20 година у Београду.*⁶¹²

26. јун 1943.

Проти Глиши Бабовићу јуче дошла једна катољкиња, да се распита о удаји за руског војника. Рекла је да је њен изабраник у Бугарској свршио богословске науке и био катихета, да је донски козак, и да ће - када Хитлер победи бољшевикуе - заједно да се врате у своју ослобођену земљу. Рекла је, такође, да се њен вереник нада новој царској Русији, а ако Хитлер превари - казниће га Бог.

4. јул 1943.

У Шабац стигла вест да су Руси порушили мост на Дрини код Зворника, из страха да ће партизани из Босне прећи у Србију. Причало се, нарочито међу избеглицама, и о искрцавању Енглеза на Сицилију, о брзој капитулацији Италије и абдикацији краља Емануела, као и о стању на фронту код Орела, Курска и Бјелгорода.

610 Исто, стр. 477

611 Исто, стр. 478

612 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 482

5. август 1943.

Радио Лондон јавио да је Орел пао у руске руке, а Каталонија у америчке. Понеки Рус каје се што је у немачкој униформи, јер се боји да ће Немци изгубити рат, а обичан свет храбре вести које стижу са фронта. Као виц препричава се да је гомила пред дуванци-ницом у Шапцу чекала ред за дуван, а када им се прикључио један Рус и почео да их гура повикаше му:⁶¹³

/.../- Натраг Русе! У ред Русе!

Он се не осврће на грдње, већ прича:

- Но, ја у Русији служио цара Николаја - па јего убили... Ја у Југославији служио краља Александра, па и јего убили... И сад служим Хитлера...

- Па шта сад? Заграјаше око њега.

- Но сад ето чекам духан.

Стварност у шабачком крају, међутим, била је - далеко од смешне!

„У Кривају дошли шумски код неког домаћина и траже да им спреми ручак. Док су они чекали, наилази патрола Руса и опазивши оружане шумске, почеше пуцати. Шумски побегоше. Руси затворе домаћина и жену, целу кућу и живо и покретно и што су у кући нашли однесу, а кућу спале. То се ових дана догодило.“⁶¹⁴

16. септембар 1943.

Радио Лондон јавио да су Руси узели Новоросијск на Кубану, Лозовају, Северни Новгород, Њижниј и још нека места.

25. септембар 1943.

Свршетак рата најављују вести да су Руси заузеле Смоленск и стигли на Дњепар. А прота Глиша Бабовић видео да су војници истрчали из „Зеленог венца“, где је седиште Комендантуре, дограбили два свештеника и угурали их у хотелски хол. Сазнао је потом да су то били руски попови Батенко и Новосиљев, а да су војници били Руси у немачким униформама!

4. октобар 1943.

По Шапцу лепе плакате, да су у Ваљевској Каменици убијена три бела Руса и да су Немци за одмазду стрељали 150 присталица Драже Михаиловића.

9. октобар 1943.

/.../Увече се виде велики пламенови у Срему. Јер и тамо Руси најамници чине чишћења. Власов, заробљени руски ђенерал прешао Немцима. Имао уз себе велику армију заробљених Руса.⁶¹⁵

8. новембар 1943.

Митровдан је донео наду да се рату ближи крај, јер су руске снаге стигле у Бут.

613 Исто, стр. 500

614 Исто

615 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 513

Четврта ратна година

9. јануар 1944:

./.../И поред много доброг расположења, провлачила се кроз нас нит неспокојства шта ће бити са српским селима с оне стране Саве због туцинданског напада партизанског, јер је донешено још 14-15 мртвих војника и сви су овдашњи тишљери под надзором немачке власти морали преко Божића да праве 26 сандука за намачке мртве војнике. Било је и три Руса, који су донешени у болничку капелу. Сви погинули били су потпуно голи.⁶¹⁶

26. јануар 1944.

Из Зелене школе на Баиру Немци иселили руске војнике.

17. VII 1944.

./.../У недељу у вече - кад је Карађорђева улица најживља због корзоа - од Београда су дошле 4 чете руских војника. Ишао је вод војника, па онда око 50 кола с комором, опет вод војника, па комора. Певали су дивну руску песму. Свима нам било тешко на души кад смо их видели у немачкој униформи с руском песмом на устима. Данас смо дознали да су чак из Бесарабије регрутовани од Румуна. Одавде су отишли преко Лознице за Босну. Куда их далеко од родног краја бацаше да се боре - по њиховом мишљењу за нову царску Русију ... коју ће им Хитлер успоставити! Благо њима!⁶¹⁷

20. VII 1944.

Из света и са фронта стигле добре вести: у Италији пали Анкона и Ливорно, на западном ратишту Сент-Ло, нова офанзива почела код Пскова, јапанска влада поднела оставку, а Совјети продрли до Лавова и Брест-Литовска. Највећа сензација, ипак је атентат на Хитлера у којем је страдало неколико генерала.

24. август 1944.

Капитулирала Румунија.

28. август 1944.

Велика Госпојина. Синоћ Шабац прелетели енглески бомбардери и „над Сремом спустили 6 светлећих бомби“.⁶¹⁸ Круже вести да је краљ Петар абдицирао, да је за Југославију официјелна једино Титова војска, да ће Русија и немачка склопити сепаратни мир, да ће се добровољци и шумци ујединити, да ће ...

30. VIII 1944.

./.../Синоћ прође кроз Шабац, долазећи из Доњег шора чета козака на коњима - Вла-совљеваца, певајући дивну руску песму. (Власов је руски ђенерал, кога су Немци заробили, а он пристао да ратује са њима против бољшевика. Имао је са собом на хиљаде људи.)

616 Исто, стр. 553

617 Исто, стр. 599

618 Исто, стр. 611

Са жаљењем и великом тугом смо их гледали и слушали. Куда ће они кад наступи слом Немачке? А тај је неминован.⁶¹⁹

6. септембар 1944.

По наређењу шабачке Фелдкомандантуре готово хиљаду људи утврђује град. Од Лознице туку топови. Немачка оклопна дивизија, која је 25. септембра дошла у Шабац, добила наредбу за покрет из блокиране вароши.

8. септембар 1944.

Високом шабачком чиновнику немачки официр у Окружном начелству признао да је крај близу. *Ende*, поновио је Немац три пута. Избеглице Рускиње плачу и питају се шта ће, да иду са Немцима или да остану!?

9. септембар 1944.

Јутрос отишао Гестапо, а са њим доста Немаца и Руса из Лознице и Ковиљаче.

24. септембар 1944.

Партизани ушли у Коцељеву. Освојили су и Лозницу, а по Шапцу се крећу камиони са стварима шабачких Шваба. Од Лознице селе се руски војници.

27. септембар 1944.

Крстовдан. Од Камичка ка Доњем шору вуче се огромна колона, јер се Руси повлаче од Крупња, Љубовије и Лознице. По улицама се мешају војске, добровољци, државна стража и добро наоружани Немци. По Шапцу круже полувести: „побегли четници, разбијени добровољци, партизани у Дуваништу, Руси белогардејци изгубили много људства“.⁶²⁰ Војници под наоружањем траже изгубљене јединице. У 2 сата после подне сахранише три погинула добровољца, а донеше и 60 рањених белогардејаца. Метеж је на све стране, а око 5 сати огласише се градски разгласи: „*Шапчани, спавајте мирно, партизани су одбијени од града*“.⁶²¹

28. септембар 1944.

У Шабац донета још четири Руса, која су јуче погинула у борби.

2. октобар 1944.

Ноћас се водила огорчена битка за Богосавац. Радио Лондон јавио, да су Руси прешли Дунав и ушли у Неготин. У близини Шапца чује се немачка артиљерија.

4. октобар 1944.

*./.../Сви сељаци из околине и Ливадари избегли, а немачки војници (нарочито Руси) вуку у град: опљачкане дебеле свиње, кокоши, гуске, и часте се. Данас вуку и ћилиме и креветске хаљине. Руси продају ствари по граду.*⁶²²

5. октобар 1944.

619 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 612

620 Исто, стр. 633

621 Исто

622 Исто, стр. 637-638

Шапчани чули да су Руси стигли до Новог Сада и освојили много вароши у Банату, па се надају да ће брзо и Београд пасти.

7. октобар 1944.

Прошириле се вести да су Руси под Београдом, и да су стигли до Инђије.

11. октобар 1944.

/.../Јутрос сензација: Пала Недићева влада.⁶²³

12. октобар 1944.

/.../Данас у 10 ч. давали Руси парастос у цркви своје погинулом врх. команданту Виктору, ђенералу, који је у борби код Лознице смртно рањен. Од наших било само 5-6 лица, представника власти, а њихових пуна црква. Њихов хор певао и свештеници њихови служили“. Швабе и Руси пљачкају села и довлаче све што дограбе. Шапчани су преко звучника обавештени да је Обреновац још у немачким рукама, да ће и даље по 300 људи сваког дана ићи да утврђује град, и да се у „случају уличних борби нико не сме појављивати на улици“.⁶²⁴

14. октобар 1944.

Шабачки Руси синоћ приредили бденије, а данас два њихова свештеника служила свету литургију јер је Покров Пресвете Богородице - слава неких руских батаљона. У порти цркве „поврстали“ су војнике, пре но што им се испред споменика обратио командант и позвао их „да врховноме нашем и германском вођи Адолфу Хитлеру викну троструко: Ура!“⁶²⁵ Сви подигоше руке у хитлеровски поздрав и, повикаше: „Ура, ура, ура!“

15. октобар 1944.

Око 10 сати из Доњег шора, где су се по кафанама и кућама „уквартирили“ Руси белогардејци, зачуше се камиони и довикивање. Добровољачка војска и Немци око један сат кренуше према мосту на Сави, а државна стража и граничари ка Мачви за Босну. Без борбе остављају град. Неки грађани су весели, рачунају да ће Совјети брзо стићи, а неки у недоумици шта да раде. „Једни проричу да би Руси могли стићи око 9-10 часова ... а после се разнесе глас: Стижу Руси у 2 часа по подне. Последња чета добровољаца оде око 9 сати ... На улицама све више света. Стражу држе Руси само још пред кућом бивше банке тзв. „Кошница“.⁶²⁶ Око 11 из Доњег шора забрујаше немачки тенкови, и окупатор се врати у Шабац.

20. октобар 1944.

Око 8 увече стиже вест да су Руси и партизани ослободили Београд. Ослободиоци надирући са југа, већ су стигли до Мачве.

22. октобар 1944.

Разбијена немачка војска. Остаци велике и моћне армије, пролазе кроз Шабац у групама и нареду.

23. октобар 1944.

623 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 641

624 Исто, стр. 642

625 Исто, стр. 643

626 Исто, стр. 645

„Од јутрос се по Немцима видело да им је ово последњи дан у Шапцу“, извучили су робу из магацина, рушили нека постројења у „Зорки“, кланици, пошти, млину, покидали телефонску и телеграфску везу, а „пред један сат бацили су у ваздух савски мост“. ⁶²⁷ Са последњом детонацијом стигла је слобода. Са балкона Крсмановића куће, исте вечери, потекоше приче о новом поретку који долази.

29. октобар 1944.

/.../Данас истакнута штампана листа о стрељању десеторице шабачких грађана који су осуђени као издајници народа и сарадници окупатора. Сада се већ детаљније знало да их одводе на мост и око половине Саве, где је мост прекинут, стрељају, а тела бацају у воду. Народ је заплашен, а нарочито они који су имали и најмање дотицаја са добровољцима, љотићевцима или Немцима. ⁶²⁸

6. новембар 1944.

Владика шабачко-ваљевски јуче је после литургије одао „захвалност ослободилачкој војсци и моћним савезницима, а нарочито Русима“. ⁶²⁹ У цркви, света мало.

19. новембар 1944.

/.../Држе се часови руског језика...Кад који руски војник дође у град, сва сила света иде за њим и око њега... Јуче се јако чули топови из Срема. Кажу да се туку код Грка и Кузмина. Руска тешка артиљерија тако бије жестоко. Грмљавина. Те топове зову „Каћуша“. ⁶³⁰

Крај рата

23. јануар 1945.

/.../Јуче дошла једна чета Рускиња обучених у нарочито одело. Одселе су у сали Занатског дома.

Руска је болница смештена у великој касарни и наше жене, по 12 њих, раде тамо добровољно у кухињи и око спремања јела. Буду тамо по 24 часа и мењају се друге. ⁶³¹

30. јануар 1945.

/.../Руси су ликвидирали са својом болницом. При својој сеоби из ње и Шапца, однели су све што год су грађани приложили: креветске ствари, посуђе, намештај. Оставили су само болеснике, које су наши лекари преузели. ⁶³²

1. фебруар 1945.

Фронт је близу. Јуче је било -11 Целзијусових, а снег се данас топи. Већ два дана руски бомбардери непрестано прелећу Шабац и одлазе за Босну. Туку немачке положаје на Дрињачи.

⁶²⁷ Исто, стр. 654

⁶²⁸ Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 663

⁶²⁹ Исто, стр. 666

⁶³⁰ Исто, стр. 667-668

⁶³¹ Исто, стр. 690

⁶³² Исто, стр. 691

14. март 1945.

Радио данас јавио да су Руси освојили Будимпешту.

2. мај 1945.

Јуче је прослављен 1. мај. Уочи прославе организована бакљада и подигнути славо-луци код Гимназије, Занатске улице, „Југославије“ и Поште. Варош је искићена зеленилом, а слике Стаљина и Тита по прозорима. „*Јутрос јављено да је Хитлер умро или да се убио.*“⁶³³

3. мај 1945.

Велики четвртак је, а сирена са „Зорке“ огласила да је Берлин пао. На улице су брзо изашле поворке људи, које вичу: „*Тито, Стаљин, пао Берлин!*“⁶³⁴

5. мај 1945.

Велика субота. На вечерњем, силан свет. Певао хор. „Војници као и пријашњих година стражарили код Христовог гроба.“⁶³⁵ А татор шабачке цркве продао свећа за 120.000 српских динара.

6. мај 1945.

Васкрс и Ђурђевдан, уједно. То се догађа веома ретко. Славари доносе жито у цркву и славе као и раније. На трећи Ускрс пао Загреб. Јуче поподне на шабачкој градској пијаци држани говори, свирала музика и играо се „Казачок“. Сирене и црквена звона огласили крај рата, а црквењаци звонили све до 5 изјутра. „*И тако се пророчанство, које је од почетка рата кружило да ће се рат свршити, кад падну заједно три празника - ипак обистинило: Васкрс, Недеља и Ђурђевдан.*“⁶³⁶

Кроз град иде „манifestациона поворка“, у којој је „маскарада - погреб Хитлера и његових помачага“⁶³⁷

17. мај 1945.

У болници све мање војника, а Савом и даље пливају лешевии.

Одлазак белогардејаца и долазак црвеноармејки

Немачке моторизоване и пешачке колоне из Босне су се крајем 1944. године повлачиле дуж пута Зворник - Козлук - Јања - Бијељина, а југословенска Народноослободилачка војска стално их је нападала. У борбама су многи погинули, а рањени партизани лечени су у Шабачкој болници. Новине сведоче да је међу рањеницима био црвеноармејац, водник Влада Николајевић ХОСТИНКОВ. Млади и снажни Рус, рођен у Краснојарску у Сибиру, са три друга придодат је 28. дивизији НОВЈ. Прешао је десетине хиљада километара да би са Црвеном армијом ослобађао Југославију, а рањен је код села Попова. Са још тројицом

633 Исто, стр. 707

634 Исто, стр. 708

635 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 709

636 Исто, стр. 709

637 Исто

борца ишао је у извидницу, а из заседе су их напали Немци, усташе и четници. Рањен је у бутину, али су га другови изнели и спасли. Причу о воднику Хостинкову забележиле су новине, као доказ братске везе руског и српског народа.⁶³⁸

Улазак *црвеноармејаца* у Србију, међутим, означио је крај руске емиграције као друштвене и културне целине. Евакуација окупационих снага почела је у августу 1944. године, а *белогардејци* су били међу њима.⁶³⁹ Професор Андреј ТАРАСЈЕВ, са Филолошког факултета Београдског универзитета, хроничар живота Руса у Србији, сматра да је са фашистичким трупима отишла трећина Руса, а резултати пописа из 1948. то и потврђују.

Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, основана 30. новембра 1943. одлуком АВНОЈ-а у Јајцу, у Србији је почела да ради 16. новембра 1944. године. На основу података њених републичких и покрајинских комисија донето је око 120.000 одлука, којима је регистровано готово 65.000 ратних злочинаца, издајника и народних непријатеља.⁶⁴⁰

Рачуна се да су после Другог светског рата КНОЈ (касније ОЗНА) и совјетски СМЕРШ ухапсили око хиљаду Руса. Они који нису хтели да оду у ново избеглиштво прво су се суочили са црвеноармејцима, а онда са ИБ-ом! (На списку Голоотачана има 108 Руса.) Речју, морали су да крију порекло, или да прихвате асимилацају.

Руска парцела Доњошорског гробља у Шапцу чува имена само три Руса, сахрањена током 1942. и 1943. године. То су: Аћим КАЛИНЧЕВ, пуковник Алексиј Афанасович БЕЗЛАДНОВ и десетар Андреј Ефимович НОСАК.⁶⁴¹ Реконструкцији ратних година у шабачком крају и руског живота у Подрињу, додајемо и податак да је Шабац заувек напустило петнаестак *белогардејаца* и да је имовина једанаесторице конфискована.

Алексеј ГОРБАЧЕВ, који је у родној Русији завршио Војну академију и 1921. године као инвалид дошао у Шабац, са женом Јелисаветом и сином Владимиром отишао је са Немцима.⁶⁴²

Шабац је напустио и богати трговац Никола ЗУБЧЕВСКИ, и са целом породицом заувек отишао. На његову гвожђарску радњу стављен је секвестер, а робу - неутврђене вредности - узеле су војне власти за своје потребе. Одлуку је донео Срески суд у Шапцу, 2. априла 1946. године.⁶⁴³

638 *Глас Подриња*, 2. јануар 1945, стр. 3

639 У Међуопштинском историјском архиву у Шапцу (МИАШ) чувају се три кутије „Четничких докумената“: међу њима је 1.200 фотографија на којима су и стотине - неименованих - белогардејаца а само од њих објављујемо у овом поглављу.

640 Проф. др Јелена Ђ. Лопичић Јанчић, *Алберт Вајс (1905-1964), живот и дело*, стр. 29

641 Види поглавље *Неми сведоци*

642 Види поглавље *Промеморија*

643 МИАШ, Регистар лица чија је имовина конфискована и стављена под секвестер (1945. и 1946. год.); Види поглавље *Промеморија*

И зубар Александар КОРОПЧЕНКО, који је Шапчанин постао 1921, заувек је отишао са супругом Олгом а имовина им је конфискована.⁶⁴⁴

Као *белогардејац* отишао је и Тодор КУЛИКОВСКИ, бојаџија из *Вука Караџића* улице, оставивши супругу Ангелину и седмогодишњу ћерку Веру.

Са Немцима је пошла и Полина, жена наставника гимнастике Јурија Андрејевича ГРАДОВА, али се предомислила и вратила. Њена кћи Ирина, заувек је напустила Шабац.⁶⁴⁵

Ростовљанка Зинаида МОКИЈЕВСКИ-ЗУБОК, са сином Олегом и ћерком Ирином, такође је „отишла с Немцима“.⁶⁴⁶

Учинили су то и шабачки стаклорезац Аксентије Јованич ПОПОВ и лаборант Херта ПОГОРЉЕЦКИ.

Заувек је отишао и обућар Сава РЕШЕТКО, који је Шапчанин био четврт века. Исто је урадио и Григовије САПСАЈ, иако се у Шапцу оженио и добио синове Николу, Андрију и Владимира.

И инжењер Никола ТОЛЕТОВ „одселио се за Немачку“.

Са Немцима се повукао и белогардејац Павле ИКОНИКОВ, а неколико година касније успео је да извуче и малолетног сина Владимира.⁶⁴⁷

Шабац је 1944. године напустио и Григорије ГЛУШЧЕНКО. Он је из родне Русије побегао после Октобарске револуције, а на почетку избеглиштва живео је у Бањанима. Био је радник. Као *белогардејац* побегао је у Немачку и заувек оставио супругу Добрилу, рођену 15. октобра 1911. у истом месту у породици Ашковић, и једанаестогодишњу ћерку рођену у Забрeжју код Обреновца (25. октобра 1932).

Григоријева жена и кћи, у Шабац су се преселиле 1. марта 1946. године. Становале су прво у *Масариковој* а онда у *Маршала Тита бр. 16*. Добрила се новој власти пријавила као удовица и запослила у ХИ „Зорка“. У тешким условима и послератној немаштини школовала је ћерку, а школски документи Вере Григоријевне казују да 1946/1947. у шабачкој Државној вишој мешовитој гимназији није успела да заврши IV разред.

Добрила Глушченко умрла је у Шапцу 1990. године. Почива на Доњошорском гробљу, а у 21. веку њен гроб одржава унук Горан Живковић из Лознице. Верин син, дипломирани економиста, деду Григорија видео је само једном. Тада је имао десет година, а срили су се у немачком граду Верлеу. Бака и мама нису му много причале о руској грани породице. Зна, међутим, да је деда 1973. умро у Немачкој. Зна и да у Аустралији има рођаке, потомке Григоријевог брата.⁶⁴⁸

У иностранство је 1944. побегао и шабачки трговац Иван МИЉЕВСКИ, а под секвестер је стављено све што је поседовао: „9 комада обвезница ренте 2,5% ратне штете, вредне

644 Види поглавље *Промеморија*

645 Види поглавље *Промеморија*

646 Исто

647 Види поглавље *Промеморија*

648 Причу о свом деди Горан Живковић аутору је испричао 2015. године.

9.000 динара, и 130.947 окупацијских динара код Д. А. Б, филијале у Шапцу⁶⁴⁹. Решењем бр. 113/46, новац је 31. маја 1946. године дат ЗУНДС-у, Привр. банци Србије.

Александар МОХАЧЕНКО, руски избеглица из Шапца, такође је отишао са Немцима. Његов штедни улог код шабачке филијале Народне банке, 46.868 окупацијских динара, „по наређењу Владе ФНРЈ утрошен је за исплату државног дуговања“⁶⁵⁰. Одлуку је 14. маја 1946. донео Срески суд у Шапцу.

Историја сведочи и да су упоредо са одласком *белогардејаца* у шабачки крај стигли *црвеноармејци*. У октобру 1944. године, по задатку Црвене армије, на територију данашњег Мачванског округа дошла је руска извиђачка чета у којој је било петнаест девојака. Рускиње су имале између 20 и 22 године, а у групи по пет размештене су у осматрачке пунктове у Ориду, Коцељеви и Владимирцима. Осматрале су ваздушни простор, пратиле прелет авиона и слале извештаје. Из осматрачнице у владимирачкој „Жутој кући“, о небу изнад Посавотамнаве бринула је женска петорка: Полина-Поља ПОЛАНОВА из Москве, Зоја из Сибира, Каћа из Украјине, Аугуста из околине Стаљинграда и Јулија из Лењинграда.⁶⁵¹ Ту су и становале, а дежурале су на смену и смењивале се на два сата. Остале су до јуна 1945. године.

Када је почео Други светски рат оне су биле средњошколке, а Каћа и Зоја су у борби за Севастопољ преживеле страшне дане. Владимирчани су запамтили да је Јулија била повучена и да се „питала за све“. Свакодневно их је обилазио командир Коља, а уочи 1. маја 1945. донео им је све неопходно за прославу Празника рада па и грамофон са плочама. У своју собу украшену свећама и цвећем, младе Рускиње су на првомајско славље позвале Љубицу Дракулић, тада Анић, и њену сестру Милицу.

Сваки дан су разговарале и са сународником Глигоријем ПАНКРАЧЕМ, који је 1920. у кућу Анића дошао као емигрант из Москве и царски официр. Са собом је донео само слику са венчања и причао да се венчао у царским кочијама. Био је ожењен грофовском ћерком, која је у Паризу завршила факултет и предавала француски језик. Својим земљакињама говорио је о жени и кћери, са којима је у контакту био до 1935. године, а Поља је потом покушала да их пронађе. Код Анића је живео до смрти, до 1956. године, а у породичном албуму Љубица је целог живота чувала фотографију на којој је и руски избеглица Панкراح.

Након одласка из Владимираца Рускиње су се дописивале са својим другарицама Владимирчанкама, све док Љубици у полицијској станици 1948. није речено да „са Русијом више дописивања нема“⁶⁵². Контакт са Пољом поново је успоставила 1967. године, а дописивале су се све до распада СФРЈ.

649 МИАШ, Регистар лица чија је имовина конфискована и стављена под секвестер (1945. и 1946. год.)

650 Исто

651 Бранко Цв. Станић, *Заробљени у времену*, стр. 79-88; *Народна стварност*, 18. јануар 2007.

652 Исто

Конфискација белогардејске имовине

Власт нове Југославије конфисковала је имовину десетак Руса из шабачко-подринског краја. Комисија за утврђивање ратне добити при Општенародном одбору у Шапцу, за ратне добитнике огласила је више особа и српског и руског порекла. Међу њима био је и ћурчија из Богатића Велимир Васа Ковачевић. На основу исказа неколико сведока утврђено је да је он у току рата купио два плаца и на једном сазидао кућу од пет одељења, тако што је од Руса *белогардејца* куповао вуну, дуван, гвожђе и половну одећу „за које се сматра да су погизали од жртава побијених од стране окупатора“, и продавао их „за добре паре“.⁶⁵³

Комплетне судске списе конфискованих *белогардејца*, иначе, чува Међуопштински историјски архив у Шапцу.

У својину ФНРЈ прешао је плац са зградама у *Улици Небојше Јерковића бр. 6* у Шапцу, власништво Јакова Михаиловича АФАНАСЈЕВА. Он је проглашен за државног непријатеља, јер је са Белогардејским корпусом побегао испред ЈНА. Зато што је био „добровољно у немачкој војсци“, његова недовршена кућа на спрат на тадашњој Аутобуској станици стављена је 30. септембра 1946. под државну управу. Процењена је на 245.000 динара, а Срески суд у Шапцу после два месеца (25. новембра) „удови Цвети и малолетној деци Михаилу и Матрони оставио је стан у приземљу за становање“.⁶⁵⁴

Држава је Јаковљевој деци исплатила по 5.400 динара, а Цвета је на име брачне тековине и мираза који је у брак унела добила 5.000 динара. Није помогло што је на судској расправи, одржаној у септембру 1946. године, рекла да је мужу дала 25.000 које је он одмах уложио у робу јер је са братом Ђорђем водио трговачку радњу. Окружни суд у Шапцу 28. априла 1947. нашао је да је њена жалба неоснована, јер је Јаков „као Рус-емигрант ступио у руски корпус и борио се против Југословенске армије“, а то што се „повратио и што је по истрази пуштен кући не може се сматрати да његова кривица - напуштање домовине и одлазак са белогардејцима - не стоји“.⁶⁵⁵

Конфискована је имовина и Јефима ПОНОМАРЕВА, трговца из Мишара, који је побегао са окупатором и чије је боравиште било непознато. Одлуком Среског суда у Шапцу, донетом 7. децембра 1945. године, плац и оштећена зграда предати су „на руковање“ шабачком Општенародном одбору (ОНО). У августу 1946. имовина је дата његовом сину, на уживање до пунолетства а жени до преудаје или смрти.⁶⁵⁶

Максим Теофилович КАЉЕДИН, трговац из Прова, „ликвидиран је на терену од стране ЈНА, као противник народно-ослободилачког покрета“, а његова имовина је одузета по чл. 28 Закона о конфискацији и 1. новембра 1946. предата Месном народном одбору у Прову. Реч је о половини кућног плаца у Гложђу и половини зграде са четири одељења и

653 Глас Подриња бр. 113, стр. 2, 29. новембар 1945.

654 МИАШ, Регистар лица чија је имовина конфискована и стављена под секвестер (1945. и 1946. год.)

655 Међуопштински архив у Шапцу, ОНО, досије бр. 1

656 МИАШ, ОНО, досије бр. 259

дућаном, јер је друга половина припадала Максимовом брату Јакову који није осуђиван. Одлуку Среског суда у Владимирцима, потврдио је 9. септембра 1946. Окружни суд у Шапцу.⁶⁵⁷ Судске власти није интересовало шта ће бити са породицом осуђеног, са сином Владимиром - рођеним 1922. у Прову - и женом Катаринином.

Одузета је и имовина Павла Николајевича АКИМОВА, руског избеглице из Крнула, који је отишао у иностранство а као народни непријатељ осуђен је на смрт. Плац и једно од три одељења у кући, са таваном, остављени су на уживање - до смрти или преудаје - његовој жени Живки. Покретна имовина, две овце и 2 јагњета, 2 половна кревета и 2 јастучнице, дрвена тезга и сто половних дасака, продати су у августу 1946. „по упутству Земаљске управе народних добара Србије (ЗУНДС).⁶⁵⁸

И имовина браће ЛЕОНОВ, Алексеја и Јована Василијевича, из Мачванског Прњавора, одузета је 17. јануара 1946. године по одлуци Среског суда у Богатићу бр. 461/945. Посед им је био заједнички. Судски спис открива да је Јован ЛЕОНОВ, звани ЛЕОНТИЈЕ, „погинуо у борби као немачки војник“, и да се његова жена Љубица преудала. Алексеј ЛЕОНОВ „одбегао“ је испред југословенске војске, а суд је утврдио да је са супругом Софијом и двоје малолетне деце отишао са Немцима и да је становао у Руми.

Кућа у којој су живеље породице двојице браће предата је Управи народних добара, али је Љубица тражила повраћај половине зграде тврдећи да је исплаћена новцем који је њен отац Теодор Обрадовић дао на име мираза. Захтев је одбијен, а њој је наложено да се са новим мужем одмах исели.⁶⁵⁹

Јустин МЕЛНИК из Петковице био је „истакнути противник НОП-а, сарадник окупатора и денунцијант, услед чега је ликвидиран“ на терену 1941. године, а 28. фебруара 1946. његова имовина је прешла у државну својину. По одлуци Среског суда у Богатићу бр. Р-50/46 конфисковани су кућа са двориштем и чардак, а од покретних ствари: стари астал, сандук од тезге, седам сандука за пчеле „од којих је један пун пчела“ и тријер.⁶⁶⁰

Севастијан С. ГОРДИЈЕНКО из Петковице стрељан је као белогардејац 1941. године, а његова имовина одузета је по одлуци коју је 31. децембра 1945. донео Срески суд у Богатићу. Пољопривредном одељку Окружног народног одбора у Шапцу тада је предато његово пољопривредно добро у селу Рибари површине 0,37,55 ха, вредно 3.700 динара, а кућа са три одељења непознате вредности остављена је његовој удовици Василији на уживање - до преудаје или смрти.⁶⁶¹

Под државну управу, „услед отсуности власника“, стављено је и 12,57 ари земље под воћем у ужем реону Бање Ковиљаче, власништво шабачког инжењера Александра

657 МИАШ, ОНО, досије бр. 133

658 МИАШ, ОНО, досије бр. 144

659 МИАШ, ОНО, досије бр. 244

660 МИАШ, ОНО, досије бр. 242

661 МИАШ, ОНО, досије бр. 195; МИАШ, Регистар лица чија је имовина конфискована и стављена под секвестер (1945. и 1946. год.)

БУЧИНА. Одлуком Среског суда у Лозници секвестер је скинут, на захтев његове удовице Ружице, јер је парцелу она купила и пре окупације била њена власница.⁶⁶² Конфискована је и Бучинова имовина у Шапцу, зграде и плацеви у *Улици Лазе Лазаревића бр. 4* и *Улици Стојана Новаковића бр. 28*. Одлуку је донео Срески војни суд у Шапцу, 24. априла 1946, а власник је - годину и по раније - убијен на савском мосту.⁶⁶³

У марту 1945. одузета је и имовина Јакова КОРНИЛОВА, белогардејца из Каоне. Срески суд у Владимирцима донео је 18. септембра 1946. године Закључак да се „конфискација не спроводи, будући да ју је у мираз добио од свога покојног таста Срећка Васића“. А да је Наталији Корнилов имовину заиста дао отац, сведочио је председник Месног народног одбора у Каони Светомир Кнежевић.⁶⁶⁴

662 МИАШ, ОНО, досије бр. 22

663 Види поглавље *Промеморија*

664 МИАШ, ОНО, досије бр. 48

ПРОМЕМОРИЈА

„Избеглице нису емигранти! Између њих постоји огромна разлика. Емигрант гледа напред, избеглица целом својом душом хрли назад, третирајући свој боравак у иностранству као пролазну епизоду...“

Д. Н. ИВАНЦОВ⁶⁶⁵

Свет који је живео и умирао у романима и причама Владимира Владимировича НАБОКОВА (1899-1977) и Ивана Алексејевича БУЊИНА (1870-1953), првог Руса који је добио Нобелову награду, оставио је дубок траг у светској па и у подринској и шабачкој историји, науци, просвети и култури. Имена више од осамдесет Руса и Русиња, њихова дела учињена на *ползу* нове средине и нове Отаџбине, чува *Промеморија* - поглавље које се завршава причом о човеку који је злом „задужио“ подринско-шабачки крај.

Сергије Рамзин, бактериолог који је открио да гушавост изазива недостатак јода у води за пиће

Др Сергије Константинович РАМЗИН неколико година био је Шапчанин.

Родио се 26. јуна/9. јула 1892. у Сосонки код Харкова, котар Моршански, Томбовска област. Основну школу завршио је у родном селу а гимназију у Харкову, са одличним оценама и златном медаљом. Када је почео Први светски рат био је при крају студија медицине у Петербургу, а дипломирао је на Харковском универзитету (1918). У Харкову је специјализирао бактериологију, а осим матерњег језика говорио је немачки, француски и енглески.

Као млад лекар учествовао је у рату и добио неколико одликовања. Био је двадесетдеветогодишњак када је 1921. године, по препоруци дипломате и новинара Јована Балугџића, дошао у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Са собом је понео само матурску слику и фотографије оца, мајке и брата. Записи у сталешким вестима у Службеном гласнику Министарства за народно здравље казују да је одмах послат у околину Струмице да сузбија маларију. Убрзо је постављен за бактериолога у Бару, али то никада није помињао као да тамо и није отишао. Дошао је потом за шефа шабачке Сталне бактериолошке станице, која је 1. новембра 1921. заменила прву Антималаричну станицу у Србији.

Млади руски научник у Шапцу, Мачви и Подрињу истакао се свесрдном борбом против тифуса, маларије, беснила, дифтерије и туберкулозе. На радном месту био је врло предусретљив и бесплатно је давао лекове за заразне болести, а нарочито кинин. Пропа-

665 Алексеј Тимофејев, *Руси и Други светски рат у Југославији: утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941-1945.*

гирајући здравље, последњег дана децембра 1922. године, у дупке пуној сали шабачког „Лафа“ говорио је о раду Луја Пастера (1822-1922), проналазача лека против беснила. У Шапцу је тада свечано обележена стогодишњица рођења великог француског научника, а најважнији део прославе било је управо предавање др Рамзина. На исту тему објавио је и фељтон, и за лист *Радикал* са руског језика превео текст „Појединачне и конкретне мере у борби са маларијом“.⁶⁶⁶

Као шеф Бактериолошке станице у Шапцу др Сергије је крајем јануара 1923. одликован Орденом св. Саве IV степена. Према запису у локалним новинама, признање је добио као „одличан лекар и патриота који ради за добро народа, а за свој рад у диспанзеру за маларичне и испитивање крви не ларма већ бесплатно лечи болеснике“.⁶⁶⁷

Способни шабачки Рус у априлу исте године говорио је и „демонстрирао са научним апаратима и препаратима о тешкој заразној болести Трбушном тифусу, или како га народ зове врућица, а што је у ствари мала заразна животињица - бацил који ма којим путем уђе у наше тело“.⁶⁶⁸ Сачуван је и податак да се са инжењером Сергијем БАГЕНСКИМ, шефом Хидротехничког одељења за округе подрински и ваљевски, у мају одазвао позиву ваљевске општине за сагледавање бактериолошке, хемијске, геолошке и рудничке могућности за подизање водовода у Ваљеву.⁶⁶⁹

У Гласнику Министарства за народно здравље др Сергије Рамзин објавио је рад о *хелминитијази* на шабачком подручју, који се сматра једним од најбољих икад објављених у тој области (1923). Зна се и да је био члан и међу најагилнијим предавачима Шабачког покретног народног универзитета. О научним достигнућима и „методи модерног лечења заразних болести и практичној борби са њима“ Шапчане је поучавао и 1924. године. У Народном универзитету у Шапцу држао је предавања о трбушном тифусу, а по поцерским селима „популарна предавања“.⁶⁷⁰

Локалне новине су забележиле да је 1. марта 1925. говорио пред више од 200 људи у мачванском селу Раденковићу и истакао важност хигијенских услова за народно здравље. Раденковчанима је нагласио да је ради тога у њиховом селу отворена Нудиљска школа, која треба „да тим знањем наоружа будуће мајке“.⁶⁷¹ Захваљујући листу *Радикал*, зна се и да је др Рамзин исте године месец и по дана био на усавршавању у Паризу.⁶⁷²

/.../Један од наших млађих но истакнутих научних раденика г. Др. Рамзин, шеф бактериолошке станице вратио се са свога научног пута у Париз, где је провео

666 *Радикал* бр. 89, 31. децембар 1922; *Радикал*, бр. 90, 7. јануар 1923.

667 *Радикал*, бр. 93, 28. јануар 1923.

668 *Шабачки гласник*, 15. април 1923.

669 *Радикал*, бр. 107, 6. мај 1923;

670 *Шабачки гласник* бр. 68, 26. јануар 1924; *Шабачки гласник*, бр. 35, 4. април 1924; *Шабачки гласник* бр. 173, 3. август 1924.

671 *Радикал*, бр. 204, 8. март 1925.

672 *Радикал*, бр. 212, 3. мај 1925.

око месец и по дана. Поред проучавања израде серума и студије теорије подмлађивања (професор Воронов) г. др. Рамзин је нарочито проучавао превентивно лечење туберкулозе. Како су све ове ствари веома важне и интересантне, од апсолутног социјалног значаја, то ће г. др. Рамзин, умољен од неколико пријатеља, одржати овде у вароши неколико предавања где ће упознати слушаоце са билансом вредних знања, која су обичној публици иначе ретко приступачна.

Сељанима Метлића, Румске, Букура и Криваје др Рамзин је потом говорио о лечењу туберкулозе, а пред одабраном публиком у Дому Кола српских сестара у Шапцу о пелцовању новорођенчади - као једином спасу од ТБЦ. Пропагирао је „употребу Калметовог проналаска“, јер је од париског проф. Калмета добио културу БСЖ коју је у Бактериолошкој станици у Шапцу одржавао „путем двадесетодневног пелцовања на кромпиру“.⁶⁷³ Са вредним сарадником др Мирком Живковићем, по Калметовом одобрењу, превео је упутство за одржавање и употребу вакцине. И у једном писму забележио је да је у Краљевини Југославији вакцинација БСЖ вакцином почела 1926. године, захваљујући љубазности тада већ почившег проф. Калмета.

Интернационална лекарска комисија, у којој су били др Гринвут из Енглеске, др Розети из Италије, др Ђупан из Чехословачке, др Полстер из Пољске и др Оплакта из Палестине, Шабац је посетила 25. маја 1925, у намери да сагледа санитарско-хигијенске прилике. Госте су на савском пристаништу дочекали др Рашић и др Рамзин, и одвели их на Летњиковац код др Дуњића. Новине су забележиле да „комисија није крила задовољство што је у једној релативно малој вароши као што је Шабац наишла на примерену санитарску организацију, која ради на основу последњих научних метода и принципа“.⁶⁷⁴ „Драги брат Рус, г. д-р Рамзин“ био је заслужан што Шапчанима тада образ није поцрвенео.

Као шеф Бактериолошке станице становнике шабачког краја превентивно је пелцовао и против шарлаха, а у марту 1926. године по одлуци Министарства народног здравља и у „споразуму са школским властима предузео је корак“⁶⁷⁵ да се отвори Школска поликлиника у Шапцу. У сузбијању *вариоле* хоспитализовао је болеснике тако што их је стављао у карантин опкољен стражом, а у борби против *шарлаха* и *дифтерије* први је применио Рамонов серум и са др Рамоном био у сталној преписци.

Био је гост VI Обласног наставничког збора у октобру 1926. године. Тада је у Бањи Ковиљачи одржао предавање „О борби против шарлаха на основи модерних истраживања“, а просветари су му захвалили дугим аплаузом. Председник збора Светозар Д. Пантелић саопштио је да донета једногласна одлука да се др Рамзину изјави „најтоплија благодарност на неуморној бризи да учитељи Подринске учитељске области буду правилно обавештени

673 МИАШ, ПО-1048

674 *Радикал*, бр. 217, 7. јун 1925.

675 *Радикал*, бр. 246, 14. март 1926.

о најновијим резултатима медицинским“,⁶⁷⁶ а одлучено је и да се његово предавање штампа у наредној свесци *Подринске учитељске библиотеке*.

А када је крајем 1926. године млади и способни др Сергије заувек отишао у Београд, у тек завршени Централни хигијенски завод, Шапчани су зажалили. Новине су писале да је за време боравка у Шапцу био предан послу, да је „отворио Бактериолошку станицу какву би зажелеле и много веће и веће вароши“,⁶⁷⁷ и да се њему „има благодарити за отварање многих здравствених станица у округу“ па и за народна купатила. Лекарским знањем свима и свакоме притекао је у помоћ, не презајући да ли ће угрозити своје здравље и без икакве награде лечио и сиромашне и богате. *Хиљадила се таква браћа*, јавно су тада узвикнули Шапчани.

Свог најпознатијег бактериолога Шабац је позвао у помоћ у другој половини 1927. године, када се дифтерија појавила међу децом. Др Рамзин се одазвао позиву Обласног одбора за угушење заразе, и са шабачким лекарима предузео све да пошаст предупреди. Организовао је превентивно пелцовање антидифтеричним серумом и наредио издавајање оболелих и дезинфекцију школа.⁶⁷⁸

У радној биографији др Рамзина налази се и податак да је шеф Бактериолошког одељења у Централном хигијенском заводу у Београду постао 1928. године. Због стручног супротстављања шефу санитета премештен је у Бањалуку (1930), али није отишао него се јавио на конкурс за помоћника у санитарској служби у Општини града Београда. Ту је радио до 1941. године, а после ослобођења у Комитету за заштиту народног здравља и у Хигијенском заводу у Београду.

Са заразним болестима борио се и као учесник НОР-а. Имао је чин мајора, а као епидемиолог VI корпуса у Босни је успешно сузбијао тифус.

Најтежа епидемиолошка ситуација за Народноослободилачку војску у Источној Босни била је у зиму 1942/43. Заразно одељење Покретне болнице 3. корпуса налазило се тада у Власеници. У тај центар за сузбијање заразних обољења у јединицама и међу цивилним становништвом, Санитетско одељење Врховног штаба за главног епидемиолога послало је др Сергија Рамзина. Под његовим руководством изграђена је „врло успешна и добра дезинфекциона станица са купатилем“.⁶⁷⁹

О санитарском обезбеђењу сарајевске операције, од 28. марта до 10. априла 1945. године, нема довољно података. Зна се, међутим, да је у селу Кути и засецима Соколићи и Араповац била ХНЕ III корпуса, са тријажном станицом и подземном дезинфекционом станицом са сувом комором за депедикулацију - израђеном по замисли др Рамзина - која је одлично функционисала. Зна се и да је у време припрема за напад на Сарајево у Братунцу био регрутни центар, који је примио 7.000 регрута из Србије и Црне Горе. Све њих је

676 *Подринска учитељска библиотека*, бр. 3 и 4, стр. 72-80, 1926.

677 *Шабачки гласник* бр. 124, 4. новембар 1926.

678 *Радикал*, бр. 39, 16. октобар 1927.

679 Група аутора, *Санитетска служба у НОБ-у Југославије 1941-1945*, стр. 122-132

против тифуса вакцинисало неколико мобилних екипа, а под руководством др Рамзина извршено је и „запрашивање људства ДДТ“.

Изузетни руски епидемиолог био је шеф и Бактериолошке лабораторије II армије. Војни лекар престао је да буде у време Информбироа (1948), али је до одласка у пензију остао професор Хигијене на ВМА. После демобилизације радио је у Савезном санитарном инспекторату, а када је 1951. основан Хигијенски институт Народне Републике Србије постао је шеф Одељења комуналне хигијене. Одатле је отишао у пензију, али је до смрти наставио да ради у Заводу за заштиту здравља.

Проф. др Сергије Рамзин први је почео да испитује загађење ваздуха у Југославији, а аероседимент мерио је у Зеници, Трепчи и Београду.

Открио је и да недостатак јода у води за пиће изазива гушавост, и утицао да се донесу прописи о обавезном јодирању кухињске соли. Средином 20. века - истражујући са сарадницима - доказао је да у Југославији има готово два милиона људи са ендемском струмом, а у Србији 650.000 и више од 20.000 са ендемским кретенизмом - најтежим обликом поремећаја који изазива дефицит јода. Утврдио је да су Бадовинци у Мачви, Горња Јошаница на Јастрепцу и Нови Пазар подручја са тешком ендемијом.

Ендемској струми посветио је велику пажњу и постао *spiritus movens* акције, захваљујући којој је ишчезао ендемски кретенизам а гушавост сведена на мале оквире. О томе је реферисао на I конгресу лекара Србије.

Све до пензионисања био је председник Комисије за полагање специјалистичког испита из Хигијене. У два мандата био је на челу Секције за превентивну медицину Српског лекарског друштва Србије, Друштва за исхрану Југославије и Југословенског друштва за заштиту вода, које је формирано 28. јуна 1966. а чији је наследник постало Српско друштво за заштиту вода (2007). Основао је Институт за хигијену и Друштво урбаниста Србије. Био је члан Друштва за борбу против рака и део редакције Гласника Хигијенског института Србије. Уређивао је часописе „Водопривреда“ и „Исхрана“.

Објавио је готово 200 научних и стручних радова. Рад „Карактеристике ендемске струме у епицентрима гушавости“, са II конгреса превентивне медицине (Београд, 1956), потписао је са Г. Алексићем (*Хигијена VII*). На Другом југословенском симпозијуму посвећеном ендемској гушавости са М. Кичићем и С. Ђорђевићем представио је „Ефекат једне профилаксе у нас“ (Загреб, 1961). Аутор је *Приручника за комуналну хигијену* (Београд - Загреб, 1966), који је издала „Медицинска књига“.

У браку са Лепосавом, добио је двоје деце: Татјану, рођену 3. августа 1935, и Михаила, који се родио 26. октобра 1938. године.

Проф. др Сергије Рамзин био је знаменити Србин 20. века, поносан на своју руску народност.⁶⁸⁰ Умро је 2. јуна 1981. године, на ВМА у Београду, уз стални надзор управника - и свог ученика - проф. др Боривоја Врачарића.

680 Према нејављеној биографији др Сергије РАМЗИНА, коју је Новосађанин Алексеј АРСЕЊЕВ добио од свога суграђанина Стевана ЛИТВИЊЕНКА и доставио аутору књиге.

Велики пријатељ српског народа др Константин Мазурин

Константин Митрофанович МАЗУРИН био је специјалиста за порођаје и женске болести. У Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца дошао је као избеглица, 1. октобра 1919. године. У Београду је живео до 1. јула 1920. а у Банату три наредне године. У Шабац је стигао из Банатског Новог Села и 10. септембра 1923. почео да ради у шабачкој Окружној болници.⁶⁸¹ Одмах је постављен за шефа Гинеколошког одељења, а локални лист *Радикал* представио га као професора московског Медицинског факултета и „великог пријатеља српског народа, који је велика добра учинио нашем народу па се Шабац може поносити што у својој средини има г. др Мазурин“.⁶⁸² Научнику светског гласа, који је „много учинио за Српски народ док је био у Москви“, јавну добродошлицу исказао је и *Шабачки гласник*. У град на Сави убрзо је стигла и вест да је др Мазурин краљевим указом одликован Орденом белог орла.⁶⁸³

Др Константин био је свестрано образован. Рођен је 22. фебруара 1866. у Москви. Медицину је завршио на Московском универзитету и специјализирао гинекологију. Био је и рендгенолог. Рендгенолошку службу у Шапцу преузео је 1930, а на њеном челу налазио се и у својој 79. години. Радио је као хонорарни лекар и није могао да се пензионише, па је Одељење здравља Општинског народноослободилачког одбора 18. фебруара 1945. тражило да се „регулише његов статус“ с обзиром да је стар и изнемогао.

Свестрани лекар био је успешан и шахиста, али и полиглота. Осим француског говорио је немачки, италијански и енглески језик, а у Шапцу је био активан у Француском клубу. Шабачко здравство ипак је највише и вишеструко задужио. У то сиромашно време, за компликоване операције из свог стана је доносио инструменте, јер их Болница није имала или су били „дотрајали па и зарђали“. А о стручности свога ментора, Шапчанин др Видоје Тановић оставио је следећи запис:⁶⁸⁴

./.../Ја сам стажирао код др Мазурин гинекологију и много пута сам био запањен спретношћу и брзином вођења компликованих порођаја као и гинеколошких акушерских операција. И данас када се тога сетим, чудим се, како су сви случајеви пролазили успешно без септичних компликација у онако тешким условима под којима се рад у овом одељењу одвијао.

./.../То је био човек великог знања из целокупне медицине. Са њим се могло дискутовати из свих грана медицине са уверењем да тај стари доктор веома добро познаје не само стара схватања из медицине, него да прати и њихова достигнућа. Ми

681 У „Попису становништва општине града Шапца, грађанство 1943.“ пише да је из Банатског Новог села у Шабац дошао 1. новембра 1924. године.

682 *Радикал*, бр. 144, 20. јануар 1924.

683 *Шабачки гласник* бр. 9. фебруар 1924; *Шабачки гласник* бр. 55, 25. мај 1924.

684 МИАШ, ПО-1048

од њега млађи били смо често запањени, како је он стизао да се удуби у најновија достигнућа из медицине па да нас често изненади неком новошћу, коју ми нисмо стигли да прочитамо...Радећи у више служби са изванредном енергијом и залагањем он задужује само добрим како своје колеге тако и многе грађане. То се могло видети и на његовом погребу у 1959. год. када га испратише многобројни његови сарадници и пријатељи и ако је тога дана у Шапцу била веома оштра зима - слична оној у Русији где је др Мазурин први пут угледао свет.

Константин Мазурин био је низак и ситан човек, а проф. др Милорад Бертолино у сећању на своје школовање у Шапцу записао је да је био ћудљив и врло ужурбан и да је „изгледао као Божић-бата, или можда Иван Тургењев, са потпуно белом омањом брадом“.⁶⁸⁵ У приватном животу био је веома скроман. Са супругом Лидијом живео је у Улици Владе Јовановића бр. 16. Удовац је постао 27. новембра 1936. године.

Мазуринова супруга била је учитељица клавира у Шапцу и вредни музички педагог. Умрла је од упале плућа, а јавна захвалност њеног супруга сведочи да су јој „импровизовани парастос“ служили епископ шабачки и протојереј Бранко Јовановић, уз песму Хора руских избеглица и хоровађе Сергија КРАСОВСКОГ. На труду око сахране др Мазурин захвалио је и секретару Руске избегличке колоније ГОРБАЧОВУ и члану колоније ЖУКОВУ, као и колегама из Бановинске болнице. Благодаран је био свима који су његову супругу испратили на Доњошорско гробље, као и „духовним пастирима“ - протојереју Пауну Протићу и Влади Протићу - који су из почасти чинодејствовали.⁶⁸⁶

Лидија Михаиловна МАЗУРИН родила се 1870. године у Москви. После Октобарске револуције напустила је Русију и са супругом дошла у Државу Срба, Хрвата и Словенаца. Држала је приватну школу клавира и била „велика учитељка“ многих младих Шапчана. Њен ученик Давид Хаим Русо у некрологу је записао да је у улози „музичког месије не оклевајући својим рукама вајала наше музичке снаге“.⁶⁸⁷ Најрадије је свирала Бетовена, и „дубоко је осећала и савршено разумела божанску свирку неумрлих и племенитих идеализатора овог света“.⁶⁸⁸

Шабачки дани Лидијини текли су уз клавир, у „разговору“ са духовима Шопена, Шумана, Моцарта и Бетовена. Музиком је блажила бол за племићком титулом, изгубљеним сјајем и материјалним добрима. Ђаке је дочекивала у соби, коју су красили само кандило са иконом Мајке Божје. Осим иконица на клавиру су стајале бисте Бетовена и Моцарта, а изнад је био велики грб њене породице. Српски језик није добро савладала, али би мали музичари савршено разумели када би рекла: „Голупче, ето њет даска, у пијану тоже јест душа!“⁶⁸⁹

685 Др Милорад Бертолино, *Сећање на Шабач и Лозницу*, стр. 57

686 *Шабачки гласник* бр. 43, 5. новембар 1936.

687 *Шабачки гласник* бр. 26, 11. новембар 1936.

688 Исто

689 Исто

Није штедела двојке, али је поштено оцењивала. Међу младим Шапчанима тражила је и проналазила „штоф“ за музичку културу. Своје претенденте на конзерваторијум називала је - „великом господом“. Много труда и воље уложила је у децу, а резултати нису изостали. Сањала је да међу ученицима открије бисер који ће засенити свет, али сан није остварила.

Милорад Бертолино, комшија брачног пара Мазурин, од заборавља је отргао и податак да је Лидија била „ненормално пуна“ и да су се у њеном дворишту свекодневно „окупљали други Руси и пили заједно чај, седећи у плетеним фотељама и дочаравајући чајанку из Тургејева или Чехова“.⁶⁹⁰

Надежда Сибиновић, рођена Мандић, тврди да би „грофица Лидија испунила плетену фотељу“⁶⁹¹ кад би седела на тераси. Иако је била дете када ју је виђала, памти да је Русиња била лепа, увек са пунђицом и доста накита. Сећа се и да је увек била у бело обучена! Њена мати Стана Васић, сироча из Радаља и штићеница Кола српских сестара, додељена је Лидији да „кува кафу и води рачуна о белим хаљинама које је мењала сваки дан“. Задужена је била и да на часове клавира или француског језика доводи и одводи кћери угледних и богатих Шапчана, а код куће је причала да је „Госпођа као наставница била врло строга и да је јако викала на девојке када не науче“.⁶⁹²

И други Шапчани тврде да су се скромној и племенитој Лидији Мазурин сви обраћали са - Госпођо. Памте и њен паничан страх да ће жива бити сахрањена, стечен током прогонства, а препричавају и „завет“ да јој муж пре упокоја исече вене. Поуздано се зна да су после Лидијине смрти о Мазуриновом домаћинству бринуле домаћица Марија и куварница Даринка.⁶⁹³ Зна се и да је већ 5. новембра 1936. године, вероватно због беспарице, др Константин огласио продају клавира „ismung дирки по нормалном камертону“.⁶⁹⁴

Стана Мандић је својима причала да је једна од три собе брачног пара Мазурин била сва испуњена докторовим књигама, које нико није смео да дира, чак ни прашину да брише. Говорила је да је имао специфичан однос и према одевању и хигијени: исту кошуљу носио је данима и сматрао да се често не треба купати.

Шапчани су др Мазурина на улици издалека препознавали, јер је и зими и лети био у сиво-зеленом мантилу и са шеширом на глави. Пријатељевао је са колегиницом и комшиницом др Митром Михаиловић. Пријатељица му је била и крхка мадам Иди, која је - кажу - личила на порцуланску лутку а становала је у Шкулића дворишту. Из првог брака имао је сина, према тврдњи Наде Сибиновић, а Шапчани су били уверени да му је мадам Иди мајка. Ту градску сумњу доктор је „доказао“, када је оболелу пријатељицу послао код свога сина у Париз.

690 Милорад Бертолино, *Сећање на Шабачу и Лозницу*, стр. 57

691 Изјава дата аутору, средином јануара 2015. године.

692 Исто

693 МИАШ, *Попис по улицама 1943, XXIII*, 37

694 *Шабачки гласник* бр. 43, 5. новембар 1936.

Др Мазурин је умро 7. фебруара 1959. године. Сахранили су га Болница у којој је радио и породица Михаиловић, а на вечни пут испратили су га бројни Шапчани. Уместо помена своме пријатељу и колеги др Митра је Српском лекарском друштву у Београду приложила 10.000 динара, „у сврху зидања дома здравствених радника“.⁶⁹⁵ Међуопштинском историјском архиву у Шапцу - из заоставштине изузетног Руса - дала је печат Краљевског генералног конзулата Србије у Москви, Југословенски билтен штампан у Паризу 1917. (којих више нема) и два одликовања: диплому, коју је др Мазурин добио 6. августа 1896. године, и Захвалницу „топле благодарности за славјанство и православље“ коју је 1897. примио од Православно славјанског босанско-херцеговачког удружења.

Споменик брачног пара Мазурин на шабачком Доњошорском гробљу, у 21. веку обновила је братаница познате шабачке лекарке др Митре Михаиловић. Уз име др Константина тада је записано да је био српски добротвор и генерални конзул Краљевине Србије у Москви.

Велики художњик и позоришни редитељ Јуриј Ракитин

Јурије Лав РАКИТИН, глумац, редитељ светског гласа, позоришни педагог и театролог, рођен је 1882. у Харкову - као Георгиј Љвович ИОНИН. Императорску позоришну академију завршио је у Петербургу и био ученик чувеног педагога Давидова. Као свршеног студента позвао га Константин Станиславски, у тек основани студио којим је на Поварској руководио чувени Мајерхољд. Са њим је 1906. радио на представама Друштва Нове драме у Тбилисију, а до 1911. калио се у Московском художественном театру (МХАТ). Своје последње руске године провео је у Петрограду, највише у Александринском театру, у којем је дебитовао као режисер и на сцену поставио драму *На туђем хлебу* Тургењева. Позориште је напустио 1918. године, када се разочарао у бољшевички опредељеног Мајерхољда.

Током Грађанског рата Ракитин је избегао у Цариград, где је живео седам месеци и режирао неколико представа. У јесен 1920. одбио је Никиту БАЛИЕВА, који га позвао да ради у његовом театру у Паризу, а прихватио је позив директора Краљевског народног позоришта у Београду Милана Грота и заувек напустио „цариградски кошмар“. Чим је дошао у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца почео је да обнавља српски театар. Од 1921. до 1927. предавао је у београдској Глумачко-балетској школи. Професор је био и на Одсеку за позоришну уметност при београдској Музичкој академији. Режирао је по двадесетак представа у сезони, а у прве две - *Тентажилова смрт* и *Скаполеове подвале* - открио је приврженост фарси и мистичном театру.

Критика је Ракитина у почетку обасипала похвалама, а потом кудила јер је превише „бео“. Новине су посебно бурно дочекале његову поставку *Зојкиног стана* Михаила Булгакова. Српски критичари оптужили су га да искривљује слику совјетске стварности,

а руске избеглице за бољшевизам! Онај који је грдио совјете, револуцију и комунизам и у младости био социјалист-хуманист, постао је жртва идеологије од које је побегао па је пред Други светски рат режирао само неколико представа.

Јуриј Ракитин је - вероватно - најзначајнији руски уметник, који је избегао у Југославију. Својим режијама спајао је Станиславског и Мајерхољда. Имао је реалистичко схватање позоришне уметности, а био је склон јаким карактеризацијама. У историји позоришта великим словима уписане су његове поставке Гогољевог *Ревизора*, Чеховљев *Иванов* и *Кола мудрости - двоја лудости* Островског.⁶⁹⁶ Последња представа одузета му је, и послат је у пензију.

Иако је у Србију донео богату традицију руских *художњика* и веома утицао на развој позоришне уметности, у данима окупације готово је умро од глади.⁶⁹⁷

Због тога је и дошао у Шабац. Са супругом Јулијом живео је у *Карађорђевој бр. 20*. Био је учитељ неколицини послератних шабачких глумачких полетараца. Прву режију у Шабачком позоришту - *Малограђани* Максима Горког - потписао је 29. новембра 1946. године. Са Тејом Тадићем, 16. јануара 1947, режирао је Бомаршеову *Фигарову женидбу*, а 14. јуна Нушићеву *Госпођу министарку*. На шабачкој сцени, у сезони 1946/1947, као редитељ поставио је још три позоришна комада: *Женидбу* Николаја Гогоља (15. фебруар), *Родитељски дом* Валентина Катајева (5. април) и *Шуму* Николаја Островског (24. мај).

Из Шапца је отишао у Нови Сад, и тамо завршио стваралачки и животни пут.

У јесен 1947. почео је педагошки рад у Драмском студију Војводине. У новосадском Српском народном позоришту, током пет наредних година, режирао је десет представа. Међу њима је и Чеховљев *Вишињик*, његова редитељска лабудова песма.

Од одласка из Русије Ракитин је водио дневник, који се чува у Позоришном музеју Војводине. Захваљујући том рукопису могуће је сагледати живот и реконструисати избегличке године познатог позоришног ствараоца. Из записа је очито да га аплаузи српске публике нису излечили од носталгије, и да је до последњег дана боловао од избегличке бољке. Самог себе је грдио што није остао тамо где се родио и што није са својим сином. Дневник сведочи и о компликованом односу са супругом Јулијом Валентиновном, која га је - једном - привремено напустила.

Јулија Валентиновна РАКИТИН рођена је 1892. године Петрограду. У Русији је завршила Глумачку школу. У Београду је формирала руски позоришни живот и водила једну од две позоришне дружине. Када је 1932. Александар Филипович ЧЕРЕПОВ (1893-1946) основао Друштво пријатеља филма а нешто касније Руско драмско позориште за народ, трупa Јулије Ракитин уживала је велики углед међу Русима. На репертоар своје глумачке дружине стављала је руске писце, јер је полазила од уверења да позориште мора да прати живот и догађаје у земљи чију уметност представља.

696 *Годишњак Међуопштинског историјског архива 20*, стр. 326-327

697 *На берегах Дунаја*, рукопис, стр. 95-105

У Шапцу није радила, била је домаћица, сведочи попис Шапчана.

Ракитин је умро 1952. године. Почива на Успенском гробљу у Новом Саду.

А да га Срби нису заборавили сведочи Међународна научна конференција, одржана од 16. до 20. априла 2012. године. Доказује то и спомен-плоча на кући у којој је у Новом Саду живео, у *Улици Васе Стајића*, коју је открила његова ученица Рената Улмански. О славном *художнику* заувек причају и две књиге: *Јуриј Љвович Ракитин у Српском народном позоришту* Милене Лесковац (Нови Сад, 2003) и зборник Позоришног музеја Војводине *Јуриј Љвович Ракитин, живот, дело, сећања* (Нови Сад, 2007).

Оперска певачица Нађа Архипова - Баранов

Надежда Нађа Николајевна АРХИПОВ - БАРАНОВ родила се 23. јануара 1894. године у Москви. Родитељи су јој Николај Архипов и Марија ДОБРАНОВСКА. Презиме Баранов стекла је удајом за оперског певача и глумца Николаја Сергејевича, који је такође рођен у Москви (1893).

Као оперска певачица, вокални педагог и солисткиња Опере у Одеси, после Октобарске револуције емигрирала је у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Од 1920. ангажман је имала у Осјеку, а члан Опере Хрватског народног казалишта постала је у сезони 1921/1922.

Са супругом је потом отишла у Нови Сад. У Шапцу су заједно гостовали у септембру 1929. године, на „великом уметничком концерту“ који су приредили новосадски „веома цењени чланови опере“.⁶⁹⁸ Шапчани су уживали у њеном колоратурном сопрану, звонком и топлом. Новине су забележиле да је тада „с доста успеха певала Вердијевог Риголета и Штраусов Валцер“, и да јој не леже „наше ствари“ па их „пева без темперамента и осећајности“.⁶⁹⁹

Брачни пар Архипов-Баранов 1929. године, због ангажмана у Вараждину, на кратко је оставио трупу новосадског Друштва за Српско народно позориште. У Новом Саду су већ у октобру отворили приватну школу певања, и са ученицима приређивали концерте.

Током каријере Нађа је остварила серију познатих оперских улога. Била је Виолета у Вердијевој *Травијати* и Ђилда у *Риголету*, Мадам Батерфлај у истоименој Пучинијевој опери, Олимпија у *Офенбаховим Хофмановим причама*, Лота у Маснеовом *Вертеру*, Розина у Росинијевој *Севилском берберину*. Наступала је и у драмским представама, као хорски диригент и корепетитор. Била је Назмија у *Путу око света* и Рези Лојд у *Код белог коња*.

Након гашења Новосадске опере осмишљавала је музички живот Новосађана.

Са супругом је живела и у Панчеву, где је он и умро 1933. године. У Београд се преселила 1938, а становала је у *Улици св. Саве 8А*. Као музички педагог давала је приватне часове клавира и певања, углавном бесплатно или за мале паре. Њени најпознатији ученици били су Аца Мандић, Даница Обренић и Владета Поповић.

698 *Шабачки гласник*, бр. 69, 15. септембар 1929.

699 Исто

Када је престала да ради, живела је као - „лични пензионер“.

Након мужевљеве смрти спријатељила се са првим комшијама, Милосавом и Марицом Саватић, а када су се они преселили у Шабац остала је сасвим сама. Од рака на желуцу разболела се 1965. године. Брачни пар Саватић довео ју је са клинике ВМА код себе у Шабац. Две године су је неговали у својој кући, у *Карађорђевој бр. 33*.

Надежда Николајевна Баранов до смрти је била Шапчанка. Умрла је 29. августа 1967. године. Почива у близини „руске парцеле“ на шабачком Доњошорском гробљу, а на скромном спомен-обележју пише да су га поставили „њени Милосав и Марица“.

Супруга Милосава Саватића оставила је препис родног листа и запис о оперској певачици, својој пријатељици Рускињи. Осим кратке биографије, записала је и да је после Нађине смрти из Новог Сада дошао њен бивши ђак Владета Поповић и „узео документацију, ноте, и бројне фотографије“.

Заида Кримшамхалов првакиња Дrame СНП

Заида КРИМШАМХАЛОВ, првакиња Дrame Српског народног позоришта, родила се 3. априла 1936. у Крагујевцу. Кћи је бравара Хамзата - Грузијца мухамеданске вероисповести - и раднице Љубице, рођене 15. маја 1894. у Краљеву. Шапчанка је постала 9. октобра 1943. године, а у Шабац је дошла из Лознице. Са породицом је становала у *Светосавској бр. 2*, а касније у *Масариковој бр. 3* и *Милоша Поџерца бр. 16*.

Имала је брата и сестру: њен брат Измаил Беј рођен је у Краљеву 1938. године, а сестра Лејла 9. октобра 1934. у Крагујевцу. Мали Кримшамхалови, у Шапцу су провели детињство и прву младост. Лејла је била добар ђак шабачке Женске реалне гимназије, а када је 1947/1948. завршила III разред ослобођена је Нижег течајног испита. Њена разредна Милена Шимић, професор српског језика, записала је да је „способна ученица, за неке предмете и необично талентована и заинтересована“⁷⁰⁰ али да математику запоставља. Зна се, такође, да се школовала у врло тешким условима и да се залагала у раду омладинске организације. Виши течајни испит положила је у Државној вишој мешовитој гимназији у Шапцу, у септембру 1953. године.

И Заида се после четворогодишње основне школе уписала у I разред шабачке Женске реалне гимназије (1947/1948). Школски документи сведоче да је била одлична ученица, са свим петицама, „амбициозна и интелигентна, врло способна, беспрекорног владања“. Попут сестре, и она се мучила са математиком, а њена школска уписница чува и податак да је у II разреду живела са мајком јер је „отац био у иностранству“.

Позоришном уметношћу Заида се „инфицирала“ у Шапцу. На шабачком стадиону, по сопственом признању, после рата је одгледала све представе. „У градићу као што је Шабац позориште, филм и књига били су једини прозор у свет, те млади нису пропуштали

700 МИАШ, Уписница Шабачке женске гимназије, 1947/48.

ниједан нови сусрет са њима^{.701} Са сестром је гледала по неколико представа, и уз тадашње „врсне глумице шабачког позоришта“^{.702} заволела театар. Први аплауз добила је као члан гимназијске Драмске секције, када је у Фонвизиним *Недораслима* играла Мајку а син јој био потоњи познати сценограф и сликар Владислав Лалицки.

У седмом разреду гимназије - упоредо - спремао је поправни из математике и пријемни за Државну позоришну школу у Новом Саду. У конкуренцији 200 кандидата пријављених за позориште и глуму прошло је двадесет петоро, а међу петоро оних који су и дипломирали били су Заида и Борис Дворник. Диплому је добила у класи Јована Коњовића и Димитрија Ђурковића (1955), а у дипломској представи била је Антигона Жана Ануја и Перса у *Злој жени* Јована Стерије Поповића.

Први ангажман Заида Кримшамхалов добила је у Народном позоришту у Сомбору, у малом ансамблу у којем је владала „дивна атмосфера, радна и пријатељска“^{.703} Тамо је провела четири своје најлепше сезоне. У СНП је прешла 25. августа 1963. и „заиграла зреле карактерне драмске улоге у широком сценском регистру од изразито комичних до драмских карактерних улога а ипак је била глумица без строго одређеног фаха“^{.704} У ансамблу Дrame СНП имала је значајно место сценског ствараоца широке драмске изражајности. Тумачила је мале и велике улоге, од Неде у комаду *На крају света* и Пјерете у *Осам беспомоћних жена* Роберта Томаса, до Бабе у *Дугоњи, Трбоњи и Видоњи* Младена Широла.

Позориште је сматрала „личном обавезом“^{.705} и трудила се да буде сконцентрисана, и када није била посебно инспирисана. Није бирала роле, једино је желела да буде у глумачкој подели. Једно од њених најцеловитијих сценских остварења је Сара у антологијској представи *Покондирене тикве* Јована Стерије Поповића, у режији Дејана Мијача. У тој улози засјала је и побрала најласкавије похвале па се о њој много писало и говорило. Она је, међутим, тврдила да ју је редитељ Дејан Мијач изненадио, да је улогу „радила са задовољством и великом муком“ и да је током неколико сезона сваку репризу „обогаћивала новом нијансом у глумачком изразу“^{.706} За улогу Саре добила је и Награду Удружења драмских уметника Србије, а исто признање примила је и за улогу Бернарде у Лоркином *Дому Бернарде Албе* у Мијачевој режији.

У новосадској средини Заида је аплаузом дочекана и као Ирина у *Три сестре*, а њена др Ана Матес у *Испиту зрелости* била је „оличење просветног радника с краја прошлог и почетка овог века, строга, уздржана, одмерена, уредна“^{.707} Успешна је била и као Ана у Пинтеровом комаду *Давно некад*, а онда јој млади редитељ Воја Солдатовић дао неколико

701 *Театрон*, стр. 46-48, јануар 1979.

702 Исто

703 Исто

704 Из необјављене Енциклопедије СНП

705 *Театрон*, стр. 46-48, јануар 1979.

706 Исто

707 Исто

карактерних улога. Било је то нешто сасвим ново у Заидином глумачком искуству. Оправдала је поверење и добила признања и позоришних критичара и колега: за улогу Мирјам у комаду *Ветар у гранама Сасафраса*, за Болничарку у *Клопки за беспомоћног човека* и Ерику и Барбару у *Новац је у баници*.

Таленат и важно место у Драмском ансамблу СНП потврдила је и следећим ролама: Лиза (*Зли дуси*), Корнелија Новак (*Даћа*), Меланија (*Поп Ђира и поп Спира*), Сузана-Делисија (*Женски оркестар*), Бјанка (*Анатолове љубави*), Леди Винтер (*Три мускетара*), Сојка (*Др*), Арсићка (*Ујез*), Марија Палеологова (*Пуч*), Фрау Габријела (*Поп Ђира и поп Спира*), Пава Кромберг (*Слике жалосних доживљаја*), Лујза (*Раванград*), Ката (*Коштана сан крик*).

Заида Кримшамхалов умрла је у Новом Саду, 5. септембра 2008. године.

А да је њена мати Љубица, члан пензионерске организације у Шапцу, 19. маја 1983. сахрањена у Новом Саду Шапчани су сазнали из новина.⁷⁰⁸

Ненадмашни хоровађа Василије Кузенко

Василије Јефремович КУЗЕНКО родио се 25. јануара 1887. године у селу Петровску, које је данас предграђе Ставропоља, у Ставропољској губернији царске Русије. Родитељи су му Јефрем Кузенко и Јефимија Игњатијевна.

За музику се определио у раној младости и завршио Херсонску музичку школу. Од 1906. године предавао је певање и био управник Фридрихфелдског училишта, а од 1911. управник училишта у Севастопољу.⁷⁰⁹

У Душетској школи прапоршчика стекао је војно образовање и као официр учествовао у рату против Турака (1916), а од 1918. борио се против бољшевика. Његов Корниловски пук напустио је Русију и преко Кавказа и Турске отишао у избеглиштво: већина официра и војника расула се по Европи, а 34-годишњи потпоручник Василије определио се за православну Србију.

Министарство просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца поставило га 26. фебруара 1921. године за сталног хонорарног учитеља вештина у Државној краљевској мушкој гимназији у Шапцу. Школске 1920/1921. предавао је црквено и нотно певање. У Педагошком одељењу - које је 1925. године претворено у Подринску учитељску школу, предавао је црквено певање и руски језик (1922/1923).

Пред испитним одбором 28. и 29. септембра 1923. успешно је у Шапцу положио испит за наставничку службу на српском језику, а 10. априла 1930. стекао је диплому учитеља вештина певања и свирања у средњим школама. Писмени део испита полагао је на тему „Музика у Русији пре појаве Михаила Глинке и после њега“, а практично предавање „Интервал терце“ одржао је у II/2 разреду Женске реалне гимназије у Београду.

708 Глас Подриња, 2. јун 1983, стр. 17

709 Марко Павловић, Цркве и свештенство у Шапцу, стр. 215

Са ђачким хоровима постигао је изузетне успехе, а његови ученици су крајем 1923. побрали аплаузе у уметничком делу програма посвећеног стогодишњици рођења Луја Пастера.⁷¹⁰ Шабачки гимназијалци су и на крају школске 1923/24. били успешни у свим вештинама, а новине су забележиле да заслуга за њихов успех припада „вредним и озбиљним наставницима Русима“ - ШТЕИНУ, СТУПНИКОВУ, ГРАДОВУ и КУЗЕНКУ - који „долазећи из земље где је Уметност тако развијена вредно и поштено раде на развићу наше омладине“.⁷¹¹

Под управом наставника Василија Кузенка хор шабачке Учитељске школе постао је један од најбољих у земљи, а 15. маја 1927. на духовно-световном концерту савршено је извео „тешке ствари“⁷¹² и све је било „милозвучно“ и пуно снаге и лепоте, нечега што човека поображава и приближава Богу.

Вредни и сподобни Рус укључио се и у осмишљавање културног живота вароши у коју је дошао. Крајем 1921. прихватио је предлог младежи да буде хоровађа Шабачког певачког друштва, које је омладина желела да обнови јер је „милозвучно“ певало пре Првог светског рата и у Српству ловорике брало. Примиио се тога посла, као један од „најс-премнијих у својој бранжи за данас у Србији“,⁷¹³ а тим хором који је основан на предлог епископа шабачког господина Михаила Јовановића (1865), дириговао је и од средине септембра 1936. године.

Много труда и знања уложио је у рад црквеног хора, а владика му захвалио као одличном хоровађи и великом родољубу. Потомпци чувају посебну Похвалницу, коју је епископ Михаил Урошевић издао 1. маја 1929. и у њој - поред осталог - записао: „*Ценећи родољубиви рад Г. Кузенка, као и на ширењу црквене уметности, налазимо се побуђени да му у знак нашег признања издамо ову писмену похвалницу*“.

Водио је и хор Шабачког певачког друштва „Занатлија“, од 23. априла 1925. до 29. јула 1929. године, судећи по уговору који и данас чува породица Кузенко. Документ сведочи да је Василије био међу оснивачима шабачког Певачког друштва „Невен“ и његов хоровађа од 23. маја 1926. до 25. децембра 1928, када се спојило са Шабачким певачким друштвом. Акт је потписао председник Друштва Душан Коњевић, а у њему пише да су оба хора постизала успехе јер је хоровађа био стручан, вредан и савестан.

Под својим „редитељством“ Кузенко је већ 1922. у Шабац довео чувену браћу СЛАТИН и московску оперску певачицу ДАВИДОВ. А када је почетком септембра 1923. образовано шабачко Српско-Руско певачко друштво, под управом гимназијског наставника КУЗЕНКА, Шапчани су замољени да „морално и материјално помогну нову културну тековину“.⁷¹⁴ Хоровађа и 18 хориста - Срба и Руса - представили су се већ 7. октобра на

710 *Радикал*, бр. 90, 7. јануар 1923.

711 *Шабачки гласник* бр. 69, 29. јун 1924.

712 *Радикал*, бр. 20, 22. мај 1927.

713 *Радикал*, бр. 31, 20. новембар 1921.

714 *Радикал*, бр. 125, 9. септембар 1923.

литургији у шабачкој цркви, а критике су биле похвалне. „Гласови су одлични, нарочито баритони и басови, а хоровађа г. Кузенко је савршен, уз то вредан, приступачан, дарован са свима условима за успех“,⁷¹⁵ записао је лист *Радикал*. Дириговао је и на Велики четвртак 1925. године, на парастосу преминулом руском патријарху ТИХОНУ, а локалне новине су забележиле да је том приликом потврђено да су „браћа Руси и њихов хоровађа ненадмашни“.⁷¹⁶

Као наставник музике у Учитељској школи активан је био у Учитељском друштву, чије је забаве увеличавао хорском музиком.⁷¹⁷ Учествовао је и у хуманитарним акцијама, а 1. априла 1926. приложио је 300 динара оснивачком фонду за подизање учитељског дома.

Гимназијским мешовитим хором дириговао је на „првом великом духовном концерту“, који је на Цвети 1933. приредила шабачка црква, а при извођењу *Легенде о Христу* „својим мирним, моћним, скоро хипнотичким гестом учинио је да је та песма савршено изведена, направила јак утисак“.⁷¹⁸ Пред публику је излазио и на светосавским прославама, на забавама које је у корист фонда својих сиромашних ученика приређивала Државна мушка гимназија у Шапцу.

Из Подринске учитељске школе Василије Кузенко је у септембру 1930. године, по потреби службе, премештен у Аранђеловачку гимназију. Уз наставничке обавезе, тамо је од 2. марта 1931. био хоровађа Соколског друштва. Министарство просвете га у октобру 1932. из Аранђеловца вратило у Шабачку гимназију, а месец дана касније унапређен је и постављен за учитеља вештина IX положајне групе. Попис становништва Шапца сведочи да је 1943. године био пензионер. Држао је и приватне часове виолине, а сиромашнима није наплаћивао јер су туђе недаће отварале његову словенску душу и исијавале доброту.

О угледу Василија Кузенка сведочи и податак да је 1937. био у проширеном одбору за обележавање стогодишњице Шабачке гимназије, па и међу одликованима.⁷¹⁹ Гимназијалци су тада имали мешовити и дечји хор и гудачки оркестар са клавиром, а локалне новине сведоче да је првог дана прославе - после ученичког концерта у Шабачкој касини - наставник Кузенко примио топла честитања.

У обе своје отаџбине, Русији и Србији, улагао је много труда и знања у ширење музичке културе. О томе речито говоре његова руска и српска признања: Орден св. Станислава III степена, Медаља 100-годишњице Отаџбинског рата, Медаља 300-годишњице Дома Романових и Орден св. Саве V степена.

Краљевина Југославија одликовала је Василија Кузенка 27. септембра 1937. године, за допринос култури и просвети, али му је југословенска комунистичка власт одузела све. Крајем 1944. убијен је као белогардејац на шабачком железничком мосту, а његовој

715 Исто, бр. 130, 14. Октобар 1923.

716 *Радикал*, бр. 210, 19. април 1925.

717 *Радикал*, бр. 253, 28. фебруар 1926.

718 *Подрински весник*, бр. 3, 16. април 1933; *Шабачки гласник* бр. 15, 7. и 8. април 1933.

719 *Шабачки гласник* бр. 39, 7. октобар 1937.

породици стављена је хипотека - државног непријатеља.⁷²⁰ Идеологија против које се као царски официр борио и од које је из родне Русије побегао у избеглиштво, нагнала га да се опет супротстави комунизму и коштала живота.

Маестро и његова виолина - век и по стара - сопствени посмртни марш прво су свирали у шабачкој канцеларији шефа ОЗНЕ Слободана Борисављевића, а онда у затвору.⁷²¹ „Такав садизам и бестијалност прелазе све границе здравог разума и идентичан је гестаповским методама које су примењиване у концентрационим логорима широм Европе“, након 67 година, у захтеву за очеву рехабилитацију написао је Петар Кузенко. Окружни суд у Шапцу рехабилитовао је Василија Кузенка 4. октобра 2007. године, и утврдио да је из идеолошких разлога 29. октобра 1944. „лишен живота у Шапцу, од стране припадника партизанског покрета, без одлуке суда и без спроведеног поступка, из идеолошко политичких разлога, као жртва прогона и насиља“.⁷²²

Са Саветом, ћерком Јована и Персе Икић, рођеном 2/15. марта 1901. у Куршумлији, наставник и официр Василије Кузенко венчао се 3/16. јула 1928. године у шабачкој цркви. Био је то њен први, а његов други брак.⁷²³ Имали су троје деце: Смиљана им се родила 28. марта 1929. у Шапцу, Оливера 21. маја 1931. у Аранђеловцу, а Петар 2. фебруара 1935. у Шапцу.

Породици Кузенко, након Василијевог стрељања, ускраћено је право на породичну пензију. Остали су без средстава за живот, а Савета није смела ни ђаке да држи на стану. Живели су у *Милоша Обилића бр. 5*, у кућици преко пута Соколане, а поједини Шапчани су им под окриљем ноћи повремено доносили храну.

Због оца, који је без суђења и пресуде убијен као државни непријатељ, нарочито су патила деца. Страх и туга уселили су се у њихове душе, а деветогодишњи Петар никада није заборавио лупу кундака по вратима родитељског дома, нити наоружане људе који су му заувек одвели оца. Петнаестогодишњој Смиљани, која је тада била врло добар ђак завршног разреда, одлуком Наставничког савета Државне женске реалне гимназије 1. јуна 1947. одузето је право да полаже матуру. У њеној гимназијској уписници, коју чува Међуопштински архив у Шапцу, пише: „*Кажњена је искључењем из школе на годину дана због дрског и некултурног понашања према другу Директору и бацања у лице речи: „Ви сте ми убили оца“*, мислећи ту, како је сама изјавила, на људе данашњег поретка“.⁷²⁴

Живот се, међутим, побринуо да деца Василија Кузенка постану успешни људи. Смиљана-Мима Василијевна КУЗЕНКО Виши течејни испит положила је школске 1947/1948.

720 Према документу „Послужная записка состоящего въ Охранной-группы“, који може да се види на интернету, потпоручник Василије Кузенко био је у саставу Руско-шабачког добровољачког одреда од 22. априла до 12. децембра 1941. године, а у 1. јункерској стотини 1. одреда и 5. чети 2. пука од 19. марта до 1. децембра 1942.

721 Инструмент је породици враћен 10. децембра 1944. године.

722 Гојко Лазарев, Миољуб Мијушковић, *Под маљем идеологије*, стр. 168

723 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1928.

724 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1946/1947.

и потом дипломирала на Геолошком факултету у Београду. Са супругом Сенишом Стојановићем, рударским инжењером, преко Републичког завода за међународну техничку сарадњу ангажована је у једном од највећих светских рудника бакра - у Чинголи у Замбији. На Универзитету у Аделаиди радила је као кустос Минералшког музеја. У Аустралији је и умрла, 2011. године. Њен син Тадија доцент је на Флиндерс универзитету у Аделаиди, на катедри за биохемију, и има сина Адама и ћерку Алисију.

И Оливера Василијева КУЗЕНКО била је марљива ученица шабачке Државне женске реалне гимназије. Завршила је Вишу управну школу у Београду и као административни службеник радила у Јавном правобранилаштву и Општини Савски венац. Умрла је 2001. године. Њен син Слободан Мирковић живи у Аделаиди и има сина Ратибора и ћерку Тамару.

Петар Василијевић КУЗЕНКО био је ђак Народне основне школе број 1 у Шапцу, данас ОШ „Вук Караџић“, а у шабачкој Вишој мешовитој гимназији завршни испит положио је у септембру 1953. године. Био је члан Народног оркестра и хорске секције КУД-а „Абрашевић“.

Због тешких породичних прилика после матуре је почео да ради у Управи прихода, а по савету начелника Хаима Аврамовића упоредо је ванредно студирао Правни факултет у Београду. Дипломирао је као редован студент. У Шабац није долазио пет година, а и касније се нерано враћао јер га све подсећало на несрећу и недаће које је поднео.

Најдуже је радио у Управи за опште послове републичких органа у *Немањиној 22-26*, а када је положио правосудни испит постављен је за правног саветника. Специјалност су му били међународни уговори о инвестиционој изградњи. Са Енергопројектом дуже од три године радио је у Триполију, а са предузећем „Ратко Митровић“ готово осам година у Ираку и годину дана у Тел Авиву у Израелу. Када је 1994. пензионисан са супругом је отишао у Аустралију, где је након две године добио аустралијско држављанство. Данас живи у Београду.

Са Шапчанком Милицом Савић (1938-1996) Петар Кузенко оженио се 1959. и добио две кћери, Јасмину (1960) и Катарину (1967). Јасмина је завршила француски лицеј у Ламарси у Тунису, а матурирала је у Паризу и дипломирала на Правном факултету у Београду. Када је са супругом Боривојем Тасковићем отишла у Аустралију, где је правни систем англосаксонског типа, поново је студирала право. Са породицом се дефинитивно вратила у Београд 2003. године и бави се адвокатуром.

Има две кћери, Александру и Марину. Обе су рођене у Аделаиди. Основно образовање завршиле су у Аустралији, а средњошколско - на енглеском језику - у Интернационалној школи „Милош Црњански“ у Београду. Александра је са одличним успехом дипломирала економију на Рединг универзитету у Енглеској, а мастер студије завршила је у Лондону. Марина се определила за графички дизајн, а у Енглеској је спремила дипломски.

Катарина Кузенко, млађа Петрова кћи, поседује ветеринарску фирму у Београду. Удата је за Василија Шћепановића и има ћерку Марију и сина Милоша, студента Пољопривредног факултета.

Василије Кузенко, тако, у 21. веку има 12 потомака, сина, петоро унучади и шесторо праунучади.

Крај шабачког моста, на којем је убијен и заједно са многим Шапчанима бачен у Саву, од 2007. уздиже се спомен-црква. Од тада, на Св. Петку, Петар Кузенко долази да запали свећу и поклони се очевим сенима.

Инжењер Багенски, пројектант споменика на Текеришу, исушивао мачванску равницу

Инжењер Сергије БАГЕНСКИ, шабачки Рус, био је шеф Хидротехничког Одељка за округе подрински и ваљевски и директор Мачванске водне задруге. Рођен је 13. новембра 1880. у Тамбову, у царској Русији. У Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца крајем 1921. дошао је са супругом Катарином и сином Олегом, рођеним 1. јуна 1905. у Ростову на Дону.

Гимназијска уписница његовог јединца открива да је са породицом у Шабац стигао из Чивтавскије у Италији, где је Олег приватно завршио V разред. Школске 1921/1922. у шабачкој Краљевској мушкој реалној гимназији уписао се у VI, али је био врло слаб ђак. Због неоправданих изостанака кажњен је одлуком Разредног већа, јер је самовољно напустио школу а за место његовог боравишта нису знали ни родитељи. „Није за школу“, ⁷²⁵ казује „напомена“ уз његово име.

Инжењер Сергије пуних 12 лета био је Шапчанин. За то време учинио је низ ствари корисних за Шабац, Подриње и Колубару, а прва и најважнија свакако је одбрана од поплава и исушивање Мачве. Са даљинама и водама водио је огорчену битку, заједно са тридесетак људи распоређених у дванаест *Отсека* свог Хидротехничког одељка. Ноћи је проводио над нацртима, а дане на радилиштима. А какав је био и како је изгледао тај педесетогодишњи, вредни и способни Рус, речито сведочи новински запис, који гласи: „*Енергија. Жилавост. Ведрина. Његов кратак нос, окренут горе, весело, раблеовски пркоси и руга се свему, и у основи, озбиљно схавата све ...*“ ⁷²⁶

Хидротехнички Одељак у Шапцу обновљен је у септембру 1921. године, а почео је да ради „из почетка“ јер је Први светски рат уништио „и оно мало резултата до којих се дошло пре њега“ ⁷²⁷. У целој Краљевини Југославији тада је било мало стручњака, Србија их пре рата имала свага три, а није било ни најнужнијих мапа! Сергије Багенски због тога је прво набавио аустријске генералштабне карте, по којима су потом извршене прве „експедиције“, а онда је довео четири инжењера за воде, два Далматинца и два Руса.

Запослени су већ у октобру прегледали „водне предмете у Подринском Округу“, а све општине су по њиховим упуствима „извршиле анкету у својим атарима“ ⁷²⁸ и доставиле

725 МИАШ, Уписница шабачке гимназије, 1921/1922.

726 *Радикал*, бр. 97, 25. фебруар 1923.

727 Исто

728 Исто

податке на основу којих су урађене табеле. Утврђено је да водоплавног земљишта највише има у Мачви и да штете од поплава износе од 100 до 146 милиона динара годишње, а у целом Подрињу достижу 190 милиона. Под руководством инг. Багенског одмах се приступило изради програма за обезбеђивање и исушивање Округа, а током три буџетске године израђени су и пројекти за регулацију Дрине од ушћа до Бање Ковиљаче (1922-23) и од Ковиљаче до Љубовије (1923-24).

Програм је обухватио и снабдевање добром пијаћом водом Шапца и свих села у Подринском округу. Анализа четири шабачка артеиска бунара показала је да на почетку 1923. године град нема добру воду, и да је нема довољно (149.300 литра за 24 сата, на 9.000 становника!). У циљу побољшавања услова за гајење воћа и „плантацију дувана“, у програму је била и израда пројекта за наводњавање. Најважнији задатак Хидротехничког одељка, ипак, био је план за обезбеђивање од поплава, нарочито Мачве. *„По снегу, киши, блату, Одељкове секције су радиле на терену и сваке недеље слале податке. Добијени подаци су одмах сређивани у канцеларијама. И, с обзиром на све техничке и временске непогоде, посао је довео до изванредних резултата, захваљујући, разуме се, истрајности и пожртвовању целокупног техничког особља“*,⁷²⁹ рекао је новинару Радикала скромни Багенски.

Зна се и да је као шеф Хидротехничког одељка два округа инжењер Сергије био у екипи која је на позив ваљевске општине у мају 1923. године из Шапца отпутовала у Ваљево, у циљу „бактериолошко-хемијске, геолошке и рудничке припреме за подизање водовода“.⁷³⁰ На пут је отишао са својим техничким особљем, др Сергијем РАМЗИНОМ, шефом Бактериолошке станице у Шапцу, и Виндом, геологом и рударским инжењером из Словеније.

Хидротехнички Одељак за Подрински округ размотрио је потом и могућност исушивања Мачве. По њиховом премеру 30.000 хектара мачванске земље било је под водом и није обрађивано, па су - о свом трошку - у Бечкерек и Горњо Торонталску Водну заједницу у јуну 1923. отпутовали велики жупан Васа Алексић, инжењер Багенски, председник окружног одбора Марко Брајић, председник шабачке и представници свих мачванских општина.⁷³¹

Као шеф Хидротехничког одељка био је присутан на скупштини, одржаној 26. фебруара 1928. у Народној гостионици у Шапцу, када су се ујединиле Прва битванска, Друга засавичка и Трећа јереска мачванска водна задруга и створиле Мачванску водну задругу. У новембру 1928. привођено је крају ископавање споредних канала и почело постављање телефонске мреже и изградња одбрамбеног насипа Дреновац - Думача, све под надзором и по пројекту шефа Хидротехничког одељка Сергија Багенског.⁷³² А када су се по наредби министра водопривреде, донетој 10. децембра 1928. године, спојиле Прва и Трећа водна задруга на чело новоформиране Мачванске водне задруге постављен је дипломирани инжењер Багенски.

729 *Радикал*, бр. 97, 25. фебруар 1923.

730 *Радикал*, бр. 107, 6. мај 1923.

731 *Радикал*, бр. 113, 17. јун 1923.

732 *Радикал*, бр. 23, 18. новембар 1928.

Способни руски избеглица и као директор наставио је да се бори са водотоковима и барама. Сачувани платни списак сведочи да је у Мачванској водној задрузи било 13 запослених, а више од половине били су Руси. У канцеларији су радили техничар-грунтоначар Александар Т. ТРЕЈГУТ и дипломирани геометар Јефим Т. НОСАК, а на одржавању објеката: Иван Т. ТРЕЈГУТ, први машиниста на Чевртији, Никола И. МИШЋЕНКО, други машиниста на Чевртији, Александар КЕДРИН, надзорник насипа у Дреновцу, и свршени матурант Ђорђе ВЕРЛЕ, надзорник канала у Глушцима.⁷³³

Багенски је као директор Мачванске водне задруге, у лето 1931. године, из Богаћића отпутовао у Сарајево да бану Дринске бановине поднесе реферат „у вези са новом ситуацијом, која је настала услед изградње одбрамбеног насипа на левој и десној обали реке Саве“⁷³⁴.

Заслугом инж. Сергија урађен је и кеј на пристаништу на Сави, који је извозничком Шапцу олакшао промет робе. Шабачки Пододбор Удружења резервних официра и ратника поверио му је израду нацрта споменика са костурницом на Церу (1926). Пројекат је завршио у пролеће 1927. и предао га краљу на оверу.⁷³⁵ Камен темељац у славу више од 3.000 јунака Церске битке положен је у јесен, а краљ Александар Карађорђевић спомен-обележје је свечано открио на Видовдан 1928. године.

Током изградње споменика у Текеришу, подигнутог на иницијативу председника Петра Гроздића и уз помоћ и подршку Чехословачке Републике, пројектант Багенски био је *техничко* и строги инструктор. Свакодневно је надгледао радове и раднике „нагоио да скидају са зида и по неколико стена, само зато што један камен, по њему, није одговарао“⁷³⁶ за покољења, сведчи Радиша Васић из Горње Бадање.

Вредном руском инжењеру, током свечаности на Церу, уручен је Орден св. Саве V степена.⁷³⁷

Багенски је бесплатно урадио и план за Дом Шабачке народне књижнице и читаонице, чијом је изградњом Управа била окупирана крајем 1930. и почетком наредне године. Пројекту је претходила скица, о којој су се изјаснили чланови Управног одбора ШНКЧ, а пројектант је понудио да буде и надзорник радова. Записник са 19. седнице Управе, од 18. децембра 1930, сведочи да је изнад Књижнице планиран Музеј а изнад Читаонице стан за послужитеља. Зграда је требало да буде подигнута на плацу до цркве, који је поклонило Удружење резервних официра и ратника, на месту порушене основне школе у којој је неколико година била библиотека (1860-1864). Фасада једносpratнице требало је да буде без украса и да прати споменик, планиран испред ње. Пројектант је средином фебруара

733 МИАШ, Мачванска водна задруга Шабац, 1931.

734 *Подринске новине*, бр. 57, 2. август 1931.

735 Миливоје Васиљевић, *Церу с љубављу*, стр. 254-256

736 *Шабачки гласник*, 15-28. јун 1928.

737 *Шабачки гласник*, бр. 65, 8. јул 1928.

прихватио да што пре заврши коначни пројекат, како би у пролеће 1931. могла да почене изградња.⁷³⁸

За члана нове општинске управе Багенски је изабран у априлу 1932. године.⁷³⁹ Сачуван је и податак да је „без награде“ урадио план и надгледао изградњу игралишта Шабачког тенис клуба, који је у пролеће 1933. основан на иницијативу неколико љубитеља белог спорта. Због тога су се чланови Клуба, са захвалношћу, дуго сећали „вредног и заузимљивог“⁷⁴⁰ инжењера.

Зна се да је био члан управе и Смучарског клуба у Шапцу, а изабран је на оснивачкој скупштини одржаној 23. јануара 1933. у шабачкој Касини.⁷⁴¹

А колико је Сергије Багенски волео и патио због изгнанства из Матушке Русије може се само претпоставити. О терору и неугаслој вери у васкрс руске царевине говорио је 30. марта 1930. године, на протестном збору у препуној сали хотела „Париз“. Шабац је тада проговорио срцем. Скупу је присуствовао и епископ Михаил, а сви Шапчани су се одазвали апелу за помоћ *мученици Русији*.

Председник Чехословачке Републике Томаш Масарик одликовао је инж. Багенског 1931. године Златном медаљом I реда.⁷⁴²

Сергије Багенски умро је 13. новембра 1933. године.⁷⁴³ Сахрањен је у непосредној близини доњошорске цркве, а до вечне куће пратило га многобројно грађанство. Са балкона Шабачког суда, у име града којем је даровао знање и себе целог, опростио се управник извозне банке Ђока Јовановић. У посмртном слову истакао је „услуге“ које је покојник учинио Шапцу и Подрињу, изградњу многих општинских објеката и подизање споменика на Церу, Гучеву и Шапцу. На Доњошорском гробљу, у име Водне задруге говорио је благајник Коста Стејић. Председник шабачке општине Петар Гроздић, са очима пуним суза, опростио се од пријатеља са којим је сарађивао пуних 12 година.

Из изјаве захвалности, коју је у локалном листу потписала породица, очигледно је да је инж. Багенски дуго боловао. Др Хаим Русо, др Цигановић и др Јуришић настојали су да га „отргну из канџи немилосрдне смрти“. Ожалошћени су захвалили свима који су им се нашли у тешком часу, а нарочито протојереју Шљивићу, банкару Јовановићу, председнику општине Гроздићу и одборницима - „на заузимању око извршења погребња“.⁷⁴⁴

Леп споменик, са ликом Багенског у рељефу, подигли су: „Удружење резервних официра и ратника Шапца, Мачванска водна задруга са особљем, другови и пријатељи“.⁷⁴⁵

738 Од Читалишта шабачког до Библиотеке шабачке, стр. 106-107

739 Подринске новине, бр. 94, 10. април 1932.

740 Шабачки гласник бр. 30, 26. јул 1934.

741 Шабачки гласник, бр. 5, 28-29. јануар 1933.

742 Шабачки гласник, бр. 7, 28. и 29. јануар 1931.

743 Подрински весник, бр. 34. и 35, 18. и 25. новембар 1933.

744 Подрински весник, бр. 34. и 35, 18. и 25. новембар 1933.

745 Према запису на споменику.

И Сергијев брат Аркадио (Александар) БАГЕНСКИ био је Шапчанин, шеф једног од десетак *отсека* Хидротехничког Одеља. У Шабац је дошао са ћерком Хиљдом и сином Игором, рођеним 21. марта 1904. у Јекатеринодару. У шабачку Мушку реалну гимназију Игор се уписао 22. децембра 1921. године, са завршеним IV разредом руске реалке, али је већ 1. марта 1922. напустио школу. Венчани лист Ирине и Ивана Феодоровича ТРЕЈГУТА казује да је Игор Багенски у јуну 1931. године био бродски моториста. Попис становништва града Шапца из 1937. открива да се школовању ипак вратио, јер у њему пише да су он и сестра тада били студенти технике. Из тог документа закључује се и да су две породице Багенски живеле заједно.⁷⁴⁶ Нико од њих, међутим, није заувек остао Шапчанин.

Александар Бучин, кадет ростовске војне гимназије и шабачки инжењер

Александар Димитријевич БУЧИН родио се 25. јануара 1902. у Москви. Био је син Димитрија и Татијане, рођене ЈАЗАРОВ.⁷⁴⁷ Одрастао је у породици са шесторо деце, уз четири брата и две сестре. Када је имао четири године преселили су се у Ростов на Дону, где су имали фарбику слаткиша, бомбона и чоколаде. Татијана Бучин рано је остала удовица, јер је Димитрије 1915. погинуо у железничкој несрећи, али је сву своју децу ишколовала.

После основне школе, 1917. године, Александар се уписао у ростовску царску војну гимназију. Октобарска револуција затекла га као кадета, а у емиграцију кренуо је са целим одељењем. У Одеси су се укрцали у брод за Бугарску. Током путовања су растурени, а шеснаестогодишњи Александар искрцао се на савском пристаништу у Београду. Радио је најтеже лучке послове, уносио угаљ и прао судове у „Касини“, а живео је у баракама на Сави.

Од школовања није одустао, па је завршио гимназију и Грађевински факултет (1929). Документ који чува његов унук - имењак, сведочи да је током студија радио у грађевинском сектору, у Саобраћајном одељењу Општине Београд. Израђивао је техничке планове за кадрмисање улица и вршио сва потребна снимања на терену. Као дипломирани инжењер радио је на хидрометријским мерењима Дунава, код Карабурме и Богојева, Саве, Драве, Дрине, Тисе, Тимока, Млаве, Пека и Велике Мораве.

У Шабац је дошао 22. фебруара 1930. године.⁷⁴⁸ Министарство грађевине поставило га тада за инжењера - дневничара за израду општинског регулационо-нивелационог плана. Поверени посао завршио је за шест месеци, 9. септембра, а сачувано Уверење сведочи да је при том „показао пуно воље и приљепности и да је за брзу и солидну израду ... и уштеду, у времену за 40% а у новцу 46% од одобреног предрачуна, одлуком одбора општинског од 14. јуна 1930. похваљен рад Грађевинског одељења односно лица која су на томе послу радила“.⁷⁴⁹

746 МИАШ, Попис становништва града Шапца по улицама, год. 1937, XXIII, 39

747 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1935.

748 МИАШ, Општина шабачка, Попис становништва општине града Шапца, грађанство, 1943.

749 Према документу који чува унук Алаксандра Бучина.

Инжењер Бучин је 15. јануара 1931. изабран за помоћника шефа Грађевинског одељка, односно, за другог инжењера општинског, са платом од 300 динара.

Радио је потом планове за израду градске канализације, водовода, кланице, марвеног трга, пијаце за животне манирнице, управне зграде фабрике „Зорка“ и Зоркине колоније, а био је и надзорник изградње хотела „Зелени венац“. Документи које у Шапцу чува његов унук Александар сведоче да је у служби увек био „марљив, вредан, поуздан“.

На државни посао дао је отказ, и 1932. године основао приватну фирму за пројектовање и изградњу.

Са Ружицом, ћерком гостионичара Ђорђа и Љубице Константиновић, тада учитељником у Дербцу, верио се у јулу 1935. године а у шабачкој цркви венчали су се 19. августа/1. септембра. Кумовали су им Ђорђе М. Јовановић, директор банке, и шеф Техничког одсека Боривоје Д. Костић. Према породичној причи, младожења се прво упознао са младиним братом, банкарским чиновником Мијом Константиновићем. Младожења је тада био повлашћени инжењер шабачки, а његова девет година млађа изабраница рођена је 1. септембра 1911. у Шапцу. Заједнички живот започели су у *Масариковој 29*, а Ружица је тада престала да ради у школи у Јаловику и поднела оставку на државну службу.⁷⁵⁰

Инжењер Бучин био је средњег раста, а Шапчани га памте по оштрини и строности. Велику породичну кућу у *Улици Лазе Лазаревића бр. 4*, у близини Великог парка, изградио је 1939. године. Журио је да свој дом заврши и опреми, пре но што му се роди друго дете, јер је са супругом и сином Димитријем - Митом био подстанар. Према деци био је строг, али их је обасипао пажњом и љубављу а за празнике и поклонима.

Био је страствен ловац. У Ростову је као дечак ишао у лов на дивље патке, а у Шапцу је углавном ловио у кленачкој шуми. Као члан Шабачког ловачког друштва, у марту 1933. изабран је за секретара.⁷⁵¹ Одгајао је десетак ловачких паса и у одвојеном делу дворишта држао их и дресирао према врсти лова. Фотографија коју чува његов унук Александар, сведочи да је једанаест шабачких ловаца 25. новембра 1934. у лову у Сенајским барама, одстрелило 23 зеца и три лисице. „Деда је волео и да се карта у Касини, код Лола Бањца“, уз осмех, такође прича млади Бучин.⁷⁵²

Идилчан породични и професионални живот шабачког Руса Александра Бучина, међутим, прекинули су ратни добоши. Као држављанин Краљевине Југославије мобилисан је и послат у Коцељеву, а крај Априлског рата затекао га у Ваљеву. После капитулације вратио се у Шабац, а када су у град ушли Немци његов кабинет преузео је високи немачки официр. Прота Глиша Бабовић је забележио да је инг. Бучин спасао Шапчанке, које су у септембру 1941. однеле храну заточенима у логору у Јарку а усташе их при повратку

750 *Шабачки гласник*, бр. 29, 10. и 11. јул 1935; *Шабачки гласник*, бр. 37, 5. 6. септембар 1935; *Шабачки гласник*, бр. 50, 4. и 5. децембар 1935.

751 *Шабачки гласник*, бр. 11, 11. и 12. март 1933.

752 Изјава дата аутору

затвориле у кленачку школу. На њихову срећу, Александар је трећи дан дошао у Кленак - јер му је ту била породица - и „израдио им пропуснице од немачке команде у Шапцу“.⁷⁵³

Припадници ОЗНЕ ухапсили су га у октобру 1944. године, пред сином и ћерком који су се играли у дворишту. Успео је само да изговори: „Ружице, чувај децу“. Биле су то његове последње речи упућене породици. На шабачком железничком мосту стрељан је након три дана, 27. октобра, без суђења и пресуде. Име му је освануло на списку залепљеном на Ранковића апотеци, а породица је избачена на улицу.

У породичну кућу Бучинових усељена је ОЗН-а. Ружици су одузета и грађанска права, а Слободан Борисављевић јој због познанства са њеним братом оставио сат и по времена да нађе кола и натовари најнужније ствари! Сместили су се тада код старамажке Љубице Константиновић, у *Карађорђевој бр. 69*.

Одлуком Среског суда у Шапцу, 24. априла 1946. године, конфисковани су им зграде и плацеви у *Лазе Лазаревића бр. 4* и *Стојана Новаковића бр. 28*, вила у Бањи Ковиљачи, и 7.573 окупацијска динара, а „стан остављен на коришћење удови Ружи“.⁷⁵⁴

Настали су дани голготе за породицу Бучин. Без средстава за живот, на терету фамилије, били су све док се Ружица није запослила у фабрици „Воћар“. Захваљујући пријатељици Вуки Поповић, првој председници Народног одбора ослобођеног Шапца и првој жени посланику у Скупштини Народне Републике Србије, вратила се потом у про-свету. Од 1946. била је заменик директора основне школе у Лајковцу, а након повратка у Шабац учитељевала је у Ориду. Учитељица је била и у Мајуру, а 1968. је пензионисана. Умрла је 1996. године, окружена пажњом деце и унука.

Димитрије Александрович БУЧИН родио се 7. септембра 1936. у Шапцу. Као шабачки гимназијалац са мајком и сестром живео је код баке Љубице. Његова разредна у V разреду Рада Т. Адамов, професор историје у шабачкој Вишој мешовитој гимназији (1951/1952), записала је да је интелигентан и да логички мисли, али да „није увек вредан ни истрајан“. После гимназије уписао се на београдски Правни факултет, али је студије напустио и као референт за осигурање запослио се у „Зорки“. Радио је потом у осигуравајућим кућама „Триглав“ и „Копаоник“. Оженио се Шапчанком Вером Савковић, и 1964. добио сина Александра. Умро је 1997. године у Шапцу. Почива на Доњошорском гробљу, а упамћен је као одмерен, пријатан и тих човек.

Димитријев јединац Александар завршио је Вишу медицинску школу у Београду, и као виши физиотерапеут ради у Општој болници у Шапцу. Ожењен је Вером Гавриловић, и има сина Луку (2000).

Татјана Александровна БУЧИН рођена је 22. марта 1939. у Шапцу. Пети разред у шабачкој Вишој мешовитој гимназији завршила је 1953/1954. са одличним успехом. Школски документи говоре да је награђивана књигама, да је интелигентна, амбициозна,

753 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 260

754 МИАШ, Регистар лица чија је имовина конфискована и стављена под секвестер (1945. и 1946. год.)

„помало самоуверена“, да се није ограничавала на рад у школи, и да је била „активна и фискултурница“. Завршни испит положила је 1956/1957. и у Београду уписала право, али факултетску диплому није стекла.

Радила је у београдском осигуравајућем друштву „Дунав“.

Са Ђорђем Павловићем има три кћери: Ану (1964), која је дипломирала етнологију на Филозофском и сликарство на Факултету примењених уметности, и близнакиње Александру и Ивану (1965). Александра је завршила хидротехнику на Грађевинском факултету. Ивана је клинички психолог и удата је за Сашу Вулету, са којим има ћерку Сару (1996) и сина Петра (2000).

Деца инг. Александра Бучина су 1977. ишла у Русију да нађу рођаке, са којима се Татјана дописивала од своје дванаесте године. У Ростову су упознали две тетке и два стрица. Загрлили су и очевог најстаријег брата Васју, који је због Александровог бекства 30 година провео у Сибиру.

Унук-имењак био је у дединој домовини 1980. и заувек памти „изванредан осећај припадности и сиротињу својих рођака“. У Шабац је са ћерком долазила сестра од стрица његовог оца. Контакт су изгубили у време НАТО бомбардовања. Готово је немогуће да га поново успоставе, с обзиром да у именуку Ростова више нема Бучина, јер су женска деца након удаје променила презимена.

Некадашњи кадет ростовске војне гимназије и шабачки инжењер, на захтев ћерке Татјане и унука Александра, рехабилитован је 8. маја 2007. године. Општински суд у Шапцу тада је утврдио, да је инж. Александар Бучин лишен живота „од стране припадника Партизанског покрета ... из идеолошко-политичких разлога, као жртва прогона и насиља“.⁷⁵⁵

Инжењер Михаило Смаглијенко градио двор на Дедињу

Михаило Исидорович СМАГЛИЈЕНКО, син Исидора Никитовича и Татјане Ивановне СЛУСАРЕНКО, родио се 1. јуна 1886. у Златопољу, у Срезу Чигорењском Кијевске губерније. У Златопољску гимназију ступио је у августу 1907. године. Копија Уверења о зрелости, коју је издало Министарство просвете а коју чувају Михаилови потомци, сведочи да је 28. априла 1915. с одличним успехом завршио „пуни осморазредни курс“.⁷⁵⁶

Октобарска револуција и Први светски рат затекли су га под оружјем. У марту 1919. био је командир у 15. Тереско Пластунском батаљону, под командом генерала Бредова. Рањен је 18. јануара следеће године, утоварен у војно-санитетски воз бр. 270 и због лечења по личној жељи евакусан у Одесу. Првог маја 1920. примљен је у Интендантски одред 1. Кизљаро-Черобенског пластунског батаљона Тереско козачке војске.⁷⁵⁷ Избеглица је постао након шест месеци, 8. децембра, сведочи Потврда Државне комисије Краљевине Срба,

755 Гојко Лазарев, Миољуб Мијушковић, *Под маљем идеологије*, стр. 109

756 Према документима које чува породица Смаглијенко.

757 Исто

Хравата и Словенаца бр. 2788. Случај је хтео да у избегличком транспорту упозна Теодора БОЈАРИНОВА и Ивана ТРЕЈГУТА, и да сва тројица постану Шапчани.

Михаило Смаглијенко имао је дугуљасто лице, плаве косу и очи, нос правилан, стас „вишљи“, а српски језик до смрти је умекшавао. Редован студент Краљевске техничке високе школе у Загребу постао је у октобру 1921. а дипломирао је, како пише у његовом индексу, 25. липња 1926. године.

Док је био студент технике - „практичар“ - радио је у Државној железници у Љубљани (1924). Радни век почео је 1. јуна 1927, као инжењер у Грађевинском одсеку Управе двора у Београду. До 31. јануара 1930. радио је на изградњи двора на Дедињу и адаптацији „Сељачке куће“ на Опленцу. Породица Смаглијенко чува пропусницу коју је Михаилу издао Економат Задужбинског имања краља Петра на Опленцу, за слободан улаз у дворско здање и кретање „по службеној потреби“.⁷⁵⁸

Био је потом инжењер Прашке банке у Загребу, и београдског Грађевинског предузећа „Константин Марков“ на изградњи Дечанско-љумбарског канала у Метохији (1931-1932). Као акордант француског грађевинског предузећа „Батињол“ четири године радио је на изградњи моста Земун - Београд, Панчевачког рита и железничке пруге Приштина - Пећ. У истом својству, у Грађевинском предузећу „Иван Куканов“ из Книна, градио је војне објекте и кеј код Св. Магдалене (1936-1938). Као акордант теренске секције у Лапову регулисао је корито Велике Мораве (1938-1939), а онда био инжењер Конструктивног бироа „Лаза Костић“ на регулацији реке код Багрдана (1939-1942). Као инжењер Теренске хидротехничке секције у Смедеревској Паланци регулисао је токове Јасенице, Кобуршнице и Великог Луга (1942-1943). Технички руководиоцац и в.д. директора Горњо-моравске водне задруге у Ђуприји био је до 31. децембра 1944. године, када је премештен у Шабац.

Шапчанин је остао заувек. Са породицом је становао у *Војводе Мишића* и у *Краља Александра*, све док није подигнута стамбено-пословна зграда Водне заједнице „Подриње“ - са црпном станицом - у *Јанка Веселиновића бр. 29/а* (1957).

У Пословној књижици Михаила Смаглијенка налази се и податак да је 6. фебруара 1945. био на пумпној станици на Чеврнтији. Ципом марке *ландровер* Водне заједнице стигао је до Кочиного канала, и свуда где је требало. Инжењер и технички директор Подринске водне заједнице био је од 1. јануара 1945. до 1962. године. Звање вишег грађевинског инжењера добио је 10. маја 1951, хидротехничког саветника 1952, а 1961. постао је виши хидротехнички саветник.

Захтев за пензију поднео је у фебруару 1962. године, али му Срески завод за социјално осигурање у Шапцу није признао радни стаж који је провео као „акордант у својству грађевинског предузимача“. Због тога се жалио Републичком заводу, и у жалби написао: *„Данас сам стар и потпуно оболео. Цео свој радни век био сам принуђен да радим ради издржавања себе и своје породице и сада при крају живота тешко ми пада да ми се овај период не*

*признаје у радни стаж, утолико пре што ми баш овај период недостаје до пуног пензијског стажа...*⁷⁵⁹ Жалба му је усвојена, а пензију је почео да прима 1. фебруара 1963. године.

У свом стану у згради Водне заједнице, чије је двориште претворио у праву цветну башту, после дуге и тешке болести, инжењер Смаглијенко умро је 5. јула 1976. године. На самрти је дозивао своје из Русије, иако је између два рата имао контакт само са сестром Машом. Почива на Доњошорском гробљу, а Шапчани још памте да је био висок, маркантан, јако добар али строг, и као шеф и као родитељ, и да је славио женину славу Аранђеловдан.⁷⁶⁰

У браку са Вукосавом Љубичановић, рођеном 22. октобра 1912. у Ћуприји, инж. Михаил Смаглијенко добио је двоје деце, Татјану и Момчила.

Татјана Михаиловна СМАГЛИЈЕНКО рођена је 17. маја 1940. у Београду. Четврти разред у ОШ „Лаза К. Лазаревић“ у Шапцу завршила је 1953/1954. и у шабачкој Вишој мешовитој гимназији уписала се у V. Завршни испит положила је школске 1957/1958, а похађала је и Музичку школу. Свирала је виолину, и била члан Народног оркестра КУД-а „Абрашевић“.⁷⁶¹ Школски документи сведоче да је била одличан ђак, а професор Јован Матић уз њено име записао је да је интелигентна, мирна и повучена, јако поштена и дисциплинована, и да „има неко патријархално васпитање“. Дипломирала је на Пољопривредном факултету у Београду. Са троје деце и мужем Миланом Миловићем, рударским инжењером, живела је у Лепосавићу код Косовске Митровице. Умрла је 9. марта 2009. у Београду. Њена два сина су у Кептауну, а ћерка је напустила Дубаи и живи у Калифорнији. Има и две унуке.

Момчило Михаилович СМАГЛИЈЕНКО родио се 17. новембра 1943. у Београду. Имао је две године када је заувек постао Шапчанин. После основне школе завршио је београдску Средњу техничку „Никола Тесла“ и уписао се на Електротехнички факултет. Студије је напустио и запослио се у суботичкој Индустрији електромотора „Север“ (1964-1969).

Са Љиљаном Кујунџић, колегиницом са посла, венчао се у Суботици 18. јануара 1969. и вратио у Шабац. Исте године добили су сина Владимира, а потом ћерку Катарину. Михаило је радио у Институту за заштиту на раду, у Зоркиној фабрици вештачких ђубрива у Шапцу и у Шећерани, а Љиљана у техничкој припреми у „Белим лимовима“ и у „Ју-стилу“. У инвалидску пензију отишао је 1997. и тада се први пут упутио у очеву домовину. Умро је 29. маја 2003. године. Почива на Новом гробљу у Шапцу.

Владимир Смаглијенко живи са мајком, у стану који је подигао његов деда. Унук инжењера Михаила, као шабачки гимназијалац награђиван је из математике, а електро-технику је завршио у Београду (1986). Радио је у „Белим лимовима“ (1998-2002), а онда у Словенији у „Медитрејду“. У родни град се вратио после три године и запослио у „Галебу“ (2005-2011). До 2013. био је у „Модем офису“ у Београду. Од тада - као стручњак за „навижен

759 Жалбу чува породица Смаглијенко.

760 Према сведочењу Михаилове снахе Љиљане Смаглијенко.

761 Жарко С. Јовановић, Зоран Ж. Јовановић, *Сто година Културно-уметничког друштва „Абрашевић“ у Шапцу 1905-2005*, стр. 535

програм“ - од куће ради за Интернационалну организацију за очување природе (IUCN), чије је седиште у Женеви, која окупља 58 држава.

Катарина, унука Михаила Смаглијенка, родила се 1975. у Шапцу. Завршила је Шабачку гимназију и студије метеорологије, а онда због беспарице отишла у Кејп Таун. У Африци је живела седам година и радила по кафићима, док се није удала за Енглеза Дејвида Фишера. Данас живи у Лондону.

Брат Јура Градов бициклом први стигао до Јужне Србије

Јуриј Андрејевич ГРАДОВ, син Андреја и Катарине, био је шабачки педагог, спортиста, истакнути соко и музичар. Рођен је 30. октобра 1892. у Тифлису, на Кавказу. Завршио је Реалку у Владикавказу, школске 1910/1911, и Војно инжењерску академију. Имао је чин пуковника. У Шабац је дошао као избеглица, 1. новембра 1920. године, а као одличан и свестран спортиста одмах је запажен и ангажован за наставника гимнастике.

Са женом и двомесечном ћерком, тада је живео у Топузовића кући.⁷⁶²

Полина, супруга Јурија Градова, родила се 15/28. августа 1896. у Волгороду у Русији. Била је кћи Лукијана и Емилије КУПИЈЕВ. Завршила је четири разреда основне школе и цео живот била домаћица. Шапчани су је звали Крошка. Шапчанка Вера Павловић памти да је брачни пар Градов у време њене удаје за Пају Лабуда живео у њиховом комшилуку, у Масариковој бр. 42 (данас је то Таковска 20), и каже:⁷⁶³

-Становали су у монтажној кући, са чесмом у средини собе, коју им је општина дала када су се иселили из Соколског дома. Госпођу Крошку упознала сам на својој свадби а бакропис, који су нам донели као свадбени дар, Паја и ја и данас чувамо. Била је крупна жена, сушта супротност мужу, одважна, добра комшиница и домаћица, али, некако далека. Знам да је на дистанци била из страха. Увек се облачила у цицану хаљину, да се не би истицала. Изузетно скромно, као у интернату, живели су и те 1963. године. Имали су два гвоздена кревета, шпорет на дрва, две столице, а једном ми је рекла да нове ствари не купују јер се боје нове селидбе и револуције. Причала ми је и да су, када би са децом ишли на Златибор, носили сламарице и посуђе. Патила је што неће имати ко да је гледа после Јурине смрти, јер је он већ боловао од астме.

Старију кћерку Ирину, Полина је родила 2. августа 1920. у Челиштопољу у Русији, и са двомесечном бебом у наручју пошла у избеглиштво. Ирина је одрасла у Шапцу, а завршила је три године Правног факултета и радила као чиновник банке. Током Другог светског рата зарађивала је као службеница немачког Бироа, под чијим је надзором била и Шабачка књижница и читаоница. Према запису Митра Ћ. Јовановића, госпођица Гра-

762 МИАШ, ГНО Шабац 11644/50; Књига пописа 1947.

763 Изјава дата аутору

дов била је згодна и - вероватно - заљубљена у младог Немца из Сомбора, шефа Бироа. Испунила је Јовановићеву молбу и успела да неке забрањене књиге не буду спаљене, да их из кафане „Мира Маре“ склоне у *Јевремову бр. 22*, у Митрову момачку собу.⁷⁶⁴ Зна се и да је Ирина 1944. године отишла са Немцима.

Млађа Крошкина кћи Светлана Јурјевна родила се 20. новембра 1924. у Шапцу. После основне школе, 1936/1937, у родном граду уписала се у I разред Мушке реалне гимназије. Школовала се у добрим условима и била одлична ученица. Школски документи казују да је била „прилично дрска и слободна“, али „врло интелигентна и уредна“.⁷⁶⁵ Споменик на шабачком Доњошорском гробљу открива да је умрла 1940. године, а неки Шапчани тврде да је извршила самоубиство.

Пуковник Јуриј Андрејевич ГРАДОВ био је атлета, низак и гибак, фини, културан и омиљен. Шапчани причају да је одбојку играо сам против шесторице и да је свирао неколико инструмената, трубу, кларинет, саксофон и клавир. У јуну 1921. постављен је за наставника гимнастике у Мушкој гимназији у Шапцу.⁷⁶⁶ У школској 1921/1922. био је стални хонорарни наставник вештина. Зна се такође да је јавни час ученика Шабачке гимназије и Подринске учитељске школе, 15. маја 1938. године, успео захваљујући њему и наставници Јустини Павловић. Новине су забележиле да су одлични резултати тада постигнути у „простим вежбама“⁷⁶⁷ лакој атлетици и хазени.

А када је Учитељско одељење Шабачке мушке реалне гимназије 1925. прерасло у Подринску учитељску школу Градов је био у првој групи њених педагога, контрактуални привремени учитељ вештина.⁷⁶⁸ Предавао је и у шабачкој Женској реалној гимназији (1940-1941, 1946-1951), а од 6. септембра до 30. децембра 1949. године био је в.д. директора те школе.

Био је строг просветни радник. Драгољуб Остојић, матурант 1927/1928, оставио је занимљив запис о свом наставнику:⁷⁶⁹

./.../Два Јована - Шкулић и Јовановић - никако нису могли да промене ногу и корак у маршу на часу гимнастике. Зато је „брат“ Јура Градов, како смо звали наставника гимнастике, увео нову команду у маршу и цело време је викао уместо: лева - десна, лева - Јоване! И ми смо марширали. Али глас „брат“ Јуре је толико одјекивао међу зидовима Гимназије да су сви разреди морали затворити прозоре.

764 Митар Ђ. Јовановић, *Шапчани и Шапчанке*, стр. 121-122

765 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије

766 *Подринска демократија*, бр. 18, 12. јун 1921.

767 *Шабачки гласник*, бр. 22, мај 1938.

768 *Подринска учитељска библиотека*, бр. 1 и 2, 1926.

769 *Споменица шабачке гимназије 1837-1937*, стр. 225

Јурије Градов је пред одбором сталне испитне комисије за полагање испита за учитеље вештина, у Београду 23. марта 1932, стекао диплому средњошколског учитеља гимнастике.⁷⁷⁰ У VIII положајну групу постављен је 21. априла 1933. године.

Био је неуморан и као спортски радник, и као педагог. Многе генерације Шапчана захваљујући њему заволеле су спорт. Под његовим будним оком засјала је спортска звезда гимназијалца Драгутина Лазаревића Цакана, чији је таленат препознао и неговао до студентских дана и одласка у Београд. Цакан је постигао одличне резултате и био државни репрезентативац: у вис је скочио преко 180 cm, у даљ око 7 m, а 100 m трчао је за 11 секунди.

У Соколском друштву, чије је оснивање 1894. године покренуо колегијум Шабачке гимназије, Градов се активирао чим је дошао у Шабац. Прва послератна соколска академија приређена је у јануару 1921. у хотелу „Централ“, а начелник шабачких сокола Едуард Хора одлазећи из Шапца 1922. године поручио је Шапчанима: *„Немојте задавати себи бриге што се ја враћам кући у Чешку. Ту је брат Јура. А он је добро упознат са соколством и соколским радом. Ја у њему имам пуно вере и наде за добар будући рад“*.⁷⁷¹ Ласкаво мишљење Градов је оправдао. Одмах је изабран за начелника, а под његовом управом Друштво је напредовало, постизало успехе и достигло завидну висину.

Уочи сваке Нове године организоване су соколске академије, а током лета јавни часови вежбања. Већ у мају 1923. одржана су 63 часа, у којима је учествовало 260 вежбача. И на слетовима су постизани успеси: на Покрајинском слету у Осјеку (1921), Првом југословенском свесоколском слету у Загребу (1924), Свесоколском слету у Паргу (1926), Другом слету Жупе Београд (1926), Првом нараштајском слету Жупе Београд (1927), Првом свесловенском соколском слету у Београду (1930) и слету у Прагу (1932). Шапчани су од 1928. били и на свим жупским надметањима, освајали колективне похвале и признања, и у Шабац донели 30 појединачних диплома.

Зна се и да је наставник Јуриј у свом стану - у Топузовића кући у *Јевремовој улици* - примао пријаве за југословенски слет сокола, који је од 12. до 15. августа 1922. одржан у Љубљани.⁷⁷² Исто је чинио и за љубљански слет, одржаван од 25. до 29. јуна 1926, а начелник је био и 1930. године.

Соколско друштво је 1. априла 1933. приредило велику и добро припремљену академију, са одабраним програмом, а посебну похвалу добио је брат Јура јер је „све тачке спремио и дао све од себе да академија успе“.⁷⁷³ Шабачки соколи су убрзо основали Стрељачки одсек и у свој рад увели ту „грану Тиршовог система“,⁷⁷⁴ а сва ближа обавештења давао

770 МИАШ, ГНО Шабац 11644/50.

771 *Подрински весник*, бр. 62, 3. јун 1934.

772 *Шабачки гласник*, бр. 13, 25. јун 1922.

773 *Подрински весник*, бр. 2, 8. април 1933.

774 *Подрински весник*, бр. 3, 16. април 1933.

је начелник Градов. Шапчани су му клицали и при освећењу соколске заставе, јер је имао „лавовски део заслуга“ што је све протекло у најбољем реду.⁷⁷⁵

Изузетно се ангажовао и у подизању зграде Соколског дома, а у његовој канцеларији могле су да се добију информације о свим понудама за довршење радова. Сачуван је и податак да је првих дана 1935. примао пријаве за Мачевалачку секцију, која је била у оснивању.⁷⁷⁶ Основао је и Соколски оркестар, чији су чланови углавном били његови ђаци. А када је формирао Луткарско позориште у „гињолској техници, чији су главни аниматори и педагози били ученици и ученице Учитељске школе, покушао је да уведе и марионетску сцену“.⁷⁷⁷ Материјални разлози, међутим, угасили су обе.

Неуморни наставник гимнастике почетком јула 1935. из Шапца је бициклом кренуо за Јужну Србију, и постао први спортиста који се на то осмелио. Дуг и напоран пут - преко Крагујевца и Београда - „предузео је сам, пошто су неки његови пријатељи одустали од путовања“.⁷⁷⁸ Натраг се вратио другим путем, такође бициклом, забележиле су тадашње новине.

Оставку на начелничко место у Соколском друштву поднео је после 17 година, на скупштини која је одржана 12. фебруара 1939. Говорећи о начелниковању брата Јуре др Михаило Градојевић тада је истакао заслуге и агилност, а соколски старешина др Драгомир Туфегџић нагласио техничку и музичку делатност и нарочито подвукао „заслуге око подизања Соколског дома“.⁷⁷⁹

Немци су Јурија Градова 1941. позвали на сарадњу, а када је одбио отеран је у заробљеништво у Немачку. После Другог светског рата вратио се у Шабац. У стану у *Стојана Новаковића бр. 57* дочекала га само Полина, срећна што се предомислила и није отишла са Ирином и Немцима него се вратила да чека свога Јуру. Шапчани кажу да су се обоје до краја живота стидели Ириног одласка са окупаторским снагама и увек су говорили да је - нестала.

У ФНРЈ Јуриј Градов наставио је са педагошким радом: у Државну женску реалну гимназију по одлуци Министарства просвете Србије, 10. маја 1946. године, „преузет је у службу по повратку из заробљеништва и распоређен за учитеља вештина“.⁷⁸⁰ Предавао је и руски језик, а школске 1947/1948. био је наставник и у шабачкој Државној мушкој гимназији. Пензионисан је током школске 1951/1952.

У Музичкој школи почео је да ради као хонорарни наставник 1948/1949, у класи трубе и тромбона, а 1957/1958. замењивао је директора оркестра и хоровођу школског хора. Поново је пензионисан на почетку школске 1961/1962. године.

775 *Радикал*, бр. 269, 20. јун 1926.

776 *Шабачки гласник*, бр. 3, 14. јануар 1935.

777 Светзар-Цвеја Јовановић, *Летопис Педагошког одељења, Подринске учитељске школе - Педагошке академије*, стр. 225 („Именик“, стр. 9)

778 *Шабачки гласник*, бр. 29, 10. и 11. јул 1935.

779 *Шабачки гласник*, бр. 7, 18. фебруар 1939.

780 МИАШ, ОНО Шабац, Одељење за просвету, 1945-1947, VII - 15661/46

Активан је био и у КУД-у „Абрашевић“: дириговао је Дувачким оркестром и био међу првим послератним члановима Хорске секције. У управу је изабран на годишњој скупштини, одржној 31. децембра 1953. године, а 7. фебруара 1955. постао је један од 23 члана Одбора за прославу 50-годишњице „Абрашевића“.⁷⁸¹

Јуриј Градов умро је у Шапцу 20. новембра 1964. године. Почива на Доњошорском гробљу, а Полина му се придружила 28. децембра 1983. године. Њихов споменик, у огради од кованог гвожђа, обновљен је у 21. веку. Бивши ученици наставника Градова настојали су да код градских власти издејствују да *брат Јура* добије улицу у Шапцу, али, то још није реализовано.

Хоровођа Всеволод Дудник, почасни члан Шабачког певачког друштва „Занатлије“

Всеволод Алексијевич ДУДНИК родио се 22. фебруара 1900. године у Умању у Кијевској губернији. Био је син Алексија Д. Дудника и Варваре, рођене ШЕЉИХОВ.

Хоровођа Шабачког певачког друштва „Занатлија“, основаног 1. септембра 1924, постао је 11. маја 1926. и водио га до 1. августа 1931. године. Сачувано је Уверење, издато крајем 1933, које сведочи да је био „прилежан и марљив у раду“. Документ казује да је тада због трудољубивости постао почасни члан, и да је тим поводом добио диплому.⁷⁸²

У надзорни одбор Југословенског певачког Савеза жупа „Толингер“ изабран је 4. септембра 1932. године, а 26. септембра 1937. постао је хоровођа истоимене Певачке жупе.

Дудник је руководио и најстаријим Шабачким певачким друштвом, које је основано 1865. године у Шапцу. Локалне новине сачувале су податак да му је Козачка станица у Шапцу исказала јавну захвалност као хоровођи овог Друштва, јер је дириговао хором када је 19. фебруара 1933. даван помен официрима и војницима погинулим у борби са бољшевицима у Русији.⁷⁸³ Један сачувани документ сведочи да 3. марта 1940. на годишњој скупштини Ш. П. Д. „Занатлије“ - као хоровођа Шабачког певачког друштва - није могао да наступи у шабачкој цркви, јер по савету лекара пет-шест дана није смео из постеље.

Оставку на место хоровође поднео је 1. августа 1940. године и вратио се у Шабачко певачко друштво „Занатлија“, а колико је његово умеће уважавано сведочи писмена дозвола да - све до преласка на нову дужност - може да води хористе оба хора.

Сачуван је и податак да је на дочеку Нове 1941. дириговао Џез оркестром, и зарадио 80 динара. Да је тада имао материјалних тешкоћа говори опомена адвоката Одјевног завода Royal из Загреба, која је стигла на Божић јер Управа „Занатлије“ није обустављала

781 др Жарко С. Јовановић, Зоран Ж. Јовановић, *Сто година Културно уметничког друштва Абрашевић у Шапцу 1905-2005*, стр. 149, 534

782 МИАШ, Шабачко певачко друштво „Занатлије“

783 *Шабачки гласник*, бр. 12, 18. и 19. март 1933; Види поглавље *Промеморија*

1/3 Дудникове зараде. Не зна се како је проблем решен, али се зна да је хоровођа 15. октобра 1941. године поднео оставку и захвалио свима на „најлепшем понашању“⁷⁸⁴ према њему током дугогодишњег рада.

Владимир Дудник био је и шабачки зет. У саборној цркви Св. апостоли Петар и Павле 11/24. новембра 1927. венчао се са Милицом, разведеном од писара Првостепеног суда Александра Ристића. Невеста је рођена 5. јуна 1899. у Шапцу, а била је кћи Симке и воскара Стевана Дражића. Кумовали су им књиџар Спасоје Јокичић и кафеџија Милан Марјановић.⁷⁸⁵

Брак им се није посрећио, казује новински оглас од 21. априла 1934. године. Всеволод - Владимир - Дудник обавестио је тада јавност да га је напустила „жена Милица, рођена Дражић Румбина“. Она је од куће отишла 11. јануара и није се вратила, и он се жене одрекао и обзнанио да за „њене материјалне и моралне поступке одговорност на себе не прима“.⁷⁸⁶

Професор Владимир Курагин, од одобравања до порицања

Владимир КУРАГИН био је хоровођа Шабачког певачког друштва „Занатлија“.

Дужност је примио 29. јула 1931. године, а у Шабац је дошао из Дубровника. Локалне новине пожелеле су му добродошлицу, и најавиле да ће одржати низ предавања о естетско-музичком васпитању. Забележиле су и да децу од 6 до 9 година „поучава по новом француском методу“⁷⁸⁷ у свом стану, иза Хотела „Југославија“, у Краља Милана бр. 8.

Курагин је радио као професор клавира, виолине и соло певања, а био је апсолвент Московског императорског конзерваторијума. Његов уметнички рад у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, који је пратила „ванредно добра критика“⁷⁸⁸ почео је 1920. године. До 1923. успешно је управљао музичком школом у Сплиту и сплитска општинска управа одала му признање за тај рад.

Документи, које је Шапчанима дао на увид, сведочили су и да је Дубровачки хор „Слога“, под његовом управом, на прослави „Јединства“ одржаној у јуну 1930. године „по музичкој вредности био најбољи у Котору“. Све је то говорило да је направљен добар избор, и уверавало да новом хоровођи „неће недостајати стручне спреме и организаторског смисла“ за реализацију идеје којом би Шабац повео „у ногу са осталим напредним градовима“.⁷⁸⁹

И заиста, захваљујући стручности, шабачки „Занатлија“ убрзо је преображен. Курагин је хор водио „методом чистог уметничког стила“, а хористе су одушевили његова

784 Исто

785 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1927.

786 *Подрински весник*, 21. април 1934, стр. 3

787 *Шабачки гласник*, бр. 68, 9. и 10. септембар 1931.

788 Исто

789 *Подринске новине*, бр. 62, 6. септембар 1931.

озбиљност, „педагошко-методички поступак и познавање психе хорског певача“. Одмах су заволели свог неуморног хоровађу, и чврсто стали уз њега. Радиле су свако вече, и празником, „само да би хор постигао музичку и хорску висину“.⁷⁹⁰ Први наспут у шабачкој цркви имали су већ након месец дана, 16. августа 1931. године. Новине су забележиле да ће редовно наступати радним данима и празником, и да ће убрзо певати и на вечерњим молитвама.

Будући да је Курагин као професор добијао признања и да је водио музичке школе, Шабачка гимназија се заложила да такву установу покрене и у Шапцу. И хоровађа се носио мишљу да у „друштву овдашњих музичара и пријатеља музике оснује музичку школу. Идеју није реализовао, иако је за оснивање добио одобрење Министарства просвете и обезбедио моралну подршку Певачке жупе „Толингер“. Сачуван је и податак да је у јануару 1932. био у жирију за избор најлепше Шапчанке, која је бирана на концерту „Занатлије“.⁷⁹¹

Зна се и да је већ у марту упао у „веома тешке финансијске неприлике“, које су отвориле „случај Курагин“ и из Шапца отерале музичара дочеканог са помпом и великом надом. Шта се заправо догодило, и како је за неколико месеци професор Курагин прешао пут од одобравања до порицања?!

Од Шабачког певачког друштва „Занатлија“, склопивши трогодишњи уговор о раду, узео је позајмицу да би од берлинске фабрике Schiitze купио клавир „изврсне марке“,⁷⁹² уз услов да инструмент буде код њега и да се са њим служи. Месечно је требало да враћа 750 динара, а будући да није могао огласио је да клавир продаје. Није „претпоставио да ће Управа правити питање због несрећног огласа“,⁷⁹³ а с обзиром да је то било проблем молио је да му се на три месеца пролонгира исплата дуга. Руководство „Занатлије“, међутим, затражило је да врати гарантно писмо, све менице и клавир, и није уважило хоровађину спремност да пианино преда уз услов да му се „из целокупног дуга брише 12.000 динара које није исплатио а за покриће 2.500 динара урачуна камата и наплати задржавањем от плате сваког месеца“.⁷⁹⁴

Узалуд је Владимир Курагин предлагао решење спора, и 10. маја поднео план рада са 18 хорских комада за мушки и мешовити хор „којим би био створен један уметнички програм којим би могли наступати у сваком месту“.⁷⁹⁵ Против њега су се тада подигли и хористи, и из протеста одмах почели да иступају из хора. Један од њих, Марко Лукић, 22. јуна написао је писмо у којем је тврдио да се „Господин Професор не труди да покаже делом вокалну ученост већ причањем без икакве воље“,⁷⁹⁶ а за то је плаћен 2.000 месечно.

790 *Подринске новине*, бр. 59, 16. августа 1931.

791 *Шабачки гласник*, бр. 5, 20. и 21. јануар 1932.

792 МИАШ, Шабачко певачко друштво „Занатлија“, 1932.

793 Исто

794 Исто

795 Исто

796 Исто

Индикативно је да се „случај Курагин“ поклопио са „акцијом за уједињење месних певачких друштава“.⁷⁹⁷ Суочен са отвореним непријатељством Курагин је након два дана обавестио Управу да не би хтео да буде сметња том настојању, ни као уметник ни као човек. Предложио је да Ш. П. Д. „Занатлија“ откупи клавир, и да се преко виђених Шапчана побрине да њега врате у државну службу и поставе у гимназију или учитељску шкоку, за шта има квалификације „признате од Министарског Савета и од Просветног Савета и Главне Контроле Краљевине Југославије“.⁷⁹⁸ Написао је да би волео да ради у гимназији у Зајечару, а - да не би остао на улици и без хлеба - до почетка нове школске године најсавесније би обављао своју дужност у Шапцу. Тражио је 3.000 динара за селидбу, колико је потрошио селећи се из Дубровника, и да му при разрешењу дужности Управа изда званичну препоруку која би му послужила за неко друго певачко друштво.

Међутим, „Занатлија“ је формирао комисију, која је испитала Курагинов рад и у извештају констатовала низ негативности: да је чланство преполовљено од његовог доласка, да је на годишњем концерту било „тек малих слабих тачака“⁷⁹⁹ отпеваних на незадовољство публике а у цркви увек уз грешке, да хор није био спреман ни за духовно ни за световно певање, и да су на неким концертима и парастосима дириговали хористи јер хоровања није дошао!

О Курагиновом предлогу и извештају комисије расправљало се 16. јула 1932. године. Одлучено је да се клавир преузме а хоровања потпише „решење о раскинућу уговора“,⁸⁰⁰ након што му се за селидбу да 2.000 динара и одобри одсуство од 23. јула да би тражио нову службу. Одлука је повредила Курагина. Сматрао је да то није споразум него отпуштање из службе, а у Ш. П. Д. „Занатлија“ званично је остао до 20. августа 1932. године.

Шта се са Владимиром Курагином дешавало након одласка из Шапца, зна се из писма које је из Вршца стигло 18. јула 1934. године. Некадашњи Шапчанин тада је већ осам месеци био хоровања Вршачког српског црквеног певачког друштва, али ни тамо није оправдао очекивања. *„Приликом компетовања и сувише је преценио своје знање и моћ. Једном речју његови резултати изазвали су у нашем старом друштву (1868) трзавице и то како у управном одбору тако исто и у певачком збору,*⁸⁰¹ у писму „Занатлији“ написао је секретар Славко Петровић.

Да би ствар испитали и „решили кризу“ Вршчани су се званично обраћали свим певачким друштвима у којима је Курагин радио, у Дубровнику, Кикинди и Бања Луци. Од Управе Ш. П. Д. „Занатлија“ тражили су првенствено разлог одласка руског хористе, а у писму су написали и следеће:⁸⁰²

797 Исто

798 Исто

799 МИАШ, Шабачко певачко друштво „Занатлија“, 1932.

800 Исто

801 Исто

802 МИАШ, Шабачко певачко друштво „Занатлија“, 1932.

/.../Г. Курагин тврди да му је у Шапцу 1931. отац убијен и да је у интересу истраге морао да поднесе оставку у Дубровнику, и да се стално настани у Шапцу али да је дао оставку и код „Занатлија“ јер није дошло до фузије двају друштава, те су настале трзавице. Ово је мало чудновата прича, јер нам Дубровник јавља да је он отпуштен као хоровођа и да је просто нестао, а овако је прошао и у Кикинди па и у Бања Луци.

После Вршачког певачког друштва Владимир Курагин је радио у Сремским Карловцима, а одатле се крајем 1936. јавио на конкурс за хоровођу у Власотинцу. Власотиначко певачко друштво „Његош“ обратило се тада Управи Ш. П. Д. „Занатлија“, а Шапчани су их 24. децембра известили да је њихов хоровођа био од 2. јула 1931. до 20. августа 1932. године, да „музичког успеха није имао задовољавајућег“,⁸⁰³ и да им није познато због чега је отпуштен из државне службе.

Шта после свега рећи?! Очигледно је да су Владимира Курагина гониле неке фурије, и нису му дале да се игде скраси. После Дубровника и Шапца низали су се Кикинда, Бања Лука, Вршац, Сремски Карловци, Власотинци, а нигде није нашао мир! Попис Шапчана из 1937. године, међутим, сведочи да је Владимир Курагин са женом Маријом тада живео у Шапцу.

Искусни хоровођа Сергије Красовски, са гаранцијом давао часове певања и свирања

Сергије Георгијевич КРАСОВСКИ, син Георгија и Александре, родио се 20. марта 1894. у Солидову Јекатериновску у Русији. Завршио је основну музичку школу и гимназију, а када је као избеглица дошао у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца радио је као наставник музике и био велики музичар.

Предавао је у Реалној гимназији у Бихаћу, а 3. августа 1932. године јавио се на конкурс за хоровођу Шабачког певачког друштва „Занатлија“. Из пријаве коју је тада поднео види се да је до 7. јуна водио хор Српске православне црквене општине у Бихаћу и да је од 1. децембра 1929. био у Певачком музичком друштву „Вардар“, а до 17. марта 1930. у управи Руске колоније у Сплиту.⁸⁰⁴

У Шабац је дошао са ћерком Олгом Сергејевном, рођеном 27. октобра 1932. у Бихаћу. Био је разведен и живео је у *Владе Јовановића бр. 56*. Сачуван је и податак да му се брат, архитекта Иван Георгијевич, рођен 19. марта 1893. у Русији, придружио 11. јула 1944. године.⁸⁰⁵

803 Исто

804 МИАШ, Шабачко певачко друштво „Занатлија“, 1932.

805 Према попису становника Шапца

Красовски је у Шапцу остварио каријеру успешног хоровође. Зна се да је већ 4. септембра 1932. изабран у надзорни одбор Југословенског савеза певачких жупа „Толинггер“. Почетком 1933. постигао је „успех који се не може порећи“, јер је свој хор мајсторски водио и показао „несумњиву културу и ерудицију“. Одликован је Орденом св. Саве V реда.⁸⁰⁶

Крајем 1933. по пријави два члана музичке секције кажњен је опоменом због два неодржана часа са оркестром, иако је унапред обавестио да их из породичних разлога неће одржати. Писмо које је тим поводом упутио Управи „крије“ интересантне податке из музичке историје Шапца и сведочи о Красовском као пожртвованом наставнику и поносном човеку. Цитирамо део:⁸⁰⁷

./.../Управи је познато да сам се примио организације оркестра добровољно, а за добро друштва и да сам прикупљањем новчаних средстава за набавку инструмената учинио све што сам могао. Слободан дан, од друштвених послова, и суботу посветио сам раду на спремању оркестра од 7 до 10 часова у вече. Да би се дала могућност још већем ширењу оркестра, примио сам бесплатно три члана да учим на кларинету, флаути и виолини и да буду чланови нашег оркестра. Данас мој рад у Друштву износи 11 часова недељно више него раније, не рачунајући време које је потребно за спремање оркестарског материјала. Најзад пошто су чланови оркестра Чедомир Тодоровић и Марко Лукић почетници на виолини и њихова спрема непотпуна за оркестар примио сам да ову двојицу бесплатно подучавам два пута недељно по један час, да би могли што брже напредовати.

./.../Овим извештавам Управу да Чедомир Тодоровић и Марко Лукић престају бити чланови музичке секције Друштва јер су увредили моје осећаје наставничког рада, те даље са њима у оркестру радити не могу.

29. XII 1933.

*С поштовањем
Сергије Красовски
хоровођа*

На забави Кола српских сестара Красовски је 1934. године отпевао „Три хајдука“, а на годишњој забави Ш. П. Д. „Занатлија“ заслужио је посебну похвалу јер је и хор и оркестар „имао чврсто у рукама“. Шапчанима је у сали „Касине“ и за Ускрс приредио „ретко музичко уживање“.⁸⁰⁸ Новине су забележиле и да је на комеморативном концерту краљу Александру I, одржаном 17. новембра 1934. у позоришној сали, певао државну химну и да су под његовом диригентском палицом изведене „све верско-духовне композиције“.⁸⁰⁹

806 Шабачки гласник, бр. 6, 4. и 5. фебруар 1933; Шабачки гласник, бр. 8, 18. и 19. фебруар 1933.

807 МИАШ, фонд Шабачко певачко друштво „Занатлија“, 1933.

808 Шабачки гласник, бр. 14, Ускрс, 1934.

809 Подрински весник, бр. 91, 22. децембар 1934.

Са Шабачким певачким друштвом учествовао је и у уметничком делу програма прославе стогодишњице Гимназије, и 26. септембра 1937. у Касини побрао аплаузе.⁸¹⁰

Средином децембра 1934. године Красовски се обратио Управи Ш. П. Д. „Занатлија“, јер му је плата од 1.600 динара смањена на 1.200 па због тога није „у стању да враћа дуг друштву“.⁸¹¹ Молио је да му се доплаћује по сто динара месечно. Иако се Савез занатлија Области подринске и шабачке огласио ненадлежним, после дуже дебате решено је да му Управа „као и раније плаћа по 200 динара месечно“.⁸¹²

Финансијски пробелеми успешног хоровађе знатно су увећани, када је 23. августа 1937. добио отказ „због увреде нанете председнику Г. Габлачу“.⁸¹³ Управи је одмах понудио извињење, замоливши да „један чисто лични инцидент“ не утиче на напредовање хора који је самопрегорним радом већ „подигао на достојну висину јер је себе посветио успеху и напредовању Друштва“.⁸¹⁴ Молба му није уважена и издржао је тромесечну казну. У Ш. П. Д. „Занатлија“ вратио се 1. децембра, и остао до 1. јула 1940. године.

Био је и артистички вођа Шабачког занатлијског дилетантског позоришта „Јанко Веселиновић“, а 31. јуна 1938. изабран је и у управу.

У фебруару 1948. у Шапцу је отворена Музичка школа, а Красовски је у њој почео да ради у септембру 1949. године. Школске 1950/1951. био је наставник солфеђа, а 8. децембра 1952. по Решењу Градског одбора добио је отказ.⁸¹⁵

За пријемни испит у Подринској учитељској школи ученицима је давао часове певања и свирања „са гаранцијом“.⁸¹⁶

Сергија Красовског Шапчани памте због музичког умећа и горостасног изгледа. Био је висок више од два метра. Надежда Мандић - Сибиновић, којој је давао часове клавира, сећа се да је био леп човек, прави Распућин, строг и успешан учитељ, и да је имао огромне руке и дивну таласасту косу. Памти и да је после ослобођења, када су оснивани раднички хорови, као хоровађа ангажован у фабрици „Зорка“. Био је полетан и вредан, као да је баш тада пронашао себе.

У фабричкој Колонији добио је стан и био први комшија породице Мандић, а те 1946. Нада је постала његова ученица. Никада, каже, није могла да заборави дан када је на часу зграбио њену руку и почео да је удара по клавиру зато што је неки тон погрешно одсвирала. На срећу, чистачица је чула буку и ушла у салу. Он је од ње зграбио метлу, и појурио неког само њему знаног. „И раније је много пио и од алкохола се лечио, али, ракија га тада опет узела под своје“,⁸¹⁷ прича Нада Мандић.

810 *Споменица шабачке гимназије 1837-1937.*

811 МИАШ, фонд Шабачко певачко друштво „Занатлија“, 1937.

812 Исто

813 МИАШ, фонд Шабачко певачко друштво „Занатлија“, 1937.

814 Исто

815 Стана Муњић, *Златне нити*, стр. 17-19

816 *Шабачки гласник*, јул 1838.

817 Изјава дата аутору, у пролеће 2015.

Красовски се 3. фебруара 1946. године венчао са Зорком Вукашиновић, рођеном 25. јула 1900. у селу Дуваништу. А када је Колонија фабрике „Зорка“ почела да се расељава преселили су се у *Поп Лукину бр. 53*. Њихове комшије и данас памте да је био способан за све, и да је у дворишту сам направио летњу кујну. Кажу да је трезан био диван човек али да се зими није трезнио, па су га из Бикића кафане доносили мортуз пијаног. С пролећем је одлазио на Саву јер је волео воду, ваљда га подсећала на родну Русију, Одесу и Црно море.⁸¹⁸

Многе Шапчане музички је образовао, а Миодрагу Гашићу Галу био је први и једини учитељ хармонике. Имао је Гале девет година када је дошао код Красовског, јер је за Музичку школу био престарио, а познат хармоникаш постао је захваљујући руском музичару који је знао да поправи и да свира све инструменте. И данас памти да је његов наставник увек у руци имао штап, којим је давао ритам. Красовски је током лета часове држао у дворишту, а Гале би га понекад затекао како спава под ведрим небом. Морао је тада да чека да се пробуди, јер супруга Зора није хтела да га буди. Сећа се и многих часова на Сави, јер је његов учитељ био страствени пецарош и први је - близу данашњег силоса - имао кућицу на реци. Неки Шапчани памте да се бавио и сликањем.

Сергије Красовски дириговао је и Хором шабачког КУД-а „Абрашевић“. Агилан хоровађа био је и када је 1957. године то Друштво остало без просторија и новца, а број аматера са 128 пао на 80. Није се предавао кризи ни када је хор са 65 пао на 30 чланова. Дириговао је и на игранкама и концертима приређиваним у Народном позоришту.⁸¹⁹ Хорском секцијом руководио је и на фестивалу културно-уметничких друштава, који је у јулу 1958. одржан у Нишу. Новине су забележиле да је 60 шабачких хориста „певало као никада до тада и према општој оцени заузело треће или четврто место“.⁸²⁰

Као искусни диригент руководио је Пионирским хором и оркестром „Абрашевића“ (1959), на свечаној академији посвећеној 40-годишњици КП и СКОЈ-а.⁸²¹ А када је 15. децембра 1961. године умро дугогоришњи хоровађа Мешовитог црквеног хора Григорије Бабовић, Красовски је лако преузео диригентску палицу јер је проти Глиши помагао и током боловања.⁸²²

Свестрани руски музичар није био миљеник судбине. Као четрдесетогодишњак остао је без Матушке Русије, а живот му узео и ћерку јединицу.

Олга Сергејевна КРАСОВСКА била је крхка и врло лепа. Отац ју је обожавао. Други разред Женске реалне гимназије у Шапцу завршила је 1944/1945. и 26. јула 1945. отишла у Загреб. Као и њена мајка хтела је да буде балерина, кажу Шапчани. Школски документи, међутим, казују да јој је мати Невенка била домаћица. У шабачкој Вишој мешовитој гимназији Олга је завршни испит положила школске 1952/1953. и стекла зрелост. Њена разредна

818 Учитељ Петар Стајић (78) изјаву дао аутору, у новембру 2015. године.

819 *Глас Подриња*, 7. јул 1957.

820 др Жарко С. Јовановић, Зоран Ж. Јовановић, *Сто година КУД „Абрашевић“ у Шапцу*, стр. 176

821 *Глас Подриња*, 19. април 1959, стр. 5

822 Марко Павловић, протојереј-ставрофор, *Песма и молитва*, стр. 58

Вукосава Михаиловић, која је као учитељица вештина предавала цртање, записала је да је интелигентна, марљива, врло лепо васпитана и да се „не задовољава са поразом“. Током студија у Београду, сећа се њен школски друг Петар КУЗЕНКО, Олга се удала за студента филозофије и родила две девојчице. Живот је изгубила несрећним случајем, а по Шапцу се шапутало да се бацила под воз.

Сахранивши своју мезимицу шабачки хоровађа остао је скрхан, а једина утеха биле су му унуке које су живеље са баком у Загребу и повремено га посећивале.

Сергије Красовски умро је 1. новембра 1973. године у Шапцу, а супруга Зорка сахранила га у свом родном Дуваништу. Седмогодишњицу мужевљеве смрти у новинама је обележила читуљом, коју је потписала заједно са зетом и унукама. Успомену на супруга чувала је до 2. новембра 1985. године. Тада је умрла у *Улици Милорада Петровића Ујке бр. 7/1* у Шапцу, а сутрадан је сахрањена крај Сергија у Дуваништу.⁸²³

Маршал Толбухин салутирао белом генералу Никити Саљникову

Никита Васиљевич САЉНИКОВ родну Русију напустио је после Октобарске револуције и Грађанског рата. Био је гимназијски наставник у Москви и најмлађи *бели* генерал. Током евакуације са Крима упознао је будућу супругу Јелену, оперску певачицу, и успео да јој као болничарки обезбеди место на броду. У Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца заједно су се зауставили на Косову и Метохији, а Никита је 16. марта 1921. године - указом краља Александра - постављен за суплента под уговором у гимназији у Пећи.⁸²⁴ Ту су се венчали и 21. јануара 1927. добили сина Виктора, будућег универзитетског професора.

До Другог светског рата Саљникови су живеље и на Цетињу. Најдуже су остали у Смедеревској Паланци, а након ослобођења дошли су у Шабац. Шапчани су их брзо завољели, и још памте да су сви били музички обдарени. Мирјана Јоковић, библиотекарка у пензији, сећала се да су „по граду носили инструменте и код пријатеља приређивали концерте“.⁸²⁵ Сведочила је да је Виктор свирао гитару и да је са Ружицом Сокић певао на телевизији, а за Никиту тврдила да се „поклањао при сусрету, скидао рукавице при поздраву, и ученике учио лепом понашању“.⁸²⁶

Генерал Никита Саљников, био је префињени господин и имао је аристократске манире. Командовао је једном руском царском армијом и био „лични пријатељ са командантом белих у Октобарској револуцији Петром Николајевичем Врангелом“.⁸²⁷ Његов ученик Хаци Мома Васић записао је да је био „аутентична личност из Шолоховљевог романа *Тихи Дон*“.⁸²⁸

823 *Глас Подриња*, 30. октобар 1980, стр. 26; *Глас Подриња*, 14. новембар 1985, стр. 17

824 *Просветни гласник*, бр. 4, XXXVIII-1921.

825 Изјава дата аутору, у лето 2015.

826 Исто

827 *Политика*, 8. јун 2006, стр. 12

828 Исто

А када су Руси и партизани 10. или 11. октобра ослободили Смедеревску Паланку ниједном *белогардејцу* није било лако па ни Никити. Команда руских јединица била је тада у Великој Плани, десетак километара од Смедеревске Паланке. У Улици краља Петра бр. 17, где су Саљникови живели, маршал Фјодор Иванович ТОЛБУХИН по Никиту је послао два млада официра. Рус је отишао узнемирен, али се после два сата вратио весео и сав озарен. Своју радост ученицима је касније овако објаснио:⁸²⁹

./.../Кад су ме довели до маршала Толбухина, био сам решен свишта да му кажем, али ме је он предухитрио, устајући и војнички салутирајући и рекавши: Здравствујте господин (није рекао тавариш) Никита Васиљевичу Саљникове, мој дарагој професор! Испоставило се да сам му био професор или предавач на неком курсу у царској Русији, док је био подофицир 1914. године, а касније је прешао на страну црвених. Изљубили смо се као најрођенији ...

Шабачким гимназијалцима Никита Саљников 1952/1953. предавао је психологију а следеће школске године, до 5. децембра, у VIII разреду Више мешовите гимназије „Вера Благојевић“ био је професор националне историје а руског језика у VII разреду. Психологију је предавао и у Економској школи (1954/1955).⁸³⁰

Умро је у Београду, у дубокој старости.

Јелена САЉНИКОВ, причало се, потицала је из руске династичке породице. Била је лепа, висока и стасита, а ученици су је звали - Баба Јага. Надимак је добила јер је од сваког ђака тражила - *наизуст* - песмицу „Баба Јага“. Од 18. новембра 1949. године шабачким гимназијалцима као стручни учитељ предавала је руски језик.

Њен ученик Павле Павловић - Паја Лабуд, у сећању на гимназијско школовање, забележио је да је засебно оцењивала рецитовање, читање, превод са руског на српски и граматику. У својим одељењима одређивала је евидентичаре, ученике чији је задатак био да „за сваку наведену ставку уписују оцене у свеску издељену на рубрике“, ⁸³¹ и на основу тога давала је коначну оцену.

У Женској гимназији предавала је 1950/1951. Од 27. јуна 1951. радила је у Осмолетки бр. 2 у Шапцу, данашњој ОШ „Јанко Веселиновић“. Тада су при реорганизацији школске мреже од нижих разреда Државне мушке и Државне женске гимназије формиране три осморазредне школе: прва је била у *Вука Караџића улици*, друга у *Карађорђевој*, а Осмолетка бр. 3 у згради Гимназије.⁸³²

Виктор Никитович САЉНИКОВ дипломирао је на Машинском факултету Београдског универзитета (1951) и одмах постао асистент на Катедри за механику флуида.

829 *Политика*, 8. јун 2006, стр. 12

830 Милисав Томовић, *Педесет година Економске школе у Шапцу*, стр. 148

831 *Подринске новине*, 16. јануар 2015.

832 *Сто година Основне школе „Јанко Веселиновић“ у Шапцу*, стр. 103

Након пет година стекао је додипломску диплому на Факултету за науку и математику, у Одељењу за механику. Отишао је потом у Немачку, да припрема докторат на Институту за примењену математику Универзитета Albert-Ludwigs у Фрајбургу. На докторској тези радио је под менторством проф. др Хенрија Гортлера, научника познатог по истраживању „граница теорија слоја, теорија хидродинамичке стабилности и геофизичке динамике флуида“. Та тема је одредила његов целокупан живот и рад, а докторат *Uebertragung der reihe Gortler'schen auf die Berechnung von Grenzschichten an rotacie - Korpern* одбранио је 1960. године. Као доктор наука вратио се у Југославију и на Математичком факултету у Београду изабран је за доцента (1965). Ванредни професор постао је 1966. а звање редовног професора на Машинском факултету добио је 1972. године.

Неколико пута био је гостујући професор на светским универзитетима: школске 1970/1971. предавао је у Алжиру, од 1987. до 1989. на универзитету Макс Планк у Гетингену, а током 1989. у Карлсруе и Штутгарту. Као дугогодишњи шеф Катедре за механику флуида на матичном факултету, годину дана након пензионисања, изабран је за дописног члана Европске академије наука и уметности (1989). Био је члан Међународног друштва за примењену математику и механику (GAMU), Америчког математичког друштва, Француског друштва за механику и Америчког друштва машинских инжењера (АСМЕ).

Међу оснивачима је Југословенског друштва за механику (ЈДМ), које је у фебруару 1954. основано да би унапредило примењену механику. Један је од девет заслужних чланова ЈДМ (1978), а био је и судија референтног часописа *Zentralblatt fur Mathematik*. Проф. др Саљников је „енергична особа са широким интересовањима“, записао је академик Владан Ђорђевић у нишком научном часопису *Facta universitatis* (1997). Добитник је неколико међународних признања, а Шапчани се хвале да је „један од три конструктора авиона“.

Виктор Никитович Саљников припада плејади врхунских професора Машинског факултета и Београдског универзитета. Образовао је велики број машинских инжењера и својим идејама „пелцовао“ младе истраживаче, а као ментор стао је иза 40 академских титула и створио југословенску школу граничне теорије слоја. Светски глас стекао је по доприносу у тој области, а посебно у „генерализацији и продужетку Лоитсианских метода универзализације граничног слоја једначине“. Колико је то значајно, говори податак да је Југославија била у жеку индустријализације и изградње када је он изабран за доцента.

Аутор је књиге *Статика и кинематика флуида (Грађевинска књига, Београд, 1989, 2003)* и многих научних радова: *Пренос реда о обрачуну граничним слојевима на телима револуције* (1960-1982), *Пренос Ggortlerschen серије на обрачун граничним слојевима на ротирајућим телима* (1960-1982), *Динамика вискозног нестишљивог флуида* (Београд 1969), *Генерализоване сличности решења за тродимензионалне, ламиране, Стеади, стишљивог граничног слоја токова профисана цилиндра* (1989). Са Уве Далман написао је студију *Теорија ламираног граничног слоја: постдипломски курс на групи за механику Природно-математичког факултета* (1961).

Проф. др Виктор Саљников оставио је неизбрисив траг у школовању генерација машинских инжењера, магистара и доктора машинства, а „посебно ће бити памћен по изванредној интерпретацији руске музике на гитари“.⁸³³

Умро је 2. јуна 2006. године у Београду, а три дана касније испраћен је за кремацију на Новом гробљу.

Светски стврчуњак у области флуида оставио је сина Александра, ћерку Јелену, снају Елмиру, зета Зорана и унуке: Марију, Андреја, Стефана, Илијаса, Соњу и Алису.

Наставник цртања, сликар и иконописац Василије Ступников

Василије Михајлович СТУПНИКОВ, од доласка из родне Русије, био је избеглица у Шапцу. Радио је као просветни радник, сликар и иконописац.

Од школске 1921/1922. био је стални хонорарни наставник вештина у шабачкој Краљевској мушкој реалној гимназији. Ручни рад и Слободно цртање предавао је и у гимназијском Педагошком одељењу (1922/23), претечи Подринске учитељске школе.

Судбина га обележила хендикепом, малим растом и грбом. Избегличке дане проживео је у кући Алексе Кузминца, готово као члан породице. Радио је у Кузминчевој „Декоративној радионици за израду свих црквених и салонских, молерских, сликарских, фирмописачких, позлатарских, лагираних и тапетарских радова“, која се налазила у *Јевремовој бр. 22* у Шапцу. Шегрти су га звали - Грбица. Не зна се колико је икона насликао, али се зна да је његов газда и добротвор израдио иконостасе у црквама у Владимирцима, Молу, Коренити, Дебрцу, Шапцу, и у католичком и православном храму у Зрењанину.

Потомци Алексе Кузминца чувају два уља на платну Василија Ступникова. Оба су поклон аутора: слика „Јапански врт са гејшама“ налази се код Владимира Жегарца, сина Алексине кћери Светлане, а мотив Саве и шабачког пристаништа из треће деценије 20. века - над којим бди св. Никола, заштитник морепловаца и рибара - у кући је његове унуке Светлане Роговић Прокић. Потпис руског сликара заувек чувају и икона Св. Ђорђа и један пејзаж.

Вредни Рус био је скроман човек и добар уметник. „Он само ради и ради - другог идеала нема“,⁸³⁴ објавио је крајем 1922. године *Радикал*. Тај шабачки локални лист сачувао је и податак да је Ступников сликао женске портрете, и да их је завршио неколико. Преносимо део текста, који је заправо ликовна критика и оцена рада портретисте:⁸³⁵

./.../Портре Г-ђе Б. Н. је прецизно израђен. Линије и колорит адекватни; психологија доста тачна. Насликана је нешто млађа него је у ствари. Портре Г-ђе М. је тачно погођен и испуњава све услове коректног портрета. Портре Г. М. Д. М. такође је

833 *Политика*, 4. јун 2006.

834 *Радикал*, бр. 82, 12. новембар 1922.

835 *Радикал*, бр. 82, 12. новембар 1922.

солидно израђен; нешто је мало подмлађен - вероватно његова жена. Портре Г-це Б. Т. је не само портре, већ и уметнички мотив. Тај портре не само да је тачан у линијама и колориту, већ у психологији девојке недостижан. Оно што чини вредност тога портрета јесте факт да је он у исти мах и мотив. На лику се види не само тачна психологија, већ и у позитури и изразу лепота и нежност једног чисто женственог типа. Ту је г. Ступников показао своју способност као портретист.

О хуманости руског уметника сведочи податак да се уврстио међу утемељиваче Фонда сиромашних ученика Шабачке гимназије.

Василије Ступников умро је 1928. године. Почива на „руској парцели“ шабачког Доњошорског гробља. Скроман споменик „свом добром учитељу“ подигао је Алекса Кузминац.

Др Иван Морозов, други отац Дисовог сина Мутимира

Др Иван Павлович МОРОЗОВ био је добар лекар и хуман човек. Подринци га памте само по добром. Родио се 29. децембра 1895. године у Калуги. У Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца емигрирао је из родне Русије, прво у Врбас, а медицину је 22. новембра 1930. завршио у Београду.

Успешну лекарску каријеру почео је на Косову и Метохији, у Витини код Гњилана, где је након дипломирања био санитарски референт. Када је 18. децембра 1932. године у Пецкој основана Здравствена станица постао је њен први лекар, а крајем 1933. заслужио је јавну захвалност Милосаве и Стојана Ђорђића из Гуњака јер је спасао њиховог сина Нику.⁸³⁶

У Прокупље је премештен 23. марта 1937. године, а попис Шапчана сведочи да је његов отац Павле тада остао у Шапцу.⁸³⁷ Здравствени пристав код начелника Среза прокупачког био је до 24. октобра 1939, када је из Житног Потока пребачен за здравственог пристава код начелника сремскомитровачког.⁸³⁸

Током Другог светског рата др Морозов је лечио Мачване, а у јануару 1945. мобилисан је и послат на рад у Инфективно одељење шабачке Војне болнице. Пожртвовано и предано збрињавао је тифусаре са дринског и Сремског фронта па му војне власти нису дозволиле да 31. марта оде у Мачванску Митровицу, где је требало да преузме дужност санитарског референта Среза мачванског. Санитарском одсеку Општенародног одбора у Шапцу због тога се 10. маја обратио митровачки ОНО, тврдећи да је мобилизацијом др

836 *Шабачки гласник*, бр. 53, 30. и 31. децембар 1933.

837 МИАШ, Шабачка општина, *Попис становништва града Шапца по улицама, год. 1937*, XXIII, 39

838 *Шабачки гласник*, бр. 41, 21. октобар 1939; Драган Ивановић, *Колевка здравства у Србији*, стр. 36; Никола Девура, *Здравство Азбуковице 1836-2006*, стр. 166

Морозова „цео северни део Мачве остао без лекара“⁸³⁹ и да више од 8.000 житеља Мачванског среза лечи само лекар који живи у Богатићу.

„Вероватно је да су у садашњем моменту и саме болнице растерећене а заразне болести локализоване, па стога молимо за предлог надлежној војној области да се др Иван Морозов разреши дужности у војној заразној болници у Шапцу и врати у Мачванску Митровицу, где га, као лекара, очекују велики послови на сузбијању болести и подизању народног здравља“, стоји у допису упућеном у Шабац.⁸⁴⁰

Шабачка Војна болница бр. 2 прихватила је захтев, па је 14. маја 1945. др Морозов отишао да лечи Мачване. Крајем следеће године премештен је у Поцерски Метковић, за среског санитетског референта, али је већ 8. јула упућен у Рађевину да - у Крупњу - замени привремено одсутног управника тамошње болнице др Душана Новаковића.

На место среског санитетског референта за Азбуковицу, декретом Министарства здравља НР Србије, постављен је 12. априла 1947. године. Дужност је примио од свог земљака, др Бориса ПРИВРОДСКОГ, и одмах почео да планира здравствене акције. Месец дана након доласка у Љубовију, организовао је калемљење деце против великих богиња, и у извештају Среском народном одбору написао да је посао завршен 10. маја и да је пелцовано 2.511 малишана. Азбуковчанин је био до маја 1949. године, када је постављен за општинског лекара у лозничком Медицинском центру „Подриње“.

Крај радног века и крај живота др Морозов дочекао је у Лозници, где је радио од 1. јануара 1953. до 10. августа 1961. и пензионисања. Као лознички лекар је једном седмично ординирао у Лешници, од 1. јануара 1955. године, када је у тој варошици отворена здравствена амбуланта.

Почива на Тичару, у Лозници, уз супругу Тинку.

И животна прича Руса, који је био и мачвански и подрински лекар, веома је занимљива. Био је ожењен Христином-Тинком, удовицом песника *Утопљених душа* (1911) Владислава Петковића Диса (1880-1917). Са њом је чувао успомену на поету, који је у време када је српска поезија славила живот призивао смрт и певао о патњи а утопио се у Јонском мору јер је немачка подморница између Галипоља и Крфа торпедовала брод којим се враћао из Француске. Тинка и др Иван успомену на Диса - симболично - чувају и у смрти: на њеној надгробној плочи записано је и Христина Тинка Морозов и Тинка Петковић Дис, као и стихови из Дисове песме *Можда спава*.⁸⁴¹

... Ја сад немам своју драгу, и њен не знам глас;
Не знам место на ком живи или почива;
Не знам зашто њу и сан ми јава покрива;

839 МИАШ, ПО-1048

840 МИАШ, ПО-1048

841 Владислав Петковић Дис, *Песме*, стр. 95-96 (Београд, 1984)

Можда спава, и гроб тужно негује јој стас.
Ја сад немам своју драгу, и њен не знам глас.

Можда спава са очима изнад сваког зла,
Изнад ствари, илузија, изван живота,
И с њом спава, невидљена, њена лепота;
Можда живи и доћи ће после овог сна.
Можда спава са очима изван сваког зла.

Госпа Тинка је после Дисове смрти остала у њиховој кући у *Будимској бр. 13*, испод београдске Ботаничке баште, да сама *бди* над ћерком Горданом и сином Мутимиром. Првих дана октобра 1919. године доживела је нову трагедију, јер је у пожару изгубила девојчицу. О деци је тада бринула тетка која је живела са њима, мати је била у Солуну, али је послом изашла у варош. „Око осам и по часова увече угасила се одједном електрична светлост и служавка нареди малој Гордани, деветогодишњој Дис-овој кћери, да упали лампу“, али, „петролеум или неки његов рђав сурогат експлодира и малу Гордану на трен обузеше пламенови“.⁸⁴²

Инжењер Петар Морозов са сином Иваном баш тада је из родне Калуге стигао у Србију. Судбина је хтела да њих двојица оставе Врбас, где је Петар радио у шећерани, и дођу у Београд. У живот Дисове удовице млади Иван ушао је тако што је математици подучавао Мутимира, а онда му постао други отац. Тинка је са сином пратила мужа и живела на Космету, у Ковину, Пецкој, Подринској Митровици, Зајачи, Драгинцу, Варошици Лешници, Шапцу, Лозници.

Мачвани је посебно памте, јер је 1941. године на одличном немачком језику убедила немачке официре да пусте Ноћајце заточене у сеоској цркви. Своју трагедију, међутим, није успела да избегне: Дисов и њен 30-годишњи син, који је био у четницима, прве послератне године отишао је на сахрану неком забрањеном песнику - и никада се није вратио. Нестао је, као и његов отац, а Тинка је заувек остала „утопљена“ у личну драму и никада себи није опростила што је сина послала у шуму!

Према сведочењу Миланке Морозов, Иванове друге жене, дане је проводила пушећи на канабету, уз Дисове и децје фотографије, и један свој портрет. Од проживљених мука и дувана, разболела се од рака и умрла. Доктор се потом оженио Миланком Стефановић из Цикота, која је као десетогодишња девојчица - сама не знајући како - 1941. преживела немачки погром у јадрским селима.

Судбина јој одредила да буде последњи чувар Дисових *Утопљених душа* и *Гробнице лепоте*, његовог гвозденог кревета, иконе породичног свеца Св. Димитрија и децјих фотографија, и да до краја 20. века цвећем кити гроб и негује успомену на прву жену свога

мужа. А прву госпођу Морозов упознала је док је доктор радио у Драгинцу и пријатељевала је са њом. Поштујући чињеницу да су њих двоје „тако дуго били породица“⁸⁴³ Миланка је свога Вању, супротно његовој последњој жељи, сахранила крај Госпође Тинке.

Музеј Јадра у Лозници чува Тинкин портрет, уље на лесониту, заједничку фотографију њене деце, школско сведочанство Мутимира Петковића, и ратно издање *Београдских новина* које је објавило причу Тинке Морозов.

Судбина Александра Финогенова и његове породице

Александар Павлович ФИНОГЕНОВ родио се 13. јануара 1889. године у Москви. Презиме му потиче од претка који је руском манастиру на Светој гори у средњем веку даривао велики новац, и по манастирком обичају добио име Финоген - Благородни. Одрастао је у породичној кући на ушћу река Јаузе и Москве. Његов отац Павле Павлович (1841-1893) био је успешан трговац, али је умро млад. Мати Ана МОРОЗОВ (1848-1929), рођена у Крестовску у богатој породици племићког порекла, образована, паметна и лепа, зналачки је управљала имањем и ишколовала сва три сина. Сергеј је завршио трговачку, Павле банкарску, а Александар је после комерцијалне школе и одслуженог војног рока примљен у Кадетску школу у Петрограду.

Као службеник тек основане фирме „Браћа Морозов“ у Ташкенту у Узбекистану, која је из семенки памука производила уље, радио је десет година. Ту, на граници са Турском, руководио је потом логистичком четом и зарадио унапређење али и - тифус. Хоспитализован је у Ташкенту, а онда у Тифлису у Грузији и Инфективној клиници у Москви. Када је оздравио и вратио се на посао букнуо је Први светски рат, а Александар је под Кавказом дочекао и страшну ноћ 25/26. октобра 1917. године.

Док се пламен Октобарске револуције ширио и војска револуционара увећавала, позван је да се јави војној команди у Ростову, у Главни штаб генерала Врангела. Одређен је да руководи логистичком јединицом која је снабдевала команду па у ратним операцијама није учествовао. Како је Бела армија све више потискивана ка Црном и Азовском мору, уследила је евакуација.

Официр при Главној команди Александар Павлович Финогенов помирио се са судбином и 16. марта 1921. године укрцао се на теретни брод „Eastern Victory“ - „Источна победа“, заједно са онима који су желели да оду у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Знао је само да иде у православну земљу, и сећао се Цигана који су на московским улицама водили мечке и говорили да су Срби. Гушила га туга, али, повратка није било. Тешило га само сазнање да су његови живи.

843 Глас Подриња, 3. децембар 1992.

До Јадранског мора пловио је три дана и три ноћи, а 23. марта 1921. искрцао се на пристаништу Зеленика. Дочекао их срдачан народ, чланице Кола српских сестара и представници власти, а на предавањима која су потом организована за прогнанике из царске Русије определили се за одлазак у Србију. Прво је пребачен у Дубровник, а одатле је са 50 војника возом отишао у Сарајево. После два дана аутобусима су их одвезли до Зворника, а последња Александрова избегличка тачка била је Бања Ковиљача. Баш ту, подно Гучева, створио је бројну породицу.

У инжењерској групи, у којој су били руски царски војници, радио је на изградњи 70-так километара пута Лозница - Ваљево. Становници околних села радовали су се браћи Русима и свакодневно их позивали у своје домове. И солунац Милорад Срећковић из Горњег Црнијева радо је гостио избеглице из Русије, и није се успротивио када се Финогенову свидела његова 25-годишња сестра од стрица. Први поглед је одлучио, баш као при сусрету грофа Вронског и Ане Карењине, говорио је Александар. Милинку Срећковић красили су дуга црна коса, лепо лице и плаве очи, а њен брат је благословио љубав и њену одлуку да се уда. Приредило је свечани ручак, а брак је склопљен много касније - тек када је решено питање младожењиног држављанства.

Заједнички живот младенци су почели 1927. у Бањи Ковиљачи, у вили пензионисаног генерала Миодрaга Мостића. После одласка из Русије, била је то прва радост Александра Финогенова. Одмах је јавио својима да се оженио, и од њих примио честитке. И даље је туговао за родном земљом, али је Србију већ почео да сматра својом. Радио је потом на постављању ускотрачне пруге Шабац - Ковиљача, а породични буџет допуњавао је негујући цвеће у бањским вилама. Финогенови су првенца Стевана добили 9. јануара 1929, а 16. марта 1930. сина Павла. Татина „доћка“ Емилија родила се на Велики петак 1932. године. Имали су још два дечака, али је најмлађи Петар умро као двогодишњак.

Стеван је уочи Другог светског рата завршио основну школу и отишао у Београд на лимарски занат. Александрово здравље тада је почело да попушта, а Ковиљача је постала прва станица прогнаних из Босне и Херцеговине. Немци су у јадарском селу Цикоте све побили, а 15. октобра 1941. у Драгинцу су стрељали више од 600 људи. Породицу Финогенов, истог дана, на путу за склониште зауставило је оштро: „Халт!“ Немачки војник је легитимисао Александра и чим је видео да је рођен у Москви зграбио га и притиснуо уз зид, вичући: „Moskau, Moskau, Communist, Communist!“⁸⁴⁴

Милинка је молила да му поштеди живот, мали Милан се упишкио од страха, деветогодишња Ема грлила је и љубила војникове чизме, а Павле је занемео и гледао оца како стаји мирно и - ћути. Вриску је чула комшиница Анка Машановић (70), која је добро говорила немачки, па је дотрчала и повикала да Александар није комуниста него руски

емигрант који је побегао од комуниста. Немац је тада спустио пушку и из џепа извадио слику своје кћери и показао им. Онда је узео нотес, у који је нешто записао и дао малој Емилији. Анка им после објаснила да на папиру пише да Александар није комуниста! Суочен са чињеницом да је отац, кога је комунизам отерао из своје земље у туђој замало страдао због оптужбе да је комуниста, једанаестогодишњи Павле обећао је својима да ће написати књигу о свему што им се догодило. Обећање је испунио 13. јануара 2009. године.

Александар Павлович Финогенов током рата помно је пратио стање на руском фронту, а за живот је зарађивао свакодневно откупљујући угаљ за Београђане. После ослобођења све више је побољевао, а новца је имао све мање. Умро је 1962. године, на рукама сина Павла.

Павле Александрович ФИНОГЕНОВ после основне школе завршио је Гимназију у Лозници, као ђак - пешак. Због материјалних проблема као гимназијалац VII разреда у Школи ученика у привреди предавао је математику и руски језик, и својом „платом“ помагао породици. Осам пута је био акцијаш, четири пута као ђак и четири пута као студент Медицинског факултета у Београду. Командир радне бригаде био је два пута. На време је завршио студије (1958) и одмах се оженио.

Годину дана стажирао је у Нишу, а онда се са супругом запослио у Медицинском центру у Лозници. Специјализирао је хирургију, а начелник лозничке Хируршке службе постао је 1970. године. Током другог дела радног стажа био је хирург у Санаторијуму у Бањи Ковиљачи. После очеве смрти отишао је у Москву, да се види са стрицем и родбином и да својој деци омогући да упознају корене. Данас живи у Лозници. У браку са Надом, познатим лозничким педијатром, има две кћери: Тања (1960) је гинеколог, а Весна (1963) интерниста и удата је за машинског инжењера Бранислава Тошића.

Др Павле Финогенов објавио је 26 научних радова, од којих су неки били веома запажени. Чим је добио звање примаријуса постао је члан Научног друштва пољског града Плоцка. Награду „23. септембар“ СО Лозница примио је 1974. године, а добитник је и других признања. Члан је Друштва проналазача Србије. На Тесла-фесту у Новом Саду добио је две медаље са ликом Николе Тесле.

Да би што више сазнао о акупунктурној анестезији и древној кинеској медицини путовао је у Кину. Методом кружних кожных трансплантата, до тада непознатој у СФРЈ, урадио је прву успешну операцију лечења мушке ћелавости. Пензионер је од 1995. и бави се еколошким проблемима. Еко-патенте два пута је приказао на Тесла-фесту, а његова Еколошка сушилица примењује се и у Аустралији и Канади. Аутор је две књиге: *Таква је била његова судбина* (Лозница, Јелнар, 2009) и *У белом мантилу*.

Стеван Александрович ФИНОГЕНОВ, као седамнаестогодишњак, био је борац Прве пролетерске дивизије. На Сремском фронту нестало је и три месеца није се знало о њему,

а породица је потом обевештена да је тешко рањен у груди и главу. Други пут је рањен у Славонији, код Плетернице, а имао је 17 година и четири месеца када је - за њега - рат завршен. Умро је 1982. године а његов син Јован живи у Аустрији.

Милан Александрович ФИНОГЕНОВ после завршетка Другог светског рата активирао је мину, коју је са децом нашао, и остао без леве подлактице. Умро је 2002. године. Његов син Александар-Саша, рођен 1962. у Лозници, умро је 21. августа 2023. и након помена у цркви у Бањи Ковиљачи сахрањен на Грабичком гробљу. Оставио је две ћерке, Александру и Милену.

Спира Бруј, чиновник Дирекције железница Дринске бановине

Спиридон Спира Алексијевич БРУЈ био је син Марије и Алексија, пензионисаног руског пуковника из Новомосковска. Рођен је 12. децембра 1893. у Новомосковску. Као избеглица из Русије живео је у Шапцу. Био је чиновник Дирекције железница Дринске бановине.

Не зна се поуздано када је постао Шапчанин, али се зна да је имао књижевне и музичке афинитете и квалитете. Лист *Радикал* је у марту 1922. године, док су стизале потресне вести о глади у Русији, објавио његову песму „Дај ми хлеба!“. Двадесетдеветогодишњи Спира у стихове је тада преточио сопствену тугу за Матушком, сетио се бола и патње својих сународника, *златне њиве и богате славне земље* коју су „комесари заузели“.⁸⁴⁵

/.../Где је било доста свега,
Где је била грдна земља,
Сада тамо деца изгладнела
Вичу: „Брате, дај ми хлеба!“

Господин БРУЈ био је и „одличан баритон, искусан мајстор у песни“.⁸⁴⁶ Током јесени 1923. године учествовао је на концертима са игранком, које су приређивали Феријални савез Шабачке гимназије и Учитељске школе. Новине су забележиле да су тада „ангажоване најбоље силе у Шапцу“:⁸⁴⁷ Кузенко, Срњић, Астапов, Бруј, Мајмошевски, Руско-Српско певачко друштво, оркестар са хором и позоришна трупа Феријалног савеза.

Сачуван је и податак да је на главној скупштини Руског одбора у Шапцу, одржаној 15. јануара 1933. године, Спиридон А. Бруј изабран у нову управу. Постао је секретар ша-

845 *Радикал* бр. 49, 26. март 1922.

846 *Шабачки гласник*, бр. 36, 14. септембар 1922.

847 *Шабачки гласник*, бр. 84, 14. септембар 1923.

бачке Руске колоније, а избор је потврђен „решењем делегације о заштити интереса руске емиграције у Београду“.⁸⁴⁸

Крајем фебруара 1932. Спира се верио са Марженком Маријом Пацел. У шабачкој православној цркви венчали су се 28. фебруара. Невеста је била Чехиња, кћи Ане и окружног шумара Франца Пацела из Чешке. Рођена је 22. јуна 1904. у Спасу, Ст. Самбор - Пољска, а кумовали су им адвокатски писар др Миодраг Д. Петровић и инжењер Светислав Станојевић.⁸⁴⁹

Брачни пар Бруј имао је сина, који је у јуну 1937. био међу награђенима на изложби деце, одржаној у шабачком парку. Мали Роман освојио је тада четврто место, а награда се састојала у „разним предметима“.⁸⁵⁰

Имена чиновника Спиридона, домаћице Марије БРУЈ и малог Романа чува Попис Шапчана из 1937, али их нема у оном из 1943. године. Своју малу породицу Спириин Бруј вероватно је - због посла - одвео из Шапца.

Буре и осаме Ивана Птухина

Иван Петрович ПТУХИН имао је петнаест година када је постао Шапчанин. Рођен је 27. јуна 1906. у Јекатеринодару, у Кубанској области. Његов отац Петар био је механичар и трговац, а мати му се звала Јелена. Са родитељима је 1921. године као избеглица дошао у Шабац, а становали су у *Артиљеријској бр. 28*.

Гимназијски документи сведоче да је III разред завршио у „Восточној реалној гимназији“, и да се у јуну 1921. у шабачкој Краљевској мушкој реалној гимназији уписао у IV. Из школе је удаљен у V разреду, па га је завршио приватно. „Због посећивања јавних локала“ више пута је кажњаван и у VIII разреду, а из школе је искључен школске 1927/1928. године. Босиљка Стојковић, Иванова разредна, записала је да је он „дечко са погледом правог козачког типа“.⁸⁵¹

Сачуван је и податак да је 26. октобра/8. новембра 1925. у шабачкој цркви био кум својим земљацима Лаврентију Феодоровичу ВЕРЕСШЧАКУ из Полтавске губерније, и Марији Георгијевној СИРОФ, рођеној у Селовску у Русији.

Младачки немири, љубавна грозница и избегличка туга, раздирали су душу младог шабачког Руса Ивана Птухина. И данас о томе сведоче две његове песме, објављене у листу *Шабачки гласник*. Преносимо обе.⁸⁵²

848 *Шабачки гласник*, бр. 8, 18. и 19. фебруар 1933; *Подринске новине*, бр. 81. и 88, 17. јануар и 28. фебруар 1932.

849 Матична служба Гарда Шапца, Књига венчаних за 1932.

850 *Шабачки гласник*, бр. 23, 17. јун 1937.

851 МИАШ, Уписница Шабачке мушке гимназије, 1927/28.

852 *Шабачки гласник*, бр. 2, стр. 2 и 3, 1927.

<p>Идем</p> <p>Идем. Срце ми нешто стеже, Сам сам. Само ме ветар прати, Фијуче, плаче, и он пати. Мени је све теже и теже.</p> <p>—————</p> <p>Идем. Куд? А знам ли и ја сам? Бегам по мрклој ноћи сам. Хоћу да скратим часове дуге.</p> <p>—————</p> <p>А зашто ли ме срце боли, Што ми оно тако пати? Не знам. По мрклој ноћи идем сам, Само ме ветар стално прати.</p>	<p>Пред њеном кућом</p> <p>Изађи душо, Ево ме пред кућом твојом. Дошао сам да нарушим тишину, Да ти свирам и певам о страстима Ох, љубави моја, Да знаш само како те волим. Изађи да видиш како је лепо и дивно. Бегам од досаде и туге. Изађи да видиш како се месец Краде кроз густо грање Као љубавник неки. Каква је тишина, Како је лепо, Ох изађи да видиш ову ноћ!</p>
--	--

Шабачки месечник *Књижевни полет*, у рубрици „Наша смена“, објавио је Птухинову песму „Незнани аскета“.⁸⁵³

Незнани аскета

У усамљеној ми души
Тугом звона звоне;
Ко босиљак више иконе
У грудима ми се срце суши.
Ја сам незнани аскета
Душе рођене, усамљене
И давно заборављене...
Далеко боравим од света.
И данас звона звоне,
У храму светлост сива;
А, душа ми боле целива
Ко светица древне иконе.
Ја сам незнани аскета.

Нема података шта се догодило са Птухиновима. Извесно је да је породица пред Други светски рат отишла из Шапца, јер је нема у предратном Попису Шапчана. На интернету

853 *Књижевни полет*, бр. 1, стр. 48, 1. јануар 1929.

се налази податак да је Иван Птухин, један од 87 рођених 27. јуна 1906. године у целом свету, умро 4. априла 1992. године у Њујорку. Можда је баш он некадашњи Шапчанин Птухин?!

Велики шахиста, виолиниста и певач Георгије Астапов

Георгиј - Ђорђе - АСТАПОВ, по свој прилици, Шапчанин је постао 1922. године и одмах показао музички таленат и „хуманитарну дарежљивост“.⁸⁵⁴

Локалне новине су забележиле да је тада - иако још млад - на концерту у корист студената Прашког универзитета у сали Хотела „Париз“ био „веома прецизан у тону, сигуран у изразу, и да обећава врло много“.⁸⁵⁵ Наступио је са још двоје шабачких Руса: младом балерином ШИШЛОВОМ, која је исказала „љупку драж плесачких покрета“, и господином БРУЈЕМ који је показао да је „одличан баритон, искусан мајстор у песми“.⁸⁵⁶

Већ у децембру Астапов је певао у сали „Париза“, на концерту чувених руских уметника, професора у Београду, оперске певачице Софије ДАВИДОВЕ и браће СЛАТИН.⁸⁵⁷

У дупке пуној сали „Лафа“, очу Нове 1923. године, учествовао је у уметничком делу програма обележавања стогодишњице рођења великог француског научника Луја Пастера (1822-1922).⁸⁵⁸

Одазвао се и позиву Ферилалног савеза Шабачке гимназије и Учитељске школе па је током зиме 1923. године певао на неколико концерата са игранкама, на којима су увек „ангажоване најбоље силе у Шапцу“.⁸⁵⁹

Као одличан виолиниста свирао је и у оркестру шабачког „Абрашебића“, а Шапчани памте и да је на наступима увек имао невероватну трему.

Био је и велики шахиста. На ниску музичких успеха, средином јануара 1926. године, ставио је нову „шаховску перлу“ и - остао шампион шабачког Шах-клуба.⁸⁶⁰

Астапов је за наставника виолине у Музичкој школи у Шапцу постављен школске 1950/1951. Предавао је само неколико месеци, до почетка 1951. године.⁸⁶¹

Из Шапца је отишао у Јагодину, и својим талентом обележио и тамошњи музички живот.

Белогардејски лекар Александар Коропченко

Руски емигрант Александар Иванович КОРОПЧЕНКО родио се 27. маја 1887. у Кијеву. Био је зубар. У Шабац је дошао из Русије, 21. априла 1921. године.

854 *Шабачки гласник*, бр. 36, 14. септембар 1922.

855 *Исто*

856 *Исто*

857 *Радикал*, бр. 89, 31. децембар 1922.

858 *Радикал*, бр. 90, 7. јануар 1923.

859 *Шабачки гласник*, бр. 84, 14. септембар 1923.

860 *Шабачки гласник*, бр. 8, 27. јануар 1926.

861 Стана Муњић, *Златне нити*, стр. 18

У зубарској служби, тада најмлађој у шабачкој Општој болници, радио је од 1923. године. Остало је записано да је највише „водио екстракцију оболелог зуба“. У државној служби „једва да је покушавао зубно-техничке радове“,⁸⁶² а у приватној ординацији предузимао је све што се у то време могло у лечењу зуба.⁸⁶³ Бавио се и трговином.

Био је ожењен Олгом, рођеном 15. јуна 1896. у Русији. Она је имала средњошколско образовање, али није радила. Била је домаћица, а у Шабац је дошла са мужем. Сачуван је и податак да је брачни пар Коропченко био хуман: Александар је приложио 50 динара за прославу стогодишњице Шабачке гимназије (1937), а Олга је за Ускрс давала прилог шабачком Колу српских сестара и помогла сиромашнима.

У Другом светском рату били су против комуниста, па су 1944. године отишли са Немцима. Нису смели да чекају ослободиоце, јер је Александар Коропченко био *белогардејски* лекар. Према Саопштењу Комисије о злочинима окупатора и њихових помагача, један је од оних који су 21. августа 1941. године „били на вечери са крајскомандантом Квасним и неколико немачких официра, када је донета одлука да се изведу из кућа и стрељају: Бора Тирић, лекар, Риста Укропина, трговац, Милутин Војиновић, машинбравар, и Миливој Јовановић, кројач“.⁸⁶⁴

Имовина „зубара, Руса, емигранта, активног окупаторовог агента који је побагао испред народне армије и народног непријатеља“,⁸⁶⁵ после рата је конфискована. Под државну управу стављени су: зграда са плацем у *Војводе Мишића бр. 6*, процењена на 226.000 југословенских динара, 53.307 готовог новца код Шабачке банке, и „6 комада обвезница 2,5% ратне штете вредне 6.000 динара“.⁸⁶⁶ Кућа је 3. септембра 1953. продата на лицитацији, у којој је учествовало чак 28 понуђача. Купио ју је Александар В. Ђурић, службеник „Житоратара“.

Случај је хтео да Александра Коропченка 1958. године у Филаделфији сретне Шапчанка Љубица Д. Поповић, којој је као девојчици поправљао зубе. Рекао јој је тада да је из Шапца отишао јер није хтео да - опет - чека комунисте.

Баритониста и књиговезац Александар Погорљеcki

Александар Емилијанович ПОГОРЉЕЦКИ био је син Јелене Симеоновне и гимназијског учитеља Емилијана Лукича, из Павлограда у Округу екатеринославском. Рођен је 28. априла 1895. године у Павлограду.

У првим годинама избеглиштва, радио је као надничар у Шапцу.⁸⁶⁷

862 МИАШ, ПО-1048

863 МИАШ, ПО-1048

864 Саопштење Комисије о злочинима окупатора и њихових помагача, Београд 1945, књ. 34, *Зборник I/I*, стр. 377

865 МИАШ, Регистар лица чија је имовина конфискована и стављена под секвестер (1945. и 1946. год.)

866 Исто

867 МИАШ, Попис по улицама, XXIII, 37

Са Чехињом Хертот, ћерком Матилде Мител и штампара Фрање Хакера, удовом рачуноводственог почасника у Загребу Витеслава Хашека, рођеном 6. октобра 1894. у Течени у Чешкој, венчао се 30. јануара/12. фебруара 1925. у шабачкој цркви. Кумовали су им машинбравар Александар Спасојевић и шофер Николај КОЛАЧКОВ.⁸⁶⁸

Херта је 3. новембра 1920. године у Шабац дошла из Загреба. Од 1929. радила је као лаборант у шабачком Дому народног здравља, а од 1939. била је медицинска сестра.

Александар је био изузетан музички таленат и хориста Шабачког певачког друштва „Занатлија“. Својим баритоном одушевљавао је Шапчане. У Кур-салону у Бањи Ковиљачи представио се у јуну 1933. године, када је у пратњи мешовитог хора и клавира - на задогољство публице - извео „Мирјану“ Стевана Мокрањца.⁸⁶⁹

У фебруару 1934. у дворани „Шабачке касине“ наступио је на забави Секције геометара Шапца, у којој су радили искључиво Руси. Био је то концерт чланице Београдске опере Људмиле СЛАТИН и „нашег баритонисте“, а пратио их је пијаниста А. БУТАКОВ. Познати шабачки соло певач извео је тада арију из опере *Кармен* и „потпуно верно интерпретирао ратоборну арију „Тореадора“,⁸⁷⁰ а са топлином је на бис отпевао „Азра“ од Рубинштајна.

Члан Надзорног одбора Шабачког певачког друштва „Занатлија“ постао је у фебруару 1935. године.⁸⁷¹ Изабран је на годишњој скупштини, која је у присуству епископа шабачког др Симеона бирала нову управу. Новине су забележиле и да је у марту приредио концерт, који је „посетило свега 9 Руса и Русиња!“⁸⁷²

Књиговезачки мајсторски испит положио је крајем 1933. године, а као књиговезац радио је у Улици *проте Смиљанића бр. 14*. Књига регистрованих занатских радњи са регистром заната за срезове поцерски и посавотамнавски сведочи да је имао књиговезницу на гласу, уредно пријављену. И 1940. ту су повезиване и корићене црквене књиге, у обичном и тврдом повезу, полуплатну, платну и кожи, златној штампи и позлати. Поруџбине су примане и поштом, а за сва државна надлештва у Шапцу име књиговезца било „најбоља гаранција“.⁸⁷³

Александар Погорљецки је 25. маја 1935. упутио драматично писмо Управи Шабачког певачког друштва „Занатлија“, јер се годину дана раније разболео од *исоријазе*. Од својих колега тражио је помоћ, а кожно болест од које је боловао сматрао је „последницом европског и руског грађанског рата“.⁸⁷⁴

868 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1925.

869 *Подрински весник*, бр. 10, 3. јун 1933.

870 *Подрински весник*, бр. 46 и 47, 10. и 17. фебруар 1934.

871 *Шабачки гласник*, бр. 7, 7. фебруар 1935.

872 *Подрински весник*, бр. 104, 23. март 1935.

873 *Подрински весник*, бр. 36, 2. децембар 1933; *Глас цркве*, бр. 1-2, јануар-фебруар 1940.

874 МИАШ, Шабачко певачко друштво „Занатлија“

/.../Болест ова по своме карактеру не даје никакве могућности да радим јер кожа на рукама прска, иде крв и причињава велике болове. Налазећи се због своје овакве болести у врло тешком стању финансијском, јер треба да се лечим специјалним лековима, који су врло скупи, јер долазе са стране, немајући никакве могућности да радим - а живети и лечити се потребно је, неколико сам пута предавао молбу у Државну комисију у Београду за руске избеглице с тим да мени даду санаторијум или клинику и представљао њима лекарско уверење да се каже да је мени потребно клиничко лечење - мени је било отказано, не знам из којих разлога ...

Молио је шабачки Рус више пута и за сталну месечну потпору, јер новца за лечење није имао а био је апсолутно неспособан за рад, али финансијску помоћ није добио. Због нелечења *исоријаза* се толико погоршала, да болесник више ни у варош није излазио и све више се задуживао. „Предао сам молбу Руском одбору у Шапцу и молио последњи пут да мени истражу из Београда из Државне комисије сталну помоћ и ако је могуће клинику“, записао је Погорљецки у писму Ш. П. Д. „Занатлија“. Као редован члан молио је колеге, по занату и по песми, да пишу председнику Комисије за руске избеглице Александру Белићу да му одобри сталну месечну помоћ. Шабачке занатлије су већ сутрадан његову молбу проследиле, али, исход није познат.

Сачуван је и податак да је 7/25. јула 1941. године био стари сват Матвеју Петровичу БЕЛОНОГУ, сину земљорадника Петра и Јевдокије из Роговске на Кубану, на венчању са Милицом Јовановић, разведеном ЈЕРМОЛЕНКО.

Ратна олуја је Александра Погорљецког однела окупатору, у борбу против комунизма и народа који га - као избеглицу - свесрдно примио.

Зна се да је на крају Другог светског рата и његова жена Херта отишла с Немцима.

Загонетни нестанак геометра Николаја Морозовића

Николај Александрович МОРОЗОВИЋ родио се 16. новембра 1903. године у Казању. Био је син бојара, а Октобарска револуција затекла га као питомца Војне академије. Родну Русију напустио је у последњој избегличкој групи и 1923. са својим класићима стигао у Државу Срба, Хрвата и Словенаца. Распоређен је у Билећу, где је био стациониран Донски кадетски корпус, али тамо није дуго остао. У Београду је 1925. завршио железнички течај и уписао се у Државну средњу техничку школу, на одсек геодезије. Српски језик добро је савладао, а диплому геометра стекао је 1930. године.

Први посао добио је у Карловцу (1931). Тамо се венчао са Хеленом Пагач, лепотицом која је свирала оргуље и говорила немачки, чешки и пољски језик. По оцу је била Пољакиња а по мајци Чехиња. Сина Александра добили су у Карловцу 7. маја 1933. године. Близанци Роман и Бруно родили су им се у Прокупљу, јер је Хелена пратила мужа у служби. Селећи

се по градовима Краљевине Југославије, према живој породичној причи, Морозовићи су уништили намештај па су морали да набаве неки од прућа.

Николај је због посла често одсуствовао из куће, а вољеној супрузи писао је романтична писма која у 21. веку чува његов унук Игор.

Шапчанин је постао уочи Другог светског рата. Као геометар извршио је премеравање Шапца, а ратне 1943. године нестао је у Мионици. Својима је рекао да иде на службени пут, али је напоменуо да не зна да ли ће се и када вратити. Биле су то последње речи које је упутио жени и сину. Немци су сматрали да је побегао и сваке ноћи су долазили да проверавају, а двориште би блокирали митраљезима. Цео град био је излепљен потерницама, а Гестапо је за њега нудио 10.000 рајсмарака.

Судбина Николаја Морозовића и за породицу (п)остала је загонетна. Тек недавно је његова прауника Соња - случајно - сазнала да је са кумом Николом Калабићем био у четницима, и да је у Јорку умро 1972. године. Претпоставља се да је био енглески обавештајцац.

Николајева сестра Лена Александровна била је на супротној страни, у подмлатку совјетске Комунистичке партије. После рата је у Шабац слала писма и брата звала да слободно дође у Совјетски Савез, и гарантовала да му се ништа неће десити. Није знала за његов загонетни нестанак.

Комунистичка власт је Хелену Морозовић прогласила државним непријатељем, па је 1945. и 1946. била у радном логору на Летњиковцу. Сина је потом издржавала радећи као куvariца у Угоститељском предузећу „Сава“. За све Шапчане, била је - Хрватица Беба. Умрла је 1996. године, и почива на шабачком Камичком гробљу.

Александар МОРОЗОВИЋ, Николајев син, одрастао је уз баку и тетку у Карловцу и 1940. уписан је у тамошњу православну школу. У Независној Држави Хрватској тражили су да пређе у католичанство, али бака то није хтела без пристанка родитеља. Никола Калабић, венчани кум брачног пара Морозовић, тада је набавио документ у којем је писало да је дететова мати - Хеленина сестра Марија Пагач. Помоћу лажних папира, геометар Никола извео је сина из НДХ.

Александар Морозовић, пред полазак у други разред, 1941. године постао је Шапчанин. Са родитељима је становао у *Маршала Тита бр. 36*, а у истом дворишту живела је и руска избегличка породица ТИШЋЕНКО. Оца је ретко виђао јер су руски војни обвезници били стационирани у Зеленој школи. Упркос рату било му је лепо, јер је око њега било доста деце, а у Карловцу као православац није имао са киме да се игра. Похађао је ОШ „Јанко Веселиновић“, а потом шабачку Мушку реалну гимназију.

Друговао је са Веселином Крстићем, Димитријем Митом БУЧИНОМ, Љубицом ТИШЋЕНКО, Марком Марковићем, Милићем Станковићем, Владиславом Лалицким. Иако је после рата имао врло тешке услове за школовање, који су „сметали да се развија како би могао“, ⁸⁷⁵ био је добар ђак. Виши течајни испит положио је 1953. године и уписао се на ДИФ.

На факултету је Александар - Шура - са карика скочио ван струњаче и повредио колена, па му је од спортских дисциплина остало само пливање. Тада је постао пливачка звезда, као и његов ујак. У пливању је постигао одличне резултате, а успех је забележио и на државном првенству у Сплиту. Био је спортиста на гласу и првак уже Србије у краулу, а пливао је за клубове у Шапцу, Титовом Ужицу, Крупњу. Формирао је и школу за обуку најмлађих Шапчана.

Попут оца Николаја био је у бившој аустроугарској касарни, тада Школи резервних официра у Билећи. Стекао је чин резервног капетана I класе. Радни век провео је у ДОЗ-у, а у пензију је отишао 1993. године.

Са Русинком Надом Бођвански, рођеном 28. октобра 1929. у Шиду, венчао се 26. новембра 1961. и добио ћерку Александру и сина Игора. Нада је 35 година била болничарка на Интерном одељењу шабачког Медицинског центра, а болеснике је неговала - у три смене.

Александра МОРОЗОВИЋ, Шурина кћи и унука геометра Николаја, рођена је 1. априла 1963. у Шапцу. После ОШ „Ната Јеличић“ завршила је Учитељску школу, али никада није радила. Удата је за Драгана Митровића, механичара у шабачком Водоводу. Мајка је четворо деце: Александра (1986), Робина (1988), Соње (1991) и Јоване (1992).

Игор МОРОЗОВИЋ родио се 7. јула 1970. у Шапцу. Био је ђак ОШ „Ната Јеличић“ и Школе ученика у привреди, а студије на Вишој хемијско-технолошкој није завршио. По занимању је машински техничар, али је радио различите послове. Био је и столар и фризер. Већ годинама на Камичку - у *Мачванској бр. 24* - поседује Самосталну стаклорезачку радњу „Рам студио“. У браку са Шапчанком Валоном Каракатановић има сина Николу, рођеног 26. новембра 1993. године, београдског студента физике.

Потомци Николаја Александровича Морозовића никада нису били у земљи својих предака. За Александра - с обзиром да је 84-годишњак - касно је за одлазак, али, Игор отворених очију сања тај дан.

Виктор Оберемок, један од најомиљенијих професора

Виктор А. ОБЕРЕМОК био је суплент у Краљевској мушкој реалној гимназији у Шапцу, од 1921. године. У почетку је предавао земљопис, а од школске 1926/1927. француски и латински језик. У Педагошком одељењу, школске 1922/23, предавао је руски језик и земљопис. Био је контрактуални суплент и један од најомиљенијих и најсимпатичнијих гимназијских професора, а када је 1925. основана Подринска учитељска школа постао је и њен наставник.

Српски језик никада није добро научио. Локалне новине су забележиле један немио догађај из марта 1923. године, када је доживео мучки напад. У „братској земљи ...

један убојица разбио му главу у једном тешком батином да га свог облије крв⁸⁷⁶. Шта се заправо догодило?

Тог тихог, мирног и отменог човека, неваљалство сина стругара Митра Стожинића довело је до афекта па му је ударио шамар. „Место да као сваки паметан родитељ и сам укори своје дете за несташлук, или да му и он опали коју, као што ми многи родитељи чинимо“, ⁸⁷⁷ Стожинић је тада сачекао Оберемока и изненада га батином јако ударио по глави. Повреда је била врло озбиљна, а локалне новине су записале да цео Шабац осуђује догађај и жали професора јер га „и родитељи и њихова деца познају као тактичара, добра, факултетски образована и отмена човека ... а за Стожинића веле да је убојица и да је већ једном био на робији“ ⁸⁷⁸.

Оберемок је био међу најстрожијим гимназијским наставницима. Тражио је да му се „у сваком моменту као митраљез одговара“ ⁸⁷⁹. Ученик из његове последње шабачке генерације Драгољуб Остојић, у причи „Са латинског на Цер“, оставио је сећање на њега. Једног дана, школске 1927/1928, када је по распореду био латински, Остојић је са четворицом другова отишао на Цер:⁸⁸⁰

-Ну, господа! - викну професор следећег часа. - Вођа бегунаца са мог часа - напред, а остали за њим!

Први, као вођа, изађе Марко Мањарић, за њим ја, из Поцерине, а за мном остали - Мачвани.

-Причајте, само кратко и брзо - где сте били и шта сте били и шта сте видели? - рече професор.

-Били смо на Церу. Видели смо град Цара-Трајана, манастир Петковицу и калуђере. Били смо гладни и калуђери су нам дали доручак. Све је било лепо...

-Пођите на место - рече професор Оберјемок на лошем српско-руском језику - и спремите се за идући час - одговараћете. Ко не буде знао, одговараће сваког часа до краја тромесечја. А сада ми брзо реците, сви по једно кратко питање:

-Аблатив од тетралит? - Марко одговори.

-Предлози са акузативом? - одговорих ја.

-Генитив од patria? - И тако, срећно сви прођосмо ...

Професор Виктор Оберемок у Шапцу је био до 1927. године.

876 *Радикал*, бр. 98, 11. март 1923.

877 Исто

878 Исто

879 *Споменица Шабачке гимназије 1937-1987*, стр. 229-230

880 Исто

Учитељица језика Јулија Сљоскина

Јулија Димитријевна СЉОСКИНА, учитељица језика, прва је Русиња - просветни радник у Шапцу. Рођена је 28. маја 1864. у Талеку у Сибиру. Завршила је Николајевски институт.

Након евакуације из Русије, у Шабац је стигла 23. јануара 1921. године. Живела је у *Вука Караџића улици бр. 25 (Каменој улици)* и била је удовица.

За хонорарног наставника шабачке Мушке реалне гимназије Госпођа Сљоскина, бивша руска наставница, постављена је 2. марта 1921. године (СНБр. 2960).⁸⁸¹ Предавала је немачки, руски и француски језик.

Када је 1925. гимназијско Просветно одељење прерасло у Подринску учитељску школу била је међу њеним првим предавачима, заједно са својим сународницима: Василијем КУЗЕНКОМ, Борисом СЕЛИВАНОВСКИМ, Владимиром ШЕСТЕРИКОВИМ, Виктором ОБЕРЕМОКОМ, Олгом МЕЊШОВОМ и Јуријем ГРАДОВИМ.⁸⁸² Радилa је као конкретални хонорарни наставник.

Лист *Шабачки гласник* сачувао је податак да је у лето 1928. на путу од куће до цркве изгубила златни крст, и преко огласа нудила „добру награду“ ономе ко га пронађе.⁸⁸³

У Реалну гимназију у Србобрану премештена је у септембру 1933. године.⁸⁸⁴

Латинац Феодор Мурза Каракубски

Феодор Мурза КАРАКУЉСКИ припада групи првих шабачких гимназијских професора, избеглих из царске Русије. Као конкретални суплент, у Државној реалној гимназији у Шапцу предавао је латински језик и филозофију. Шабачке гимназијалце учио је две школске године, 1927/1928. и 1928/1929.

Једини запис о њему оставио је матурант Драгољуб Остојић, као сећање на своју генерацију и полагање матуранског испита 1927/28. Уз стогодишњицу своје школе, наиме, записао је случај Миће Филиповића из мачванског села Дубља, који је хтео да први полаже јер је са матуре ишао на венчање па су га пред школом чекали чувени музиканти Цицварићи. Остојићев запис, у целини, гласи:⁸⁸⁵

Док се професор Мурза Каракубски спремао да почне са испитима на матури из латинског, погледа нас и упита:

-Има ли вас старих и нових кандидата?!

-Има нас и ожењених! - чу се глас Миће Филиповића „Филипа“ из Дубља.

881 *Просветни гласник*, бр. 4, XXXVIII-1921.

882 *Подринска учитељска библиотека*, 1926, бр. 1 и 2

883 *Шабачки гласник*, бр. 77, 8. август 1928.

884 *Подринска учитељска библиотека*, бр. 1 и 2, 1926; *Подрински весник*, бр. 26, 23. септембар 1933.

885 *Споменица Шабачке гимназије 1837-1937*, стр. 233

-Ко је то ожењен?!
 -Ја се данас венчавам, господине професоре, и молим вас да ме првог испитате јер ме пред гимназијом чекају кола са музиком Цицварића - рече Мића.
 -Па честитам Филиповићу! - насмеја се Мурза.
 -Чекајте професоре, док прво положим латински, а онда изволите сви на свадбу!

Не зна се да ли су професор и матуранти из 1927/28. ишли у Дубље на свадбу, али се зна да је латинац Каракубски 1930. заувек отишао из Шапца.

Олга и Орест Мењшов, шабачки Омер и Мерима

Олга МЕЊШОВА у Мушкој реалној гимназији у Шапцу почела је да ради школске 1922/1923. Као контрактурални суплент и суплент предавала је неколико предмета: писање (1922/23), земљишопис (1923/24 - 1928/29), француски језик (1929/30) и историју (1928/29).

Била је и у првој генерацији предавача Подринске учитељске школе, која је основана 1925. године када је гимназијско Просветно одељење прерасло у самосталну установу.

Из Шабачке гимназије, по потреби службе, отишла је 1933. у тузланску Реалну гимназију.⁸⁸⁶ Професор у Лозници постала је 1937. године, а крајем 1939. на личну молбу вратила се у Шабац.⁸⁸⁷

Математику и историју предавала је од школске 1940/1941. а 1943. је пензионисана.

После Другог светског рата Министарство просвете је од Окружног народног одбора у Шапцу тражило мишљење о наставници Олги. Карактеристика, која је у Београд послата 4. септембра 1945. године, била је неповољна. Судећи по садржају, написао ју је неки њен бивши ученик, политички острашћен. Белешка гласи:⁸⁸⁸

./.../Менишов Олга - у приватном животу исправна. Стручна спрема осредња. Однос према ђацима није добар. Осорна је и врло радо заузима диктаторски став. За време окупације није се истицала против НОР-а иако је белогардејка, која је идејни противник садашњице. Именована ни данас не показује воље да се исправи. - Мишљења смо да би горе именовану требало преместити из овог Округа.

Са мужем Орестом Олга је ипак остала у Шапцу, а 10. октобра 1946. године Окружни народни одбор и Просветно одељење замолила је да јој одобре да даје приватне часове руског језика. Чим је примио молбу Одсек унутрашњих послова при Градском народном одбору затражио је „мишљење за именовану“, а у „повратку акта“ написано је следеће:⁸⁸⁹

886 *Подрински весник*, бр. 26, 23. септембар 1933.

887 *Шабачки гласник*, бр. 33, 26. август 1939.

888 МИАШ, Окружни народни одбор, Досијеа просветне струке

889 МИАШ, ОНО Шабац, Одељење за просвету, 1945-1947, VII - 36314/46

./...Именована је за време окупације живела у Шапцу као и раније; са окупатором и са издајницима није сарађивала; према фронту данас не заузима непријатељско држање а одазива се свима обавезама и акцијама масовних антифашистичких организација. Са изложеног овај Отсек је мишљења да народни интереси не би били угрожени ни повређени удовољавањем молби.

Дозволу за приватне течајеве руског језика пензионисана професорица Олга добила је 19. новембра 1946. године па је свом матерњем језику научила многе Шапчане. И Даница Дакић, пензионисани професор руског језика у шабачкој Медицинској школи, код ње је приватно учила руски и добро је запамтила своју професорку. И у другој деценији 21. века, Дана сведочи: „Олга је била fina дама, а потом дивна бакица. Она и Орест нису имали деце, а били су заљубљени као Омер и Мерима и стално су се држали за руке. Када је он преминуо, она је умрла од туге“.

Олга Мењшова рођена је 5. маја 1887. на северу Русије. На Петроградском универзитету завршила је географију. У Шабац је као избеглица дошла из Врања, 21. новембра 1920. године.⁸⁹⁰ Тада је са мужем живела у *Светосавској бр. 36*, а касније су становали у *Масариковој бр. 36* - иза кафане „Мира Маре“. Зораида Пењин била је комшиница брачног пара Мењшов и добро их је знала. Поред осталог, сећала се да у кућу нису примали ни Русе, чак су и са др МАЗУРИНОМ разговарали кроз прозор. Памтила је и да је Олга била висока, господствена и увек лепо обучена.⁸⁹¹

Орест Владимирович МЕЊШОВ родио се 7. фебруара 1878. године, такође на северу Русије. Завршио је Војну академију, а у Шапцу је радио као техничар. Умро је 1960. године. На шабачком Доњошорском гробљу Олга му се придружила 1967. године.

Добар стан, тражи математичар Лукијан!

Александар К. ЛУКЈАНОВ пет година био је Шапчанин.

Професор физике у Државној мушкој реалној гимназији у Шапцу био је 1927/1928, а математику и физику предавао је од следеће школске године. Ученици су га звали - Лукијан. Био је веома строг, и често је давао слабе оцене.

Драгољуб Остојић, један од ђака из његове прве шабачке генерације, сачувао је неколико података о свом професору. Записао је да је „пуначки математичар“ Лукјанов био самац и да је становао и хранио се са колегом Григоријем КОНОВАЛОМ, који је гимназијалцима предавао земљопис и историју. Захваљујући том запису зна се да су готово сваког месеца двојица професора мењали газдарице, и да су се на часовима распитивали за „добар стан са хра Распоређен је у Билећу, где је био стационаран ном“.⁸⁹² Ђаци су им

890 МИАШ, Општина шабачка, *Попис становника града Шапца, грађанство, год. 1943.*

891 Изјава дата аутору у јануару 2015. године.

892 *Споменица Шабачке гимназије 1937-1987*, стр. 229

због тога испевали песму, коју је дежурни ученик пред час математике једног дана исписао на табли, а ти стихови живе и данас:⁸⁹³

Добар дан! Траже стан!
 Коновал и Лукијан.
 Ако буде добра храна,
 Остаћемо месец дана
 Ако буде лоша храна
 Појешће Коновал Лукијана.

Када је „флегматични Лукијан“ ушао у учионицу и угледао неизбрисану таблу, не прочитавши шта на њој пише, викнуо је:⁸⁹⁴

-Дежурни, избриши таблу и остани да одговараш.

И тако, захваљујући сећању Драгољуба Остојића, зна се да „хладни Лукијан“ песмицу није прочитао али се не зна како је дежурни тада прошао.

У мају 1932. Александар Лукјанов дао је прилог за подизање споменика кнезу Иви од Семберије, а у јулу је унапређен у VI положајну групу.⁸⁹⁵

У септембру 1933. из Државне мушке реалне гимназије у Шапцу по потреби службе премештен је у тузланску Реалну гимназију, а 1937. године постао је гимназијски професор у Пожаревцу.

Наставница земљописа Олга СИХВОНЕН

Пређашња наставница у Русији Олга Покатилова СИХВОНЕН припада првој генерацији руских наставника у Шапцу. Једна је од две Рускиње, које су прве узеле шабачки гимназијски дневник.

За сталну хонорарну наставницу у Краљевској мушкој реалној гимназији постављена је 30. септембра 1921. године.

Суплент под уговором постала је 20. јануара 1922. године (СНБр. 16404).⁸⁹⁶

Све до 1925. предавала је земљопис, а деци шабачке господе давала је и приватне часове руског језика.

Становала је у шабачком Камењаку.

893 *Споменица Шабачке гимназије 1937-1987*, стр. 229

894 Исто

895 *Шабачки гласник*, бр. 39, 25. и 26. мај 1932; *Шабачки гласник*, бр. 54, 20. и 21. јул 1932.

896 *Просветни гласник*, св. 1, јануар 1921.

Строги професор Григорије Коновал

Григорије С. КОНОВАЛ био је међу првим предавачима Подринске учитељске школе, основане 1925. године.⁸⁹⁷ Као професор шабачке Краљевске мушке реалне гимназије предавао је земљопис 1927/1928. а следеће школске године и историју.

Драгољуб Остојић, његов ученик, записао је да је историчар Коновал био нервозан, мршав и висок, и да је живео као самац. Становао је и хранио се са колегом Лукијаном, који је у Гимназији предавао математику, а пошто су често мењали газдарице на часовима су се пуних пет година распитивали за „добар стан са храном“.⁸⁹⁸ Како су обојица били веома строги и давали слабе оцене, ђаци су им испевали песму коју је дежурни ученик пред час математике исписао на табли. Шеретски стихови намењени двојници професора преживели су до данашњих дана.⁸⁹⁹ Захваљујући сећању Драгољуба Остојића зна се да „флегматични Лукијан“ песмицу није прочитао, и да то „нервозни Коновал не би сигурно пропустио“.⁹⁰⁰

Шабац је на Цвети 1928. године имао важне госте, Драгишу Васића и Густава Крклеца. Долазак уважених књижевника организовала је Шабачка народна читаоница. У сали „Париза“ Шапчани су их саслушали веома пажљиво, јер је Васић говорио о утисцима из Русије, а Крклец о Исидори Данкан и песнику Нове Русије Сергеју Јесејину. Након излагања о руском „духовном метежу“ и „глупости револуције“, које је Васић оправдао колосалим успесима после ње, реч је затражио професор Григорије Коновал.

Дрхтавим гласом, на лошем српском језику, поставио је два питања: прво је било о слободи и моралној „чистоти данашњих руских кормилара“,⁹⁰¹ а друго о руској жени. Навео је пример совјетског комесара, који је у револуцији потписао смртну пресуду сопственом оцу, и истакао да руски народ толико цени жену да је први имао царицу. Драгиша Васић је „изразио жаљење што је чланове руске емиграције његово излагање коснуло“,⁹⁰² и замолио их да схвате да је као књижевник изнео личне утиске.

Из Шабачке гимназије Григорије КОНОВАЛ је по потреби службе 1933. године премештен у Реалну гимназију у Новом Врбасу.

Не зна се тачно када је поново дошао у Шабац, али се зна да је у шабачкој Мушкој реалној гимназији 1944/1945. предавао историју. Сачувани документи сведоче да је у току првог полугодишта школске 1945/1946. у Министарству просвете сазнао да је - „на захтев из Шапца“ - премештен у Црну Гору. На седници Подружнице шабачке Мушке реалне гимназије, 17. јануара 1946. године, његове колегинице Нада Савић и Наталија Јовановић предложиле су да се „као старији и потребан наставник“ задржи на раду бар до пролећа.

897 *Подринска учитељска библиотека*, 1926, бр. 1 и 2

898 *Споменица Шабачке гимназије 1937-1987*, стр. 229

899 *Споменица Шабачке гимназије 1937-1987*, стр. 229

900 Исто

901 *Шабачки гласник*, бр. 35, 15. април 1928.

902 Исто

Након живе дискусије, са две трећине гласова (20 ЗА и 11 против) одлучено је да се молба упутује надлежним властима.

Вршилац дужности директора Јован А. Јовановић због тога се обратио Окружном народном одбору и Просветном одељењу, а тај документ гласи:⁹⁰³

/.../Доставља се претставка Подружнице Мушке гимназије у Шапцу у вези са премештајем друга Григорија Коновала, професора, у Црну Гору, и предлогом двеју наставница да се друг Коновал, као старији наставник а потребан овој школи по стручности, задржи на раду у овој школи и даље или бар до пролећа.

Достављам Просветном одељењу да сам 15. јануара о. г. упутуио друга Коновала у разред на редовна предавања. Он је одбио да даље врши дужност не желећи да му се „опет нешто импутира“. Био је категоричан, тражио је да одмах буде разрешен. У таквој ситуацији ја сам сматрао да немам права да задржим ни неколико дана премештеног наставника и истог дана сам га разрешио дужности у овој школи и упутуио на нову дужност, о чему сам известио Просветно одељење Министарства просвете Србије преко Просветног одељења О.Н.О. у Шапцу.

в.д. директора

Јован А. Јовановић

Професор КОНОВАЛ је 1947. године из Шапца отишао у Београд, у Другу мушку гимназију.⁹⁰⁴

Брачни пар Иван и Даница Феофилактов

Професор ИВАН ФЕОФИЛАКТОВ десетак година био је Шапчанин.

У Краљевској државној реалној гимназији у Шапцу радио је од 1929. до 1937. године. Предавао је историју, а у неким одељењима и латински језик.

Указом његовог величанства краља, почетком 1932. унапређен је у VI положајну групу. Сачуван је и податак да је са професором Момчилом Стојановићем, у време ускршњих празника 1933. године, гимназијалце V и VIII разреда водио на екскурзију - у обилазак фрушкогорских манастира.

Шабачку средину прихватио је као своју и био друштвено ангажован, а у марту 1935. на скупштини Црвеног крста Шапца именован је за члана Надзорног одбора.

Постао је и шабачки зет, јер се венчао са Шапчанком Даницом. И она је била шабачки гимназијски професор, а предавала је школске 1930/1931. и 1933/1934.

Обоје су у октобру 1937. године премештени у Женску гимназију у Сарајеву.⁹⁰⁵

903 МИАШ, ОНО Шабац, Одељење за просвету, 1945-1947, VII - 1795/46

904 Подрински весник, бр. 26, 23. септембар 1933.

905 Шабачки гласник, бр. 13, 17. и 18. фебруар 1932; Подрински весник бр. 3, 16. април 1933; Подрински весник, бр. 97, 2. фебруар 1935; Шабачки гласник, бр. 39, 7. октобар 1937.

Шабачки Рус Владимир Шестериков

Владимир ШЕСТЕРИКОВ налази се на списку првих руско-шабачких гимназијских професора. Предавао је француски језик у Мушкој гимназији у Шапцу, а физику ученицима III разреда.

Као суплент под уговором почео је да ради 30. септембра 1921. године.

Био је и музички надарен. О томе сведочи локални лист *Радикал*, који је 1922. известио своје читаоце да ће 7. новембра у сали Хотела „Париз“ концерт одржати чувени руски уметници, оперска певачица Софија ДАВИДОВА и браћа СЛАТИН, а са њима шабачки Руси Шестериков и Астапов.

Учитељско одељење Шабачке гимназије 1925. године прерасло је у Подринску учитељску школу, а међу њеним првим предавачима био је и конкратуални суплент Владимир Шестериков. Школски уписници сведоче да је 1926/1927. гимназијалцима предавао физику и математику, а онда добио премештај у Велику Кикинду. Али, с обзиром да је био шабачки зет, тада није престао да буде Шапчанин.

Професор Шестериков у Шапцу се оженио Зорком, ћерком шабачког терзије Миливоја Јоковића. И Зорка ШЕСТЕРИКОВ била је професор у Шабачкој гимназији, од 1924. године, а са мужем је 1927. из Шапца отишла у Велику Кикинду. Тамо је крајем 1930. унапређена у VII положајну групу и 3. марта 1933. родила сина Михаила.

Сачуван је и податак да су 1937. године, као бивши професори, Шабачкој гимназији честитали стогодишњицу рада, а за обележавање великог јубилеја Зорка је послала и прилог од 50 динара.

Брачни пар Шестериков у Великој Кикинди остао је до пред Други светски рат. Владимир је потом радио у Београду, а са супругом се 1941. вратио у Шабац. Обоје су предавали у шабачкој Женској гимназији, али је професор Владимир убрзо премештен у Београд. Зорка је са осмогодишњим сином остала у Шапцу. Становли су у *Јевремовој бр. 24*.

Михаил Владимирович ШЕСТЕРИКОВ завршио је први разред шабачке Мушке реалне гимназије школске 1943/1944. Био је врло добар ђак, а његова разредна Милена Поповић, која је предавала земљопис, записала је да је „са мало више труда могао бољи успех да постигне“. Исте године се пребацио у Београд, али је 20. јуна 1945. напустио београдску Седму мушку гимназију и поново се уписао у шабачку. Његови школски документи откривају да се већ 13. октобра 1945. исписао из Мушке реалне гимназије у Шапцу, јер је његова мати Зорка В. Шестериков престала да ради.

Сачуван је и податак да је школске 1944/1945. својој последњој шабачкој генерацији, Зорка Шестериков предавала српски језик и била разредна првом одељењу V разреда.⁹⁰⁶

906 *Радикал*, бр. 89, 31. децембар 1922; *Шабачки гласник*, бр. 86, 8. и 9. новембар 1930.

Шабачки зет Евгеније Милоградов

Евгеније Иванович МИЛОГРАДОВ био је професор у Шапцу. Рођен је 18. јануара 1895. године у Рудњу, у Вороњешкој губернији. Мати му је била Олга а отац Иван Љ. Милоградов, општински чиновник.

Не зна се када је као избеглица стигао у Краљевину Југославију, али се зна да је на почетку 1932/1933. постављен за суплента Подринске учитељске школе у Шапцу и унапређен у VIII положајну групу.⁹⁰⁷ У шабачкој Мушкој реалној гимназији предавао је и школске 1934/1935. године.

У марту 1934. професор Евгеније постао је заступник председника Руске колоније у Шапцу Сергија ЕНДАСОВА, а власт и грађанство замољени су тада да се њима обрате „по свим питањима“⁹⁰⁸ која се односе на избеглице.

Са Даринком Ђорђевић, учитељицом вештина у шабачкој Државној реалној гимназији, ћерком Томаније и трговца Петра из Зајечара, рођеном 9. јуна 1897. у Заграђу у зајечарском срезу, верио се 23. маја 1934. године.⁹⁰⁹ Венчали су се 9/22. јула у шабачкој цркви. Кумовали су им професори Учитељске школе Момчило Стојановић и Михајло Савић, а локалне новине су објавиле да је Рус постао шабачки зет.⁹¹⁰

Учитељица женског рада Даринка МИЛОГРАДОВА предавала је у Шабачкој гимназији од 1932. године. Министарство просвете ју је на почетку школске 1936/1937. из Шапца преместило у неготинску Учитељску школу, а потом и њеног мужа Евгенија.

Историчар Александар и учитељица вештина Добринка Чухрај

Александар Ј. ЧУХРАЈ био је професор шабачке Краљевске државне реалне гимназије, од 1934. до 1943. године.⁹¹¹ Школске 1934/1935. радио је као суплент, а предавао је историју, земљопис и веронауку.

У Шабац је дошао из Битоља. Већ на почетку 1934/1935. име му се помиње у локалним новинама, јер су шабачки Руси због смрти Александра I Карађорђевића одлучили да 21. октобра за Русе он одржи предавање о блаженопочившем краљу.

Гимназијски професор Александар ЧУХРАЈ шабачки зет постао је 19. маја 1935. године, када се у Београду венчао са Шапчанком Добринком Јовановић. Она је била учитељица вештина у Шабачкој гимназији, строга и принципијелна. Никома није поклањала оцене, а и одличним ученицима остављала је тројке ако су то заслуживали. Предавала је

907 *Шабачки гласник* бр. 66, 31. август и 1. септембар 1932.

908 *Подрински весник*, бр. 50, 10. март 1934.

909 *Подрински весник*, бр. 61, 26. мај 1934; Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1934.

910 *Шабачки гласник* бр. 39, 10. октобар 1936; *Шабачки гласник* бр. 43, 5. новембар 1936.

911 У *Споменици Шабачке гимназије* води се под презименом ЧУХРАЈ, а у старој штампи и неким документима као ЈУХРАЈ.

цртање и писање, а када је 17. септембра 1940. у Шапцу отворена Потпуна женска реална гимназија са дванаест колега пребачена је у њу. Предавала је до 1942. године.⁹¹²

Страх гимназијског наставника Павла Павловића

Павле ПАВЛОВИЋ родио се 18. маја 1896. године у Севастопољу. И отац му се звао Павле, а мати му је била Марија МАКСИМОВИЧ.

У Краљевину Југославију дошао је као руски избеглица, и до Другог светског рата живео је и радио негде ван Србије. Сачуван је податак да је као руски свештеник - пензионер Петар Павловић СИРОТА у Епархију шабачко-ваљевску примљен средином 1941. године, када је на састанку у Аранђеловцу одлучено да Шабац прихвати 50 свештеника избеглих из Хрватске, Словеније и Босне. Зна се, такође, да је литургију редовно служио у шабачкој цркви.⁹¹³

Становао у Улици Стојана Новаковић бр. 38.

Након ослобођења Павле Павловић је прихватио држављанство ФНРЈ, а свој матерњи руски језик предавао је у Шабачкој гимназији. Наставник је био од школске 1947/1948. године, а случај је хтео да у првој генерацији има ученика који му је и имењак и презимењак. Млади Павле, унук чувеног Љубе Павловића, на свог наставника оставио је сећање и речит доказ страха који су руске избеглице осећале од комунизма и комуниста:⁹¹⁴

./.../Почетак је нове школске године, септембар месец 1948. године. Те године на Видивдан била је резолуција ИНФОРМБИРОА. У то време професору Павлу уручен је судски позив од шабачког Суда да се одазове у суд. Наиме позив је био за моју маленкост, а не за професора Павла. Тадашња политичка ситуација између Југославије и Русије није била како треба па се он вероватно уплашио. Када су му саопштили да постоји ученик са истим именом и презименом, он је преко целог коверта црвеном бојицом (оловком) написао УЧЕНИК ... Дотрчао је до одељења и лично ми уручио судски позив (коверат). И дан данас могу да замислим, како се осећао јер се у то време за најмању грешку, за изговорену реч, осуђивало и упућивало на Голи оток.

Павле Павловић је у Шабачкој гимназији предавао до 1951. године, а школске 1951/52. радио је у ОШ „Вук Караџић“ у Шапцу.

912 Шабачки гласник бр. 36, 6. септембар 1934; Подрински весник, бр. 82, 20. октобар 1934; Подрински весник, бр. 113, 25. мај 1935.

913 Марко Павловић, Цркве и свештенство у Шапцу, стр. 78 и 185

914 Подринске новине, 15. јануар 2015, стр. 4

Имао је готово 55 година када се 20. априла 1950. у Шапцу венчао са домаћицом Милојком, ћерком Живојина и Мелеве Богдановић, рођеном 22. јуна 1914. у Горњој Сипуљи у Јадру.⁹¹⁵

Учитељица руског језика Олга Демјанов

Олга ДЕМЈАНОВ рођена је 4. јула 1881. у Могилеву у Русији.

У Краљевину Југославију стигла је као избеглица, и у Панчеву родила млађег сина.

У Шабац је дошла као удовица, а са синовима Георгијем и Виктором живела је у *Улици Вука Караџића бр. 45.*

Завршила је „учитељски семинар“, али је између два рата била домаћица. Школске 1949/1950. радила је у шабачкој Мушкој гимназији као стручна учитељица, а предавала је руски језик. Од 1. септембра 1951. до 31. августа 1954. била је учитељица у Основној школи „Вук Караџић“ у Шапцу.

Умрла је 1960. године. Сахрањена је на шабачком Камичком гробљу.

Виктор М. ДЕМЈАНОВ рођен је 26. маја 1926. у Панчеву. Био је свршени матурант гимназије у Шапцу, када је 1943. отишао у НОВ.⁹¹⁶

Олгин старији син Георгије М. ДЕМЈАНОВ, родио се 14. јула 1917. године у Русији. Био је активни официр југословенске војске, а у Другом светском рату отеран је у заробљеништво у Немачку. Ратну голготу је преживео и вратио се у Шабац. Оженио се Анђом Трајковић, рођеном 1922. године, а 11. децембра 1946. родио им се син Фјодор. Георгије је био официр у пензији и професор предвојничке обуке у Вишој пољопривредној и Вишој хемијској школи у Шапцу. Умро је 1977, а Анђа 2008. године. Почивају на Камичком гробљу, уз Анђине родитеље Вељка и Олгу.

Фјодор Георгијевич ДЕМЈАНОВ, син Анђе и Георгија, рођен је 11. децембра 1946. у Шапцу. Са родитељима је живео у *Стојана Новаковића бр. 1.* За Шапчане је био - Феђа. Завршио је Основну школу „Иван Горан Ковачић“, и школске 1961/1962. уписао се у I разред Шабачке гимназије „Вера Благојевић“. Био је добар ђак. Завршни испит положио је 1966. године, а потом је дипломирао на Ветеринарском факултету. Као ветеринар радио је у Бањи Ковиљачи. Био је ожењен, и имао је сина.⁹¹⁷

Домна Сербин, царица у хемијском кабинету

Домна Петровна СЕРБИН, Рускиња турског порекла, рођена је 1. фебруара 1905. у Номраду.

915 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1950.

916 МИАШ, Општина шабачка, Попис становништва општине града Шапца, грађанство, 1943.

917 Према сведочењу Феђиног школског друга Бранислава Панасиука.

Завршила је Филозофски факултет, а професор је била у шабачкој Вишој мушкој гимназији „Вера Благојевић“. Предавала је хемију, физику и руски језик, од школске 1944/1945. до 1971, а стручна је била и за математику. Ратни попис Шапчана сведочи да је у Шабац дошла из Београда, 9. јануара 1942. године. Са мужем је током рата успела да, са породицом Петра Краља, из Загреба побегне од усташа. Положај Руса у НДХ био је тада тежак, јер су - као и Срби - морали да на рукаву носе плаву траку са ознаком „Р“ (православац).

За гимназијског професора у Шапцу постављена је 21. маја 1945. године, а многи Шапчани је и данас памте. Сачувани документи сведоче да је у Мушкој гимназији школске 1946/47. предавала руски језик.

Професорица Домна била је удата за Игора Андријевича СЕРБИНА, рођеног 16. септембра 1899. у Курску. Он је као хемичар радио у Дому народног здравља у Шапцу, у Санитарно-епидемиолошкој станици, а хемију је завршио на Београдском универзитету. Са лаборантом Александром Исаковићем водио је Биохемијски лабораторијум при Медицинском центру „Др Лаза Лазаревић“, који се налазио на углу *Војводе Мишића* и *Пона Карана*.⁹¹⁸

Прва шабачка адреса брачног пара Србин била је *Улица војводе Мишића бр. 8*.

Професорка Домна била је врло строга. Њени ученици једнодушно оцењују да је „истеривала мак на конач“, али тврде да је била правична и да због њеног предмета нико није изгубио годину. Школске 1952/1953. у шабачкој Државној мешовитој гимназији, у неким одељењима VIII разреда, предавала је и хигијену. Документи сведоче да је 6. фебруара 1962. у III/3 преузела разредно старешинство од професорке Марије Петровић. Позната Шапчанка Слободанка Ракић Шефер, у својим електронским записима о Шабачкој гимназији, о професорки Домни оставила је упечатљиво сведочење. Најбоља жива српска сликарка, речима је овако насликала елегантну Рускињу:⁹¹⁹

/.../Предавала је хемију и подсећала је на какву грофицу, са бундом дугачком до земље, дугим, црвено лакираним ноктима, фарбаном косом и елегантном муштиклом, коју је гасила пред улазак у кабинет. Никома није знала име. Чим би ушла у кабинет осећала се као царица у своме дворцу, супериорно би додиривала епрувете својим елегантним прстима пуним прстења и одмах би почела да поставља питања у вези са огледом. Тек када би добила задовољавајући одговор, питала би за име, да упише оцену.

Запис о професорки Домни оставио је и познати новинар Ранко Ђукић, у тексту под насловом „О чему причам својој деци“:⁹²⁰

918 Миодраг Гајић, Живорад Михајловић, *140 година фармације у Шапцу*, стр. 68

919 Интернет записи сликарке Слободанке Ракић Шефер.

920 *Споменица Шабачке гимназије 1937-1987*, стр. 276-277

./.../Професорку Домну Сербин, која је однекуда наслутила да би се од мене могао направити добар хемичар, за шта није имало шансе, и која ме је прозивала готово из часа у час, запамтили смо по томе што није била превише милостива према одмору између часова. Банула би у учионицу одмах после првог звона, затичући нас у позама крајње неподобним за праћење наставе, а завршавала предавање, или, што је још горе, пропитивање, далеко иза знака за завршетак часа. Тада би, док смо ми нестрпљиво седели у својим скамијама, тек почела да прави белешке у дневнику, да се распитује ко је присутан, а ко није ...

У завршном разреду Ранко Ђукић је са неколико другова основао школску разгласну станицу, чији је програм емитован за време великог одмора. Временом су се осмелили и „емисију“ продужавали, а једног дана када је Домна била дежурни професор звоно је зазвонило тек када је програм завршен. Она је радио-ствараоце сачекала на излазу из разгласне станице, и рекла:⁹²¹

„Је ли, мангупи, ви мене хтели преварити. Морате још расти. А ти, Ђукић, спреми се да одговараиш прошлу лекцију...“

Са топлином, о професорици Сербин писала је и ТВ-новинарка Бранка Криловић:⁹²²

./.../Војна диктатура“ професорке Домне коју смо у ставу мирно сачекивали у кабинету за хемију сад ми се чини драгоценом, припремном паником. Увек је било могуће добити и јединицу и петицу. Дакле, добра животна тактика - увек бити спреман и на пораз и на победу. Уз осмех!

Шапчанка Мира Јоковић захваљујући Домни Сербин и у пензинерским данима одлично је знала хемију. Говорила је да је њена професорица била ниска и лепушкаста, да се облачила у црно, носила наочари и била одличан предавач. Рано је остала удовица па су јој ђаци били све у животу, а када је Мирино одељење једном побегло са часа плакала је и била јако несрећна. Волела је свој посао, ученике је спремала и за матурски испит, а „када је стигао декрет о укидању хемије хтела је да се убије“.⁹²³ После матуре ђаке је водила својој кући. „Тамо смо могли да попијемо коњак и попушимо цигару, толико је била добра моја Домна“, увек је са сјајем у оку, причала Мира.

У топлој успомени Домну носе и друге Шапчанке. Гордана Радовановић сећа се да је у Совјетском Савезу њена професорица имала братичину, и да је у старости због поме-

921 Исто

922 Споменица шабачке гимназије 2937-1987, стр. 282

923 Мирјана Мира Јоковић изјаву дала атору, у пролеће 2015.

рене *макуле* патила са видом. Гоца је уз своју професорицу научила да воли оперу, јер ју је водила у свој стан изнад Робне куће где је имала грамофон и збирку плоча. Нарочито је волела Чајковског и „Кнеза Игора“.

Сачувала је и податак да је професорица Домна од 25. априла до 10. јуна 1958. бораваила у СССР-у. На пасош и визу чекала је годину дана, а дозволу директора Шабачке гимназије за одсуство од 60 дана лако је добила.⁹²⁴

На прослави 130-годишњице Шабачке гимназије Домна Србин била је међу добитницима Спомен-плакете, високог признања за посебан допринос раду и развоју школе. Награду је примила 24. децембра 1967, на свечаној академији у Народном позоришту. У пензију је отишла 1971. године.

Умрла је у фебруару 1987, а „њени најмилији“ дали су јој 22. марта четрдесетодневни помен и новинску читуљу.⁹²⁵ Почива на шабачком Доњошорском гробљу.

Елеонора Панасенко, учитељица у Рибарима

Никола ПАНАСЕНКО, избеглица из царске Русије, у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца стигао је са супругом Пелагијом. Из Одесе су евакуисани бродом који је пристао на црногорском приморју, а из Црне Горе послати су у Бијељину - у Дринску бановину - где им се 4. фебруара 1922. родила ћерка Елеонора. Живот их одатле одвео у Богатић, у Мачву, а 17. августа 1931. коначно су се зауставили у Шапцу.⁹²⁶

Трочлана породица Панасенко живела је у *Улици Вука Караџића бр. 8*, у дворишту Лазе пекара. Судећи по два сачувана пописа Шапчана из 1937. и 1943. године, према подацима датим пописивачу, православни Рус Никола родио се 7. маја 1876, завршио је 4 разреда гимназије и био лимар, а у Шапцу се бавио трговином. Русиња Пелагија, рођена 4. маја 1886. у Русији, завршила је основну школу и била домаћица.⁹²⁷

После Другог светског рата Никола је радио као ноћни чувар на Пољопривредном добру „Ергела Гучево“ у близини Лознице. Имао је собицу у којој је боравио дању, а по ноћи је чувао имање и обилазио штале. Супруга га повремено посећивала и дуже или краће остајала, све док није пензионисан. Од 1947. на лозничком пољопривредном добру економиста је био Величко Пејковић, који је 1950. пребачен у шабачки Пољопривредни комбинат „Мачва“ па је са Николом продужио пријатељство. Дружење су наставили и у пензионерским данима, а њихове кћери - Елеонора и Надица - постале су куме. Елеонора је 1967. године венчала Надицу Пејковић и др Миодрага Јанковића.

Елеонора Николјевна ПАНАСЕНКО била је шабачки гимназијалац, а гимназијски документи сведоче да је II разред у Мушкој гимназији завршила 1933/1934. године. У њеној

924 МИАШ, Народни одбор среза Шабац, арх. шифра 0719, 6344/58

925 *Глас Подриња*, 19. март 1987, стр. 18

926 МИАШ, Шабачка општина, *Попис становништва општине града Шапца, грађанство 1943.*

927 Исто

Уписници, пише: „Способна и вредна; врло тиха и често плашљива кад говори - то јој доста омета успех; прилике у којима се школује доста тешке - родитељи избеглице, сиромашни, не могу јој пружити удобности за учење“.⁹²⁸ Сачуван је и податак да је као врло добар ђак, школске 1935/1936, ослобођена полагања Нижег течајног испита.

И у наставку школовања била је пажљива и вредна, али јој и даље сметало „што се не уме најправилније изражавати српскохрватски“.⁹²⁹ Пелагија је то објашњавала ћеркином искључивом везаношћу за њу и кућу, и говорила да је због српског језика њена кћи морала да похађа и руску школу интернатског типа која је отворена у Словенији.⁹³⁰

Елеонора је потом завршила Подринску учитељску школу у Шапцу, а 1946. постала је учитељ-приправник у мачванском селу Рибари.⁹³¹ Од школовања није одустала, него је стекла факултетску диплому и руски језик предавала у Сремској Митровици. Тамо се удала за агронома Србољуба Мирковића, рођеног у Беочину. У браку је добила сина Бранислава и ћерку Олгу (Гогу), којој је дала име сестре своје мајке. Са мужем и децом редовно је долазила у Шабац.

Родитељи Елеоноре Мирковић заувек су остали Шапчани. Почивају на шабачком Камичком гробљу: Никола је умро 1965, споменик су му подигли супруга, ћерка и зет, а Пелагија се упокојила 1976. Неколико година после таштине смрти умро је и Србољуб Мирковић, а убрзо и Елеонора.

Гога Мирковић удала се у Смедеревску Паланку, у Мициће, а њен брат Брана остао је да живи у Сремској Митровици.

Сећање на шабачку породицу Панасенко и у 21. веку чува Надица Јанковић, и за своје кумове каже да су одскакали - и изгледом и понашањем. Памти да је Палагија била горда, висока и мршава, Никола изразито плавоок, умилног гласа и господског држања, а Елеонора висока и лепа, такође гордог држања.

Име Николе Панасенка чува и шабачки православни храм „Св. Апостоли Петар и Павле“, чији је добротвор.

О породици професора Мирослава Бјелика

Рус Игњат БЈЕЛИК, рођен 29. јануара 1884. у Увричанки, као избеглица живео је у Шапцу. Шапчанин је постао 1. новембра 1937. године, када је дошао из Винковаца. Становао је у Улици Стојана Новаковића бр. 46.

У родној Русији завршио је основну школу, а у Шапцу је радио као радник.

Био је ожењен Барбаром, коју су Шапчани звали Јела, рођеном 13. јуна 1898. у Бачкој Паланци, домаћицом римокатоличке вере, чији је матерњи језик био немачки.

928 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије, 1933/34.

929 Исто

930 Према сведочењу Елеонорине куме Надице Пејковић, удате Јанковић.

931 МИАШ, Окружни народни одбор Шапца, Досијеи просветне струке

Брачни пар Бјелик избеглиштво је започео у Вуковару, у Дунавској бановини, где им се 1. јануара 1927. родио син Мирослав.⁹³² Он је четврти разред основне школе завршио у Шапцу, и 1938/1939. у Мушкој гимназији уписао се у I разред. Постигао је добар успех, а када је био гимназијалац V разреда становао је са родитељима у *Рабацулуку бр. 5*. Школски документи сведоче да је био „прилично сиромашан“⁹³³ али амбициозан, и да је имао одлично владање.

Мирослав БЈЕЛИК био је учесник Народноослободилачке борбе, а Виши течајни испит положио је школске 1945/1946. Постао је потом машински техничар и просветни радник. Математику је дипломирао на Техничком факултету у Љубљани, а био је изузетан професор и педагог. Шапчани тврде да су сви његови ђаци волели математику, а часове је давао и приватно. Предавао је у Основној школи „Ната Јеличић“ у Дреновцу (1952/1953) и Школи ученика у привреди у Шапцу, а био је и управник шабачке Школе ученика у привреди „Коста Абрашевић“. Хонорарни предавач био је у Средњој пољопривредној школи у Шапцу, а радио је и у Мајсторској школи у Лозници.⁹³⁴

Са Живком, ћерком официра Владислава - Влајка Антонића и Радојке (Личанин), рођеном 5. јула 1932. у Варни, свршеном ученицом Трговачке академије, венчао се 2. јула 1950. године у Шапцу. Сведоци на венчању били су каменорезац Владимир Чворић и Димтрије Бенч, студент технике у Београду. Ђерку Радмилу добили су 1955. године.

Професор Мирослав Игњатович Бјелик умро је 3. септембра 1974. године, а успомену на њега наставили су с љубављу да чувају супруга Жика и деца.

Игњат Бјелик умро је 1944, а Барбара 1968. године. Унука Радмила, удата Веселић, придружила им се 19. маја 2016. Сви почивају на Камичком гробљу у Шапцу.

Сећање на породицу БЈЕЛИК данас чувају Радмилине кћери, Невена, Марина и Ивана, које са породицама живе у Америци.

Судија, наставник и страсни пецарош Никола Бочкаров

Никола Коља Александрович БОЧКАРОВ, руски избеглица, рођен је 9. маја 1899. у Царицину у Русији. Син је трговца Александра Матвејева Бочкарова и Јевдокије Стефановне. Завршио је Правни факултет и био судија у Мачванском округу. Свирао је виолину.

Након доласка у Државу Срба, Хрвата и Словенаца неко време живео је у Суботици. У Шабац је стигао из Кичева, 30. октобра 1930. године, и убрзо се венчао са Шапчанком Наталијом Радвановић. Ната је била „званичник шабачког Окружног суда“⁹³⁵ и ћерка Персиде и пекара Саве, а Коља тек постављен за судијског приправника. Венчали су се 25. маја/7. јуна 1931. у шабачкој цркви, а кумовали су им адвокат Драгомир С. Петровић

932 МИАШ, Општина шабачка, Попис становништва општине града Шапца, грађанство, 1943.

933 МИАШ, Уписнице Шабачке гимназије

934 МИАШ, Народни одбор среза Шабац, арх. шифра 7076, 6344/58

935 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1931.

и чиновник железничке дирекције у Београду Василије А. ЧЕРНИШОВ. Фотографије са венчања и данас сведоче да су младенци били млади, млада је рођена 24. фебруара 1906. у Шапцу, лепи и заљубљени.

Живели су у *Синђелићевој бр. 14*, у кући њених родитеља.

Напредовање у послу Николе Бочкарова релативно је лако пратити. Распоред судског рада чува податак да је средином јануара 1934. био записничар судије појединца, а од 31. јула до 15. августа дежурни судијски приправник. У октобру исте године премештен је у Срески суд у Косовској Митровици.

Био је потом судија Среског суда у Љубовији, а крајем 1936. постављен је за судију у Владимирцима.⁹³⁶ Сачуван је и податак да је тада тај суд био преоптерећен, судили су само Милорад Шушњевић и Никола Бочкаров, па је 28. марта 1937. председник Окружног суда у Шапцу у инспекцији утврдио „огроман застој у раду“⁹³⁷ и наложио да двојица судија поделе послове и раде од 7,30 до 12,30 и од 15 до 18 сати.

Указом од 18. марта 1938. Бочкаров је постао судија Окружног суда у Лозници, VII положајне групе, а у октобру 1939. унапређен је у VI групу.⁹³⁸

Из судске струке је 10. марта 1946. по потреби службе преузет у шабачку Мушку гимназију да предаје руски језик. Као привремени наставник званично је радио до 20. јула 1946. године. Сачувани документи сведоче да је његов хонорар био велико оптерећење за школски Савет па је већ 30. јуна „стављен на располагање Окружном народном одбору“.⁹³⁹

Школске 1949/1950. предавао је у Женској реалној гимназији.

Шапчани и данас памте Кољу Бочкарова, дебељушкастог старијег господина, са неизбежним шеширом на глави. Професор физичке културе Павле Павловић, оставио је топло сећање на свог професора и страшног пецароша:⁹⁴⁰

./.../Професор Бочкаров је од нас тражио да знамо све што је излагао на часовима руског језика. Да знамо да читамо, пишемо, да преводимо са руског на српски и са српског на руски, рецитације на руском језику, руску граматику и руске обичаје. Између нас ученика и њега било је обострано поштовање иако смо били „клинци“. На одморима, између часова, молио нас је да му за пецање доносимо мамце: глисте, црвене, црне, дурбабак, ровце. Пецао је на пловак и струкове. Вешто је са обале забацивао струкове. За сомове је као мамац користио кедер, живу рибу и чикове. Често смо били са њим на Сави кад је пецао, правили смо му друштво најчешће

936 *Шабачки гласник*, бр. 2, 14. јануар 1934; *Подрински весник*, бр. 81, 13. октобар 1934; *Шабачки гласник*, бр. 49, 17. децембар 1936.

937 *Право, правда и правосуђе у Подрињу*, стр. 280, 300, 443, 538

938 *Шабачки гласник* бр. 40, 14. октобар 1939.

939 МИАШ, ОНО Шабац, Одељење за просвету, 1945-1947, VII - 13852/46

940 *Подринске новине*, 15. јануар 1915.

недељом. Волео је публику, посебно када је риба „радила“. Приликом пецања на себи је имао увек дугачке панталоне, увек подврнуте изнад чланака ...

Наталија Ната Бочкаров од јануара 1945. службовала је у Среском народном суду.⁹⁴¹ Умрла је 1969, а супруг јој се придружио 1974. године.

Бочкарови нису имали потомства па је уговором о издржавању Никола имовину оставио брачном пару Тешић, који је живео у другој половини његове куће и помагао му у старости. Живкина кћи Зора памти да је био висок, крупан, смеђ, принципијелан и добар човек. Са комшилукком није контактирао, јер није волео празне разговоре и трачарења, а после Другог светског рата ишао је у Совјетски Савез али је пронашао само сестрину ћерку Севиљку. Са сестричином је размењивао „много емотивна писма“.⁹⁴²

Умро је од старости, а пред смрт је мешао руски и српски, иако је оба језика одлично говорио. У опоруци је оставио списак ствари, каже Зора, које су њени родитељи купили и послали у СССР.

Бившем судији и професору, рођеном у Русији, споменик на Доњошорском гробљу, подигли су „захвални Тешић Живка и Богдан са децом“.⁹⁴³

Заменик државног тужиоца Михаило Виноградов

Михаило ВИНОГРАДОВ, руски избеглица и правник, рођен је 24. јануара 1891. у Русији. Завршио је Правни факултет, а када је напустио родну земљу и дошао у Краљевину Југославију радио је као судијски приправник у Апатину. Постављен је потом за судију Среског суда у Владимирцима, где је судио од 5. октобра 1934. до 11. фебруара 1935. године. Одатле је премештен за судију Среског суда у Богатићу.⁹⁴⁴

Са супругом Маријом, рођеном 28. јуна 1901. у Русији⁹⁴⁵, Шапчанин је постао 1. новембра 1935. године. Живели су у *Улици цара Душана бр. 38*.

За државног тужиоца у Шапцу именован је у јануару 1936. и унапређен у VII положајну групу. Готово три године био је заменик државног тужиоца, а онда је постао судија Среског суда у Владимирцима.

Владимирчанима је правду делио пет месеци, па се опет вратио у Богатић. Лист *Подрински одјек* сведочи да је 18. фебруара 1940. у богатинском хотелу „Дрина“ одржана хуманитарна приредба, која је успела управо захваљујући судији Виноградову. Он је у

941 Група аутора, *Право, правда и правосуђе у Подрињу*, стр. 563

942 Изјава дата аутору крајем 2015. године.

943 Према запису на споменику.

944 *Подрински весник*, бр. 81, 13. октобар 1934; *Шабачки гласник*, бр. 9, 21. фебруар 1935.

945 МИАШ, Попис становништва општине и града Шапца, избеглице

организацију забаве „уложио много труда и добре воље“⁹⁴⁶ па је у хумане сврхе „пало“ 4.000 динара.

Комунизам, од којег је побегао из Русије, у Србији је сустигао судију Виноградова. И он је 21. августа 1941. био у кући белогардејца Павла Иконикова, са „крајскомандантом Квасним, неколико немачких официра, и другим угледним људима и женама из Шапца“,⁹⁴⁷ када је донета одлука да се стреља и на електричне стубове по граду обеси десет комуниста, као опомена свакоме ко не слуша немачка наређења.

Попис Шапчана из 1943. године сведочи да је Михаило Виноградов тада био адвокат, али је уз његово име дописано да се одселио. Споменик на шабачком Доњошорском гробљу, међутим, сведочи да је брачни пар Виноградов умро у Шапцу: Михаило 1949, а годину Маријине смрти није имао ко да упише. Зна се да су пред крај живота становали код Жељезничке станице, а Шапчани памте да је госпођа Марија била лепа, плава жена и увек лепо обучена. Била је домаћица, на којој се видело да је доброг порекла. На Матушку Русију подсећао ју је електрични самовар, који је некако успела да набави и који је одлазећи у Старачки дом на Думачи продала мајци Рушке и Бебе Берић. Сестре Берић сведоче да је тамо и умрла.

У Шапцу је живео и Александар ВИНОГРАДОВ, који је почетком 1930. ватрено говорио о терору и неугаслој вери у васкрс Русије. На том митингу прочитана је *резолуција*, у којој се „са задовољством поздравља иницијатива надлежних светских фактора, да се са представницима бољшевизма у Русији прекину све везе“.⁹⁴⁸ Није позната родбинска веза двојице шабачких Виноградова, али се зна да су обојица у Шапцу били и током Другог светског рата.

Летњиковац пошумљен по плану Ивана Горбанова

Иван Василијевич ГОРБАНОВ рођен је 22. јула 1899. у Кијеву. Био је син кијевских земљопоседника Василија и Марије. Завршио је универзитет и био пољопривредни инжењер. У Шабац је дошао са Земљорадничког добра „Беље“, 4. јула 1935. године, и сместио се у *Улицу цара Душана бр. 38*.

Агронома Горбанова посао је потом одвео у Орашје, где је био бановински пољопривредни пристав VIII положајне групе. Одатле је у септембру 1938. враћен у Шабац и постављен за професора Ниже пољопривредне школе.⁹⁴⁹

Шабачко Друштво за чување народног здравља одмах га ангажовало, јер је одлучило да засади воћњак на око 2,5 хектара које је докупило за Дечје опоравилиште Летњиковац.

946 *Шабачки гласник*, бр. 4, 29-30, јануар 1936; *Шабачки гласник*, бр. 36, 17. септембар 1939; *Подрински одјек*, бр. 13, 28. фебруар 1940.

947 *Зборник I*, стр. 377

948 *Шабачки гласник*, бр. 24, 3. април 1930.

949 *Шабачки гласник*, бр. 5. мај 1938.

По његовом плану и инструкцијама извршено је паркирање и пошумљавање Летњиковца, а око целог имања посађени су јаблани и багрем, борови и јеле. Локалне новине су записале да ће захваљујући томе ваздушна бања Шапчана у „овој години имати много лепши изглед“.⁹⁵⁰

Са Персидом Обреновић, рођеном 25. јула 1898. у Милошеву, Иван Горбанов венчао се 12/30. јула 1939. године у Храму св. Саве на Врачару.⁹⁵¹ Она је 12. марта 1936. из Алексинца стигла у Шабац,⁹⁵² а завршила је Вишу педагошку школу и Филозофски факултет. Од 11. новембра у шабачкој Учитељској школи предавала је природопис, а после Другог светског рата остала је нераспоређена све док 7. маја 1946. Министарству просвете није послата њена позитивна карактеристика. Документ, гласи.⁹⁵³

./.../Персида Горбанов, професор, врло добре спреме. Врло добар радник у школи. Однос према ђацима родитељски, са нарочитиим истицањем свог службеног ауторитета. И поред 30 година службе још увек ради са пуно воље и сва се у раду залаже. Савесна, истрајна, карактера чврстог. У приватном животу примерна. Дружељубива, социјална, правична. Порока нема. Живи од своје плате. Сарађује у Синдикалној подружници и уличном Н. Ф. као вођа читалачке групе.

Иван Горбанов, наставник у Нижој пољопривредној школи, учествовао је у НОР-у. После рата је са супругом живео у Улици Владе Јовановића. Последњег дана септембра 1946. године обавестио је директора Подринске учитељске школе да је Министарство пољопривреде Народне Републике Србије одлучило да га као инжењера и бившег наставника Пољопривредне школе задржи са службом у Шапцу. Препоручило му је да „настави хонорарну сарадњу у Подринској учитељској школи и да, по могућности, већ исте године, према тадашњем програму напише уџбеник из пољопривреде за ђаке учитељских школа“.⁹⁵⁴

Шапчанин Иван Горбанов умро је почетком октобра 1980. године у Шапцу. Персида је свет напустила у јулу, три месеца пре мужа. Имала је 82 године.⁹⁵⁵

Самосвојна породица Виктора Сидњенка

Виктор Алексејевич СИДЊЕНКО, син Алексеја и Ане, рођен је 3/16. новембра 1897. у Новоукринки, Срез Јелисаветградски, Губернија Херсон. Из царске Русије у Краљевину Југославију дошао је као избеглица.

Завршио је Технички факултет.

950 Шабачки гласник, бр. 25, 1. јул 1939.

951 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1939.

952 МИАШ, Књига пописа Шапчана, 1943.

953 МИАШ, Окружни народни одбор Шабац, Досијеи просветне струке

954 МИАШ, ОНО Шабац, Одељење за просвету, 1945.1947, VII - 34909/46

955 Глас Подриња, бр. 1.736, 24. јул 1980; бр. 1747, 9. октобар 1980.

У Шабац је стигао из Панчева, 1. јула 1935. године. Радио је као општински инжењер и живео у *Карађорђевој бр. 70*, у тазбини. Са Јеленом - Лелицом, ћерком Љубише и Данице Миловановић, рођеном 2. јануара 1907. у Шапцу, венчао се 21. септембра/4. октобра 1942. године у Храму св. вознесења Господњег у Београду. Кум им је био сајција Бата Шарчевић.

Јелена је живот посветила породици и била домаћица, а завршила је трговачку школу. Брачни пар Сидњенко добио је 16. јануара 1944. сина Николу.

Инжењер Сидњенко, господин кестењасте косе, крупан и леп, био је добар и човек и руководиоца. После Другог светског рата радио је у Грађевинском предузећу „Мишар“, а крајем априла 1947. био је шеф градилишта „Силос“. Шапчанка Вида Јанчкић, која је тада имала 23 године, није заборавила да ју је тај стасити Рус примио на посао. Памти и да је изградња силоса прекинута после три месеца, јер није било новца, и да су сви прешли на рад у „Борању“. Сместили су се у баракe, у шуми. И ту је Сидњенко био главни, а породица му је остала у Шапцу.

Памтила је Вида и да је свог будућег шефа први пут видела на броду „Војвода Мишић“, када се са супругом враћао са свадбеног путовања. На савским водама срели су се и 1945. године, када се са својом Лелицом враћао од брата који је био лекар у Београду. Једном јој је поверио да га је „оженио полицијски час, јер се после шест сати није смело изаћи на улицу“.⁹⁵⁶ Стара Шапчанка и у 21. веку негује успомену на доброг суграђанина Руса, и још чува „*Мој кувар*“ који јој је 1954. године поклонио за усељај у нови стан.

Дипломираног грађевинског инжењера Виктора Сидњенка, који је дуго година био технички директор ГРО „Изградања“, као „доброг радника, изврсног стручњака и племенитог човека“⁹⁵⁷ у трајној успомени чували су и радници тог шабачког колектива.

Никола Викторович СИДЊЕНКО био је шабачки гимназијалац. Завршни испит у Гимназији „Вера Благојевић“ положио је 1962. године, са добрим успехом. Био је надпросечно интелигентан, радознао и студиозан у свему. Студирао је на два факултета, Рударском и Саобраћајном, и оба привео крају али ниједан није завршио. Био је перфекциониста, а бавио се свим и свачим.

Ручно је израђивао намештај и сваки комад резбарио до савршенства. Имао је колекцију филмова, књига и оружја, иако никада није пуцао. Возио је првог *нежоа* у Шапцу, и имао возачке дозволе за све категорије а није их користио. Волео је да прича, али је у кућу ретко кога примао. Доста је читао. Себи и другима успешно је пружао правну помоћ, иако није био правник. Ишао је, кажу, у Рим на кафу и одмах се враћао у Шабац и на писањој машини куцао жалбе, молбе и притужбе за спор који је годинама водио.

Речју, Никола Сидњенко био је интересантна особа, самосвојан и необичан. Волео је да његова буде последња, да увек буде у праву. Никада се није женио, иако је у младости био леп и маркантан. Шапчани су говорили да му мати није дозволила да се ожени оном

956 Изјава дата аутору у јануару 2015. године.

957 *Глас Подриња*, 9. јул 1982, стр. 13

коју је волео. После очеве смрти живео је са мајком, а потом сасвим сам. Био је црн човек, средњег раста. Издржавао се од закупа и дивиденди, јер је осим куће и локала у Шапцу имао и кућу у Ливадама. Наследио га је пријатељ, са којим се једино дружио.

Виктор Сидњенко умро је 9. јула 1982, Јелена се упокојила 5. јануара 1993, а Никола 12. априла 2014. године. Почивају на Доњошорском гробљу, једно крај другог, и уз старамајку Даницу Миловановић (1885-1965).

Грађевински инжењер Теодор Бојаринов

Фјодор - Теодор - БОЈАРИНОВ родио се 25. августа 1905. у Нижње-Чирску на Дону. Био је син руског трговца Василија и Анастасије, рођене КИБЕРЕВ.

У Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца стигао је 1921. године, заједно са Иваном ТРЕЈГУТОМ и Михаилом СМАГЛИЈЕНКОМ. Завршио је Технички факултет и био грађевински инжењер. У Шапцу је живео у *Улици Јанка Веселиновића бр. 23*, а радио је као службеник Подринске водне управе.

У шабачкој цркви венчао се 13. јула 1941. године са Загорком Кнежевић, свршеном ученицом VIII разреда гимназије. Невеста је била кћи Ангелине и Тодора, грађевинског предузимача, а рођена је 9. новембра 1922. у Шапцу. Кумовали су им приватни чиновник Димитрије И. ТОЛЕТОВ и руски официр Алексије ГОРБАЧЕВ.⁹⁵⁸

У браку су добили близанце, Олгицу и Василија, рођене 5. марта 1942. године.

Породица Бојаринов напустила је Шабач, 20. јануара 1947. и одселила се у Београд.⁹⁵⁹

Тридесетак потомака Максимилијана Панасиука

Максимилијан ПАНАСИУК⁹⁶⁰ родио се 2. фебруара 1886. у близини града Тернопил, стотину километара удаљеном од Лавова. Отац му се звао Симеон, а мати Ана. Свет је угледао у најсиромашнијем делу Галиције⁹⁶¹, а растао је уз брата Петра и сестру Ксенију.

Као аустроугарски поданик, највероватније 1908. године, послат је у Босну за жандара. После Првог светског рата није прихватио понуду да се врати у тадашњу Совјетску Русију, него је остао у новоформираној Држави Срба, Хрвата и Словенаца.

Максимилијан је био човек наочитог изгледа. Са Зорком Вујић (1898-1971), рођеном у Црнилеву код Бијељине, венчао се - највероватније - 1918. године. Радио је у Тузли, која је

958 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1941.

959 МИАШ, Шабачка општина, Попис становништва града Шапца, грађанство 1943.

960 Максимилијаново презиме заведено је као ПАНАСИУК, а његов унук Брана памти да је у кући била дедина крштеница у којој је ћирилицом писало руско слово „Ю“. То значи да би правилано било - ПАНАСЈУК.

961 Галиција је током векова мењала господаре. Средином 14. века припојена је Пољској, а када је 1772. Пољска подељена између Русије, Аустрије и Пруске постала је аустријска провинција. После Првог светског рата враћена је Пољској, а током Другог светског рата Совјетска Русија припојила ју је Украјини. Након рата остала је у СССР-у, а њен западни део прикључен је Пољској.

дванаестак километара удаљена од Црнилева, а потом у Горажду, Срез чајнички, Бановина дравска. Премештај у Травник добио је 1925. и тамо је са породицом живео неколико година.

Панасиуци су у Шабац дошли из Лознице 1935. године, сведоче школски документи Максимилијанових синова, а Шапчани су остали заувек. Становали су у *Масариковој бр. 73*. Шабачка чаршија лепо их примила, а име свог новог жандармеријског наредника скратила. И Максим је лако прихватио нову средину, на повратак у постојбину није мислио, а децу је васпитавао као Србе и славио Ђурђевдан - женину славу. Одржавао је контакт са породицом, судећи по фотографији коју данас чува његов унук Брана. Снимљена је на венчању његове сестре Ксеније и зета Михаила ТУРСКА (1914), који су одмах отпутовали у Канаду а живели су и умрли у Торонту.

Максимилијан је страдао у Другом светском рату. Био је једна од првих жртава „Крвавог марша“ од Шапца до Јарка. Трчао је заједно са синовима, али није издржао 24-километарски трк и Немци су га 26. септембра 1941. убили у Кленку. Гроб му се не зна. Зора Панасиук тада је остала са четворо деце, Олгом, Михаилом, Богданом и десетогодишњом Јеленом.

Олга ПАНАСИУК родила се у августу 1919. у Црнилеву, а у Шапцу је по свој прилици завршила Женску радничку школу која је радила при Колу српских сестара. Имала је 19 година када се у Католичкој цркви у Шапцу удала за столара Емерика Фридриха и добила ћерку Маргарету - Грету. Брак је кратко трајао, јер је њен муж 1941. са дететом отишао у Аустрију. После Другог светског рата удала се за Павла Стојичевића, а живели су и умрли у селу Беговици код Тивта. Имали су троје деце: Драгутин (1947) и Слободан (1954) нису се женили, а Драга (1950) са мужем живи у ХанOVERу и има ћерку Данијелу, синове Дејана и Владу, и унука Матеа. И њена ћерка Грета удата је, и живи у Бечу.

Михаило ПАНАСИУК рођен је 13. фебруара 1922. у Горажду. Два разреда гимназије завршио је у Лозници, а остале у Шапцу. Школски документи сведоче да је био добар ђак, „устрајан и амбициозан, озбиљан у школи и ван ње“.⁹⁶² У Београду је после Другог светског рата завршио за инжењера технологије. Био је пуковник југословенске војске. Кратко је радио у Ваљеву и Крагујевцу, а потом цео радни век провео у фабрици наменске производње у Витезу. Није имао деце. Умро је 2003. године у Витезу.

Богдан - Соле - ПАНАСИУК рођен је 2. јануара 1924. у Горажду. Први разред гимназије учио је у Лозници, а шабачки ђак постао је школске 1935/1936. Завршио је Подринску учитељску школу и, ванредно, две године ДИФ-а. У партизане је отишао средином 1944. а униформу је скинуо крајем 1946. године. Кратко је био васпитач у ученичком дому у Шапцу, а онда је физичко васпитање предавао у неколико школа. Био је наставник у Јаловику, Прову и Владимирцима, а у Шабац се вратио 1959. године. Радио је у ОШ „Јанко Веселиновић“, а од 1. септембра 1959. до 31. августа 1983. у ОШ „Вук Караџић“.⁹⁶³

962 МИАШ, Уписнице Шабачке гимназије

963 Мр Милан Јевтић, *Сто година Основне школе „Вук Караџић“ у Шапцу*, стр. 79

За ангажовање у настави и школским активностима, 1981. године добио је награду СИЗ-а Општине Шабац. Био је пасионирани фотограф и свестрани спортиста, добар стотенисер, скијаш и планинар. Добио је златну значку Планинарског савеза Југославије, и био члан прве подринске експедиције која је стигла на Олимп. На Копаонику је освојио треће место у ски-скоковима. Са младима је радио цео радни век, пратио светске спортске трендове и примењивао их у пракси. Као спортиста је и умро, на атлетској стази! Било је то 10. јуна 1985. године. Почива на Доњошорском гробљу.

У браку са учитељицом Станом Вукобратовић (1924-2015) има троје деце, Бранислава, Весну и Микија.

Бранислав ПАНАСИУК родио се 23. августа 1947. у Шапцу. Завршио је Средњу техничку школу. Радио је у фабрици наменске производње у Витезу (1969-1976), а потом био руководилац пиротехнике у Техничком опитном центру у Никинцима (1976-1984). Ту је 1984. тешко повређен и као инвалид I категорије пензионисан. Поноси се Медаљом за војне заслуге СФРЈ, коју је добио 22. децембра 1983. године, и Плакетом коју је потписао генерал Бранко Мамула.

У браку са Анђелком Томашевић (1953) има двоје деце, Ивана и Вишњу. Ђерка им се родила 19. маја 1975. у Шапцу, а у Београду је завршила Медицински факултет. Син је рођен 7. марта 1974. године, а завршио је ФТН у Новом Саду и мастер инжењер је електротехнике и рачунарства. Ожењен је са Далиборком Маринковић (1976), и има ћерку Ану (2006).

Богданова кћи Весна родила се 20. фебруара 1950. године. По струци је хемијски техничар - лаборант, а радни век провела је у шабачкој „Металопластици“. Удата је за Јована Шербулу. Њихова кћи Маја (3. XII 1969) апсолвирала је педагогију у Новом Саду, али ради у трговини. У браку са Славишом Радовићем има сина Николу (1993), који у Београду студира Високу пословну школу. Веснин син Мики Шербула родио се 12. фебруара 1974. у Шапцу. Био је фудбалер „Мачве“, а по образовању је економиста. Радио је у Прокредит банци. Разведен је, и има сина Лазара (2013).

Мики ПАНАСИУК, Богданов млађи син, рођен је 26. јула 1960. у Шапцу. Завршио је Економску и Електротехничку школу. Радио је у „Металопластици“, док није основао приватну фирму, а последњих неколико година живи и ради у Москви. У Русији се 2017. године оженио Наташом КРИЛОВОМ, рођеном у Сибиру. Са Љубицом Ненадовић (1961-2004), у првом браку, има три сина - Игора и близанце Бојана и Милоша. Игор се родио 15. јуна 1985, завршио је Вишу економску, и ради у Националној служби за запошљавање у Шапцу. Има ћерке Софију (2011) и Хелену (2017). Микијеви близанци рођени су 21. јула 1988. године: Бојан у Новом Саду студира математику, а Милош је инжењер електротехнике и рачунарства.

Јелена Лела ПАНАСИУК, Максимилијаново најмлађе дете, родила се у Лозници 1932. године. Завршила је Подринску учитељску школу, а учитељица је била у Босни и у Свилеуви код Коцељеве. Са мужем Александром Тодоровићем 1960. отишла је да ради у

Чалми код Сремске Митровице. Тамо је и умрла 2013. године. Родила је двоје деце, Браниславу (1956) и Драгана (1960).

Бранислава живи у Новом Саду, са мужем Мирославом Надашким. Завршила је Факултет политичких наука и докторирала на Факултету безбедности у Београду, а предаје на Факултету техничких наука у Новом Саду. Из првог брака има сина Вукашина (1981), дипломираног психолога, а из другог ћерку Лану Костић (1991) - пројектног менаџера - која живи у Бечу и удата је за Константина Хоефлингера (2017).

Јеленин син Драган Тодоровић живи у Чалми. Електротехничар је по образовању, а радио је у сремскомитровачкој Шећерани. Има два сина: Вук (1985) је дипломирао на ДИФ-у и ожењен је Бањалучанком Весном Антонић (2017), а Стефан (1990) је успешан стонотенисер и у браку са Татјаном Исаковић има сина Лазара (2017).

Тридесетак потомака Максима Панасиука у 21. веку живи у Шапцу, Новом Саду, Београду, Чалми. Има их и у Лавову, јер његов брат Петар има сина Ивана а он ћерку Хању. Петров Иван невероватно личи на Максимилијановог Михаила, причао је Богдан, када се 1980. вратио из Лавова где је ишао да упозна брата од стрица. Град, који је 1256. године основао принц Данијел од Галиције и који је 1772. постао центар аустријске провинције Галиције, 2013. године посетила је и Бранислављева кћи Вишња и срела се са Хањином ћерком Наталијом.

Поцерски Рус Митрофан Мереник

Митрофан Андрејевич МЕРЕНИК рођен је 15. августа 1895. године у селу Стара Игњатијевка у царској Русији (Украјина), срез Марјупољ, округ Дњепропетровск, удаљеној четрдесетак километара од Азовског мора. Син је Кирикије Митрофановне НАЛБАТОВЕ и Андреја Семјоновича Мереника, рођеног 28. фебруара 1869. у истом селу. Мати му је пореклом Гркиња: родила се у Старој Игњатијевки, а умрла 1954. у Сибиру.

Имао је Митрофан три сестре и шесторицу браће: Павле се родио 1891. и умро у Сибиру, другорођена је Настасија, Симеон је погинуо 1938, Фјодор је рођен 1901. и умро у Сибиру, Георгиј - Јура рођен је 1903. и умро у Сибиру, Вера је рођена 1905. и била је лекар у Сочију, Андреј је рођен 1909. и живео је у Сибиру, Иван је погинуо у Другом светском рату, а најмлађа Софија родила се 1912. и живела је у Аустралији.

Богата породица Мереник у царској Русији поседовала је велико имање и бавила се пољопривредом, трговином и разним занатима. На имању су имали површински коп угља, и бродић којим су трговали преко Азовског мора. Радили су, волели коње и имали фијакере, чезе и санке, а абазовању је придавана посебна важност и сва деца су се школовала.

Митрофан је основну и политехничку школу завршио у родном селу. Током Првог светског рата, у мају или јулу 1915. године, мобилисан је и упућен на аустроугарски фронт, у Галицију. Код града Станислава тешко је рањен у плућа и ногу. Лечен је у болницама у Кијеву и Дњепропетровску, и након излечења враћен кући.

У априлу 1916. поново је послат на галицијски фронт, а у септембру је у једном јуришу - од експлозије гранате - задобио шест рана. Остао је сам на бојишту и у заробљеништву провео 22 месеца. Након лечења у болници, у месту Комара (Чешка), пребачен је у заробљенички логор у Мађарској (Дунасердегер). Када се у августу 1918. вратио кући затекао је спаљено село, а Октобарска револуција била је у току.

Крајем марта 1919. ступио је у Белу гарду. Руска војска је у октобру 1920. године под командом генерала Врангела почела евакуацију, у правцу Крим - Цариград, а Митрофан је у логору Галипоље провео око десет месеци. Касније је често говорио да је само захваљујући искуству генерала, који је желео да сачува животе својих војника, са великим бројем ратних другова преживео голготу грађанског рата.

У Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца кренули су у јулу 1921. године, правцем Дарданеле - Егејско море - Солун - Ђевђелија. У карантину у Ђевђелији били су десет дана, а потом у Скопљу примили униформе војске Краљевине СХС. Митрофан је на граници према Грчкој био граничар од 7. јула 1921. до 31. октобра 1922. године, а на граници према Бугарској провео је око седам месеци (Страцин, Крива Паланка, село Сас).

Године 1923. упућен у Велес, где је учествовао у изградњи пруге Велес - Штип - Кочане (1923-1924). Због последица рањавања, у Руској болници у Панчеву хируршки му је 1924. одстрањена слезина. Након болничког лечења враћен је у Велес, на градилиште, где је обављао дужност добављача намирница.

Као ратни војни инвалид, крајем 1925. године, упућен је у Земун на снајдерски занат. Када је стекао диплому, кратко је био у Врњачкој Бањи на рехабилитацији. Министарство социјалне политике - Инвалидско одељење Краљевине СХС - 25. априла 1926. донело је решење да се руском војном инвалиду II категорије Митрофану Меренику на име државне помоћи месечно исплаћује 200 динара, почев од 1. априла а ако се запосли да се износ умањи за половину.

Медицински стручњаци проценили су да не сме да се бави кројачким занатом па се окренуо трговачком послу. Са земљаком и ратним другом Иваном ПАПАЗОВИМ у селу Метлићу (Бобија), 20 километара удаљеном од Шапца, у марту 1927. отворио је трговачку радњу.

У то поцерско село у јулу 1929. дошао је и Митрофанов отац Андреј МЕРЕНИК. Сина је нашао преко Црвеног крста, а већи део рата провео је у заробљеништву и као избеглица радио на једној фарми у Чешкој. Стигао је са чешким документима, а у путу су га опљачкали румунски Цигани.⁹⁶⁴ Био је сналажљив и вредан човек. У августу исте године Мереникови су се преселили се у други део Метлића, у Стевановића малу, и отворили самосталну трговачку радњу. После краће болести, 9. јула 1931. године, Андреј је умро у шабачкој болници. Почива на Руској парцели Доњошорског гробља у Шапцу, а уз њега је унук Владимир.

964 Према изјави Мирославе Мереник, супруге Митрофановог сина Владимира.

На Митровдан 8. новембра 1931. Митрофан се оженио Обренком - Бреном, ћерком Јанка (1871-1936) и Анице (1872-1950) Глигорић. Године 1933. на плацу од 50 ари, поред главног пута и пољанчета званог Водице, саградили су кућу са простором за трговину. Због лоших путева и удаљености од Шапца, где је набављао робу, до 1948. године Митрофан је радио у отежаним условима, али је уз велике напоре и изузетне способности посао трговца успешно обављао. Имао је скроман дућан, али је већину домаћинства у Метлићу снабдевао основним животним потрештинама, шећером, зејтином, сољу, гасом, шибицама, дуваном. Помагала му је вредна супруга Брена.

Митрофан се бавио и пчеларством. Из године у годину повећавао је број кошница и стигао до 50 пчелињих друштава, што је било визионарски јер им је то после укидања приватне трговинске делатности - законима из 1948. године - обезбедило основне услове за живот и школовање деце. Успешно је производио и продавао мед и восак, не само мештанима него и Шапчанима и Београђанима. За личне потребе, узгајао је и кокошке, свиње, воће и поврће.

У току Другог светског рата рад је прилагодио ратним условима, и сусељане снабдевао најнужнијим артиклима и помагао им да преживе тешке дане. У своју помоћну кућу примио је избеглице из Славоније, а доживео је и страшну пљачку. Пљачкаши у униформама југословенске војске покупили су сав новац из радње и куће, кундацима тукли децу и Брену везану жицом, а немачка полиција их после пар дана ухватила.

Због ратног искуства и 12 рана, Митрофан је одбијао да буде увучен у било коју политичку и војну опцију и држао се по страни. Представници Црвене армије су му 1946. године, због држања за време окупације, понудили да се са породицом врати у СССР. Он то није прихватио због свог здравственог стања, мале деце и нарушеног здравља супруге, а тада је сазнао да је његово село поново спаљено и браћа расељена по разним крајевима земље.

Митрофана Мереника потомци памте као легенду и оснивача породице у Србији. Поносни су на њега, јер је - иако га живот није мазио - и у приликама и у неприликама показивао величину. Мудрошћу, поштеним и мукотрпним трудом, не штедећи себе, са својом Бреном обезбедио је надпросечне услове за живот и породични напредак. Заостала сеоска средина прихватила га пријатељски и ценила, а он јој узвратио добрим и несребичним односом и увек био спреман да као пријатељ и добар комшија пружи помоћ и савет. И Брена је била позната по племенитости и добротности, па брачни пар Мереник у Метлићу и околини и данас често спомињу. А о припадности поцерској средини у којој је живео сведочи податак да је - иако Рус - славио *Спасовдан*, преславу Метлића и већине села у Поцерини.

Његови синови су причали да су у детињству имали доста радосних тренутака за време Божића, Ускрса и других празника јер им је отац са пуно смисла и маште приређивао изненађења која су им остала у трајном сећању. Митрофан и Брена су максимално бринули о својој деци и - понекад - уз „војничко“ васпитање градили им особине и врлине честитих људи, који савесно и марљиво извршавају све обавезе у школи и кући.

Митрофанов однос са родбином у Украјни углавном се сводио на дописивање, а најтеже му је било када није знао ништа о својима. Из писама и фотографија, које чува његова унука Соња, уочава се искрена тежња да се у тешким поратним временима очува родбинска веза. Индиректно, због цензуре између два рата, закључивао је какво је стање у совјетском делу фамилије. Државне политичке и економске мере, посебно према имућнијим *кулацима*, довеле су до раслојавања и осиромашења породице Мереник. Расељавани су у Сибир, на Урал и друге крајеве, а током депортовања мати Кирикија је због стреса заборавила и руски и украјински језик и говорила само грчки иако се њиме ретко служила! Владала је глад, а она ништа није знала о својој деци. Митрофан је колико је могао, углавном преко Црвеног крста, фамилији помагао у новцу и слао пакете.

После Другог светског рата контакти са родбином у Совјетском Савезу постајали су све ређи. У сталној вези био је са сестром Соњом, која је живела у Аустралији. Данас су тамо њени потомци. Са сестром Вером која била лекар и управник бање у Сочију имао је контакте само путем писама, која су због цензуре била кратка и информативна. Највише информација добијао је од Соње, а касније од братичкиње Марине (ћерка брата Фјодора). Она је умрла 2012. године, а све до смрти контактирала је са стричевим потомцима у Србији. Крајем децембра 1990. са сином Мишом била је у Београду и Шапцу, а сусрет рођака био је веома дирљив.

Изузетан однос имао је и према својим земљацима, избеглицама из Русије. Незаобилазан у његовом животу, пријатељ и побратим, био је Иван ПАПАЗОВ са којим се побратимио мешањем крви и кога су деца звала *дядя Ваня*.⁹⁶⁵ Одржавао је контакте и са Русима у Шапцу, са породицима КРАСОВСКИ, КРУЦ, ТИШЋЕНКО, а често и са Николом ЈЕЛИСАВЕТОВИМ из Богатића. И у Београду је посећивао пријатеље и земљаке, инжењера СТАНКОВИЧА и БЕЛЕЦКОГ, који су становали у улицама *Ђуре Ђаковића* и *Иве Лоле Рибара*.

У току лета ишао је у Врњачку Бању, и дружио са земљацима са којима се током године редовно дописивао. И у Скопљу, Краљеву и Врњачкој Бањи настојао је да пронађе ратне другове, а крајем 60-их година са старијим сином отпутовао је у Белу Цркву не знајући адресу једног од њих. Распитивали су се у више кућа и ништа нису сазнали, а то путовање је младом Андрији Меренику остало у сећању по очевом одушевљењу и носталгији. Предели кроз које је аутобус пролазио, наиме, по валовитости и сликовитим пејзажима подсећали су га на родни крај и Украјину.

Митрофан Мереник имао је радознао дух и увек је налазио времена да у Шапцу и Београду оде у биоскоп и на културне приредбе, а потомцима је причао и о приредби Руског циркуса на Ташмајдану. Преко малог радио апарата - транзистора - информисао

965 Прича о породици Мереник сачињена је крајем 2016. године - углавном - према сведочењу и записима Митрофанове унуке Соње Роксантић.

се о догађајима код нас и у свету. Посебно је волео да слуша музичке и драмске програме. Кад се шалио на рачун нереалног приказивња живота, изговарао је: „Как на фиљме“.

Деци и унуцима причао је и о својим првим данима у Метлићу: био је тада зачуђен што сељани упрежу краве у плуг, што куће немају ни минималне санитарно-техничке услове, што су подови земљани и што немају бунаре за воду. Доживео је потом да се заједно радују поступном напретку села, увођењу струје, изградњи асфалтног пута и основне школе, увођењу градског саобраћаја. Недаће га, међутим, нису мимоишле. Брена је неколико година била слабо покретна, а 14. јула 1969. умрла је у Београду. Митрофан јој се придружио у Шапцу, 8. јула 1978. године. Обоје почивају у Метлићу.

Потомци поцерског Руса чувају причу о своме пореклу. Знају да - према предању - презиме МЕРЕНИК потиче од предака који су насељавали Украјину и бавили се мерењем земље, били геометри. Знају да су унuci и праунуци Параскеве и Семјона који су имали седморо деце, Ану, Власа, Давида, Андреја, Леонтија, Сидора и Ивана. Знају и да је у Семјоновој породици било тридесет троје деце, и да су његових двадесет синова и тринаест кћери крајем 20. века имали 92 потомка, укључујући и њих у Србији. Знају, такође, да десеторо Андрејево и Кирикијине деце има 57 синова, кћери и унучади, и да су међу њима Митрофанови Андрија и Владимир.

Андрија Митрофанович МЕРЕНИК рођен је 25. октобра 1932. у Метлићу. При крштењу у цркви у Криваји кум је тражио да - по деди - буде Андреј, али је свештеник рекао да то није српско име. Основну школу учио је у родном селу, а гимназију у Шапцу. Школске 1943/1944. са врло добрим успахом завршио је први гимназијски разред, а становао је код шабачког берберина Милана Максимовића, у *Војводе Бране бр. 3*. Његова разредна Милева Поповић записала је да је - „природна интелигенција, врло вредан, врло миран и учтив“.⁹⁶⁶ Уписница II разреда гимназије открива да би Андрија постигао одличан успех „када би био бољег здравственог стања“.⁹⁶⁷

Дипломирао је потом на Правном факултету у Београду и као правник остварио успешну каријеру. Био је: судија за прекршаје, помоћник секретара СО Нови Београд, референт за здравство у Скупштини града Београда до 1969. године, начелник Одељења за друштвене делатности СО Стари град (1970-1976), секретар СИЗ-а здравственог осигурања Београда (1976-1986), заменик републичког секретара за здравље и социјалну политику (1986-1989), републички секретар за борачка и инвалидска питања, члан Извршног већа Србије (1989-1991) и помоћник министра за рад, борачка и социјална питања у Републици Србији (1991-1998). Данас је пензионер, и живи у Београду.⁹⁶⁸

Са Мирјаном, рођеном 10. јануара 1935. у Орловату, економистом у пензији, има двоје деце. Ђерку Лидију добили су 7. септембра 1958. године, а она је доктор наука и

966 МИАШ, Уписнице Шабачке гимназије

967 Исто

968 Група аутора, *Право, правда и правосуђе у Подрињу*, стр. 759-760

редовни професор на Филозофском факултету Београдског универзитета, на Катедри за историју модерне уметности, и није удата.

Андријин син Владимир рођен је 28. новембра 1962. у Београду, дипломирани је историчар и као музејски саветник ради у Историјском музеју Србије. Ожењен је Славицом, рођеном 17. марта 1965. у Београду, ћерком Бошка и Невенке Петровић, дипломираном историчарком и управницом Библиотеке Историјског института Српске академије наука и уметности. Имају кћерку Софију, рођену 5. фебруара 1993, која је у Филолошкој гимназији завршила кинески језик и потом дипломирала историју уметности на Филозофском факултету у Београду. У Институту „Конфуције“ уз студије је наставила учење кинеског језика и месец дана се усавршавала у Пекингу (2015).

Владимир Митрофанович МЕРЕНИК рођен је 9. априла 1934. у Метлићу. Био је „способан и марљив“⁹⁶⁹ шабачки гимназијалац, а потом је завршио Вишу педагошку школу и у ОШ „Лаза К. Лазаревић“ предавао ликовно васпитање. Његова супруга Мирослава, рођена 13. јуна 1936. у Синошевићу, пензионисани је наставник српско-хрватског језика и књижевности. Имају двоје деце, Соњу и Душка. Влада је изненада умро 27. јула 1996. године и почива на Доњошорском гробљу.

Соња (МЕРЕНИК) Роксандић рођена је 6. септембра 1960. у Шапцу. Завршила је Факултет политичких наука у Београду, смер Социјални рад и социјална политика. Ради у београдском Центру за породични смештај и усвојење, Канцеларија у Шапцу, на пословима руководиоца и супервизора. Удата је за Зорана Роксандића, рођеног 8. јуна 1956. у Шапцу, дипломираног ветеринара, управника Ветеринарске амбуланте у Штитару код Шапца. Имају две ћерке, Ивану и Ану.

Ивана Роксандић Гомбар, рођена 20. јуна 1992. у Шапцу, завршила је енглески језик у Новом Саду. Тамо и ради. Удата је за свог колегу Срђана Гомбара, а сина Зорана родила је 14. септембра 2016. године.

Ана Роксандић, рођена 4. августа 1994, завршила је електротехнику на Факултету техничких наука у Новом Саду.

Душко МЕРЕНИК, рођен 9. марта 1964. у Шапцу, завршио је правни смер у Економској школи и први степен Правног факултета. Радио је као секретар у школи, а сада се бави приватним бизнисом. Ожењен је Драгицом, ћерком Славка и Милене Мићић, рођеном 27. фебруара 1971. у Шапцу, професорком разредне наставе у ОШ „Јеврем Обреновић“. Имају двоје деце: Марија је рођена 29. јуна 1999. и трећи је разред Економске школе - правни смер, а Владимир се родио 29. априла 2003. године.

Потомци поцрског Руса Митрофана Мереника, у 21. веку, живе у Сочију и Аустралији, а у Србији има их десет.

Јова Рус, богати трговац из Метлића

Иван Иљич ПАПАЗОВ родио се 15. јануара 1898. у Јекатеринбургу, у царској Русији. Био је четврти разред Медицинске школе, када је почела Октобарска револуција. Са братом Томиславом тада је мобилисан, а да су на супротним странама сазнали су када су обојица добили одсуство и посетили родитеље. Више се нису видели, нити чули један за другога!

После слома Врангелове војске Иван је заувек напустио родну земљу и никада није сазнао шта му се догодило са родитељима и братом. Ни својој деци није дозволио да се распитају о рођацима, нити да иду у Совјетски Савез.

Када је стигао на територију Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца Иван се задржао на Косову и Метохији, а потом је распоређен на рад у мајдан код Крупња. Одатле је отишао у Метлић и у том селу заувек остао, стекао име, иметак и породицу. Прво је радио у сеоској откупној станици, а 1924. отворио је свој дућан. Робу је набављао у Шапцу, у Брадоњиној трговини.

Из неког разлога, сви су га звали - Јова Рус. Побратимио се са земљакком Митрофаном МЕРИНИКОМ, са којим је и дошао у шабачки крај и Метлић. Кумовао је половини села и новац позајмљивао многима. А колико је заправо био богат сазнало се када су купци његове магазе, дугачке 1 m и широке 6 m, под роговима пронашли четири велика сандука пуна папирних и металних Недићевих динара!

У засеоку Тешњак Иван Папазов сазидао је кућу, са магазином за робу, и оженио се Драгињом Гајић. У Метлићу му се родило обоје деце, син Томислав и кћи Марија - Мара. У браку није имао среће, јер га је 1942. године жена напустила. Побегла је са четником, који је убрзо погинуо, а нову породицу засновала је у Крнулама.

Током Другог светског рата није се определио ниједној војсци, а спасавао је кога год је могао. Руси *белогардејци* су Јову Руса 1944. одвели у Забран у Бојићу, на стрељање. Живот му поклонила Русиња одређена да га убије, када је рекао да сам брине о двоје деце. После рата се није женио, а пред смрт је кратко живео код сина у Шапцу. Умро је 5. фебруара 1971. године. Почива у Метлићу, на брду Божија.

Мара Ивановна ПАПАЗОВ рођена је 16. јануара 1935. године. Четири разреда основне школе завршила је у родном селу. Школске 1946/1947. уписала се у I разред шабачке Женске реалне гимназије, али се одмах пребацила у Економску школу. Радила је у фабрици „Цале“ у Шапцу. Удала се за комшију и исписника Мирка Илића, са којим има двоје деце: Саша (1990) је завршио ветерину; Бранко (1988) је теолог, веронауку предаје у шабачкој Техничкој школи, ожењен је, и у браку са Јованом (1991) има сина Давида (2013).

Томислав Иванович ПАПАЗОВ, син Ивана Папазова, родио се 4. фебруара 1929. године. Четири разреда основне школе завршио је у Метлићу, а у I разред у шабачкој Мушкој гимназији уписао се 1940/1941. Становао је код финансиа Симе Милеуснића у *Карађорђевој бр. 58*. Био је врло добар ђак, али је школовање напустио након другог разреда. После одслужења војног рока запослио се у Општини Криваја (1951). У Општини Вољујац био

је референт за општенародну одбрану, а потом матичар у родном месту. Почетком 1969. прешао је у Матичну службу у Шапцу, а пензионисан је 1990. године.

Био је члан СКЈ од 1951. године, а као политички активиста у Метлићу је уводио струју и водио спортске и друге акције. Исто је чинио и када је прешао у Шабац. У браку са домаћицом Видосавом Игњатовић из Метлића (1931) добио је сина Рада и ћерку Весну. Умро је 9. фебруара 2011. године, и почива на шабачком Новом гробљу.

Раде ПАПАЗОВ, Томислављев син а унук Јове Руса, рођен је 2. септембра 1954. у Метлићу. Завршио је Економску школу у Шапцу, а радио је у „Произвођачу“ (1975-1981) и ЈУ-банци (1981-2009). Тренутно је на бироу, чека пензионисање. Ожењен је са наставницом разредне наставе Миленом Ивановић. Имају два сина: Младен је рођен 21. марта 1987, мастер је електротехнике и ради у Београду, а Милан се родио 22. септембра 1990.

Радова сестра Весна родила се 27. марта 1960. године у Шапцу. И она је завршила Економску школу. Готово две деценије радила је у шабачкој Ауто-Србији, а сада је запослена у Погребном предузећу „Поучковић“. Удата је за столара Михаила Михаиловића, са којим има двоје деце. Њен старији син Марко (1981) завршио је Вишу технолошку школу и ради у „Фармацији“, а млађи Милош (1986) запослен је у фирми која одржава медицинске апарате.

У 21. веку кућа трговца Јове Руса - Ивана Папазова - у Метлићу је празна, а успомену на њега чува десетак потомака. С топлином га се сећа и Раде, унук кога је посебно волео, и не заборавља како га је деда држао на крилу и како је - го до паса - зими излазио напоље и трљао се снегом. Био је, каже, онижи, крупан и добар човек, и као сваки Рус - волео је да попије.⁹⁷⁰

Мајурац Андрија Соловјев

„Још овог месеца долази у Шабац својој родбини чувена прима балерина највећих америчких опера ... Олга Соловјева“⁹⁷¹ забележио је 1931. године *Шабачки гласник*. Велика звезда, која дивно плеше, пева и виртуозно свира клавир, међу Шапчане је тада стигла и због рођака који су живели у Шапцу а сачувани документи сведоче да су у шабачком крају била два Соловјева⁹⁷².

Никола СОЛОВЈЕВ родио се 1880. године у Москви. У царској Русији завршио је Артиљеријску академију, а у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца дошао је као избеглица и инвалид. Од фебруара 1932. у Богатићу је био деловођа гвожђарске филијале, чији је

970 Причу о породици о својој породици аутору је крајем 2015. испричао Раде Папазов.

971 *Шабачки гласник*, бр. 88, 18. и 19. новембар, 1931.

972 Иако је правилно СОЛОВЈОВ, чланови ове шабачке породице у свим документима и старим новинама уписани су под презименом - СОЛОВЈЕВ.

власник био Рус Николај ЗУБЧЕВСКИ.⁹⁷³ Од 1941. живео је у Шапцу, у *Вука Караџића бр. 49*. Био је неожењен.⁹⁷⁴

Андрија СОЛОВЈЕВ, син Ивана и Олге, земљорадника из Костјонке у Вороњешкој губернији, такође је био Шапчанин. Рођен је 8. новембра 1902. године у Костјонки, а након Октобарске револуције као избеглица живео је у Мајуру. Био је писмен. Прво се бавио земљорадњом, а онда је радио у фабрици „Зорка“. Новине су забележиле да је у мају 1945. био ударник у одељењу за производњу плавог камена, заједно са Иваном АФАНАСЈЕВИМ.⁹⁷⁵

Са двадесетогодишњом Даницом Павловић, ћерком мајурских земљорадника Симе и Љубице, венчао се 11/24. фебруара 1929. у шабачкој цркви. Кумовали су им Милутин Томић, трговачки помоћник из Шапца, и земљорадник из Мајура Иван Савић.⁹⁷⁶ Имали су двоје деце, Димитрија и Стану.

Димитрије СОЛОВЈЕВ родио се 8. септембра 1929. у Мајуру. Први разред Мушке реалне гимназије у Шапцу завршио је школске 1942/1943. године. Имао је добар успех и био „марљив, миран и пристојан“, а школовао се у „скромним приликама“. Виши течајни испит положио је 1949/1950, а његова уписница открива и да је 18. марта 1950. добио држављанство ФНРЈ.

Стана СОЛОВЈЕВ, Андријина и Даничина кћи, рођена је 23. јула 1935. у Мајуру. Четири разреда основне школе завршила је у родном селу, а у I разред Женске реалне гимназије у Шапцу уписала се 1947/1948. и постигла добар успех. Школски документи чувају податак да јој је „свакодневно путовање ометало учење, јер је била нежног здравља“.⁹⁷⁸

Потомци Андрије Соловјева данас живе у Мајуру и у Београду.

Рибар Михаил Шабловски

Михаил ШАБЛОВСКИ био је син Александре и Фердинанда, железничког инжењера из Јекатеринослава у Русији. Рођен је 1895. у имућној породици у селу у близини Јекатеринослава. Имао је две сестре. Био је царски официр, висок и крупан, а у Државу Срба, Хрвата и Словенаца стигао је као избеглица 1921. године.

Живео је у Шапцу и издржавао се као рибар.

Са седамнаестогодишњом Мађарицом Јеленом Кећкош из Варошице Лешнице, рођеном у Миљевцима у Славонији, венчао се 10/23. јануара 1930. у шабачкој цркви. Кумовали су им бивши руски официри Павле ИКОНИКОВ и Иван Павлович МИЉЕВСКИ.

973 МИАШ, Удружење трговаца и трговачке омладине Шабац, Књига протоколисаних фирми пре и после рата 1891-1932.

974 МИАШ, Шабачка општина, Попис становништва општине града Шапца, грађанство 1943.

975 *Глас Подриња*, 1. мај 1945.

976 Матична служба Града Шапца, Протокол венчаних за 1929.

977 МИАШ, Уписнице Шабачке гимназије

978 Исто

Становали су у *Карађорђевој бр. 9*. Брак им је престао 10. фебруара 1946. године,⁹⁷⁹ јер је Михаил рибарећи - пијан - испао из чамца и утопио се. Река Сава га много касније избацила код Београда, а Јелена препознала по сату. Њихов јединац Михаило - Миша тада је имао једва шеснаест година.

Михаило Миша ШАБЛОВСКИ, Михаилов и Јеленин син, родио се 20. новембра 1930. у Шапцу. Био је ђак шабачке Мушке реалне гимназије. После очеве смрти живео је са мајком, коју су Шапчани звали Јека, и школовао се у тешким условима. Према школским документима и запису његове разредне Загорке Миладиновић, професорке историје, био је тих и миран дечак. За Шапчане је био - Миша Рус. Знао је неколико заната и радио је као аутомеханичар, машинбравар, фрезер и шофер. Годинама је био у Грађевинско-занатско-услужном и производном предузећу „Декор“ у Шапцу, прво као аутомеханичар а онда као возач директора Марка Лукића. Фабричким аутобусом возио је раднике и на рекреацију, јер је имао све возачке категорије.

Миша Шабловски венчао се 29. новембра 1957. са Радмилом - Секом Мушкиновић, рођеном 10. априла 1936. у Шапцу, која је 30 година била графичар у шабачкој Штампарији.

У СССР ишао је 1970, али никога од својих није пронашао: речено му је да су мушки чланови породице изгинули а женскиње удајом промениле презиме. Из Москве је донео „брдо плоча, са класичном музиком и руским хоровима“, које је са задовољством слушао.⁹⁸⁰

Славио је Аранђеловдан. Волео је добро да поједе и попије, да излази и ужива у животу. Имао је 44 и по године када је 4. маја 1976. преминуо на ВМА у Београду, после тешке операције коју је урадио чувени хирург Исидор Папо, за кога су сви веровали да ће му омогућити да и даље вредно ради.

До вечне куће на Камичком гробљу Мишу Руса испратили су породица и бројни Шапчани, чланови колектива „Декор“, Синдикалне подружнице предузећа „Драган Срнић“ и ученици Техничког школског центра „Борис Кидрич“.⁹⁸¹ Споменик су му подигли супруга, син и мајка. Име рибаревог сина Мише чува и шабачки православни храм „Св. апостола Петра и Павла“, чији је велики добротвор.

Радмила и Михаило Шабловски добили су 12. септембра 1959. године јединца Владимира - Владу, који са својом породицом живи у Шапцу. Завршио је Хемијско-техничку школу, а као хемијски техничар цео радни век ради у ХИ „Зорка“, у „Енергетици“. Ожењен је трговкињом Јованком Марковић, рођеном 1965. у Румској. Имају двоје деце: ћерка Ана (1983) је туризмолог, удата је у породицу Станић и има сина Алексу (2011), а син Михаило (1990) - трећи у породици - завршио је банкарство на Вишој пословној школи и неожењен је.

979 МИАШ, Општина шабачка, Попис становништва општине и града Шапца, грађанство 1943; Протокол венчаних ... за 1930. годину.

980 Према изјави Радмиле Секе Шабловски, датој аутору крајем 2016. године.

981 *Глас Подриња*, бр. 1.516, 6. мај 1976.

Праунук рибара Михаила у прапостојбини још није био. Искрено жали и што није имао прилику да упозна бар деду Михаила, али, са сестром, оцем Владом, мајком Јоком и баком Секом, чува успомену на све Шабловске.

Козак и снајдер Архип Круц

Архип Симеонович КРУЦ рођен је 19. фебруара 1895. у Станици Роховска на Кубану. У царској Русији завршио је четири разреда основне школе и два разреда гимназије. Био је висок 171cm, имао црне очи и коврцаву косу. Волео је животиње.

Октобарска револуција затекла га као козака, у чину наредника. Када је 1918. мобилисан са собом је понео нотес са молитвама, у који је бележио све што му се дешавало. Ту свешчицу, као реликвију, у 21. веку чува породица његове ћерке Вере. Трбушни туфус Архип је прележао страшне 1919, а следеће године tifus egzantema.

У Државу Срба, Хрвата и Словенаца дошао је 6. јануара 1921. године. Документ Министарског савета, издат 24. децембра 1926, сведочи да је примао социјалну помоћ као војни инвалид III категорије. До 1924. живео је у Краљеву, а тада је отишао на занат у Земун и 1926. изучио стручну занатску школу. Као избеглица и снајдер стигао је у Шабац. У центру града имао је радњу за шивење и продају штофова, а шио је и трговао од 1926. до 1943. године. После рата је радио на шабачком мосту (1947), а од 26. јула 1947. до 1. марта 1952. у фабрици „Воћар“.

У родној земљи оставио је супругу Ефросинију Павловну и троје деце: Ивана Архиповича (4. јун 1914), Ефросинију Архиповну (25. септембар 1916) и Веру Архиповну (15. јун 1920). У шабачкој цркви поново се оженио, тек када је добио вест да су совјетске власти ликвидирале целу његову породицу.

Са Лепосавом (24), разведеном женом Милутина Ивановића из Синошевића, ћерком Рајка и Крстине Алимпић из Накучана, венчао се 19. јануара/1. фебруара 1932. године. Кумовали су им Руси из Шапца, трговац Павле ИКОНИКОВ и машинбравар Александар МАХОВ. Брак им је 1942. разведен „правоснажном пресудом Црквеног суда Епархије шабачке бр. 3578, на штету мужа“.⁹⁸²

Исте године Архип се оженио Лепосавом Лазић, рођеном 15. августа 1919. у Синошевићу. Са њима је живела свастика Николија, ученица I разред основне школе. Становали су у *Зеке Буљубаше 55*, потом у *Краља Александра бр. 27*. Лепосава је мужу помагала у кројењу и шивењу. Касније су добили две ћери, Надежду и Веру.⁹⁸³ Архип је био нежан отац. Својим ћеркама свакодневно је причао руске *скаске* и набавио им зечеве и мачку, да би и оне развиле љубав према животињама. Тражио је да никада не иду у Русију, а о приликама у Совјетском Савезу у кући није говорио.

982 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1932. годину.

983 МИАШ, Шабачка општина, Попис становништва општине гарада Шапца, грађанство 1943.

Надежда Архиповна КРУЦ родила се 13. јануара 1944. у Шапцу. У родном граду завршила је Учитељску школу. Учитељица је била у Владимирцима, где и данас живи.

Вера Архиповна КРУЦ рођена је 1947. у Шапцу. Завршила је Економску школу и радни век провела у рачуноводству фабрике „Цале“. Удата је за Шумадинца из Горњег Милановца Радисава Дробњака, са којим има ћерку Биљану и сина Дарка. Унука Архипа Круца завршила је постдипломске студије на Филозофском факултету у Београду и педагог је у Шабачкој гимназији, а унук је ветеринарски техничар и ради у приватној фирми у Шапцу.

Породица Дробњак чува документе, фотографије и нотес, али не и униформу и козачку сабљу свога претка. Биљана Дробњак с нежношћу прича о деки и његовој хуманости. Током Другог светског рата, каже, код Тржнице је пронашао дечака и девојчицу, чији је отац отеран у логор а мати ко зна где, и одвео их кући и бринуо о њима. После рата по њих је дошао отац, али они нису заборавили добротинитеља и посећивали су га све до смрти.

Лепосава и Архип Круц добротвори су шабачке православне цркве Св. апостола Петра и Павла.

Бивши козак и вредни шабачки снајдер желео је да после рата оде у Америку, где је живео његов кум Павле ИКОНИКОВ и доста другова, али жељу није остварио. Умро је у Шапцу, 20. јануара 1962. године. Имао је проблема са срцем, а живот му се угасио у санитету на путу од куће до болнице. Почива на Доњошорском гробљу.

Лепосава Круц умрла је у фебруару 1982. године.

Алас Васиљ Бондаров и његова Анушка

Василије - Васиљ - Максимович БОНДАРОВ, руски избеглица, родио се 22. марта 1902. године у Владимирску на Кавказу. Био је средњег раста, а изразито таман тен сведочио је о његовом пореклу. Имао је дубок глас, назалног изговора.

У Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца дошао је из царске Русије после Октобарске револуције. У родној земљи завршио је средњу школу, а у Шапцу је био обалски радник и рибар.

Са Аном Јухас, рођеном 16. јула 1896. у мађарском Киштереску, чији су родитељи као надничари живели у Мађарској, венчао се у шабачкој цркви 11/24. маја 1930. године. Кумовао им рибар Јован Аћимовић, а стари сват био је царски официр Павле ИКОНИКОВ.⁹⁸⁴ Сачувани документи сведоче да је брачни пар Бондаров кратко живео у Београду, и да се у Шабац вратио 1. новембра 1943. године.⁹⁸⁵

Васиљ и Ана у почетку брака становали су у *Карађорђевој бр. 9*. Касније су на обали Саве, испод ушћа Камичка, имали кућицу у којој су стално живели. Једно време су у закупу држали „Мачвину“ плажу, са десетак туш-кабина и гостионицом у којој се могло и јести и пити. Васиљ је рибарио на струк и бубањ, дрвени обруч преко којег се постављала мрежа,

984 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1930.

985 МИАШ, Шабачка општина, Попис становништва..., грађанство 1943.

и рибу из чамца продавао на Рибљој пијаци, а Анушка је бринула о ресторану и гостима. Нису имали деце. Дружили су се са Алексом Крстићем и његовом женом Видом (Вилмом), Анином сународницом.

За време Другог светског рата Василије Бондаров није се мешао у политику. Кад су му дали немачку униформу, као и већини шабачких Руса способних за војску, дошао је код Крстића и питао шта да ради. „Нећу опет да бежим“,⁹⁸⁶ рекао је свом пријатељу Алекси. Он му саветовао да нигде не иде, а Васиљ га послушао, спалио униформу и наставио да аласи. За дивно чудо, нико га није дирао. И Ана је несметано радила и после рата чамце издавала на сат. Шапчани су је звали баба-Анушка.

Када су отоплили односи између Федеративне Народне Републике Југославије и Совјетског Савеза, прекинути након Резолуције Информбироа, руским избеглицама је омогућено да се врате кући. Бондарови су тада распродали све што су имали, и у *Матушку* кренули чим им је из амбасаде речено да могу. Одобрење су чекали дуго и шест месеци су живели код Крстића, у кући на Железничкој станици. Заувек су отишли крајем шесте деценије 20. века.

Ана је пријатељици Види писала да су их Васиљева браћа нерадо дочекала, и да су се настанили у неком селу у Сибиру. А онда је 1963. или 1964. из Видиног родног села Сент Лерина, осам километара удаљеног од Печуја, стигло писмо у којем Анушка моли своје шабачке пријатеље да јој пошаљу гаранцију јер жели да се врати у Шабац. Васиљ је умро, написала је, а њу су као Мађарицу депортовали у Мађарску. Желела је да у Југославији добије пензију свога мужа, који је био члан Рибарске задруге, али то није ишло лако. Када су Крстићи успели да јој пошаљу писмену гаранцију, из Сент Лерина су обавештени да је Ана Бондаров умрла.

Радник Андрија Бегдан

Андрија Димитријевич БЕГДАН био је син Димитрија и Јелистимије, земљорадника из Ст. Роговске у Кубанској области. Рођен је 30. септембра 1887. у Роговској. У царској Русији завршио је пет разреда гимназије.

У Државу Срба, Хрвата и Словенаца дошао је 1921. године. Као избеглица и удовац живео је у Шапцу. До Другог светског рата зарађивао је као надничар и зидар, а након ослобођења био је радник.

Становао је у *Улици војводе Мишића бр. 54*.

Са Петријом, разведеном женом Милисав Јевкића, ћерком Михаила и Јелке Попадић из Руњана, рођеном 1. марта 1890. у Руњанима, оженио је 21. јануара 1932. године.

986 Причу о Бондаровима аутору је крајем 2014. године испричао новинар Веселин Крстић, Алексин и Видин син и дугогодишњи уредник листа *Глас Подриња*.

Венчали су се у шабачкој православној цркви, а кумовали су им трговац Аким МОЉКО и лаборант Степан БЕЉЧАНСКИ.⁹⁸⁷ Нису имали деце.

Андрија Бегдан био је добротвор шабачке цркве Св. апостоли Петар и Павле.

Живео је пет година дуже од супруге. Она је умрла 1964, а он 31. децембра 1969. Почивају на Доњошорском гробљу у Шапцу.

Трагом дописница Герасима Новикова

Герасим Јаковљевич НОВИКОВ родио се 1882. у царској Русији.

На Кубану, у Уљској станици, 1910. оженио се са Кристином Спиридовном АЗА-РЕНКО. Три године касније добио је ћерку Љубов - Љубу - Герасимовну, а 1915. сина Василија Герасимовича. Од сестре, жене и деце, одвојила га страхота Грађанског рата, а „пурга“ Октобарске револуције однела из родне земље.

Као *бели Рус*, највероватније 1921. године, стигао је у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца и у шабачки крај. У Поцерском Метковићу, десетак километара удаљеном од Шапца, 13. октобра 1925. отворио је дућан.⁹⁸⁸

Својима у Русију писао је све до пред крај треће деценије 20. века, а на Божић 2015. године - трагом тих дописница - у Шабац су стигли његов унук Павел Васиљевич и праунука Олга Павловна. Дошли су из Омска, у време *курукула*, да би открили судбину свог претка. Обратили су се Међуопштинском историјском архиву у Шапцу и из сачуване црквене књиге сазнали да је Герасим Новиков у Поцерском Метковићу умро 13/26. октобра 1928. од запаљења плућа, и да му је опело служио свештеник Драгољуб Ј. Мандић.⁹⁸⁹

На једном од два сеоска гробља покушали су да нађу и његов гроб. Рукама су разгртали снег и смерно ишчитавали споменике, а онда фотографисали околину како би својима у Омску показали поцерски пејзаж у којем је живео и умро њихов предак.

Неуспешна потрага није растужила оца и кћер, Павла и Олгу Новиков. Аутору овог текста открили су тада комплетну причу о својој фамилији. Рекли су да је Герасимова жена умрла 1986, у десетој деценији живота. Надживела је сина Василија, који је осим Павела-Павла имао кћери, Александру, Јулију и Олгу. Унук памти баку као строгу и ауторитативну жену. Своју децу пратила је и на море, и штапом им командовала када да изађу из воде. Живела је са ћерком Љубом, и њеном породицом.

Герасим Новиков, на територији некадашње руске царевине, из које је побегао, има шест потомака. Од ћерке Љубе има унуку Људмилу-Милу и њене две кћери, а од сина Василија - унука Павла (1957) и унуке Олгу (1987) и Јелену (1991). Људмила је живела у Украјини, али је из Доњецка побегла у Абакан јер је 2015. године - у последњем рату - граната пала на њену терасу. Са унуком Албертом, студентом права, данас живи у Москви.

987 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1932.

988 МИАШ, Књига протоколисаних фирми пре и после рата 1891-1932, РД X/1

989 МИАШ, Књига цркве Св. Апостола Петра и Павла у Добрићу, Протокол умрлих лица 1912-1928-1935.

Павле Василијевић НОВИКОВ је инжењер и са породицом живи у Омску, а његова кћи Олга ради у Художественом музеју у том граду. Своме деди Герасиму пошту је одао и 8. марта 2020. године, када је са ћеркама Олгом и Јеленом по други пут дошао у Шабац и Поцерски Метковић да би се поклонили сенима свога „дедушке“.

Иван Иванов, заточеник норвешких ветрова и сметова

Иван Александрович ИВАНОВ живео је у Шапцу готово пола века. Радио је у шабачком Секретаријату унутрашњих послова, а Шапчани су га звали - Вања.

Родио се 22. марта 1924. године у Мојковићу. Његов отац Александар, руски избеглица, у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца стигао је из родног Петрограда и зауставио се у Ваљеву. Тамо је отворио шустерску радњу и оженио се Мојковчанком Смиљом Стефановић. Она је са оцем често ишла по робу за дућан који су држали, а једном су свратили да за њу наруче ципеле. Мајстор јој узео меру, али и срце, па када је отишла на пробу није се вратила у село него се удала за младог Руса. Младенци су се из Ваљева преселили у Мојковић, јер им је младин отац дао плац и кућу. Ту су створили дом и добили четворо деце, Десанку -Десу, која је умрла као девојчица, Ивана, Ваку и Милутина.

Када је почео Други светски рат *белогардејци* су дошли по шустера Александра, а он је одбио да им се прикључи. Кажу да је тада узвикнуо: „Живио друг Кито!“⁹⁹⁰ Није знао име партизанског вође, а добио је такве батине да је завршио у душевној болници у Ковину. Тамо је и умро 1942. године.

Комунистичком идејом била су задојена и његова деца, Вака и Вања. Кћи Вака се прикључила партизанском Омладинском одреду, али се брзо разболела. Одвели су је на лечење у Бању Ковиљачу, где је и умрла. Сахрањена је у тамошњој заједничкој гробници.

Плавооки Александров син Вања у Београду је завршио шустерски занат, а када је почео Други светски рат био је трговац у Крупњу. Као омладинац прикључио се НОБ-у, а Аца Јевтић - Факир 1941. примио га у СКОЈ. Био је борац Ваљевског партизанског одреда, водник треће чете I батаљона Посавског партизанског одреда. Заробљен је у априлу 1942. године, када је као извиђач са два друга изгубио везу. *Белогардејци* су га, због руског порекла, одвели у своју команду и тражили да им се прикључи. Иван их храбро одбио и без јаука истрпео батине, мада је био слабе конституције и ситне грађе. Непоколебљивог и немог одвели су га у Лозницу, а онда у прву бараку Шабачког логора.

Пребијен и шугав чекао је стрељање, али је судбина одлучила другачије.

Са групом заробљеника из Шабачког логора поведен је на пут у непознато. Ређали су се Београд, Будумпешта, Медлинг, Беч, а искрцан је тек у Франхајму. У фургону је потом стигао у Ејсфјур, а онда је пешице отеран у најудаљенији логор за југословенске борце у Норвешкој.

990 Породичну причу Ивана Иванова аутору је испричала његова супруга Лепосава.

У Корген је дошао 23. јуна, да у суровим условима ради у каменолому и гради пут Корген - Осен. По вејавици, обувен у клопке, лице и ноге увијао је крпама а гаравим стаклом штитио очи од поларне светлости. Гледао је како у застрашујућој белини дланови интернираца остају залепљени за крампове и преживео захваљујући норвешком Покрету отпора и помоћи малих Норвежана, који су се пробијали кроз строј и у руке заробљеника гурали храну, чарапе, рукавице и стакла.

Изузетну радост Вања Иванов доживео је 6. марта 1943. године, када су есесовци логор предали Вермахту, јер су интернирци тог дана постали ратни заробљеници. Од тада су имали бољу храну и право на пакете Црвеног крста. Неколико месеци касније одвезли су их до Финејфура, а онда бродом до логора Потус. Пребачен је потом 45 километара јужно, у логор Поларни крут, два километра удаљен од северног стожерника, у царство ветрова и сметова, у предео без вегетације. Ту је градио пругу север - исток Норвешке, која је Немцима била неопходна за тронспорт „тешке воде“ јер им је атомска бомба била једина шанса да добију рат. Свако јутро је са друговима из баракe излазио кроз прозор, да би од врата одгрнули снег, али су знали да је њиховим мукама близу крај. А када се коло живота заиста окренуло и стражари побегли, мученици су преузели магацине са храном, и од среће плакали када су на радију чули песму „Марјане, Марјане“.⁹⁹¹

Из норвешких логора, у којима је смртност била већа него у онима у Немачкој, Вања се вратио у ФНРЈ. Радио је као трговац у Крупњу и играо фудбал у ФК „Крупань“. Био је члан Комитета КПЈ у том месту. Школовање је наставио, и када је у Београду стекао диплому *народног милицијца* запослио се у СУП-у у Лозници. Премештај за Шабац добио је 1959, а због бенефицираног радног стажа пензионисан је 1965. године.

Женио се два пута, први пут у Крупњу. Са Лепосавом Јекић, рођеном 10. септембра 1937. у Мачванском Прњавору, венчао се 1961. у Шапцу. Деце нису имали.

Иван Иванов никада није заборавио да је Други светски рат преживео захваљујући Норвежанима. Био је активан у Друштву југословенско-норвешког пријатељства, и са другом је сваке године ишао на окупљања бивших интернираца. У очевој домовини никада није био, нити је покушао да успостави контакт са презимењацима и рођацима. Умро је 21. марта 2007. године. Почива на шабачком Доњошорском гробљу.

Милутин ИВАНОВ, Вањин млађи брат, рођен 1932. године, после рата је у Шапцу изучио лимарски занат. Радио је у „Вискози“ у Лозници. Био је ожењен Катом из Руњана, са којом је добио два сина. На плацу њеног оца озидео је кућу и скућио се. Одатле је свакодневно ишао на посао. Умро је селу Руњани, 2010. године, деценију и по након смрти супруге. Његов старији син Александар није се женио, а млађи Милан има двоје деце: сина Ивана, ћерку Данку, удату у Ниш, и двоје унучади.

991 Ж. Војиновић, „Норвежанима хвала“, *Глас Подриња*, 1. септембар 1983.

Капетан I класе Никола Владимирович Савицки

Судбина брачног пара Владимира и Стане САВИЦКИ необична је и сасвим другачија од стандардних избегличких прича. Обоје су били деца када су из родне Украјине заувек дошли у Краљевину Србију, потоњу Државу Срба, Хрвата и Словенаца, а она је цео живот проклињала родитеље што су оставили Одесу. На пут без повратка кренули су са породицом очевог најбољег пријатеља, али су им се путеви разишли у Горњим Андријевцима код Славонског Брода. Ту су се Владимирови родитељи скућили и створили иметак, а песак заборава прекрио је разлог њиховог одласка из царске Русије.

Када су Владимир и Стана одрасли, поново су се нашли и венчали у Руској цркви у Сибињу, подигнутој на имању његовог оца. Живот су обоје проживели и умрли у Горњим Андријевцима, он 1956. а она 1970. године. У браку им се родило четворо деце, од којих су две кћери биле близнакиње.

Њихов син Василије - Васа - Владимирович САВИЦКИ отишао је у Канаду и тамо умро. Кћи Анка Владимировна живела је у Горњим Андријевцима, а имала је три сина: један од њих данас је у Цељу, други у Загребу, а најмлађи Стипе у Канади.

Никола САВИЦКИ, други Владимиров и Станин син, рођен 6. децембра 1920. у Горњим Андријевцима, постао је Шапчанин. Завршио је за столара, а када је почео Други светски рат отишао је у партизане и борио се на Сремском фронту. Након ослобођења активирао се у војсци, а војно лице прво је био у Алексинцу. Ту се 12. априла 1947. венчао са Јаворком Марковић и 1. јануара следеће године добио ћерку Тању. Трочлана породица је 1953. дошла у Шабац. Становали су у *Улици маршала Тита бр. 1*, где им се 15. марта 1954. родио син Драган. Никола је у Шапцу пензионисан, као капетан I класе. Умро је 20. септембра 1998. и почива на шабачком Доњошорском гробљу. Супруга Јаворка придружила му се 2007. године.

Тања САВИЦКИ завршила је шабачку Економску школу. Цео радни век била је цивилно лице у војсци, референт општих послова у Техничком опитном центру у Никинцима. Са мр Миодрагом Спајићем 12. марта 1985. добила је сина Игора, који је 3. јануара 1999. изненада умро. Од 9. јануара 2006. године, притиснута тугом и остеопорозом, покушава да од пензије купи неопходне лекове и да преживи.

Драган САВИЦКИ завршио је Техничку школу у Шапцу и Машински факултет у Београду. Ради у шабачком Комуналном предузећу. У браку са Драгицом Јовановић има ћерку Снежану, рођену 11. децембра 1981. године, дипломираног економисту.

Породица Савицки никада није покушала да успостави контакт са рођацима у данашњој Украјини. Тања због тога жали. Када је могла, каже, није смела због рада у војсци а данас је спречавају материјални разлози. С поносом прича о познатом сликару, свом презимењаку, и о ћачком одласку на Сајам књига у Београд, када јој је разредни показао књигу чији је аутор имао њено презиме.

Генерал руске војске Василије Шишлов

Руски трговци, индустријалци, художественици и царски официри, ни у избеглиштву нису се предавали. Није то учинио ни пензионисани генерал руске царске војске Василије Васиљевич ШИШЛОВ, који је почетком фебруара 1921. године дошао из Русије и са породицом се сместио у једну „шабачку дашчару“.⁹⁹² Ту је трошио своје илузије, као што бивши велепоседници троше драго камење, и полако се враћао у стварност и прихватао рада. Требало је хранити шесточлану породицу, па је првих дана јула 1923. у Шапцу отворио старинарницу. Други старинарски дућан протоколисао је крајем исте године, на име своје жене Ниониле - Нине.⁹⁹³

Брачни пар Шишлов имао је четворо деце, Екатерину, Ђорђа, Владимира и Александра. Сачуван је податк да је Василије седином 1925. у Шапцу кумовао Виктору ФАРАФОНОВУ и Љубици Шајковић.

Екатерина Василијевна ШИШЛОВА, рођена је 15. новембра 1903. у Новочеркаску у Русији. Са родитељима је становала у *Београдској бр. 2* у Шапцу. У Јекатеринодару завршила је V разред гимназије, а школске 1920/1921 у шабачкој Краљевској мушкој реалки уписала се у VI. Гимназијски документи откривају да је била одличан ђак и да је само из српског језика имала оцену (3). Испит зрелости положила је 1922/1923, а њен разредни Тодор Илић, професор француског, оставио је запис којим ју је готово насликао. Написао је да је оштроумна и веома интелигентна, беспрекорног понашања, „плава и танка ... веселива са неком чудном руском топлином и природношћу“, наклоњена уметности, са „врло развијеним унутрашњим животом“, речју, „ретка енергија“.⁹⁹⁴

Млада госпођица Шишлова постала је балерина, а наступала је и пред Шапчанима. Лист *Шабачки гласник* је већ крајем 1922. забележио да је у Шапцу успела да да „врло лепу културу линија и свежу, љупку драж плесачких покрета“.⁹⁹⁵

Ђорђе Василијевич ШИШЛОВ, рођен је 26. новембра 1905. у Козлову, у руској Орловској губернији. И он је у Јекатеринодару учио школу и до почетка Грађанског рата завршио три разреда гимназије, а у IV се уписао школске 1920/1921. у Мушкој реалној гимназији у Шапцу. Школски документи сведоче и да је у II полугодишту VIII разреда (1923/1924) остао неоцењен због запаљења плућа и да је морао да полаже разредни испит. Био је добар ђак. Једном је кажњен због увреде наставника, а његова разредна Божица Јовановић то је мајчински објаснила: „Пудљив, прави испаде али се каје“.⁹⁹⁶

А један новински запис и фотографија чувају податак да је Ђорђе био фудбалер првог подмлатка „Мачве“ (1923). Текст је објављен уз сећање Шапчанина Јевте Јовановића,

992 *Радикал*, бр. 90, 7. јануар 1923.

993 МИАШ, Књига протоколисаних фирми пре и после рата, 1891-1932, ПД X/1

994 МИАШ, Уписници Шабачке гимназије

995 *Шабачки гласник*, бр. 36, 14. септембар 1922.

996 МИАШ, Уписници Шабачке гимназије

а на фотографији су: тренер Александар Бата Киш, Бошко Перић, Нестор Петровић, Мирко Шкорић, Света Јовановић, Воја Тадић, Ђорђе Шишлов, Драган Јурковић (стоје), Стеван Јовановић, Ђорђе Николић и Јефта Јовановић (клуче).

Млади Рус, дакле, исписивао је прве странице шабачког фудбала. Било је то време у којем су играчи сами куповали дресове, а са Спортским клубом „Србија“ - који се следеће године фузионисао са „Мачвом“ - одиграли су прву утакмицу (1924). Фудбал је тада био непопуларан код школских власти, јер наставници нису желели да лопта однесе пажњу ученика. Због тога је „Мачва“ у своје окриље примала само ђаке чијем се школском успеху није могло приговорити. Тиме су се „ублажили погледи на фудбал старог директора Гимназије Ђоке Паунковића“,⁹⁹⁷ записао је Јевта Јовановић.

Владимир Василијевић ШИШЛОВ, рођен је 5. октобра 1907. у Новочеркаску. У Русији је завршио I разред гимназије, а у II се уписао школске 1920/1921. у Краљевској мушкој реалној гимназији у Шапцу. Његов разредни Стеван Дожудић, професор јестаственице, записао је: „Врло брижљиво учи и са вољом, скромног је понашања, тип примерног ученика“.⁹⁹⁸ Виши течајни испит и VIII разред завршио је школске 1926/1927.

Александар Василијевић ШИШЛОВ, најмлађе дете генерала Василија, рођен је 27. јуна 1909. у Одеси, у Херсонској губернији. У царској Русији завршио је IV разред основне школе, а у I разред шабачке Мушке реалне гимназије уписао се 7. фебруара 1921. године. Био је врло добар ђак. Нижи течајни испит положио је 1923/1924, а 1927/1928. Виши течајни испит. Његова уписница открива да је био „бистар и несташан, учтив, детињаст, карактера поучљива“.⁹⁹⁹

Генерал Василије, по свему судећи, умро је 1928. у Шапцу.

Породица Шишлов отишла је из града на Сави пре 1937. године, јер њених чланова нема ни у предратном, ни у ратном ни у послератном попису Шапчана.

Козачки потпуковник Марко Соломаха

Марко СОЛОМАХА, син Феодота и Марфе, родио се 25. априла 1898. у Станици Маријанској у Кубанској области у Русији. Био је козачки потпуковник из Краснодара, када је 1921. године као избеглица стигао у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Живео је у *Београдској бр. 49* у Шапцу и био старатељ своме рођаку Растиславу, највероватније брату од стрица.

Растислав Соломаха, чија је „мати Надежда остала у Русији“,¹⁰⁰⁰ школске 1921/1922. уписао се у IV разред шабачке Државне мушке гимназије.

997 Глас Подриња, бр. 1185, стр. 15, 18. децембар 1969.

998 МИАШ, Уписнице Шабачке мушке гимназије

999 Исто

1000 Исто

Марко се бавио трговином и један је од првих шабачких Руса који су се окренули трговачком послу. Ситничарницу у Шапцу отворио је 3. августа 1923, а 4. септембра протоколисао је дућан.¹⁰⁰¹

Сачуван је и податак да је био потпредседник Савеза 1. кубанског похода, чији су учесници - козаци из Шапца - 29. јануара 1933. године одржали парастос „убијеним уставшима против бољшевичке владе“.¹⁰⁰² Тада је потписао јавну захвалност хоровађи Сергију КРАСОВСКОМ и члановима Шабачког певачког друштва „Занатлија“, који су у цркви *драговољно* певали. Заједно са шабачким козацима 19. новембра исте године прославио је дан Козачке станице и био међу онима који су посетили тешко болесног почасног козака Бранка Лазића, исказали му захвалност и пожелели да брзо оздрави.

Марко Соломаха се 6/19. септембра 1931. у шабачкој цркви венчао са 22-годишњом Шапчанком Видосавом, ћерком Милутина и Маре Лимић. Кумовали су им трговци Павле ИКОНИКОВ и Аким МОЉКО, а месец дана касније младожења је био кум шабачком Русу Василију МОНАСТИРНОМ.

Након девет месеци Соломахи је напустила жена, а он је преко новина обавестио јавност да ни „морално ни материјално за њу не одговара и дугове које је начинила не признаје“.¹⁰⁰³ Написао је и да ће повести бракоразводну парницу, али то није учинио. Брак је разведен тек 1942. године, и то, „на штету мужа и жене“.¹⁰⁰⁴

Протокол рођених и крштених у православној цркви Св. апостоли Петар и Павле у Шапцу чува и податак да су трговац Марко и домаћица (Франциска) Валентина 18. септембра/1. октобра 1940. крстили и „позаконили“ Бориса, своје треће дете, рођено 19. августа/1. септембра 1940. у Шапцу.

Марков развод се из неког разлога отегао, и очигледно је да је са Валентином годинама живео невенчано. Потврђује то и ратни Попис становника по шабачким улицама, који открива да је Валентина СОЛОМАХА 1943. живела са четворо деце, ћеркама Маријом и Светиславом, и синовима Владимиром и Станиславом. Разлог што Марко није на том списку вероватно је рат, а због чега нема двогодишњег Бориса може само да се слути.¹⁰⁰⁵

Никола Јелисаветов Украјину заменио Мачвом

Никола Захаријевич ЈЕЛИСАВЕТОВ рођен је 1889. године у Украјини, у Старом Кермечку у близини Кијева. Био је Рус, а не Украјинац. Његов отац Захарије био је спахија и припадао је руском нижем племству, а мати Кирикија (или Кирикиа) грчког је порекла. Имао је сестре Сару, Људмилу и Марисју, и брата Ђорђа. Највероватније је био најстарије

1001 МИАШ, Књига протоколисаних фирми пре и после рата 1891-1932, PD X/1

1002 *Шабачки гласник*, бр. 8, 18. и 19. фебруар 1933.

1003 *Шабачки гласник*, бр. 48, 25. и 26. новембар 1933; *Шабачки гласник*, бр. 60, 10. и 11. август 1932.

1004 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1931.

1005 МИАШ, Шабачка општина, *Попис становништва града Шапца по улицама 1943*, XXIII, 37; Види поглавље *Избеглице у пописима*

дете у породици, а свом једином унуку Миодрагу Лазовићу причао је да су његови имали велике ергеле коња.

Први светски рат затекао је Захарија Јелисаветова у Енглеској, где је обављао нека државна посла при конзулату. Никола је тада био коњички официр у служби генерала Деникина, кога Шолохов детаљно описује у свом *Тихом Дону*. „Ваљда сам зато тај роман знао напамет“,¹⁰⁰⁶ каже син Николине кћери Драгице.

Браћа Никола и Ђорђе Јелисаветов били су на Криму, када су *црвени* потисли *беле*. Одатле су побегли у Турску а онда у Бугарску, где им је стигао глас да их регент Александар I Карађорђевић прима у Југославију.

Мачванска равница свидела се Николи, ваљда га подсетила на родну Украјину, па се у њој укотвио. У Богатићу је отворио трговину. Бакалницу и мануфактуру протоколисао је 19. јула 1928. године, а деловођа у њој била је његова супруга Милева.¹⁰⁰⁷ Способан и вредан, какав је био, убрзо је добио монопол на кафу и струју у Мачви. Славио је Светог Николу, иако Руси немају славу.

Са Милевом - Мицом - Берић, Богатинком из свештеничке породице, 18 година млађом од себе, имао је кћери Олгу и Драгицу. Био је несрећен што нема сина, па се силно обрадовао када му се родио унук Миодраг.

Олга Николајевна ЈЕЛИСАВЕТОВ рођена је 21. новембра 1925. у Богатићу. Први разред Мушке гимназије у Шапцу завршила је школске 1936/1937. Била је врло добра ученица, примерног владања, „веома интелигентна, послушна и мирна, сталожена, озбиљна, искрена и поштена“.¹⁰⁰⁸ Шести разред уписала је у Трећој женској гимназији у Београду, али је 12. децембра 1941. постала ђак шабачке Женске реалне гимназије.

У Другом светском рату побегла је у партизане. Почетком 1943. била је у омладинском активу Женске реалне гимназије у Шапцу, заједно са Перком Илић, Роском Максимовић и Олгом Бегенишић. Није без значаја ни чињеница да јој је разредна била Софија Ђукић, професор математике и жена комунисте Андрије Ђукића. У 2. мачванску чету укључила се у Међашима, 6. октобра 1943. године, а преко Дрине пребацио их је Митар Савић. У селу Боће код Брчког, где је њена чета била од 11. до 14. новембра, са Дачом Пармаковићем припремила је четне „цепне“ новине *Мачвански партизан* и као добар технички уредник одредила формат листа и наслове, уредила насловну страну, илустрације и цртеже.

Била је и руководилац четног актива СКОЈ-а. Првог јануара 1944. распоређена је за секретара СКОЈ-а у чети 2. батаљона 1. бригаде, а када је Мачванска чета из околине Тузле кренула ка Семберији Олга се у њу вратила. У октобру 1944. упућена је на рад у шабачки

1006 Запис о породици и свом деди Миодраг Лазовић је аутору послао електоронском поштом.

1007 МИАШ, Удружење трговаца и трговачке омладине Шабац, *Књига протоликсаних фирми 1891-1932*, ПД Х/1

1008 МИАШ, Уписнице Шабачке гимназије

округ, а средином децембра у име омладине говорила је на среској конференцији АФЖ у родном Богатићу.¹⁰⁰⁹ Сарађивала је и са тек основаним листом *Глас Подриња*.

После рата је уз рад завршила Новинарско-дипломатску школу. Дуго је радила у Архиву Србије, а онда у Архиву Југославије уређивала часопис *Архивист*. Удала се за економисту Михаила Мику Адамова, и живела у Београду. Умрла је у децембру 2012. и почива у Београду. Њена ћерка Ана, професорка чешке књижевности на Филозофском факултету у Прагу, удата је за Чеха. Има ћерку Дину, која је на балканским студијама.

И Драгица Николајевна ЈЕЛИСАВЕТОВ била је шабачка гимназијалка. Рођена је 4. маја 1931. у Богатићу. Била је ђак Женске гимназије у Шапцу. Виши течајни испит положила је школске 1949/1950. Са сестром Олгом становала је у *Јевремовој улици бр. 37*, а бригу о њима водила је њихова ујна Стана Берић. Била је лепа, друштвена и - у време када се оскудевало - дотерана и модерно обучена. У Београду је завршила књижевност, а након удаје вратила се у Шабац и родила ћерку Александру.

Будући да јој се брак брзо распао удала се за др Александра Лазовића, Нишлију на одслужењу војног рока у Шапцу, и са ћеркицом Сашом и мужем отишла у Ниш. Тамо је била цењен и награђиван професор, а контакт са Шапчанима није прекидала. Њена кћи Александра докторирала је социјалну психологију и предаје на Филозофском факултету, а син Миодраг адвокат је у Нишу. Умрла је 2005. године.

Потомци Николе Јелисаветова својој деци причају о његовом поштењу, сналажљивости и предузимљивости. Говоре им, да је био иницијатор Акционарског друштва, које је у Богатићу основало електричну централу и захваљући којој је отворен млин на струју, да је био хуман и помагао учитеље без посла, да је успео да избегне Матхаузен, где су Немци намеравали да га пошаљу, и да су четници неколико пута хтели да га закољу.

Старе новине чувају податак да су партизани Мачванског партизанског одреда у време напада на Богатић - 7. августа 1941. - отворили Николину радњу и „сву робу дали народу“.¹⁰¹⁰ Из само њима знаних разлога, хтели су и да га убију. Смрт је избегао, али је остао у празној кући. У августу 1968. изгубио је и своју Мицу.

Умро је у дубокој старости, у октобру 1976. године, а почива у Богатићу.

Сестре Берић, Рушка и Беба, Николу Јелисаветова памте као много доброг човека и изузетног трговца. Волеле су да иду у његову кућу, јер је „имала купатило и била као двор“¹⁰¹¹ и јер је њихова тетка Мица шила и правила дивне торте. Памте да је њихов теча био ћелав и низак.

И унук Миодраг Лазовић деду памти као доброг човека. Поноси се што су га у Богатићу и Мачви сви знали, волели и поштовали, па је као мали могао да уђе у сваку

1009 Драгослав Пармаковић, *Мачвански партизански одред*, стр. 1218, 848, 856, 875, 904; *Глас Подриња*, бр. 4, стр. 2, 23. децембар 1944.

1010 Драгослав Пармаковић, *Мачвански партизански одред*, стр. 173

1011 Изјава дата аутору

радњу и без плаћања узме слаткише. „Ја сам унук Николе Руса“,¹⁰¹² рекао би, и то би било довољно! Поноси се и што је његов деда помагао људе у невољи, а једном је замало и сам страдао јер је рекао да има „мало плаве крви“. Хтели су, каже, да га избаце из партије, поготово кад су чули да слави славу.

Добричина Виктор Фарафонов

Виктор Иванович ФАРАФОНОВ, рођен је 11. новембра 1887. у Дупљанску у Русији. Родитељи су му били Иван и Харитина, из Дупљанска у Донској области. Као избеглица стигао је у Шабац и примио српско држављанство. Живео је у *Улици војводе Степе бр. 11.*

Од 8. јула 1924. године држао је ситничарницу.¹⁰¹³ Био је писмен.

У шабачкој цркви венчао се 24. маја/6. јуна 1925. са Љубицом Шајковић, рођеном 25. фебруара 1901. у Сиску у Хрватској, која је живела у Шапцу. Био је то његов други, а њен први брак. Кумовали су им Василије Васиљевич ШИШЛОВ, бивши руски генерал, и гардијски капетан Михаило Никитович ЖУРАВЉОВ. Развели су се 9. јула 1954. године.¹⁰¹⁴

После само недељу дана, 15. јула, Виктор се оженио Јеленом, ћерком Ђуре и Шаје Чобан, рођеном 6. априла 1892. у Тејакушу.

Након ослобођења радио је као магационер у „Борањи“.

Старији Шапчани Виктор Фарафорова памте по шеширу, који је увек носио. Био је, кажу, висок, витак, и права добричина.

Умро је 11. априла 1967. године. Почива на шабачком Доњошорском гробљу, а супруга Јелена придружила му се 1977. године.

О породици лешничког лекара др Лава Мокијевског

Зинаида МОКИЈЕВСКИ-ЗУБОК, Русиња рођена 13. октобра 1899. у Ростову, као избеглица неколико година била је Шапчанка.

У родној земљи завршила је средњу музичку школу и била наставница музике. Имала је српско држављанство, а у Краљевини Југославији прво је живела у Црној Гори. Тамо је родила двоје деце, а онда се са породицом преселила у Подриње.

Њен муж др Лав Мокијевски-Зубок био је лекар у Варошици Лешници. До средине 1930. радио је у Здравственој задрузи у Мачванском Прњавору, а од 1938. у Платичеву.¹⁰¹⁵

У септембру 1936. године, због школовања деце, Зинаида се из Лешнице преселила у Шабац. Са сином Олегом и ћерком Ирином становала је у *Светосавској бр. 41.*

1012 Сећање на dedu Николу Миодраг Лазовић је аутору књиге послао мејлом.

1013 МИАШ, Удружење трговца и трговачке омладине Шабац, Књига протоколисаних фирми пре и после рата 1891-1932, PD X / 1

1014 Матична служба Града Шапца, књига венчаних за 1925.

1015 Михаило Р. Рајичић, *Прњавор II*, стр. 102

Олег Лавович МОКИЈЕВСКИ-ЗУБОК родио се 22. септембра 1923. у Даниловграду (Горанском), у Срезу шавничком. Први је у својој породици постао Шапчанин. Први разред гимназије завршио је у Лозници, а у други уписао се у шабачкој реалки школске 1934/1935. Као ђак Краљевске државне реалне мушке гимназије становао је код руског чиновника Јефима НОСАКА, у *Владе Јовановића бр. 16*. Био је добар ученик, пристојан и врло бистар, али се није трудио, казује његова уписница. Виши течајни испит положио је 1942. године и током рата радио као приватни чиновник у Шапцу.

Ирина Лавовна МОКИЈЕВСКИ-ЗУБОК рођена је 22. априла 1925. у Тузи, Срез подгорички, Зетска бановина. Четири разреда основне школе завршила је у Варошици Лешници, а у I разред шабачке гимназије уписала се школске 1935/1936. Имала је добре услове за школовање, а њено учење било је „немарно а владање пристојно, ђачко“.¹⁰¹⁶

Комплетна породица некадашњег лешничког и прњаворског лекара др Лава Мокијевског отишла је с Немцима.¹⁰¹⁷

Лаборант дрогерије Степан Бељчански

Степан Димитријевић БЕЉЧАНСКИ постао је Шапчанин после Октобарске револуције и Грађанског рата у Русији. Рођен је 1891. године у ст.Ираклијевској на Кубану. Родитељи су му били Димитрије и Матрона, земљоделци из ст.Ираклијевске. Био је козак, припадник Кубанске козачке војске из ст. Ираклијевске.

Због општинских заврзлама и погрешног записа, његово презиме је у избеглиштву преиначено у БЕЛИЧАНСКИ.

У Шапцу је прво радио као апотекарски помоћник. Био је потом лаборант дрогерије у приватној апотеци *nr ph*. Чеде Поповића,¹⁰¹⁸ која је после национализације добила име др Боре Тирића. Писана историја шабачке фармације, међутим, његово име није забележила.

Са Вером Павић (29), ћерком земљорадника из Вођина у Славонији, која је као служавка радила у Шапцу, оженио се у шабачкој цркви. Венчали су се 23. октобра 1927. а кумовали су им Шапчани, дрогерист Милан Несторовић и трговац Порфирије СИНЂЕНКО. Друга Степанова супруга била је Љубица, рођена 1903. године, а радила као чистачица у Шабачкој болници. Са њом је добио јединца Милана.

Степан је умро је 1939. године. Почива на Доњошорском гробљу, и има два споменика: онај на „руској парцели“ открива да су га подигли „син Милан, жена Љубица и Другови“ из шабачке Козачке станице и Руске колоније.

Милан БЕЛИЧАНСКИ, Степанов син, рођен је 22. августа 1933. у Шапцу. Без оца је остао као трогодишњак, а са мајком је живео у *Пона Карана бр. 21*. После основне школе, школске 1944/1945, уписао се у I разред шабачке Краљевске државне мушке реалне

1016 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије

1017 МИАШ, Шабачка општина, Попис становништва општине и града Шапца

1018 Према изјави Степановог унука Градимира, датој аутору 2015. године

гимназије и постигао добар успех. Школовао се у „тешким приликама“.¹⁰¹⁹ Био је тапетар. Прво је радио у „Декору“, а онда био пословођа у „Јели“. Оженио се Шапчанком Драгом Турајлић, кројачицом у „Цалу“. Она је умрла 1974, а он 1998. године.

Градимиr БЕЛИЧАНСКИ, Миланов и Драгин син, са супругом Радмилом живи у шабачком насељу Бенска бара. Отац му је, каже, мало причао о деди па не зна чак ни шта је био по чину. У домовини својих предака никада није био, али зна руски језик. Зна и да је Степан увек носио карактеристичну козачку шубару, и да се уз Дон простире област Бељчански коју би волео да види.

Градимиr се родио 1963. године у Шапцу. Ишао је у ОШ „Селе Јовановић“. Као средњошколац усмереног образовања две године је био у Шабачкој гимназији „Вера Благојевић“, а онда је у Економској стекао диплому комерцијалног техничара (1981). Завршио је потом Филозофски факултет у Београду (1992), а професор историје био је у ОШ „Вук Караџић“ и ОШ „Селе Јовановић“. Већ петнаест година је приватник, има сервис „НЕТ рачунари“. Последњи је Беличански (Бељчански) у Шапцу.

На „руској парцели“ шабачког Доњошорског гробља налази се и споменик, на којем запис није сасвим сачуван. Руска слова сведоче да су га жена и деца подигла *полковнику* кубанске војске С. БЕЉЧАНСКОМ, рођеном 20. јануара 1859. године, који је умро 25. децембра 1922. године.

Шабачки продавац новина Иван Тишћенко

Иван Лукич ТИШЋЕНКО, руски избеглица, завршио је официрску школу у родној земљи. Рођен је 15. јуна 1890. у царској Русији, а у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца дошао је 31. јануара 1921. године и сместио се у Мачву. Постао је потом шабачки продавац новина, а живео је у *Јевремовој бр. 36*.

Био је ожењен Мачванком и удовицом Лепосавом, рођеном 17. септембра 1903. у Дубљу. Са њом је имао троје деце. Кћи Љубица родила им се у Богатићу, а син Томислав и ћерка Татјана у Шапцу.¹⁰²⁰

Руска парцела на шабачком Доњошорском гробљу чува податак да је Иван био хуман и везан за своје Русе. Када је 30. маја 1931. умро педесетогодишњи „хоружниј“ Кубанске козачке војске Иван КУЛИЧКОВСКИЈ, помогао је његовој жени, деци, сестри и зету, да подигну споменик. Заувек се уписао и међу велике добротворе шабачке саборне цркве Св. апостоли Петар и Павле.

Иван Тишћенко умро је 19. априла 1946. године у Шапцу, а споменик на „руској парцели“ подигла му је супруга Лепосава. Она је била веома пожртвована мати и успела је да ишколује децу, а Шапчани још памте да је испред „Борова“ продавала новине. Када

1019 МИАШ, Уписница Шабачке гимназије

1020 МИАШ, Шабачка општина, Попис становништва општине града Шапца, грађанство, 1943.

се крајем 1981. упокојила, својој драгој мами спомен-обележје подигли су син, кћери, зет Васил и унук Дејан.

Љубица Ивановна ТИШЋЕНКО родила се 12. марта 1936. у Богатићу. Имала је десет година када је остала без оца. Нижи течајни испит у шабачкој Женској реалној гимназији положила је школске 1947/1948. Била је „трудољубива, мирна, тиха и марљива“,¹⁰²¹ а школовала се у тешким условима и примала стипендију. Као ђак и студент била је колпортер и на улици је продавала новине, као и њени родитељи. У јуну 1953. положила је Виши течајни испит, у тадашњој Државној вишој мешовитој гимназији. Завршила је потом стоматологију и била добар зубар, а радила је Зубној амбуланти у Шапцу. Становала је у *Карађорђевој улици*, у згради крај Геталдуса. Није се удавала. Умрла је 2006. године.

Томислав Иванович ТИШЋЕНКО рођен је 15. септембра 1939. у Шапцу. Живео је са мајком и сестрама. Био је добар ђак. Његова разредна Љубица Копач, професор српског језика у шабачкој Вишој мешовитој гимназији (1957/1958), записала је да има „средње способности“, и да у VI разреду кампањски учи и не користи то што „мајка чини све да му обезбеди несметано учење“.¹⁰²² Радни век провео је у београдском „Службеном гласнику“. Није се женио. Умро је 2007. године, и почива уз мајку Лепосаву и сестру Љубицу.

Татјана Ивановна ТИШЋЕНКО родила се 15. децембра 1942. у Шапцу. Оца Ивана није запамтила, јер је имала три и по године када је умро. Школске 1956/1957. у ОШ „Лаза К. Лазаревић“ завршила је IV разред, а V је уписала у Вишој мешовитој гимназији. Као и брат Томислав учила је кампањски, откривају школски документи. „Кад би била пажљивија и радила редовно успела би да задовољи“,¹⁰²³ записала је њена разредна Олга Московљевић, професор француског језика. Завршни испит у Гимназији „Вера Благојевић“ положила је 1962. године. Живела је и радила у Швајцарској.

Књига протоколисаних фирми сведочи да је на шабачком подручју био и руски избеглица Тодор ТИШЋЕНКО. Он је 16. децембра 1924. у селу Румска отворио дућанску радњу, коју је након два месеца протоколисао.¹⁰²⁴

Магистар фармације Сергије Курјачиј

Сергије Григоријевич КУРЈАЧИЈ родио се 14. јануара 1889. у царској Русији, у украјинском Старобељску. Син је Григорија и Дарје, рођене ПОГОРЕЛОВ, а у Краљевину Југославију стигао је после Октобарске револуције и пропасти Врангелове армије. Као избеглица живео је у Шапцу, у *Сремској улици бр. 3*.

1021 МИАШ, Уписнице Шабачке гимназије

1022 Исто

1023 Исто

1024 МИАШ, Удружење трговаца и трговачке омладине Шабац, Књига протоколисаних фирми пре и после рата 1891-1932, PD X/1

Био је магистар фармације, а као фармацеут радио је у апотеци *nr ph Илије Ранковића* која је после Другог светског рата конфискована и постала Прва народна апотека. Уговор о његовом послератном запослењу сведочи да је од 30. децембра 1947. године месечно бруто зарађивао 6.000 динара, а пошто је био страни поданик плату није могао да прими. Градски народни одбор Шапца због тога је донео решење да му се „у будуће исплаћује хонорар у висини дин. 6000¹⁰²⁵“ а управник Прве народне апотеке *nr. ph. Ник. С. Стефановић* 14. марта 1950. обавезао се да ће тако и бити.

Са удовицом Јеленом Свејковски, ћерком Лепосаве и Живојина Ценића, рођеном 24. децембра 1910. у Туприји, апотекар Сергије Курјачиј венчао се 5. септембра 1949. године. Нису имали деце.

Умро је деценију касније, а споменик на шабачком Доњошорском гробљу подигла му је супруга, са својим сином.

Сергије и Јелена Курјачиј заувек су међу добротворима шабачке саборне цркве Св. апостоли Петар и Павле, казује мермерна плоча у том православном храму.

Добродушни чика - Аким Мољко

Животна прича избеглице Акима Аникијевича МОЉКА прави је пример сналажења Руса у новој средини. Аким је у родној Русији завршио основну школу, а био је трговац. После Октобарске револуције стигао је у Краљевину Југославију и зауставио се у Обреновцу.

У Шабац је дошао 4. септембра 1928. године и отворио позамантерију, у којој су Шапчанке набављале конач за вез, игле, гоблене и све неопходно за ручни рад. Радњу је имао у *Јевремовој бр. 15*, уз трговину Павла ИКОНИКОВА, коме је 1932. био стари сват на венчању са Маријом Ковач. Касније га из неког разлога није подносио и прелазио би, кажу, на другу страну улице чим би га видео у козачкој униформи. Никома није открио зашто је то радио, а највероватнији разлог су рат, политика и однос према окупатору. У сећању Шапчана Мољко је добар човек, који душу није отварао никоме.

Деца су обожавала Акима Мољка, а одрасли волели. Неки и данас памте да је био средњег раста и врло грубих црта лица, али веома поштен и добродушан. Најрадије се дружио са децом, а највише са гимназијским наставницима Виктором и Јеленом САЉНИКОВ. За све шабачке малишане био је - Чика. Причао им је руске бајке, и да је у родној Русији био успешан трговац.

Аким Аникијевич родио се 9. септембра 1882. у Станици Полтавска у Кубанској области. Био је син Јелисавете и Аникеја, земљорадника из Станице Полтавска. Са Катаринином Додић, рођеном 1898. у Скели, венчао се 20. јануара/8. фебруара 1937. године у шабачкој цркви. Кум им је био болничар Александар КОРОВОЈ, а стари сват зидар Андрија БЕГДАН.¹⁰²⁶ Живели су у *Јевремовој бр. 20*, у Радовановића Малој Митровици.

1025 МИАШ, ГНО, 1950, Персонална документа

1026 Марична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1937.

Катарина Мољко била је удовица и имала је ћеркицу Веру, када се удала за Акима. Бавила се домаћинством, а како је била неписмена и проста жена улогу васпитача преузео је њен муж. Девојчицу је научио лепом понашању и временом од ње створио даму, која је понела први шешир и прве свилене чарапе у Шапцу. Поочим јој је куповао све најлепше и најбоље, сећа се Шапчанка Нада Сибиновић. Вера се удала у Приједор, у Крекиће, и родила две кћери.¹⁰²⁷

Сачуван је и податак да је Мољко био међу руским трговцима који су у новембру 1941. ликвидирали своје „велике и добро сортиране дућане јер се враћају у Русију на освојено од Немаца земљиште“.¹⁰²⁸ Ипак, заувек је остао Шапчанин.

Добродушни Аким Мољко умро је у Шапцу 2. априла 1960, а Катарина му се придружила 1964. године.

Смртоносна игра тринаестогодишњег Саве Петренка

Георгије Феодорович ПЕТРЕНКО као обалски радник и избеглица из Русије живео је у Шапцу. Рођен је 23. априла 1898. у ст. Лабинскаја. Син је Феодора и Ане, земљорадника из ст.Лабинскаја. Био је писмен, а у Краљевину Југославију дошао је као удовац. У новој домовини створио је нови живот, и за Шапчане био - ЂОРЂЕ.

У шабачкој цркви венчао се 29. јуна/12. јула 1931. године са Бојаном - Борком, ћерком Данице и Николе Лазаревића из Свилеуве, удовицом шабачког кројача Момчила Перишића. Кумовали су им домаћица Лепосава Хајрић и радник Василије ЗИНЧЕНКО.¹⁰²⁹ Младенци су били готово вршњаци. Млада је рођена 18. јануара 1899. у Свилеуви, а Шапчанка је постала у мају 1922. године. Становали су у *Карађорђевој бр. 25*. Имали су два сина, чије године рођења сведоче да су њихови родитељи живели заједно и пре склапања брака.

Бранислав ПЕТРЕНКО родио се 10. маја 1927. у Шапцу. Имао је руско држављанство, а након завршене основне школе радио је као типограф.

Сина Саву Георгије и Бојана добили су 21. октобра 1931. године, такође у Шапцу, али је он у јесен 1944. или у пролеће 1945. несрећним случајем погинуо је на Сави. Настрадао је од мине, на коју је нагазио док се играо са вршњацима. Немци су, наиме, територију од Дудударе до Крсмановаче минирали а деца су је током игре „разминиравала“ и при том гинула. Дечаци су вадили упаљаче из мина и експлозив користили за забаву: ложили су ватру и убацивали га у жар! У таквом једном смртоносном подухвату погинуо је тринаестогодишњи Сава Петренко.¹⁰³⁰

1027 Причу о Акиму Мољку, у јануару 2015. године, аутору је испричала његова комшиница Надежда Мандић, удата Сибиновић.

1028 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*“, стр. 160

1029 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1931.

1030 Према сећању новинара Веселива Весе Крстића, Савиног школског друга.

Током Другог светског рата Ђорђе Петренко био је у НОБ-у. Вероватно су због тога 1943. године његова жена и старији син били „на раду у Немачкој“.¹⁰³¹

Ратни попис Шапчана сведочи да је у Шапцу живео и алас Владимир ПЕТРЕНКО, са супругом Маријом, сином Владимиром и ћеркама Розалијом и Анком.

Пуковник и административни радник Никола Лаврињиков

Никола Николајевић ЛАВРИЊИКОВ рођен је 24. фебруара 1894. у Ускатерешадару у Русији. Завршио је Војну академију, а у руској царској војсци имао је чин пуковника.¹⁰³²

Из родне земље дошао је у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, 29. јануара 1921. године. У Шапцу је живео у *Војводе Мишића бр. 12*.

Био је ожењен, али име његове супруге није сачувано.

Радио је у шабачком Дому народног здравља. Према списку запослених, који је Централни хигијенски завод у Београду послао Хигијенском заводу у Сарајеву 14. новембра 1929. године, био је помоћник шофера а 1935. административни радник. У управи те установе био је крајем 1939, а у марту 1946. радио је као дневничар у Санитарно-епидемиолошкој станици.¹⁰³³ Бринуо је о болничкој архиви, смештеној у згради преко пута данашњег Фонда за социјално и пензионо осигурање.

Осмех Јевдокима Фофилова

Јевдоким Иванович ФОФИЛОВ после Октобарске револуције скрасио се у мачванском селу Штитару. Упркос недаћама које је претрпео и носталгији за родном Русијом, кажу, увек се смешио. Звали су га - Јефта.

Имао је жену без ноге, и ћерку Нину. Радио је у кући и радњи Штитарца Ђурђа Михаиловића, ујака Томислава Арсеновића.

Током Другог светског рата мобилисан је у *белогардејце*.

После ослобођења дописивао се са братом, који је остао у Русији.

Од 1959. живео је код кафане „Шаран“ у Шапцу, и био радник.

Заувек је остао Шапчанин. Имао је 72. године, када је у августу 1969. умро у Шапцу.¹⁰³⁴

Јевдокимова ћерка Нина била је глумица у Шабачком позоришту.¹⁰³⁵

Рускиња Јевдокија и Србин који је волео Русе

Због Октобарске револуције и Грађанског рата, међу избеглицама које су из Русије стигле у Шабац, нашла се и седмочлана породица Србина Срећка РЕЉИЋА, рођеног 1867.

1031 МИАШ, Попис становништва општине града Шапца, грађанство 1943.

1032 МИАШ, Општина Шабац, Попис становништва општине града Шапца, грађанство 1943.

1033 Стана Муњић, *Чувар народног здравља*, стр. 41, 54, 68

1034 *Глас Подриња*, 21. август 1969.

1035 Причу о Јефти аутору испричао Томислав Арсеновић, познати Штитарац и Шапчанин.

године у Красави. Он је као младић отишао на јут Русије и живео је у Романовску (савр. Краснаја Пољана код града Сочи) у Кубанској области. Тамо се бавио трговином, и оженио дванаест година млађом Рускињом Јевдокијом. Живели су у Романовску и имали петоро деце, Василија, Петра, Милана, Раису и Марију.

Сачувани документи сведоче да су 20. марта 1920. из Романовска избегли у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, и да су прво били Београђани. У Шабац су стигли крајем 1920. и сместили се у *Поцџерску бр. 89*. Срећко се тада запослио као контролор монопола, Јевдокија се бавила домаћинством, а деца су постала шабачки гимназијалци.

Србин који је волео Рускињу умро је 1929, када му се родио први унук, а Јевдокија је живела до 1948. године. Обоје почивају на шабачком Доњошорском гробљу.

Василије РЕЉИЋ, Срећков најстарији син, рођен је 25. априла 1901. у Романовску (савр. Краснаја Пољана) у Кубанској области. У Београду је завршио VII разред гимназије, а у шабачку мушку реалку уписао се школске 1920/1921. Гимназијска уписница открива да је у јуну 1922. изгубио право на школовање, због слабе из математике, а његов разредни Ђорђе Паунковић сачувао је податак да је био смеран и добар дечак. Касније је завршио „потпуну средњу школу“¹⁰³⁶ и запослио се као чиновник Градског поглаварства.

Са Персидом - Перком - Грујић, ћерком Катарине и среског чиновника Јована, рођеном 6. јуна 1904. у Шапцу, Василије се венчао 1928. у шабачкој цркви. Кумовали су им Војислав Бабић и гимназијски професор Шимун Бјењаш.¹⁰³⁷ Сина Војислава добили су 25. јануара 1929, а 3. августа 1937. ћерку Гордану. Живели су у *Карађорђевој бр. 2*. Василије је после Другог светског рата радио у рачуноводству Општине Шабац, а умро је 1957. године.

Војислав РЕЉИЋ, Василијев и Перкин син, после Шабачке гимназије уписао се на Правни факултет али га није завршио. Заједно са супругом Светланом, рођеном у белоречкој породици Мандић, радио је у Народној банци у Шапцу. Нису имали деце. Због проблема са срцем 2000. године умро је у Београду, на операционом столу. Почива у Шапцу, уз своје Рељиће.

Гордана, Василијева кћи, удала се у Сремску Митровицу. Има две кћери: Татјана је архитекта у Београду, а Александра је завршила историју уметности и живи у Сремској Митровици.

Петар РЕЉИЋ, родио се 10. септембра 1902. у Романовску, а VIII разред у Шабачкој гимназији завршио је школске 1920/1921. и са братом Василијем био у истом одељењу. Професор Ђорђе Паунковић је уз његово име записао, да је Србин који се родио и одрастао у Русији, да тешко говори српски јер му је мати Рускиња, и да му у успеху смета и то што је нежног здравља. После гимназијског школовања радио је у финансијском сектору у београдској „Винчи“, а у Београду је и умро. Његова ћерка Светлана, архитекта у Београду, има сина Војислава.

1036 МИАШ, Уписнице Шабачке гимназије

1037 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1928.

Милан РЕЉИЋ, родио се 19. децембра 1905. у Романовску. У родном месту изучио је четири разреда гимназије, а шабачки гимназијалац постао је 1920/1921. године. Завршио је потом Правни факултет у Београду. Школске 1947/1948. хонорарно је предавао руски језик у Вишој мушкој гимназији у Шапцу, а наставник је био до 1950. Као административни радник радио је потом у Медицинском центру у Шапцу, на Очном одељењу. Није се женио. Умро је 1978. године.

Раиса - Раја - РЕЉИЋ рођена је 16. маја 1909. године у Романовску. Осми разред у шабачкој Мушкој реалној гимназији завршила је школске 1926/1927, а била је врло добра и одлична ученица. Почела је да студира право у Београду, али ју је мајчина болест заувек вратила у Шабац. Није се удавала. Умрла је 1989. у старачком дому у Шапцу.

Марија РЕЉИЋ, најмлађе Срећково и Јевдокијино дете, рођена је 7. јуна 1910. у Романовску. У Шапцу је завршила четири разреда основне школе и 1920/1921. уписала се у I разред у Мушкој реалној гимназији. Била је интелигентна, имала је све петице, а гимназијско школовање окончала је 1927/1928. Као чиновник Окружне болнице у Шапцу, радила је у рачуноводству, а за стогодишњицу Шабачке гимназије приложила је 100 динара.¹⁰³⁸ Није се удавала. Са сестром и братом Миланом живела је у *Милоша Поцерца бр. 12*. Ту је и умрла 1979. године.

У Шапцу данас нема директних потомака Рускиње Јевдокије и Подринца, који је био трговац у царској Русији. У другој деценији 21. века - у граду на Сави - успомену на њих чува Светлана Рељић, Војислављева супруга а Василијева снаха.

Усачови из Харкова, Румске и Шапца

Иван УСАЧОВ, избеглица из царске Русије, рођен је у Харкову.

У шабачки крај стигао је са сународницима Митрофаном МЕРЕНИКОМ и Иваном ПАПАЗОВИМ. У родној земљи оставио је мајку Марију и сестру Ангелину. Са собом је понео само *оцило*, које је вероватно сам изрезбарио и које његови потомци чувају као реликвију. Распоређен је у Варну, код богатих Кекића, а потом је служио у Метлићу.

Био је веома висок и снажан човек, писмен, уметан и вредан. Све је умео да ради, да штави коже, чак и да кува. Волео је да пије. Ишао је уз вршалицу, и лако носио џак од 50 килограма. Једном су му у врећу пуну жита кришом ставили највећи тег, а он ју је лако подигао и однео где је требало. Наравно, знао је да су му подвалили и да су га искушавали.

Док је служио у селу Румска, оженио се удовицом Милијом Ђерић. Ту се и склућио и почео да слави Ђурђиц, славу првог мужа своје жене јер су на његовом имању живели. Ђерка Ангелина - Гина родила им се 16. октобра 1926, а син Михаило 15. децембра 1930. године. Сачувани школски документ сведочи да је Гина у први разред Основне школе

кривајске пошла 1934. године.¹⁰³⁹ Имала је тринаест и по, када је почео Други светски рат, и када је њен отац мобилисан у четнике.

Капу са кокардом Иван је кратко носио, јер га командир често слао жени и деци а онда се и сасвим вратио породици. *Белогардејци* су га 1942. године пронашли код куће, а он им рекао да не може са њима јер не жели да се бори против народа који га је као избеглицу прихватио. Повели су га са собом, и убили. Место његове смрти остало је непознато: једни су говорили да је убијен код Ваљева, у одмазди *сто за један*, а други су причали да је стрељан у шабачком општинском Забрану. Било као било, тек, Милија је за мужа после рата примала *инвалиду*. Умрла је 1978. године, на унуков рођендан.

Усачови су 1956. напустили Румску, и настанили се у Шапцу.

Ангелина Ивановна УСАЧОВ запослила се у „Јели“, на тапацирању и полирању намештаја, а потом удала за Михаила Благојевића из Помијаче. Са мужем је 1968. отишла на рад у Немачку. Тамо је 2005. и умрла. Њена три сина, Владимир, Милан и Мирослав, живе у Шапцу и Немачкој, а Миливој је 2013. умро у Волујцу.

Михаило Иванович УСАЧОВ прво је радио у Задрузи у Варни, а до седамдесетих година 20. века био је инструктор у Ауто-мото савезу у Шапцу. Са Варњанком Споменком Марић, рођеном 26. маја 1937, оженио се 1956. и добио јединца Слободана. Радни век завршио је у Водопривредној организацији „Подриње“. Умро је 1. августа 1990. године. Почива на шабачком Доњошорском гробљу.

Слободан УСАЧОВ, Михаилов син, родио се 20. децембра 1957. у Шапцу. После ОШ „Лаза К. Лазаревић“ завршио је Школу ученика у привреди и постао аутолакирер. Војни рок служио је у Тузли и Чапљини. У београдском „Минелу“ радио је петнаест година, а сада је приватник. Ожењен је Драгицом Обрадовић из Новог Села, рођеном у Дворској, и има два сина.

Слободанов првенац Иван свештеник је у Епархији шабачкој, а прадедино име добио је по дединој жељи (1987). Млађи Ђорђе, родио се 29. октобра 1991. и инжењер је информационе технологије.

У шабачком крају, дакле, живи четврто колена Усачова. Нико од њих није био у прадедовини. Покушавали су да сазнају нешто више о свом пореклу, али нису имали успеха. Праунуци су последњих година захваљујући интернету открили да у Харкову постоји квартал у којем живе само њихови презиманци.¹⁰⁴⁰

Машинисте са Чевртије, Александар и Иван Трејгут

У Краљевини Југославији спас су нашла и браћа Александар и Иван ТРЕЈГУТ. Они су у царској Русији оставили сестре Олгу, Соњу и Клавдију, и никада их више нису видели,

1039 МИАШ, Уписница Основне школе кривајске

1040 Причу о породици Усачов аутору испричао Слободан Усачов, у новембру 2015. године.

нити са њима успоставили контакт. Њихов отац Фјодор био је млинар у малом сеоском млину, а мати Јевдокија из породице БЕЗЈАЗНИЧНИ.

Александар Фјодорович ТРЕЈГУТ родио се 7. марта 1895. године. Био је ожењен, када је јануару 1921. дошао у Шабац. Живео је у *Милоша Обилића бр. 10.* и радио као чиновник шабачке Водне задруге. У родној земљи завршио је средњу техничку школу и постао хидротехничар. Био је секретар скупштине која је 26. фебруара 1928. донела одлуку да се уједине Битванска, Засавичка и Јереска мачванска водна задруга, а као техничар-грунтоначар радио је у канцеларији Мачванске водне задруге у Шапцу. Током 1932. зарадио је 31.320 динара, укључујући плаћену станарину.¹⁰⁴¹ Зна се и да је 1934. године са председником Руске колоније Сергијем Т. ЕНДАСОВИМ представљао шабачке Русе на сахрани краља Александра I Карађорђевића у Београду.¹⁰⁴²

Партизанска власт убила је Александра Трејгута 2. фебруара 1945. на шабачком мосту, а његово тело однела је река Сава.

Иван Фјодорович ТРЕЈГУТ рођен је 19. јуна/2. јула 1898. у Оглинском у Кубанској области. У родном селу учио је основну школу и 1909. уписао се у гимназију у Краснода-ру, где је завршио пет разреда. Од 1. септембра 1914. школовао се на машинском одсеку Техничке школе у Москви, али је у априлу 1917. његово годиште мобилисано па је по завршетку III разреда морао на одслужење кадровског рока.

По ступању у кадар распоређен је у 2. батерију 7. хаубичког пука и упућен у Тифлис, на турски фронт. Под оружјем су га затекли Октобарска револуција и Грађански рат. У марту 1918. године, због прележаног тифуса, лекарска комисија прогласила га неспособним за борбу. Послат је у „неборачку јединицу“¹⁰⁴³ и распоређен за квартијера-коначара у Краснода-ру, у војсци Деникина и Врангела.

После слома Врангелове армије Иван је у октобру 1920. евакуисан у Грчку, у логор на острву Лемнос. Ту је остао неколико месеци, а онда је послат у Бугарску. У Софији се уписао на течај при Средњој техничкој школи, али је пре завршетка обавештен да је примљен на Технички факултет Прашког универзитета. У Чешку је кренуо са уредним папирима, али је у Београду док је чекао воз за Беч срео познанике настањене у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. Они су га убедили да одустане од Прага и да са њима пође у Шабац. У граду на Сави Иван је нашао брата Александра, а окружни начелник Драгомир Симић одмах му издао дозволу за боравак.

Посао је добио у Хидротехничком Одељу као технички надзорник, са службом у Равњу. У том мачванском селу остао је до 1. јула 1927. године, када је премештен за машинисту Мачванске водне задруге на пумпној станици на Чеврнтији у атару села Шеварице.

1041 МИАШ, Општина шабачка, Попис становништва општине града Шапца, грађанство 1943; Мачванска водна задруга Шабац, 1931.

1042 *Подрински весник*, бр. 82, 20. октобар 1934.

1043 Према документу који је Иван Трејгут 1950. године предао Среском народном одбору Среза поцерског, да би био примљен у држављанство ФНРЈ.

На истом радном месту био је и 1. јануара 1950. године, када је поднео захтев за пријем у држављанство ФНРЈ јер му је држављанство Краљевине Југославије из 1932. престало да важи. Тада је записао своју избегличку и животну и причу, коју данас чувају његови потомци.

Са Ирином, рођеном 25. септембра 1915. у Цундорфу у породици Шпигел-Михаиловић, Иван Трејгут венчао се у шабачкој цркви 24. маја/6. јуна 1931. године. Кум им је био руски пуковник Констаттин ЛЕПИЛКИН, а стари сват бродски моториста из Шапца Игор БАГЕНСКИ.¹⁰⁴⁴ У браку је добио четворо деце, Александра, Николу, Ивана и Олгу.

Током Другог светског рата био је аполитичан, посвећен послу и породици. Чеврнтију никада није напустио. Тамо и почива. Умро је 1. октобра 1952. године, након шестомесечног боловања. У априлу, наимае, отишао је да покрије кречану јер је падала киша, али се оклизнуо и упао у креч! Умро је од последица пада, а на његовом споменику уписано је и име његовог брата Александра.

На шеваричком гробљу, које мештани називају руским иако су на њему 13 српских и само два руска спомен-обележја, налази се и споменик Иринине мајке Марије и очуха Николе МИШЧЕНКА - Ноне - који је такође радио на Чеврнтији.

Никола је у Протоколу брачно испитаних лица цркве у мачванском селу Шеварице уписан као Никола МИШЋАНКО, Рус источно-православне вере и машински чиновник Водне задруге на Чеврнтији. Рођен је 4. децембра 1903. године. Родитељи су му били Иван и Пелагија, земљопоседници и власници мајдана из Александро-Грушевска у Русији. Са удовицом Маријом, рођеном 6. априла 1896. године у Цурндорфу у Бургенвалду у Немачкој, брак је склопио 20/7. октобра 1940. године.

Александар Иванович ТРЕЈГУТ, најстарији син машинисте са Чеврнтије, рођен је 19. септембра 1932. у Шапцу. Школски документи откривају да је 1942/1943. завршио ОШ „Вук Караџић“ и да је као гимназијалац шабачке Мушке реалне гимназије становао у *Милоша Обилића бр. 10*, код Зоре Максимовић. Био је добар ученик, слободан и дружељубив, али „неједнаког интереса за предмете“.¹⁰⁴⁵ Постао је, потом, питомац Министарства електропривреде Народне Републике Србије.

Био је крупан и добар човек. Шапчани су га звали - Саша. Радио је у Електропривреди Ваљево, са седиштем у Шапцу. Умро је 17. јуна 2015. године. Почива на шабачком Новом гробљу. Његов јединац Слободан (1958) завршио је Хемијску школу у Шапцу. Кратко је радио у Београду, а 1995. отишао је да живи у Кливленду у Охају. Умро је у Шапцу, у време короне. Има два сина, Виктора (1999) и Луку (2001).

Никола Иванович ТРЕЈГУТ родио се 29. новембра 1936. године у Шапцу. Био је шабачки ђак, а у први разред Мушке реалне гимназије уписао се школске 1947/1948. Становао је код Пере Костадиновића, у *Партизанској бр.10*. Његов разредни Бора Лукић

1044 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1931.

1045 МИАШ, Уписнице Шабачке гимназије

записао је да је добар успех постигао средњим залагањем и да се „добро влада и са друговима правилно односи“.¹⁰⁴⁶ Радио је као електротехничар. Његов син Александар - Саша, рођен 24. децембра 1965. године, ради исти посао. Ожењен је и има сина Огњена (1997), успешног спортисту, и Луку (2003).

Иван Иванович ТРЕЈУТ, најмлађи син машинисте Ивана и домаћице Ирине, рођен је 21. октобра 1941. у Шеварицама. Живео је само 23 лета, а 1965. умро је стицајем несрећних околности. Пред кућом, наиме, прегазио га камион. Сахрањен је на шабачком Доњошорском гробљу, а мати Ирина придружила му се 1999. године.

Олга Ивановна ТРЕЈУТ, удата Ђурђевић, родила се 28. фебруара 1946. у Шеварицама. Завршила је Хемијску школу у Шапцу, а цео радни век радила је у лозничкој фабрици „Вискоза“. И пензионерске дане проводи у Лозници. Има две кћери, Ирену (1969) и Марију (1971). Ирина, удата Теовановић, има сина Милосава (1996) и ћерку Милицу (1998), а Марија је неудата и живи у Београду.

Рвач и кесонац Сергије Чуприна

Сергије Јевдокимович ЧУПРИНА родио се 15. марта 1898. на Кавказу, у селу Михајловска у краснодарском крају Курганског рејона. Његови родитељи, отац Јевдоким и мати Јелена, били су земљорадници. У родној Русији завршио је основну школу и био бравар-монтер.

Када је почела Октобарска револуција мобилисан је, а када је у Грађанском рату царска војска поражена морао је у избеглиштво. Био је тада козак I кубанског пука, и имао је право ношења знака „Сећање на Руску Армију у војним логорима за странце и Руску Флоту у Бизерти 1920-1921. године“.¹⁰⁴⁷ Као избеглица на грчком Лезбосу гладовао је и јео љуске од кромпира и оно што је бацала француска војска, под чијим је надзором острво било. Био је толико изнемогао, да га је ветар обарао када би шетао обалом. Французи су га врбовали да уђе у Легију странаца али није прихватио, причао је касније својима.

У Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца ушао је преко Македоније, у децембру 1921. године, а да би преживео разбијао је камен за изградњу путева и радио најтеже послове. У почетку је био обичан радник, а онда кесон-мајстор и монтер на изградњи неколико мостова. Био је обичан а потом кесонски радник током градње Тителског моста на Тиси (1924-1925), настојник у кесону на изградњи стубова за мост преко Дрине у Зворнику (1927-1928), и кесон-мајстор на изградњи Панчевачког моста (1928-1930) и моста „Краљ Александар I“ преко Саве (1930-1931). Монтирао је багер у Нересници код Кучева (1934), а радио је и на подизању нове зграде Дома малолетника у Неготину (1941) и на изградњи Фабрике уља у Обреновцу (1949).

1046 Исто

1047 Према документу који чува Сергејев син Стеван Чуприне, који је за књигу о шабачким Русима 2015. године записао биографију свога оца.

У Шабац је дошао из Београда, средином септембра 1942. године, јер је као бра-вар-монтер добио посао на градилишту моста Кленак - Шабац. Потврда коју чува његов син казује да га је 11. јула 1944. управа фабрике „Зорка“ ангажовала да „стално одржава у исправном стању пловаче минобране пред стубовима“¹⁰⁴⁸ шабачког моста.

Сергије Чуприна био је средњег раста и стамене грађе. Бавио се рвањем.

У Београду је упознао и оженио се са Софијом Башковец, рођеном 1. октобра 1908. у Св. Крижу (Подбочје код Кршког) у Словенији, која је као кућна помоћница радила у кућама имућних људи. Стан у Шапцу изнајмила им је мати новинара и књижевника Драгише Пењина, у Улици Вука Караџића бр. 24. Ту им се 8. фебруара 1943. родио син Стеван, а кћи Јелена 29. марта 1945. у Улици војводе Бране бр. 12.

Као грађевински радник Сергије је углавном био одвојен од породице. Кући је долазио суботом и одлазио недељом увече, а понекад би га видели само једном месечно. Деца су га била жељна, а када је радио у Марибору нису га видела три месеца. Посебно су се радовала лету, јер би им тата обезбеђивао смештај у баракама на градилишту. Стеван памти да их је 1947. одвео на „летовање“ у Смедеревску Паланку, а онда због најављене поплаве изненада дошао и однео их на зграду са равним кровом. Огроман талас убрзо је стигао и цело место и околину претворио у велико језеро, а они су бујицу гледали из свог скровишта и из птичје перспективе.

А када је 1948. усвојена Резолуција Информбироа Сергије Чуприна је као Рус добио отказ. Да би издржавао породицу, са супругом је вадио шкољке из Саве, стављао их у аронију и извађено месо продавао познаницима за исхрану свиња, а седефасти део за производњу дугмади. Тај тежак посао, због којег је стално био до појаса у води, обављао је све до почетка изградње хидроелектране у Зворнику. Радио је потом на градилишту хладњаче у Комбинату „Беље“ код Осјека, па су његова деца добро упознала и тај крај. Стеван памти да је 1960. из Шапца бициклом отишао код оца који је радио на изградњи Новог Београда, и видео како се песком насипа терен. Последњи Сергијев посао била је стамбена зграда преко пута улаза у новосадско сајмиште.

У пензију је отишао 1966. године, али ни тада није мировао. На колицима са два точка и великом платформом на пијаци је носио разне половне ствари и продавао их. Живео је 98 година, до 12. септембра 1995. Софија је умрла 7. септембра 1982. и обоје почивају на шабачком Доњошорском гробљу.

Јелена Сергејевна ЧУПРИНА рођена је 29. марта 1945. у Шапцу. Завршила је ОШ „Лаза К. Лазаревић“ школске 1959/1960. и уписала се у I разред Гимназије „Вера Благојевић“, а потом у Економску школу. Радила је у фабрици намештаја „Јела“.

Стеван Сергејевич ЧУПРИНА био је ђак Пољопривредне школе у Шапцу, а 1964. запослио се у Земљорадничкој задрузи „Ердевик“ у Ердевику. Данас је пензионер у истом месту. У браку са Зорком Јанковић има 57-годишњег сина и 48-годишњу ћерку. Његов син

из првог брака има ћерку од 29 година, а имао је и сина који је био дијабетичар и умро као двадесетогодишњак.

Некадашњи руски избеглица, козак и кесонац, дописивао се са својом породицом у Русији. Слао им је и фотографије, које нису добијали, а прва коју су совјетске власти допустиле да приме била је она на којој је као рвач - го до појаса. Вероватно им је то послужило као доказ да избеглице у ФНРЈ немају шта да обуку! У госте му је 1980. године дошла ћерка сестре од стрица, а 1988. стигла је са својом десетогодишњом девојчицом и мајком.

Данас у Шапцу живе само ћерка и унука Сергија Чуприне.

Синови Сибина Зајарног носе презиме Николић

Сибин Степанович ЗАЈАРНИ, рођен 26. октобра 1892. у Харкову у Русији,¹⁰⁴⁹ био је обалски радник у Шапцу. Када је као избеглица дошао међу Шапчане био је млад и леп. Имао је завршена четири разреда основне школе, а са шабачког пристаништа носио је џакове.

Из родне земље заувек је отишао као војник, после Октобарске револуције, највероватније већ 1919. године.

У Шапцу се упознао са младом удовицом Даринком Николић, рођеном 1891. у породици Пришић у Мајуру. Она је имала ћеркицу Стану и издржавала се прањем веша по богатим шабачким кућама, а он је дубоко у срцу носио избегличку тугу. Зближили су се и живели преко пута Великог парка, у *Краља Милана бр. 11*, у дну дворишта Тодора Кнежевића. Касније су добили плац на Живинарнику и саградили кућу, у којој су становали са најмлађим сином.

Сибин и Даринка никада се нису венчали па су њихови, Петар, Миодраг, Радивој и Драгољуб, носили удовичко презиме своје мајке и - званично - нису били Зајарни. Чак је и Сибин у једном од пописа Шапчана уписан као Николић!¹⁰⁵⁰ Међутим, сви су имали надимак - Рус.

Сибин Зајарни био је човек средњег раста. Никада није био љут и набусит, али је „имао гороломан глас - из стомака, и то је неки пут било више него довољно да у пуној кући немирне дечурлије буде онако како он каже“.¹⁰⁵¹ У спомен на оца Степана славио је Степањдан. Није волео много да једе, али је обожавао да пије кафу. Био је јако вредан и све је знао да ради. Сину Радивоју помагао је при изградњи куће и сам је ископао канале за водовод и канализацију. Тешко је говорио српски, а када је сасвим остарио радо је причао о својима у Коротичу крај Харкова, где је имао брата и сестре Матју и Ољу. Умро је 1966. и почива на Доњошорском гробљу.

1049 МИАШ, Шабачка општина, Попис становништва општине града Шапца, грађанство, 1943.

1050 Уписан три пута: први пут као Сибин ЗАЈАРНИ, други пут под жениним презименом, а трећи пут старешина домаћинства је Даринка НИКОЛИЋ и придодат је син ПЕТАР.

1051 Исто

Петар НИКОЛИЋ, Сибинов најстарији син, на свет је дошао 1924. године. Личио је на оца. Био је плавококо, крупан и стасит, поштен и добар човек. Радио је као аутомеханичар. У родном граду преминуо је 16. јуна 1984, после тешке болести. Сахрањен је на Доњошорском гробљу, а до краја живота оплакивала га сестра Стана Маливуковић и за годишње помене у локалном листу давала читуље.¹⁰⁵²

Миодраг - Мића - НИКОЛИЋ родио се 10. децембра 1926. и после основне школе постао млинарски радник. Погинуо је у саобраћајној несрећи на Думачи, 1956. године.

Радивој НИКОЛИЋ, Рада Папула, рођен је 1928. у Шапцу. Завршио је основну школу и запослио се у Аутосаобраћајном предузећу „7. јули“. Широм Југославије и Европе деценијама је превозио путнике. Био је „вансеријски добар возач“.¹⁰⁵³ Остварио је свој дечачки сан, који је почео да сања док је у близини родне куће гледао како у гаражи Мила Маричића поправљају аутобусе. Са Јеленом, рођеном Девић, из околине Сремске Митровице (1928-2012), добио је кћери Верицу (1949) и Славицу. Умро је 1988. године.

Сибинов син Драгољуб - Њања - НИКОЛИЋ, родио се 1930. у Шапцу. Био је умиљат дечак и мезимац у породици. Као аутомеханичар радио је у шабачким касарнама. Умро је 1987. године.

Предачким трагом, тек после очеве смрти, у јуну 1968. године, Радивој Николић (Зајарни) кренуо је својим *москвичем*. Са рођацима је успоставио контакт преко Црвеног крста па је у Совјетски Савез пошао са гарантним писмом и поклонима. Са породицом је преспавао у Лавову, а онда су наставили ка Кијеву, Полтави и Харкову. Била је скоро поноћ када су угледали таблу на којој је писало Коротич, а када су на центру питали за Анастасију ТОРБИНУ неки момак их одмах одвео њеној кући. Већ је цело село знало да јој из Југославије долазе гости, прича Радивојева ћерка Верица.¹⁰⁵⁴

- Невероватно како је та моја тетка личила на деду. Имала је његов руски нос и јако плаве очи. И брат му је страшно личио на њега. Била је ту и Оља, млађа дедина сестра, са својом децом. Сутрадан смо почели да посећујемо рођаке, једног по једног. Сећам се и да је једног дана дошао старац са букетом орхидеја за моју мајку, једини их је он у Украјини гајио, а када је видео мог оца рекао је да му се учинило да је угледао свога друга Сибина. Памтим и да ми је татина сестра Анастасија рекла да је осетила да јој је брат близу. Она је била борац Црвене армије, па у совјетској Русији породица није имала проблема због дединог одласка. Они о њему ништа нису знали док нису добили потрагу Црвеног крста и писмо од мене, јер сам ја у школи учила руски језик.

1052 Глас Подриња, 21. јун 1984, стр. 21

1053 Стојан Мрђа, Крсмановача, стр. 90-94

1054 Изјава Верице Николић, удате Берић, дата аутору у фебруару 2015. године.

Још два пута Радивој је ишао у Совјетски Савез, а 1973. водио је и брата Драгољуба. Своје рођаке, први пут, дочекали су 1970. године. Посећивали су се све до почетка рата на југословенском простору. Последњи пут позвали су их у току катастрофалних поплава у Србији 2014, да чују како им је.

Сибин Зајарни данас има двадесетак потомака. Унука Славица, медицинска сестра у пензији, живи у родитељској кући у *Краља Милана 11*. Верица, друга Радивојева кћи, удата је за др Мојсила Берића и има двоје деце. Њена ћерка Јелена (1973) дипломирани је агроном, удата је и има Анђелију (2010), а син Владимир (1977) лекар је у шабачкој Хитној служби и русофил, ожењен је и има Алексу (2009) и Аљошу (2014). Драгољубова ћерка Катарина (1954) има сина Владимира и ћерку Наду, а у Шапцу су и деца њеног покојног брата Александра - Драган и Драгана. Петрова кћи Тања (1949) има сина Игора. У Швајцарској је Миодрагов син Сибин (1949), који има Мићу и Предрага, а тамо живи и његова ћерка Милка (1953) и њени синови Никола и Сергеј.

Генералштабни потпуковник Сергије Богородицки

Сергије Александрович БОГОРОДИЦКИ родио се 1886. у Москви, а 1920. отишао је у избеглиштво. У царској Русији завршио је Војну академију. Био је Врангелов војник, и као генералштабни потпуковник стигао је у Шабац.

Прихватио је српско држављанство и оженио се Љубицом, ћерком проте Јована Јоце Стефановића, учитељицом шабачке Женске занатске школе. Она је рођена 5. новембра 1894. у Зајечару, где је њен отац био ђакон, а у Шабац је дошла 1901. године када је рукоположен за свештеника и постављен за члана Духовног суда Епархије шабачко-ваљевске.¹⁰⁵⁵ Завршила је Вишу женску занатску школу, а учитељевала је прво у Тетову.

Министарство трговине и индустрије у пролеће 1924. преместило је Љубицу Стефановић у Женску занатску школу у Шапцу, која је при Дому Кола српских сестара припремала сиромашне девојке за ручни рад свих врста. Млада, вредна и способна наставница *белог рубља*, уз помоћ чланица Кола и Одбора госпођица, већ после месец и по дана успела је да организује стручну наставу.

Са наочитим потпуковником Сергијем венчала се у фебруару 1930. године, а њена мати Цана на дан венчања приложила је 200 динара Ђачкој трпези.

Брачни пар Богородицки живео је у *Светосавској бр. 73* у Шапцу.

Краљевим Указом од 22. априла 1934. године Љубица је за пожртвованост у Колу српских сестара добила Орден св. Саве V реда, а шест дана касније као занатска учитељица унапређена је у X положајну групу.

¹⁰⁵⁵ Марко Павловић, *Цркве и свештенство у Шапцу*, стр. 136

Из Шапца је потом отишла на рад у Зеницу, а 1938. решењем заменика бана Дринске бановине по потреби службе премештена је за бановинску учитељицу VIII положајне групе Женске занатске школе у Убу.¹⁰⁵⁶

О Сергију Богородицком нема пуно сачуваних података, али се зна да је уочи Другог светског рата био чиновник у Шапцу и да је крајем 1944. отишао с Немцима.¹⁰⁵⁷ Љубица је остала у родном граду и као пензионер уписала се у добротворе шабачке саборне цркве Св. апостоли Петар и Павле.

Атамани Павле и Иван Иконииков

Павле и Иван Иванович ИКОНИКОВ као избеглице дошли су у Шабац и прихватили нову средину. Били су царски официри, у чину пуковника. О њиховом угледу међу избеглим Русима, у шабачкој Руској колонији и Козачкој станици, говори податак да су бирани за атамане.

Козачки харамбаша - вођа Козака у Шапцу - први је постао Павле. Он је на Видовдан 1929. године, на свечаном обележавању 15-годишњице славне Церске битке, са шабачком Руском колонијом посетио спомен-костурницу на Церу.

Место где леже кости палих српских хероја походили су тада донски, терски и кубански козаци, избегли у Београд и Подриње, окитили га венцем и за покој душа упалили воштанице. Локалне новине су забележиле да је после помена атаман Павле Иконииков одржао дирљив говор, у славу хероја који „положише живот за слободу своје нације и свега Словенства“.¹⁰⁵⁸ Прочитао је и „дипломе о одликовању“¹⁰⁵⁹ и почасним козацима прогласио шабачког епископа Михаила, адвоката и резервног мајора Драгомира С. Петровића, потпуковника Јанка Јовановића, и резервног пуковника Петра Гроздића, председника Урдужења резервних официра и ратника.

Иван ИКОНИКОВ атаман је постао 1933. године. Локалне новине сведоче да су се шабачки козаци 19. новембра - на дан своје станице - сетили и тешко болесног Бранка Лазића, почасног козака и бившег народног посланика. Предвођени атаманом посетили су га и исказали му захвалност за „користан рад и моралну и материјалну помоћ шабачким Козацима“,¹⁰⁶⁰ што је болесника необично дирнуло. И то је све што се зна о Ивану.

Павле ИКОНИКОВ, син Ивана и Марије из станице Константиновске у Кубанској области, родио се 25. марта 1880. године. У Шапцу је 1923. отворио ситничарницу и почео

1056 *Шабачки гласник*, бр. 12, 20. фебруар 1930; *Шабачки гласник* бр. 19, 10. мај 1934; *Шабачки гласник* бр. 36, 10. септембар 1938.

1057 МИАШ, Попис по улицама 1943, XXIII, 37

1058 *Шабачки гласник*, бр. 48, 4. јул 1929.

1059 Исто

1060 *Шабачки гласник*, бр. 48, 25. и 26. новембар 1933.

да шири посао: 5. јуна 1930. протоколисао је радњу у којој је продавао галантерију и конфекцију, а годину дана касније и мануфактуру.¹⁰⁶¹

Пред Други светски рат постао је компањон трговца Феодора РОКОТЈАНСКОГ, а и његова супруга Марија једно време имала је дућан. Шапчани, и у 21. веку, сведоче да је био способан трговац и да је муштерије привлачио лепом речју и ситним поклонима. Враштанин Никола Марковић памти да му је у својој великој конфекцијској радњи која је била крај кафане „Дрина“, у *Јевремовој улици бр. 13*, поклатио марамицу. Николу је отац тада замомчио и купио му кожни капут и шешир, а од трговца је при другој куповини на дар добио погачу.¹⁰⁶²

Павле Икоников био је „човек грм“, корпулентан, бар два метра висок, и увек у козачкој униформи. Два пута се женио. Био је удовац када се 9/22. септембра 1932. године у шабачкој цркви венчао са удовицом Маријом Ковач. Кум им је био Петар Гроздић, а стари сват трговац Аким МОЉКО. Млада је била 22 године млађа од младожење, рођена је 16. маја 1902. у Цељу,¹⁰⁶³ а из брака са Фрацом Ковачем имала је сина Бориса (1924). Била је ситне грађе и веома лепа, а Шапчанке и у 21. веку памте њену елеганцију, бунде и шешире, беспрекорну одећу и „кабриолет који је долазио по њу“.¹⁰⁶⁴

Локална штампа сведочи да је Павле, када му се родио син, дао прилог за шабачку сиротињу (10 динара),¹⁰⁶⁵ и да је Марија за Материце одевала сиромашну децу. *Споменица Шабачке гимназије* открива да је за прославу стогодишњице те школе приложила 24 динара.

Владимир Павлович ИКОНИКОВ, Павлов и Маријин син, родио се 14. јануара 1933. године у Шапцу. Школски документи говоре да је школовање започео у Руској државној народној основној школи у Београду, и да се школске 1942/1943. пребацио у Краљевску државну мушку реалну гимназију у Шапцу. Био је марљив, миран, тих, пажљив, „без нарочитих способности“,¹⁰⁶⁶ и нежно здравља, записала је његова разредна, суплент Нада П. Карановић.

Када је комунизам, који је руске избеглице отерао из Русије, поделио Србе на партизана и четнике, шабачки Руси углавном су се сврстали уз Немце јер су им обећали да ће их вратити у Русију. Према запису Глише Бабовића „руководилац и главни организатор за белогардејце био је шабачки трговац белогардејац Павле Икоников ...“¹⁰⁶⁷ Прота Глиша забележио је и да је брачни пар Икоников био присутан 20. августа 1941, када су мртвог немачког војника „у болници залемили у сандук“¹⁰⁶⁸ а чланови шабачке Руске колоније окитили цвећем.

1061 МИАШ, Књига протоколисаних фирми пре и после рата 1891-1932, PD X/1

1062 Изјава дата аутору, у зиму 2014. године

1063 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1932.

1064 Према сећању Надежде Сибиновић, рођене Мандић.

1065 *Шабачки гласник*, бр. 10, 8. и 9. март 1933.

1066 МИАШ, Уписнице Шабачке гимназије

1067 *Глас Подриња*, 22. март 1962.

1068 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*, стр. 108

Историја сведочи да су руски емигранти са ратним искуством, због погоршања безбедносне ситуације, створили одреде за самоодбрану, да је белогардејски одред формиран 12. октобра 1941. године под командом пуковника Павла Иконикова имао 124 козака, и да су шабачки козаци „заједно са немачким јединицама одбијали нападе комуниста који су их опколили и напали“.¹⁰⁶⁹

Сачуван је и податак да је Икоников био међу руским трговцима који су у новембру 1941. ликвидирали своје „велике и добро сортиране дућане“, јер се „враћају у Русију на освојено од Немаца земљиште“.¹⁰⁷⁰

Ратна прича руског избеглице и шабачког трговца Павла Иконикова завршила се крајем 1944. године, када се повукао са Немцима. Отишао је из Шапца и оставио супругу и једанаестогодишњег сина, на милост и немилост победницима. Цех је платила Марија, коју су припадници ОЗНЕ убили 25. октобра, три дана након ослобођења Шапца. Сцену хапшења гледао је мали Волођа, који је шћућурен, престрашен и уплакан, стајао крај содацијске радње преко пута зграде данашњег Архива где му је мати приведена. Убрзо је остао и без породичне куће, коју су његови родитељи купили 1933. године и која је имала „3 стана, 5 соба и 2 кухиње“.¹⁰⁷¹ Нова власт је конфисковала имовину његових родитеља и предала је АФЖ-у, а ту одлуку је 16. новембра 1945. године (бр. 2263/45) донео Срески суд у Шапцу.

Бригу о дечаку, навикнутом на пажњу и гувернанте, преузео је тада (полу)брат Борис Ковач, будући познати глумац. Владимира Иконикова из комунистичке Југославије извукао је отац, највероватније 1948. године, а Борис дуго није знао где је његов Вова. Контакт који је једва успео да успостави, заувек је прекинут отприлике 1965. године. Борисов син, новинар Ханибал Ковач, зна да му је стриц Волођа био пилот америчке војске и да је према непотврђеним информацијама његов авион погођен негде у Индокини или Вијетнаму.

На захтев Ханибала Ковача, Окружни суд у Шапцу рехабилитовао је Марију Икоников 26. фебруара 2008. године. Правоснажним судским Решењем утврђено је да је она „лишена живота ... од стране припадника Партизанског покрета, ОЗН-е, без одлуке суда и без спроведеног поступка из идеолошко политичких разлога, као жртва прогона и насиља“.¹⁰⁷²

Атаман Василије Васа Монастирњи

Василије МОНАСТИРНИЈ, син Трофима и Јефимије, потиче из земљорадничке породице из Величковске у Русији. Рођен је 12. априла 1888. у Нововеличковску.

У Шабац је дошао као избеглица.

1069 *Латопис Шапца*, стр. 104, 119, 221

1070 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*“, стр. 160

1071 МИАШ, Регистар лица чија је имовина конфискована и стављена под секвестер (1945. и 1946. год.)

1072 Гојко Лазарев, Миољуб Мијушковић, *Под маљем идеологије*, стр. 223

Био је капетан I класе, а бавио се трговином. Галантеријску и „нирнбешку“ радњу отворио је 5. јула 1929. године.¹⁰⁷³

У шабачкој цркви, као удовац, венчао се 3/16. новембра 1930. године. Млада је била Русиња из Шапца Наталија КОВЕШЊИКОВА, кћи руских земљорадника Јевдокима и Зинаиде, рођена 14. августа 1896. у Ст. Отрадку на Кубану. Кумовали су им Марко СОЛОМАХА, бивши козачки потпуковник, и трговац Антон ГОРДЕНКО.¹⁰⁷⁴

Помоћник атамана Максима КАЛЕДИНА постао је 20. септембра 1931. године, на скупштини шабачке Кубанске козачке станице која је бирала нови управни одбор. Избор је прошао у „знаку једнодушности и сарадње“, а сачуван је и податак да је на почетку рада скуп „одушевљено поздравио свога високог покровитеља“¹⁰⁷⁵ Александра I Карађорђевића.

Атаман је постао следеће године, и изузетно се ангажовао када је изненада умро руски пуковник Иван ЛЕПИЛКИН.¹⁰⁷⁶

Чим је почео Други светски рат Василије Васа Монастирњиј обукао је немачку униформу. И он је био међу члановима Руске колоније у Шапцу, који су цвећем окитили немачког војника погинулог 19. августа 1941. године.¹⁰⁷⁷

Сачуван је и податак да се налазио међу руским трговцима, који су у новембру 1941. ликвидирали своје „велике и добро сортиране дућане“ да би се вратили у Русију на „освојено од Немаца земљиште“.¹⁰⁷⁸

Коњички пуковник Владимир Котларовски

О руском царском официру Владимиру М. КОТЛАРОВСКОМ, који је као избеглица стигао у Шабац, нема много података.

Зна се да је био коњички пуковник и зет једне од две најугледније и најбогатије породице у Шапцу. Његова изабраница била је унука Ђорђа Куртовића, брата богатог и чувеног Јосе, а лист *Шабачки гласник* забележио је да се женидбом ородио са још једном познатом фамилијом. У септембру 1935. године, наиме, верио се са Јелом, ћерком Лепосаве Куртовић и бившег окружног начелника Спиридона Поповића, сестром председника шабачке општине Илије Поповића.¹⁰⁷⁹

Током Другог светског рата Владимир Котларовски отишао је у Америку, у ново избеглиштво. Отпутовао је сам, јер жена није хтела да пође са њим.¹⁰⁸⁰

1073 МИАШ, Удружење трговаца и трговачке омладине Шабац, Књига протоколисаних фирми пре и после рата 1891-1932, ПД X/1

1074 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1931.

1075 *Шабачки гласник*, бр. 72, 23. и 24. септембар 1931.

1076 *Шабачки гласник*, бр. 32, 23. и 24. април 1932.

1077 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*“, стр. 108

1078 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*“, стр. 160

1079 *Шабачки гласник*, бр. 37, 5. и 6. септембар 1935.

1080 Према сведочењу Вере Поповић.

Јела Котларовски умрла је у септембру 1976. године у родном Шапцу. Почива у гробници својих Куртовића, а као добротворка шабачке саборне цркве Св. апостола Петра и Павла мужу је сачувала име уписавши га као добротвора.

Козак Игњат и инвалид Василије Жуков

Василије Тимофејевич ЖУКОВ као удовац и избеглица доселио се из Русије. Рођен је 9. априла 1879. у Суваровску, у Кубанској губернији. Био је син тамошњих земљорадника Тимофеја и Ографене.

Не зна се када је постао Шапчанин, али се зна да је био инвалид.

Други брак склопио је 29. априла 1929. године. У шабачкој цркви тада се венчао са Маријом - Маром, разведеном од Јеврема Ракића. Невеста је рођена 13. фебруара 1880. у Шапцу, а била је кћи Игњата и Катарине Илић. Кумовали су им Шапчани, избеглица Петар ЛУКАЧЕНКО и пиљар Драгомир Добривојевић.¹⁰⁸¹ Верили су се нешто раније и честитања примили у *Улици каменој бр. 75.*¹⁰⁸² Као брачни пар живели су у *Војводе Мишића бр. 3.*

Сачуван је и податак да је Василије био активан члан Руске колоније у Шапцу, и да је својим сународницима притицао у помоћ. Зна се и да му је крајем октобра 1936. др МАЗУРИН захвалио на „труду око сахране“¹⁰⁸³ његове супруге Лидије.

У Шапцу је живео и Игњат Васиљевич ЖУКОВ, *стопник* и *казак* из Кубанске области, рођен 12. децембра 1852. године. Попис Шапчана из 1937. године, наиме, казује да су становници Шапца тада били: Василије ЖУКОВ, инвалид, Мара, домаћица, и Игњат ЖУКОВ, надничар.¹⁰⁸⁴

Шабачко Доњошорско гробље чува податак да је Игњат Василијевич умро 22. децембра 1943. године.

Гвожђарски трговац Николај Зубчевски

Николај ЗУБЧЕВСКИ родио се 29. јула 1899. у Русији. Завршио је Коњичку академију, а 1921. године у Шабац је дошао из Брчког и брзо постао успешан и један од најбогатијих трговаца. Шапчанке памте да је био „леп к’о икона“, и да је носио наочари. Са породицом је живео у *Вука Караџића бр. 49.*

Био је ожењен Српкињом Босљиком - Босом, рођеном 22. марта 1902. у Брчком. Она је завршила трговачку школу, али је била домаћица. Имали су сина и две ћерке, Татјану, Владимира и Људмилу, а двоје млађих рођени су у Шапцу.

1081 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних у 1929. години

1082 *Шабачки гласник*, бр. 28, 13. април 1929.

1083 *Шабачки гласник* бр. 43, 5. новембар 1936.

1084 Види поглавље *Књига пописа*

Владимир Николајевич ЗУБЧЕВСКИ родио се 24. септембра 1922. године. Био је шабачки гимназијалац, интеллигентан и амбициозан. Школовао се у одличним условима. Школске 1932/1933. завршио је I разред шабачке Краљевске државне мушке гимназије са врло добрим успехом, али је у IV „попустио у марљивости“.¹⁰⁸⁵ Школски документи сведоче да је имао „самосталну природу која се тешко савлађује“, а његов разредни је записао да се „врло слабо“ понаша на улици јер „хоће да пуши и посећује кафане, да игра билијар и карте“.¹⁰⁸⁶ Виши течајни испит положио је 1938. године, а током Другог светског рата био је студент медицине.¹⁰⁸⁷

Људмила Николајевна ЗУБЧЕВСКА била је десет година млађа од брата. Рођена је 13. фебруара 1932, а 1943. била је ученица I разреда Шабачке гимназије.

О Татјани Николајевној ЗУБЧЕВСКОЈ, ћерки пуковника руске царске војске, сачуван је само податак да се последњег фебруарског дана 1937. године у шабачкој православној цркви венчала са Миланом Павловићем, пословођом у продавници свога оца.¹⁰⁸⁸

Кроз записе у локалној штампи лако се прати пословни напредак Николаја Зубчевског. Новине сведоче да је био успешан гвожђарски трговац. Већ почетком 1923. године радњу је имао на Мачванској пијаци, а Шапчанима је 1926. „на раположење ставио“¹⁰⁸⁹ прву такси службу. Његови ауто-таксији, број 127 и 128, за вожњу „како по вароши тако и даље ван вароши“¹⁰⁹⁰ стајали су паркирани на Великој и на Мачванској пијаци.

Богати шабачки трговац у фебруару 1932. године у Богатићу је отворио гвожђарско-фарбарску филијалу. У њој су столари, грађевинари и молери 1936. могли да уштеде „сигурних 15-25 одсто“,¹⁰⁹¹ ако пазаре грађевински оков, фарбу, фирнаиз, ексере, гвожђе или шрафовску робу. Деловођа филијале био је Рус Никола СОЛОВЈЕВ.¹⁰⁹² А када је економска криза закуцала и на Николајева врата, почео је да нуди робу на 12 месечних рата: бицикле најбоље марке, гуме и све врсте резервних делова, као и одлично сортирани лагер разне гвожђарске, фарбарске и столарске робе.

Сачуван је и податак да се на скупштини шабачких трговаца 1938. расправљало о чаршијском моралу, а посебно трговачком. Угледни Васа Микић осврнуо се тада на рад Николе Зубчевског и назвао га „скоројевићем“ и недржављанином, који „не поштује наш предратни трговачки морал, па изгледа да за њега не важе ни закони ове земље“.¹⁰⁹³ Зубчевски је због клевете тужио Микића, а судски процес је привукао велику пажњу јавности.

1085 МИАШ, Уписнице Шабачке гимназије

1086 Исто

1087 МИАШ, Шабачка општина, Попис становништва општине града Шапца, грађанство, 1943.

1088 *Шабачки гласник*, бр. 9, 4. март 1937.

1089 *Шабачки гласник*, бр. 25, 9. март 1926.

1090 Исто

1091 *Шабачки гласник*, бр. 17, 6. и 7. мај 1936.

1092 МИАШ, Књига протоколираних фирми пре и после рата 1891-1932, PD X/1

1093 *Политика*, 14. април 1938.

Тужени је на суђењу рекао да тужитељ „с понудама иде ниже од фабричке цене, само зато што не даје понуђену робу већ подваљује“,¹⁰⁹⁴ и да је због тога био искључен с лицитације у Дирекцији бановинских железница. Саопштио је и да Никола шегрте не пријављује Окружном уреду за осигурање радника, и да једног није послао лекару када се набо на ексер па је „дете умрло од тровања крви“.¹⁰⁹⁵ Оптужио је Зубчевског и да се лажно издаје за царског официра, јер, с обзиром да је рођен 1899. са 16 година није могао бити официр! Међутим, Суд је Микића огласио кривим и због увреде казнио са 900 динара глобе, условно на годину дана.

Време су надживели и подаци о хуманости трговца Зубчевског. Док се Шабац обнављао од ратних разарања, Трговачкој школи Шабачке трговачке омладине он је дао прилог од 100 динара (1923). *Споменица Шабачке гимназије* сведочи да је исти износ приложио и за прославу стогодишњице те образовне установе. Захвалницу Јадранске страже, чији је био члан, добио је јер је добровољним прилогом омогућио да се оснује Веслачка секција.¹⁰⁹⁶

Током Другог светског рата Никола Зубчевски био је у белогардејским редовима. Већ у новембру 1941. ликвидирао је радњу и спремао се за повратак у Русију, заједно са руским трговцима који су имали „велике и добро сортиране дућане“.¹⁰⁹⁷ Из Шапца је крајем 1944. године „цела породица отишла с Немцима“.¹⁰⁹⁸

Ратни војни инвалид Алексеј Горбачев

Алексеј Михаилович ГОРБАЧЕВ родио се 9/23. септембра 1892. године у Костроми у Русији. Био је син Михаила и Евдокије, костромских земљопоседника. Завршио је Војну академију, а у Шабац је дошао 28. јануара 1921. као царски официр. Био је инвалид.

Шапчани су Алексеја звали - Алекса.

Са Рускињом Јелисаветом, удовицом Вујадина Вује Мисаиловића који је био чувар шума у Петковици, рођеном 5. септембра 1884. у Сибиру, венчао се 6/19. новембра 1928. године у шабачкој цркви. Кројач Павле ПАШКОВ био им је кум, а руски инвалид Василије ЧЕЧЕН стари сват.¹⁰⁹⁹

1094 Исто

1095 Исто

1096 *Шабачки гласник*, бр. 32, 29. април 1923; *Шабачки гласник*, бр. 22, мај 1938.

1097 Григорије Глиша Бабовић, *Дневник 1941-1945*“ стр. 160

1098 МИАШ, Шабачка општина, 1943.

1099 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1928; по подацима из Пописа становника Шапца из 1943. године Јелисавета ГОРБАЧЕВ рођена је 5. априла 1892. у Томску у Русији и завршила је Домаћичку школу.

Са супругом и њеним сином из првог брака у почетку је становао у *Болничкој 20*, а онда у *Масариковој бр. 47*.¹¹⁰⁰ Сачуван је и податак да је у јесен 1931. изабран за секретара Кубанске козачке станице у Шапцу, када је атаман постао Максим КАЛЕДИН.¹¹⁰¹

Владимир Мисаиловић ГОРБАЧЕВ, Алексејев посинак, рођен је 6/29. априла 1922. у Рибарима, у Срезу мачванском. Школовање је започео у Белој Цркви, у школи Руског кадетског корпуса. У други разред Мушке реалне гимназије у Шапцу уписао се 1934/1935. Био је ослобођен школарине. Школски документи казују да је био бистар дечак, али бунтован. У V разреду, 23. јуна 1938, добио је негативну оцену из владања и „због посеђивања вечерњих представа и дрског понашања према наставнику историје“¹¹⁰² на две године истеран је из школе. Имао је и два укора: први је добио зато што је на часу латинског „свом другу рекао ружну реч“, а други пут је кажњен јер је 18. марта „отишао од куће без знања родитеља и вратио се тек 3. априла“.¹¹⁰³ Због казне је VI разред завршио у Госпићу, а онда се вратио у Шабац и школске 1940/1941. постао ученик VII разреда. Постигао је добар успех, а његов разредни Прибислав Радвановић записао је: „*Велики преокрет код овог ђака, како у погледу учења тако у погледу владања; ове године вредан, уредан и учтив, а у млађим разредима такав није био*“.¹¹⁰⁴

У току Другог светског рата Владимир је био радник.

У октобру 1944. године породица Горбачев отишла је с Немцима.

Феодор Рокотјански није хтео из земље која му пружила уточиште

Феодор Мојсијевић РОКОТЈАНСКИ родио се 17. фебруара 1886. у Јејску у Русији, у кубанској области Нова Мишанска. Родитељи су му били Мојсије и Агафија, земљорадници из Кухаривска. Имао је средњошколско образовање.

Као пуковник руске царске војске са Лемноса је 17. јануара 1921. године дошао у Краљевину Срба, Хрвата и Словенца. Избеглица је био у Шапцу, а живео је у *Кнеза Иве бр. 4*. У почетку је био кафеџија, а потом успешан трговац и индустријалац. Шапчани су га звали - Тодор.

Био је стасит и крупан, увек у козачком народном оделу и са капом на глави. У радњи у *Београдској улици бр. 8* продавао је женску и дечју гардеробу, а у јуну 1925. огласио је дводневни попуст на „трикотажу, свилене хаљине, блузе, хаљинице за децу и свилу на метар“.¹¹⁰⁵ Робу је продавао по сниженим ценама због одласка у бању, сведоче локалне новине у којима је на насловној страни обавестио купце да радња преко лета неће радити.

1100 МИАШ, Шабачка општина, Попис становништва општине града Шапца, грађанство 1943.

1101 *Шабачки гласник*, бр. 72, 23. и 24. септембар 1931.

1102 МИАШ, Уписнице Шабачке гимназије

1103 Исто

1104 Исто

1105 *Шабачки гласник*, бр. 61, 11. јун 1925.

За своју Фабрику трикотаже „Јадар“, у лето 1931. године, тражио је компањона „ради проширења посла“. ¹¹⁰⁶ Успео је да у неколико српских градова отвори филијале. Књига регистрације занатских радњи открива ко му је био компањон, и да се радња „Икоников-Рокотјански“ бавила „нееснафским занатом“. ¹¹⁰⁷ Фабрика „Јадар“ налазила се у *Карађорђевој бр. 6* у Шапцу, а један сачувани оглас сведочи да је ту прављена, продавана и поправљана стара роба, и преправљани „сељачки дебели трикои у џемпере, уз солидну цену“. ¹¹⁰⁸

О Тодоровом угледу међу избеглим шабачким Русима говори податак да је на скупштини Кубанске козачке станице 20. септембра 1931. изабран у нови управни одбор. Тада је постао помоћник атамана Максима КАЛЕДИНА, а избор је прошао у „знаку једнодушности и сарадње“. ¹¹⁰⁹

Рокотјански се женио више пута. У шабачкој цркви први пут се венчао 28. априла/11. маја 1930. године. Млада је била деветнаестогодишња Даринка Обрадовић, рођена у Бадовинцима, ћерка Наталије и ћурчије Станка. Кумовали су им трговци Војислав Стефановић и Павле ИКОНИКОВ. Даринка је после пет месеци умрла и 28. септембра 1930. сахрањена је на Камичком гробљу у Шапцу. Надгробни споменик, на којем је фотографија девојке у козачкој одећи, и данас сведочи да је Српкиња Дара удајом постала Рускиња Дора! А да је „суграђанина и драгог брата Руса Феодора Рокотјанског ... задесила голема несрећа“ ¹¹¹⁰ заувек сведоче и локалне новине.

Друга Тодорова супруга била је Софија Зора Ластих из Шапца, кћи Даринке и зидара Душана, рођена 4. децембра 1911. у Иригу у Срему. Венчали су се 2/15. фебруара 1931. године у шабачкој цркви, а кумовали су им Максим КОЉАДИН, трговац из Прова, и Шапчанин Василије МОНАСТИРНИЈ. Брак је разведен „на штету мужа“, ¹¹¹¹ пресудом Црквеног суда Епархије шабачке бр. 2903.

Са трећом супругом Софијом Ристивојевић из Новог Сада, индустријалац Феодор је 9. октобра 1931. добио ћерку Тамару. Ни тај брак није потрајао. Жена је оставила и њега и дете, и у јуну 1933. отишла из Шапца, а Тодор се Шапчанима обратио преко новина: „Стављам до знања свима онима, којима би се моја супруга Софија, са којом више не живим у заједници, обратила за кредит да исти не дају на моје име јер та задужења нећу признати“. ¹¹¹²

Иако је остао сам са двогодишњим дететом, на пословне и друштвене обавезе није заборављао. Био је у трочланој делегацији, која је крајем исте године посетила тешко болес-

1106 *Подринске новине*, бр. 56, 13. јул 1931.

1107 МИАШ, Књига регистрације занатских радњи са регистром заната за срезове поцерски и посавотамнавски 1921 - 1940.

1108 *Подринске новине*, бр. 64, 20. септембар 1931.

1109 *Шабачки гласник*, бр. 72, 23. и 24. септембар 1931.

1110 *Подринске новине*, 1. октобар 1930.

1111 Матична служба Града Шапца, Књига венчаних за 1930. и 1931.

1112 *Подрински весник*, бр. 11, 10. јун 1933.

ног Бранка Лазића, почасног козака и бившег народног посланика, и на тај начин исказао му захвалност за „користан рад и моралну и материјалну помоћ шабачким Козацима“.¹¹¹³

Последњи брак Феодор Рокотјански склопио је са домаћицом Миленом -Леном Јовановић, рођеном 3. марта 1914. у Владимирцима. Та добра жена постала је друга мајка малој Тамари. И тринастогодишња девојчица заволела је помајку. Рокотјански су тада живели у „цвећари - стакленој башти - код Градског парка“,¹¹¹⁴ памти њихов тадашњи комшија Веселин Веса Крстић.

После I разреда Грађанске школе, школске 1944/1945, Тамара Фјодоровна уписала се у Женску реалну гимназију у Шапцу. Била је мирна девојчица, али миљеница среће није била. У III разреду остала је без оца, а вративши се из школе сазнала је да је отеран у затвор. Тога дана њен живот се заувек променио. Очева принцеза, увек мажена и пажена, одједном је морала да одрасте. Њен старатељ постала је (по)мајка Милена, угоститељка из *Маршала Тита бр. 32*.

Феодор Рокотјански је веровао да му се после рата ништа лоше неће десити, јер је у ратним годинама био аполитичан. Али, чим су 23. октобра 1944. партизани ушли у Шабац отеран је у затвор смештен у згради Окружног суда. Тамара му две недеље носила храну и понекад га кроз прозор виђала. Једног дана стражар јој рекао да је одведен у Ваљево, а у корпи за храну нашла је поруку исписану крвљу. Са парчета папира, прочитала је: „Драга моја Тамара, поздрав, твој тата“.¹¹¹⁵ Милена је потом сазнала да је у затвору много мучен и убијен на железничком мосту, а по граду се причало да су у Сави и лешевима страдалих у Јасеновцу.

Хроничари Шапца забележили су да је Феодор Рокотјански у ослобођеном граду као *белогардејац* страдао 4. јануара 1945. године. Његова кћи памти да се прекрстио, када је рат завршен, и рекао: „Хвала Богу да је рат престао“.¹¹¹⁶ Памти и да је могао да оде у Америку, али је све позиве одбио - из осећаја захвалности - јер није хтео из земље која му је као избеглици пружила уточиште.

Тамара никада није поверовала да је њен тата за било шта крив. За њу је заувек остао пожртвовани родитељ, пун љубави, и прави хришћанин. Не заборавља ни да је због ње почео да слави Св. Николу, и да је одлуку донео оног дана када се вратила из школе и питала зашто сви њени другови имају славу само она нема. Не заборавља ни комшију, који је радио у ОЗНИ и за којег се „сумњало да је утицао да оца одведу у смрт“.¹¹¹⁷

А 1947. године, када се помајка Лена преудала, Тамара је отишла у Нови Сад да нађе жену која ју је родила. Софија је тада била удата за официра ЈНА, и није хтела да ишта има са ћерком чији је отац *белогардејац*! Девојчица је тада смештена у београдски Дом за децу

1113 *Шабачки гласник*, бр. 48, 25. и 26. новембар 1933.

1114 Према изјави новинара Веселина Крстића, датој аутору

1115 *Мост*, бр. 1, Св. Петка (27. октобар) 2005, стр. 57-59

1116 Исто

1117 Исто

без родитеља. И поред живе мајке, (п)остала је сироче! Домска управа, потом, нашла јој посао дактилографа у Одељењу криминалистичке полиције у Београду.

Несрећа је и након удаје пратила ћерку шабачког Руса Феодора: Тамарин муж Миодраг Милановић умро је после две године брака, а сина Владимира изгубила је када је био друга година на Правном факултету и остала је сама на свету. А када је у октобру 2004. чула вест о освећењу крстова на спомен-цркви крај шабачког железничког моста, на којем је убијен њен отац, дошла је у родни Шабац. Пошту је тада одала и другим страдалим Шапчанима.

На захтев Тамаре Милановић, Окружни суд у Шапцу рехабилитовао је Феодора Рокотјанског. Утврдио је да су га припадници партизанске власти (ОЗНА) лишили живота из идеолошких разлога, без одлуке суда и без спроведеног поступка. Одлука о рехабилитацији донета је 9. октобра 2009. године, баш на Тамарин рођендан.

Мачванска снајка и јорданска ташта Марија Дјомина

Марија Фјодоровна ДЈОМИНА родила се 22. фебруара 1926. у Русији, у Архангелу код Орела. Пет година је провела у заробљеништву у Немачкој, а у логору је упознала и заволела Чедомира Крејаковића из Беле Реке. Са њим је у лето 1945. дошла у Мачву и постала мачванска снајка. У Белој Реци родила је ћерку Веру (1945) и сасвим савладала српски језик и научила да говори, чита и пише.

Брак се није одржао, а млада Русиња се у истом селу удала за Живорада Вучинића који је био војно лице. У Шабац су се доселили 1947. и добили кћери Светлану и Надежду. Деца су расла уз мајку и десет година била одвојена од оца, кога породица није пратила у служби.

Маријина кћи Светлана Вучинић родила се 2. априла 1949. у Шапцу. Завршила је Вишу пољопривредну школу, а од 1976. до 2007. радила је у шабачкој Општини. Личи на мајку. Удата је за Мазена ел Рабади, шабачког студента, којем је Шабац дом и у пензионерским данима. Имају двоје деце. Њихов син Илија, рођен 23. јуна 1979. године, професор је математике и има сина Петра (2011). Светланина ћерка Соња, рођена 2. фебруара 1988, професор је арапског и енглеског језика у Београду.

Надежда Вучинић, трећа кћи Русиње Марије Дјомине, родила се 3. јуна 1952. у Шапцу. Завршила је шабачку Вишу пољопривредну школу, и у студентским данима упознала је Јорданца Ахмета Абу Ванди и удала се за њега. Од 1975. године живе у јорданском селу Мајину, код Амана. Имају шесторо деце, Мехмеда-Микија, Назена, Мустафу, Есму, Меи и Нариман, и шесторо унучади. У родном граду последњи пут је била 1998. године. Иако јој је муж умро 2005, због деце ће заувек остати Јорданка.

Маријина прворођена кћи Вера Крејаковић умрла је 2009. године. У Шапцу живе њене кћери Дуда (1963) и Анифа (1971), унуци Мома (1985), Тамара (1992), Вера (1994) и Рада (1996), и прауници Филип (2010), Елена (2015) и Теа (2015).

Марија (Дјомина) Вучинић, Рускиња и ташта двојице Јорданаца, живела је са породицом своје ћерке Светлане Ел Рабади. После Другог светског рата два пута је ишла у Совјетски Савез. Последњи пут је била 1978. године и тада се срела са мајком Наташом, братом Кољом и његовом децом. Нешто касније њена мати је умрла а брат се утопио, тако да је контакт заувек прекинут. Деци и унуцима у Шапцу највише је причала о детињству, о свом *ћађи* Петру, родном Архангелу, и о годинама проведеним у заробљеништву.¹¹¹⁸

Умрла је 9. јануара 2018. године. Сахрањена је на Камичком гробљу у Шапцу.

Нађа Асејева два пута за мужеве бирала Србе

Надежда Никитовна АСЕЈЕВА, удата Томић, рођена је 27. септембра 1927. године у Украјини, у Славјанском рејону. Њено село Дижинирхка удаљено је 70 километара од Дњепропетровска. Отац јој је био шеф рачуноводства а мати Олга, рођена КОЛЕСЊИК, радница у колхозу.

Судбина је Нађи одредила дуг и тежак живот. Њена мати је умрла када је она имала само годину и по дана па ју је гајио отац, док се поново није оженио и добио још две кћери - Ољу и Валентину. Очева женидба за њу је била трагедија јер је маћеха није волела.

Имала је само петнаест година када је у сточном вагону отерана у немачки логор из којег је два пута бежала, а онда гладовала и тешко радила. Први пут је побегла из воза, и осам месеци крила се код тетке на тавану. А када су други пут дошли по њу отац је платио лекару да је прогласи неспособном, али није вредело. Поново су је одвели 1943. године, да са 120 других руских девојчица ради у фабрици дувана у Нортхаузену. После осам месеци пребацили су је на рад на пољима у Сомберхаузену, код грофице Ваљицки. Ту је становала и пољски језик научила да говори, као да је Пољакиња.

Логорског живота и рада од јутра до сутра Нађу су ослободили Американци. Била је то велика радост. Тада се прикључила Југословенима, јер је за грофицу Ваљицки радило 30 југословенских заробљеника међу којима је био и њен изабраник - девет година старији Кордунаш Илија Ђаковић. По диктату два Банађанина написала је писмо генералу Жукову и замолила га да им обезбеди аутобус за повратак у Југославију, да „у слободу не иду у сточним вагонима“.¹¹¹⁹

Аутобусом су стигли само до Карлових Вари, а потом су их у отвореним вагонима одвезли у Праг. Ту су први пут јели. Одатле су отишли у Суботицу и сместили се у неку школу, где су их дезинфиковали и нахранили.

Нађа је ту остала све док се Илија није развео и дошао по њу. (И други југословенски заробљеници водили су са собом младе Рускиње, иако су у Југославији имали жене и децу.)

Венчали су се у селу Катиновцу на Петровој гори, код Вргинмоста. Нађа је ту родила троје деце: сина Мила (1946), Богданку (1948) и Владимира (1951). Са породицом се 1958. преселила у мачвански Богатић, где су купили кућу од Ранка Виторовића. Илија се

1118 Причу о Марији Дјомини, у мајчином присуству, аутору испричала кћи Светлана Ел Рабади.

1119 Нађа Асејева је са аутором ове књиге разговарала у априлу 2015. године.

тада запослио на Железничкој станици, а Нађа укључила у Аматерско позориште „Јанко Веселиновић“ и у представи *Коштана* успешно играла Стану. Долазак у Мачву, међутим, није им се посрећио. Исте године су се развели, јер се током њеног двомесечног боравка у Совјетском Савезу њен муж заљубио у другу жену.

Надежда Асејева по други пут се удала 1959. и постала супруга Азбуковчанина Војина Томића из Горње Оровице. Живели су у Шапцу и имали ћерку Весну (1960) и сина Жељка (1962). Пуне 24 године Нађа је радила у „Шапчанки“. Од Општине је добила стан и на истом плацу подигнута је кућа, у којој је и у 21. веку живела са сином и његовом породицом. Од 2001. била је везана за кревет, али је и у свом 88. лету била ведра и насмејана. Потписнику ових редова радо је причала о свему, па и о ћерки Весни коју је 1989. на мору убио љубоморни муж. Њихов син Саша тада је имао дванаест, а ћерка Марија шест година. Од унукe Марије Нађа је имала Луку и Алексу, двоје од укупно девет прауника.

Веома поносна била је и на тринаест својих унука: на Милову Тању, Сању, Гордану и Јелену, на Владиног Александра и Мају, на Веснину децу, и на Жељковог Филипа, Нађу, Андреју, Нину и Павла. Све их је учила да говоре руски језик и причала им о стени и *тројкама* које по њима јуре, јер је једино тако могла да се „врати“ у родну земљу.

Сасвим је могуће да је Надежда Асејева Томић и у Руској Федерацији и Украјини имала потомке, јер је њена баба родила тринаесторо деце. Потписнику ових редова испричала да је њен отац, који је погинуо у Другом светском рату, имао петорицу браће. Сестре - по оцу - последњи пут је видела 1969. године, када је са мужем и сином Жељком посетила ујака, али није знала да ли њена деца и од њих имају рођаке.

Надежда Нађа Томић умрла је 20. јуна 2017. године. Почива на гробљу у селу Мајуру.

Тежак живот Љубе Скривањек

Рускиња Љуба СКРИВАЊЕК готово 72 године живела је у Шапцу. Дошла је као шабачка снајка, после Другог светског рата. Становала је у једној од приземних кућа у дворишту у *Карађорђевој бр. 79*, у близини некада познате кафане „Шаран“. Била је увек ведра, мада је живот није мазио.

Родила се 1922. у Ољшенки код Кијева. Имала је 20 година када су је као најстарије дете у породици Немци отерали на принудни рад у Немачку. Укрцали су је у фургон и заувек одвели из родног села. Са собом је „понела“ само једноличан отегнути плач својих најмилијих. Прво је радила у фабрици у Магштату крај Штутгарта, а потом била слушкиња у дому и на имању индустријалца Карла Хилера. Газде су одмах приметиле њену вредноћу и доброту па су јој на чување повериле шесторо својих малишана.

У логорским жицама Љубушка је стасала у девојку и осетила прву девојачку радост: заљубила се у логораша Љубомира Мандића из Шапца, који је радио на суседном имању. Венчали су се, и у сусрет слободи 25. априла 1945. добили ћерку Слободанку. У јесен исте године дошли су у Шабац и уселили се у три безусловне просторије кућице, у којој ће Љубица Мандић проживети остатак живота. Ту је добила још две довојчице, Љиљану и Гордану, али је брачна срећа била кратка. Муж ју је оставио и засновао нову породицу.

Развели су се 1949. године, а Љуба није имала пуних 25 када се ухватила у коштац са животом и наставила сама да издржава децу. Радила је од јутра до мрака, прала туђи веш и чистила туђе куће, а била је радница и шабачких предузећа „Полет“ и „Јела“. Примала је и ђаке на стан, и упорно „свијала децу око себе“¹¹²⁰. Са пуно љубави пазила је и дечаке из комшилука па су је - нежну и благу - сви волели. За изласке и провод није знала, нити је мислила на нову удају.

Са породицом коју је оставила у Совјетском Савезу није имала контакта, све док јој у октобру 1985. у посету није дошла сестра Нина Јосифовна Скривањек. Затекала ју је у дво-ришту, али је није препознала. Десетак година млађа Нина, међутим, познала је своју Љубу и потписнику ових редова тада је упорно понављала: „Ја ећ узнала, она била зрслая!“¹¹²¹

Сусрет две сестре након 43 године од растанка био је заиста за новине, дирљив, препун загрљаја, пољубаца и нежне љубави која је врцала из очију обе Рускиње. Данима и ноћима, потом, оживљавале су успомене из детињства. И растанак је био је веома дирљив, али, пун обећања. Љуба је силно желела да бар још једном прекорачи праг родне куће и доживи снегове своје младости, да види тројке које јуре и чује прапорце. У своју Ољшенку није успела да оде, да још једном загрли Нину и пољуби брата и рођаке. Жуљевитим рукама није могла да заради довољно за одлазак, а онда су се новчаним придружиле и друге невоље.

Судбина је Љуби Скривањек, alias Љубици Мандић, отела ћерку Слободанку, која је 1965. отишла да ради код мајчиних ратних послодаваца и доживела саобраћајну несрећу у којој је ослепела и заувек остала у Немачкој. У старости је живела од пензије, коју је њена најмлађа кћи Гордана зарадила у шабачком Грађевинском предузећу „Израдња“.

Рускиња и шабачка снајка, умрла је у Шапцу 14. јула 2017. године. У плавом оку ситне 95-годишње женице, одрасле уз казачок и звуке балалајке, на јулској жези угасио се сјај и заувек нестала туга широка као степа.

На последњи пут испратиле су је комшије, ћерке Љиљана и Гордана, и унуци - Та-тјана, Милош и Мирољуб. Сахрањена је на шабачком Новом гробљу.

Осуђен за смрт породице Барарон

Јаков КОРНИЛОВ родио се 1888. године у селу Владимирскаја, Срез лабински, Округ краснадарски, Област кубанска. Родитељи су му били Иван Корнилов и Ана, рођена ТРУХАНОВ. У Русији је завршио два разреда основне школе, а у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца дошао је 1920. и настанио се у Сврљигу.

Годину дана радио је на изградњи пруге Ниш-Зајечар, а онда прешао у Забрeжје код Обреновца, па у Београд. У Шабац је дошао 1925. и издржавао се истоварујући робу на савском пристаништу. Већ следећег лета, у Каони се оженио Наталијом Васић. Од њеног оца добио је дуванијску радњу, коју је 31. марта 1928. године превео на своје име. Тако је дојучерашњи физички радник постао бакалин, бојација и земљорадник.

1120 Глас Подриња, 31, октобар 1985.

1121 Исто

У Каони је остао до 1942. године. Тада се прикључио Руском корпусу у Београду, који је „формиран на Топчидеру са задатком да ликвидира шумске у шумама“.¹¹²² После рата је као *белогардејац* оглашен кривим за десет „невино палих жртава“,¹¹²³ међу којима је била и петочлана шабачка јеврејска породица Барарон. На суђењу је тврдио да је био коњушар, да није учествовао у борби, да никога није убио нити ухапсио, и да је крив само зато што је добровољно ступио у Руски корпус.

Изјавио је и да је од краја 1942. до јесени 1943. био у возарској чети, која је после Шапца упућена у Лозницу и Крупањ, а до јесени 1944. у Малом Зворнику, Лозници и Шапцу. Сведочио је и да се са својим пуком преко Кленка повлачио правцем Загреб-Љубљана и да су га 28. маја 1945. Руси ухватили у Аустрији и интернирали у Сибир. После две и по логорске године упућен је у Москву, а одатле је пребачен у руски затвор у Бечу и у фебруару 1948. предат Београду. Клушко његових ратних „заслуга“ почело да се одмотава када је из београдског затвора спроведен у Шабац.

Против *белогардејца* Корнилова тада је спроведена истрага и као окривљени са-слушан је 21. августа 1948. године. Због денунцирања шабачких Јевреја, учитељице Берте Барарон и њене породице, у Опумоћству УДБЕ у Владимирцима 1. новембра исте године узете су изјаве пет сведока из Градојевића: Добросава Тодоровића, Светислава и Станка Милошевића, Живка Недића и Дикосаве Марковић.

Домаћица Дикосава добро је знала Корнилова јер је његов дућан био шест километара удаљен од њене куће, а иследнику је изјавила да јој је његова жена Наталија показала сандуке пуне ствари које је добила од Немца и да се хвалила како је „њен муж поверљива личност“¹¹²⁴ код њих. Испричала је и да је у лето 1942. са Бертом Барарон и још неким женама седела под грмом на сеоској раскрсници, када је на коњу наишао Јаков. Био је пијан и „питао је БERTУ зар је још жива“.¹¹²⁵ Викао је да ће одговарати сви који крију Јевреје и да ће га Живко Недић запамтити, јер неће дуго бити у Градојевићу.

После два или три дана дошли су Немци и ухапсили породицу Барарон. Петогодишња Матилда је плакала, а заплакао је и један од војника јер му је било жао детета. И земљорадник Светислав Милошевић сведочио је да су после капитулације Југославије Барароне „иселили из села на Раскршће“ и да је „за смрт БERTИну и њене породице крив једино Јаков Корнилов јер да није он тада видео њу и оптужио, не би сигурно ни настрадали“.¹¹²⁶

А зашто су Барарони били у Градојевићу? Одговор је једноставан. Јеврејка Берта, 1916. године рођена у Шапцу, била је учитељица у том селу. Њен отац Менахем-Мика, слутећи несрећу која се спрема Јеврејима, са женом Саликом, сином Јаковом и унуком Матилдом, из Шапца је побегао код ћерке. А када је Берта у мају 1941. отерана из службе,

1122 Међуопштински историјски архив Шабац, Фонд Окружни суд, К - 111/49

1123 Исто

1124 Исто

1125 Исто

1126 Исто

са својима се склонила на Раскршће код Живка Недића. Мештани су им помагали да преживе, а крајем јула 1942. Немцима их пријавио каонски белогардејац Корнилов. Ухапсили су их и после неколико дана отерали у Шабачки логор, а 18. августа на Бањицу. Стрељани су након шест дана.¹¹²⁷

Живко Недић, земљорадник из Галовића, 20. новембра 1948. године, потврдио је да се у његовој кући на Раскршћу са својима настанила учитељица Берта Барарон. Иследнику УДБЕ рекао је, и следеће:¹¹²⁸

./...Пошто је она пре била учитељица у Градојеву а тада избачена из службе, то је цела породица живела у тешком положају да смо ми сељаци морали да је помажемо. Ја сам им дао једно прасе. Да се они налазе код мене ја сам известио Среског начелника и он ми је рекао да их придржим и даље ... Извесно време пре Бертиног хапшења, ја сам се срео са Јаковом на Раскршћу. Он је био пијан и почео ме је нападати и псовати што држим БERTУ у мојој кући, говорећи: Ти у својој кући држиш Јевреје а знаш да је забрањено, поред тога ти их и храниш, дајеш им свињче и остало. На крају је рекао да ће ме оптужити Немцима и да ћу настрадати.

Окружно јавно тужилаштво у Шапцу, 17. јануара 1949, против Јакова Корнилова подигло је оптужницу у шест тачака. Пресуда је донета 28. децембра, а Корнилов је оглашен кривим по три тачке. Осуђен је на „казну лишења слободе“,¹¹²⁹ принудни рад у трајању од 12 година, и три године губитка грађанских права.

Његов адвокат је 7. јануара 1950. поднео жалбу због „погрешно утврђеног чињеничног стања“¹¹³⁰ и доношења пресуде на основу исказа сведока, међу којима неки нису имали непосредна сазнања. Врховни суд је 17. марта одбио жалбу па је 18. априла осуђени упућен у Пожаревац, у Казнено-поправни дом.

Тамо је Јаков Корнилов био осуђеник број 2220. Молбу за помиловање, 21. марта 1951. године, из КПД Сремска Митровица упутио је Президијуму Народне Скупштине ФНРЈ. Одбијен је, али није одустао. Од Окружног суда Београд у јануару 1953. тражио је да му се у казну урачуна време проведено у истрази и боравак у Совјетском Савезу. Опет је одбијен, мада је навео да је „потпуно исцрпљеног здравља“.¹¹³¹

Окружни суд у Шапцу, усвојио је 8. јуна 1955. предлог да се Јакову Корнилову у казну урачуна боравак у истрази, од 14. фебруара до 23. августа 1948. године. По новој молби за помиловање, казна му је 22. фебруара 1957. са дванаест смањена на девет година.

1127 Логор Бањица - Логораши, стр. 457

1128 Међуопштински историјски архив Шабац, Фонд Окружни суд, К - 111/49

1129 Исто

1130 Исто

1131 Исто

НЕМИ СВЕДОЦИ

На Руском Некропољу на београдском Новом гробљу, на парцелама 80, 80а, 90 и 90а, има 755 гробова у којима је више од 3.000 Руса. Међу њима су заиста важни и истакнути људи.¹¹³² Ту почивају и руски војници погинули у Првом светском рату. По идеји пуковника СКОРОДУМОВА, у њихову част су по пројекту СТАШЕВСКОГ и архитектронском решењу ВЕРХОВСКОГ подигнути споменик „Руске славе“ и Иверска капела. Московска Иверска капела, коју су бољшевици 1929. срушили, на **заграничном** тлу реконструисана је залагањем кнегиње М. А. СВЈАТОПОЛК-МИРСКЕ. Завршена је 1931. године, а у гробници испод ње почива први поглавар РПЦ-з, митрополит АНТОНИЈЕ.

Руски Некропољ је Скупштина Града Београда 12. априла 2012. прогласила јединственим комплексом. Влада Руске Федерације тај простор је већ 28. августа ставила на листу гробних места од историјског и меморијалног значаја. Обнова парцела 90 и 90а завршена је 1. августа 2014. године, а освештао их је српски партијарх ИРИНЕЈ.

Имена чланова седамдесетак породица руских избеглица у Шапцу чувају два најстарија градска гробља. На Камичком гробљу сачувано је само осам споменика избеглих Руса. Пописујемо их, да се не забораве.

1. АФАНАСЈЕВ М. ЈАКОВ

Рођен у Русији - Станица Илинскаја Краснодар
1900-1972

Спомен подижу захвани:
супруга Цвета, син Михаило,
ћерка Матрона, снајка
Драгица и унучад.

1132 Ту почивају: архитекти-академици Николај КРАСНОВ, Виктор ЛУКОМСКИ, Петар АНАГНОСТИ, проф. Григорије САМОЈЛОВ, проф. Стефан КУЛБАКИН, проф. Фјодор ТАРАНОВСКИ, проф. Сергеј ТРОЈИЦКИ, проф. Георгије ПИО-УЛСКИ, проф. Владимир ФАРМАКОВСКИ, проф. Александар БРАНДТ, проф. Антон БИЛИМОВИЧ, византолог Георгије ОСТРОГОРСКИ, академик Николај САЛТИКОВ, глумица Наталија ЕРДЕЉИ, оперска дива Софија ДРАУСАЛ, певачица руских романси Олга ЈАНЧЕВЕЦКА, балерине Нина КИРСАНОВА, Тамара ПОЛОНСКА и Марина ОЛЕНИНА, писац Јевгеније АНИЧКОВ, сликари Степан КОЛЕСНИКОВ, Леонид ШЕЈКА и други. На другим парцелама су гробови председника руске Думе М. В. РОДЗЈАНКА, и врховног команданта царске војске до 1917. године М. В. АЛЕКСЕЈЕВА.

2. ГУСАРОВ**Анатолије Радмила****1912-1991 1911-1993****Марија****1886-1985**

Споменик подижу: супруга Радмила,
кћи Александра, син Александар,
снаха Љубица, зет Владислав, и унуци.

3. КОВШАР**Милица и Сава****домаћица обућар****1889-1964 1896-1965**

Спомен подиже супрузи
и себи за живота САВА.

4. ТРАЈКОВИЋ**Вељко Олга Босиљка****1880-1955 1928-1959 1890-1960****ДЕМЈАНОВ****Олга Георгије Анђа****1885-1960 1917-1977 1922-2008**

Својим родитељима и супругу

5. ИГЊАТ БЈЕЛИК**1884 - 1944****Барбара-Јела****1898-1968**

Спомен подижу супруга, син, сна и унука.

6. ПАНАСЕНКО НИКОЛА

Рођен 1876. Умро 1965.

Пелагија

1886 – 1976

Спомен дижу: жена Пелагија
кћи Елеонора и зет Србољуб.

7. ШАБЛОВСКИ

Михаило-Миша Радмила-Сека

1930 - 1976 1936 –

Спомен подижу супруга, син и мајка.

8. ДОРА РОКОТЈАНСКАЈА

На Доњошорском гробљу у Шапцу сахрањено је много више шабачких Руса. Њихови споменици расути су на свих седам гробљанских парцела, а десетак је сконцентрисано уз ограду фабрике „Зорка“ на такозваном Руском гробљу.¹¹³³

1. АНАТОЛИЈЕ – Тоља ЗАРОВНИ

Рођ. 1897. у Херсону СССР

+ 18. марта 1974.

Супруга Љубица

Рођ. 1907. у Бос. Броду

+ 1987.

2. ТРЕЈГУТ ИРЕНА

1915- 1999

Мама од Олгице, Николе и Александра
са породицама

1133 По изјавама Шапчана старијих од 80 година Руско гробље и не постоји, а део Доњошорског гробља које је крајем 20. века добило такав назив заправо је гробно место Руса који су убијени или умрли након рањавања у Другом светском рату.

3. ТРЕЈУТ И. ИВАН
1941 – 1965

Мама Ирена са децом.

4. НАДЕЖДА ВЕРЛЕ
девојачко Бродић
1911 – 1989

5. МЕЊШОВ
ОРЕСТ и ОЛГА
Мир праху вашем
-1960 1897- 1967

6. МАНДИЋ ДУШАН
Рођ. 3. II. 1932. Ум. 16. V 1962.
ДРАГИЦА ТЕСЛЕНКО
Рођ. 30. VII. 1918. Ум. 25. XII 1957.

Спомен подиже супругу и мајци
Душанка са децом

7. ЛЕПОСАВА ТИШЋЕНКО
1905 – 1981

ТОМИСЛАВ
1939 – 2007

Драгој мами
син Томислав, кћери Љубица и Татјана
Зет Васил и унук Дејан

ЉУБИЦА ТИШЋЕНКО
1936 – 2006

Брат Томислав, сестра
Татјана, сестрић Дејан
и зет Васил

8. **ДРУЉИН ИЛИЈА ДРУЉИН САВЕТА**
Часовничар 1914 – 1985
1910 – 1977

ДРУЉИН ДАНИЦА
1870 – 1954

Неутешна супруга са децом.

9. **ЛЕПОСАВА КАСИНОВ**
1876 – 1961
Муж Срећко погинуо 1912.

Спомен диже оцу и мајци кћи Јела.

БОЈИЋ ЈЕЛЕНА
1912 – 1994

Њени најмилији.

10. **Mr рh СЕРГИЈЕ КУРЈАЧИЈ**
1889 – 1959
Рођен у Старобељску
Украјина СССР

Споменик подиже супруга Јелена са сином.

11. **МАРА МАЛУКА**
1893 – 1980

Спомен диже ћерка Гина.

12. Инг. СЕРГИЈЕ Ј. БАГЕНСКИ
директор Мачванске водне задруге
1880 – 1933

Спомен подижу Удружење резервних официра и ратника
у Шапцу, Мачванска водна задруга са особљем, другови и
пријатељи.

13. ЈАВОРКА САВИЦКИ НИКОЛА САВИЦКИ
1929 – 2007 1920 – 1998

14. САВИЦКИ ИГОР
1985 – 1999

15. СИДЊЕНКО НИКОЛА
1944 – 2014

СИДЊЕНКО ЈЕЛЕНА
1907 – 1993

СИДЊЕНКО ВИКТОР
1897 – 1982

МИЛОВАНОВИЋ ДАНИЦА
1885 – 1965

16. ПАНАСИЈУК
Богдан – Соле
наставник
15. I 1924 – 10. VI 1985

Спомен диже супруга Стана са децом, Брана, Весна и Мики.

17. ПАНАСИЈУК СТАНА
1924 – 2015

18. ПАНАСИЈУК
Љубица Мики
1961-2004 1960-

19. МИЛАН С. РЕЉИЋ
1907 – 1978

ЕВДОКИЈА А. РЕЉИЋ
1879 – 1948

МАРИЈА С. РЕЉИЋ
1910 – 1979

СРЕЂКО М. РЕЉИЋ
1867 – 1929

ВАСИЛИЈЕ С. РЕЉИЋ
1901 – 1957

ПЕРКА Ј. РЕЉИЋ
1903 – 1970

ВОЈИСЛАВ В. РЕЉИЋ
1929 – 2000

20. ЈУРИЈ ПОЛИНА
1892-1964 1896-1983
„брат Јура“
ГРАДОВ
Светлана
1924-1940

**21. АНГЕЛИНА и ВИКТОР
КЉЕШЧАР**

1919-2000 1890-1978

Спомен подиже супруга Ангелина и себи за живота,
син Коста, кћи Војка, зет Исмет,
унуке: Елвира и Каћа и унук Елвир.

**22. ДИМИТРИЈЕ – МИТА
БУЧИН
1936 - 1997**

РУЖИЦА БУЧИН
учитељица
1911-1996

**АЛЕКДСАНДАР
Д. БУЧИН
1902-1944
Гроб непознат**

**23. овде почива
РОМАЊУК ГЛИГОРИЈЕ
рођен 1894 – умро 1971. г.
САВЕТА
1914-2002**

Спомен диже
супруга са децом

ДАМЈАНКА Г. Костић
дипл. политиколог
1933-2006
ДРАГУТИН М. КОСТИЋ
20. IV 1932 - 9. I 2010

Породица

24. МИХАИЛО СПОМЕНКА
1930 – 1990 1937 –
УСАЧОВ

Спомен подиже породица.

25. НАТАЛИЈА НАТА БОЧКАРЕВ
бив. службеник Окр. суда у Шапцу
1908 – 1969

Спомен подиже супруг Никола.

26. БОЧКАРЕВ НИКОЛА
судија и проф. у пензији
рођ. у Русији 1899 – умро 1974.

Спомен подижу захвални
Тешић Живка и Богдан са децом.

27. +
ТАДИЋ
ЛЕПОСАВА МИЛОШ
1950 - 1943-2001
ФАРАФАНОВ
ВИКТОР ЈЕЛЕНА
1880-1967 1887-1977

Спомен диже син Влада.

28. МЕРЕНИК
ВЛАДИМИР МИРОСЛАВА
1934-1996 1936-

АНДРЕЈ
1869-1931

С поштовањем
супруга са децом.

29. БЕЉИЧАНСКИ ЉУБИЦА
1903 – 1984

Спомен дижу син Милан и унук Градимир.

30. БЕЉИЧАНСКИ
МИЛАН
1933-1998
ЉУБИЦА СТЕПАН
1903-1984 1895-1939

С поштовањем од унука и сина Градимира.

31. КРУЦ С. АРХИП
1905 – 1962

Спомен диже супруга Лепа,
кћери Нада и Вера,
зет Раде и унук Дарко.

32. КРУЦ В. ЛЕПОСАВА
1919 – 1982

Спомен дижу кћери Нада и Вера
зет Раде, унучад Дарко и Биља.

33. БЕГДАН
АНДРИЈА ПЕТРИЈА
1886- 1880-1964

34. ЧУПРИНА
СОФИЈА СЕРГИЈЕ
1908-1982 1898-1995

Спомен подижу супруг Сергије и захвална деца.

35. ИВАНОВ
Лепосава Иван – Вања
1937 - 1924 – 2007
Носилац партизанске споменице 1941.

Спомен подижу за живота Вања и Лепа.

36. МИЉЕНИКОВ Никола
Рођ. 1896. у Русији + 1957.
35-годишњи службеник ЗОРИБ

37. ЕЛЕНА ФЕОДОРОВНА
ЗЮЛКОВСКАЈА
сконч. 31. јанв. 1935.

Мир праху
твоме доброј
другъ.¹¹³⁴

38. ПЕТАР Т. ПОПОВ
1924 – 1932
Спомен дижу
његови сестра Бранислава
и брат Борис.

39. ВИНОГРАДОВ МИХАИЛО
+ 1949 г
ВИНОГРАДОВ МАРИЈА
+ 1---

40. +
НАДЕЖДА БАРАНОВ
1899 – 1967

Спомен подижу њени Милосав и Марица.

1134 Запис исписан руским алфабетом.

41. Иван КУЛИЧКОВСКИЙ
хорунжий
Куб. каз. войска
рожден 1880. г. умер 30. мая 1931.

Памятник подигли его зять, сестра,
жена, дети, и его станичншк
Иван Тищенко

42. Казак станицы
Прочноокопской
Алексей Фёдорович
ПУЧКОВ

43. ИВАН ТИШЧЕНКО
ж. 56 - умро 19. апр. 1946.

Спомен дичу
жена Лепосава, син Томислав
и кћери Љубица и Татијана.¹¹³⁵

44. ВЛАДИМИР ИВАНОВИЧ¹¹³⁶

45. АЋИМ КАЛИНЧЕВ
ум. 17. марта 1942.

Спомен подиже жена
Ангелина

46. Станичник
Игнат Васильевич
ЖУКОВ

1135 Споменик је 2014. обновљен, укључујући и ограду од кованог гвозђа.

1136 Мали споменик, урастао у земљу.

казак ст. Ка....
Кубанской области
12. 12. 1852 – 22. 12. 1943.

47. ДАНИЛ МЕЛИХОВ
рожд. 1875. у Владимировской
Куб. Овласт

48. Овде почива
Александар КОСКО
рођ. у Полтавској губернији у Русији
1873 + 1956

Спомен подиже
Драгица и деца¹¹³⁷

49. ВАСИЛИЈ СТУПНИКОВ
руски избеглица, професор – сликар
+ 1928

Спомен подиже свом добром учитељу
Алекса Кузминац.

50. др Константин Митрофанович Мазурин
1866 – 1959
руски индустријалац и лекар
генерални конзул Краљевине Србије у Москви

Лидия Михайловна Мазурин
1869 – 1936

Мир праху вашему¹¹³⁸

1137 Споменик је бео и излупан, тако да комплетан запис на њему није читљив.

1138 Велики споменик од црног мермера обновила је Мирјана Врбић, чија је тетка др Митра Михаиловић била дивна колегиница и пријатељица др Константа Мазурина.

51. ЛЮБИЦА ВАСЮКОВА
Род. 24. V 1898 – умр. 15. X 1943.

Мир праху твоме

52. ДРОНОВ ИАКОВ МАКАРОВ
Станицм Магулинскои
умер 9/II 1940.

53. Полковник
Кубанского казачкого
войски станици полковник
Алексий Афанасович
БЕЗЛАДНОВ
рожден 15. дец. 1869. года
умер 2. V 1943. Года

54. Андрей Ефимович
НОСАК
станици десетар щенбюновской
Кубанской овласти
23. (?) 1920 + 1. юла 1943.

Мир праху твоему
Дорогой Син

55. полковник кубанского войска
С. БЕЛЬЧАНСКИЙ
род. 20. янв. 1859.
умер вь 25. дек. 1922.

Незабравном мужу
и другу от женю и детей

56. Федор
С. БОБРИШОВ
коз. Куб. войска
+ 13. I 1926
у 21. г. живота

Спомен подижу ожалошћени родитељи.

57. КУБАНСКАГО
Казачьго Войска
Полковник
Григорий
Тимофеевичъ
ЛЮЛЬКО
умер 1925. г. 8-го декабря
на 71. году от роду

58. СТЕПАН Д. БЕЛЧАНСКИЈ
Ст. Ирклиевско
Куб. каз. војска
+ 1939. у 44. г.

Спомен дижу син Милан
жена Љубица и другови.

59. Нестренко
Гаврило
КОНДРАТОВИЧ
наредник
рож. 1869. + 1938.
Станице
Старонижесте Блиевска
Тамнаског отреда
Кубанской области

Спомен дижу
Кубански козаці

60. ГЛУШЧЕНКО ДОБРИЛА
1910 – 1990

Спомен дижу
њени најмилији

На малом Руском гробљу на Чеврнтији, у атару маљванског села Шеварице, налазе се само два руска споменика.

1. Овде почива
Иван Трејгут
г. машинист П.В.З.
рођ. 2/VI 1898. + 1/X 1952.

брат АЛЕКСАНДАР
техничар П. В. З.
рођ. 22/II 1895. погинуо 2/II 1945.

Спомен подиже
ожалошћена супруга
Ирена са децом.

2. +
МИШЋЕНКО
Марија
1896-1955
Никола
1900-1957

Спомен диже кћи Ирена са унуцима.

Руса има и на гробљу у Бањи Ковиљачи.

ЗАКЉУЧАК

Октобарска револуција у Русији била је рат у рату, Грађански рат у Првом светском рату, а унесерећила је милионе и изазвала избегличку катаклизму. Поделила је руски народ на црвеноармејце и белогардејце, а милионе отерала у избеглиштво.

Ово је прича о Русима ван Русије, о онима који су спас нашли у Србији, у шабачком крају, Мачви и Подрињу. Иако на овом подручју није утврђен тачан број **заграничних Руса**, оних који су се - ратном олујом ношени - нашли **заграницей**, сматра се да их је било до неколико стотина. Међу њима су били веома образовани људи, који су значајно унапредили шабачко-подрински крај и допринели развоју у свим областима живота.

У тадашњој Епархији шабачко-ваљевској било је више од шездесет руских свештених лица: епископа, свештеника, монаха и монахиња, готово трећина укупно укључених у СПЦ и РПЦ-з. Ово је сећање на њих. Да им *имена заувек не однесе набујала река нових историјско - избегличких токова.*

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Бабовић Григорије Глиша, *Дневник 1941-1945*, Рума, „Српска књига“ Рума, Шабачко-ваљевска епархија - „Глас Подриња“, 2005.
- Бабовић Григорије, *Летопис Шапца*, Шабац-Београд, Библиотека шабачка - Институт за новију историју Србије, 2010
- Бертолино Милорад, *Сећање на Шабац и Лозницу*, Шабац, РНИРО „Глас Подриња“ - Шабац и Радио Подриње Лозница, 1981.
- Ваљевска болница, споменица о њеној 140. годишњици /1867-2007*), уредник Здравко Ранковић, Ваљево, ИП „Колубара“, 2007.
- Васиљевић Миливоје, *Мачва, историја, становништво*, Богатић, ЈП ПТТ саобраћаја Србије, 1996.
- Васиљевић Миливоје, *Церу с љубављу*, Шабац, Планинарско-смучарско друштво „Цер“, 2002.
- Војиновић Живана, *Принцеза Анка*, Београд, „Стубови културе“, 2010.
- Вујић Јоаким, *Путешествије по Србији*, Београд, СКЗ, 1902.
- Гајић Миодраг, Живорад Михајловић, *140 година фармације у Шапцу*, Шабац, Народни музеј Шабац, 1996.
- Девура Никола, *Здравство Азбуковице 1836-2006*, Шабац, Дом здравља Љубовија, 2007.
- Державин Н. С., *Порјекло руског народа*, Загреб, „Просвјета“, 1948.
- Дневник Анке Обреновић: 1836-1838*, приредила Радмила Гикић-Петровић, Нови Сад, ДОО Дневник - Новине и часописи, 2007.
- Ђорђевић Владан, *Крај једне династије*, Београд, Штампарија Д. Димитријевића, Иван-бегова улица број 1, 1905.
- Ђоровић Владимир, *Историја Срба*, Београд, БИГЗ, 1993.
- Живојиновић Слободан, *Манастир Боговађа*, Боговађа, Манастир Боговађа, 1971.
- Ивановић Драган, *Колевка здравства у Србији*, 1-2, Рума, „Српска књига“ Рума, 2003-2005.
- Ивановић Драган, *У огледалу живота*, Шабац, *Глас Подриња*, 1998.
- Јевтић Милан, *Сто година Основне школе „Вук Караџић“ у Шапцу*, Шабац, Међуопштински архив Шабац, 1987.

- Јовановић Жарко С., Јовановић Зоран Ж., *Сто година Културно-уметничког друштва „Абрашевић“ у Шапцу 1905-2005*, Шабац, Културно-уметничко друштво „Абрашевић“ Шабац, 2005.
- Јовановић Мирослав, *Досељавање руских избеглица у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца 1919 - 1924*, Београд, „Стубови културе“, 1996.
- Куниберт Бартоломео, *Српски устанак и прва владавина Милоша Обреновића 1804-1850*, превео др М. Р. Веснић, Београд, Штампарија Д. Димитријевића, Иван-бегова ул. бр. 1, 1901.
- Лазарев Гојко, Миољуб Мијушковић, *Под маљем идеологије*, Шабац, „Графика Шабац, 2008.
- Логор Бањица - логораши*, приређивачи Евица Мицковић и Милена Радојчић, Београд, Историјски архив Београда, 2009.
- Љушић Радос, *Кнежевина Србија*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства, 2004.
- Милићевић М. Ђ., *Кнежевина Србија*, Београд, Државна штампарија, 1876.
- Младеновић Милан С., *Цркве у оровичкој парохији*, Библиотека „Милован Љубовија Глишић“, Црквена општина оровичка, Љубовија, 2019.
- Мост*, Шабац, Удружење грађана „Мост“, 2005, 2008.
- Мрђа Стојан, *Крсмановача*, Шабац, „Графопапир“ Шабац, 2002.
- Муњић Стана, *Златне нити, Споменица Музичке школе у Шапцу 1984-1998*, Лозница, Музичка школа „Михаило Вукдраговић“ у Шапцу, 1998.
- Ненадовић Матија, прота, *Мемоари*, Београд, Политика - Народна књига, 2005.
- Павловић Доброслав Ст., *Цркве и брвнаре у Србији*, Републички завод за заштиту споменика културе, Београд 1962.
- Павловић Марко, *Манастири шабачко-ваљевске епархије*, Шабац, Православна Народна Хришћанска заједница у Шапцу, 1998.
- Павловић Марко, протојереј-ставрофор, *Песма и молитва*, Шабац, „Глас цркве“ Шабац, 2000.
- Павловић Марко, *Цркве и свештенство у Шапцу*, Шабац, Српска православна црквена општина Шабац, б. г.
- Пармаковић Драгослав, *Мачвански партизански одред*, Шабац, Фонд НОБ Подриња, 1973.
- Подринска учитељска библиотека*, Шабац, Подринска учитељска школа, 1926.
- Политичка енциклопедија*, Београд, Издавачко-штампарско предузеће „Савремена администрација“, 1975.

- Попов Нил, *Србија и Русија од Кочине крајине до св. Андрејске скупштине*, I, Београд, Државна штампарија, 1870.
- Поповић Атанасије М., *Поменик шабачко-ваљевске епархије*, I, Београд (т.ј. Шабац), Шабачко-ваљевска епархија, 1940.
- Право, правда и правосуђе у Подрињу*, Шабац, Окружни суд у Шапцу, 2000.
- Пушкин Александр, *Одабрани стихови и проза*, Београд, „Ново поколење“, 1949.
- Радовановић Војислав, *Шабачка Посавина и Поцерина*, Нови Сад, б. и, 1994.
- Радовановић Зоран, *Огњиште школе у Дреновицу*“, Дреновац, ИКП „Заслон“ Шабац, 2004.
- Рајичић Михаило, *Прњавор II*, Шабац, МЗ Прњавор и Фонд народноослободилачке борбе Подриња, 1977.
- Ранковић Здравко, „Ваљевски фотографски летопис 1851-1951“, *Колубара, велики народни календар за просту 2007*, Ваљево, ИП „Колубара“, 2007.
- Санитетска служба у НОБ-у Југославије 1941-1945*, Београд, 1989.
- Споменица православних свештеника - жртва фашистичког терора и палих у народноослободилачкој борби*, Београд, Савез удружења православног свештенства ФНРЈ, 1960.
- Споменица шабачке гимназије 1837-1937*, Шабац, Шабачка гимназија, 1938.
- Споменица шабачке гимназије 1937-1987*, Шабац, РНИРО „Глас Подриња“, 1987.
- Стана Муњић, *Чувар народног здравља*, Шабац, Завод за заштиту здравља у Шапцу, 2005.
- Станић Бранко Цв., *Заробљени у времену*, Мишар, Задужбинско друштво „Први српски устанак“, 2009.
- Станојевић Владимир, *Историја српског војног санитета*, Београд, Војноиздавачки и новински центар, 1992.
- Сто година Основне школе „Јанко Веселиновић“ у Шапцу 1893-1993*, Шабац, ОШ „Јанко Веселиновић“, 1993.
- Тимофејев Алексеј, *Нестајање руске емиграције у Југославији.: 1941-1954*, Београд, 2022.
- Тимофејев Алексеј, *Руси и Други светски рат у Југославији: утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941-1945*, Београд, Институт за новију историју Србије, 2011.
- Томовић Милисав, *Педесет година Економске школе у Шапцу 1947-1997*, Шабац, Економско-трговинска школа Шабац, 1997.
- Финогенов, Павле А. *Таква је била његова судбина*, Лозница, „Јелнар“ доо, 2009.
- Црњански Милош, *Сеобе*, књ. 2, Београд, БИГЗ, 1987.

Шабац у прошлости, 1 - 4, Шабац, Историјски архив Шабац, 1970 - 1984.

Периодика

Глас Подриња, 1944, 1945, 1959, 1969, 1976, 1980, 1983, 1984, 1985, 1987, 2004.

Глас цркве, Шабац, Епархија шабачко-ваљевска, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1940.

Годишњак Историјског архива, V, 20, Шабац, Међуопштински архив Шапца, 1967, 1986.

Књижевни полет, 1929.

Подринска демократија, 1921.

Подринске новине, 1930, 1931.

Подрински весник, 1933, 1934, 1935.

Подрински одјек, 1939.

Политика, 1938, 1939, 2006.

Просветни гласник, 1920, 1921, 1922, 1926.

Радикал, 1921, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928.

Шабачке новости, 1925.

Шабачки гласник, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940.

Живана Војиновић
Загранични Руси у Мачви.
Руске избеглице у Шапцу и Епархији шабачко-ваљевској.

Штампарија:
МИА принт, Београд

Тиража:
300 примерака

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

314.151.3-054.72(=161.1)(497.11)
929(497.11)

ВОЈИНОВИЋ, Живана, 1955-

Загранични Руси у Мачви : руске избеглице у Шапцу и Епархији шабачко-ваљевској / Живана Војиновић. - Београд : Архив Српске православне цркве : Руски научни институт, 2024 (Београд : Миа принт). - 346 стр. ; 24 cm

Тираж 300. - Стр. 11: Живана Војиновић- летописац руске емиграције у Западној Србији / А. [Алексеј] Тимофејев. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 343-346.

ISBN 978-86-81328-16-3 (РНИ)

- а) Емиграције, руске -- Мачва
- б) Познате личности -- Мачва

COBISS.SR-ID 139159049